

BESPLATNI BIBLIJSKI KOMENTARI

I TI MOŽEŠ RAZUMETI SVETO PISMO!

Istoričar Luka: Dela apostolska

BOB ATLI (BOB UTLEY)
PROFESSOR HERMENEUTIKE
(TUMAČENJA SVETOG PISMA)

SADRŽAJ

Reč pisca: Kako ovaj komentar može da vam pomogne?
Vodič za dobro čitanje Svetog pisma: Lično traganje za proverljivom istinom
Skracenicice korištene u ovom komentaru

Komentar:

Uvod u Dela

Dela 1	Dela 10	Dela 20
Dela 2	Dela 11	Dela 21
Dela 3	Dela 12	Dela 22
Dela 4	Dela 13	Dela 23
Dela 5	Dela 14	Dela 24
Dela 6	Dela 15	Dela 25
Dela 7	Dela 16	Dela 26
Dela 8	Dela 17	Dela 27
Dela 9	Dela 18	Dela 28
	Dela 19	

Sažete definicije pojmova gramatike biblijskog grčkog jezika

Tekstualni kriticizam

Starozavetni narativ

Rečnik

Veroispovedanje

SADRŽAJ

SADRŽAJ.....	2
REČ PISCA: KAKO OVAJ KOMENTAR MOŽE DA VAM POMOGNE?	3
VODIČ ZA DOBRO ČITANJE SVETOG PISMA: LIČNO TRAGANJE ZA PROVERLJIVOM ISTINOM.....	5
SKRAĆENICE KORIŠTENE U OVOM KOMENTARU	11
UVOD U DELA APSTOLSKA	12
DELA 1.....	17
DELA 2.....	29
DELA 3.....	44
DELA 4.....	53
DELA 5.....	62
DELA 6.....	72
DELA 7.....	78
DELA 8.....	90
DELA 9.....	98
DELA 10.....	108
DELA 11.....	118
DELA 12.....	124
DELA 13.....	130
DELA 14.....	142
DELA 15.....	149
DELA 16.....	158
DELA 17.....	167
DELA 18.....	179
DELA 19.....	187
DELA 20.....	195
DELA 21.....	204
DELA 22.....	211
DELA 23.....	217
DELA 24.....	223
DELA 25.....	228
DELA 26.....	233
DELA 27.....	241
DELA 28.....	248
SAŽETE DEFINICIJE POJMOVA GRAMATIKE BIBLIJSKOG GRČKOG JEZIKA	254
STAROZAVETNI NARATIV	261
REČNIK	263
TEKSTUALNI KRITICIZAM.....	270
VEROISPOVEDANJE.....	273

REČ PISCA: KAKO OVAJ KOMENTAR MOŽE DA VAM POMOGNE?

Tumačenje Svetog pisma je umni i duhovni postupak u kom se trudimo da shvatimo drevnog bogonadahnutog pisca kako bismo shvatili Božiju poruku i zatim je primenili u vremenu u kom živimo.

Duhovna strana ovog postupka je od ključnog značaja, ali ga je teško definisati. On zahteva naše predanje i otvorenost prema Bogu. Treba da budemo gladni (1) Boga i (2) bogopoznanja, i (3) voljni da mu služimo. Ovaj deo postupka se sastoji iz molitve, ispovedanja greha i spremnosti da se promeni način života. Sveti Duh ima ključnu ulogu u postupku tumačenja, ali i dalje je zagonetka zašto iskreni i pobožni hrišćani različito shvataju Sveto pismo.

Umni deo postupka je lakše opisati. Treba da budemo dosledni i poštenu u svom postupanju s biblijskim tekstom, a ne pod uticajem ličnih ili denominacijskih sklonosti. Svi smo pod uticajem istorijskog razdoblja u kom živimo i niko među nama nije nepristrasan i neopredeljen tumač. Zato vam ovaj komentar predstavlja pažljiv umni postupak koji sadrži tri načela tumačenja i ustrojen je tako da nam pomogne da se odupremo sopstvenim sklonostima.

PRVO NAČELO

Prvo načelo glasi da treba uzeti u obzir istorijske okolnosti u kojima je dotična biblijska knjiga napisana i specifičan istorijski povod za njeno pisanje. Svaki biblijski pisac je pisao s određenom svrhom na umu i želeo je da saopšti određenu poruku. Biblijski tekst danas ne može imati značenje koje izvorni, drevni i bogonadahnuti pisac nije imao na umu. Pišćeva namera je ključ za tumačenje - a ne naše istorijske, emotivne, kulturne, lične i denominacijske potrebe. Primena je neodvojiva od tumačenja, ali ispravno tumačenje uvek treba da prethodi primeni. Mora se ponovo naglasiti da svaki biblijski tekst ima samo jedno jedino značenje. Upravo to značenje je biblijski pisac, vođen Svetim Duhom, nameravao da saopšti svojim savremenici. Ovo jedno značenje može imati višestruku primenu u različitim kulturama i okolnostima, ali svaka primena mora biti povezana s glavnom istinom biblijskog pisca. Zato ovaj serijal komentara s vodičem za proučavanje uvek sadrži uvod u biblijsku knjigu koja se obrađuje.

DRUGO NAČELO

Drugo načelo glasi da treba uočiti delove iz kojih se knjiga sastoji. Svaka biblijska knjiga je zaokruženo delo. Nijedan tumač nema pravo da deo istine izdvoji, a da ostale delove zanemari. Zato treba da se trudimo da shvatimo svrhu cele biblijske knjige pre nego što pristupimo tumačenju njenih delova. Ni manji komadi teksta - poglavlja, pasusi i stihovi - ne mogu imati značenje koje čitav deo knjige nema. Tumačenje treba da počne deduktivnim pristupom, od celine, i da onda pređe na induktivni pristup, na delove. Zato je ovaj biblijski komentar osmišljen tako da pomogne proučavaocima da prouče strukturu svakog dela knjige do nivoa pasusa. Podela na pasuse i poglavlja nije bogonadahnuta, ali nam pomaže kod uočavanja misaonih celina.

Tumačenje na nivou pasusa - a ne na nivou rečenice, dela rečenice, fraze ili reči - jeste ključ za uočavanje značenja koje je biblijski pisac imao na umu. Pasus se određuje na osnovu objedinjujuće teme, koja se često naziva i predmet ili tematska rečenica. Svaka reč, fraza, deo rečenice i svaka cela rečenica pasusa nekako su povezani s tom objedinjujućom temom. Oni je ograničavaju, proširuju, objašnjavaju ili je dovode u pitanje. Pravi ključ za ispravno tumačenje je praćenje pišćeve misli pasus po pasus, i to treba učiniti sa svakim delom knjige. Ovaj komentar pomaže proučavaocima da to učine poredeći podele u savremenim engleskim prevodima. Ovi prevodi su izabrani jer primenjuju različite pristupe prevođenju:

1. *The United Bible Societies' Greek text* - popravljeno četvrto izdanje (*UBS⁴*). Podelu na pasuse su izvršili savremeni stručnjaci za biblijski tekst.
2. *The New King James Version (NKJV)* je doslovan prevod, urađen po načelu "reč za reč". Zasnovan je na grčkim rukopisima iz tradicije poznate pod imenom Primljeni tekst (*Textus Receptus*). Njegovi pasusi su duži nego kod ostalih prevoda, a takve duže celine pomažu proučavaocima da uoče objedinjujuću temu.
3. *The New Revised Standard Version (NRSV)* je prevod urađen po izmenjenom načelu "reč za reč". On predstavlja prelaznu tačku prema sledeća dva savremena prevoda. Njegova podela na pasuse veoma pomaže u prepoznavanju tema.
4. *The Today's English Version (TEV)* je prevod urađen po načelu "dinamičkog ekvivalenta". Objavilo ga je udruženje *United Bible Societies*. Ovaj prevod nastoji da Bibliju prevede tako da savremeni čitaoci s engleskog govornog područja mogu da shvate značenje grčkog teksta. Njegova podela na pasuse, posebno u evanđeljima, često je izvršena prema govorniku, a ne tematski, isto kao i engleski prevod *NIV*, što nije korisno u postupku tumačenja. Zanimljivo je da i *UBS⁴* i *TEV* imaju istog izdavača, ali različitu podelu na pasuse.

5. *The Jerusalem Bible (JB)* je prevod urađen po načelu “dinamičkog ekvivalenta”. Urađen je na osnovu rimokatoličkog prevoda na francuski. Korisno je izvršiti poređenje s ovom podelom na pasuse koja je izvršena s evropskog stanovišta.

6. U ovom komentaru je naveden tekst iz prevoda *Updated New American Standard Bible (NASB)* koji je objavljen 1995. godine. Urađen je po načelu “reč za reč”. Deo komentara koji obrađuje tekst stih po stih prati podelu iz ovog prevoda.

TREĆE NAČELO

Treće načelo glasi da treba čitati razne prevode Svetog pisma kako bi se stekao uvid u što širi opseg mogućih značenja (u semantičko polje) biblijskih reči i fraza. Neka grčka fraza često može da se shvati na nekoliko načina. Različiti prevodi ističu te različite mogućnosti i pomažu nam da prepoznamo i objasnimo razlike među grčkim rukopisima Svetog pisma. Te razlike ne utiču na doktrinu, ali nam pomažu da pokušamo da dođemo do izvornog teksta koji je proizašao iz pera drevnog pisca.

Ovaj komentar pruža proučavaocima brz način da provere svoja tumačenja, ali ne s namerom da pruži konačne odgovore, nego da pruži potrebne podatke i izazove na razmišljanje. Druga moguća tumačenja često nam pomognu da ne budemo malograđanski nastrojeni, dogmatični i zarobljeni okvirima svoje denominacije. Tumači treba da imaju na raspolaganju širi opseg mogućih tumačenja da bi shvatili koliko drevni tekst može da bude dvosmislen. Zapanjujuće je koliko se hrišćani koji tvrde da im je Biblija izvor istine malo slažu oko njenog značenja.

Ova načela su mi pomogla da se u velikoj meri oduprem uticaju istorijskog razdoblja u kom živim jer su me primorala da se uhvatim u koštac sa drevnim tekstom. Nadam se da će i vama biti na blagoslov.

Bob Atli (Bob Utley)

Baptistički univerzitet Istočnog Teksasa (East Texas Baptist University), 27. jun 1996.

VODIČ ZA DOBRO ČITANJE SVETOG PISMA: LIČNO TRAGANJE ZA PROVERLJIVOM ISTINOM

Sledi kratko objašnjenje hermeneutičke filozofije dr Boba Atlija (Dr. Bob Utley) i metoda koji su upotrebljeni u njegovim komentarima.

Možemo li znati šta je istina? Gde se može naći? Možemo li da je proverimo upotrebom logike? Postoji li neki vrhovni autoritet? Postoje li apsolutne istine koje bi vodile naš život i naš svet? Da li život ima smisla? Zašto smo ovde? Gde idemo? Ova pitanja - o kojima razmišljaju svi razumni ljudi - zaokupljaju ljudski um od početka sveta (Propovednik 1:13-18; 3:9-11). Sećam se svoje potrage za osnovnim životnim osloncem. Bio sam mlad kada sam poverovao u Hrista, prvenstveno na osnovu svedočanstva dragih članova moje porodice. Ali, kako sam rastao, rasla su i moja pitanja o sebi i svetu u kom živim. Jednostavni i izlizani kulturni i religijski odgovori nisu mogli da objasne iskustva o kojima sam čitao i s kojima sam se susretao. Bilo je to vreme zbunjenosti, traganja i čežnje, tokom kog sam često osećao beznade suočen sa bezosećajnim i grubim svetom u kom sam živio.

Mnogi su tvrdili da imaju odgovore na ova najdublja pitanja, ali nakon istraživanja i razmišljanja bih uviđao da se oni zasnivaju (1) na ličnoj filozofiji, (2) na drevnim mitovima, (3) na ličnim iskustvima ili (4) na psihičkim projekcijama. Ali meni je bio potreban određeni nivo proverljivosti, nekakav dokaz, nešto razumno na čemu bih temeljio svoj pogled na svet, životni oslonac, razlog da živim.

Sve to pronašao sam proučavajući Sveto pismo. Počeo sam da tražim dokaze za pouzdanost Svetog pisma i pronašao sam ih u sledećim oblastima: (1) u arheologiji, koja potvrđuje istorijsku pouzdanost Svetog pisma, (2) u tačnosti i preciznosti starozavetnih proroštava, (3) u jedinstvu biblijske poruke usprkos tome što je njeno zapisivanje trajalo šesnaest vekova, (4) i u ličnim svedočanstvima ljudi čiji životi su se trajno promenili zbog dodira sa Svetim pismom. Hrišćanstvo je zaokružen sistem verovanja i stoga može da se uhvati u koštac sa složenim pitanjima ljudskog života. To mi pružilo razumnu okosnicu života, a iskustvena strana biblijske vere mi je pružila radost i postojanost.

Mislio sam da sam pronašao oslonac svog života - Hrista koji je predstavljen u Svetom pismu. Bio je to uzbudljiv doživljaj koji mi je doneo emotivno olakšanje. Ali i dalje se sećam preneraženosti i bola koje sam doživeo kad sam počeo da uviđam koliko različitih tumačenja Biblije zastupaju čak i ljudi koji pripadaju istim crkvama ili školama mišljenja. Potvrđivanje bogonadahnutosti i pouzdanosti Svetog pisma nije bio kraj, nego tek početak. Kako da proverim ili odbacim različita i protivrečna tumačenja mnogih teških odlomaka Svetog pisma koja zastupaju ljudi koji veruju u njegov autoritet i pouzdanost? (Evandeoski hrišćani veruju u pouzdanost Biblije, ali ne mogu da se slože oko njenog značenja!)

Ovo pitanje je postalo moj životni cilj i versko hodočašće. Znao sam da mi je vera u Hrista pružila veliki mir i radost. Moj um je usred relativizma kulture u kojoj živim i oholog dogmatizma suprotstavljenih religija i denominacija čeznuo za apsolutnim istinama. Tokom potrage za ispravnim pristupom drevnoj književnosti iznenadile su me sopstvene predrasude, nastale zbog istorijskog razdoblja, kulture i denominacije kojoj pripadam i zbog mog ličnog životnog iskustva. Često sam čitao Bibliju samo da bih pronašao potvrdu za svoje stavove. Koristio sam je kao izvor dogme, kako bih napao druge i istovremeno učvrstio sebe ublažujući svoju nesigurnost i nedostatke. Ovo spoznanje mi je bilo tako bolno!

Iako nikad neću biti potpuno objektivan, ipak mogu da postanem bolji čitalac Svetog pisma. Mogu ograničiti svoje predrasude tako što ću ih prepoznati i priznati da ih imam. Tako i dalje neću biti slobodan od njih, ali ću se suočiti sa sopstvenim slabostima. Sam tumač često je najveći neprijatelj dobrog čitanja Biblije!

Navešću neke pretpostavke s kojima pristupam proučavanju Biblije kako biste mogli da ih ispitajte zajedno sa mnom:

I. Pretpostavke

- (1) Verujem da je Sveto pismo jedino bogonadahnuto samootkrivenje jedinog istinitog Boga. Ono stoga treba da se tumači u svetlu namere njegovog božanskog pisca koja je izražena kroz ljudskog pisca u tačno određenim istorijskim okolnostima.
- (2) Verujem da je Sveto pismo pisano za ljude iz naroda - za svakog čoveka! Bog se prilagodio ljudima i jasno nam progovorio u određenim istorijskim i kulturnim okolnostima. Nije nam sakrio istinu, nego želi da je razumemo! Zato Biblija treba da se tumači u svetlu ondašnjeg, a ne našeg vremena. Ona danas ne može imati značenje koje njeni prvi čitaoci ili slušaoci ne bi tako razumeli. Biblija je shvatljiva ljudima prosečne umnosti i koristi normalne obrasce i tehnike ljudske komunikacije.
- (3) Verujem da celo Sveto pismo ima jednu poruku i svrhu. Ono samo sebi ne protivreći, iako sadrži teške i paradoksalne odlomke. Stoga je Sveto pismo svoj najbolji tumač.

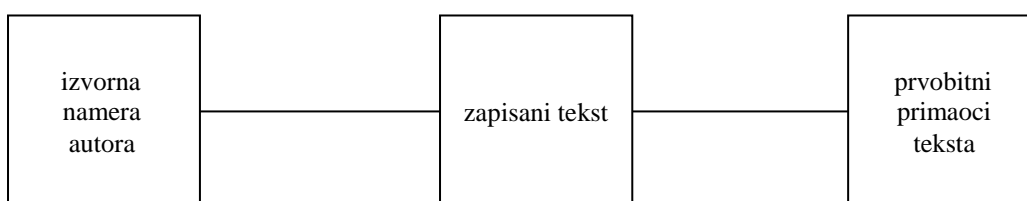
(4) Verujem da svaki odlomak Svetog pisma (isključujući proroštva) ima jedno jedino značenje, koje se zasniva na nameri njegovog bogonadahnutog pisca. Iako nikad ne možemo biti sasvim sigurni koja je bila piščeva namera, postoje mnogi pokazatelji koji nam na nju ukazuju:

- (a) Književna vrsta (žanr) koja je izabrana za saopštavanje poruke
- (b) Istorijske okolnosti i naročit povod koji su bili okidač za pisanje
- (c) Književni kontekst, kako cele biblijske knjige, tako i svakog njenog dela
- (d) Poredak delova knjige (struktura knjige) i njihov odnos prema poruci cele knjige
- (e) Gramatičke posebnosti koja su upotrebljene da se saopšti određena poruka
- (f) Reči koje su izabrane da se ta poruka izloži

Prilikom proučavanja nekog biblijskog odlomka cilj nam je da proučimo svaku od ovih oblasti. Ali pre nego što objasnim svoj metod za dobro čitanje Svetog pisma, dozvolite mi da izložim neke od neprikladnih metoda koji se danas koriste. Upravo oni su stvorili tako velik broj raznovrsnih tumačenja i stoga ih treba izbegavati.

II. Pogrešni metodi tumačenja

- (1) Zanemarivanje književnog konteksta biblijskih knjiga i upotreba svake rečenice, fraze ili čak pojedinačnih reči kao istinosnih iskaza, nepovezano s piščevom namerom i širim kontekstom. Ovo se često naziva “čupanje iz konteksta”.
- (2) Zanemarivanje istorijskih okolnosti biblijske knjige i njihova zamena nekakvim tobože istorijskim okolnostima za koje postoji malo ili nimalo podrške u biblijskom tekstu.
- (3) Zanemarivanje istorijskih okolnosti teksta i čitanje biblijskog teksta kao da su u pitanju jutrošnje mesne novine napisane prvenstveno za današnje pojedinačne hrišćane.
- (4) Zanemarivanje istorijskih okolnosti teksta alegorizacijom iz koje nastaje filozofska ili teološka poruka koja je potpuno nepovezana s prvim primaocima i namerom bogonadahnutog pisca.
- (5) Zanemarivanje izvorne poruke teksta zamenjujući je sopstvenim teološkim sistemom, omiljenom doktrinom ili savremenim pitanjem koje uopšte nije povezano s namerom bogonadahnutog pisca i porukom koju je zapisao. Ova pojava najčešće sledi nakon čitanja biblijskog teksta s ciljem da se uspostavi autoritet govornika. Ovaj pristup se često naziva “tumačenje reakcijom čitaoca” (“Šta ovaj tekst znači za mene?”). Sva pisana ljudska komunikacija sastoji se iz najmanje tri međusobno povezana sastojka:

U prošlosti su se svi pristupi čitanju Biblije usredsređivali na jedan od ova tri sastojka. Ali, da bi se bolje izrazila jedinstvena bogonadahnutost Biblije, potrebno je da se gornji nacrt dopuni:

Neophodno je da sva tri sastojka budu uključena u postupak tumačenja. Da bi provera bila moguća, moje tumačenje se usredsređuje na prva dva sastojka: na pisca i na tekst. Pri tome verovatno reagujem na zloupotrebe teksta koje sam naveo: (1) na alegorizaciju ili produhovljavanje teksta i (2) na tumačenje reakcijom čitaoca (“Šta ovaj tekst znači za mene?”). Zloupotreba teksta se može pojaviti u svakom koraku tumačenja. Zato uvek treba proveravati svoje motive, predrasude, pristup tekstu i primenu. Ali kako da ih proverimo ako za tumačenje nema granica, ako u tumačenju ne postoje pravila i merila? Zato nam piščeva namera i struktura njegovog teksta pružaju merila pomoću kojih možemo da ograničimo opseg mogućih ispravnih tumačenja.

Stoga se u svetlu ovih neispravnih pristupa čitanju teksta nameće pitanje koje glasi: koji to pristupi čitanju i tumačenju Biblije pružaju neku meru proverljivosti i doslednosti?

III. Dobri načini da se pristupi čitanju Svetog pisma

Ovde neću raspravljati o posebnim pristupima za tumačenje pojedinačnih književnih vrsta, nego o opštim načelima hermeneutike koja su dobra za sve vrste biblijskog teksta. Dobra knjiga o posebnim pristupima svakoj književnoj vrsti zove se *Kako izvući maksimum iz čitanja Pisma (How to Read the Bible For All Its Worth)*, a napisali su je Gordon Fi (Gordon Fee) i Douglas Stjuart (Douglas Stuart).

Moj metod se prvo usredsređuje na to da čitalac, pomoću četiri kruga ličnog čitanja, dozvoli Svetom Duhu da baci svetlo na Bibliju. Tako Sveti Duh, biblijski tekst i čitalac dolaze na prvo, a ne na drugo mesto. Čitalac je time istovremeno zaštićen od potpadanja pod prekomerni uticaj biblijskih komentatora.

Čuo sam jednu izreku koja glasi: “Biblija baca mnogo svetla na komentare”. Ne navodim je da bih omalovažio priručnike za proučavanje, nego da vas podstaknem da ih upotrebite u pravo vreme.

Moramo biti u stanju da obrazložimo svoja tumačenja iz samog biblijskog teksta. U ovih šest oblasti moguća je bar delimična proverljivost:

- (1) istorijske okolnosti
- (2) književni kontekst
- (3) gramatička struktura teksta (sintaksa)
- (4) onovremena upotreba pojedinih reči
- (5) odgovarajući uporedni tekstovi
- (6) književna vrsta

Moramo biti u stanju da objasnimo razloge i logiku na kojima zasnivamo svoja tumačenja. Biblija je naš jedini izvor vere i dela. Na žalost, hrišćani se često ne slažu oko pitanja čemu nas ona uči i šta podržava.

Četiri kruga čitanja osmišljena su tako da se iz njih mogu steći sledeći uvidi koji su važni za tumačenje:

- (1) Prvi krug čitanja
  - (a) Pročitajte celu biblijsku knjigu odjednom. Zatim je ponovo pročitajte u drugom prevodu, najbolje nekom sa drugačijim prevodilačkim pristupom:
    - (i) iz prevoda po načelu “reč za reč” (*NKJV, NASB, NRSV*)
    - (ii) iz prevoda po načelu “dinamičkog ekvivalenta” (*TEV, NJB*)
    - (iii) iz opisnog prevoda (parafraze) (*LB, AB*)
  - (b) Uočite glavnu svrhu pisanja cele knjige. Prepoznajte njenu temu.
  - (c) Ako je moguće, prepoznajte deo knjige ili poglavlje ili pasus ili rečenicu koji jasno iskazuju ovu glavnu svrhu ili temu cele knjige.
  - (d) Prepoznajte koja književna vrsta preovladava
    - (i) U Starom zavetu
      - 1) hebrejska naracija
      - 2) hebrejska poezija (mudrosna književnost, Psalmi)
      - 3) hebrejska proroštva (proza i poezija)
      - 4) zakoni
    - (ii) U Novom zavetu
      - 1) naracija (evanđelja, Dela apostolska)
      - 2) parabole (u evanđeljima)
      - 3) pisma i poslanice
      - 4) apokaliptična književnost
- (2) Drugi krug čitanja
  - (a) Ponovo pročitajte celu knjigu, ovaj put da biste prepoznali njene najvažnije teme.
  - (b) Zapišite pregled najvažnijih tema knjige i sažeto zabeležite sadržaj svake od njih sa po jednim jednostavnim iskazom.
  - (c) Uporedite svoj iskaz o svrsi knjige i svoj opšti pregled najvažnijih tema s priručnicima za proučavanje Biblije.
- (3) Treći krug čitanja
  - (a) Još jednom pročitajte celu biblijsku knjigu, ovaj put da biste iz nje saznali istorijske okolnosti i konkretan povod za njeno pisanje.
  - (b) Popišite sledeće istorijske stavke koje se spominju u toj biblijskoj knjizi:
    - (i) pisca
    - (ii) datum pisanja
    - (iii) primaoce

- (iv) konkretne razloge za pisanje
  - (v) one kulturne činioce koji su povezani sa svrhom pisanja
  - (vi) spomenute istorijske ličnosti i događaje
- (c) Proširite svoj pregled tog dela knjige koji proučavate dodajući mu podelu sve do nivoa pasusa. Uvek prepoznajte gde deo knjige počinje i završava i zapišite njegov pregled. Deo knjige se može prostirati na nekoliko poglavlja ili na nekoliko pasusa. Ovo će vam omogućiti da pratite logiku bogonadahnutog pisca i da uočite kako je uredio tekst.
- (d) Proverite svoja zapažanja o istorijskim okolnostima pomoću odgovarajućih priručnika.
- (4) Četvrti krug čitanja
- (a) Ponovo pročitajte deo knjige koji proučavate iz nekoliko prevoda:
    - (i) iz prevoda po načelu “reč za reč” (*NKJV, NASB, NRSV*)
    - (ii) iz prevoda po načelu “dinamičkog ekvivalenta” (*TEV, NJB*)
    - (iii) iz opisnog prevoda (parafraze) (*LB, AB*)
  - (b) Prepoznajte stilske i gramatičke strukture:
    - (i) fraze koji se ponavljaju (Efescima 1:6,12,13)
    - (ii) gramatičke strukture koji se ponavljaju (Rimljanima 8:31)
    - (iii) suprotstavljene pojmove
  - (c) Popišite sledeće
    - (i) važne izraze
    - (ii) neobične izraze
    - (iii) važne gramatičke strukture
    - (iv) posebno teške reči, delove rečenice i cele rečenice
  - (d) Potražite odgovarajuće uporedne odlomke
    - (i) pronađite biblijski odlomak koji najjasnije obrazlaže temu koju proučavate koristeći sledeće priručnike:
      - 1) knjige iz oblasti sistematske teologije
      - 2) izdanja Biblije s adresama uporednih odlomaka
      - 3) biblijske konkordance
    - (ii) Istražite da li postoji biblijski tekst koji u paru s odlomkom koji proučavate stvara paradoks o datoj temi. Mnoge biblijske istine su izražene u dijalektičkim parovima. Mnoge netrpeljivosti među denominacijama nastaju jer se kao dokaz koriste stihovi koji predstavljaju samo jednu stranu te biblijske dijalektičke napetosti. Sve Pismo je bogonadahnuo i stoga moramo istražiti njegovu celokupnu poruku kako bi naše tumačenje odražavalo celobiblijsku ravnotežu.
    - (iii) Potražite uporedne odlomke u samoj biblijskoj knjizi, zatim u drugim knjigama istog biblijskog pisca, a onda u biblijskim knjigama iste književne vrste. Biblija je svoj najbolji tumač jer ima jednog pisca, Svetog Duha.
  - (e) Upotrebite sledeće priručnike da proverite svoja zapažanja o istorijskim okolnostima i povodu za pisanje:
    - (i) Biblije za proučavanje
    - (ii) biblijske enciklopedije, priručnike i rečnike
    - (iii) uvode u Bibliju
    - (iv) biblijske komentare (u ovom koraku proučavanja dozvolite široj zajednici vernika, iz prošlosti i sadašnjosti, da pomogne i ispravi zaključke vašeg ličnog proučavanja).

IV. Primena tumačenja Svetog pisma

U ovom koraku prelazimo na primenu. Odvojili ste vreme da razumete tekst u svetlu njegovih izvornih okolnosti i sada treba da ga primenite u svom životu i u svojoj kulturi. Biblijski autoritet definišem kao “shvatanje poruke koju je bogonadahnuti biblijski pisac saopštio svojim savremenicima i njenu primenu u današnje vreme.”

Primena treba da sledi nakon tumačenja namere bogonadahnutog pisca i po ugledu na njegovu logiku. Nijedan biblijski odlomak se ne može primeniti u današnje vreme dok prvo ne saznamo šta je taj odlomak saopštavao u svoje vreme! Biblijski odlomak ne može poprimiti značenje koje nikad nije imao!

Podrobni pregled do nivoa pasusa (iz trećeg kruga čitanja) sada će biti vaš vodič. Tekst treba primeniti na nivou pasusa, a ne na nivou pojedinačnih reči. Reči imaju značenje samo u kontekstu; delovi rečenice imaju značenje samo u kontekstu; cele rečenice imaju značenje samo u kontekstu. Biblijski pisac je jedina bogonadahnutu osoba u celom postupku tumačenja. Mi samo idemo kuda nas on vodi u skladu s prosvetljenjem koje smo primili od Svetog Duha. Ali prosvetljenje nije bogonadahnutost. Da bismo mogli da kažemo “ovako govori Gospod” moramo se držati namere bogonadahnutog pisca. Primena treba da bude izričito povezana s opštom svrhom celog spisa, dela knjige kom pasus pripada i s razvojem misli iz pasusa u pasus.

Ne dozvolite da današnji problemi tumače Bibliju - pustite Bibliju da govori! To će možda zahtevati od nas da iz teksta izdvajamo načela. To je ispravno ako tekst podržava ta načela. Nažalost, naša načela često su upravo to - “naša” načela, a ne načela iz biblijskog teksta.

U primenjivanju Biblije je važno da ne zaboravimo da svaki biblijski tekst (osim proroštava) ima jedno jedino značenje. To značenje je povezano s ciljevima zbog kojih je bogonadahnuti pisac pisao raspravljajući o rešenju za neku krizu ili potrebu u vreme kad je živeo. Iz ovog jednog i jedinog značenja mogu proizaći mnoge i raznovrsne primene. Svaka primena će biti zasnovana na potrebama primalaca, ali mora biti povezana sa značenjem koje je bogonadahnuti pisac imao na umu.

V. Duhovna strana tumačenja

Sve do sada obrazlagao sam logički postupak tumačenja i primene, a sada ću ukratko izložiti duhovnu stranu tumačenja. Meni je u tome pomoglo korišćenje sledećeg spiska koraka:

- (a) Molite se za pomoć Svetog Duha (Prva Korinćanima 1:26–2:16).
- (b) Molite se za oprostjenje i očišćenje od greha kojih ste svesni (Prva Jovanova 1:9).
- (c) Molite se da imate veću želju za poznavanjem Boga (Psalmi 19:7-14 i 42:1).
- (d) Odmah primenite sve što otkrijete tokom proučavanja.
- (e) Ostanite ponizni i poučljivi.

Veoma je teško održati ravnotežu između logičkog postupka i duhovnog vodstva Svetog Duha. Sledeći odlomci su mi pomogli da je uspostavam:

- (a) Iz knjige Džejsma Sajera (James W. Sire), *Iskrivljavanje Pisma (Scripture Twisting)*, str. 17-18:
“Prosvetljenje uma pripada svim pripadnicima Božijeg naroda, a ne samo duhovnoj eliti. U biblijskom hrišćanstvu nema gurua, nema posebno prosvetljenih ni onih preko kojih stiže jedino pravo tumačenje. Stoga, iako Sveti Duh daje posebne darove mudrosti, znanja i duhovnog razlučivanja, on hrišćane kojima je dao te darove ne postavlja da budu jedini autoriteti za tumačenje Njegove reči. Svaki pripadnik Njegovog naroda treba da uči, prosuđuje i razlučuje na osnovu Svetog pisma, koje ima autoritet čak i nad onima kojima je Bog dao posebne sposobnosti. Dakle, kroz celu knjigu polazim od pretpostavke da je Biblija Božije istinito otkrivenje čitavom ljudskom rodu, da je ona naš vrhovni autoritet u svim pitanjima o kojima govori, da nije obavijena velom misterije nego da obični ljudi iz svake kulture mogu ispravno da je razumeju.”
- (b) O Kjerkegoru (Kierkegaard) iz knjige Bernarda Rema (Bernard Ramm) *Protestantski principi tumačenja Biblije (Protestant Biblical Interpretation)* str. 64:
“Po Kjerkegoru (Kierkegaard) je gramatičko, leksičko i istorijsko proučavanje Biblije potrebno, ali samo kao priprema za istinsko čitanje Biblije. Da bi neko čitao Bibliju *kao Božju reč*, čovek je mora čitati sa srcem u ustima, mora da se popne na vrhove prstiju u iščekivanju, sa iskrenim očekivanjem u razgovoru sa Bogom. Čitati Bibliju bez razmišljanja i lakomisleno ili akademski ili profesionalno ne znači čitati Bibliju kao Božju reč. Samo ako je čovek čita kao ljubavno pismo, on ga čita kao Božju reč.”
- (c) Rouli (H. H. Rowley) piše na 19. stranici knjige *Relevantnost Biblije (The Relevance of the Bible)*:
“Nijedno razumevanje Biblije koje je samo umno, koliko god da je potpuno, ne može da usvoji sva njena blaga. Umno razumevanje nije nevažno, jer je ključno za potpuno razumevanje, ali ono treba da vodi duhovnom razumevanju duhovnih blaga ove knjige. Tek to je potpuno razumevanje Biblije. Za duhovno razumevanje je potrebno više od umne usredsređenosti. O duhovnim pitanjima se rasuđuje duhovno i svakom proučavaocu Biblije je potreban stav duhovne prijemčivosti, žudnja da nađe Boga kako bi mogao da mu se preda. Jedino tako može da prevaziđe naučno istraživanje i pristupi bogatijem nasleđu ove najveće od svih knjiga.”

VI. Metodi tumačenja u ovom komentaru

Predviđeno je da vam ovaj *komentar s vodičem za proučavanje* pomogne na sledeći način:

- (1) Svaka biblijska knjiga ima uvodni istorijski pregled. Pročitajte taj deo štiva kad završite Treći krug čitanja.

- (2) Na početku svakog poglavlja pronaći ćete uvid iz konteksta. To će vam pomoći da uočite strukturu tog dela knjige.
- (3) Na početku svakog poglavlja ili većeg dela knjige navedena je podela na pasuse s podnaslovima iz nekoliko savremenih engleskih prevoda:
  - (a) *New American Standard Bible (NASB)*, ažuriran 1995. godine
  - (b) *New King James Version (NKJV)*
  - (c) *New Revised Standard Version (NRSV)*
  - (d) *Today's English Version (TEV)*
  - (e) *Jerusalem Bible (JB)*.

Podela na pasuse nije bogonadahnuti i zato treba da je otkrijemo iz konteksta. Poređenjem nekoliko savremenih prevoda koji koriste različite pristupe prevodenju i različita teološka stanovišta možemo da analiziramo strukturu misli bogonadahnutog pisca. Svaki pasus sadrži jednu glavnu istinu, takozvanu "tematsku rečenicu" ili "središnju ideju teksta". Ova objedinjujuća misao je ključ za ispravno istorijsko i gramatičko tumačenje. Nikada ne bi trebalo da tumačimo tekst koji je manji od jednog pasusa, niti da iz njega propovedamo ili poučavamo! Ne zaboravite da je svaki pasus povezan s pasusima koji ga okružuju. Zato je veoma važno sastaviti pregled cele knjige do nivoa pasusa. Tako ćemo moći da pratimo logički razvoj teme onako kako ga je sastavio bogonadahnuti biblijski pisac.

- (4) Beleške u ovom komentaru pristupaju tumačenju stih po stih, što nas primorava da pratimo misao bogonadahnutog pisca. Beleške sadrže podatke iz nekoliko oblasti:
  - (a) književni kontekst
  - (b) uvidi iz istorije i kulture
  - (c) podaci o gramatici
  - (d) proučavanje pojedinih reči
  - (e) odgovarajući uporedni odlomci
- (5) Na nekim mestima u ovom komentaru tekst engleskog prevoda *New American Standard Bible* (ažuriran 1995. godine), dopunjen je tekstem nekih drugih savremenih engleskih prevoda:
  - (a) *New King James Version (NKJV)*, koji sledi rukopise poznate pod imenom *Textus Receptus*.
  - (b) *New Revised Standard Version (NRSV)*, što je revizija prevoda *Revised Standard Version* koji je izvršio savez *National Council of Churches* po načelu "reč za reč".
  - (c) *Today's English Version (TEV)*, što je prevod po načelu "dinamičkog ekvivalenta", društva *American Bible Society*.
  - (d) *New Jerusalem Bible (NJB)*, engleski prevod Biblije zasnovan na rimokatoličkom francuskom prevodu po načelu "dinamičkog ekvivalenta".
- (6) Poređenje savremenih prevoda može da pomogne onima koji ne znaju grčki i hebrejski da uoče probleme u tekstu:
  - (a) razlike među rukopisima
  - (b) druga moguća značenja reči
  - (c) gramatički teške tekstove i konstrukcije
  - (d) dvosmislene tekstove

Iako savremeni prevodi ne mogu da reše ove probleme, oni pomažu da ih prepoznamo kao mesta koja zahtevaju dublje i podrobnije proučavanje.

- (7) Na kraju svakog poglavlja nalaze se odgovarajuća pitanja za razmatranje koja se tiču najvažnijih problema u tumačenju tog poglavlja.

SKRAĆENICE KORIŠTENE U OVOM KOMENTARU

ASV - American Standard Version
BDB - Hebrew and English Lexicon of the Old Testament, F. Brown, S. R. Driver, C. A. Briggs
DK - prevod Daničić-Karadžić
DS - D. Stefanovićev prevod
EC - Čarnićev prevod
JB - Jerusalem Bible
KJV - King James Version
LXX - Septuagint (grčko-engleski), Zondervan, 1970
MT - Mazoretski hebrejski tekst
NAB - New American Bible Text
NASB - New American Standard Bible
NEB - New English Bible
NET - NET Bible: New English Translation, Second Beta Edition
NIDNTT - New International Dictionary of New Testament Theology (4 vol.s), Colin Brown
NIDOTTE - New International Dictionary of Old Testament Theology and Exegesis (5 vols.), ur. Willem VanGemeren
NIV - New International Version
NJB - New Jerusalem Bible
NKJV - New King James Version
NRSV - New Revised Standard Bible
NSP - Novi srpski prevod
NZ - Novi zavet
REB - Revised English Bible
RSV - Revised Standard Version
SSP - Savremeni srpski prevod
SZ - Stari zavet
TEV - Today's English Version, United Bible Societies
UBS⁴ - United Bible Societies', Grčki Novi zavet, četvrto revidirano izdanje

UVOD U DELA APSTOLSKA

UVODNA IZJAVA

- A. Dela Apostolska su nužna veza između zapisa o Isusovom životu (Evandjelja) i tumačenja, propovedanja i primene Njegovih dela i reči u Pismima Novog zaveta, čiji autori su Njegovi učenici.
- B. Rana crkva je razvila i koristila dve zbirke novozavetnih tekstova: (1) Evandjelja (četiri Evandjelja) i (2) Apostolska pisma (Pavlova). Međutim, zbog ranih hristoloških jeresi drugog veka, postala je očigledna vrednost knjige Dela Apostolska. Dela otkrivaju sadržaj i svrhu apostolskih propovedi, kergimu (*kerygma*), kao i zadivljujuće rezultate evandjelja.
- C. Savremena arheološka otkrića naglašavaju i potvrđuju istorijsku tačnost Dela, posebno u odnosu na nazive službenika rimskih vlasti
1. *stratēgoi*, Dap 16:20,22,35,36 (koristi se i za zapovednike hramske straže, Lk 22:4,52; Dap 4:1; 5:24-26)
  2. *politarchas*, Dap 17:6,8; i *prōtō*, Dap 28:7, up. A. N. Šervin Vajt (A. N. Sherwin-White), *Rimsko društvo i rimski zakon u Novom zavetu (Roman Society and Roman Law in the New Testament)*
Luka beleži tenzije unutar rane crkve, čak i sukob između Pavla i Varnave (up. Dap 15:39). To nam pokazuje da je ovaj istorijsko/teološki tekst pošten, uravnotežen i zasnovan na činjenicama.
- D. Naslov ove knjige se u drevnim grčkim tekstovima pojavljuje u delimično različitim oblicima:
1. Rukopis $\aleph$ (*Sinaiticus*), Tertulijan (Tertullian), Didim (Didymus) i Euzebije (Eusebius) koriste "Dela" (ASV, NIV)
  2. Rukopisi B (*Vaticanus*), D (*Bezae*) u potpisu, Irenej (Irenaeus), Tertulijan (Tertullian), Ciprijan (Cyprian) i Atanazije (Athanasius) koriste "Dela Apostolska" (KJV, RSV, NEB)
  3. Rukopisi A² (prva korekcija Aleksandrijskog rukopisa), E, G i Hrizostom (Chrysostom) koriste "Dela svetih apostola"
Moguće je da grčke reči *praxeis*, *praxis* (dela, načini, ponašanja, činovi, prakse) ukazuju na drevni mediteranski književni žanr koji prikazuje živote i dela poznatih ili uticajnih ljudi (npr. Jovan, Petar, Stefan, Filip, Pavle). Verovatno knjiga u početku nije ni imala naslov (kao Evandelje po Luki).
- E. Postoje dve odvojene tekstualne tradicije vezane za Dela. Kraća je aleksandrijska (rukopisi P⁴⁵, P⁷⁴, $\aleph$, A, B, C). Čini se da zapadna grupa rukopisa (P²⁹, P³⁸, P⁴⁸ i D) sadrži znatno više detalja. Nije sigurno da li oni potiču od autora ili su ih prepisivači uneli kasnije, na osnovu tradicije rane crkve. Većina stručnjaka veruje da u zapadnim rukopisima postoje naknadni dodaci zato što oni
1. ublažavaju ili pokušavaju da poprave neobične ili teške delove teksta
  2. dodaju nove detalje
  3. dodaju određene rečenice da naglase Isusa kao Hrista
  4. ni jedan rani hrišćanski pisac ih ne citira tokom prva tri veka. Up. F. F. Brus (F. F. Bruce), *Dela: grčki tekst (Acts: Greek Text)*, str. 69-80
Za detaljniju analizu vidite *Tekstualni komentar grčkog Novog zaveta (A Textual Commentary on the Greek New Testament)*, Brusa Metzgera (Bruce Metzger), izdavača: United Bible Societies, str. 259-272.
Zbog velikog broja naknadnih dodataka, ovaj komentar ne uključuje sve verzije teksta. Samo ukoliko je neka verzija suštinski značajna za tumačenje biće uzeta u obzir u ovom komentaru.

AUTORSTVO

- A. Knjiga je anonimna, ali jasno implicira da je autor Luka.
1. Jedinstveni i iznenađujući delovi u prvom licu množine "mi" (Dap 16:10-17 [drugo misionarsko putovanje u Filip]; Dap 20:5-15; 21:1-18 [kraj trećeg misionarskog putovanja] i Dap 27:1-28:16 [Pavle kao zatvorenik odlazi u Rim]) snažno ukazuju na to da je Luka autor.
  2. Veza između trećeg Evandjelja i Dela je jasna kada uporedimo Lk 1:1-4 i Dap 1:1-2.
  3. Luka, lekar i pagan, spominje se kao Pavlov saputnik u Kol 4:10-14, Flm 24 i 2. Tim 4:11. Luka je jedini paganski pisac u NZ.
  4. Svedoci iz rane crkve jednoglasno potvrđuju da je Luka autor.
    - a. Muratorijev fragmenat (180-200. g.n.e, iz Rima, navodi "sastavio lekar Luka")
    - b. Irenej (Irenaeus), (130-200. g.n.e.)
    - c. Klement Aleksandrijski (Clement of Alexandria), (156-215. g.n.e.)
    - d. Tertulijan (Tertullian), (160-200. g.n.e.)
    - e. Origen (Origen), (185-254. g.n.e.)

5. Unutrašnji dokazi stila i rečnika (posebno medicinski termini) potvrđuju da je Luka autor, ser Vilijam Remzi (Sir William Ramsay) i Adolf von Harnak (Adolph Von Harnack).

B. Informacije o Luki stičemo iz tri izvora.

1. Tri poglavlja u NZ (Kol 4:10-4; Flm 24; 2. Tim 4:11) i sama knjiga Dela apostolska.
2. Anti-markionski predgovor Luki iz drugog veka (160-180. g.n.e.)
3. Istoričar rane crkve iz četvrtog veka, Euzebij (Eusebius), u delu *Crkvena istorija (Eccl. His.)* 3:4, kaže "Luka, rodом iz Antiohije, lekar po profesiji, uglavnom je bio uz Pavla, nešto manje je bio povezan sa ostalim apostolima, od njih je učio da leči duše, za šta nam je dao primere u svoje dve nadahnute knjige: Evandjelje i Dela apostolska.
4. Ovo je sažet Lukin profil.
  - a. pagan (u Kol 4:12-14 je naveden sa Epafrasom i Dimom, ne sa jevrejskim pomagačima)
  - b. rodом ili iz Antiohije ili iz Sirije (anti-markionski predgovor Luki) ili iz Makedonskog Filipa (Ser Vilijam Remzi (Sir William Ramsay) o Dap 16:19)
  - c. lekar (up. Kol 4:14) ili makar visoko obrazovan čovek
  - d. obratio se u odraslom dobu nakon što je osnovana crkva u Antiohiji (anti-markionski predgovor)
  - e. Pavlov saputnik (upotreba zamenice "mi" u Delima)
  - f. neoženjen
  - g. napisao je treće Evandjelje i Dela (sličan uvod, stil i rečnik)
  - h. umro je u osamdeset i četvrtoj godini u Beotiji

C. Problemi sa Lukinim autorstvom

1. Pavle u propovedi na Aeropagu u Atini koristi grčke filozofske kategorije i da bi ukazao na to da postoje dodirne tačke (up. Dap 17), ali se čini da u Rim 1-2 Pavle smatra da su sve "dodirne tačke" (priroda, unutrašnji moralni svedok) beskorisne.
2. Pavlove propovedi i komentari u Delima ga prikazuju kao jevrejskog hrišćanina koji ozbiljno shvata Mojsija, ali Pavlova pisma prikazuju Zakon kao obezvređen, problematičan i prevaziđen.
3. Pavlove propovedi u Delima nemaju isti eshatološki fokus kao i njegove rane knjige (tj. 1. i 2. Solunjanima).
4. Ti suprotstavljeni pojmovi, stilovi i naglasci su zanimljivi, ali nisu odlučujući. Kada se isti kriterijumi primene na Evandjelja, Isus iz sinoptičkih Evandjelja govori drugačije od Isusa iz Jovanovog Evandjelja, a ipak, retko koji stručnjak bi porekao da svi oni govore o Isusovom životu.

- D. Kada govorimo o Luki kao autoru Dela, suštinski je važno da uzmemo u obzir njegove izvore, zato što mnogi stručnjaci, kao što je S. S. Tori (C. C. Torrey), veruju da je Luka koristio aramejske dokumente (ili usmene tradicije) kao izvor za veći deo prvih petnaest poglavlja. Ako je to istina, Luka je urednik tog materijala, ne njegov autor. Čak i u kasnijim Pavlovim propovedima, Luka nam daje samo sažet prikaz, a ne doslovne Pavlove reči. Pitanje o izvorima koje je Luka koristio jednako je značajno kao i pitanje o njegovom autorstvu.

VREME

- A. Vode se brojne diskusije i postoje znatna neslaganja oko vremena pisanja Dela, ali događaji u njima pokrivaju period od oko 30-63. g.n.e. (Pavle je sredinom šezdesetih godina pušten iz zatvora u Rimu, a zatim ponovo zatvoren i pogubljen u vreme Neronove vladavine, verovatno u progonima 65. g.n.e.).
- B. Ako uzmemo u obzir apologetičku prirodu knjige u odnosu na rimsku vlast, tada je vreme (1) pre 64. g.n.e. (kada Neron započinje progon hrišćana u Rimu) i/ili (2) povezano sa jevrejskom pobunom iz 66-73. g.n.e.
- C. Ako pokušamo da odredimo redosled pisanja Dela i Lukinog Evandjelja, tada vreme pisanja Evandjelja utiče na vreme pisanja Dela. Pošto je Titovo rušenje Jerusalima 70. g.n.e. najavljeno (Lk 21), ali nije opisano, čini se da je vreme pisanja bilo pre 70. g.n.e. Ako je tako, onda su Dela, pisana kao nastavak, sigurno nastala u neko vreme nakon Evandjelja.
- D. Ako se neko brine zbog naglog kraja (Pavle je još uvek u zatvoru u Rimu, F. F. Brus (F. F. Bruce)), podržaće pretpostavku da je vreme pisanja povezano sa krajem Pavlovog prvog rimskog zatvorenništva, 58-63. g.n.e.
- E. Neki istorijski datumi povezani sa istorijskim događajima koji su zabeleženi u Delima.
1. velika glad u vreme Klaudijeve vladavine (Dap 11:28, 44-48. g.n.e.)
  2. smrt Iroda Agripe I (Dap 12:20-23, 44. g.n.e. [proleće])
  3. prokonzulstvo Sergija Pavla (Dap 13:7, postavljen 53. g.n.e.)
  4. Klaudije isteruje Jevreje iz Rima (Dap 18:2, 49. g.n.e. [?])
  5. prokonzulstvo Galiona, Dap 18:12 (51. ili 52. g.n.e. [?])
  6. prokonzulstvo Feliksa (Dap 23:26; 24:27, 52-56. g.n.e. [?])

7. Fest menja Feliksa (Dap 24:27, 57-60. g.n.e. [?])
8. rimski službenici u Judeji
  - a. namesnici
    - (1) Pontije Pilat, 26-36. g.n.e.
    - (2) Marcel, 36-37. g.n.e.
    - (3) Marul, 37-41. g.n.e.
  - b. U rimskoj administraciji je 41. g.n.e. namesnički sistem zamenjen empirijskim. Rimski car, Klaudije, postavio je Iroda Agripu I 41. g.n.e.
  - c. Nakon smrti Iroda Agripe I, 44. g.n.e, ponovo je uspostavljen namesnički sistem, sve do 66. g.n.e.
    - (1) Antonije Feliks
    - (2) Porskije Fest

SVRHA I STRUKTURA

- A. Svrha knjige Dela apostolska bila je da zabeleži brz porast broja Isusovih sledbenika, širenje od jevrejskih korena ka globalnoj službi, od zaključane gornje sobe do Cezarove palate:
1. Ova geografska šema prati Dap 1:8, Veliko poslanje u Delima (Mt 28:19-20).
  2. Ovo geografsko širenje prikazano je na nekoliko načina.
    - a. Koristeći velike gradove i nacionalne granice. U Dap se spominju 32 zemlje, 54 grada i 9 mediteranskih ostrva. Tri najveća grada su Jerusalim, Antiohija i Rim (up. Dap 9:15).
    - b. Koristeći ključne osobe. Dela skoro da se mogu podeliti na dve polovine: Petrova služba i Pavlova služba. Preko 95 ljudi se spominje u Delima, ali najvažniji su: Petar, Stefan, Filip, Varnava, Jakov i Pavle.
    - c. U Delima se ponavljaju dve ili tri književne forme i moguće je da one ukazuju na autorov svestan pokušaj kreiranja strukture:

(1) sumarne izjave	(2) izjave o rastu	(3) upotreba brojeva
Dap 1:1 - 6:7 (u Jerusalimu)	2:47	2:41
Dap 6:8 - 9:31 (u Palestini)	5:14	4:4
Dap 9:32 - 12:24 (do Antiohije)	6:7	5:14
Dap 12:25 - 15:5 (do Male Azije)	9:31	6:7
Dap 16:6 - 19:20 (do Grčke)	12:24	9:31
Dap 19:21 - 28:31 (do Rima)	16:5	11:21, 24
	19:20	12:24
		14:1
		19:20

- B. Dela su očigledno povezana sa tadašnjim pogrešnim shvatanjima da je Isus pogubljen zbog izdaje. Čini se da Luka piše paganima (Teofilu, koji je mogao biti rimski službenik). On koristi Petrove, Stefanove i Pavlove reči da pokaže (1) zaveru Jevreja i (2) pozitivan odnos rimskih vlasti prema hrišćanstvu. Rimljani nisu imali zbog čega da se plaše Isusovih sledbenika.

1. reči hrišćanskih vođa
  - a. Petar, Dap 2:14-40; 3:12-26; 4:8-12; 10:34-43
  - b. Stefan, Dap 7:1-53
  - c. Pavle, Dap 13:10-42; 17:22-31; 20:17-25; 21:40-22:21; 23:1-6; 24:10-21; 26:1-29
2. kontakti sa službenicima vlasti
  - a. Pontije Pilat, Lk 23:13-25
  - b. Sergije Pavle, Dap 13:7,12
  - c. službenici iz Filipa, Dap 16:35-40
  - d. Galion, Dap 18:12-17
  - e. azijarsi iz Efesa, Dap 19:23-41 (posebno 31. stih)
  - f. Klaudije Lisija, Dap 23:29
  - g. Feliks, Dap 24
  - h. Porskije Fest, Dap 24
  - i. Agripa II, Dap 26 (posebno 32. stih)
  - j. Publije, Dap 28:7-10
3. Kada uporedimo Petrove i Pavlove propovedi, očigledno je da Pavle nije inovator, nego u potpunosti objavljuje apostolske, evanđeoske istine. Ako neko nekog tu kopira, onda je to Petar (up. 1. Pt) koji koristi Pavlove izraze i rečnik. Kerigma je ujedinjena!

- C. Luka ne samo što brani hrišćanstvo pred rimskom vlašću, nego brani i Pavla pred paganskom crkvom. Jevrejske grupe (judaisti iz Poslanice Galaćanima, "super apostoli" iz 2. Korinćanima 10-13) neprekidno su napadale Pavla;

kao i helenističke grupe (gnosticizam u Kološanima i Efescima). Luka brani Pavla jasno predstavljajući njegovo srce i teologiju kroz njegova putovanja i propovedi.

- D. Iako svrha Dela nije prenošenje doktrine, ona za nas beleže elemente ranih apostolskih propovedi koje C. H. Dod (C. H. Dodd) naziva kerigma (*kerygma*, suštinska istina o Isusu). To nam pomaže da vidimo šta je to što su oni doživljavali kao suštinu evanđelja, posebno u odnosu na Isusovu smrt i vaskrsenje.

POSEBNA TEMA: KERIGMA RANE CRKVE (SPECIAL TOPIC: THE KERYGMA OF THE EARLY CHURCH)

E. Frank Stag (Frank Stagg) u svom komentaru *Dela Apostolska, rana borba za nesmetano evanđelje* (*The Book of Acts, the Early Struggle for an Unhindered Gospel*), zastupa stav da je svrha pre svega širenje poruke o Isusu (evanđelja), od striktno nacionalističkog judaizma ka univerzalnoj poruci za sve ljude. Stagov (Stagg) komentar se fokusira na Lukinu nameru(e) pri pisanju Dela. Dobar sažetak i analiza različitih teorija nalazi se na str. 1-18. Stag (Stagg) odlučuje da se fokusira na pojam "nesmetano" iz Dap 28:31, što je neobičan način za završavanje knjige, te mu to govori da Luka želi da pokaže širenje hrišćanstva koje prevazilazi sve prepreke.

F. Iako se Sveti Duh spominje više od pedeset puta u Delima, ona nisu "Dela Svetog Duha". U jedanaest poglavlja se Duh uopšte ne spominje. Najčešće se spominje u prvoj polovini Dela, kada Luka citira druge izvore (za koje je moguće da su pisani na aramejskom). Dela nisu za Svetog Duha ono što su Evanđelja za Isusa! To nije omalovažavanje Duha, nego upozorenje da ne treba da napravimo teologiju o Duhu primarno ili isključivo zasnovanu na Delima.

G. Svrha dela nije poučavanje doktrine (up. Fi (Fee) i Stuart (Stuart), *Kako izvući maksimum iz čitanja Pisma* (*How to Read the Bible For All Its Worth*), str. 94-112). Primer za to bi bio pokušaj da zasnujemo teologiju o obraćenju na Delima, što je osuđeno na neuspeh. Redosled i elementi obraćenja se razlikuju u Delima; stoga, kako da odredimo koji obrazac je normativ? Moramo potražiti doktrinarnu pomoć u Poslasticama.

Međutim, zanimljivo je da neki stručnjaci, kao što je Hans Konzelman (Hans Conzelmann) smatraju da Luka namerno prilagođava tadašnje eshatologije prvog veka strpljivo služeći pristupu odloženog Dolaska (*Parousia*). Carstvo je ovde i ono vlada sada i menja živote. Fokus je na trenutnom funkcionisanju crkve, ne na eshatološkoj nadi.

H. Druga moguća svrha Dela je slična sa Rim 9-11: zašto su Jevreji odbacili jevrejskog Mesiju, a crkvu sačinjavali uglavnom pagani? Nekoliko mesta u Delima jasno najavljuje globalnu prirodu evanđelja. Isus ih šalje u ceo svet (up. Dap 1:8). Jevreji ga odbacuju, ali pagani odgovaraju na Njegov poziv. Njegova poruka stiže do Rima.

Moguće je da je Luka želeo da pokaže da jevrejsko hrišćanstvo (Petar) i pagansko hrišćanstvo (Pavle) mogu živeti zajedno i rasti zajedno! Oni nisu sukobljeni, nego su spojeni u evangelizaciji sveta.

I. Po pitanjima svrhe, ja se slažem sa F. F. Brusom (F. F. Bruce), *Novi internacionalni komentar* (*New International Commentary*), str. 18, da pošto su Luka i Dela prvobitno bili celina, uvod u Luku (1:1-4) istovremeno je i uvod u Dela. Luka, iako nije svedočio svim događajima, pažljivo ih je istražio i zabeležio tačno, koristeći svoj istorijski, književni i teološki okvir.

U tom slučaju Luka, i u svom Evanđelju i u narativu, želi da pokaže istorijsku stvarnost i teološku pouzdanost (up. Lk 1:4) Isusa i crkve. Moguće je da je fokus Dela tema ispunjenja (nesmetanog, up. Dap 28:31, što je poslednja reč u knjizi). Ovu temu prenosi nekoliko različitih reči i izraza (up. Volter L. Lajfeld (Walter L. Liefeld), *Tumačenje Dela Apostolskih* (*Interpreting the Book of Acts*), str. 23-24). Evanđelje nije naknadno smišljena ideja, plan B ili nešto sasvim novo. Ono je unapred određen Božiji plan (up. Dap 2:23; 3:18; 4:28; 13:29).

ŽANR

A. Dela su za NZ ono što su knjige od Isusa Navina do Druge knjige o carevima za SZ: istorijski narativ (vidite treći prateći dokument). Biblijski istorijski narativ je zasnovan na činjenicama, ali nije fokusiran na hronologiju ili detaljne zapise o događajima. Odabire određene događaje koji objašnjavaju ko je Bog, ko smo mi, kako smo opravdani pred Bogom, kako Bog želi da mi živimo.

B. Problem sa tumačenjem biblijskog narativa je to što autori ne navode u tekstu (1) koja je njihova svrha, (2) koja je osnovna istina, ili (3) kako mi treba da primenimo to što je zabeleženo. Čitalac mora da razmisli o sledećim pitanjima:

1. Zašto je događaj zabeležen?
2. Kako je on povezan sa prethodnim biblijskim tekstom?
3. Koja je centralna teološka istina?

4. Da li je književni kontekst značajan? (Koji događaj mu prethodi ili sledi? Da li je ova tema još negde obrađena?)
5. Koliko je obiman književni kontekst? (Ponekad duži delovi narativa pokrivaju jednu teološku temu ili svrhu.)

C. Istorijski narativ ne sme biti jedini izvor doktrine. Često su zabeležene stvari koje nisu deo namere autora. Istorijski narativ može ilustrovati istine koje su zabeležene na drugim mestima u Pismu. Samo zato što se nešto desilo, ne znači da je to Božija volja za sve vernike u svim vremenima (npr. samoubistvo, poligamija, sveti rat, postupanje sa zmijama, itd.).

D. Najbolja kratka diskusija o tome kako tumačiti istorijski narativ nalazi se u delu Gordona Fija (Gordon Fee) i Daglase Stjuarta (Douglas Stuart), *Kako izvući maksimum iz čitanja Pisma (How to Read the Bible For All Its Worth)*, str. 78-93 i 94-112.

BIBLIOGRAFIJA ISTORIJSKOG OKRUŽENJA

Klasičari su objavili nove knjige koje smeštaju Dela u njihovo prvovekovno okruženje. Ovaj interdisciplinarni pristup je zaista koristan za razumevanje NZ. Urednik ove serije je Brus M. Minter (Bruce M. Minter).

- A. *Dela apostolska u svom drevnom književnom okruženju (The Book of Acts in Its Ancient Literary Setting)*
- B. *Dela apostolska u svom grčko-rimskom okruženju (The Book of Acts in Its Graeco-Roman Setting)*
- C. *Dela apostolska i Pavle u rimskom zatvoru (The Book of Acts and Paul in Roman Custody)*
- D. *Dela apostolska u svom palestinskom okruženju (The Book of the Acts in Its Palestinian Setting)*
- E. *Dela apostolska u svom okruženju dijaspore (The Book of Acts in Its Diaspora Setting)*
- F. *Dela apostolska u svom teološkom okruženju (The Book of Acts in Its Theological Setting)*

Takođe su korisne i sledeće knjige:

1. A. N. Šerwin Vajt (A. N. Sherwin-White), *Rimsko društvo i rimski zakon u Novom zavetu (Roman Society and Roman Law in the New Testament)*
2. Pol Barnet (Paul Barnett), *Isus i uspon ranog hrišćanstva (Jesus and the Rise of Early Christianity)*
3. Džeјms S. Džefers (James S. Jeffers), *Grčko-rimski svet (The Greco-Roman World)*

PRVI KRUG ČITANJA (iz Vodiča za dobro čitanje Svetog pisma)

Ovo je vodič za proučavanje sa komentarima, što znači da ste vi odgovorni za svoje lično tumačenje Pisma. Činite to u svetlu objave koju imate. Vi, Pismo i Sveti Duh ste prioriteta u tumačenju. Ne smete to prepustiti komentatoru. Stoga, pročitajte celu biblijsku knjigu bez prekidanja. Svojim rečima odredite centralnu temu cele knjige.

1. Tema cele knjige
2. Vrsta literature (žanr)

DRUGI KRUG ČITANJA (iz Vodiča za dobro čitanje Svetog pisma)

Ovo je vodič za proučavanje sa komentarima, što znači da ste vi odgovorni za svoje lično tumačenje Pisma. Činite to u svetlu objave koju imate. Vi, Pismo i Sveti Duh ste prioriteta u tumačenju. Ne smete to prepustiti komentatoru. Stoga, pročitajte celu biblijsku knjigu bez prekidanja. Izvucite osnovne teme i izrazite temu u jednoj rečenici.

1. Tema prve književne celine
2. Tema druge književne celine
3. Tema treće književne celine
4. Tema četvrte književne celine
5. Itd.

DELA 1

PODELA PARAGRAFA U SAVREMENIM ENGLESKIM PREVODIMA*

UBS ⁴	NKJV	NRSV	TEV	NJB
Obećanje Svetog Duha 1:1-5	Prolog 1:1-3 Obećan Sveti Duh 1:4-8	Uvod; Hrist je vazesen 1:1-5	Uvod 1:1-5	Prolog 1:1-5
Isusovo vaznesenje 1:6-11	Isus je vaznesen na nebesa 1:9-11	Vaznesenje 1:6-11	Isus je podignut na nebesa 1:6 1:7-9 1:10-11	Vaznesenje 1:6-8 1:9-11
Izbor Judinog naslednika 1:12-14 1:15-26 (20)	Molitveni sastanak u sobi na spratu 1:12-14 Matija je odabran 1:15-26 (20)	Okupljanje dvanaestorice 1:12-14 1:15-26 (20)	Judin naslednik 1:12-14 1:15-17 1:18-19 1:20 (20) 1:21-22 1:23-26	Grupa apostola 1:12-14 Juda je zamenjen 1:15-20 (20) 1:21-22 1:23-26

*Tako nisu nadahnute, podele na paragrafe su ključne za shvatanje i praćenje namere izvornog autora. Svaki savremeni prevod je podelio i sumirao paragrafe. Svaki paragraf ima jednu centralnu temu, istinu ili misao. Svaka verzija ovo radi na svoj specifičan način. Dok čitate tekst, zapitajte se koji prevod se uklapa sa vašim shvatanjem teme i podele stihova.

Za svako poglavlje, uvek moramo prvo pročitati Pismo i pokušati da utvrdimo teme (paragrafe), a zatim uporediti svoje shvatanje sa savremenim verzijama. Tek kada shvatimo nameru izvornog autora, prateći njegovu logiku i prezentaciju, možemo zaista shvatiti Pismo. Samo je izvorni autor nadahnut - čitaoci nemaju pravo da menjaju ili modifikuju poruku. Čitaoci Pisma imaju odgovornost da inspirisanu istinu primene u svojoj svakodnevici i životima.

Svi tehnički termini i skraćenice su objašnjene u pratećim dokumentima: [Sažete definicije pojmova gramatike biblijskog grčkog jezika](#), [Tekstualni kritičizam](#) i [Rečnik](#).

TREĆI KRUG ČITANJA (iz Vodiča za dobro čitanje Svetog pisma)

PRAĆENJE NAMERE IZVORNOG AUTORA NA NIVOU PARAGRAFA

Ovo je vodič za proučavanje sa komentarima, što znači da ste vi odgovorni za svoje lično tumačenje Pisma. Činite to u svetlu objave koju imate. Vi, Pismo i Sveti Duh ste prioriteta u tumačenju. Ne smete to prepustiti komentatoru. Pročitajte poglavlje bez prekidanja. Odredite teme. Uporedite vašu podelu tema sa navedenih pet prevoda. Podela na paragrafe nije nadahnut, ali je ključna za praćenje namere izvornog autora, što je suština tumačenja. Svaki paragraf ima jednu i samo jednu temu.

1. Prvi paragraf
2. Drugi paragraf
3. Treći paragraf
4. Itd.

PROUČAVANJE REČI I IZRAZA

SSP: DELA 1:1-5

¹U svojoj prvoj knjizi, Teofile, pisao sam o svemu što je Isus počeo da čini i uči ²sve do dana kada je bio vaznet na *nebo*, pošto je kroz Svetog Duha dao uputstva apostolima koje je izabrao. ³Pojavio im se posle svog stradanja i dao im mnoge dokaze da je živ. Pokazivao im se četrdeset dana i govorio o Božijem carstvu. ⁴I dok je još bio zajedno s njima, zapovedi im: “Ne udaljavajte se iz Jerusalima, nego čekajte Očevu obećanje, o kojem ste čuli od mene. ⁵Jer, Jovan je krstio vodom, a vi ćete za nekoliko dana biti kršteni Svetim Duhom.”

1:1 “U svojoj prvoj knjizi... pisao sam” Ovo je INDIKATIV AORISTA SREDNJI, doslovno: “knjizi koju sam napravio”, očigledno je da je Luka autor i Lukinog Evanđelja i Dela apostolskih (uporedite Lk 1:1-4 i Dap 1:1-2). Reč koja je ovde prevedena kao knjiga, korištena je u grčkom za istorijske narrative. Tehnički (tj. u klasičnom grčkom), ona je ukazivala na jedno od najmanje tri dela. Sigurno je moguće da je objašnjenje za neobičan kraj Dela to da je Luka planirao da napiše i treću knjigu. Neki čak razmatraju i mogućnost da je Luka napisao i pastoralne Poslanice (1. Timoteju, 2. Timoteju i Titu).

▣ **“Teofile”** Ovo ime je složenica od dve reči: (1) Bog (*Theos*) i (2) bratska ljubav (*philos*). Može se prevesti kao “onaj koji voli Boga”, “Božiji prijatelj” ili “onaj kojeg Bog voli”.
Moguće je da je naziv “uvaženi” iz Lk 1:3 počasna titula za rimskog zvaničnika (up. Dap 23:26; 24:3; 26:25), verovatno korištena za konjički red rimskog društva. On je mogao biti književni dobrotvor za pisanje, kopiranje i distribuciju Lukine dve knjige. Crkvena tradicija o njemu govori kao o T. Flaviju Klemensu, Domicijanovom rođaku (24-96. g.n.e.).

▣ **“o svemu što je Isus počeo da čini”** Ovo se odnosi na Lukino Evanđelje. Iznenadjuće je to što Luka kaže “o svemu” što je Isus činio, zato što je Lukino Evanđelje (kao i sva sinoptička Evanđelja) veoma selektivno pri izboru onoga što beleži o Isusovom životu i učenjima.

1:2 “sve do dana kada je bio vaznet na nebo” Ovo se spominje u Lk 24:51. Vidite sledeću posebnu temu.

POSEBNA TEMA: VAZNESENJE (SPECIAL TOPIC: THE ASCENSION)

▣ **“pošto je kroz Svetog Duha”** Vidite sledeću posebnu temu.

POSEBNA TEMA: LIČNOST SVETOG DUHA (SPECIAL TOPIC: THE PERSONHOOD OF THE SPIRIT)

▣ **“dao uputstva”** Ovo se odnosi na informacije zabeležene u Lukinom Evanđelju 24:44-49, u Mt 28:18-20, i u Dap 1:8.

▣ **“uputstva”** Ovo je PARTICIP AORISTA SREDNJI (odložni). Neki stručnjaci misle da se to odnosi na 1:8 (up. Mt 28:19-20; Lk 24:45-47 ili Lk 24:49). Crkva ima dvostruku funkciju:

1. evangelizacija i zrelost nalik Hristovoj, svaki vernik mora čekati da ga Božija moć osnaži da ih ostvari;
2. drugi veruju da se to odnosi na: “ne udaljavajte se iz Jerusalima, nego čekajte Očevo obećanje” (up. Dap 1:4; Lk 24:49)

▣ **“apostolima”** Vidite POSEBNA TEMA: LISTA IMENA APOSTOLA (SPECIAL TOPIC: CHART OF THE APOSTLES' NAMES) i POSEBNA TEMA: POSLATI (SPECIAL TOPIC: SEND)

▣ **“koje je izabrao”** Reč “izabrao” (*eklegō*, INDIKATIV AORISTA SREDNJI) koristi se sa dva značenja. Obično se u SZ odnosi na službu, ne na spasenje, ali u NZ se odnosi na duhovno spasenje. Čini se da ovde označava obe ideje (up. Lk 6:13).

POSEBNA TEMA: ON NAS JE IZABRAO (SPECIAL TOPIC: HE CHOSE US)

POSEBNA TEMA: IZBOR/PREDODREĐENJE NASUPROT SLOBODNOJ LJUDSKOJ VOLJI (SPECIAL TOPIC: ELECTION/PREDESTINATION VS. HUMAN FREE WILL)

1:3 “Pojavio im se” Ovo se verovatno odnosi na Isusova tri pojavljivanja u sobi na spratu, pred celom grupom učenika, tri nedeljne večeri zaredom, ali moguće je da se odnosi i na druga pojavljivanja (up. 1. Kor 15:5-8). Isusovo vaskrsenje je suštinski značajno za istinitost evanđelja (up. Dap 2:24,32; 3:15,26; 4:10; 5:35; 10:40; 13:30,33,34,37; 17:31; i posebno 1. Kor 15:12-19,20). Sledi tabela pojavljivanja nakon vaskrsenja, Pol Barnet, *Isus i uspon ranog hrišćanstva*, str. 185.

POSEBNA TEMA: ISUSOVA POJAVLJIVANJA NAKON VASKRSENJA (SPECIAL TOPIC: JESUS' POST-RESURRECTION APPEARANCES)

Jovan	Matej	Luka	1. Korinćanima
Marija (Jn. 20:15)	žene (Mt. 28:9)	<i>Pojavljivanja u Jerusalimu</i>	
		Simon (Lk. 24:34) dvojica na putu za Emaus (Lk. 24:15)	Kifa (1. Kor 15:5)
		učenici (Lk. 24:36)	dvanaestorica (1. Kor 15:5)

deset učenika (Jn. 20:19)
jedanaest učenika (Jn.
20:26)

Pojavljivanja u Galileji

500+ vernika (1. Kor 15:6;
verovatno je povezano sa
Mt 28:16-20)
Jakov (1. Kor 15:7)

sedam učenika (Jn. 21:1)

učenici (Mt. 28:16-20)

Pojavljivanja u Jerusalimu

Vaznesenje (Lk. 24:50-51) svi apostoli (1. Kor 15:7)

SSP	i dao im mnoge dokaze
NSP	mnogim neospornim dokazima pokazao da je živ
DK	mnogim i istinitim znacima
DS	mnogim istinitim znacima
EC	mnogim dokazima

Reč *tekmērion* je upotrebljena samo ovde u NZ. U *Rečniku grčkog zaveta (The Vocabulary of the Greek Testament)*, str. 628, autora Multon (Moulton) i Miligan (Milligan), nalazi se dobra analiza termina korištenih u grčkoj literaturi i tu je navedeno značenje "jasni dokazi". Ovaj termin je upotrebljen i u Solomonovoj Knjizi mudrosti 5:11; 19:3 i u III knjizi o Makabejcima 3:24.

▣ **"posle svog stradanja"** Jevrejski vernici su veoma teško prihvatili ovaj aspekt evanđelja (up. 1. Kor 1:23). Mesijino stradanje se spominje u SZ (up. 1. Mojs 3:15; Ps 22; Is 53; Zah 10:12; vidite i Lk 24:45-47). To je bila značajna teološka potvrda apostolskih propovedi (*kerygma*; vidite posebnu temu kod Dap 2:14).

Luka često koristi INFINITIV AORISTA AKTIVNI od *paschō* (stradati) kada govori o Isusovom raspeću (up. Lk 9:22; 17:25; 22:15; 24:26,46; Dap 1:3; 3:18; 9:16; 17:3). Moguće je da je Luka to preuzeo iz Markovog evanđelja (up. Dap 8:31).

▣ **"Pokazivao im se"** U NZ je zabeleženo deset ili jedanaest zapisa o Isusovim pojavljivanjima nakon vaskrsenja. Međutim, to su samo reprezentativni primeri, a ne konačan spisak. Čini se da je Isus u tom periodu dolazio i odlazio, ali nije ostajao ni sa jednom grupom.

POSEBNA TEMA: ISUSOVA POJAVLJIVANJA NAKON VASKRSENJA (SPECIAL TOPIC: JESUS' POST-RESURRECTION APPEARANCES)

▣ **"četrdeset dana"** Ovo je starozavetni idiom za dugačak i neodređen period vremena, duži od lunarnog ciklusa. Ovde se odnosi na vreme između godišnjih jevrejskih praznika Pashe i Pedesetnice (pedeset dana). Luka je jedini izvor ove informacije. Pošto vreme vaznesenja nije značajno pitanje (pojavljuje se u tekstovima hrišćanskih pisaca tek u četvrtom veku nove ere), ovaj broj je tu sa drugim ciljem. Moguće je da se odnosi na Mojsija, na Sinajskoj gori, Izrael u divljini. Isusovo iskustvo kušanja ili nešto što mi ne znamo, ali je jasno da se ne tiče samog datuma.

POSEBNA TEMA: SIMBOLIKA BROJEVA U PISMU (SPECIAL TOPIC: SYMBOLIC NUMBERS IN SCRIPTURE)

▣ **"govorio o Božijem carstvu"** Gnosticci su tvrdili da je Isus njihovoj grupi poverio tajne informacije između Pashe i Pedesetnice. Ovo sigurno nije istina. Međutim, priča o dvojici na putu za Emaus je dobar primer Isusovog učenja nakon vaskrsenja. Mislim da je sam Isus crkvenim vođama pokazao predskazanja i tekstove o svom životu, smrti, vaskrsenju i drugom Dolasku. Vidite sledeću posebnu temu.

POSEBNA TEMA: BOŽIJE CARSTVO (SPECIAL TOPIC: THE KINGDOM OF GOD)

1:4	
SSP	dok je još bio zajedno s njima
NSP	Kad se sastao s njima
DK	sabravši ih
DS	kad se s njima sasta
EC	dok je još bio sa njima zajedno

Stihovi 4-5 koriste jedno Isusovo pojavljivanje kao primer za nekoliko Njegovih pojavljivanja i dokaza. Reč *sunalizomenos* se može različito pisati. Način pisanja menja značenje.

1. dugo a - skupiti/okupiti
2. kratko a - jesti sa (doslovno "sa solju")
3. au (dvoglasnik) - ostati sa

Nije sigurno koje je originalno značenje, ali Lk 24:41-43 (up. Jn 21) piše o tome da je Isus jeo sa grupom apostola, što je dokaz da je Njegovo fizičko telo vaskrslo (up. Dap 1:3).

▣ **"Ne udaljavajte se iz Jerusolima"** Ovo je zabeleženo u Lk 24:49. Prvi deo Dap je pregled kraja Lukinog Evanđelja, što je možda književni način povezivanja te dve knjige.

▣ **"čekajte Očevo obećanje"** U Dap 2:16-21. Pt ovo povezuje sa eshatološkim proroštvom iz Joila 2:28-32. Oni su čekali deset dana do Pedesetnice. Luka specifično navodi da je Sveti Duh "Očevo obećanje" (up. Lk 24:49; Dap 2:33). Isus im je ranije govorio o dolasku Duha u Jn 14-16. Međutim, moguće je da Luka shvata da Očevo obećanje nije samo jedna stvar (tj. Sveti Duh), nego da Mesija donosi i spasenje obećano Izraelu u SZ (up. Dap 2:39; 13:23,32; 26:6).

▣ **"Očevo"** SZ uvodi intimnu, porodičnu metaforu Boga kao Oca:

1. Izrael se često opisuje kao Gospodnje "dete" (up. Os 11:1; Mal 3:17)
2. 5. Mojs koristi analogiju Boga kao Oca (5. Mojs 1:31)
3. u 5. Mojs 32:6, Bog je "Otac" Izraela, a Izrael Njegovo dete
4. ova analogija je postavljena u Ps 103:13 i razvijena u Ps 68:5 (Otac siročadi)
5. česta je u Prorocima (up. Is 1:2; 63:8; Izrael kao dete, Bog kao Otac, 63:16; 64:8; Jer 3:4,19; 31:9)

Isus je govorio aramejski, što znači da je moguće da ova reč, na brojnim mestima gde se za Oca koristi grčka reč "Pater", ukazuje na aramejsku reč *Abba* (up. Dap 14:36). Taj porodični naziv "tata", pokazuje Isusov intiman odnos sa Ocem; a to što On to otkriva svojim sledbenicima nas podstiče na našu intimnost sa Ocem. Pojam "Otac" se retko koristi u SZ (kao i u rabinskoj literaturi) za Gospoda, ali ga Isus koristi često i u raznim prilikama. To je značajno otkrivanje novog odnosa vernika sa Bogom kroz Hrista (up. Mt 6:9).

1:5 "Jovan" Sva četiri Evanđelja (up. Mt 3:1-12; Mk 1:2-8; Lk 3:15-17; Jn 1:6-8,19-28) govore o službi Jovana Krstitelja. "Jovan" je kratak oblik hebrejskog imena *Joa* (BDB 220), koje znači "Gospod je milostiv" ili "dar od Gospoda". Njegovo ime je značajno zato što, kao i sva biblijska imena, ukazuje na Božiju nameru za njegov život. Jovan je poslednji starozavetni prorok. U Izraelu nije bilo proroka od Malahije, oko 430. g.p.n.e. Samo njegovo prisustvo je prouzrokovalo veliko duhovno uzbuđenje među Izraelcima.

▣ **"krstio vodom"** U prvom i drugom veku, krštenje je za Jevreje bilo uobičajen ritual inicijacije, ali samo za obraćenike. Ako bi neko sa paganskim poreklom želeo da postane punopravan sin Izraela, morao je da ostvari tri zadatka:

1. obrezivanje, za muškarce
2. samo-krštenje potapanjem, u prisustvu tri svedoka
3. prinošenje žrtve u Hramu, ukoliko je moguće

Čini se da je krštenje bilo uobičajeno, ponavljano iskustvo u sektaškim grupama u prvevekovnoj Palestini, na primer kod Esena. Ipak, moguće je pronaći ritualne prethodnike krštenja u ceremonijalnom pranju tradicionalnog judaizma:

1. kao simbol duhovnog pročišćenja (up. Is 1:16)
2. kao redovan ritual kojeg su sprovodili sveštenici (up. 2. Mojs 19:10; 3. Mojs 15)
3. kao redovna ritualna procedura pre ulaska u hram radi slavljenja

▣ **"vi ćete... biti kršteni Svetim Duhom"** Ovo je PASIVNI INDIKATIV FUTURA. Moguće je da PASIVNI OBLIK ukazuje na Isusa zbog Mt 3:11; Lk 3:16. Predlog *ev* može označavati "u", "sa" ili sredstvo (tj. instrumental, up. Mt 3:11). Ovaj izraz se može odnositi na dve stvari: (1) na ulazak u hrišćanstvo, (up. 1. Kor 12:13) ili (2) u ovom kontekstu, na obećanu infuziju duhovne moći za delotvornu službu. Jovan Krstitelj često koristi ovaj izraz kada govori o Isusovoj službi (up. Mt 3:11; Mk 1:8; Lk 3:16-17; Jn 1:33).

Ovo je suprotno od Jovanovog krštenja. Mesija će započeti novo doba Duha. Njegovo krštenje je krštenje Duhom (ili "u" Duhu ili "sa" Duhom). Vođene su brojne rasprave između denominacija o tome na koji događaj iz iskustva hrišćana se ovo odnosi. Neki misle da se odnosi na osnažujuće iskustvo nakon spasenja, neku vrstu drugog blagoslova. Ja lično mislim da se odnosi na nečiji ulazak u hrišćanstvo (up. 1. Kor 12:13). Ne poričem kasnije dopune i osnaživanja, ali verujem da postoji samo jedno inicijalno duhovno krštenje u Hristu, u kojem se vernici poistovećuju sa Isusovom smrću i vaskrsenjem (up. Rim 6:3-4; Ef 4:5; Kol 2:12). Taj inicijalni čin Duha opisan je u Jn 16:8-11. Verujem da su dela Svetog Duha sledeća:

1. osuda za greh
2. otkrivanje istine o Hristu
3. vođenje do prihvatanja evanđelja
4. krštenje u Hristu

5. osuđivanje vernika za neprekinut greh
6. oblikovanje vernika po Hristovom obličju

▣ **“za nekoliko dana”** Ovo se odnosi na jevrejski praznik Pedesetnice koji se održavao sedam nedelja nakon Pashe. To je prepoznavanje Božijeg vlasništva nad žetvom. Održavao se pedeset dana nakon Pashe (up. 3. Mojs 23:15-31; 2. Mojs 34:22; 5. Mojs 16:10).

SSP: DELA 1:6-11

“Tada ga okupljeni upitaše: “Gospode, hoćeš li sada ponovo uspostaviti Izraelovo carstvo?” ⁷A on im reče: “Nije vaše da znate vremena ili rokove koje je svojom vlašću odredio Otac. ⁸Ali, primićete silu kad na vas sīde Sveti Duh i bićete moji svedoci u Jerusalimu, u celoj Judeji i Samariji, i sve do kraja zemlje.” ⁹I kad je to rekao, bi vaznet na nebo pred njihovim očima, a oblak ga sakri od njihovih pogleda. ¹⁰A dok su oni netremice gledali ka nebu kako on odlazi, dva čoveka u beloј odeći stadoše kraj njih. ¹¹“Galilejci”, rekoše im, “zašto stojite i gledate ka nebu? Ovaj Isus, koji je od vas vaznet na nebo, vratiće se isto ovako kako ste ga videli da odlazi na nebo.”

1:6 “Tada ga okupljeni upitaše” Ovaj IMPERFEKAT označava da se radnja ponavljala u prošlosti ili je upravo započeta. Verovatno je ovo nešto što su učenici više puta pitali.

▣ **“Gospode”** Grčka reč “Gospode” (*kurios*) može se koristiti u opštem smislu ili u teološkom smislu. Može značiti “gospodin”, “gospodar”, “vlasnik”, “muž” ili “Bogochovek” (up. Jn 9:36, 38). Način na koji SZ koristi ovaj termin (hebrejski, *adon*) potiče od oklevanja Jevreja da izgovore savezno Božije ime, Jahve, koje je oblik hebrejskog GLAGOLA “biti” (up. 2. Mojs 3:14). Plašili su se da ne prekrše zapovest: “ne zloupotrebljavaj ime Gospoda” (up. 2. Mojs 20:7; 5. Mojs 5:11). Stoga su oni mislili da je najbolje da ga ne izgovaraju i onda ga neće zloupotrebiti. Zato su oni koristili hebrejsku reč *adon*, koja je imala slično značenje sa grčkom reči *kurios* (Gospod). Autori NZ koriste ovaj termin da označe punu Hristovu božansku prirodu. Izraz “Isus je Gospod” bila je javno priznanje vere i formula krštenja rane crkve (up. Rim 10:9-13; 1. Kor 12:3; Fil 2:11).

POSEBNA TEMA: BOŽANSKA IMENA (SPECIAL TOPIC: NAMES FOR DEITY)

▣ **“hoćeš li sada ponovo uspostaviti Izraelovo carstvo”** Oni su još uvek imali jevrejsku nacionalnu perspektivu (up. Ps 14:7; Jer 33:7; Os 6:11; Lk 19:11; 24:21). Možda su čak pitali i za svoje administrativne pozicije.

Ovo teološko pitanje i dalje prouzrokuje brojne kontroverze. Ovde želim da uključim i deo mog komentara Otkrivenja (vidite www.freebiblecommentary.org) koji govori upravo o toj temi.

“SZ proroci najavljuju obnovu jevrejskog carstva u Palestini, sa sedištem u Jerusalimu, gde će se svi narodi sveta okupiti da slave vladara iz Davidove linije i služe mu, ali fokus NZ apostola nikada nije na ovoj temi. Zar SZ nije nadahnut (up. Mt 5:17-19)? Zar su NZ autori propustili suštinski važne događaje iz poslednjih dana?”

O kraju sveta postoji nekoliko izvora informacija:

1. SZ proroci
2. SZ apokaliptični pisci (up. Jez 37-39; Dan 7-12)
3. među-zavetni, ne-kanonski, jevrejski apokaliptični pisci (kao I Henok)
4. sam Isus (up. Mt 24; Mk 13; Lk 21)
5. Pavlovi tekstovi (up. 1. Kor 15; 2. Kor 5; 1. Sol 4; 2. Sol 2)
6. Jovanovi tekstovi (knjiga Otkrivenja).

Da li svi oni jasno govore o poslednjim danima (događajima, hronologiji, osobama)? Ako ne, zašto? Zar nisu svi nadahnuti (osim jevrejskih tekstova između zaveta)?

Duh je otkrivao istine SZ piscima u pojmovima i kategorijama koje su oni mogli shvatiti. Ipak, progresivnim otkrivanjem, Duh je proširio te starozavetne eshatološke koncepte do univerzalnog obima (up. Ef 2:11-3:13). Evo ih neki relevantni primeri:

1. Grad Jerusalim je korišten kao metafora za Božiji narod (Sion), a prenet je u NZ kao izraz koji predstavlja Božije prihvatanje svih ljudi koji se pokaju i poveruju (novi Jerusalim iz Otkrivenja 20-22). Teološka ekspanzija postojećeg, fizičkog grada u Božiji narod je najavljena u Božijem obećanju da će otkupiti palo čovečanstvo u 1. Mojs 3:15, pre nego što su Jevreji ili jevrejski gradovi uopšte i postojali. Čak je i poziv za Avrama (up. 1. Mojs 12:3) uključivao i pagane.
2. U SZ neprijatelji su okolni narodi drevnog Bliskog Istoka, ali se oni u NZ šire na sve ne-verujuće ljude, one koji su protiv Boga i koje vodi Satana. Borba je prešla sa geografskog, regionalnog sukoba, na kosmički sukob.
3. Obećanje o zemlji koje jeste sastavni deo SZ (obećanja patrijarsima), sada postaje cela zemlja. Novi Jerusalim je deo obnovljene zemlje, ne samo ili isključivo Bliskog Istoka (up. Otk 20-22).
4. Još neki primeri za širenje starozavetnih proročkih konceptata su (1) Avramovo potomstvo sada se obrezuje duhovno (up. Rim 2:28-29); (2) savezni narod sada uključuje i pagane (up. Os 1:9; 2:23; Rim 9:24-26; kao i 3. Mojs 26:12; 2. Mojs 29:45; 2. Kor 6:16-18 i 2. Mojs 19:5; 5. Mojs 14:2; Tit 2:14); (3)

hram je sada lokalna crkva (up. 1. Kor 3:16) ili vernik pojedinac (up. 1. Kor 6:19); i (4) čak i Izrael i izrazi koji su korišteni da njega opišu, sada označavaju sve Božije ljude (up. Gal 6:16; 1. Pet 2:5, 9-10; Otk 1:6) Proročki model je ispunjen, proširen i postao je inkluzivniji. Isus i apostolski pisci ne predstavljaju poslednje dane isto kao i SZ proroci. Up. Martin Vajngarden (Martin Wyngaarden), *Budućnost Carstva u proroštvu i ispunjenju (The Future of The Kingdom in Prophecy and Fulfillment)*. Savremeni tumači koji pokušavaju da SZ model primene doslovno ili kao normativ prave veoma jevrejsku knjigu od Otkrivenja i nameću značenje atomizovanim, višesmislenim rečima Isusa i Pavla! Pisci NZ ne poriču starozavetna proroštva, nego pokazuju njihov konačan univerzalan smisao.”

1:7

SSP

Nije vaše da znate vremena ili rokove koje je svojom vlašću odredio Otac

NSP

Nije vaše da znate vremena ili razdoblja koja Otac ima u svojoj vlasti

DK

Nije vaše znati vremena i leta koje Otac zadržava

DS, EC

Nije vaše da znate vremena ili rokove koje je Otac odredio

Reč “vremena” (*chronos*) znači “ere” ili “doba” (tj. proticanje vremena), dok reč “rokove” (*kairos*) znači “vreme određenog događaja ili perioda” (up. Tit 1:2-3). Luv (Louw) i Nida (Nida): *Grčko-engleski leksikon (Greek-English Lexicon)*, kažu da su to sinonimi koji jednostavno označavaju trajanje vremena (up. 1. Sol 5:1). Jasno je da vernici ne treba da pokušavaju da odrede tačne datume; čak ni Isus nije znao vreme svog povratka (up. Mt 24:36; Mk 13:32). Vernici mogu znati uopštene stvari o vremenu, ali treba da ostanu spremni da aktivno dočekaju stvaran događaj u bilo koje vreme (up. Mt 24:32-33). Dva naglaska u NZ oko drugog Dolaska jesu: ostanite **budni** i **budite spremni**. Ostalo je u Božijim rukama!

1:8 “Ali, primićete silu” Primitite da je dolazak Svetog Duha povezan sa silom i svedočenjem. Dela su o “svedočenju” (tj. *martus*). Ova tema dominira knjigom (up. Dap 1:8,22; 2:32; 3:15; 5:32; 10:39,41; 13:31; 22:15,20; 26:16). Crkva je dobila svoj zadatak—da svedoči o Hristovom evanđelju (up. Lk 24:44-49)! Apostoli su bili svedoci Isusovog života i učenja, sada svedoče o Njegovom životu i učenjima. Delotvorno svedočenje se dešava samo uz silu Duha.

Zanimljivo je da *Jeronimov komentar Biblije (The Jerome Biblical Commentary)*, str. 169, primećuje Lukinu tendenciju da naglasi “odložen Dolazak”. Evo ga citat.

“Duh je zamena za Dolazak (*Parousia*). U tome je sila reči *alla*, 'ali', veznika koji spaja dva dela Isusovog odgovora. Duh je princip neprekidnog hrišćanskog postojanja u novom dobu svete istorije, dobu crkve i misije. Ove stvarnosti moraju zauzeti mesto ranog Dolaska (*Parousia*) kao fokalne tačke hrišćanske svesti. Duh u crkvi je Lukin odgovor na problem odloženog Dolaska (*Parousia*) i neprekidnosti istorije.”

▣ **“u Jerusalimu, u celoj Judeji i Samariji, i sve do kraja zemlje”** Ovo je geografski nacrt Dela:

1. Jerusalim, Dap 1-7

2. Judeja i Samarija, Dap 8-12

3. kraj zemlje (tj. Rim), Dap 13-28.

Moguće je da ovaj nacrt ukazuje na literarnu strukturu i svrhu autora. Hrišćanstvo nije sekta unutar judaizma, nego globalni pokret jedinog istinitog Boga, koji ispunjava svoja starozavetna obećanja o obnovi pobunjenog čovečanstva i vraćanju u zajedništvo sa Njim samim (up. 1. Mojs 12:3; 2. Mojs 19:5; Is 2:2-4; 56:7; Lk 19:46).

Izraz “sve do kraja zemlje” ponovo je upotrebljen u Dap 13:47, kao citat iz Is 49:6, mesijanskog teksta koji takođe spominje “svetlost za pagane”. Spasitelj (up. 1. Mojs 3:15) za pagane (up. 1. Mojs 12:3; 2. Mojs 19:5-6; Is 2:2-4) oduvek je bio deo Božijeg plana.

Prve jevrejske vođe su poznavale Septuagintu i brojna Gospodnja proročka obećanja o obnavljanju Jerusalima, podizanju Jerusalima, dovođenju sveta u Jerusalim, te su očekivale da ona budu i doslovno ispunjena. Ono su ostali u Jerusalimu (up. Dap 8:1). Ali evanđelje je obnovilo i proširilo starozavetne koncepte. Poslanje za ceo svet (up. Mt 28:18-20; Lk 24:47; Dap 1:8) tražilo je od vernika da idu do svih krajeva sveta, ne da čekaju da svet dođe do njih. Jerusalim iz NZ je metafora za nebesa (up. Otk 21:2), ne grad u Palestini.

POSEBNA TEMA: GOSPODOV VEČNI PLAN OTKUPLJENJA (SPECIAL TOPIC: YHWH'S ETERNAL REDEMPTIVE PLAN)

1:9 “bi vaznet” Ovaj događaj je poznat kao Vaznesenje. Vaskrsnut Isus je vraćen na mesto svoje nekadašnje slave (up. Lk 24:50-51; Jn 6:22; 20:17; Ef 4:10; 1. Tim 3:16; Jev 4:14; i 1. Pet 3:22). Neizraženi vršilac radnje u PASIVNOM OBLIKU je Otac. Vidite POSEBNA TEMA: VAZNESENJE (SPECIAL TOPIC: THE ASCENSION) kod Dap 1:2. Primitite razlike u GLAGOLIMA koji se koristi da opišu ovo vaznesenje.

1. DK: “uznese” Dap 1:2 - INDIKATIV AORISTA PASIVNI

2. DK: “podigne” Dap 1:9 - INDIKATIV AORISTA PASIVNI

3. DK: “uze” Dap 1:11 (isti GLAGOL kao u Dap 1:2) - PARTICIP AORISTA PASIVNI

4. DK: “uznošase se” Lk 24:51 - INDIKATIV IMPERFEKTA PASIVNI

POSEBNA TEMA: VAZNESENJE (SPECIAL TOPIC: THE ASCENSION)

▣ **“oblak”** Oblaci su značajan eshatološki znak. Vidite sledeću posebnu temu.

POSEBNA TEMA: DOLAZAK NA OBLACIMA (SPECIAL TOPIC: COMING ON THE CLOUDS)

1:10 “dok su oni netremice gledali” Ovo je PERIFRASTIČAN IMPERFEKAT. Gledali su neprekidno sve dok su ga mogli videti. Čak i nakon što je nestao iz njihovog vidokruga, oni su i dalje gledali.

Ova reč je karakteristična za Lukine tekstove (up. Lk 4:20; 22:56; Dap 1:10; 3:4,12; 6:15; 7:55; 10:4; 11:6; 13:9; 14:9; 23:1, a u NZ se osim kod Luke i u Delima nalazi samo još dva puta, u 2. Kor 3). Njeno značenje je “gledati namerno”, “gledati netremice”, “ne skidati pogled sa”.

▣ **“ka nebu”** Ljudi su nekada verovali da je nebo gore, ali mi danas, sa potpunijim znanjem o univerzumu, znamo da je pojam gore relativan. U Lk 24:31, Isus je nestao. To je verovatno bolji model za našu kulturu. Nebo nije tamo negde gore, nego je verovatno druga dimenzija vremena i prostora. Nebo nije pravac, nego osoba!

▣ **“dva čoveka u beloju odeći”** NZ često govori o beloju odeći anđela, (up. Lk 24:4; Jn 20:12). Anđeli su se pojavili na Njegovom rođenju, Njegovom kušanju, u Getsimanskom vrtu, kod groba, i ovde u vreme Njegovog vaznesenja.

1:11 “Galilejci” Luka nekoliko puta u Delima govori o galilejskom poreklu učenika (up. Dap 2:7; 13:31). Osim Jude Iskariotskog, sva dvanaestorica su bila iz Galileje. Stanovnici Judeje su omalovažavali tu oblast zato što je u njoj živela velika populacije pagana i ona nije bila “košer” (tj. po pravilima) u svom sprovođenju usmene tradicije (Talmuda). Pitamo se da li je Luka ovo uveo da bi odgovorio na kasnija pitanja o odloženom drugom Dolasku. Fokus hrišćana ne treba da bude *Parousia* nego služba, evangelizacija i misije!

▣ **“Isus... vrtiće se”** Neki teolozi pokušavaju da naprave razliku između “Isus” i “Hrist”. Ovi anđeli potvrđuju da je Isus taj za kojeg oni znaju da će se vratiti. Proslavljeni, vazneseni Hrist je i dalje proslavljeni Isus Nazarećanin. On je i dalje Bog/čovek.

Isus će se vratiti kao što je i otišao, na nebeskim oblacima (Vidite posebnu temu kod Dap 1:9, up. Mt 10:23; 16:27; 24:3,27,37,39; 26:64; Mk 8:38-39; 13:26; Lk 21:27; Jn 21:22; 1. Kor 15:23; 1. Sol 1:10, 4:16; 2. Sol 1:7, 10; 2:1,8; Jak 5:7-8; 2. Pet 1:16; 3:4,12; 1. Jn 2:28; Otk 1:7). Drugi Isusov dolazak je jedna od najvažnijih tema u NZ i tema koja se ponavlja. Jedan od razloga zbog kojeg je bilo potrebno toliko dugo vremena da se evanđelje zapiše, jeste očekivanje rane crkve da će se Hrist ubrzo vratiti. Odlaganje koje ih je iznenadilo, umiranje apostola, porast jeresi, sve to je konačno podstaklo crkvu da zabeleži Isusov život i učenja u pisanom obliku.

SSP: DELA 1:12-14

¹²Tada se oni vrtiše u Jerusalim sa gore koja se zove Maslinska, a od Jerusalima je udaljena jedan subotnji dan hoda. ¹³A kad su stigli, popeše se u sobu na spratu u kojoj su boravili: Petar, Jovan, Jakov, Andreja, Filip, Toma, Vartolomej, Matej, Jakov Alfejev, Simon Zilot i Juda Jakovljevi. ¹⁴Svi su se oni istrajno i jednodušno molili zajedno sa ženama i Marijom, Isusovom majkom, i njegovom braćom.

1:12 “vrtiše” Lk 24:52 dodaje “s velikom radošću”.

▣ **“sa gore koja se zove Maslinska”** Čini se da ovo nije u skladu sa Lk 24:50 (tu je Vitanija); međutim, uporedite Lk 19:29 i 21:37 sa Mk 11:11-12 i 14:3. Planinski lanac poznat kao Maslinska gora, prostirao se dužinom od 4km, na oko 100 metara iznad Jerusalima i išao je od Vitanije, preko doline Kidron, do Hrama. Spominje se u starozavetnom eshatološkom proroštvu (up. Zah 14:4). Isus se tu više puta okupljao sa učenicima radi molitve, a verovatno su tu i spavali napolju.

▣ **“udaljena jedan subotnji dan hoda”** Rabini su odredili udaljenost koju Jevrej može da pređe subotom (up. 2. Mojs 16:29; 4. Mojs 35: 5). Ta udaljenost je bila oko 2,000 lakata (ili koraka), a rabini su je odredili kao maksimum kojeg neko može reći subotom, a da ne prekrši Mojsijev zakon.

1:13 “u sobu na spratu” Ovo je verovatno mesto na kojem je održana i Poslednja večera (up. Lk 22:12; Mk 14:14-15). Tradicionalno se veruje da je to bio gornji sprat (drugi ili treći) kuće Jovana Marka (up. Dap 12:12), koji je zapisao Petrove uspomene kao Markovo Evanđelje. To je morala biti velika prostorija pošto je u nju stalo 120 osoba.

▣ **“boravili”** Ovo je jedan od četiri spiska apostola (up. Mt 10:2-4; Mk 3:16-19; i Lk 6:14-16). Ti spiskovi nisu identični. Imena i redosled se menjaju. Međutim, to su uvek iste osobe navedene u tri grupe od po četiri osobe. Petar je uvek prvi, a Juda je uvek poslednji. Moguće je da su imali te tri grupe da bi ti ljudi mogli povremeno da odlaze kućama, da provere kako su njihove porodice i obezbede ih. Vidite sledeću posebnu temu.

POSEBNA TEMA: IMENA APOSTOLA (SPECIAL TOPIC: THE APOSTLES' NAMES)

■ **“Petar”** Većina Jevreja iz Galileje imala je i jevrejsko ime (npr. Simon ili Simeon [BDB 1035, up. 1. Mojs 29:33], sa značenjem “čuti”) i grčko ime (koje se nikada ne navodi). Isus mu daje nadimak “stena”. Grčka reč je *petros*, a aramejska *cephas* (up. Jn 1:42; Mt 16:16).

■ **“Andreja”** Ova grčka reč znači “muževan”. Iz Jn 1:29-42 saznajemo da je Andreja učenik Jovana Krstitelja i da je on upoznao svog brata Petra sa Isusom.

■ **“Filip”** Ova grčka reč znači “ljubitelj konja”. Njegov poziv je opisan u Jn 1:43-51.

■ **“Toma”** Ova hebrejska reč znači “blizanac” (up. Jn 11:16; 20:24; 21:2).

■ **“Vartolomej”** Ova reč znači “Ptolomejev sin”. To može biti Natanailo (“Božiji dar” BDB 681 i 41) iz Jovanovog Evanđelja (up. Jn 1:45-49; 21:20).

■ **“Matej”** Moguće je da je ovo ime povezano sa hebrejskim imenom *Mattenai*, sa značenjem “dar od Gospoda” (BDB 683). Ovo je još jedno ime za Levija (up. Mk 2:14; Lk 5:27).

■ **“Jakov”** Ovo je hebrejsko ime “Jakov” (BDB 784, up. 1. Mojs 25:26). Na spisku dvanaestorice postoje dva čoveka sa imenom Jakov. Jedan je Jovanov brat (up. Mk 3:17) i deo je unutrašnjeg kruga (tj. Petar, Jakov i Jovan). Ovaj je poznat kao manji Jakov.

■ **“Simon Zilot”** Grčki rukopis Mk navodi i “Kananej” (i Mt 10:4). Moguće je da Marko, čije Evanđelje je pisano za Rimljane, nije želeo da koristi politički kontroverznu reč “zilot“, koja se odnosila na jevrejski gerilski pokret protiv Rimljana. Luka koristi ovaj naziv za njega (up. Lk 6:15 i Dap 1:13). Reč “Kananej” može imati nekoliko izvora.

1. iz galilejske oblasti poznate kao Kana
2. na osnovu starozavetne upotrebe reči Kananej za trgovce
3. kao opšta oznaka nekog ko potiče iz Kanana

Ako Luka tačno koristi ovaj termin, onda “zilot” potiče od aramejske reči za “entuzijastu” (up. Lk 6:15; Dap 1:17). Isus je odabrao dvanaest učenika iz nekoliko različitih i međusobno suprotstavljenih grupa. Simon je bio član nacionalističke grupe koja je zagovarala nasilno rušenje rimske vlasti. U tadašnjim uobičajenim okolnostima taj Simon i Levi (tj. Matej sakupljač poreza) ne bi mogli da budu u istoj prostoriji zajedno.

■ **“Juda” (NASB “Tadej”, svi srpski prevodi “Juda”)** Zvali su ga i “Levej” (“čovek srca” up. Mt 10:3) ili “Juda” (up. Lk 6:16; Jn 14:22; Dap 1:13). Tadej znači “voljeno dete” (doslovno “sa grudima”).

■ **“Juda Jakovljevi” (NASB: “Juda Iskariotski“, svi srpski prevodi “Juda Jakovljevi”)** Bila su dva Simona, dva Jakova i dva Jude. “Iskariotski” ima dva moguća izvora: (1) čovek iz Kariota u Judi (up. IsNav 15:23) ili (2) “čovek sa bodežom” ili ubica, što bi značilo da je i on bio zilot, kao Simon.

POSEBNA TEMA: ISKARIOTSKI (SPECIAL TOPIC: ISCARIOT)

1:14 “Svi su se oni istrajno i jednodušno molili zajedno” “Jednodušno“ je složenica od “isti” (*homo*) i “emocija uma” (*thumos*). To se nije zahtevalo, nego je to više bila atmosfera iščekivanja. Ovaj stav se često spominje u Delima (za vernike up. Dap 1:14; 2:46; 4:24; 5:12; 15:25; i za druge: Dap 7:57; 8:6; 12:20; 18:12; 19:29).

SSP, EC	istrajno
NSP	bili ustrajni
DK	behu jednako
DS	svi jednako

Ova reč (*pros* i *kaptereō*) znači imati nameru, biti uporan ili nešto raditi namerno. Luka ga često koristi (up. Dap 1:14; 2:42,46; 6:4; 8:13; 10:7). To je PERIFRASTIČAN PARTICIP PREZENTA AKTIVNI.

■ **“sa ženama”** Sa Isusom i apostolima je bila i grupa žena koje su sa njima putovale, obezbeđivale za njih i brinule o njima (up. Mt 27:55-56; Mk 15:40-41; Lk 8:2-3; 23:49; i Jn 19:25). Vidite sledeću posebnu temu.

POSEBNA TEMA: ŽENE KOJE SU PUTOVALE SA ISUSOM I NJEGOVIM UČENICIMA (SPECIAL TOPIC: WOMEN WHO TRAVELED WITH JESUS AND HIS DISCIPLES)

■ **“njegovom braćom”** Znamo imena nekoliko Isusove polu-braće: Juda, Jakov (vidite posebnu temu kod Dap 12:17) i Simon (up. Mt 13:55; Mk 6:3 i Lk 2:7). Oni u početku nisu verovali (up. Jn 7:5), ali su kasnije postali deo unutrašnjeg

kruga učenika. Za zanimljivu kratku raspravu o istorijskom razvoju doktrine Marijine “stalne nevinosti“, vidite F. F. Brus (F. F. Bruce), *Novi internacionalni komentar (New International Commentary), Dela*, str. 44, napomena 47.

SSP: DELA 1:15-26

¹⁵Tih dana ustade Petar među braćom - a okupljenog naroda je bilo oko 120 duša - pa reče: ¹⁶“Braćo, trebalo je da se ispuni Pismo u kojem je Sveti Duh kroz Davidova usta prorokao za Judu, koji je bio vodič onima što su uhvatili Isusa. ¹⁷A on se ubrajao među nas i imao je udela u ovoj službi.” ¹⁸Novcem dobijenim za svoj zločin kupio je njivu, ali se strmoglavio i raspukao, i sva utroba mu se prosula. ¹⁹To je poznato svim stanovnicima Jerusalima pa su tu njivu na svom jeziku prozvali Akeldamah - što znači “Krvna njiva”. ²⁰”Jer, zapisano je u Knjizi psalama: 'NEKA MU OPUSTI KUĆA I NE BILO NIKOG DA U NJOJ STANUJE' I: 'NEKA NJEGOVU SLUŽBU PREUZME DRUGI.’ ²¹Treba, dakle, da jedan od ovih ljudi koji su s nama bili sve vreme otkako je Gospod Isus došao među nas i od nas otišao ²²- počev od Jovanovog krštenja do dana kad je bio vaznet od nas - bude svedok njegovog vaskrsenja zajedno s nama.” ²³Tada predložiše dvojicu: Josifa zvanog Varsava (poznatog i kao Just) i Matiju, ²⁴pa se pomoliše, govoreći: “Gospode, ti poznaješ srca svih, pokaži nam kojeg si od ove dvojice odabrao ²⁵da preuzme ovu apostolsku službu, od koje je Juda odstupio - da bi otišao gde mu je i mesto.” ²⁶Onda baciše kocke za njih i kocka pade na Matiju. Tako je on pridodat jedanaestorici apostola.

1:15 “Tih dana” Doslovni prevod je “u tim danima” (*en tais hēmerais*). Dela često koriste ovaj izraz u uvodnim poglavljima (up. Dap 1:15; 2:18; 5:37; 6:1; 7:41; 9:37; 11:27; 13:41). Luka koristi i izvore drugih svedoka. Takođe koristi i “svakog dana” (*kath hēmeran*) kao uobičajenu i neodređenu oznaku za vreme, u početnim poglavljima Dela (up. Dap 2:46,47; 3:2; 16:5; 17:11,31; 19:9). Nakon Dela 15, sam Luka je deo brojnih događaja o kojima piše. On i dalje koristi reč “dan” često, ali ne tako često u tim višesmislenim, idiomatskim frazama.

▣ **“ustade Petar”** Petar je očigledno bio glasnogovornik za apostole (up. Mt 16). On je propovedao prvu crkvenu propoved nakon silaska Duha (up. Dap 2) i drugu propoved u Delima 3. Isus se prvi put nakon vaskrsenja pojavljuje pred njim (up. Jn 21 i 1. Kor 15:5). Njegovo hebrejsko ime je “Simeon” (up. Dap 15:14; 2. Pet 1:1). Na grčkom se to ime piše “Simon”. Ime “Petar” potiče od grčke reči za “komad stene” (*petros*). Na aramejskom je ta reč “*cephas*” ili “osnovna stena” (up. Mt 16:18).

▣ **“okupljenog naroda je bilo oko 120 duša”** U grčkom tekstu UBS⁴, ovaj deo je u zagradi (Dap 1:18-19 nije). Jedanaest apostola, žene koje su pratile Isusa i drugi učenici iz Isusove službe propovedanja i isceljivanja, sigurno su bili deo te grupe.

1:16 “Pismo” Kada se “Pismo” spominje u NZ (osim u 2. Pet 3:15-16) ono označava SZ (npr. Mt 5:17-20; 2. Tim 3:15-17). Ovo poglavlje takođe govori o tome da je Sveti Duh nadahnuo Davida (up. 2. Pet 1:21). Takođe implicira kanonizaciju dela hebrejske Biblije koji se naziva “Spisi”.

POSEBNA TEMA: NADAHNUĆE (SPECIAL TOPIC: INSPIRATION)

▣ **“trebalo je”** Ovo je prevod reči *dei* koja označava nužnost. To je INDIKATIV IMPERFEKTA AKTIVNI i odnosi se na prvi citat u Delima 1:20.

Ovaj izraz je karakterističan za Lukino shvatanje da su Isusov život i rana crkva produžetak starozavetnih spisa (up. Lk 18:31-34; 22:37; 24:44). Luka često koristi ovu reč (up. Lk 2:49; 4:43; 9:22; 11:42; 12:12; 13:14,16,33; 15:32; 17:25; 18:1; 19:5; 21:9; 22:7,37; 24:7,26,44; Dap 1:16,21; 3:21; 4:12; 5:29; 9:6,16; 14:27; 15:5; 16:30; 17:3; 19:21,36; 20:35; 23:11; 24:19; 25:10,24; 26:9; 27:21,24,26). Ova reč znači “obavezno je”, “neophodno je”, “neizbežno je”. Evanđelje i njegov razvoj nisu slučajaj sled događaja, nego unapred određen Božiji plan i ispunjenje starozavetnih Svetih spisa (upotreba po LXX).

▣ **“da se ispuni”** Kada pročitamo ove citate iz SZ (Dap 1:20), autor ne piše o Judinoj izdaji (tj. Ps 69:25; 109:8). Apostoli su tumačili SZ u odnosu na svoje iskustvo sa Isusom. To se zove tipološko tumačenje (up. Dap 1:20). Moguće je da je sam Isus postavio obrazac za taj pristup kada je hodao i pričao sa dvojicom na putu za Emaus (up. Lk 24:13-35, posebno Dap 1:25-26). Rani hrišćanski tumači su videli paralele između događaja iz SZ i Isusovog života i učenja. Videli su Isusa kao prorokovano ispunjenje celokupnog SZ. Današnji vernici moraju oprezno koristiti ovaj pristup! Ti NZ pisci bili su pod nadahnućem i lično upoznati sa Isusovim životom i učenjima. Mi potvrđujemo istinu i autoritet njihovih svedočanstava, ali ne možemo koristiti njihov metod.

POSEBNA TEMA: TIPOLOGIJA (SPECIAL TOPIC: TYPOLOGY)

▣ **“Judu”** Judino otpadništvo, ne njegova smrt, bilo je razlog za odabir novog apostola. U Dap 1:20b se Judina dela vide kao ispunjenje proroštva. NZ ne beleži odabir novog apostola nakon Jakovljeve smrti (up. Dap 12:2). U Judinom životu postoji velika misterija i tragedija. Moguće je da je on bio jedini apostol koji nije bio iz Galileje. On je postavljen za

rizničara u apostolskoj grupi (up. Jn 12:6). Optužen je da je krao njihov novac u vreme kada je Isus bio sa njima. Za njega se kaže da je ispunjenje proroštva i predmet Sataninog napada. Njegovi motivi nisu navedeni, ali se on toliko kajao da je izvršio samoubistvo nakon što je vratio mito.

Vode se brojne rasprave o Judi i njegovim motivima. U Jovanovom Evanđelju se on često spominje i ocrnjuje (Jn 6:71; 12:4; 13:2,26,39; 18:2,3,5). Savremena predstava “Isus Hrist Superstar” predstavlja ga kao odanog, ali razočaranog sledbenika koji pokušava da natera Isusa da ispuni ulogu jevrejskog Mesije—da zbaci rimsku vlast, kazni pokvarene i postavi Jerusalim kao glavni grad sveta. Međutim, Jovan predstavlja njegove motive kao pohlepne i zlobne. Osnovni problem je teološko pitanje Božijeg suvereniteta i ljudske slobodne volje. Da li su Bog ili Isus izmanipulisali Judu? Da li je Juda odgovoran za svoj čin ako je bio pod vlašću Satane ili ako je Bog predskazao da će on izdati Isusa te je on to i učinio? Pismo ne daje direktne odgovore na ta pitanja. Bog ima kontrolu nad istorijom; On zna buduće događaje, ali je čovečanstvo odgovorno za svoje izbore i dela. Bog je pošten, nije manipulativan.

Postoji nova knjiga koja pokušava da opravda Judu—*Juda, izdajica ili Isusov prijatelj?* (*Juda, Betrayer or Friend of Jesus?*), Vilijam Klasen (William Klassen), Fortress Press, 1996. Ja se ne slažem sa ovom knjigom, ali mislim da je veoma zanimljiva i podstiče na razmišljanje.

■ **“koji je bio vodič onima što su uhvatili Isusa”** Evo moj citat iz komentara Mateja 26:47-50 (vidite:

www.freebiblecommentary.org).

“Vođene su brojne rasprave o Judinim motivima. Mora se reći da oni nisu sa sigurnošću poznati. Njegov poljubac Isusu u Mt 26:49 (1) može biti znak vojnicima da je to čovek kojeg treba da uhapsu (up. Mt 26:48) ili (2) podržava savremenu teoriju da je on pokušavao da navede Isusa se bori (up. Mt 27:4). Druga Evanđelja tvrde da je on bio lopov i nevernik od samog početka (up. Jn 12:6).

Iz Lk 22:52 saznajemo ko je bio u ovoj svetini. Tu je bilo i rimskih vojnika zato što su jedino oni imali pravo da nose mačeve. Takođe bilo je i hramske policije, zato što su obično oni nosili toljage.

Tu su takođe bili prisutni i predstavnici Sinedriona (up. Mt 26:47, 51).“

1:17 Judu je odabrao Isus, slušao je Isusa kako govori, video Isusova čuda, Isus ga je poslao na misiju za Njega, bio je prisutan u sobi na spratu, učestvovao je u ovim događajima, a ipak je izdao Isusa!

1:18

SSP

NSP

DK

DS

EC

ali se strmoglavio i raspukao

strmoglavce pao, raspukao se po sredini

obesivši se puče po sredi, i izasu se sva utroba njegova

pade strmoglav, puče po sredi i izasu se sva utroba njegova

pade strmoglavce, raspuče se po sredini

Moguće je da je reč “strmoglavio” medicinski izraz za “naduo” (up. Multon (Moulton) i Miligan (Milligan), *Rečnik grčkog zaveta* (*The Vocabulary of the Greek Testament*), str. 535-536), koja se koristi u nekim prevodima na engleski, npr. Filips (Phillips), Mofat (Mofat) i Gudspid (Goodspeed). Za dobru raspravu o različitim verzijama Judine smrti (Mt 27:5 ili Dap 1:18) vidite *Teške biblijske izreke* (*Hard Sayings of the Bible*), str. 511-512.

■ **“Novcem dobijenim za svoj zločin kupio je njivu”** Dap 1:18-19 je umetnut deo, parenteza (up. NASB, NKJV, NRSV, NJB, NIV). Autor daje tu informaciju da bi pomogao čitaocima da razumeju. Iz Mt 27:6-8 saznajemo da su sveštenici tu zemlju kupili, što je ispunjenje SZ proroštva (up. Mt 27:9). Koristili su Judin novac, za kojeg su verovali da je nečist, da bi kupili njivu za sahranjivanje tela koje niko ne preuzme. Dap 1:18-19 nam kaže da je sam Juda umro na tom polju. Ova informacija o Judinoj smrti nije navedena ni na jednom drugom mestu.

1:19 “na svom jeziku” Mnogi Jevreji iz Isusovog vremena nisu čitali niti govorili hebrejski, nego sličan semitski jezik, aramejski, kojeg su naučili u godinama pod persijskom vladavinom. Obrazovani ljudi su znali hebrejski. Isus ga je koristio kada je čitao Pismo u sinagogama.

Tada su mnogi ljudi u Palestini znali dva jezika (koine grčki i aramejski) ili tri (koine grčki, aramejski i hebrejski).

Isus je uglavnom govorio aramejski. Svi preslovljeni izrazi i reči iz Evanđelja su aramejski.

SSP

NSP

DK

DS

EC

Akeldamah - što znači “Krvna njiva

Akeldama, to jest Krvna njiva

Akeldama, koje znači njiva krvna

Akeldamah t.j. njiva krvna

Akeldamah, to jest Krvna njiva

Ovo je grčki prevod aramejske reči. Uvek je teško naći potpuno tačnu zamenu za neku reč u drugom jeziku. I pored razlika u načinu pisanja ove reči u grčkom, njeno značenje na aramejskom je “krvna njiva”. To može da znači:

1. njiva kupljena krvavim novcem (up. Mt 27:7a)

2. njiva na kojoj je prolivena krv (up. Dap 1:18)

3. njiva gde su sahranjene ubice ili stranci (up. Mt 27:7b)

1:20 Ovo su dva citata iz Psalama. Prvi je Ps 69:25. U originalu je u MNOŽINI. Ima ulogu formule kletve koja je povezana sa Judom. Drugi citat je iz Ps 109:8 (LXX). Daje proročki presedan za zamenu Jude o kojoj piše Dap 1:21-26. Savremeni vernici ne mogu koristiti ovaj metod tipološke hermeneutike zato što niko od nas u ovom periodu u istoriji nije nadahnut. Duh je vodio ove autore/zapisivače Biblije na način na koji ne primenjuje na kasnije vernike. On nas prosvetljuje, ali se mi ponekad ne slažemo (vidite POSEBNA TEMA: NADAHNUĆE (SPECIAL TOPIC: INSPIRATION) kod Dap 1:16).

SSP, NSP, DS, EC službu
DK Vladičanstvo

U Septuaginti reč *episkopē* ima konotaciju zadatka ili službe oficira (up. 4. Mojs 4:16; Ps 109:8). Vremenom je počela da označava poziciju unutar rimokatoličkog svešteničkog sistema, ali je u grčkom to bila samo reč za vođu (up. NIV), kao što je reč “starešina” (*presbuteros*) bila jevrejski termin za vođu (npr. 1. Mojs 50:7; 2. Mojs 3:16,18; 4. Mojs 11:16,24,25,39; 5. Mojs 21:2,3,4,6,19,20 i dr.). Stoga, osim možda kod Jakova, “nadglednik” i “starešina” se nakon smrti apostola odnose na pastora (up. Dap 20:17,28; Tit 1:5,7; Fil 1:1).

1:21 “Treba” Ovo je reč *dei* (vidite belešku kod Dap 1:16). Izgleda da je Petar osećao da dvanaest apostola na neki način predstavlja dvanaest plemena ili ima neku drugu simboliku, koja ne sme biti izgubljena.

1:21-22 Ovo su kvalifikacije za apostolstvo. Primitite da ukazuje na prisustvo drugih vernika, osim dvanaestorice, koji su pratili Isusa tokom cele Njegove službe na zemlji. Neki su kasnije koristili te kriterijume da poreknu Pavlovo apostolstvo. Čini se da Luka navodi ova dva stiha da pokaže značaj apostolskog svedočanstva, a ne izbor Matije, koji se posle ne spominje. Crkva i novozavetni spisi biće zasnovani na Isusovom životu i učenjima, kroz svedočanstva autoritativnih svedoka, odabranih teoloških svedoka. Ovo je teološko pitanje, ne simbolika broja “dvanaest“!

POSEBNA TEMA: BROJ DVANAEST (SPECIAL TOPIC: THE NUMBER TWELVE)
POSEBNA TEMA: POSLATI (SPECIAL TOPIC: SEND)

1:23 “predložije dvojicu” Ovde postoje razlike u grčkim rukopisima koje pokazuju teološko pitanje u ovom izrazu:

1. *estēsan* (“predložije”) u rukopisima 8, A, B, C, D¹, E
2. *estesēn* (“on je predložio”) u rukopisu D* (peti vek), Lekcionar 156 (deseti vek), dva starolatinska rukopisa (peti i trinaesti vek) i Augustin (Augustine) (354-430. g.n.e.)

Ako je tačna prva opcija, ovo je primer da cela grupa učenika glasa o Judinoj zameni (vrsta grupnog crkvenog odlučivanja, up. Dap 15:22), ali ako je tačna druga, ovo je dokaz za Petrovu vrhovnu poziciju (up. Dap 15:7-11,14). Po dokazima iz grčkih rukopisa, tačnija je prva opcija (UBS⁴ joj daje oznaku “A”).

▣ **“Josifa... Matiju”** NZ nam ne govori ništa o njima. Moramo se setiti da Evanđelja i Dela nisu zapadne istorije, nego odabrani teološki tekstovi čija svrha je da predstave Isusa i pokažu kako je Njegova poruka uticala na svet.

1:24
SSP ti poznaješ srca svih
NSP ti koji poznaješ srca svih ljudi
DK, Koji poznaješ srca svih
DS koji poznaješ srca svih
EC ti što poznaješ srca svih

Ovo je složenica od reči “srca” i “znati” (up. Dap 15:8). Ovo odražava starozavetnu istinu (up. 1. Sam 2:7; 16:7; 1. Car 8:39; 1. Let 28:9; 2. Let 6:30; Ps 7:9; 44:21; Posl 15:11; 21:2; Jer 11:20; 17:9-10; 20:12; Lk 16:15; Dap 1:24; 15:8; Rim 8:27). Bog zna sve o nama, a i dalje nas voli (up. Rim 8:27).

Učenici potvrđuju da Gospod zna njihove motive, kao i motive i živote dva kandidata. Oni žele da ovaj izbor bude Božija volja (AORIST SREDNJI). Isus je odabrao dvanaestoricu, ali On je sada sa Ocem.

POSEBNA TEMA: SRCE (SPECIAL TOPIC: THE HEART)

1:25 “da bi otišao gde mu je i mesto” Ovo je eufemizam za “proklet”. Satana ga je iskoristio za svoju svrhu (up. Lk 22:3; Jn 13:2; 27), ali je Juda odgovoran za svoje izbore i dela (up. Gal 6:7).

1:26 “baciše kocke za njih” Ovo se zasniva na starozavetnom primeru Urima i Tumima u 3. Mojs 16:8 ili pojedinaca koji su koristili sličan metod (up. Posl 16:33; 18:18). Rimski vojnici takođe bacaju kocke za Isusovu odeću (up. Lk 23:34). Međutim, ovo je poslednji put da se ovaj metod saznavanja Božije volje spominje u NZ. Ako je neko sklon doslovnom tumačenju teksta izvan konteksta (tzv. “proof-texting”) ovaj metod bi mogao postati standard za donošenje

duhovnih odluka, što bi bilo veoma loše (npr. otvaranje Biblije i stavljanje prsta na stih da se odredi Božija volja). Vernici treba da žive po veri, a ne po mehaničkim načinima za određivanje Božije volje (npr. ovčije runo, up. Sud 6:17,36-40).

■ **“Matiju”** Euzebije (Eusebius) kaže da je on bio deo misije sedamdesetorice (up. Lk 10). Kasnije tradicije potvrđuju da je on mučenički umro u Etiopiji.

PREDLOZI ZA RAZGOVOR

Ovo je vodič za proučavanje sa komentarima, što znači da ste vi odgovorni za svoje lično tumačenje Pisma. Činite to u svetlu objave koju imate. Vi, Pismo i Sveti Duh ste prioriteta u tumačenju. Ne smete to prepustiti komentatoru.

Ovi predlozi za razgovor vam mogu pomoći da razmislite o osnovnim temama ovog dela knjige. Njihova svrha je da vas podstaknu na razmišljanje i nemaju definitivne odgovore.

1. Zašto je Isus ostao sa učenicima još 40 dana?
2. Šta je “krštenje Duhom”?
3. Zašto je stih Dap 1:7 toliko važan?
4. Zašto je vaznesenje važno?
5. Zašto je Petar osetio potrebu da nekog stavi na Judino mesto?
6. Kako je moguće da je Pavle apostol kada ne ispunjava uslove? (Dap 1:21-22)

DELA 2

PODELA PARAGRAFA U SAVREMENIM ENGLLESKIM PREVODIMA

UBS ⁴	NKJV	NRSV	TEV	NJB
Dolazak Svetog Duha	Dolazak Svetog Duha	Dan Pedesetnice	Dolazak Svetog Duha	Pedesetnica
2:1-4	2:1-4	2:1-4	2:1-4	2:1-4
2:5-13	Odgovor gomile 2:5-13	2:5-13	2:5-13	2:5-13
Petrov govor na dan Pedesetnice	Petrova propoved	Petrova propoved	Petrova propoved	Petar se obraća masi
2:14-21 (17-21)	2:14-39 (17-21)	2:14-21 (17-21)	2:14-21 (17-21)	2:14-21 (17-21)
2:22-28 (25-28)	(25-28)	2:22-28 (25-28)	2:22-28 (25-28)	2:22-28 (25-28)
2:29-36 (31b)		2:29-36 (31b)	2:29-35 (31b)	2:29-35
(34b-35)	(34b-35)	(34b-35)	(34b-35)	(34b-35)
			2:36	2:36
2:37-42		Poziv na pokajanje 2:37-42	2:37 2:38-39	Prva obraćenja 2:37-41
	Rast crkve 2:40-47		2:40-42	Rana hrišćanska obraćenja 2:42
Život među vernicima			Život među vernicima	
2:43-47		2:43-47	2:43-47	2:43 2:44-45 2:46-47

TREĆI KRUG ČITANJA (iz Vodiča za dobro čitanje Svetog pisma)

PRAĆENJE NAMERE IZVORNOG AUTORA NA NIVOU PARAGRAFA

Ovo je vodič za proučavanje sa komentarima, što znači da ste vi odgovorni za svoje lično tumačenje Pisma. Činite to u svetlu objave koju imate. Vi, Pismo i Sveti Duh ste prioriteta u tumačenju. Ne smete to prepustiti komentatoru. Pročitajte poglavlje bez prekidanja. Odredite teme. Uporedite vašu podelu tema sa navedenih pet prevoda. Podela na paragrafe nije nadahnuta, ali je ključna za praćenje namere izvornog autora, što je suština tumačenja. Svaki paragraf ima jednu i samo jednu temu.

1. Prvi paragraf
2. Drugi paragraf
3. Treći paragraf
4. Itd.

KONTEKSTUALNI UVIDI

- A. Ovo je prva propoved novog doba. Primitite citate iz SZ i aluzije na Dap 2. Petar propoveda Jevrejima iz svih mediteranskih oblasti. Odabire stihove koji odražavaju Isusove reči dvojici na putu za Emaus (up. Lk 24:21-32) i Njegovu posetu učenicima nakon Njegovog vaskrsenja (up. Lk 24:45).
  1. Dap 2:16-21 - Joil 2:28-32
  2. Dap 2:25-28 - Ps 16:8-11
  3. Dap 2:30 - aluzija na 2. Sam 7:11-16 i Ps 89:34 ili 132:11
  4. Dap 2:34-35 - Ps 110:1

- B. Ispunjenje Joilovog eshatološkog proroštva je fizička manifestacija koja pokazuje da je završena Božija kazna kojom je On Izraelu oduzeo svog Duha nakon Malahije (ili autora Letopisa)! Duh se vratio u sili i nameri Velikog poslanja!
- C. Mešanje jezika kod Vavilonske kule (up. 1. Mojs 11) sada je preokrenuto (makar simbolički). Započeto je novo doba.
- D. Sada su “jezici” iz Dela različiti od jezika iz Korinta. Nema potrebe za tumačem. Poruka je isključivo evangelistička.

Jezici iz Dela su namenjeni verujućim Jevrejima da prepoznaju da je Bog prihvatio novu rasnu/geografsku grupu ljudi u Carstvo (tj. Samarićane, Rimljane, itd.).

Korinćanski jezici se uklapaju u kulturološki model proročišta u Delfima. Obraćaju se Bogu, a ne ljudima (up. 1. Kor 14:2). Posvećuju onog ko ih govori (up. 1. Kor 14:4). Molim vas da ne shvatite ova zapažanja kao da na bilo koji način kritikuju korinćanski model (up. 1. Kor 14:5,18). Verujem da je to duhovni dar koji i dalje postoji. Međutim, zbog pitanja iz 1. Kor 12:28-29, čija forma pokazuje da je očekivani odgovor “ne”, on nije za sve vernike! Vidite belešku o ovoj temi kod 1. Kor 12 i 14 na www.freebiblecommentary.org

PROUČAVANJE REČI I IZRAZA

SSP: DELA 2:1-4

¹Kad je došao dan Pedesetnice, svi su bili zajedno na jednom mestu. ²Odjednom sa neba dođe huk, kao kad duva silan vetar, i ispuni svu kuću u kojoj su sedeli, ³a oni ugledaše nešto slično plamenim jezicima, koji se razdeliše pa se po jedan postavi na svakog od njih. ⁴I svi se ispuniše Svetim Duhom i počеше da govore drugim jezicima kako im je Duh davao da govore.

2:1 “Pedesetnice” Ovaj godišnji jevrejski praznik naziva se i “praznik nedelja” (up. 2. Mojs 34:22; 5. Mojs 16:10). “Pedesetnica” se odnosi na broj pedeset. Ovaj praznik je slavljen pedeset dana (sedam nedelja) nakon Pashe (računa se od drugog dana praznika beskvasnih hlebova). Imao je tri svrhe u Isusovo vreme:

1. obeležavanje dana kada je zakon dat Mojsiju (up. *Knjiga Jubileja* 1:1)
2. zahvaljivanje Bogu za žetvu
3. nuđenje prvih plodova žetve žitarica (tj. znak da je Gospod vlasnik cele žetve). Pozadina za to u SZ je 2. Mojs 23:16-17; 34:22; 3. Mojs 23:15-21; 4. Mojs 28:26-31 i 5. Mojs 16:9-12.

SSP	je došao dan
NSP	Na dan
DK	kad se navrši... dana
DS	kad dođe... dan
EC	kad dođe

Doslovan prevod ove reči je “ispunio”. To je INFINITIV PREZENTA PASIVNI. To je bila božanska odredba i ispunjenje božanske namere. Koristi je samo Luka (up. Lk 8:23; 9:51; ovde; i slična metafora u Lk 2:6). Gospod ima kontrolu nad ljudskom istorijom.

M. R. Vinsent (M. R. Vincent), *Svetske studije (Word Studies)*, vol. 1, str. 224, podseća nas da je za Jevreje taj dan bio kao sud koji je trebalo ispuniti. Konačno je došlo vreme Pedesetnice! To je istovremeno bilo i vreme posebnog Božijeg započinjanja doba Duha, početak crkve.

▣ **“svi su bili zajedno na jednom mestu”** Ovaj izraz ukazuje na jedinstvo i mesta i umova (up. Dap 1:14). Nije sigurno gde se ovo dešavalo. Verovatno u “sobi na spratu” (up. Dap 1:13; “kuća” Dap 2:2), ali se u nekom trenutku i Hram uključuje u ovo iskustvo (up. Lk 24:53; veličina grupe u Dap 2:47).

2:2 “sa neba dođe huk, kao kad duva silan vetar” U ovom delu je naglasak na zvuku, ne na vetru ili vatri. Slično je sa 1. Mojs 3:8. U SZ se reč *ruah* (BDB 924) koristi za dah, vetar i Duh (up. Jez 37:9-14); u NZ se za vetar i Sveti Duh koristi reč *pneuma* (up. Jn 3:5-8). U ovom stihu je reč za vetar *pnoē*. Upotrebljena je samo ovde i u Dap 17:25. Reč *pneuma* se koristi za Duh u Dap 2:4.

POSEBNA TEMA: DUH (*PNEUMA*) U NZ (SPECIAL TOPIC: SPIRIT (*PNEUMA*) IN THE NT)

2:3 “nešto slično plamenim jezicima, koji se razdeliše” Čini se da ovaj tekst opisuje zvuk i svetlost. Svetlost nalik vatri je prvo bila jedinstvena, ali zatim se podelila u odvojene manifestacije i spustili na svakog vernika. Svaka osoba u sobi na spratu—apostoli, članovi Isusove porodice i učenici—videla je jasnu potvrdu svoje uključenosti. Crkva je jedinstvena!

Praznik Pedesetnice se u judaizmu razvio kao proslava primanja Mojsijevog zakona na Sinajskoj gori (nije sigurno kada se ova tradicija razvila, ali sigurno pre drugog veka nove ere, a verovatno i znatno ranije).

Stoga, moguće je da su glasan vetar i vatra podsetnici na veličanstvenost Gospoda koji se spušta na Horev (up. 2. Mojs 19:16).

U SZ, vatra je simbol (1) prisustva božanstva; (2) osude (up. Is 66:15-18); ili (3) pročišćenja (up. 2. Mojs 3:2; 5. Mojs 5:4 i Mt 3:11). Luka koristi analogiju da pokuša da izrazi jedinstvenu pojavu fizičke manifestacije Duha. Vidite sledeću posebnu temu.

POSEBNA TEMA: VATRA (SPECIAL TOPIC: FIRE)

▣ **“na svakog od njih”** Nema razlike između apostola i učenika; žena i muškaraca (up. Joil 2:28-32; Dap 2:16-21).

2:4 “svi se ispuniše Svetim Duhom” Ovaj događaj se spominje u Lk 24:49 kao “ono što je moj Otac obećao”.

“Ispuniše” ukazuje na ponavljanje (up. Dap 2:4; 4:8,31; 6:3,5; 7:55; 9:17; 11:24; 13:9). Podrazumeva svakodnevnu sličnost sa Hristom (up. Ef 5:18 sa Kol 3:16). Ovo nije isto što i krštenje Duhom, koje podrazumeva prvobitno hrišćansko iskustvo ili postajanje delom Hristovog tela (up. 1. Kor 12:13; Ef 4:4-5). Punjenje Duhom je duhovno osnaživanje za delotvornu službu (up. Ef 5:18-20), u ovom slučaju za evangelizaciju! Vidite belešku kod Dap 3:10.

Na mnoge načine su neki segmenti evangelizacije bili reakcija na ono što oni vide kao višak u polju duhovnog iskustva i umanjili su vrednost naglasaka NZ na Svetom Duhu. Dve knjige koje su mi pomogle da razjasnim to pitanje su od autora Gordona Fija (Gordon Fee).

1. *Evandjelje i Duh (Gospel and Spirit)*

2. *Pavle, Duh i Božiji ljudi (Paul, the Spirit, and the People of God)*

Vidite belešku kod Dap 5:17.

SSP	počeše da govore drugim jezicima
NSP	počeli da govore raznim jezicima
DK, DS	stadoše govoriti drugim jezicima
EC	počeše govoriti drugim jezicima

“Drugim jezicima“ je doslovan prevod (*heterais glōssais*). Prevod “različitim jezicima” koristi ovaj termin kao u kontekstu Dap 2:6 i 11. Još jedan moguć prevod je “govor u ekstazi”, na osnovu 1. Kor 12-14 i verovatno Dap 2:13. Nije sigurno koliko različitih jezika je korišteno, ali ih je bilo mnogo. Ako pokušate da saberete sve zemlje i oblasti u Dap 2:9-11 sigurno ih je bilo preko 20. Sigurno je deo od 120 vernika govorio istim jezikom.

Bog je učinio nešto jedinstveno i moćno da inspiriše ovu malu grupu uplašanih muškaraca i žena koji su čekali zaključani u sobi na sprati da bi počeli da smelo objavljuju evandjelje (i muškarci i žene). Koji god da je bio inicijalni znak dolaska obećanog Svetog Duha, Bog ga je iskoristio i da potvrdi svoje prihvatanje drugih grupa (npr. Samarićana, rimskih vojnih oficira i pagana). “Jezici” u Delima su uvek bili znak za vernike da je evandjelje prevazišlo još jednu etničku, geografsku prepreku. Postoji jasna razlika između jezika u Delima i u Pavlovoj kasnijoj službi u Korintu (up. 1. Kor 12-14).

Teološki je moguće da je Pedesetnica suprotnost Vavilonskoj kuli (up. 1. Mojs 10-11). Kada su ponosni, pobunjeni ljudi objavili svoju nezavisnost (tj. odbili da se rasprše i ispune zemlju), Bog je sproveo svoju volju uvodeći veći broj jezika. Sada, u novom dobu Duha, nacionalizam koji sprečava ljude da se ujedine (tj. eshatološka jedna svetska vlast) preokrenut je za vernike. Hrišćansko zajedništvo prevazilazi sve ljudske granice (tj. godine, pol, klasu, geografiju, jezik), te preokreće posledice 1. Mojs 3.

▣ **“kako im je Duh davao da govore”** GLAGOL je INDIKATIV IMPERFEKTA AKTIVNI, što znači da je Duh započeo da im daje. Reč “govore” (*apophtheggomai*) je INFINITIV PREZENTA PASIVNI (odložni). Ovaj termin koristi samo Luka u Delima (up. Dap 2:4,14; 26:25). Upotrebljen je u Septuaginti za govor proroka (tj. za Duhom-nadahnut govor, up. 5. Mojs 32:2; 1. Let 25:1; Jez 13:9,19; Mih 5:11; Zah 10:2).

Ovo tumačenje mi se čini prihvatljivijim od etimološkog značenja iz klasičnog grčkog: “povišen ton”, “ostrasćen govor” ili “uzvišen retorički govor”. Luka je znao Septuagintu i bio je pod uticajem njene terminologije. Septuaginta je bila Biblija mediteranskog sveta i postala je crkvena Biblija.

SSP: DELA 2:5-13

⁵A u Jerusalimu su boravili pobožni Judeji iz svakog naroda pod nebom. ⁶Kad se začuo ovaj huk, narod se okupi, zburjen jer ih je svaki od njih čuo kako govore njegovim jezikom. ⁷Divili su se i čudili, govoreći: “Zar nisu svi ovi koji govore Galilejci?” ⁸Pa kako ih onda svaki od nas čuje na jeziku svog rodnog kraja? ⁹Parćani, Midani i Elamiti, stanovnici Mesopotamije, Judeje, Kapadokije, Ponta, Azije, ¹⁰Frigije, Pamfilije, Egipta i delova Livije oko Kirine, došljaci iz Rima, ¹¹Judeji i proseliti, Krićani i Arapi - čujemo ih kako na našim maternjim jezicima objavljuju velika Božija dela!” ¹²I svi su, zadivljeni i zburjeni, pitali jedan drugog: “Šta ovo znači?” ¹³A drugi su se podsmevali, govoreći: “Slatkog vina su se napili.”

2:5 “pobožni” Ova reč znači “dobro se držati nečega” (up. LXX 3. Mojs 15:31; Mih 7:2). U okviru prvovekovnog judaizma, ona ukazuje na poštovanje prema Bogu i prema tradiciji starešina (tj. usmenoj tradiciji koja je zapisana kao Talmud). Oni su bili pobožni, religiozni ljudi (up. Dap 8:2; 22:12; Lk 2:25). U sličnom značenju se upotrebljava i reč “besprekoran” za Noja i Jova.

■ **“iz svakog naroda pod nebom”** Svi muškarci Jevreji su morali da učestvuju u proslavama tri najvažnija godišnja praznika (up. 3. Mojs 23) u Hramu (up. 5. Mojs 16:16). Ovde su verovatno bili

1. hodočasnici iz cele mediteranske oblasti koji su došli u Jerusalim za Pashu i ostali do Pedesetnice
2. stalni stanovnici koji su se preselili iz neke oblasti izvan Jerusalima (up. upotrebu ove reči u Dap 4:16; 7:24; 9:22,32)

Ovo ima značajne teološke implikacije (up. Mt 28:19-20; Lk 24:47; Dap 1:8).

2:6 “Kad se začuo ovaj huk” Moguće je da se ovo odnosi na (1) huk snažnog vetra (up. Dap 2:2) ili (2) glasove vernika koji pričaju druge jezike (up. Dap 2:4).

SSP	zbunjen
NSP	zbunjeni
DK, DS, EC	smete se

Ista ova reč je upotrebljena u Septuaginti u 1. Mojs 11:7,9, u odnosu na pometnju jezika kod Vavilonske kule. Mislim da je Pedesetnica simboličko preokretanje nacionalizma započetog kod Vavilonske kule, prvo kao kazna za ljudsko grešno odbacivanje Božije volje da se rasprše, a drugo kao zaštita čovečanstva od jedne globalne vlasti. *Jeronimov komentar Biblije (The Jerome Biblical Commentary)*, vol. 2, str. 172, podržava ovo stanovište na osnovu upotrebe retko korištene reči *diamezizō* u Dap 2:3, ali i u Septuaginti, 5. Mojs 32:8, za podelu kod Vavilonske kule. Nacionalnost više ne stvara podele među vernicima! Vidite belešku kod Dap 9:22.

■ **“narod se okupi”** Ovo ukazuje na to da se ovaj događaj odvio na području Hrama, zato što velika masa ljudi ne bi mogla stati u malu sobu na spratu ili u usku jerusalimsku ulicu.

■ **“jer ih je svaki od njih čuo kako govore njegovim jezikom”** Možda je čudo bilo to što su oni čuli, ne nužno ono što je izgovoreno (up. Dap 2:8 i 11). Kada bi toliko mnogo ljudi pričalo svako drugim jezikom u isto vreme, to bi bila opšta zbrka. To je teološko preokretanje Vavilonske kule (up. 1. Mojs 11).

Ovo je grčka reč *dialektos* (up. Dap 2:8), izvor reči “dijalekt”. Luka ovu reč često koristi u Delima (up. Dap 1:19; 2:6,8; 21:40; 22:2; 26:14). Koristi se kao “jezik”. Međutim, moguće je da ovde ima značenje “dijalekt” zbog konteksta. Ovi Jevreji su čuli o Isusu na svom maternjem dijalektu. To je za njih bio znak potvrde istinitosti nove poruke o Bogu i njene univerzalne inkluzivnosti!

2:7,12 Primitite sve različite termine kojima su u ovom kontekstu izražene snažne emocije.

1. *sunechō*, “zbunjen” (Dap 2:6)
2. *existēmi*, “divili su se” (Dap 2:7)
3. *thaumazō*, “čudili” (Dap 2:7)
4. *diaporeō*, “zadivljeni” (Dap 2:12)

■ **“Zar nisu svi ovi koji govore Galilejci”** Ovo retoričko pitanje (čiji očekivan odgovor je “da”) je postavljeno zbog njihovog severnjačkog akcenta (tj. dijalekt, up. Mt 26:73). Reč “zar nisu” odražava grčki termin *idou* (pogledati), dvadeset i tri puta upotrebljen u Delima i Lukinom Evandelju.

2:9 “Parćani, Midani i Elamiti, stanovnici Mesopotamije” Sve ove grupe bile su iz Plodnog polumeseca (Mesopotamije), odakle je Avraam pozvan (Ur Haldejski, up. 1. Mojs 11:28) i odakle su izgnani Izrael i Juda (Asirija, Vavilon).

■ **“Judeje”** Zašto je Judeja navedena između te dve zemlje koje nisu povezane sa njom? Zašto je navedena bez ČLANA, što bi bilo gramatički tačno? Zašto bi Judejce iznenadilo to što Galilejci pričaju aramejski? Zbog ovih pitanja mnogi pretpostavljaju da se radi o grešci ranih prepisivača, te da se ovo odnosi na neku drugu naciju.

1. Tertulijan (Tertullian), Augustin (Augustine) - Armenija
2. Jeronim (Jerome) - Sirija
3. Hrizostom (Chrysostom), Erazmo (Erasmus) - Indija
4. za nekoliko savremenih predloga vidite Brus M. Metzger (Bruce M. Metzger), *Tekstualni komentar grčkog Novog zaveta (A Textual Commentary on the Greek New Testament)*, str. 293.

2:9-10 “Kapadokije, Ponta, Azije, Frigije, Pamfilije” Ovo su grupe iz današnje Turske.

2:10 “Egipta i delova Livije oko Kirine” Ovo su grupe iz Severne Afrike.

▣ **“iz Rima”** Moguće je da su crkvu u Rimu osnovali jevrejski hodočasnici koji su u ovom trenutku obraćeni.

▣ **“proseliti”** Ovo se odnosi na paganske obraćenike u judaizam od kojih se očekivalo

1. da poštuju Mojsijev zakon
2. da se muškarci obrežu
3. da se krste pred svedokom
4. ukoliko je moguće, da prinesu žrtvu u Hramu

Ono su bili u Jerusalimu zato što se od svih jevrejskih muškaraca očekivalo da svake godine učestvuju u tri velika praznika (up. 2. Mojs 23 i 3. Mojs 23).

2:11 “Kričani” Ovo je bilo veliko mediteransko ostrvo u blizini Turske. Moguće je i da je to bio kolektivni naziv za sva ostrva Egejskog mora.

▣ **“Arapi”** Ovo se odnosi na potomke Isava. Brojna arapska plemena naseljavala su južni deo Bliskog Istoka.

Prvekovnim Jevrejima ova lista predstavlja ceo poznat svet. Moguće je da je to metafora slična sa sedamdeset svetskih jezika, kao jevrejski simbol za celokupno čovečanstvo (up. Lk 10). Ista ideja je izražena u 5. Mojs 32:8 u LXX.

2:12 Ovi hodočasnici su prepoznali ovaj poseban događaj kao značajan znak. Petar koristi taj trenutak da odgovori na njihova pitanja.

2:13 “su se napili” Ovo je PERIFRASTIČAN PASIVNI INDIKATIV PERFEKTA, koji tvrdi da su ti učenici pili sve dok se nisu napili, a zatim su ostali u tom stanju.

▣ **“Slatkog vina”** Jedno objašnjenje te situacije bilo bi da su ti Isusovi sledbenici bili pijani (up. Ef 5:18a). Kako pijanstvo objašnjava njihove lingvističke sposobnosti? Siguran sam da su bili u stanju uzbuđenja i radosti.

POSEBNA TEMA: BIBLIJSKI STAVOVI O ALKOHOLU I ALKOHOLIZMU (SPECIAL TOPIC: BIBLICAL ATTITUDES TOWARD ALCOHOL AND ALCOHOLISM)

SSP: DELA 2:14-21

¹⁴Tada istupi Petar sa Jedanaesticom, podiže glas i reče im: “Judeji, i svi vi koji boravite u Jerusalimu, saslušajte moje reči. Ovo znajte: ¹⁵Ovi ljudi nisu pijani, kao što vi mislite, jer tek je devet sati ujutro. ¹⁶Nego, ovo je ono o čemu je govorio prorok Joil: ¹⁷U POSLEDNJE DANE, KAŽE BOG, IZLIĆU SVOGA DUHA NA SVE LJUDE, I VAŠI SINOVI I KĆERI ĆE PROROKOVATI, I VAŠI MLADIĆI IMAĆE VIDENJA, I VAŠI STARCI ĆE SANJATI SNOVE. ¹⁸A I NA SVOJE SLUGE I SLUŠKINJE IZLIĆU TIH DANA SVOGA DUHA, I ONI ĆE PROROKOVATI. ¹⁹POKAZAĆU ČUDA GORE NA NEBU I ZNAMENJA DOLE NA ZEMLJI, KRV, OGANJ I STUBOVE DIMA. ²⁰SUNCE ĆE SE PRETVORITI U TAMU, A MESEC U KRV, PRE NEGO ŠTO DOĐE VELIKI I SLAVNI DAN GOSPODNJI. ²¹I SVAKO KO PRIZOVE IME GOSPODNJE, BIĆE SPASEN.’

2:14 “Petar” Samo zamislite, od svih učenika, upravo Petar je propovedao prvu hrišćansku propoved! On koji je tri puta porekao da poznaje Isusa (up. Lk 23)! Petrova promena iz kukavičluka i poricanja do smelosti i duhovnih uvida još jedan je dokaz da je doba Duha svanulo sa svojom moći da menja živote. Ovo je njegova prva zabeležena propoved u Delima. Pokazuje nam sadržaj i najvažnije elemente apostolskih propovedi. Apostolske propovedi su značajan deo Dela.

POSEBNA TEMA: KERIGMA RANE CRKVE (SPECIAL TOPIC: THE KERYGMA OF THE EARLY CHURCH)

▣ **“sa Jedanaesticom”** Ovo pokazuje dve stvari: (1) Petar je glasnogovornik, ali i dalje je deo apostolske grupe. On ne govori sam, niti na osnovu svog ličnog autoriteta. Duh je taj koji na jedinstven način govori kroz celu ovu grupu pozvanih svedoka, i (2) Matija, iako ništa ne znamo o njegovoj službi, zvanično je postao deo apostolske grupe.

▣ **“Judeji, i svi vi koji boravite u Jerusalimu”** Čini se da se obraća drugoj grupi ljudi, ne hodočasnici različitim nacionalnosti iz Dap 2:7-11.

▣ **“saslušajte moje reči. Ovo znajte”** Ovo su dva IMPERATIVA. Prvi je PREZENT AKTIVNI, a drugi AORIST SREDNJI (odložni). Petar želi njihovu nepodeljenu pažnju.

Čini se da je ovaj izraz semitski idiom. Dva puta je upotrebljen kao uvod za Petrove propovedi (up. Dap 2:14; 4:10) i dva puta za Pavlove (up. Dap 13:38; 28:28). Luka je bio pagan koji je obraćen kao odrasla osoba. Ovi tragovi semitskih idioma pokazuju da Luka ne piše propovedi u Delima zbog svojih teoloških ciljeva, nego verno sumira svoje izvore.

2:15 “Ovi ljudi nisu pijani” Petar, odgovarajući na optužbu iz Dap 2:13, kaže da je prerano da ortodoksni Jevreji piju vino. To je rabinsko tumačenje 2. Mojs 16:8 (up. E. M. Bleklok (E. M. Blaiklock), *Tindejljova serija novozavetnih komentara (Tyndale New Testament Commentary Series), Dela*, str. 58).

▣ **“devet sati ujutro” (NASB: “treći sat”)** Ovo vreme se odnosi na devet sati ujutro. To je bilo vreme dnevne jutarnje žrtve u Hramu. To je postalo vreme za posebnu molitvu za Jevreje. “Treći sat” je po jevrejskom načinu merenja vremena. Novozavetni autori (posebno Jovan) koriste i jevrejske i rimske oznake za vreme.

2:16 “ovo je ono o čemu je govorio prorok Joil” Ovo je citat Joila 2:28-32 iz Septuaginte. Moguće je da im je sam Isus objasnio da je ovaj proročki tekst ispunjen (up. Lk 24:27,45).

2:17 “U POSLEDNJE DANE” Ovde Luka menja originalan tekst iz Septuaginte, te ne bi trebalo da bude pisan velikim slovima. U SZ se ovaj izraz odnosi na kraj vremena i dolazak mesijanskog doba. U NZ se “poslednji dani” koriste da označe preklapanje dva jevrejska doba. Novo doba je započeto sa Isusovom inkarnacijom u Vitlejemu i trajaće do Njegovog Drugog dolaska. Mi živimo u tenziji između “već” i “ne još” Božijeg carstva. Vidite sledeću posebnu temu.

POSEBNA TEMA: OVO DOBA I BUDUĆE DOBA (SPECIAL TOPIC: THIS AGE AND THE AGE TO COME)

▣ **“kaže Bog”** Rukopis D (*Codex Bezae*), koristi reč *kurios* (Gospod). Da li se *Kurios* odnosi na starozavetnog Jahvea ili na Isusa, Mesiju? Moguće je da je prepisivač upotrebio reč *Theos* (Bog) da bi pojasnio o kome se radi.

▣ **“IZLIĆU SVOGA DUHA NA SVE LJUDE”** Primitite univerzalni element (up. Dap 2:39). Sve tradicionalne barijere su srušene u Hristu (up. 1. Kor 12:13; Gal 3:28; Ef 3:6; Kol 3:11). Iako se u Joilu 2 ne spominje nikakva razlika između Jevreja i pagana, primitite Dap 2:38, koji ukazuje na to da ne postoje razlike. Gospod deli Svog Duha sa svim ljudima sačinjenim po njegovom obličju (doslovno: “svim telima”), što je objavljeno u 1. Mojs 1:26-27.

▣ **“VAŠI SINOVI I KĆERI ĆE PROROKOVATI”** Moguće je da je ovo ispunjenje 4. Mojs 11:29. Primitite da nema razlike među polovima.

POSEBNA TEMA: ŽENE U BIBLIJI (SPECIAL TOPIC: WOMEN IN THE BIBLE)

▣ **“prorokovati”** Ovaj termin se može shvatiti na najmanje dva načina: (1) u korinćanskim pismima on se odnosi na deljenje ili objavljivanje evanđelja (up. Dap 14:1; Dap 2:17), (2) Dela apostolska spominju proroke (up. Dap 12:27; 13:1; 15:32; 22:10, čak i proročice, 21:9), koji najavljuju budućnost (vidite posebnu temu kod Dap 11:27). Problem sa ovim terminom je u tome što ne znamo kako je novozavetni dar proroštva povezan sa starozavetnim prorocima? U SZ, proroci pišu Pismo. U NZ, ovaj zadatak je dodeljen dvanaestorici apostola i njihovim pomagačima. Pozicija “apostol” je zadržana kao jedan od darova (up. Ef 4:11), ali su se zadaci promenili nakon smrti dvanaestorice, kao i pozicije proroka. Nadahnuće je nestalo, više ne postoje nadahnuti Spisi (up. Juda 3,20). Primarni zadatak novozavetnih proroka je objavljivanje evanđelja, ali imaju još jedan zadatak, koji se verovatno tiče toga kako primeniti novozavetne istine na savremenu situaciju i potrebe.

▣ **“MLADIĆI... STARCI”** Primitite da se ne pravi razlika po godinama.

2:18 “NA SVOJE SLUGE I SLUŠKINJE” Primitite da ovde nema socio-ekonomske diskriminacije. Petar dodaje reč “proroštvo” Joilovom proroštvu. Ona se ne spominje u mazoetskom hebrejskom tekstu ili u grčkoj Septuaginti, ali je implicirana u Dap 2:17.

Kao što Lk 24 (Dap 2:3,6,12,17,32,36,40,51) ima nekoliko tekstualnih varijanti, isto tako ih imaju i Dela (tj. 2:11,18,37,44). Te razlike se često tiču kraćeg teksta koji je pronađen u rukopisu D (*Bezae* iz petog veka) i u nekoliko starolatinskih tekstova (it^d iz petog veka). Obično ova zapadna grupa grčkih rukopisa dodaje rečenice, ali su i Luka i Dela ovde skraćeni.

Većina prevoda uključuje dužu verziju iz aleksandrijske grupe rukopisa. Vidite uvod: “UVODNA IZJAVA”, E.

2:19-20 Ovo je apokaliptični jezik, što je očigledno zato što Petar tvrdi da je ovo ispunjeno, a ni jedan od tih specifičnih prirodnih fenomena se nije dogodio, osim možda tame dok je Isus bio na krstu. Figurativni jezik se koristi da govori o dolasku Stvoritelja i Sudije. U SZ On dolazi da bi blagoslovio ili kaznio. Cela tvorevina strahuje od Njegovog dolaska (up. Is 13:6 i dalje i Amos 5:18-20). U SZ proroštvu nije jasna razlika između Inkarnacije (prvog dolaska) i *Parousia* (drugog dolaska). Jevreji su očekivali samo jedan dolazak moćnog Sudije/Spasitelja. Veoma korisna knjiga o apokaliptičnom jeziku je D. Brent Sendi (D. Brent Sandy), *Raonici i kosiri: promišljanje o proročkom i apokaliptičnom jeziku (Plowshares and Pruning Hooks: Rethinking Prophetic and Apocalyptic Language)*.

POSEBNA TEMA: APOKALIPTIČNA LITERATURA (SPECIAL TOPIC: APOCALYPTIC LITERATURE)

2:20 “veliki i slavni Dan Gospodnji” Termin “slavni” ima isti koren kao i reč *epiphaneia* koja se često koristi za Isusov drugi dolazak (up. 1. Tim 6:14; 2. Tim 4:1; Tit 2:13). Vidite sledeću posebnu temu.

POSEBNA TEMA: DRUGI DOLAZAK (SPECIAL TOPIC: THE SECOND COMING)

2:21 “SVAKO” Ovde se ponavlja univerzalni element (up. Dap 2:17 i 39). Isus je umro zbog greha/grehova celog sveta (up. Jn 1:12; 3:16; 4:42; 1. Tim 2:4; Tit 2:11; 2. Pet 3:9; 1. Jn 2:1; 4:14). Primitite da se Duh izlio na sve ljude (up. Dap 2:17).

▣ **“KO PRIZOVE”** Ovo je SUBJUNKTIV AORISTA SREDNJI. Ljudski odgovor je deo Božijeg plana spasenja (up. Joil 2:32; Jn 1:12, 3:16; i Rim 10:9-13). Individualna ljudska bića su pozvana (up. Dap 2:39) da se pokaju (up. Dap 2:38) i da poveruju u evanđelje, te da uđu u ličan odnos sa Bogom kroz Hrista (up. Dap 3:16,19; 20:21; Mk 1:15). Isus je umro za ceo svet; misterija je zašto neki odgovore na poziv Duha (up. Jn 6:44,65), a neki ne (up. 2. Kor 4:4).

▣ **“IME GOSPODNJE”** Ovo se odnosi na Isusov karakter ili na učenja o Njemu. Sadrži i lični i doktrinarni element.

POSEBNA TEMA: GOSPODNJE IME (SPECIAL TOPIC: THE NAME OF THE LORD)

▣ **“BIĆE SPASEN”** U ovom kontekstu, ovo se odnosi na duhovno spasenje, dok se u Joilu verovatno odnosi na fizičko spasenje od Božijeg gneva (up. Dap 2:40). Pojam “spasen” se u SZ koristi za fizičko izbavljenje (up. Mt 9:22; Mk 6:56; Jak 5:14,20). Međutim, u NZ se koristi metaforički za duhovno spasenje ili oslobođenje od Božijeg gneva (npr. Jak 1:21; 2:14; 4:12). Božije srce kuca za spasenje svih muškaraca i žena napravljenih po Njegovom obličju (up. 1. Mojs 1:26-27); napravljenih za zajedništvo!

SSP: DELA 2:22-28

²²Izraelci, čujte ove reči: Isusa Nazarećanina - čoveka koga vam je Bog potvrdio delima sile, čudima i znamenjima koja je, kao što i sami znate, preko njega učinio među vama - ²³njega ste vi, kad vam je u skladu sa čvrstom Božijom odlukom i predznanjem bio predat, rukama bezakonika ubili prikovavši ga na krst. ²⁴Ali, Bog ga je vaskrsao, oslobodivši ga smrtnih muka, jer je bilo nemoguće da ga smrt zadrži. ²⁵David, naime, kaže za njega: 'STALNO SAM GLEDAO GOSPODA PRED SOBOM; JER MI JE ZDESNA, NEĆU SE POLJULJATI. ²⁶ZATO MI JE SRCE VESELO I JEZIK KLIČE OD RADOSTI; ČAK ĆE MI I TELO POČIVATI U NADI, ²⁷JER MI DUŠU NEĆEŠ OSTAVITI U PODZEMLJU NI DOZVOLITI DA SVETAC TVOJ ISTRUNE. ²⁸POKAZAO SI MI PUTEVE ŽIVOTA, SVOJIM LICEM ĆEŠ ME ISPUNITI RADOŠĆU.'

2:22 “Izraelci” Ovi slušaoci bili su svedoci događaja iz poslednje nedelje Isusovog života na zemlji. Imali su iskustvo iz prve ruke o stvarima o kojima Petar priča. Oni koji su imali duhovan uvid odgovorili su na evanđelje, oko tri hiljade ljudi je odgovorilo na prvu propoved (up. Dap 2:41).

▣ **“čujte”** Ovo je IMPERATIV AORISTA AKTIVNI. Fizička manifestacija Duha je privukla njihovu pažnju; sada sledi poruka evanđelja.

▣ **“Isusa Nazarećanina”** Često se pretpostavlja da je ovo samo sinonim za “Isus iz Nazareta”. Ali, ovo je neobičan način da se to izrazi. Moguće je da ovaj izraz odražava mesijanski naziv “Izdanak” (BDB 666, up. Is 4:2; 6:13; 11:1,10; 14:19; 53:2; Jer 23:5; 33:15-16; Zah 3:8; 6:12-13). Hebrejska reč za “izdanak” je *nezer*.

POSEBNA TEMA: ISUS NAZAREĆANIN (SPECIAL TOPIC: JESUS THE NAZARENE)

▣ **“čoveka koga vam je Bog potvrdio”** Isus je sigurno čovek (tj. Dap 2:23; Rim 1:3), kao i Bog (up. 1. Jn 4:1-3). Ovo je PARTICIP PERFEKTA PASIVNI. Ova reč znači “pokazati primerom”. Bog se jasno i neprekidno otkrivao u Isusovim rečima, delima i načinu života. Ovi jerusalimski slušaoci su to videli i čuli!

▣ **“delima sile, čudima i znamenjima”** Ovi slušaoci bili su svedoci svega što je Isus radio u Jerusalimu u poslednjoj nedelji svog života.

Reč koja je prevedena kao “čudima” (*teras*) označava neobične znakove koji se obično dešavaju na nebu, kao Dap 2:19-20.

Reč “znamenjima” (*sēmeion*) označava poseban događaj koji prenosi neko značenje i smisao. To je ključan termin u Jovanovom Evanđelju (sedam posebnih znamenja, up. Dap 2:1-11; 4:46-54; 5:1-18; 6:1-15,16-21; 9:1-41; 11:1-57). Znamenja nisu uvek pozitivna (up. Jn 2:18; 4:48; 6:2). Ovde se koriste kao niz manifestacija moći koje pokazuju da je započeto novo doba Duha!

Zanimljivo je da Petar ne posvećuje ni jedan deo prve propovedi (makar u njenom sažetku iz Dap 2) Isusovom ranom životu i učenjima. Za njega je najvažnije ispunjenje SZ proroštva, Isusova planirana žrtvena smrt i Njegovo slavno vaskrsenje.

2:23 “čovjeka... njega” Ovo može biti idiom koji pokazuje prezir (up. Dap 5:28; 6:13; Lk 23:14; Jn 9:16; 18:29), ali u Dap 23:9 i 20:31-32 ovaj idiom nije negativan. Ponovo se naglašava Isusova ljudska priroda (up. Dap 2:22)

▣ **“predat”** Ovo je jedino mesto u NZ gde se koristi ovaj termin (*ekdotos*).

SSP	predznanjem
NSP	unapred znao
DK	promislom Božjim
DS	promislu Božjem
EC	promislu Božijem

Ovo je termin *horizō*, PARTICIP PERFEKTA PASIVNI. Njegovo osnovno značenje je odrediti, odlučiti ili urediti. U SZ se koristi za postavljanje granica zemlji ili željama. Luka ga često koristi (up. Lk 22:22; Dap 2:23; 10:42; 11:29; 17:26,31). Krst nije iznenadio Boga, nego je oduvek bio sredstvo koje je On odabrao (tj. žrtveni sistem iz 3. Mojs 1-7) za otkupljenje pobunjenog čovečanstva (up. 1. Mojs 3:15; Is 53:10; Mk 10:45; 2. Kor 5:21).

Isusova smrt nije slučajna. Ona je večan Božiji plan otkupljenja (up. Lk 22:22; Dap 3:18; 4:28; 13:29; 26:22-23). Isus je došao da bi umro (up. Mark. 10:45)! Krst nije slučajna nesreća!

▣ **“Božijom odlukom i predznanjem”** Ovo je termin *prognosis* (znati unapred) i upotrebljen je samo ovde i u 1. Pet 1:2. Teško nam je da pomirimo ovaj koncept Božijeg predznanja o celokupnoj ljudskoj istoriji i ljudsku slobodnu volju. Bog je večno duhovno biće koje nije ograničeno protokom vremena. Iako on kontroliše i oblikuje istoriju, ljudi su odgovorni za svoje motive i dela. Predznanje ne utiče na Božiju ljubav i odabir. Da je to tako, oni bi zavisili od ljudskog truda i zasluga. Bog je suveren i On je odabrao da Njegovi savezni sledbenici imaju određenu količinu slobode u tome kako će odgovoriti na Njega (up. Rim 8:29; 1. Pet 1:20).

U ovoj oblasti teologije postoje dva ekstrema: (1) prevelika sloboda: neki kažu da Bog ne zna buduće izbore i dela ljudi (otvoreni teizam, koji je filozofski naslednik procesne teologije) i (2) prevelika suverenost, u kojoj Bog neke odabire za nebo, a neke za pakao (supralapsarianizam, dvostruki kalvinizam). Ja preferiram Ps 139!

▣ **“vi”** Petar optužuje ove jerusalimske slušaoce da su krivi kao saučesnici u Isusovoj smrti (up. Dap 3:13-15; 4:10; 5:30; 10:39; 13:27,28). Oni nisu bili deo mase koja je tražila da On bude razapet; nisu bili deo Sinedriona koji ga je izveo pred Pilata; nisu bili rimski zvaničnici ili vojnici koji su ga razapeli, ali jesu odgovorni, kao što smo i mi odgovorni. Ljudski greh i pobuna su uzrok Njegove smrti!

“prikovavši ga na krst” Doslovno, ovo je termin “svezati” (*prospēgnumi*). Upotrebljen je samo ovde u NZ. Ukazuje i na zakivanje i na vezivanje za krst. U Dap 5:30, isti proces se opisuje kao “obesiti o drvo”. Jevrejske vođe nisu želele da Isus bude kamenovan zbog huljenja, kao kasnije Stefan (up. Dap 7), nego su želele da On bude razapet (Luv (Louv) i Nida (Nida) kažu da *hapax legomenon* može biti ekvivalent za *stauroō*, razapeti, [str. 237, napomena 9]). Ovo je verovatno povezano sa kletvom iz 5. Mojs 21:23. Originalno se ova kletva odnosi na javno nabijanje na kolac i nepropisno sahranjivanje, ali su je rabini u Isusovo vreme povezivali sa raspećem. Isus je podneo kletvu iz starozavetnog zakona za sve vernike (up. Gal 3:13; Kol 2:14).

▣ **“bezakonika”** Reč bezakonici je doslovan prevod (neki prevodi glase “bezbožnici”) i odnosi se na Rimljane.

2:24 “Bog ga je vaskrsao” NZ potvrđuje da su sve tri ličnosti Trojstva bile aktivne u Isusovom vaskrsenju:

1. Duh (up. Rim 8:11)
2. Sin (up. Jn 2:19-22; 10:17-18)
3. najčešće, Otac (up. Dap 2:24,32; 3:15,26; 4:10; 5:30; 10:40; 13:30,33,34,37; 17:31; Rim 6:4,9)

Očeva dela bila su potvrda da On prihvata Isusov život, smrt i učenje. Ovo je značajan aspekt ranih apostolskih propovedi.

POSEBNA TEMA: KERIGMA RANE CRKVE (SPECIAL TOPIC: THE KERYGMA OF THE EARLY CHURCH)
POSEBNA TEMA: VASKRSENJE (SPECIAL TOPIC: RESURRECTION)

▣ **“oslobodivši ga smrtnih muka”** Ovaj termin može imati značenje (1) doslovno: porođajni bolovi (klasični grčki, up. Rim 8:22), (2) metaforičko: nevolje pre Drugog dolaska (up. Mt 24:8; Mk 13:8; 1. Sol 5:3). Moguće je da odražava hebrejske termine “opkoliti” ili “omotati” iz Ps 18:4-5 i 116:3, koji su bili SZ metafore za osudu (up. Is 13:6-8; Jer 4:31).

▣ **“jer je bilo nemoguće da ga smrt zadrži”** Jn 20:9 takođe povezuje Isusovo vaskrsenje sa SZ proroštvom (up. Dap 2:25-28). Isus je namerno sišao u Podzemlje (up. 1. Pet 3:19; 4:6). Kada je otišao, sa sobom je poveo pravedne vernike (up. 2. Kor 5:6,8)!

2:25 “David, naime, kaže za njega” Ovo je citat iz Ps 16:8-11. Petar tvrdi da je Ps 16 mesijanski (kao i Pavle u Dap 13:36; ovo su jedina dva citata iz Ps 16 u NZ) i da se odnosi direktno na Isusa. Isusovo vaskrsenje je nada psalmiste i nada novozavetnih vernika.

2:26 “NADI” Ovaj termin se ne koristi u Evandeljima, ali se koristi u Delima da opiše veru vernika u buduće ostvarenje obećanja evanđelja (up. Dap 23:6; 24:15; 26:6,7; 28:20). Pavle ga često koristi, ali sa nekoliko značenja, koja su povezana sa večnim Božijim planom otkupljenja. Vidite sledeću posebnu temu.

POSEBNA TEMA: NADA (SPECIAL TOPIC: HOPE)

2:27 “PODZEMLJU” (NASB: “Had“) Ovo je grčka reč za mesto gde su mrtvi. Istoznačna je sa hebrejskom reči *Sheol* u SZ. Život nakon smrti u SZ je opisan kao svesno postojanje, sa porodicom pokojnika, ali bez radosti ili zajedništva. Tek progresivno otkrivenje iz NZ jasnije definiše život nakon smrti (tj. raj i pakao).

POSEBNA TEMA: GDE SU MRTVI? (SPECIAL TOPIC: WHERE ARE THE DEAD?)

▣ **“NI DOZVOLITI DA SVETAC TVOJ ISTRUNE”** Ovo je očigledna mesijanska referenca koja se odnosi na smrt, ali ne i na truljenje Obećanog, Pomazanog, Svetog (up. Ps 49:15 i 86:13).

2:28 “SVOJIM LICEM ČEŠ ME ISPUNITI RADOŠĆU” Ovaj izraz ukazuje na lično, radosno iskustvo sa Ocem (Dap 2:22-28) na nebu, iskustvo koje je omogućila smrt Mesije (up. Is 53:10-12). Isti takav pozitivan stav o ličnom zajedništvu sa Bogom nakon smrti zabeležen je i u Jov 14:14-15; 19:25-27.

SSP: DELA 2:29-36

²⁹Braćo, mogu vam sasvim pouzdano reći da je patrijarh David umro i bio sahranjen, i da je njegov grob među nama do dana današnjeg. ³⁰Ali, pošto je bio prorok i znao da mu je BOG UZ ZAKLETVU OBEĆAO DA ĆE JEDNOG OD NJEGOVIH POTOMAKA POSTAVITI NA NJEGOV PRESTO, ³¹gledajući unapred, reče o Hristovom vaskrsenju: NIJE OSTAVLJEN U PODZEMLJU NITI MU je telo ISTRUNULO. ³²Bog je ovog Isusa vaskrsao, a svi mi smo tome svedoci. ³³Pošto je uzdignut Bogu zdesna, od Oca je primio obećanog Svetog Duha, i izlio je ovo što sada gledate i slušate. ³⁴Jer, David se nije popeo na nebesa, nego sam kaže: 'REČE GOSPOD MOME GOSPODU: SEDI MI ZDESNA, ³⁵DOK OD TVOJIH NEPRIJATELJA NE NAČINIM PODNOŽJE ZA TVOJE NOGE.' ³⁶Neka stoga ceo Izrael pouzdano zna da je ovog Isusa, koga ste vi raspeli, Bog učinio i Gospodom i Hristom.”

2:29-31 Savremenim čitaocima sa Zapada nije lako da prate Petrovu analizu ovog Psalma zato što on koristi rabinske hermeneutičke procedure (ovo važi i za Poslanicu Jevrejima). Moguće je da je Petar u sinagogi čuo ovaj argument o budućem Mesiji i zna da se on odnosi na Isusa iz Nazareta.

2:29 Petar pokazuje da iako se Ps 16 na neke načine odnosi na Davida (posebno 16:10b), on se ne može u potpunosti odnositi na njega.

2:30 “pošto je bio prorok” Jevreji su verovali da Bog govori kroz proroke. Za Mojsija su govorili da je prorok (up. 5. Mojs 18:18). SZ knjige Isus Navin, Sudije, 1. i 2. Samuilova, 1. i 2. Carevima u jevrejskom kanonu su poznate kao “rani proroci” ili “mali proroci”. Nakon smrti poslednjeg proroka, Malahije, rabini su verovali da je otkrivanje zaustavljeno. U tom, jevrejskom značenju, David jeste prorok (tj. pisac Svetih Spisa). Ranije u SZ, Bog je Mojsiju otkrio (up. 1. Mojs 49) da će Mesija doći iz Judinog plemena. U 2. Sam 7, Bog otkriva da će On biti iz Davidove carske linije. U Ps 110, Bog otkriva i da će On takođe biti iz svešteničke linije Melkicedeka (up. Dap 2:34-35).

▣ **“da mu je BOG UZ ZAKLETVU OBEĆAO DA ĆE JEDNOG OD NJEGOVIH POTOMAKA POSTAVITI NA NJEGOV PRESTO”** Ovo je sažetak ili složena referenca na 2. Sam 7:11-16; Ps 89:3-4; ili 132:11. To pokazuje da se Božiji drevni plan ispunjava kroz Isusa iz Nazareta. Njegova smrt i vaskrsenje nisu bili plan B, nego Božiji predodređeni plan otkupljenja, stariji i od stvaranja (up. Ef 2:11-3:13).

2:31 “Hristovom” Ovo je grčki prevod reči “Mesija” ili doslovno “Pomazanik”. Ne samo da je Isus bio Davidov potomak, Car Izraela, nego i Božiji Sin i postavljen na nebeski presto (up. Ps 110).

POSEBNA TEMA: MESIJA (SPECIAL TOPIC: MESSIAH)

▣ **“NIJE OSTAVLJEN U PODZEMLJU NITI MU je telo ISTRUNULO”** U NASB iz 1995. (dorađeno izdanje) ovo nije označeno kao citat iz SZ. Očigledno je da se odnosi na Ps 16.
Za “telo” vidite sledeću posebnu temu.

POSEBNA TEMA: TELO (SARX) (SPECIAL TOPIC: FLESH (SARX))

2:32-33 “Isusa... Bogu... Svetog Duha” Iako se reč “trojstvo” nikada ne koristi u Pismu, koncept trojednog Boga je nužan zbog (1) Isusove božanske prirode (2) ličnosti Duha. Pismo prenosi ovaj koncept spominjući tri osobe Trojstva u jednom kontekstu (up. Dap 2:32-33; Mt 28:19; 1. Kor 12:4-6; 2. Kor 1:21-22; 13:14; Ef 4:4-6 i 1. Pet 1:2).

POSEBNA TEMA: TROJSTVO (SPECIAL TOPIC: THE TRINITY)

2:32 “Bog je ovog Isusa vaskrsao” Vidite belešku kod Dap 2:24.

▣ **“svi mi smo tome svedoci”** Ovo se odnosi na one koji su videli vaskrslog Hrista. Vidite listu pojavljivanja nakon vaskrsenja kod Pola Barneta, *Isus i uspon ranog hrišćanstva*, str. 185, Dap 1:3 (str. 9).

2:33 “Bogu zdesna” Ovo je antropomorfna metafora za mesto moći, autoriteta i posredovanja (up. 1. Jn 2:1), preuzeta iz Ps 110:1 (citiranog više nego bilo koji drugi Ps u NZ) ili Ps 118:16. Bog je večni Duh, prisutan u celokupnoj fizičkoj i duhovnoj tvorevini. Ljudi moraju koristiti svetovni jezik i koncepte da govore o Njemu, ali to su sve (1) negacije (2) analogije, ili (3) metafore. Čak su metaforične i reči “Otac”, za opis Boga i “Sin”, za opis Isusa. Sve metafore postaju nedovoljne u određenoj tački. Njihova svrha je da prenesu suštinsku istinu ili koncept o Bogu. Pazite se doslovnosti! Siguran sam da ne očekujete da vidite starca, mladića na prestolu i belu pticu koja kruži iznad vas kada dođete na nebo. Vidite sledeću posebnu temu.

POSEBNA TEMA: BOG OPISAN KAO ČOVEK (ANTROPOMORFAN JEZIK) (SPECIAL TOPIC: GOD DESCRIBED AS A HUMAN (ANTHROPOMORPHIC LANGUAGE))

▣ **“obećanog Svetog Duha”** SZ je obećao da će zbog delovanja Mesije doći dan Duhom-vođene pravednosti.

1. Jn 7:39, došao je dan
2. Gal 3:14, Avraamov blagoslov (up. 1. Mojs 12:3) sada je dostupan celom svetu
3. Ef 1:13, u ovom novom dobu, vernici su obeleženi pečatom Duha.

▣ **“ovo što sada gledate i slušate”** Ova propoved neprestano naglašava da su ovi slušaoci istovremeno i svedoci (up. 14,22,32,33,36). Znali su da je istina to što Petar govori, zato što su bili tamo. Advokati to zovu dokazom iz primarnih izvora.

2:34 “REČE GOSPOD MOME GOSPODU” Ovo je citat iz Ps 110:1 (Gospod... heb. *adon*). Isus ga koristi u Mt 22:41-46. U NZ ovo pokazuje dualni aspekt Carstva; Isus je već sa Božije desne strane, ali Njegovi neprijatelji još uvek nisu Njegovo podnožje. Vidite POSEBNA TEMA: BOŽIJE CARSTVO (SPECIAL TOPIC: THE KINGDOM OF GOD) kod Dap 1:3.

2:36 “Neka stoga ceo Izrael” Ovo se odnosi na jevrejske vođe i narod, upravo one kojima se Petar obraća. On tvrdi da je SZ proroštvo ispunjeno i doživelo svoj vrhunac u Isusu Nazarećaninu. Vidite POSEBNA TEMA: BOŽIJE CARSTVO (SPECIAL TOPIC: THE KINGDOM OF GOD) kod Dap 1:3.

SSP, NSP	pouzđano zna
DK	Tvrdo dakle neka zna
DS	Tvrdo, dakle, neka zna
EC	Stoga neka... sigurno zna

Ovo odražava dve grčke reči, PRILOG *aphalōs*, sa značenjem “čvrsto privezati” (metaforičko značenje je “sa sigurnošću”, up. Dap 16:23) i IMPERATIV PREZENTA AKTIVNI od *ginōskō*, “znati”. Svedoci poslednje Isusove nedelje, smrti i vaskrsenja nemaju ni malo sumnje u istinitost Petrovih reči.

▣ **“Gospodom i Hristom”** Reč “Gospod” (*Kurios*) se može koristiti u uobičajenom smislu ili u specifičnom teološkom smislu (up. Dap 2:21). Može značiti “gospodin”, “gospodar”, “vlasnik”, “muž” ili “Čovek-Bog”. Poreklo upotrebe ovog termina (*adon*) u SZ je to što su Jevreji izbegavali da izgovore savezno Božije ime, Jahve, od hebrejskog GLAGOLA “biti” (up. 2. Mojs 3:14). Bojali su se da bi time prekršili zapovest koja glasi: “ne zloupotrebljavaj ime Gospoda, svoga Boga” (up. 2. Mojs 20:7, 5. Mojs 5:11). Mislili su da ako ga ne izgovore, to sigurno znači da ga nisu ni zloupotrebili. Zato su je zamenili sa hebrejskom rečju *adonai*, koja je imala slično značenje kao i grčka reč, *Kurios* (Lord). Novozavetni autori koriste ovaj termin da bi opisali Hristovu božansku prirodu. Izraz “Isus je Gospod” bio je javno

priznanje vere i formula za krštenje u ranoj crkvi (up. Rim 10:9-13; 1. Kor 12:3; Fil 2:11). Vidite POSEBNA TEMA: BOŽANSKA IMENA (SPECIAL TOPIC: NAMES FOR DEITY) kod Dap 1:6.

Reč "Hrist" je grčki ekvivalent hebrejske reči "Mesija", koja znači "Pomazanik" (up. Dap 2:31,36; 3:18,20; 4:26; 5:42; 8:5; 9:22; 17:3; 18:5,28; 26:23). Podrazumeva "osobu koju je Bog pozvao i pripremio za određen zadatak". U SZ se pomazuju tri grupe vođa: sveštenici, carevi i proroci. Isus ispunjava sve ove tri uloge pomazanika (up. Jev 1:2-3). Vidite POSEBNA TEMA: MESIJA (SPECIAL TOPIC: MESSIAH) kod Dap 2:31.

Koristeći oba ta SZ naziva za Isusa iz Nazareta, Luka potvrđuje i Njegovu božansku prirodu (up. Fil 2:6-11, vidite posebnu temu kod Dap 2:32) i Njegovu mesijanstvo (up. Lk 2:11). Ovo sigurno postavlja osnovu za objavljivanje (*kerygma*) u drugim propovedima u Delima!

Vidite POSEBNA TEMA: KERIGMA RANE CRKVE (SPECIAL TOPIC: THE KERYGMA OF THE EARLY CHURCH) kod Dap 2:14.

▣ "ovog Isusa, koga ste vi raspeli" Petar optužuje ove stanovnike Jerusalima da su saučesnici u Isusovoj smrti. Svi pali ljudi su jednako krivi. Vidite belešku kod Dap 2:23.

▣ "ovog Isusa" Reči "ovog Isusa" (up. Dap 2:23,32,36) povezuju Petrovu objavu o istorijskom Isusu sa vaskrsim, uznetim Hristom. Oba koncepta su tačna. Ne postoji biblijska razlika između ranog Isusa i Isusa vere!

SSP: DELA 2:37-42

³⁷Kad su to čuli, potreseni u srcu, rekoše Petru i ostalim apostolima: "Šta da radimo, braćo?" ³⁸A Petar im reče: "Pokajte se, i neka se svaki od vas krsti u ime Isusa Hrista za oprostjenje svojih greha, i primićete dar Svetoga Duha. ³⁹Jer, to obećanje je za vas, i za vašu decu, i za sve koji su daleko, koje naš Gospod Bog pozove k sebi." ⁴⁰I još ih je mnogim drugim rečima opominjao i preklinjao govoreći: "Spasite se od ovog iskvarenog naraštaja." ⁴¹Tada se krstise oni koji su prihvatili njegove reči. Tako im je tog dana bilo pridodato oko tri hiljade duša. ⁴²Oni se posvetiše apostolskom učenju, zajedništvu, lomljenju hleba i molitvama.

2:37 "potreseni u srcu" Ovo su grčke reči *kata i nussō*. Korenska reč je upotrebljena u Jn 19:34 za zakivanje Isusa na krst. Petrova propoved je zakovala ove slušaoce za istinu evanđelja. Ovo se očigledno odnosi na nužno uveravanje Svetog Duha koje prethodi spasenju (up. Jn 16:8-11; Rim 3:21-31).

2:38 "Pokajte se" Ovo je IMPERATIV AORISTA AKTIVNI, koji podrazumeva odlučnost. Hebrejski termin za pokajanje podrazumevao je promenu ponašanja. Grčki termin je podrazumevao promenu u razmišljanju. Pokajanje je spremnost na promenu. Ono ne podrazumeva da osoba prestaje da čini greh, nego da počinje da želi da udovolji Bogu, a ne sama sebi. Kao palo čovečanstvo mi živimo sami za sebe, ali kao vernici mi živimo za Boga! Pokajanje i vera su Božiji zahtevi za spasenje (up. Mk 1:15; Dap 3:16, 19; 20:21). Isus je rekao "ako se ne pokajete, svi ćete tako propasti" (up. Lk 13:3,5). Pokajanje je Božija volja za palog čoveka (up. 2. Pet 3:9, Jez 18:23, 30, 32). Misterija Božije suverenosti i ljudske slobodne volje se jasno pokazuje time što je pokajanje nužno za spasenje. Međutim, paradoks ili dijalektički par je Božiji dar (up. Dap 5:31; 11:18 i 2. Tim 2:25). Uvek postoji tenzija u biblijskim opisima Božije inicijalne milosti i nužnog saveznog odgovora čovečanstva. Novi savez, kao i stari, ima strukturu "ako... onda". U NZ je upotrebljeno nekoliko pojmova koji se tiču koncepta pokajanja.

POSEBNA TEMA: POKAJANJE U STAROM ZAVETU (SPECIAL TOPIC: REPENTANCE IN THE OLD TESTAMENT)

▣ "neka se svaki od vas krsti" Ovo je još jedan IMPERATIV AORISTA PASIVNI. Vidite sledeću posebnu temu.

POSEBNA TEMA: KRŠTENJE (SPECIAL TOPIC: BAPTISM)

▣ "u ime Isusa Hrista" Ovo je hebrejski idiom (kao u Joil 2:32) koji se odnosi na Isusovu ličnost ili karakter. Moguće je da je formula krštenja u ranoj crkvi, koju je verovatno ponavljala osoba koja se krsti, bila: "verujem da je Isus Gospod" (up. Rim 10:9-13; 1. Kor 1:13,15). Ovo je bilo i teološko priznanje i priznanje lične vere. U Velikom poslanju iz Mt 28:19-20, trojedino ime je formula krštenja. I ovde se moramo paziti mehaničkog sakramentalizma! Suština nije u rečima koje se izgovaraju nego u srcu osobe koja se krsti. Za "Hrist" vidite posebnu temu kod Dap 2:31.

SSP, NSP	za oprostjenje svojih greha
DK	za oprostjenje greha
DS	za oprostjenje vaših greha
EC	za oprostjenje svojih grehova

Teološko pitanje je koja je uloga reči "za" (*eis*)? Da li je oprostjenje povezano sa pokajanjem ili sa krštenjem? Da li opraštanje zavisi od pokajanja i/ili krštenja?

Moguća značenja reči *eis* su brojna. Najčešće se koristi u smislu: “u odnosu na“ ili “u svrhu“. Većina baptističkih stručnjaka smatra da je najtačnije značenje “zbog“, iz teoloških razloga, ali to nije vrlo verovatno. Često naše pretpostavke utiču na tumačenje, čak i na ovom nivou gramatičke analize. Moramo pustiti Pismo da govori iz konteksta; zatim proveriti paralele; zatim formirati svoje sistemske teologije. Svi tumači su istorijski, denominacijski i iskustveno uslovljeni.

Oproštaj po veri u Hrista je česta tema u ovim propovedima u Delima (tj. Petar 2:38; 3:19; 5:31; 10:43; i Pavle 13:38).

■ **“primićete dar Svetoga Duha”** Ovo je INDIKATIV FUTURA SREDNJI (odložni). Dar Svetoga Duha je

1. obezbeđeno spasenje
2. unutrašnje prisustvo
3. osnaživanje za službu
4. postajanje nalik Hristu

Ne smemo insistirati na elementima ili redosledu događaja koji čine spasenje zato što se oni često razlikuju u Delima. Cilj Dela nije bilo prenošenje standardne formule ili teološkog niza (up. *Kako izvući maksimum iz čitanja Pisma (How to Read the Bible For All Its Worth)*, str. 94-112), nego da zabeleži događaje.

Da li tumač treba da koristi ovaj tekst da bi utvrdio niz događaja u spasenju: pokajte se, krstite, oproštaj, a zatim dar Duha? Moja teologija podrazumeva da je Duh aktivan od početka (up. Jn 6:44,65) i da je nužan tokom celog procesa uveravanja (up. Jn 16:8-12), pokajanja (up. Dap 5:31; 11:18; 2. Tim 2:25) i vere. Duh je primaran i neophodan (up. Rim 8:9) od početka do kraja. On ne može nikako biti poslednji u nizu!

Jedna od knjiga koje su mi pomogle da se oslobodim svoje denominacijske indoktrinacije i da pustim Pismo da govori jeste F. F. Brus (F. F. Bruce), *Odgovori na pitanja (Answers to Questions)*. On u njoj daje nekoliko dobrih komentara o Dap 2:38. Jedan koji je meni bio značajan je:

“To primanje duha se može doživeti pre krštenja (Dap 10:44), nakon krštenja (Dap 2:38) ili nakon krštenja *uz* polaganje apostolskih ruku (Dap 8:16; 19:54)” (str. 167).

Savremeni ljudi žele jasne izjave o doktrini koje mogu biti potvrđene, ali obično reaguju na metod tumačenja koji izvlači tekst iz konteksta i bira samo one delove koji se uklapaju sa njihovim pretpostavkama i naklonostima (vidite kurs o tumačenju Biblije (seminar on Biblical Interpretation), www.freebiblecommentary.org)

2:39 “obećanje je za vas, i za vašu decu” Ovo je starozavetni, grupni, višegeneracijski, porodični koncept (up. 2. Mojs 20:5-6 i 5. Mojs 5:9-10; 7:9). Roditelji utiču na veru svoje dece te je ona njihova odgovornost (up. 5. Mojs 4:9; 6:6-7; 20-25; 11:19; 32:46). Taj grupni uticaj ima i zastrašujuć aspekt koji vidimo u Mt 27:25 (“Njegova krv na nas i na našu decu”). Višegeneracijsko obećanje o uticaju na veru mi pomaže da verujem da će Bog koristiti moju veru da utiče na moje potomke, da ih blagoslovi i zaštiti (up. 5. Mojs 7:9). Ovo ne poriče ličnu odgovornost, nego dodaje element grupnog uticaja. Moja vera i odana služba u Hristu imaju uticaj na moju porodicu i njihovu porodicu i tako dalje (up. 5. Mojs 7:9). Kako utešna nada i motivišuće obećanje. Vera se proteže kroz porodice!

Božije obećanje u Delima (2:39) uključuje nekoliko elemenata koji su povezani sa SZ:

1. opraštanje grehova - Dap 2:38; 3:19; 5:31; 10:43; 13:38-39; 26:18
2. spasenje - Dap 2:21; 4:12; 11:14; 13:26; 16:31
3. Duh - Dap 2:38-39; 3:19; 5:32; 8:15-18; 10:44-48; 19:6
4. vreme okrepljenja - Dap 3:19

■ **“za sve koji su daleko”** Petar se obraća jevrejskom narodu. Ovaj izraz se prvobitno odnosio na izgnane Jevreje koji će biti vraćeni u Obećanu zemlju (up. Is 57:19). Međutim, čini se da se u nekim poglavljima odnosi i na neznabošce koji su bili toliko daleko od poznavanja Gospoda (up. Is 49:1; Zah 6:15). Dobre vesti evanđelja su da jedan jedini istiniti Bog (tj. monoteizam), koji je stvorio sve ljude po svom obličju (up. 1. Mojs 1:26-27), želi zajedništvo sa svima njima (up. 1. Tim 2:4; 2. Pet 3:9). To je nada u ujedinjenje svih ljudi u Hristu. U njemu više nema Jevreja/pagana, robova/slobodnih, muškaraca/žena, nego su svi jedno (up. Ef 2:11-3:13). Pavle koristi upravo ovaj citat kada se obraća paganima u Ef 2:13 & 17. Novo doba Duha je donelo neočekivano jedinstvo!

POSEBNA TEMA: MONOTEIZAM (SPECIAL TOPIC: MONOTHEISM)

■ **“koje naš Gospod Bog pozove k sebi”** Ovo je SUBJUNKTIV AORISTA SREDNJI (odložni). Prvobitno se odnosio na raspršeni judaizam. Bog je uvek taj koji ima inicijativu (SREDNJI GLAS, up. Jn 6:44,65). Iz Jez 18:32; Jn 3:16; 1. Tim 2:4; 2. Pet 3:9 mi znamo da, na nekom nivou, On poziva sve ljude sebi. Ali, oni moraju odgovoriti (GLAGOLSKI OBLIK SUBJUNKTIV).

Termini “mnogi“ i “svi“ su biblijski paralelni (up. Is 53:6, “svi“ i Is 53:11,12, “mnogi“ ili Rim 5:18, “svi“ sa Rim 5:19, “mnogi“). Božije srce kuca za izgubljeno čovečanstvo napravljeno po Njegovom obličju (up. 1. Mojs 1:26-27), stvoreno za zajedništvo sa njim (up. 1. Mojs 3:8)!

2:40 “mnogim drugim rečima” Ovo je tekstualni dokaz da su propovedi koje su zabeležene u Delima sumirane. Ovo je takođe istina za Isusova učenja i propovedi u Evanđeljima. Mi bezrezervno potvrđujemo nadahnutost i tačnost tih sažimanja. Slušaocima iz prvog veka su bile uobičajene te usmene prezentacije i njihova skraćivanja.

▣ **“opominjao”** (NASB **“svedočio”**) Ovaj grčki termin (*dia i marturomai*) Luka često koristi (up. Dap 2:40; 8:25; 10:42; 18:5; 20:21,23,24; 23:11; 28:23; Lk 16:28). Evanđelje sadrži hitnost i konačnost koju ne smemo zanemariti niti u objavljanju niti u slušanju.

▣ **“preklinjao”** Čovek mora odgovoriti na Božiju ponudu u Hristu (up. Jn 1:12; 3:16; Rim 10:9-13). Ovo je paradoks Božije suverenosti i ljudske slobodne volje (up. Fil 2:12-13).

SSP, NSP, DK, DS, EC

Spasite se

Izmenjena forma ovog termina je IMPERATIV AORISTA PASIVNI, ali je RSV, TEV i NJB prevode kao SREDNJI GLAS. Ovo je teološka tenzija vezana za spasenje (up. Fil 2:12-13). Da li sve zavisi od Boga ili slušalac mora dozvoliti Bogu da deluje u njegovom životu?

Grčki termin “spasiti” (*sōsō*) odražava hebrejski koncept (*yasha*, BDB 446, up. 2. Mojs 14:30) fizičkog izbavljenja (up. Jak 5:15,20), dok se u NZ koristi u smislu duhovnog izbavljenja ili spasenja (up. Jak 1:21; 2:14; 4:12).

POSEBNA TEMA: SPASENJE (GLAGOLSKA VREMENA U GRČKOM) (SPECIAL TOPIC: SALVATION (GREEK VERBE TENSES))

▣ **“ovog iskvarenog naraštaja”** Moguće je da je ovo aluzija na 5. Mojs 32:5 i Ps 78:8. Starozavetni koren za reči “ispravan”, “pravedan”, “pravda” i “pošten” bio je “rečna trska” (vidite posebnu temu kod Dap 3:14). Vremenom je ova postala građevinska metafora, prut trske za merenje ili kao standard za ispravnost. Bog je odabrao ovu metaforu da opiše svoj karakter. Bog je standard! Većina reči za greh u hebrejskom i grčkom označava odstupanje od tog standarda (tj. iskrivljenost, pokvarenost). Svi ljudi imaju potrebu da budu spaseni i obnovljeni.

2:41

**SSP, NSP
DK, DS
EC**

**prihvatili
primiše
primili**

Ovo je PARTICIP AORISTA SREDNJI od *apodechomai*. Luv (Louw) i Nida (Nida), *Grčko-engleski leksikon (Greek-English Lexicon)*, navode tri moguće upotrebe ovog termina (up. vol.2, str. 28).

1. poželeti dobrodošlicu osobi
2. prihvatiti nešto ili nekog kao istinito i adekvatno reagovati
3. priznati istinu ili vrednost nečega ili nekoga

Luka često koristi ovu reč (up. Lk 8:40; 9:11; Dap 2:41; 18:27; 24:3; 28:30). Evanđelje je osoba koju treba prihvatiti, istina o toj osobi u koju treba poverovati i život nalik životu te osobe, koji treba živeti. Svo troje je nužno.

▣ **“krstiše”** Od religioznih Jevreja se očekivalo da se krste kada su pristupali Hramu. Proseliti su sprovodili samokrštenje. Za slušaoce je ovo bio uobičajen religijski događaj, ali je sada imao novo značenje. Isus je kršten (Mt 3:13-17); Isus traži od nas da se krstimo (Mt 28:19)—i to je to! NZ ne govori o nekrštenim vernicima. Čini mi se da je ovo bio jasan prekid sa judaizmom i stvaranje novog Božijeg naroda (tj. crkve, up. Gal 6:16).

▣ **“tri hiljade duša”** Ovo je zaokružen, ali veliki broj. Petrova poruka je doprla do tih svedoka. Bili su spremni da poveruju u ono što je potrebno:

1. Isus je Mesija
2. Njegovo stradanje je deo plana
3. vera u Njega je jedini put do oprostaja
4. krštenje je prikladno

Ovo je podrazumevalo odlučnu, trenutnu odluku, koja menja ceo život (kao i danas)! Vidite POSEBNA TEMA: KERIGMA RANE CRKVE (SPECIAL TOPIC: THE KERYGMA OF THE EARLY CHURCH) kod Dap 2:14.

2:42 “Oni se posvetiše” Luka često koristi ovaj koncept (up. Dap 1:14; 2:42,46; 6:4; 8:13; 10:7). Primetite koje su to stvari koje su oni zajedno radili:

1. učenje (up. Dap 2:42; 4:2,18; 5:21,25,28,42)
2. zajedništvo
3. lomljenje hleba (tj. ovo se najverovatnije odnosi na Gospodnju večeru, vidite belešku kod Dap 2:46)
4. molitva (up. Dap 2:43-47)

To su stvari kojima treba da poučavamo nove vernike! Ovi novi obraćenici su čeznuli za istinom i za zajednicom. Vidite sledeću posebnu temu.

POSEBNA TEMA: *KOINŌNIA* (SPECIAL TOPIC: *KOINŌNIA*)

SSP: DELA 2:43-47

⁴³Strah obuže svaku dušu, a apostoli su činili mnoga čuda i znamenja. ⁴⁴A svi koji su poverovali bili su zajedno i imali su sve zajedničko. ⁴⁵Prodavali su svoja dobra i imovinu, i delili svima, kako je kome bilo potrebno. ⁴⁶Svakog dana su se istrajno i jednodušno okupljali u Hramu. Po kućama su lomili hleb i zajedno jeli radosnog i iskrenog srca. ⁴⁷Hvalili su Boga i uživali naklonost celog naroda, a Gospod im je svakog dana pridodavao one koji su se spasavali.

2:43-47 Čini se da je ovo prvi među mnogim Lukinim uredničkim komentarima (tj. Dap 6:7; 9:31; 12:24; 16:5; 19:20). Vidite uvod: "SVRHA I STRUKTURA", A.

2:43 "Strah obuže svaku dušu" Ovo je INDIKATIV IMPERFEKTA PASIVNI (odložni). Ova reč je koren reči "fobija" i koristi se za strah ili zadivljenost. Božije prisustvo i moć kreirali su svetu atmosferu, čak su i nespaseni grešnici bili svesni svetosti tog trenutka i mesta!

2:44 "svi koji su poverovali" Vidite belešku kod Dap 3:16.

▣ **"imali su sve zajedničko"** Ovaj rani eksperiment "zajednice" nije bio uspešan (up. Dap 4:32-5:11). On ne treba da postane univerzalni princip, nego je to jedan pokušaj međusobno podržavajuće zajednice ili vere. Ovo je dobar primer da ne treba sve što je zapisano u Pismu da bude i univerzalno primenjeno! Ovi rani vernici su imali veliku međusobnu ljubav. Oh, kad bismo mi mogli da povratimo tu ljubav i osećaj za Božije prisustvo i moć među nama (up. Jn 17:11,21,22,23)!!

2:46 "jednodušno" To jedinstvo je bilo važna karakteristika rane crkve (up. Dap 1:14; 2:46; 4:24; 5:12). To ne znači da su se oni slagali u svemu, nego da su njihova srca i njihovi umovi bili zajedno usmereni na prioritete Carstva, a ne na njihove lične sklonosti i planove.

▣ **"u Hramu"** Verovatno su se okupili u "Solomonovom tremu" (up. Dap 3:11; 5:12). Isus je tu poučavao (up. Jn 10:23). Solomonov trem je bila natkrivena kolonada uz istočnu stranu spoljašnjeg dvorišta za pagane u Irodovom hramu (up. Josif (Josephus) *Jevrejske starine (Antiquitates Judaicae)* 15.11.3). Rabini su tu poučavali. Ljudi su se tu redovno okupljali da bi ih slušali. Primitite da je rana crkva posećivala hram, a verovatno i lokalne sinagoge, sve dok rabini nisu formulisali kletvu (oko 70. g.n.e.) kojom su članovi sinagoge morali da prokunu Isusa. Tu je nastao rasep između crkve i judaizma. Rani vernici su nastavljali sa svojim nedeljnim slavljenjima, ali su se takođe okupljali nedeljom da obeleže Isusovo vaskrsenje. Setite se, sam Isus se sretao sa učenicima, tri nedelje uveče zaredom.

▣ **"Po kućama su lomili hleb"** Ako je "lomljenje hleba" tehnički naziv za Gospodnju večeru (up. Lk 22:19 i posebno u kontekstu Gozbi ljubavi [1. Kor 11:17-22; 2. Pet 2:13-14; Juda 12] u ranoj crkvi, npr. Dap 20:7), tada se ovo odnosi na svakodnevno pričešće u lokalnim kućama (ali moramo priznati da se ovo koristi i za redovne obroke u Lk 24:30,35). Pazite na uticaj vaših dogmatskih denominacijskih tradicija kada odlučujete o mestu, vremenu i obliku Gospodnje večere. Srce je najvažnije!

SSP	radosnog i iskrenog srca
NSP	s velikom radošću i iskrenog srca
DK	s radošću i u prostoti srca
DS	s radošću i s prostim srcem
EC	s radošću i prosta srca

Raznolikost u prevodima drugog termina pokazuje koliko je teško prevesti reč *aphelotēs*. Doslovno značenje je glatko ili ravno, ali se metaforički koristi i za "jednostavno", "iskreno" ili "ponizno" (Luv (Louw) i Nida (Nida)). Vidite POSEBNA TEMA: SRCE (SPECIAL TOPIC: THE HEART) kod Dap 1:24.

2:47

SSP	uživali naklonost celog naroda
NSP	uživajući naklonost svih ljudi
DK	imajući milost u sviju ljudi
DS	sav ih je narod voleo
EC	uživajući ljubav svega naroda

Ovaj izraz se odnosi na to da su stanovnici Jerusalima prihvatili rane hrišćane. Pripadnici različitih vrsta i nivoa društva imali su lepo mišljenje o tim prvim vernicima. Hrišćani nisu bili pretnja rimskoj vlasti ili rimskom miru (jedna od namera Dela je da to pokaže). Na samom početku, crkva nije predstavljala prekid sa rabinskim judaizmom.

▣ **“Gospod im je svakog dana pridodavao”** Ovo je INDIKATIV IMPERFEKTA AKTIVNI. Pismo naglašava Božiji suverenitet. Ništa se ne dešava što nije deo Božije volje. Ništa ne iznenađuje Boga. Međutim, ovaj starozavetni način za potvrđivanje monoteizma (tj. jednog uzroka, vidite posebnu temu kod Dap 2:39) pogrešno je shvaćen. Želim da ovde navedem dve Posebne teme, jednu o potrebi za ravnotežom i drugu o savezu. Nadam se da će to osvetliti problem, a ne užariti ga!

POSEBNA TEMA: ODABIR/PREDODREĐENJE I POTREBA ZA TEOLOŠKOM RAVNOTEŽOM (SPECIAL TOPIC: ELECTION/PREDESTINATION AND THE NEED FOR A THEOLOGICAL BALANCE)
POSEBNA TEMA: SAVEZ (SPECIAL TOPIC: COVENANT)

SSP	Gospod im je svakog dana pridodavao
NSP	Gospod im je svakodnevno pridodavao
DK	Gospod svaki dan umnožavaše
DS	Gospod svaki dan dodavaše
EC	Gospod je svaki dan dodavao

Izraz *epi to auto* korišten je u klasičnom i u koine grčkom (Septuaginta i Dap 1:15; 2:1,47; 1. Kor 11:20; 14:23), sa značenjem “okupiti se” (Brus M. Metzger (Bruce M. Metzger), *Tekstualni komentar grčkog Novog zaveta (A Textual Commentary on the Greek New Testament)*, str. 305). Ovde u NZ, odnosi se na okupljanje crkve.

Dakle, Bog je pridodavao crkvi (tj. okupljanju) svakodnevno. To pokazuje životni stil evangelizacije te prve generacije vernika!

▣ **“one koji su se spasavali”** Izraz “Gospod (Bog ili Hrist) im je... pridodavao”, upotrebljen ranije u Dap 2:46, jeste INDIKATIV IMPERFEKTA AKTIVNI, ali ovaj izraz je PARTICIP PREZENTA PASIVNI. Vršilac radnje koji je izražen u PASIVNOM OBLIKU jeste Gospod. “Spasavanje” je u toku. Spasavanje počinje sa verom/poverenjem (tj. Jn 1:12; 3:16; Rim 10:9-13). Spasavanje je odnos kojeg inicira Bog/Duh (up. Jn 6:44,65), ali ono mora biti neprekidno iskustvo. To nije ulaznica za nebo ili polisa životnog osiguranja; to je svakodnevni, rastući odnos vere. Vidite POSEBNA TEMA: SPASENJE (GLAGOLSKA VREMENA U GRČKOM) (SPECIAL TOPIC: SALVATION (GREEK GLAGOL TENSES)) kod Dap 2:40.

PREDLOZI ZA RAZGOVOR

Ovo je vodič za proučavanje sa komentarima, što znači da ste vi odgovorni za svoje lično tumačenje Pisma. Činite to u svetlu objave koju imate. Vi, Pismo i Sveti Duh ste prioriteta u tumačenju. Ne smete to prepustiti komentatoru. Ovi predlozi za razgovor vam mogu pomoći da razmislite o osnovnim temama ovog dela knjige. Njihova svrha je da vas podstaknu na razmišljanje i nemaju definitivne odgovore.

1. Predstavite nacrt Petrove propovedi
2. Šta je bila svrha Pedesetnice?
3. Kako se Joilovo proroštvo odnosi na ovaj kontekst?
4. Opišite način na koji Petar koristi starozavetna poglavlja.

DELA 3

PODELA PARAGRAFA U SAVREMENIM ENGLLESKIM PREVODIMA

UBS ⁴	NKJV	NRSV	TEV	NJB
Hrom čovek isceljen pred vratima Hrama 3:1-10	Hrom čovek isceljen 3:1-10	Iseljivanje kod Divnih vrata 3:1-10	Hromi prosjak je isceljen 3:1-10	Iseljivanje hromog čoveka 3:1-10
Petrov govor u Solomonovom tremu 3:11-26	Propovedanje u Solomonom hramu 3:11-26	Petrova propoved 3:11-16 3:17-26	Petrova poruka u Hramu 3:11-16 3:17-26	Petrovo obraćanje ljudima 3:11-16 3:17-24 3:25-26

TREĆI KRUG ČITANJA (iz Vodiča za dobro čitanje Svetog pisma)

PRAĆENJE NAMERE IZVORNOG AUTORA NA NIVOU PARAGRAFA

Ovo je vodič za proučavanje sa komentarima, što znači da ste vi odgovorni za svoje lično tumačenje Pisma. Činite to u svetlu objave koju imate. Vi, Pismo i Sveti Duh ste prioriteta u tumačenju. Ne smete to prepustiti komentatoru. Pročitajte poglavlje bez prekidanja. Odredite teme. Uporedite vašu podelu tema sa navedenih pet prevoda. Podela na paragrafe nije nadahnutna, ali je ključna za praćenje namere izvornog autora, što je suština tumačenja. Svaki paragraf ima jednu i samo jednu temu.

1. Prvi paragraf
2. Drugi paragraf
3. Treći paragraf
4. Itd.

KONTEKSTUALNI UVIDI

U Dap 3-5, postoji tenzija u Jerusalimu oko Isusovih učenja i apostolskih čuda. Vremenski okvir za prvih pet poglavlja je oko jedne godine.

- A. Petar i Jovan isceljuju hromog čoveka, Dap 3:1-4:31 (primer za Dap 2:43)
  1. samo iseljivanje
  2. Petrova druga propoved u kojoj objašnjava iseljivanje
  3. reakcija i suđenje (Petrova treća propoved, pred Sinedrionom)
  4. započinje progon
- B. pokušaj zajedničkog života, Dap 4:32-5:11
  1. rano jedinstvo vernika (primer za Dap 2:43-47)
  2. problemi sa Ananijem i Sapfirom
- C. odnos rane crkve prema rabinskom judaizmu, Dap 5:12-42
  1. život crkve
  2. zavist Sinedriona
  3. posredovanje anđela
  4. Petrova četvrta propoved
  5. reakcija i kazna

NAZIVI ZA ISUSA U POGLAVLJIMA 3-4

- A. Isus Hrist Nazarećanin, Dap 3:6; 4:10
- B. Njegov sluga Isus, Dap 3:13,26; 4:27
- C. Svetac i Pravednik, 3:14 (up. Dap 2:27)
- D. Začetnik života, Dap 3:15
- E. Hristos, Dap 3:18,20; 4:10 (up. "Gospodom i Hristom" Dap 2:36)
- F. Prorok, Dap 3:22
- G. Moguća aluzija na naziv "Avraamov potomak" Dap 3:25-26

PROUČAVANJE REČI I IZRAZA

SSP: DELA 3:1-10

¹Kad su se jednom Petar i Jovan penjali u Hram u vreme molitve, u tri sata posle podne, ²neki ljudi proneše čoveka koji je bio hrom od rođenja. Svakog dana su ga stavljali kraj vrata Hrama koja se zovu Divna da prosi milostinju od onih koji ulaze u Hram. ³On vide da Petar i Jovan nameravaju da uđu u Hram pa zatraži od njih milostinju. ⁴Petar se - a s njim i Jovan - zagleda u njega pa reče: "Pogledaj nas." ⁵I on obrati na njih pažnju, očekujući da nešto od njih dobije. ⁶A Petar reče: "Nemam ni srebra ni zlata, ali ti dajem ono što imam: u ime Isusa Hrista Nazarećanina - hodaj!" ⁷I uhvativši ga za desnu ruku, podiže ga. Stopala i gležnjevi mu odmah ojačaše ⁸pa on skoči na noge i počeo da hoda. Onda s njima uđe u Hram, hodajući, skačući i hvaleći Boga. ⁹Kad ga je sav narod video kako hoda i hvaleći Boga, ¹⁰i kad su u njemu prepoznali onoga koji je radi milostinje sedeo kod vrata Hrama koja se zovu Divna, začudiše se i zaprepastiše zbog onog što mu se dogodilo.

3:1 "Petar i Jovan penjali u Hram" Ovo je INDIKATIV IMPERFEKTA AKTIVNI. Rani učenici su imali običaj da svakog dana idu u Hram (up. Lk 24:53; Dap 2:46). Prvobitni Isusovi sledbenici iz Palestine su slavili

1. u Hramu (makar posebnim danima, ako ne i svakog dana)
2. u lokalnoj sinagogi (subotom)
3. sa vernicima nedeljom

Dugo vremena je ovo bio obrazac. Ovi vernici nisu videli razliku između svoje vere u Isusa kao obećanog Mesiju i judaizma. Videli su sebe kao "ljude iz izraelskog naroda ili sabora". Zato su svojoj grupi dali naziv *ekkllesia*. To je reč kojom se u Septuaginti prevodio hebrejski savezni izraz "izraelski sabor (*qahal*)".

Jevreji su zvanično poduzeli akciju nakon pada Jerusalima i uspostavili zavetnu formulu (koja odbacuje Isusa kao Mesiju) da bi uslovlili članstvo u lokalnim sinagogama. Tada je crkva odredila da nedelja bude dan slavljenja (dan obeležavanja Isusovog vaskrsenja; dan kada se Isus tri puta pojavio pred učenicima u sobi na spratu).

Jovan se često identifikuje sa Petrom u Delima (up. Dap 1:13; 3:1,3,4,11; 4:13,19; 8:14). Moguće je da je rana crkva u Jerusalimu imala grupe vođa koji su predstavljali različite perspektive i naglašavali različite elemente evanđelja. Moguće je da su Petar i Jovan bili otvoreni za evangelizaciju pagana (up. Dap 3:8,10), dok je Jakov (Isusov polubrat) bio naklonjeniji konzervativnom jevrejskom elementu. To se sve donekle izmenilo nakon sabora u Jerusalimu iz Dela 15.

▣ **"u vreme molitve, u tri sata posle podne"** (NASB i DK: "u deveti sat") Ovo se odnosi na deveti sat nakon izlaska sunca. Po tradiciji, Jevreji (tj. fariseji) su se molili svakog dana u devet sati ujutro, u podne i u tri sata poslepodne (moguće je da se ovo zasniva na Ps 55:17). Ovaj tekst se odnosi na vreme večernje žrtve, to jest tri sata poslepodne (jutarnja žrtva je prinošena u devet ujutro). U to vreme je uvek bilo mnogo ljudi u hramu (up. Dap 10:30).

3:2 "čoveka koji je bio hrom od rođenja" Svi koji su redovno dolazili u Hram znali su stanje ovog čoveka ("svakog dana su ga stavljali") je IMPERFEKAT PASIVNI; dakle, nemoguće je da je ovo isceljenje bilo prevara (up. 3:10; 4:22). Ovo je ispunjenje mesijanskog proroštva iz SZ (up. Is 35:6). Jevreji su želeli znak; Isus im je dao mnoge znakove, ovo je bio još jedan koji su mogli videti da su imali oči koje vide.

Ovde imamo zapanjujuć paradoks u tome što je bolestan čovek svakog dana sedeo u Božijoj kući. U suštini, u to vreme je čak postojala zabrana da takvi ljudi aktivno učestvuju u slavljenju (tj. da služe kao sveštenici, up. 3. Mojs 21:16-24). Evanđelje nudi novi dan. Čak je i etiopijski (rasa nije prepreka) evnuh (nema fizičkih prepreka) dobrodošao u novo carstvo (up. Dap 8:26-40).

▣ **"vrata Hrama koja se zovu Divna"** Nije poznata tačna lokacija ovih vrata. Moguće je da su bila u blizini Nikanorovih vrata, napravljenih od korinćanskog mesinga (Josif Flavije (Josephus Flavius) *Jevrejske starine (Antiquitates Judaicae)* 15.11.3; *Jevrejski rat (De bello Judaico)* 5.5.3). Nalazila su se između dvorišta za pagane i dvorišta za žene, na istočnoj strani Hrama, u pravcu Maslinske gore, u blizini Solomonovog trema.

▣ **"da prosi milostinju od onih koji ulaze"** Milostinja, ili davanje siromašnima, bila je obavezan deo jevrejske vere (up. Mt 6:1-4; Lk 11:41; 12:33; Dap 10:2,4,31; 24:17). Obično je novac skupljan jednom nedeljno u lokalnim sinagogama, a zatim je deljena hrana, ali očigledno je da su neki svakodnevno prosili u području samog Hrama.

POSEBNA TEMA: MILOSTINJA (SPECIAL TOPIC: ALMSGIVING)

3:3 U početku je ovaj čovek želeo samo novac (up. Dap 3:5).

3:4 "On vide" Vidite belešku kod Dap 1:10.

▣ **"Pogledaj nas"** Želeli su njegovu nepodeljenu pažnju (ovde je *blepō* IMPERATIV AORISTA AKTIVNI).

3:5 Apostoli nisu imali mnogo novca, ali su imali pristup Božijim duhovnim resursima (up. Dap 3:6).

3:6 “u ime Isusa Hrista” “Ime” je hebrejski idiom koji govori o nečijem karakteru (up. Lk 9:48,49; 10:17; 21:12,17; 24:47, vidite posebnu temu kod Dap 2:21). Ovo je sigurno zaprepastilo tog čoveka. Isus je bio nedavno osuđen i razapet zločinac, za koga ovaj stranac (tj. Petar) kaže da je “Mesija” (tj. “Hrist” što je grčki prevod, vidite posebnu temu kod Dap 2:31).

▣ **“Nazarećanina”** Vidite posebnu temu kod Dap 2:22.

▣ **“hodaj”** Ovo je IMPERATIV PREZENTA AKTIVNI. Petar i Jovan, kao i Isus, koristili su slučajne susrete da pokažu Božiju ljubav i moć, kao i da potvrde poruku evanđelja (up. Dap 3:9). Ovo isceljenje je privuklo pažnju jevrejskih vernika (up. Dap 3:12 i dalje).

3:7 Ovo je zapis direktnog svedočanstva o nekoliko povezanih događaja. Neko ko je bio tamo je to sve ispričao Luki na slikovit i detaljan način.

▣ **“odmah”** Ovo je grčka reč *parachrēma*. Luka je koristi deset puta u svom Evanđelju i šest puta u Delima (up. Dap 3:7; 5:10; 12:23; 13:11; 16:26,33). Osim toga je upotrebljena samo još dva puta u Mateju i nigde više u NZ. Nekoliko puta je upotrebljena u Septuaginti. Luka često koristi idiome i termine iz ovog grčkog prevoda hebrejskog SZ. Sigurno je da je on dobro poznavao SZ, možda preko apostola Pavla ili učestvujući u hrišćanskom katihizisu sa novim vernicima.

3:8 “skoči na noge i poče da hoda” Ovo je PARTICIP PREZENTA SREDNJI (up. Dap 3:9). Ovaj čovek je počeo da hoda svuda po ovom delu Hrama. Kakva prilika da se podeli dobra vest!

3:10 Oni su prepoznali tog čoveka (INDIKATIV IMPERFEKTA AKTIVNI, počeli su da ga prepoznaju). On nije bio stranac ili posetilac. Viđali su ga pred vratima dan za danom i samo su prolazili! Međutim, Isusovi predstavnici nisu samo prošli, oni su delovali po moći od Pedesetnice!

▣ **“začudiše se” (NASB i DK: “napuniše se čuđenjem”)** Luka često koristi ovaj termin (vidite belešku kod Dap 5:17). Ljudi mogu biti “napunjeni” mnogim stvarima (tj. osobinama):

1. Svetim Duhom, Lk 1:15,41,67; Dap 2:4; 4:8,31; 9:17; 13:9
2. gnevom, Lk 4:28; 6:11
3. strahom, Lk 5:26
4. čuđenjem i divljenjem, Dap 3:10
5. zavišću, Dap 5:17; 13:45
6. bunom, Dap 19:29

Petar i Jovan su želeli da ovi koji su se čudili (privukli su njihovu pažnju) budu ispunjeni evanđeljem!

▣ **“začudiše se i zaprepastiše”** Ove reči su takođe česte u Lukinim tekstovima.

1. začudiše, *thambos*, Lk 3:6; 5:9; Dap 3:10 i *ekthambos* u Dap 3:11
2. zaprepastiše
  - a. *ekstasis*, Lk 5:26; Dap 3:10; 10:10; 11:5; 22:17
  - b. *existēmi*, Lk 2:47; 8:56; 24:22; Dap 2:7,12; 8:9,11; 9:21; 10:45; 12:16

Božija ljubav i Božija dela uvek bude zaprepastenje (ove grčke reči su korištene u Septuaginti za strah i divljenje prema Bogu, up. 1. Mojs 15:12; 2. Mojs 23:27; 5. Mojs 28:28).

SSP: DELA 3:11-16

¹¹Kako se on držao Petra i Jovana, sav narod, začuden, pohrli k njima u trem koji se zove Solomonov. ¹²Kad je Petar to video, reče narodu: “Izraelci, zašto vas ovo čudi? Zašto gledate u nas kao da smo mi svojom silom ili pobožnošću učinili da ovaj čovek prohoda? ¹³Bog Avraamov, Isaakov, i Jakovljev, Bog naših praotaca, proslavio je svoga slugu Isusa, koga ste vi predali da bude ubijen i odrekli ga se pred Pilatom iako je on odlučio da ga oslobodi. ¹⁴Odrekli ste se Sveca i Pravednika, a zatražili da vam poklone ubicu. ¹⁵Ubili ste Začetnika života, ali Bog ga je podigao iz mrtvih, čemu smo mi svedoci. ¹⁶Verom u njegovo ime osnažen je ovaj koga gledate i znate. Njegovo ime i vera koja dolazi kroz njega doneli su potpuno ozdravljenje ovom čoveku pred svima vama.

3:11 “Kako se on držao Petra” Ovo je PARTICIP PREZENTA AKTIVNI. Zamišljam da se on držao Petra kao što se Marija držala Isusa u vrtu (up. Jn 20:16-17).

▣ **“trem koji se zove Solomonov”** Ovo je bila dugačka, natkrivena površina uz istočnu stranu dvorišta za pagane (up. Josif (Josephus) *Jevrejske starine (Antiquitates Judaicae)* 20.9.7). Krov su pridržavali brojni stubovi. Ime je dobio na

osnovu činjenice da su osnove starog Solomonovog hrama bile negde u toj oblasti. Isus je ovde često poučavao (up. Jn 10:23).

3:12 “Kad je Petar to video” Videli su zadivljenost i zainteresovanost ljudi i iskoristili su priliku (up. Kol 4:3; 2. Tim 4:2) da podele evanđelje (ovo je druga propoved nove crkve).

▣ **“Izraelci”** Petar ih ovako naziva u Dap 2:22. Petar se još uvek obraća Jevrejima.

▣ **“zašto... Zašto”** Petar ih pita zašto ih iznenađuje čudesno isceljenje. Zar nije Isus činio takva čuda u poslednjoj nedelji svog života?

Takođe, zašto se tako dive Petru i Jovanu, kao da su oni to učinili? Ovo je bio dokaz istinitosti evanđelja i moći imena vaskrslog Mesije.

Duh je učinio ovo čudo iz nekoliko razloga.

1. da potvrdi vođstvo Petra i Jovana
2. da pomogne čoveku u nevolji
3. da svedoči Jevrejima u Hramu

3:13 “Bog Avraamov, Isaakov, i Jakovljevi” Ovo pokazuje da su Isusova služba i evanđelje neraskidivo povezani sa Bogom saveza i saveznim narodom iz SZ (up. 2. Mojs 3:6,15; Lk 20:37).

Hrišćanstvo se mora opisivati kao istinsko ispunjenje judaizma (up. Mt 5:17-19). Mnogi Jevreji bi smatrali da ga ono iskrivljuje, ali ga NZ pisci vide kao ispunjenje. Isusovi sledbenici su obećani plodovi “novog saveza” iz Jer 31:31-34 (up. Gal 6:16). Izrael nije završio svoj misionarski zadatak da bude carsko sveštenstvo za svet (up. 2. Mojs 19:5-6; 1. Pet 2:5,9; Otk 1:6). Crkvi je poveren zadatak (up. Mt 28:18-20; Lk 24:46-47; Dap 1:8). Božiji cilj je obnova Njegovog obličja u čovečanstvu, tako da se ostvari Njegova prvobitna namera zajedništva. Ako postoji samo jedan Bog (tj. monoteizam, vidite posebnu temu kod Dap 2:39), ne može postojati poseban narod, samo sluge koji služe ostvarenju Božijeg univerzalnog plana za celo čovečanstvo (vidite posebnu temu kod Dap 1:8).

▣ **“proslavio je”** Ovaj termin može imati više značenja.

1. neposredan kontekst, isceljivanje hromog čoveka u Njegovo ime
2. širi kontekst, Petrova propoved o Isusu koji je vaskrsao i time je proslavljen
3. SZ kontekst, Isus kao budući Mesija
4. u Jovanovom Evanđelju ovaj termin uvek koristi sam Isus za svoje raspeće (up. Dap 7:39; 12:10,23; 13:31-32; 16:14; 17:1).

POSEBNA TEMA: SLAVA (SZ) (SPECIAL TOPIC: GLORY (OT))

▣ **“svoga slugu”** Termin “sluga” (*pais* se redovno koristi u LXX)

1. počasni naziv u SZ, korišten za Jakova, Mojsija, Isusa Navina i Davida (up. Ps 105; Lk 1:69)
2. u sluginim pesmama iz Isaije (tj. Is 42:1-5; 49:1-7; 50:4-11; 52:13-53:12)
3. izraelski narod (up. Dap 41:8-9; 42:19; 43:10; 44:1,21; takođe LXX u Lk 1:54)
4. Božiji mesija (up. Dap 42:1; 52:13; 53:11)
5. *pais* se koristi za Isusa kao Slugu/Mesiju u Dap 3:13,26; 4:27,30

Ne postoji jasna razlika između grupnog i individualnog aspekta, posebno u poslednjoj Pesmi (tj. Is 52:13-53:12). Iz konteksta vidimo da se ne može odnositi na Izrael.

1. narod ne može da bude nedužan i da donosi otkupljenje pošto zaslužuje osudu (up. Is 41:18-22; 53:8d)
2. Septuaginta prelazi sa “ti” u Is 52:14 na “On” (isto je i u Dap 3:15). Jevrejski prevodioci pre Isusovog rođenja (verovatno oko 250-150. g.p.n.e.) shvatali su ovaj tekst kao da se odnosi na Mesiju i na pojedinca.

▣ **“Isusa”** Kada se Isusovo ime koristi samo, obično naglašava Njegovu ljudsku prirodu (up. Dap 3:6).

▣ **“koga ste vi predali da bude ubijen i odrekli ga se”** “Vi” je emfaza! Nisu samo jevrejske vođe odgovorne za Isusovu smrt (up. Dap 3:17; 2:23). Petar posebno govori o reakciji ljudi pred Pilatom (up. Lk 23:18-25). Moguće je da su neki među njima bili tu, ali Petar im se obraća kao da su svi zajedno odgovorni (up. Dap 3:15). Ljudi iz Božijeg odabranog naroda (Jevreji) su “predali” Božijeg Mesiju i “odrekli ga se” (up. Jn 1:11).

▣ **“Pilatom”** Vidite sledeću posebnu temu.

POSEBNA TEMA: PONTIJE PILAT (SPECIAL TOPIC: PONTIUS PILATE)

▣ **“iako je on odlučio da ga oslobodi”** Ovo se odnosi na Lk 23:4,14,22, gde Pilat tri puta kaže: “Ne nalazim nikakvu krivicu ovom čoveku.” Pored toga, pokušao je tri puta da ga oslobodi (up. Lk 23:16,20,22). Mnogi stručnjaci veruju da

su Dela napisana da pokažu da rimski zvaničnici nisu smatrali da je Isus izdajnik. Pilata su jevrejske vođe naterale da učino ono što on sam nije želeo.

3:14 “Sveca i Pravednika” Ovo jasno potvrđuje Isusovu nedužnost i bezgrešnost. Suđenje je bilo farsa. Ovo je još jedan naziv za Mesiju iz SZ (up. Is 53:11; Dap 7:52; 22:14; Jn 6:69). Démoni za Isusa kažu da je “Svetac Božiji” u Mk 1:24; Lk 4:34. Vidite sledeće posebne teme.

POSEBNA TEMA: SVETAC (SPECIAL TOPIC: THE HOLY ONE)

POSEBNA TEMA: PRAVEDNOST (SPECIAL TOPIC: RIGHTEOUSNESS)

▣ **“zatražili da vam poklone ubicu”** Ironično je to što je Varava bio kriv upravo za zločin za koji je Isus optužen— pobunu (up. Lk 23:18-19,23-25).

3:15 “Ubili ste” Iznenadujuće je što od mnogih tekstova iz Dela u kojima se govori o Isusovoj smrti (up. Dap 2:23,36; 3:15; 4:10; 5:30; 7:52; 10:39; 13:28) veoma malo je u odnosu na 1. Mojs 3:15 ili Is 53.

Postoje razlike u načinima na koje se opisuje Njegova smrt.

1. prikovavši ga na krst - Dap 2:23
2. raspeli - Dap 2:36; 4:10
3. ubili - Dap 3:15; 13:28; 7:52
4. ubili obesivši ga o drvo - Dap 5:30; 10:39

Vaskrsenje se naglašava, ali ne i to da je umro kao zamena za nas, radi našeg otkupljenja.

SSP	Začetnika života
NSP	Glavnog Zastupnika života
DK	Načelnika života
DS	gospodara života
EC	začetnika života

Ovaj naziv odražava jedno od tri moguća značenja reči *archēgos*:

1. autor ili začetnik (up. NRSV, Jev 2:10; 12:2)
2. pokretačka sila stvaranja (up. Jn 1:3; 1. Kor 8:6; Kol 1:16; Jev 1:2)
3. onaj koji ide prvi, pionir (up. TEV, NEB, Mofat, Dap 5:31)

Ovaj termin je očigledna suprotnost “ubice” (Dap 3:14). Vidite sledeću posebnu temu.

POSEBNA TEMA: ZAČETNIK/GOSPODAR (*ARCHĒGOS*) (SPECIAL TOPIC: AUTHOR/LEADER (*ARCHĒGOS*))

▣ **“Bog ga je podigao iz mrtvih”** U NZ je najčešće Otac taj koji vraća Sina iz mrtvih, kao potvrdu Isusovog života, učenja i zamenske smrti. NZ takođe potvrđuje da su sve tri ličnosti Trojstva aktivno učestvovala u Isusovom vaskrsenju:

1. Duh (up. Rim 8:11)
2. Sin (up. Jn 2:19-22; 10:17-18)
3. Otac (up. Dap 2:24,32; 3:15,26; 4:10; 5:30; 10:40; 13:30,33,34,37; 17:31; Rim 6:4,9)

Ovo je značajan teološki aspekt kerigme (vidite posebnu temu kod Dap 2:14). Kad ovo ne bi bilo istina, ništa drugo ne bi bilo istina (up. 1. Kor 15:12-19).

▣ **“čemu smo mi svedoci”** Ovo je ili

1. naglasak na materijalu iz primarnog izvora, ovi slušaoci su bili svedoci (up. Dap 2:22)
2. referenca na apostole i učenike iz sobe na spratu (up. Dap 1:22; 2:32)

Iz konteksta se čini da je druga opcija tačnija.

3:16 “Verom” Isti ovaj izraz se koristi u Fil 3:9. Grčki termin “vera” (*pistis*) može se prevesti kao “vera”, “poverenje” ili “uverenje”. To je uslovljen ljudski odgovor na безусловnu Božiju milost (up. Ef 2:8-9). U suštini to je poverenje vernika u Božiju pouzdanost (tj. u Njegov karakter, Njegova obećanja, Njegovog Mesiju) ili vera u Božiju vernost! Teško je dokumentovati duhovni (tj. savezni) aspekt zapisa o isceljenjima u Evanđelju i Delima. Oni koji su isceljeni nisu uvek i “spaseni” (up. Jn 5). Vidite sledeću posebnu temu.

Grčki PREDLOG upotrebljen u ovom izrazu, *eis* (up. Fil 3:9), retko se koristi za nečiju veru u Hrista (sličan izraz je u Dap 2:38). Obično se koristi jedan od sledećih PREDLOGA.

1. *dia* - Rim 3:22,25,30; Gal 2:16; 3:14,26; Ef 2:8; 3:12,17; Kol 2:12; 2. Tim 3:15; 1. Pet 1:5
2. *ek* - Rim 9:30; 14:23; Gal 3:8,9,22; 5:5; Jak 2:24
3. *en* -1. Kor 16:13; 2. Kor 13:5; Gal 2:20; 1. Tim 3:13
4. i *eis* i *ek* su upotrebljeni u Rim 1:17

Nije postojao uobičajen način za izražavanje “spasonosne vere”.

POSEBNA TEMA: VERA, UVERENJE ILI POVERENJE (*PISTIS* [IMENICA], *PISTEUŌ*, [GLAGOL], *PISTOS* [PRIDEV]) (SPECIAL TOPIC: FAITH, BELIEVE, OR TRUST (*PISTIS* [NOUN], *PISTEUŌ*, [VERB], *PISTOS* [PRIDEV]))

SSP: DELA 3:17-26

¹⁷Ali, braćo, znam da ste tako postupili iz neznanja, kao i vaši poglavari. ¹⁸Bog je tako ispunio ono što je unapred objavio kroz usta svih proroka - da će njegov Hristos stradati. ¹⁹Pokajte se, dakle, i obratite se da vam se izbrišu gresi, ²⁰da od Gospoda dođu vremena okrepljenja, i da vam pošalje unapred određenog Hrista - Isusa. ²¹On treba da ostane na nebu sve do vremena uspostavljanja svega onoga o čemu je Bog davno govorio kroz usta svojih svetih proroka. ²²Jer, Mojsije je rekao: 'GOSPOD, VAŠ BOG, PODIĆI ĆE VAM IZMEĐU VAŠE BRAĆE PROROKA KAO ŠTO SAM JA. NJEGA SLUŠAJTE u svemu što vam kaže. ²³A ko god ne posluša tog proroka, neka se iskoreni iz naroda.' ²⁴I svi proroci koji su govorili, od Samuila nadalje, najavili su ove dane. ²⁵Vi ste sinovi proroka i saveza koji je Bog sklopio s vašim praocima rekavši Avraamu: 'TVOJIM POTOMSTVOM BIĆE BLAGOSLOVENI SVI NARODI NA ZEMLJI.' ²⁶Kad je Bog podigao svoga Slugu, prvo ga je vama poslao da vas blagoslovi odvrćajući svakog *od vas* od vaših zlih dela."

3:17 "znam da ste tako postupili iz neznanja" Ovo odražava Isusove reči na krstu (up. Lk 23:34). Međutim, čak i u svom neznanju, ovi ljudi su i dalje duhovno odgovorni! Na neki način, ovo opravdanje je način da se ljudima pomogne da prihvate svoju ličnu odgovornost (up. Dap 13:27; 17:30; 26:9; 1. Kor 2:8). Za dobru analizu ovog koncepta vidite Milard Erikson (Millard Erickson), *Hrišćanska teologija (Christian Theology)*, 2. izdanje, str. 583-585.

■ **"kao i vaši poglavari"** Luka često pravi razliku između ljudi i njihovih vladara (up. Lk 7:29-30; 23:35; Dap 13:27; 14:5). Pravo pitanje u tome može biti zajednička odgovornost obe grupe. Često se tvrdi da Isus ne osuđuje Jevreje u celini, nego njihove ilegalne vođe (tj. one koji nisu Aaronovi potomci). Sigurno je da nije lako znati dali su kletva smokvinog drveta (up. Mk 11:12-14,20-24) i parabola o nepoštenim zakupcima vinograda (up. Lk 20:9-18) osude prvovekovnog judaizma ili samo njegovih vođa. Luka tvrdi oboje!

3:18 "unapred objavio" Evandjelje nije Božiji plan B, nego Njegov večni i svrhovit plan (up. 1. Mojs 3:15; Mk 10:45; Lk 22:22; Dap 2:23; 3:18; 4:28; Rim 1:2, vidite POSEBNA TEMA: GOSPODOV VEČNI PLAN OTKUPLJENJA (SPECIAL TOPIC: YHWH's ETERNAL REDEMPTIVE PLAN) kod Dap 1:8). Rane propovedi u Delima (vidite POSEBNA TEMA: KERIGMA RANE CRKVE (SPECIAL TOPIC: THE KERYGMA OF THE EARLY CHURCH) kod Dap 2:14) predstavljaju Isusa kao ostvarenje starozavetnih obećanja i proroštava.

U ovim stihovima je izraženo nekoliko aspekata kerigme (tj. osnovnih teoloških aspekata propovedi iz Dela).

1. vera u Isusa je suština
2. Isusovu ličnost i delovanje su predskazali SZ proroci
3. Mesija je morao da strada
4. oni moraju da se pokaju
5. Isus će ponovo doći

■ **"Bog... unapred objavio kroz usta svih proroka"** Isus je ispunio SZ proroštvo (up. Dap 3:34, Mt 5:17-48). Mislim da je sam Isus pokazao dvojici na putu za Emaus (up. Lk 24:13-35) SZ proroštva koja se tiču Njegovog stradanja, smrti i vaskrsenja. Oni su ovo podelili sa apostolima, koji su to zatim uvrstili u propovedi (up. Lk 24:45).

■ **"Hristos"** Ovo je grčki prevod hebrejske reči Mesija (vidite posebnu temu kod Dap 2:31), koja znači Pomazanik. Ovo se odnosi na Božijeg posebnog Izvršitelja čiji život i smrt će započeti novo doba pravednosti, novo doba Duha. Potvrda da je Isus bio i da jeste Hrist/Mesija, kojeg je Gospod obećao, jeste tema koja se ponavlja u propovedima iz Dela.

1. Petar - 2:31; 3:18; Dap 5:42; 8:5
2. Pavle - 9:22; 17:3; Dap 18:5,28

■ **"stradati"** Nekoliko SZ tekstova ukazuje na ovo (up. 1. Mojs 3:15; Ps 22; Is 53; Zah 12:10). Jevreje je iznenadio ovaj aspekt, Mesijino stradanje (up. 1. Kor 1:23). Oni su očekivali vojnog osvajača (up. Otk 20:11-16). Ova tema se ponavlja u apostolskim propovedima u Delima

1. Pavle (up. Dap 17:3; 26:23)
2. Petar (up. Dap 3:18; 1. Pet 1:10-12; 2:21; 3:18)

3:19 "Pokajte se... i obratite" Grčki termin "pokajati" označava promenu načina razmišljanja. Ovo je IMPERATIV AORISTA AKTIVNI reči *metanoēō*. Hebrejski termin za pokajanje označava promenu načina ponašanja (moguće je da "obratite" [*emistrephō*] odražava hebrejsku reč "vratiti", *shub*, up. 4. Mojs 30:36; 5. Mojs 30:2,10) u Septuaginti. Uz veru, pokajanje je nužan element spasenja u savezu (up. Mk 1:15 i Dap 3:16,19; 20:21). Često se spominje u Delima (up. Petar - 2:38; 3:19,26 i Pavle - 14:15; 17:30; 20:21; 26:20). Pokajanje je nezamenljivo (up. Lk 13:3 i 2. Pt 3:9). U suštini,

ono je spremnost na promenu. Ono je istovremeno i čin ljudske volje i Božiji dar (up. Dap 5:31; 11:18; 2. Tim 2:25). Vidite posebnu temu kod Dap 2:38.

▣ **“da vam se izbrišu gresi”** Ova reč znači “izbrisati”; “obrisati” ili “očistiti” (up. Kol 2:14; Otk 3:5; 7:17; 21:4). Kakvo obećanje! Mastilo je u drevnom svetu bilo kiselina, te je stoga bilo neizbrisivo. Ovo je pravo čudo Božije milosti (up. Ps 51:1; 103:11-13; Is 1:18; 38:17; 43:25; 44:22; Jer 31:34; Mih 7:19). Kada Bog oprost, Bog i zaboravi (obriše)!

▣ **“vremena okrepljenja”** Grčki termin (*anapsuchō, anapsuxis*) u suštini znači “prostor za disanje, opuštanje, olakšanje” (Bauer (Bauer), Arndt (Arndt), Gingrič (Gingrich) i Denker (Danker), *Grčko-engleski leksikon (Greek-English Lexicon)*, str. 63), “osvežiti vazduhom” ili “lečiti ranu vazduhom” (Kitl (Kittle), *Teološki rečnik Novog zaveta (Theological Dictionary of the New Testament)*, vol. 9, str. 663). Metaforička ekstenzija je psihičko ili duhovno okrepljenje ili obnova. U Septuaginti se koristi za vraćanje fizičke snage nakon bitke (up. 2. Mojs 23:12; Sud 15:19; 2. Sam 16:14) ili za emotivno okrepljenje, kao u 1. Sam 16:23.

Čini se da Petar ovde misli na SZ obećanje, ali ovaj izraz nije upotrebljen u SZ. Za ljude iz pustinje prostor je predstavljao slobodu i radost, dok su zatvorene prostorije bile znak nemira i nevolje. Bog će doneti prostran, okrepljujuć period duhovne aktivnosti. Ova mesijanska aktivnost je ostvarena u evanđelju. “Vremena okrepljenja” su došla u Isusu iz Nazareta. Međutim, njihova buduća konzumacija će doneti novo doba Duha. U ovom specifičnom kontekstu Petar govori o Drugom dolasku. Čini se da je ovaj izraz paralelan sa “vremenom uspostavljanja” (Dap 3:21). Vidite POSEBNA TEMA: KERIGMA RANE CRKVE (SPECIAL TOPIC: THE KERYGMA OF THE EARLY CHURCH) kod Dap 2:14.

3:20 “da vam pošalje... Isusa” Ovo je SUBJUNKTIV AORISTA SREDNJI, što ukazuje na element neizvesnosti. Ono što Petrovi slušaoci urade će, na neki način, odrediti vreme duhovne konzumacije (up. F. F. Brus (F. F. Bruce), *Odgovori na pitanja (Answers to Questions)*, gde on povezuje Dap 3:19-21 sa Rim 11:25-27, str. 201).

Čini se da spajanje reči “Isus” i “Hrist/Mesija” ukazuje na to da Petar posebno naglašava mesijanstvo Isusa iz Nazareta. Kasnije u NZ se često javljaju reči “Gospod”, “Isus” i “Hrist”, ali više kao odrednica reči Isus (tj. Gospod Isus Hrist) nego kao naglašavanje Njegove mesijanske uloge. Ovo je posebno tačno za pretežno paganske crkve.

▣ **“unapred određenog Hrista”** Ovaj GLAGOL je PARTICIP PERFEKTA PASIVNI. Isti termin je upotrebljen za Božiji unapred učinjen izbor u Dap 10:41; 22:14; 26:16; Isusov dolazak i smrt oduvek su bili deo Božijeg večnog plana otkupljenja (up. Dap 2:23; 3:18; 4:28; 13:29).

U Septuaginti ovaj termin odražava izbor, ali bez predznanja (tj. za Luku “pro” znači pre, up. 2. Mojs 4:13 i IsNav 3:12), što je očigledno u načinu na koji se ova reč koristi u Delima. Ovo nam govori da je slanje Isusa bilo Božiji izbor za blagoslov i otkupljenje!

3:21

SSP	On treba da ostane na nebu
NSP	koga nebo mora zadržati
DK	Kog valja dakle nebo da primi
DS	koga valja nebo da primi
EC	koga treba nebo da primi

SUBJEKAT u ovom izrazu je “nebo”; a OBJEKAT je “On” (tj. Isus). U ovom izrazu postoje dva GLAGOLSKA OBLIKA, prvi je *dei*, od *deō*, koji znači “nužno je” ili “ispravno je” Vidite belešku kod Dap 1:16.

Drugi je INFINITIV AORISTA SREDNJI (odložni) reči *dechomai*. Harold K Multon (Harold K Moulton), *Revidiran grčki analitički leksikon (The Analytical Greek Lexicon Revised)* kaže da u ovom kontekstu znači “primiti u sebe i zadržati” (str. 88). Možete videti kako prevodi uzimaju u obzir kontekstualni aspekt. Luka koristi ovaj termin više nego bilo koji drugi novozavetni pisac (13 puta u Evanđelju i 8 puta u Delima). Reči moraju biti definisane u odnosu na njihovu upotrebu u kontekstu i implikacije, ne u odnosu na etimologiju. Leksikoni (rečnici) samo ukazuju na upotrebu. Oni ne postavljaju definicije!

SSP	sve do
NSP	do vremena
DK	do onog vremena kad
DS	do vremena kad
EC	do vremena kada

Ova reč se nalazi u grčkom UBS⁴ tekstu. Ne znam zašto je izdanje NASB iz 1995. piše u italiku, što ukazuje na to da se reč ne nalazi u grčkom tekstu ali je navedena da bi čitaoci mogli da shvate rečenicu.

Izdanje NASB iz 1970. u italiku piše samo član “*the*”, ali ne i reči “sve do”, što je ispravno.

▣ **“vremena uspostavljanja svega”** Ovo se odnosi na ponovno stvaranje (up. Mt 17:11; i posebno Rim 8:13-23). Zlo ljudske pobune u Postanku 3 je poništeno i tvorevina je obnovljena; zajedništvo sa Bogom je povraćeno. Prvobitna svrha tvorevine, konačno je ispunjena.

▣ **“onoga o čemu je Bog davno govorio kroz usta svojih svetih proroka”** Markovo Evanđelje počinje sa citatom iz Mal 3:1. Matej 1:22-23 se odnosi na proroštvo iz Is 7:14. Luka koristi isti ovaj izraz u Lk 1:70. Jedan aspekt kerigme (tj. ponavljajućih teoloških istina u propovedima u Delima, vidite posebnu temu kod Dap 2:14) jeste da su Isusovo rođenje, život, smrt i vaskrsenje ispunjenje SZ proroštva (up. Mt 5:17-19). Isusova služba nije bila naknadan plan B. Ona je unapred određen Božiji plan (up. Dap 2:23; 3:18; 4:28; 13:29, vidite posebnu temu kod Dap 1:8). Sve stvari idu u pravcu ostvarivanja potpune obnove Božije volje za tvorevinu.

3:22 “Mojsije je rekao” Naziv “Prorok” je korišten za budućeg Mesiju (up. 5. Mojs 18:14-22; posebno 15,18; Jn 1:21,25). Ova zabeleška o Isusu u Mojsijevom Zakonu (tj. najautoritativnijem delu SZ kanona za Jevreje, i sadukeje i fariseje) bila je veoma značajna za te jevrejske slušaocce. Isus je oduvek bio Božiji plan otkupljenja (tj. 1. Mojs 3:15). On je došao da umre (up. Mk 10:45; 2. Kor 5:21).

3:23 Ovo je ozbiljno upozorenje. Aludira na 5. Mojs 18:19. Odbacivanje Isusa je bilo, i još uvek jeste, ozbiljna i večna stvar.

Ova aluzija na 5. Mojs 18:14-22 nam daje i značajne teološke uvide.

1. Primitite i individualne i grupne aspekte. Svaka pojedinačna duša mora lično odgovoriti na Mesiju. Nije dovoljno biti deo izraelske zajednice.
2. Reč “iskoreni” ukazuje na “sveti rat”. Bog će sam potkresati svoju lozu (tj. Izrael, up. Jn 15; Rim 9-11). Bog će odbaciti one koji odbace “Proroka”. Suština spasenja je da li odgovaramo sa verom u Božijeg Mesiju. Porodica, rasa, etika i nepokolebljivo pridržavanje pravila nisu kriterijumi spasenja u novom savezu, nego je to vera u Hrista (up. 1. Jn 5:12).

3:24 “Samuila” On se u jevrejskom kanonu (tj. 1 Sam) smatra za jednog od “ranih proroka” i pripada drugom delu u podeli hebrejskog kanona. Za Samuila se kaže da je prorok, u 1. Sam 3:20, kao i videlac (što je isto naziv za proroka) u 1. Sam 9:9; 1. Let 29:29.

▣ **“ove dane”** “vremena okrepljenja” (Dap 3:20) i “vremena uspostavljanja svega” (Dap 3:21) odnose se na vreme Božijeg Carstva nakon Hristovog povratka, ali ovaj izraz se odnosi na uspostavljanje Mesijanskog carstva, koje je započeto Isusovom inkarnacijom u Vitlejemu ili na period poslednjih dana, tj. vreme između Hristova dva dolaska na planetu zemlju. SZ shvata samo jedan Mesijin dolazak. Njegov prvi dolazak, kada je došao kao “Sluga koji strada” (Dap 3:18), bio je iznenađenje; očekivali su da On dođe kao vojni vođa i sudija.

3:25 Petar se obraća tim Jevrejima kao Avraamovim potomcima, saveznom narodu. Međutim, taj savezni narod mora odgovoriti sa verom i pokajanjem prema Isusu i evanđelju ili će biti odbačen (Dap 3:23)!

NZ (novi savez) je usmeren na osobu, ne na rasnu grupu. U Avraamovom pozivu jeste postojao univerzalni element (up. 1. Mojs 12:3). Hrist je univerzalna ponuda koja je dostupna svima (tj. Luka je pisao za pagane. On ovu poruku stalno ponavlja i jasno iznosi i u svom Evanđelju i u Delima).

▣ **“SAVEZA”** Vidite POSEBNA TEMA: SAVEZ (SPECIAL TOPIC: COVENANT) kod Dap 2:47.

▣ **“BIĆE BLAGOSLOVENI SVI NARODI NA ZEMLJI”** Ovo je referenca na Božije obećanje Avraamu u 1. Mojs 12:1-3. Primitite univerzalni element i u 1. Mojs 22:18. Bog je odabrao Avraama, da bi odabrao ljude, da bi odabrao svet (up. 2. Mojs 19:5-6; Ef 2:11-3:13). Vidite posebnu temu kod Dap 1:8.

3:26 “prvo ga je vama poslao” Jevreji, zbog svog saveznog nasledstva, prvi imaju priliku da čuju i shvate poruku evanđelja (up. Rim 1:16; 9:5). Međutim, oni moraju odgovoriti isto kao i svi ostali: pokajanje, vera, krštenje, poslušnost i istrajnost.

▣ **“podigao svoga Slugu”** Vidite belešku kod Dap 2:24 i 3:13.

▣ **“da vas blagoslovi”** Ovo je ono što Bog želi za celo čovečanstvo (up. 1. Mojs 12:3). Međutim, On je Isusa prvo poslao izgubljenim ovcama doba Izraelovog!

▣ **“odvraćajući svakog od vas od vaših zlih dela”** Spasenje podrazumeva promenu načina razmišljanja o grehu, nakon čega sledi promena u ponašanju i prioritetima. Ova promena je dokaz stvarnog obraćenja! Večni život ima vidljive karakteristike!

PREDLOZI ZA RAZGOVOR

Ovo je vodič za proučavanje sa komentarima, što znači da ste vi odgovorni za svoje lično tumačenje Pisma. Činite to u svetlu objave koju imate. Vi, Pismo i Sveti Duh ste prioriteta u tumačenju. Ne smete to prepustiti komentatoru.

Ovi predlozi za razgovor vam mogu pomoći da razmislite o osnovnim temama ovog dela knjige. Njihova svrha je da vas podstaknu na razmišljanje i nemaju definitivne odgovore.

1. Šta znači “bez prestanka”?
2. Zašto je ovo isceljenje toliko značajno?
3. Zašto je Mesijino stradanje toliko iznenadilo Jevreje?
4. Zašto Luka citira 1. Mojs 12:3?
5. Da li je spasenje Jevreja različito od spasenja pagana?

DELA 4

PODELA PARAGRAFA U SAVREMENIM ENGLLESKIM PREVODIMA

UBS ⁴	NKJV	NRSV	TEV	NJB
Petar i Jovan pred saborom	Petar i Jovan su uhapšeni	Hapšenje i oslobađanje Petra i Jovana	Petar i Jovan pred saborom	Petar i Jovan pred Sinedrionom
4:1-4	4:1-4	4:1-4	4:1-4	4:1-4
4:5-22	4:5-12 Obraćanje Sinedrionu Zabranjeno Isusovo ime	4:5-12	4:5-7 4:8-12	4:5-12
(11)	4:13-22	(11) 4:13-22	(11) 4:13-17 4:18-22	4:13-17 4:18-22
Vernici se mole za smelost	Molitva za smelost		Vernici se mole za smelost	Molitva apostola pod progonom
4:23-31 (25b-26)	4:23-31 (25b-26)	4:23-31 (25b-26)	4:23-30 (25b-26)	4:23-26 (25b-26) 4:27-31
Sve je zajedničko	Deljenje svih stvari	Podela imovine	4:31 Vernici dele svoju imovinu	Rana hrišćanska zajednica
4:32-37	4:32-37	(4:32-5:6) 4:32-5:11	4:32-35	4:32 4:33 4:34-35 Varnavina velikodušnost
			4:36-37	4:36-37

TREĆI KRUG ČITANJA (iz Vodiča za dobro čitanje Svetog pisma)

PRAĆENJE NAMERE IZVORNOG AUTORA NA NIVOU PARAGRAFA

Ovo je vodič za proučavanje sa komentarima, što znači da ste vi odgovorni za svoje lično tumačenje Pisma. Činite to u svetlu objave koju imate. Vi, Pismo i Sveti Duh ste prioriteta u tumačenju. Ne smete to prepustiti komentatoru. Pročitajte poglavlje bez prekidanja. Odredite teme. Uporedite vašu podelu tema sa navedenih pet prevoda. Podela na paragrafe nije nadahnuta, ali je ključna za praćenje namere izvornog autora, što je suština tumačenja. Svaki paragraf ima jednu i samo jednu temu.

1. Prvi paragraf
2. Drugi paragraf
3. Treći paragraf
4. Itd.

KONTEKSTUALNI UVIDI

- A. Očigledno je da podele poglavlja u Delima nisu adekvatne. Setite se da podele poglavlja, podele stihova, pisanje velikih i malih slova, paragrafi i interpunkcija, nisu deo prvobitnog grčkog teksta, te su stoga rezultat rada savremenih odbora za prevodjenje.
- B. Stihovi 1-31 govore o isceljenju hromog čoveka u Delima 3 i o posledicama tog događaja.
- C. Stihovi 32-37 pripadaju Delima 5:1-11.
- D. Problemi rane crkve se nastavljaju i umnožavaju, ali isto tako i milost i moć Duha.

E. Posmatrajući Lukino naglašavanje ljubavi i međusobnog davanja u ranoj crkvi u Jerusalimu, savremeni Zapadni tumači moraju da paze na svoje “kapitalističke” predrasude. Čini se da Luka podržava dobrovoljnu uzajamnost. Dela ne mogu podržavati komunizam ili kapitalizam zato što u to vreme oni nisu ni postojali. Tekst se mora tumačiti u odnosu na to vreme, nameru autora i svet prvobitnih slušaoca.

PROUČAVANJE REČI I IZRAZA

SSP: DELA 4:1-4

¹Dok su oni još govorili narodu, pridoše im sveštenici, zapovednik hramske straže i sadukeji. ²Bili su ozlojedeni što oni uče narod i što u Isusu objavljuju vaskrsenje iz mrtvih ³pa ih uhvatiše i staviše u tamnicu do sledećeg dana jer je već bilo več. ⁴Ali, mnogi od onih koji su čuli Reč poverovaše, pa se broj muškaraca povećao na oko pet hiljada.

4:1 “sveštenici” Ova reč se koristi u drevnim unicitajalnim grčkim rukopisima κ , A, D i E, ali rukopis C koristi reč “prvosveštenici” (*archiereis*). UBS⁴ daje oznaku B (skoro sigurno) za reč “sveštenici”. Kontekst Dela 4 pokazuje da se prvosveštenici nisu suprotstavljali (up. Dap 4:6).

U SZ je Levijevo pleme (tj. Mojsijevo i Aaronovo pleme) odabrano da služi Gospodu na mestu “prvorođenog” (up. 2. Mojs 13). Unutar ovog plemena su određene porodice imale sledeće uloge:

1. lokalni učitelji Zakona
2. služitelji u Hramu
3. sveštenici koji su vršili dužnost u Hramu, posebno su bili uključeni u procedure prinošenja žrtava (up. 3. Mojs 1-7)

Posebna porodica, iz koje je morao poticati prvosveštenik, bila je porodica Mojsija i Aarona. Ovo pleme nije dobilo deo zemlje kao druga plemena Jakova/Izraela. Oni su delimično dobili neke gradove (tj. 48 levitskih gradova, up. IsNav 20). Te levitske porodice su zavisile od drugih plemena da ih podrže hramskim desetkom ili lokalnim trogodišnjim desetkom. Sve se to promenilo kada je Rim preuzeo Palestinu. Položaj prvosveštenika se kupovao od Rima. To više nije bio starozavetni duhovni položaj, nego komercijalni položaj političke moći.

U to vreme je prvosveštenik bio Kajafa (up. Mt 26:3; Lk 3:2; Jn 18), ali je stvarnu moć imao nekadašnji prvosveštenik Ana (up. Lk 3:2; Jn 18:13,24; Dap 4:6). Ova porodica je pripadala sadukejskoj sekti unutar Judaizma.

▣ **“zapovednik hramske straže”** Ovo je bila posebna levitska pozicija, po moći odmah do prvosveštenika (up. Josif (Josephus), *Jevrejski rat (De bello Judaico)* 6.5.3). On je imao vlast nad hramskom stražom (up. 1. Let 9:11; Nem 11:11; Lk 22:4,5,2; Dap 5:24,26). Hebrejski naziv za njega je bio “čovjek göre doma”.

▣ **“sadukeji”** To su bile bogate, političke vođe iz Sinedriona.

POSEBNA TEMA: SADUKEJI (SPECIAL TOPIC: SADDUCEES)

4:2

SSP	Bili su ozlojedeni
NSP, DS	ljuti što
DK	rasrdiše se
EC	negodujući što

Ovaj redak grčki termin (ovde je upotrebljen PARTICIP PREZENTA SREDNJI (odložni)) znači “uložiti veliki trud u nešto”. U Delima se koristi samo na još jednom mestu (16:18). Ne pojavljuje se u Septuaginti, niti u koine papirusima iz Egipta.

Sadukejske vođe su bile uznemirene zato što su hrišćanske vođe poučavale narod u Hramu u Isusovo ime i objavljivale Njegovo vaskrsenje (koje su sadukeji poricali, kao i sam teološki koncept vaskrsenja). Takođe je moguće da Dap 4:2 govori da apostoli nisu samo potvrđivali Isusovo vaskrsenje, nego da su ukazivali i na vaskrsenje svih vernika (up. 1. Kor 15).

4:3 “staviše” (NASB navodi i zamenicu “oni”) U Dap 4:2, zamenica se odnosi na Petra i Jovana i možda i na isceljenog hromog čoveka. U Dap 4:3 se zamenica odnosi na sveštenike i hramsku stražu.

▣ **“pa ih uhvatiše”** Ovaj grčki GLAGOL ima široko semantičko polje, ali ga Luka često koristi u smislu hapšenja, kao i ovde (up. Lk 20:19; 21:12; Dap 5:18; 12:1; 21:27).

▣ **“do sledećeg dana”** Jevrejski zakon je zabranjivao da se suđenje održava nakon zalaska sunca. Ove vođe su želele da propovedanje/poučavanje prestane, i to odmah. Zato su ih zatvorili preko noći, negde u okviru Hrama, a ne u javnom zatvoru (up. Dap 5:18).

4:4 “mnogi od onih koji su čuli... poverovaše” Oba ova GLAGOLSKA OBLIKA su u AORISTU. Osoba počinje da veruje tako što prvo čuje (up. Rim 10:17). Kada osoba čuje evanđelje (uz pomoć Duha, up. Jn 6:44,65; 16:8-11) ona poveruje. Vidite POSEBNA TEMA: SPASENJE (GLAGOLSKA VREMENA U GRČKOM) (SPECIAL TOPIC: SALVATION (GREEK GLAGOL TENSES)) kod Dap 2:40.

▣ **“pa se broj muškaraca povećao na oko pet hiljada”** Primitite da ovaj broj ne uključuje žene i decu. Često se u NZ implicira da se vera oca proširuje na celu porodicu (up. Dap 11:14; 16:15,31,33). U sobi na spratu je bilo oko stotinu i dvadeset ljudi. Oko tri hiljade je pridodato na dan Pedesetnice (up. Dap 2:41); sada je broj vernika narastao na pet hiljada! Crkva u Jerusalimu brzo raste!

SSP: DELA 4:5-12

⁵Sutradan se u Jerusalimu sastadoše poglavari, starešine i učitelji zakona, ⁶prvosveštenik Ana, Kajafa, Jovan, Aleksandar i ostali iz prvosvešteničke porodice. ⁷Oni izvedoše apostole pred sebe pa počеше da ih ispituju: **“Kojom silom ili kojim imenom ste ovo učinili.”** ⁸Tada im Petar, ispunjen Svetim Duhom, reče: **“Narodni poglavari i starešine! ⁹Ako smo danas pozvani na odgovornost zbog dobrog dela, učinjenog bolesnom čoveku, čime je on izlečen, ¹⁰onda znajte svi vi i ceo izraelski narod: ovaj stoji pred vama zdrav zahvaljujući imenu Isusa Hrista Nazarećanina, koga ste vi raspeli, a koga je Bog podigao iz mrtvih. ¹¹On je 'KAMEN KOJI STE VI ZIDARI ODBACILI, KOJI POSTADE KAMEN UGAONI.' ¹²I nema spasenja ni u kom drugom, jer ljudima nije dato nijedno drugo ime pod nebom kojim treba da se spasemo.”**

4:5 “poglavari, starešine i učitelji zakona” Sinedrion (tj. sabor, 5:21, sve starešine Izraela; sabor starešina, 22:5) je bio sačinjen od sedamdeset jevrejskih vođa. To je bilo najviše političko/religijsko telo (koje je Rim dozvoljavao) u judaizmu Isusovog vremena. Ovaj koncept (tj. jevrejsku tradiciju) započeo je Ezra i “ljudi iz Velike sinagoge” U NZ se obično za njega koristi izraz: “učitelji zakona, starešine i prvosveštenici” (up. Lk 23:13; Dap 3:17; 4:5,8; 13:27). Vidite sledeću posebnu temu.

POSEBNA TEMA: SINEDRION (SPECIAL TOPIC: SANHEDRIN)

4:6 “Ana” Njegovo grčko ime je *Hannas*; Josif (Josephus) za njega koristi ime *Hannanos (Jonathan)*. Čini se da potiče od hebrejske reči “milosrdan” ili “darežljiv” (*hānān*, BDB 336).

U SZ su svešteničke pozicije bile doživotne i ostajale su u Aaronovoj liniji. Međutim, dolaskom Rima na vlast ova pozicija je postala politizovana i za nju je plaćala levitska porodica. Prvosveštenik je upravljao i nadgledao trgovinu u dvorištu za žene. Ova porodica se razbesnela kada je Isus očistio Hram.

Josif Flavije (Josephus Flavius) navodi da je Ana bio prvosveštenik od 6. do 14. g.n.e. Njega je postavio Kvirinije, guverner Sirije, a smenio Valerije Grat. Nakon njega su na toj poziciji bili njegovi potomci (pet sinova i jedan unuk). Kajafa (18-36. g.n.e.), njegov zet (up. Jn 18:13), prvi je došao na njegovo mesto. Ana je i dalje imao stvarnu moć nad tom pozicijom. Jovan piše da je on prva osoba kojoj je Isus odveden (up. Dap 18:13,19-22).

▣ **“Kajafa”** Njega je na mesto prvosveštenika postavio Valerije Grat, prokurator Judeje (up. MS D, *Ἰὼnathas*, up. NEB, NJB) od 18-36. g.n.e.

▣ **“Jovan”** Ovo se možda odnosi na ime *Jonathan*, za kojeg Josif (Josephus) kaže da je takođe bio jedan od Aninih sinova i koji je postao prvosveštenik 36. godine, nakon Kajafe. Međutim, UBS⁴ daje reči *Ἰὼαννῆς* (tj. Jovan) oznaku A (sigurno); čak i REB koristi “Jovan”.

▣ **“Aleksandar”** Ne znamo ništa o ovom čoveku, ali verovatno je on, kao i Jovan, bio član Anine porodice ili vodeći član sadukejske stranke.

4:7 “izvedoše apostole pred sebe” Članovi Sinedriona su sedeli u polukrugu na izdignutoj platformi.

▣ **“počese da ih ispituju”** Ovo je IMPERFEKAT, što označava ili (1) radnju u prošlosti koja se ponavljala, ili (2) započinjanje radnje.

▣ **“Kojom silom ili kojim imenom”** Oni su insinuirali da je neka magična sila bila uključena u isceljenje (up. Dap 19:13). Isto su pokušali i sa Isusom (up. Lk 11:14-26; Mk 3:20-30). Nisu mogli da poreknu čuda te su pokušali da napadnu metod ili izvor moći.

4:8 “ispunjen Svetim Duhom” Duh je bio izvor mudrosti i smelosti za apostole (up. Lk 12:11-12; 21:12-15). Setite se da je ovo isti čovek koji je samo nekoliko dana ranije iz straha porekao Gospoda (up. Dap 4:13). Primitite da je Petar bio “ispunjen” (up. Dap 2:4; 4:8,31). To pokazuje da je ovo iskustvo koje se ponavlja (up. Ef 5:18). Vidite belešku kod Dap 5:17.

4:9 “Ako” Ovo je KONDICIONALNA REČENICA PRVOG TIPA, za koju se pretpostavlja da je tačna iz perspektive autora ili za njegovu svrhu.

▣ **“Ako smo danas pozvani na odgovornost”** Ovaj grčki izraz doslovno znači “ako nas sud istražuje” (up. Dap 12:19; 24:8; 28:18; Lk 23:14). Upotrebljen je za Jevreje iz Verije koji su istraživali Pismo da vide da li je Pavlovo tumačenje ispravno (up. Dap 17:11).

▣ **“dobrog dela, učinjenog bolesnom čoveku”** Petar pokazuje neprikladnost ovog zvaničnog suđenja, u toliko neprijateljskom okruženju, zbog predivnog čuda isceljenja i milosti. Umesto toga treba da slave Boga!

▣ **“čime je on izlečen”** Ovo je PASIVNI INDIKATIV PERFEKTA, koji ukazuje na potpuno zdravlje i obnovu njegovih nogu.

4:10 “onda znajte svi vi i ceo izraelski narod” Ovo je IMPERATIV PERFEKTA AKTIVNI. Duh je Petru dao smelost. Nije zastrašen time što je pred sudom. Ove vođe nisu mogle zadržati Hrista u grobu i nisu mogle poreći da isceljen čovek stoji pred njima!

▣ **“zahvaljujući imenu Isusa Hrista Nazarećanina”** Petar se vraća na njihovo pitanje i daje jasan odgovor o tome kako se to čudo dogodilo. Vidite POSEBNA TEMA: ISUS NAZAREĆANIN (SPECIAL TOPIC: JESUS THE NAZARENE) kod Dap 2:22.

▣ **“koga ste vi raspeli”** Ovo je očigledna istina. Oni su podržavali Njegovu smrt. Primitite “vi” u Dap 4:11, koje takođe pokazuje njihovu krivicu.

▣ **“koga je Bog podigao”** NZ potvrđuje da su sve tri ličnosti Trojstva aktivno učestvovala u Isusovom vaskrsenju:

1. Duh, Rim 8:11

2. Isus, Jn 2:19-22; 10:17-18

3. Otac, Dap 2:24,32; 3:15,26; 4:10; 5:30; 10:40; 13:30,33,34,37; 17:31; Rim 6:4,9

Ovo je potvrda istine o Isusovom životu i učenjima o Bogu, kao i Očevog punog prihvatanja Isusove zamenske smrti. Ovo je značajan aspekt kerigme (tj. propovedi u Delima, vidite posebnu temu kod Dap 2:14).

▣ **“ovaj stoji pred vama”** Ovo je igra reči sa rečju “stoji”. Hrom čovek je ustao i stoji pred njima.

4:11 Ovo je citat iz Ps 118:22, ali ne iz Mazoretskog teksta ili Septuaginte (up. Ef 2:20; 1. Pet 2:4 i dalje). Isus ovo kaže za sebe u Mk 12:10 i Lk 20:17 iz Septuaginte. To označava ispunjenje SZ proroštva o odbačenom Mesiji koji je postao sama suština Božijeg večnog plana otkupljenja (vidite posebnu temu kod Dap 1:8) Izraela i sveta. Ovo je zapanjujuća izjava za ove jevrejske vođe (up. 1. Tim 2:5).

SSP, DS, EC	kamen ugaoni
NSP	ugaoni kamen
DK	glava od ugla

POSEBNA TEMA: KAMEN UGAONI (SPECIAL TOPIC: CORNERSTONE)

4:12 “nema spasenja ni u kom drugom” Ovo je snažna DUPLA NEGACIJA. Nema spasenja u Avraamu niti u Mojsiju (up. Jn 14:6; 1. Tim 2:5; 1. Jn 5:10-12). Kakva šokantna tvrdnja! Ovo je veoma ograničavajuće, ali i veoma očigledno, da je Isus verovao da je lični odnos sa Njim samim jedini način da neko upozna Boga. Petar smelo ovo objavljuje tim visokim jevrejskim vođama. Ovo se često naziva ekskluzivističkim skandalom hrišćanstva. Ovde nema kompromisa. Ova izjava je istinita ili je hrišćanstvo lažno!

▣ **“ljudima nije dato nijedno drugo ime pod nebom”** PARTICIP “nije dato” je u PERFEKTU PASIVNOM. Bog je ovo odredio! Isus je Njegov odgovor na duhovnu potrebu čovečanstva. Ne postoji plan B! Dobra knjiga o ekskluzivističkim tvrdnjama hrišćanstva je *Neusklađeni glasovi: religijski pluralizam i pitanje istine (Dissonant Voices: Religious Pluralism and the Question of Truth)*, H. A. Netland (H. A. Netland).

▣ **“ljudima”** Primitite univerzalni element (up. Jn 3:16; 1. Tim 2:4; 2. Pet 3:9).

▣ **“kojim treba da se spasemo”** Ova rečenica sadrži dva GLAGOLSKA OBLIKA.

1. *dei*, AKTIVNI INDIKATIV PREZENTA, “treba” (vidite belešku o *dei* kod Dap 1:16)

2. *sōthēnai*, INFINITIV AORISTA PASIVNI od *sōzō*, “da se spasemo”

Reč “spasiti” se u NZ koristi sa dva značenja.

1. fizičko oslobađanje (SZ smisao, up. Mt 9:22; Mk 6:56; Lk 1:71; 6:9; 7:50; Dap 27:20,31; Jak 1:21; 2:14; 4:12; 5:20)

2. duhovno spasenje (upotreba u NZ, up. Lk 19:10; Dap 2:21,40,47; 11:14; 15:11; 16:30-31)

Čovek koji je bio hrom doživeo je oba. Religijske vođe su morale da poveruju u Isusa kao u svoju jedinu nadu za prihvatanje i oprostaj! Ljudima je potrebno da budu spaseni (up. Rim 1:18-3:20), a Isus je jedini način da se to ostvari (up. Rim 3:21-31). SZ citat u Dap 4:12 pokazuje da je On oduvek bio Božiji plan (up. Is 8:14-15; 28:14-19; 52:13-53:12).

SSP: DELA 4:13-22

¹³Kad su videli Petrovu i Jovanovu smelost, i kad su shvatili da su to neobrazovani i obični ljudi, začudiše se. Znali su da su oni bili s Isusom, ¹⁴ali kako su videli izlečenog čoveka gde stoji s njima, nisu mogli ništa da im prigovore. ¹⁵Zato im narediše da izađu iz Sinedriona pa počеше među sobom da se dogovaraju, ¹⁶govoreći: “Šta da radimo s ovim ljudima? Jer, svi koji žive u Jerusalimu znaju da su oni učinili očigledno znamenje, i mi ga ne možemo poreći. ¹⁷Ali, da se ovo dalje ne razglaši u narodu, zapretimo im da više nikom ne govore u to ime.” ¹⁸Onda ih pozvaše pa im narediše da više ništa ne govore ili uče u Isusovo ime. ¹⁹Ali, Petar i Jovan im odgovoriše: “Sami prosudite da li je pred Bogom pravo da vas slušamo pre nego Boga? ²⁰Mi ne možemo da ne govorimo o onom što smo videli i čuli.” ²¹A oni im još jednom zapretiše pa ih oslobodiše. Nisu mogli da odluče kako da ih kazne jer je sav narod slavio Boga zbog onog što se dogodilo. ²²Jer, čovek koji je bio čudesno izlečen imao je više od četrdeset godina.

4:13 “smelost” Vidite POSEBNA TEMA: SMELOST (PARRHĒSIA) (SPECIAL TOPIC: BOLDNESS (PARRHĒSIA)) kod Dap 4:29.

▣ **“neobrazovani”** Upotrebljen je termin *agrammatos*, koji označava “pisanje” sa ALFA PRIVATIVOM. To može da znači da

1. oni su bili neznalice ili neobrazovani (up. Multon (Moulton) i Miligan (Milligan), *Rečnik grčkog zaveta (The Vocabulary of the Greek Testament)*, str. 6)
2. oni nisu pohađali rabinske škole (up. A. T. Robertson (A. T. Robertson), *Slike rečima u Novom zavetu (Word Pictures in the New Testament)*, vol. 3, str. 52; i Luv (Louw) i Nida (Nida), *Leksikon (Lexicon)*, vol. 1, str. 328)

▣ **“obični”** Ovo je termin *idiōtēs*, koji se obično prevodi kao “laici” ili “neobrazovani u određenoj oblasti”. Prvobitno se koristio za običnu osobu u odnosu na vođu ili glasnogovornika. Zatim je počeo da se koristi za nekoga ko ne pripada određenoj grupi (up. 1. Kor 14:16,23-24; 2. Kor 11:6).

Pogledajte koje reči koriste različiti prevodi.

NASB, NKJV “neobrazovani i neuki ljudi”

NRSV “neobrazovani i obični ljudi”

TEV “obični ljudi bez obrazovanja”

NJB “neobrazovani laici”

DK, DS “neknjiževni i prosti”

EC “neškolorani i obični”

NSP “neuki i obični”

▣ **“začudiše se”** Ovo je INDIKATIV IMPERFEKTA AKTIVNI (kao i sledeća dva glagola). Oni ukazuju na početak neke radnje ili na ponavljanje radnje u prošlosti (GLAGOLSKI OBLIK INDIKATIV). Luka često koristi ovu reč (osamnaest puta u Luki i Delima); obično, ali ne uvek, ima pozitivnu konotaciju (up. Lk 11:38; 20:26; Dap 4:13; 13:41).

▣ **“Znali su da su oni bili s Isusom”** Ovo je zaista bio kompliment. Isus takođe nije pohađao rabinske škole, ali jeste dobro poznavao Stari zavet. Pohađao je školu u sinagogi, kao i sva jevrejska deca (kao i Petar i Jovan).

Ove vođe su prepoznale smelost i moć Petra i Jovana. Isto to su videle u Isusu.

4:14 Svi su znali tog hromog čoveka, zato što je on redovno i svakodnevno sedeo pred vratima Hrama. Ali, on više ne sedi!

Masa ljudi u Hramu ovo nije mogla da porekne (up. Dap 4:16,22).

4:15 Naredili su im da izađu dok su oni raspravljali o tome koje su im opcije i planirali strategiju za poricanje i obmanu (up. Dap 4:17-18).

4:17-18 To je bio njihov plan! Prestanite da pričate o Isusu i prestanite da pomažete ljudima u Njegovo ime! Šta je sa svim ljudima koji su slavili Boga zbog ovog isceljenja (up. Dap 3:8-9; 4:16)?

4:19 “da li” Ovo je KONDICIONALNA REČENICA PRVOG TIPa, koja se ne koristi da izrazi stvarnost, nego kao argument. Petar i Jovan nisu mislili da su njihove naredbe pravedne (up. Dap 5:28).

▣ **“pravo”** Vidite POSEBNA TEMA: PRAVEDNOST (SPECIAL TOPIC: RIGHTEOUSNESS) kod Dap 3:14.

▣ **“Sami prosudite”** Ovo je IMPERATIV AORISTA AKTIVNI. Ove vođe su same sebe osudile svojim rečima, motivima i delima.

4:20 Petar i Jovan izjavljuju da oni ne mogu da poreknu ono što su doživeli i neće prestati da pričaju o tome!

4:21 “oni im još jednom zapretiše” Pitam se šta su im zapretili. Isus je podignut iz mrtvih. Čovek je podignut iz svog kreveta; šta su te vođe mogle učiniti Petru i Jovanu?

▣ **“Nisu mogli da odluče kako da ih kazne” (NASB “na osnovu čega da ih kazne”)** Moguće je da ovo ukazuje na jedan od ciljeva koje je Luka imao pišući ovaj tekst. Hrišćanstvo nije bilo pretnja Rimu ili miru u Jerusalimu. Čak ni Sinedrion nije imao na osnovu čega da osudi njegove vođe.

▣ **“jer je sav narod”** Svedoci događaja u Jerusalimu imali su visoko mišljenje o ranoj crkvi (up. Dap 2:47). Ta popularnost je plašila jevrejske vođe (up. Dap 5:13,26).

SSP: DELA 4:23-31

²³Oslobodeni, Petar i Jovan odoše svojim i izvestiše ih o svemu što su im rekli prvosveštenici i starešine. ²⁴Kad su ovi to čuli, jednodušno zazvaše Boga i rekoše: “Gospodaru, ti KOJI SI STVORIO NEBO, ZEMLJU I MORE, I SVE ŠTO JE U NJIMA, ²⁵rekao si Svetim Duhom kroz usta svog sluge Davida, našeg oca: ‘ZAŠTO SE PAGANI BUNE, A NARODI UZALUD KUJU ZAVERE? ²⁶USTAJU ZEMALJSKI KRALJEVI I KNEŽEVI SE UDRUŽUJU PROTIV GOSPODA I PROTIV POMAZANIKAJE NJEGOVOG.’ ²⁷Zaista, Irod i Pontije Pilat su se u ovom gradu udružili s paganima i s narodom Izraelovim protiv tvog svetog sluge Isusa, koga si pomazao, ²⁸da učine onako kako su tvoja ruka i tvoja odluka unapred odredile da se dogodi. ²⁹Sada, Gospode, pogledaj njihove pretnje, i daj svojim slugama da tvoju Reč govore sa svom smelošću. ³⁰Pruži svoju ruku da imenom tvog svetog sluge Isusa bude izlečenja, znamenja i čuda.” ³¹Kad su završili molitvu, zatrese se mesto na kojem su se okupili i svi se ispuniše Svetim Duhom pa počеше smelo da govore Božiju reč.

4:23 Vratili su se u sobu na spratu da se sretnu sa učenicima.

4:24 “jednodušno zazvaše” To jedinstvo srca i umova bilo je karakteristično za ranu crkvu (up. Dap 1:14; 2:46; 4:24; 5:12; 15:25). U toj atmosferi jedinstvene svrhe postoji i duhovna moć i fokusirana akcija.

▣ **“Gospodaru”** Ovo je grčka reč *despota*, koren naše reči despot. Ukazuje na nekoga ko je apsolutni vladar! Ovde se odnosi na Boga Oca (up. Lk 2:29 i Otk 6:10). Koristi se i za Isusa (up. 2. Pet 2:1 i Juda 1:4).

▣ **“KOJI SI STVORIO NEBO, ZEMLJU I MORE, I SVE ŠTO JE U NJIMA”** Moguće je da je ovo aluzija na 2. Mojs 20:11. Ovaj citat je i u Dap 14:15, a ista istina je navedena i u Dap 17:24. Gospod je Stvoritelj!

4:25 U rukopisima postoje brojne varijante prvog dela ovog stiha. Najstariji rukopisi P⁷⁴, א, A, i B već sadrže višesmisleni varijantu. Iako nije poznat tačan red reči, suština teksta je jasna. Za detaljnu analizu ovog problema i teorije o tome šta se dogodilo, vidite Brus M. Metzger (Bruce M. Metzger), *Tekstualni komentar grčkog Novog zaveta (A Textual Commentary on the Greek New Testament)*, str. 321-323.

▣ **“Svetim Duhom kroz usta svog sluge Davida”** Ovim se potvrđuje nadahnutost Starog zaveta (up. Mt 5:17-19). Ovo je citat iz Septuaginte, Ps 2:1-2, carskog mesijanskog Psalma. Hrišćanstvo nije nešto novo, nego je ispunjenje Starog zaveta (up. Mt 5:17-48). Možemo biti sigurni da će se svet suprotstavljati, ali isto tako, i da će Gospod pobediti.

4:25-26 “PAGANI... NARODI... KRALJEVI... KNEŽEVI” Čini se kao da učenici prave rabinsku asocijaciju reči sa rečju “vođe”. Na neki način, oni za Sinedrion kažu da su *Goyim* (tj. pagani) ili makar povezuju ova SZ imena sa tadašnjim grupama (tj. Pilat, Irod, Sinedrion i masa Jevreja) koje su učestvovala u Isusovom suđenju i raspeću.

▣ **“BUNE”** Doslovno značenje je “zafrektati kroz nos”. Ovo ukazuje na visoku aroganciju.

4:26 “GOSPODA... POMAZANIKAJE NJEGOVOG” Primitite da se govori o Mesiji i o Gospodu zajedno. Iznenaduje me što nisu citirali Ps 110:1.

Teško je biti monoteista (vidite posebnu temu kod Dap 2:39) i prihvatiti punu Hristovu božansku prirodu i ličnost Duha (up. Dap 4:25, vidite posebnu temu kod Dap 2:32). A ipak, te tri božanske, večne ličnosti se nekoliko puta u NZ pojavljuju u jedinstvenom kontekstu. Setite se da su svi pisci osim Luke monoteistični jevrejski hrišćani. Zbog nečeg

radikalnog su počeli da prihvataju trojstvo (tj. evanđelje). Vidite POSEBNA TEMA: TROJSTVO (SPECIAL TOPIC: THE TRINITY) kod Dap 2:32.

4:27 “tvog svetog sluge Isusa, koga si pomazao” Primitite ove mesijanske nazive.

1. sveti (up. Dap 3:14; 4:30)
2. sluga (*pais*, up. Dap 3:13,26; 4:25,27,30. Vidite belešku kod Dap 3:13)
3. pomazan (*chriō*, izvor reči Hrist, up. Lk 4:18; Dap 4:27; 10:38)

Ovaj stih izražava nekoliko različitih načina na koje je Gospod poslao i autorizovao Isusa. Isus je Božiji večni plan i metod otkupljenja i obnove (up. Dap 4:28, vidite posebnu temu kod Dap 1:8).

POSEBNA TEMA: POMAZANJE U BIBLIJI (BDB 603) (SPECIAL TOPIC: ANOINTING IN THE BIBLE (BDB 603))

▣ **“udružili... protiv tvog svetog sluge Isusa”** Ovo je spisak osoba koje su se protivile Isusu u Jerusalimu.

1. Irod, Edumejac, vladar Palestine postavljen od strane Rima (vidite sledeću posebnu temu)
2. Pontije Pilat, rimski administrativni vođa Palestine (vidite posebnu temu kod Dap 3:13)
3. pagani, ovo se može odnositi na rimsku vojsku ili jevrejske obraćenike
4. narod Izraelov, što se odnosi na jevrejske vođe i jevrejsku masu koja je tražila da Varava bude oslobođen, a Isus razapet

POSEBNA TEMA: PORODICA IRODA VELIKOG (SPECIAL TOPIC: THE FAMILY OF IROD THE GREAT)

4:28 “tvoja ruka i tvoja odluka unapred odredile da se dogodi” Čak i pre stvaranja, Bog je imao svoj plan otkupljenja (up. Mt 25:34; Jn 17:24; Ef 1:4; 1. Pet 1:20; Otk 13:8; Dap 2:13; 3:18; 13:29). Hristovi neprijatelji su samo sproveli ono što je Bog hteo od njih. Isus je došao da umre (up. Mk 10:45). Termin koji je ovde preveden kao “unapred odredile” je složenica PREDLOGA “ranije” i “postaviti granice” (up. Rim 8:29,30; 1. Kor 2:7; Ef 1:5,11).

Najvažniji stihovi o predodređenosti u NZ su Rim 8:28-30; Rim 9; i Ef 1:3-14. Oni očigledno naglašavaju Božiju suverenost. On ima potpunu kontrolu nad svim stvarima, uključujući i ljudsku istoriju. Unapred određen božanski plan otkupljenja se ostvaruje u vremenu. Međutim, ovaj plan nije proizvoljan ili selektivan. Zasnovan je ne samo na Božijem suverenitetu i predznanju, nego i na Njegovom nepromenljivom karakteru ljubavi, blagodati i nezaslužene milosti. Moramo se paziti da nam naš zapadnjački (američki) individualizam i naš evangelistički žar ne zaklone ovu prelepu istinu. Takođe se moramo paziti da ne pravimo tabore u istorijskom, teološkom konfliktu između Augustina (Augustine) i Pelagija (Pelagius) ili između kalvinizma i arminijanizma.

Predodređenje nije doktrina koja ima za cilj da ograniči Božiju ljubav, milost i blagodat, niti da neke isključi iz evanđelja. Njen cilj je da osnaži vernike oblikovanjem njihovog pogleda na svet. Božija ljubav je za celo čovečanstvo (up. 1. Tim 2:4; 2. Pet 3:9). Bog upravlja svim stvarima. Ko ili šta nas može odvojiti od Njega (up. Rim 8:31-39)? Predodređenje je jedan od dva načina sagledavanja života. Za Boga je celokupna istorija sadašnjost. Vreme utiče na ljude. Naša perspektiva i mentalne sposobnosti su ograničene. Nema kontradikcije između Božijeg suvereniteta i ljudske slobodne volje. To je savezna struktura. Ovo je još jedan primer biblijske istine koja je data u paradoksalnim, dijalektičkim parovima, između kojih postoji tenzija. Biblijske doktrine su predstavljene iz različitih perspektiva. Često deluju paradoksalno. Istina je balans između naizgled suprotstavljenih parova. Ne smemo otklanjati tenziju time što ćemo odabrati jednu istinu. Ne smemo izolovati ni jednu biblijsku istinu tako da stoji odvojeno od ostalih.

Takođe je važno dodati da cilj odabira nije samo odlazak na nebo nakon smrti, nego i život nalik Hristovom (up. Ef 1:4; 2:10)! Odabrani smo da budemo “sveti i besprekorni”. Bog odabire da nas promeni da bi drugi mogli videti promenu i odgovoriti sa verom u Boga u Hristu. Predodređenje nije lična privilegija, nego savezna odgovornost! Spaseni smo da bismo služili! Vidite posebnu temu kod Dap 2:47.

4:29 “tvoju Reč govore” Ovo je INFINITIV PREZENTA AKTIVNI. Ovo je molitva za neprekidnu smelost (up. Ef 6:19 i Kol 4:3) i potvrda nadahnutosti (up. 2. Tim 3:15-17).

SSP	sa svom smelošću
NSP	sa svom odvažnošću
DK, DS	sa svakom slobodom
EC	potpuno slobodno

Vidite sledeću posebnu temu.

POSEBNA TEMA: SMELOST (*PARRHĒSIA*) (SPECIAL TOPIC: BOLDNESS (*PARRHĒSIA*))

4:30 “Pruži svoju ruku da... bude izlečenja” Ovo je antropomorfan izraz (vidite posebnu temu kod Dap 2:33), koji se koristi da opiše Božije otkrivanje svog saosećanja i moći. Znaci su bili način da se potvrdi poruka evanđelja. Ta poruka je bila radikalno drugačija od onoga što su oni celog svog života slušali u sinagogi.

4:31 “zatrese se mesto na kojem su se okupili” Bog je ohrabrio ove svedoke još jednom fizičkom demonstracijom svoje moći i prisustva, kao što je učinio i na dan Pedesetnice. Reč koja je upotrebljena označava vetar koji duva u jedra lađe koja plovi.

▣ **“svi se ispuniše Svetim Duhom”** Primitite da su i ovde svi ispunjeni (up. Dap 2:4; 4:8,31; 9:17; 13:9,52, vidite belešku kod Dap 5:17). Ovo ispunjenje je bilo radi smelog objavljivanja evanđelja. Takođe primitite da se jezici ne spominju. Jezici se u Delima spominju uglavnom u evangelističkom kontekstu, o tome kako evanđelje prevazilazi kulturno-etničke i/ili geografske prepreke.

▣ **“Božiju reč”** *Jeronimov komentar Biblije (The Jerome Biblical Commentary)*, str. 180, sadrži dobru belešku o ovom izrazu: “Ovo je Lukin omiljeni način da izrazi hrišćansku poruku (vidite Dap 6:2,7; 8:14; 11:1; 13:5,7,44,46,48; 16:32; 17:13; 18:11). Njegove varijante su “Gospodnja reč” (Dap 8:25; 13:49; 15:35,36; 19:10,20; 20:35) ili jednostavno “Reč” (Dap 4:29; 6:4; 8:4; 10:44; 11:19; 14:25; 16:6).”

Ovo je centralno pitanje vere: “Da li je evanđelje koje je predstavljeno u NZ Božija reč?” Vera pokrenuta Duhom kaže “da“!!

▣ **“smelo”** Vidite posebnu temu kod Dap 4:29.

SSP: DELA 4:32-35

³²A svi koji su poverovali, bili su jedno srcem i dušom. Niko nije govorio da je nešto od njegove imovine samo njegovo, nego im je sve bilo zajedničko. ³³Apostoli su sa velikom silom svedočili o vaskrsenju Gospoda Isusa, i velika milost bila je na svima njima. ³⁴Niko od njih nije oskudevao, jer svi koji su posedovali zemlju ili kuće, prodavali su ih i donosili novac od prodaje ³⁵pa ga stavljali apostolima pred noge. Od toga se onda svakom davalo koliko mu je trebalo.

4:32 “svi koji su poverovali, bili su jedno srcem i dušom” Duh jedinstva među vernicima (up. Dap 1:14) odražava jedinstvo trojedinog Boga (up. Jn 17:11,21,23; Ef 4:4-6). Ove reči su upotrebljene u Mk 12:30 da predstave prvu zapovest iz 5. Mojs 6:4-5.

▣ **“nego im je sve bilo zajedničko”** Oni su se osećali i ponašali kao porodica. Ovo je prvi pokušaj crkve da finansira službu. Bio je dobrovoljan i uzajaman, a ne obavezan. Motivi su bili ljubav i briga, a ne vlast ili društveni položaj!

4:33 “svedočili o vaskrsenju” Ovo je centralna istina njihove poruke (up. 1. Kor 15). Isus je živ!

▣ **“velika milost bila je na svima njima”** Iz Pavlovih pisama saznajemo da je kasnije ova crkva postala veoma siromašna (up. Rim 15:3; Gal 2:10). Velika milost, kao i život u izobilju (up. Jn 10:10), ne tiču se materijalnih stvari. Primitite da je ova milost bila na svima njima, ne samo na vođama, na onima koji su imali određene darove ili na pripadnicima određenog socio-ekonomskog nivoa.

4:34 Članovi crkve su saosećali jedni sa drugima. Oni koji su imali dobrovoljno su davali onima koji nisu (up. Dap 4:35). Ovo nije komunizam, nego ljubav na delu.

4:35 “stavljali apostolima pred noge” Ovo je kulturološki idiom koji označava davanje nečega nekome. Oni su svoju imovinu i novac stavljali apostolima pred noge zato što su svoje živote stavili pred Isusove noge.

▣ **“Od toga se onda svakom davalo”** Ovo je INDIKATIV IMPERFEKTA PASIVNI, koji izražava kontinuiranu radnju u prošlosti. Ovo je nastavak običaja iz sinagoge da se pomaže siromašnima i ljudima u nevolji.

▣ **“koliko mu je trebalo”** Klajn (Klein), Blomberg (Blomberg) i Habard (Hubbard) u svom *Uvodu u biblijsko tumačenje (Introduction to Biblical Interpretation)*, str. 451-453, daju zanimljiv komentar da Marksov manifest sadrži dva citata iz Dela:

1. “svaki od njih, prema svojim mogućnostima” - Dap 11:29
2. “svakom davalo koliko mu je trebalo”

Hermeneutički problem je to što savremeni ljudi pokušavaju da iskoriste Bibliju tako da ona podrži nešto što ona sama nikada nije ni sadržala ni podrazumevala. Biblija ne može za nas značiti nešto što nikada nije značila prvobitnom autoru ili slušaocima. Mi možemo primeniti tekst na različite načine u odnosu na našu kulturološku i egzistencijalnu situaciju, ali naša primena mora biti neodvojivo povezana sa onim što je prvobitni autor nameravao da kaže. Svaki biblijski tekst ima samo jedno značenje, ali brojne primene i značajnosti. (Vidite moj seminar biblijskog tumačenja na www.freebiblecommentary.org)

SSP: DELA 4:36-37

³⁶I Josif, levit, rodom Kipranin, koga su apostoli prozvali Varnava - što znači "sin utehe" - ³⁷prodade njivu koju je imao, a novac donese i stavi ga apostolima pred noge.

4:36 "Josif, levit" Stari zavet je zabranjivao sveštenicima da poseduju zemlju, ali su rimski autoriteti promenili mnoge stvari u Palestini.

▣ **"koga su apostoli prozvali Varnava - što znači "sin utehe"** Ovo je popularno značenje imena "Varnava". Moguće značenje na aramejskom je bilo "sin proroštva" ili na hebrejskom bi moglo biti "Nevin sin" (AB, vol. 1). On je bio jedan od prvih vođa u jerusalimskoj crkvi i Pavlov prijatelj i saputnik na misionarskim putovanjima. Euzebije (Eusebius), istoričar rane crkve, kaže da je on bio jedan od sedamdesetorice u Lk 10.

POSEBNA TEMA: VARNAVA (SPECIAL TOPIC: BARNABAS)

4:37 "njivu koju je imao" On je bio imućan čovek (kao i Nikodim i Josif iz Arimateje). Dela 5 pokazuju moguće zloupotrebe ovog načina finansiranja službe (npr. zavist, laž i smrt).

PREDLOZI ZA RAZGOVOR

Ovo je vodič za proučavanje sa komentarima, što znači da ste vi odgovorni za svoje lično tumačenje Pisma. Činite to u svetlu objave koju imate. Vi, Pismo i Sveti Duh ste prioriteta u tumačenju. Ne smete to prepustiti komentatoru.

Ovi predlozi za razgovor vam mogu pomoći da razmislite o osnovnim temama ovog dela knjige. Njihova svrha je da vas podstaknu na razmišljanje i nemaju definitivne odgovore.

1. Ko su sadukeji? Zašto su bili toliko ljuti?
2. Šta je Sinedrion?
3. Zašto je značajan Ps 118?
4. Zašto je Dap 4:12 toliko značajan?
5. Da li se predodređenje iz Dap 4:28 odnosi na pojedince ili na Božiji plan otkupljenja? Zašto?
6. Da li Luka pokušava da postavi presedan za crkvu u Dap 4:32-5:11?

DELA 5

PODELA PARAGRAFA U SAVREMENIM ENGLLESKIM PREVODIMA

UBS ⁴	NKJV	NRSV	TEV	NJB
Ananija i Sapphira	Laganje Svetom Duhu	Podela imovine (4:32-5:11) 4:32-5:6	Ananija i Sapphira	Prevara Ananija i Sapphira
5:1-11	5:1-11	5:7-11	5:1-6 5:7-8 5:9-11	5:1-6 5:7-11
Učinjena mnoga znamenja i čuda 5:12-16 Progon apostola	Nastavak moći u crkvi 5:12-16 Oslobađanje zatvorenih apostola 5:17-21	Drugo hapšenje apostola 5:12-21a	Znamenja i čuda Progon apostola 5:17-21a	Opšta situacija 5:12-16 Hapšenje i oslobađanje apostola 5:17-18 5:19-21a Poziv da dođu pred Sinedrion 5:21b-26
5:27-32	Apostoli ponovo na suđenju 5:22-32	5:21b-26 5:27-32	5:21b-26 5:27-28 5:29-32	5:27-33
5:33-42	Gamaliilov savet 5:33-42	Gamaliil 5:33-39a 5:39b-42	5:33-39a 5:39b-42	Gamaliilova intervencija 5:34-39a 5:39b-41 5:42

TREĆI KRUG ČITANJA (iz Vodiča za dobro čitanje Svetog pisma)

PRAĆENJE NAMERE IZVORNOG AUTORA NA NIVOU PARAGRAFA

Ovo je vodič za proučavanje sa komentarima, što znači da ste vi odgovorni za svoje lično tumačenje Pisma. Činite to u svetlu objave koju imate. Vi, Pismo i Sveti Duh ste prioriteta u tumačenju. Ne smete to prepustiti komentatoru. Pročitajte poglavlje bez prekidanja. Odredite teme. Uporedite vašu podelu tema sa navedenih pet prevoda. Podela na paragrafe nije nadahnutna, ali je ključna za praćenje namere izvornog autora, što je suština tumačenja. Svaki paragraf ima jednu i samo jednu temu.

1. Prvi paragraf
2. Drugi paragraf
3. Treći paragraf
4. Itd.

PROUČAVANJE REČI I IZRAZA

SSP: DELA 5:1-6

¹A neki čovek po imenu Ananija sa svojom ženom Sapphirom prodade imanje ²pa sa ženinim znanjem zadržao deo novca za sebe, a ostatak donese i položi apostolima pred noge. ³Tada mu Petar reče: "Ananija, zašto ti je Satana ispunio srce pa si slagao Svetog Duha i zadržao deo novca od zemlje? ⁴Zar ti nije pripadala pre nego što si je prodao? A kad si je prodao, zar ti novac nije bio na raspolaganju? Zašto si u svoje srce stavio takvo delo? Nisi slagao ljude, nego Boga." ⁵Kad je Ananija čuo ove reči, pade i izdahnu, a silan strah obuze sve koji su to čuli. ⁶Neki mladići ustadoše i uviše ga pa ga izneše napolje i sahraniše.

5:1 "Ananija" Puno hebrejsko ime je bilo *Hananiah*, sa značenjem "Gospod milostivo daje" ili "Gospod je milostiv" (BDB 337).

■ **“Sapfirom”** Ona je bila Ananijina žena. Na aramejskom njeno ime znači “prelepa”. Oboje su bili vernici.

5:2 “zadrža” Ovaj isti, redak GLAGOL (*nosphizomai*) upotrebljen je u Septuaginti (LXX), IsNav 7:1, da opiše Ahanov greh. F. F. Brus (F. F. Bruce), u svom komentaru Dela (NIC) primećuje da je Ananija za ranu crkvu ono što je Ahan za Osvajanje. Greh je mogao ugroziti celu crkvu. Ovaj termin je takođe upotrebljen u Tit 2:10 za robove koji krađu od svojih gospodara.

■ **“ostatak donese i položi apostolima pred noge”** Ovo podseća na ono što je Varnava učinio u Dap 4:37. Ovaj par je imao slobodu da odluči da li će prodati svoju ličnu imovinu ili ne (up. Dap 5:4). Mogli su slobodno da daju neki njen deo ili sve za službu Gospodu. Nisu imali pravo da daju deo, a da tvrde da su dali sve. Njihovi motivi i dvolični činovi otkrili su njihova srca (up. Dap 5:4c; Lk 21:14). Bog vidi srca (up. 1. Sam 16:7; 1. Car 8:39; 1. Let 28:9; Posl 21:2; Jer 17:10; Lk 16:15; Dap 1:24; Rim 8:27).

5:3 “Satana... Svetog Duha” Ovo pokazuje da postoje dve duhovne sile koje su aktivne u našem svetu i u našim životima. U Ef 2:2-3 (up. Jak 4) navedena su tri neprijatelja čovečanstva nakon Postanka:

1. sistem palog sveta
2. lični kušać
3. naša pala priroda

POSEBNA TEMA: SATANA (SPECIAL TOPIC: SATAN)

POSEBNA TEMA: LIČNO ZLO (SPECIAL TOPIC: PERSONAL EVIL)

■ **“ispunio”** Ista ova reč se koristi za ispunjenje Duhom (up. Ef 5:18). Ispunjenje traži saradnju! Mi se ispunjavamo nečim (vidite belešku kod Dap 5:17)! Satana jeste uključen, ali mi smo odgovorni (up. Lk 22:3-6). Preporučujem knjigu *Tri suštinska pitanja o duhovnoj borbi (Three Crucial Questions About Spiritual Warfare)*, autora Klintona E. Arnolda (Clinton E. Arnold). Iznenadjuće je da uticaj Satane i dalje postoji u životima vernika (up. Ef 6:10-19; 1. Jn 5:18-19). Vidite beleške kod Dap 2:4 i 3:10.

Moguće je da je ovaj izraz (tj. “ispunio srce”) hebrejski idiom (up. Jest 7:5; Prop 8:11; 9:3). Mnogi stručnjaci pretpostavljaju da su prva poglavlja Dela pisana na aramejskom.

■ **“slagao Svetog Duha”** Slagali su Petra i crkvu, ali su u suštini slagali Svetog Duha. Teološki je ovo veoma slično situaciji kada je Isus pitao Pavla na putu za Damask: “zašto me progoniš” (up. Dap 9:4). Pavle je progonio pojedinačne vernike, ali je Isus to lično shvatio, kao i Duh ovde. Ovo treba da bude upozorenje za savremene vernike.

5:4 Ovaj stih ima dva pitanja koja očekuju “da” za odgovor. Ovo je pitanje koje se tiče gramatike, a ne tumačenja.

■ **“Nisi slagao ljude, nego Boga”** Problem nije u tome što su zadržali deo novca, nego što su lagali da bi ostavili utisak duhovnih osoba. Primitite da je čak i čin dobrote i velikodušnosti greh ukoliko je učinjen sa pogrešnim motivima (up. Rim 14:23c). Primitite da se Sveti Duh, spomenut u Dap 5:3, ovde naziva Bogom.

5:5 “pade i izdahnu” U drevnom svetu je poslednji dah bio dokaz da je duh osobe napustio telo (up. Sud 4:2; Jez 21:7 u LXX). Ovaj redak termin se u NZ koristi samo u Delima (up. Dap 5:4,10; 12:23). Ovo je primer temporalne kazne, kao i Božija osuda Aaronovih sinova u 3. Mojs 10. Bog ozbiljno shvata greh. Cena za greh je život (up. 2. Car 14:6; Jez 18:4,20).

■ **“silan strah obuze sve koji su to čuli”** Verovatno je ovo bila svrha ove temporalne kazne. To bi bilo analogno sa starozavetnim smrtima Nadava i Avihua iz 3. Mojs 10, kao i Uze iz 2 Sam 6. Na osnovu 1. Kor 11:30; Jak 5:20; i 1. Jn 5:16-17, možemo pretpostaviti da zbog nekih grehova vernici zaslužuju ranu smrt. Teško je održavati ravnotežu između Božije svetosti (transcendencije) i Boga kao Oca (imanencije).

5:6 “sahraniše” Jevreji iz prvog veka nisu balzamovali tela (još uvek to ne čine), verovatno zbog 1. Mojs 3:19 (up. Ps 103:14; 104:29). Telo je moralo biti brzo sahranjeno, obično istog dana.

Zbog prestupa nije održana memorijalna služba ili neki drugi hrišćanski obred sahranjivanja.

POSEBNA TEMA: OBIČAJI SAHRANJIVANJA (SPECIAL TOPIC: BURIAL PRACTICES)

SSP: DELA 5:7-11

⁷Posle otprilike tri sata, uđe i njegova žena, ne znajući šta se dogodilo. ⁸Petar je upita: “Reci mi, da li ste zemlju prodali za toliko i toliko?” “Da”, odgovori ona, “za toliko.” ⁹“Zašto ste se dogovorili da iskušate Gospodnjeg Duha?” reče joj Petar. “Gledaj! Pred vratima su noge onih koji su sahranili tvog muža; a i tebe će izneti.” ¹⁰I ona istog časa pade pred njegove noge i izdahnu. Tada udoše oni mladići i nadoše je mrtvu pa je izneše i sahraniše pored njenog muža. ¹¹A silan strah obuze svu crkvu i sve koji su to čuli.

5:7 “Posle otprilike tri sata” Ovo pokazuje da zapisi potiču od direktnih svedoka. Lukine tekstove karakteriše to obraćanje pažnje na detalje. To govori i o njegovom stilu pisanja i o načinu pridobijanja podataka (tj. razgovorima sa svedocima).

5:8 Laž i pretvaranje se nastavljaju!

5:9 “iskušate” Na neki način, ovo je bio test prisustva i moći Svetog Duha, ličnog prisustva Boga Oca na zemlji (vidite posebnu temu kod Dap 1:2). Postoje i privremene i večne posledice za iskušavanje Duha! Njih dvoje nisu shvatali da su oni u stvari slagali Duha, ali Petar jeste.

Za iskušavanje se koriste dve reči. Značenje ove reči je “testirati radi uništenja”. Moguće je da ovo odražava 2. Mojs 17:2 i 5. Mojs 6:16, gde ovi tekstovi upozoravaju protiv iskušavanja/testiranja Gospoda (up. Ps 78:18,41,56).

POSEBNA TEMA: GRČKI POJMOVI ZA TESTIRANJE I NJIHOVE KONOTACIJE (SPECIAL TOPIC: GREEK TERMS FOR TESTING AND THEIR CONNOTATIONS)

5:10 Reč koja je prevedena kao “mladići” (*neōteroi*) u Dap 5:6 razlikuje se od reči *neanikoi* u Dap 5:10. Nije sigurno da li ta dva termina označavaju razlike u autoritetu između tih mladića ili samo njihovu pripadnost različitim grupama u crkvi. Obe grčke reči potiču od istog korena (*neos*).

5:11 “silan strah obuze... sve koji su to čuli” Luka koristi uobičajenu reč *phobos* nekoliko puta u ovom istom uopštenom smislu (up. Lk 1:69; 3:37; Dap 19:17). Za vernike je to osećaj obazrivosti, divljenja i poštovanja, ali za nevernike je to osećaj bojazni, straha i užasnutosti (up. Lk 12:4-5; Jev 10:31).

▣ **“crkvu”** Ovaj termin se ovde prvi put koristi u Delima, iako se u Primljenom tekstu (*Textus Receptus*) javlja kod Dap 2:47. Vidite sledeću posebnu temu.

POSEBNA TEMA: CRKVA (*EKKLESIA*) (SPECIAL TOPIC: CHURCH (*EKKLESIA*))

SSP: DELA 5:12-16

¹²Apostoli su činili mnoga znamenja i čuda u narodu. Svi su se jednodušno okupljali u Solomonovom tremu.

¹³Niko drugi nije se usuđivao da im se pridruži, ali ih je narod veoma hvalio. ¹⁴A broj muškaraca i žena koji su poverovali u Gospoda bivao je sve veći, ¹⁵tako da su iznosili bolesne na ulice i stavljali ih na postelje i prostirke, ne bi li, kad Petar naide, bar njegova senka pala na nekog od njih. ¹⁶A nagruše i mnogi iz gradova oko Jerusalima pa su donosili bolesne i one koje su mučili nečisti duhovi. I svi su bili izlečeni.

5:12-16 Ovo je kratko sumiranje, karakteristično za Dela apostolska (up. Dap 2:43-47 i 4:32-35).

5:12 “mnoga znamenja i čuda” Ovo je INDIKATIV IMPERFEKTA PASIVNI (odložni) INDIKATIV IMPERFEKTA PASIVNI (odložni). Ova dva termina se pojavljuju u Petrovom citatu Joila 2 u Dap 2:19. Stalno su činjena čuda (up. Dap 2:43; 4:30; 5:12; 6:8; 7:36; 14:3; 15:20). Setite se da prisustvo čuda nije nužno i znak božanske prirode (up. Mt 24:24; i 2. Sol 2:9), nego je ono bilo, i još uvek jeste, način potvrđivanja hrišćanske poruke, koja se značajno razlikovala po fokusu i naglascima od judaizma.

▣ **“jednodušno”** Vidite belešku kod Dap 1:14. Luka ovo neprekidno naglašava. To je bio ideal koji nije dugo trajao!

▣ **“u Solomonovom tremu”** Ovo je bila otvorena kolonada unutar oblasti Hrama, uz istočni zid dvorišta za pagane. Isus je takođe ovde često poučavao (up. Jn 10:23). Petar i Jovan su upravo ovde prvi put uhapšeni.

5:13

SSP

Niko drugi nije se usuđivao da im se pridruži

NSP

Niko drugi nije se usudio da im se priključi

DK

niko ne smejaše pristupiti njima

DS

niko nije smeo da im pristupi

EC

niko se nije usuđivao da im se pridruži

Ovo je neobičan izraz. Čini se da opisuje negativnu stranu “straha”. Nekoliko grupa je navedeno u ovom kontekstu (up. Dap 5:12-16). Većinu su ovi događaji privukli veri u Hrista (up. #5, moguće i #6 i #7) ili su bili potvrda vere u Hrista (tj. #3).

1. Apostoli, Dap 5:12

2. narod, Dap 5:12,13

3. vernici (tj. jednodušno okupljeni u Solomonovom tremu), Dap 5:12

4. drugi (tj. jevrejsko vodstvo), Dap 5:13
5. novi vernici, Dap 5:14
6. bolesni iz Jerusalima, Dap 5:15
7. bolesni i opsednuti iz okolnih gradova, Dap 5:16

INFINITIV PREZENTA SREDNJI “pridruži” bi se mogao doslovno prevesti kao “zalepi“. Luka često koristi ovaj termin, ali sa različitim značenjima.

Ovde se odnosi na činjenicu da oni nisu postali deo nove grupe (tj. vernici u Isusa kao obećanog Mesiju).

5:14 “poverovali” Ovo je PARTICIP PREZENTA AKTIVNI, koji ukazuje na trajnu radnju. Vidite posebne teme kod Dap 2:40 i 3:16.

SSP, DS, EC	u Gospoda
NSP	u Gospodu
DK	Gospoda

Ovaj gramatički oblik (tj. u sistemu sa osam padeža) može se shvatiti kao DATIV (“kome, čemu”) ili LOKATIV (“gde“). Mislim da je to način da se pokaže da vernici pripadaju Gospodu. On nas poseduje, mi Njega!

▣ **“žena”** Luka posebno naglašava žene i u Evanđelju i u Delima (tj. Dap 1:14; 8:12; 16:1,13; 17:4,12,34; 18:2; 21:5). Isus ženama i deci daje novo osećanje dostojanstva i vrednosti.

▣ **“broj... bivao je sve veći”** Luka često koristi sumarne izjave o rastu crkve (up. Dap 2:47; 5:14; 6:7; 9:31; 12:24; 16:5; 19:20).

5:15 “kad Petar naide, bar njegova senka” U ovoj fazi su čuda bila uobičajen način potvrđivanja evanđelja. Petar je očigledno bio glasnogovornik za apostole. Ista vrsta potvrđivanja, isceljivanje, takođe se događalo kroz Pavla (up. Dap 19:12).

Kao tumači, mi moramo upamtiti da su ta čuda bili znaci dati da bi pokazali:

1. Božije saosećanje
2. istinu evanđelja
3. koje vođe su pozvane od Boga

Ovi znaci su dati u određenoj kulturi, sa određenom svrhom. To što je Bog to tada uradio, ne znači automatski da će to isto raditi u svakom istorijskom dobu i u svakoj kulturi. To ne znači da je Bog manje aktivan ili manje saosećajan u drugim dobima, nego da Božiji ljudi moraju živeti po veri, a ne po onome što vide! Čuda se nastavljaju, ali najviši cilj mora biti spasenje grešnika, a ne fizičko isceljivanje onih koji će i dalje umreti!

Čini mi se da se Bog nije promenio. Njegov karakter, moć, saosećanje i Njegova želja da svi budemo spaseni ostaju isti, ali kada teološki posmatramo istoriju, postoje dva velika perioda intenzivnih, natprirodnih znakova, i od Boga i od Satane.

1. u vreme inkarnacije i razvoja rane crkve
2. neposredno pre poslednjih dana, kada će vernici biti pod velikim progonom

Želim da citiram A. T. Robertsona (A. T. Robertson), *Slike rečima u Novom zavetu (Word Pictures in the New Testament)*, vol. III, str. 62

“Naravno, Petrova senka sama po sebi nije imala vrednost niti moć. To je sigurno bila vera sa sujeverjem, kao i u drugim primerima koji se pojavljuju u Evanđeljima (Mt 9:20; Mk 6:56; Jn 9:5), kao i upotreba Pavlove maramice (Dap 19:12).

Bog prihvata čak i sujevernu veru, ako je ona zaista vera u Njega. Jako malo ljudi je sasvim lišeno sujeverja.”

5:16 “svi su bili izlečeni” Ovo je INDIKATIV IMPERFEKTA PASIVNI, koji izražava da su svi izlečeni (činilac nije naveden, ali to je verovatno Duh), jedan po jedan, ponovo i ponovo i ponovo, sve dok niko nije preostao!

Ovo je sumarna izjava. Da li treba da je doslovno shvatimo (tj. baš svaka osoba)? Isus je tražio veru ili je upotrebljavao isceljenja da bi (1) poučio učenike ili (2) pridobio pažnju ljudi da ga slušaju.

Meni je zapanjujuće to što nisu svi koji su izlečeni u NZ istovremeno i “spaseni“ (tj. poverovali u Hrista i stekli večan život). Fizičko isceljenje je slaba zamena za duhovno spasenje. Čuda pomažu samo ako nas dovode Bogu. Svi ljudi žive u palom svetlu. Loše stvari se dešavaju. Bog često odlučuje da ne interveniše, ali to ništa ne govori o Njegovoj brizi i pažnji. Pazite se da ne tražite čudesan čin od Boga svaki put u ovom trenutnom zlom vremenu. On je suveren i mi ne znamo sve implikacije bilo koje pojedinačne situacije.

Ovde bih želeo da navedem belešku iz mog komentara stiha 2. Tim 4:20 o Pavlu i fizičkom isceljenju (vidite:

www.freebiblecommentary.org):

“Toliko mnogo pitanja želim da postavimo novozavetnim piscima. Jedna tema o kojoj svi vernici misle jeste fizičko isceljenje. U Delima (up. Dap 19:12; 28:7-9) Pavle može da leči, ali se čini da to ne može ovde i u 2. Kor 12:7-10 i Fil 2:25-30. Zašto su samo neki izlečeni, a ne svi i da li postoji vremenski period za isceljenja koji je sada završen?

Ja čvrsto verujem u natprirodnog, saosećajnog Oca, koji nas je isceljivao i još uvek isceljuje i fizički i duhovno, ali zašto je ovaj aspekt isceljivanja naizgled prisutan, a zatim očigledno odsutan? Ne mislim da je to povezano sa ljudskom verom, jer je Pavle sigurno imao veru (up. 2. Kor 12). Verujem da su isceljenja i čuda potvrđivala istinitost i pouzdanost evanđelja, što još uvek čine u delovima sveta gde se ono objavljuje. Međutim, verujem da Bog želi da mi živimo po veri, a ne po onome što vidimo. Takođe, često se fizičke bolesti dozvoljavaju u životima vernika (1) kao privremena kazna za greh; (2) kao posledica života u palom svetu; i (3) kao sredstvo za duhovni rast vernika. Moj problem je to što nikad ne znam koje od toga je u pitanju! Moja molitva da se u svakom slučaju ostvari Božija volja nije nedostatak vere, nego iskren pokušaj da pustim milostivom, saosećajnom Bogu da u svakom životu sprovede svoju volju.”

▣ “nečisti duhovi” Vidite sledeće posebne teme.

POSEBNA TEMA: DEMONSKO (NEČISTI DUHOVI) (SPECIAL TOPIC: THE DEMONIC (UNCLEAN SPIRITS))
POSEBNA TEMA: EGZORCIZAM (SPECIAL TOPIC: EXORCISM)

SSP: DELA 5:17-26

¹⁷Tada se prvosveštenik i sve njegove pristalice - to jest sadukejska stranka - ispuniše zavišću ¹⁸pa pohvataše apostole i baciše ih u javni zatvor. ¹⁹Ali, Gospodnji anđeo noću otvori vrata tamnice pa ih izvede i reče: ²⁰”Idite, stanite u Hram i govorite narodu sve o ovom Životu.” ²¹I oni ga poslušашe pa u zoru udoše u Hram i počеше da uče narod. A kad su prvosveštenik i njegove pristalice stigli, sazvaše Sinedrion i sve starešine Izraela pa poslaše u zatvor da ih dovedu. ²²Ali, kad su sluge stige u tamnicu, ne nadoše ih pa se vratiše i javiše: ²³”Našli smo zatvor dobro zaključan, i tamničare kako stoje pred vratima. Ali, kad smo ih otvorili, unutra nismo našli nikog.” ²⁴Kad su zapovednik hramske straže i prvosveštenici to čuli, počеше u nedoumici da se pitaju šta bi to moglo da bude. ²⁵Uto stiže neko pa im reče: “Eno oni ljudi što ste ih bacili u tamnicu stoje u Hramu i uče narod!” ²⁶Tada zapovednik ode sa svojim slugama i dovede ih, ali ne na silu jer su se bojali da ih narod ne kamenuje.

5:17 “ispuniše zavišću” Ova grčka reč u suštini znači “prokuvati”. Dakle, iz konteksta vidimo da ona sigurno označava zavist ili ljubomoru. Ovo nam pokazuje stvaran motiv religijskih vođa, zavist! U Lukinom Evanđelju glavni Isusovi neprijatelji bili su fariseji, ali u Delima su Njegovi najveći neprijatelji sadukeji.

Luka na različite načine koristi GLAGOL “ispuniti” da bi pokazao neku karakteristiku ili osobinu osobe ili personalizovanog entiteta.

1. Jovan Krstitelj je čak i pre svog rođenja bio ispunjen Svetim Duhom - Lk 1:15
2. Jelisaveta je bila ispunjena Svetim Duhom - Lk 1:41
3. Zaharija je bio ispunjen Svetim Duhom - Lk 1:61
4. ljudi iz sinagoge koji su čuli Isusa kako govori, ispunili su se besom - Lk 4:28
5. ljudi koji su bili u kući kada je u nju kroz krov spušten oduzet čovek, ispunili su se strahom - Lk 5:26
6. fariseji i učitelji zakona koji su putovali sa Isusom u subotu, ispunili su se gnevom - Lk 6:11
7. ljudi iz sobe na spratu bili su ispunjeni Svetim Duhom na dan Pedesetnice - Dap 2:4
8. oni koji su čuli Petra kako govori u hramu, ispunili su se čuđenjem - Dap 3:10
9. Petar je bio ispunjen Svetim Duhom kada je govorio pred Sinedrionom - Dap 4:8
10. svi u sobi na spratu bili su ispunjeni Svetim Duhom - Dap 4:31
11. Satana je ispunio srca Ananija i Sapphira - Dap 5:3
12. Petar i Jovan su ponovo govorili pred Sinedrionom i oni su se ispunili zavišću - Dap 5:17
13. Jerusolim je ispunjen evanđeljem - Dap 5:28
14. Sedmorica puna Duha i mudrosti - Dap 6:3
15. Stefan pun vere i Svetog Duha - Dap 6:5,8; 7:55
16. Ananija polaže ruke na Savla/Pavla i on je ispunjen Svetim Duhom - Dap 9:17
17. Pavle propoveda ispunjen Svetim Duhom - Dap 13:9
18. Jevreji kojima je Pavle propovedao, ispunili su se zavišću - Dap 13:45
19. učenici su bili neprekidno ispunjeni radošću i Svetim Duhom - Dap 13:52
20. Efes je bio ispunjen komešanjem - Dap 19:29

Čime ste vi “ispunjeni“ u prisustvu evanđelja?

5:18 Ova prva poglavlja u Delima pokazuju probleme sa kojima se rana crkva suočavala. Ti problemi se razlikuju od doba do doba, od kulture do kulture, ali Bog je na našoj strani, On je sa nama i osnažuje nas da ih prevaziđemo. Ništa — zatvor, pokušaj ponižavanja, pretnje, itd. — ne može verniku oduzeti Hristovo prisustvo i mir (up. Rim 8:31-39).

5:19 “Gospodnji anđeo” Ovaj izraz se koristi na dva načina u SZ.

1. za anđela (up. 1. Mojs 24:7,40; 2. Mojs 23:20-23; 32:34; 4. Mojs 22:22; Sud 5:23; 1. Sam 24:16; 1. Let 21:15 i dalje; Zah 1:28)

2. kao jedan od naziva za Gospoda (up. 1. Mojs 16:7-13; 22:11-15; 31:11,13; 48:15-16; 2. Mojs 3:2,4; 13:21; 14:19; Sud 2:1; 6:22-24; 13:3-23; Zah 3:1-2)

Luka često koristi ovaj izraz (up. Lk 1:11,13; 2:9; Dap 5:19; 7:30; 8:26; 12:7,11,23; 10:3; 27:23), ali u prvom od dva navedena smisla. U NZ se ovaj izraz ne koristi u drugom smislu, osim u Dap 8:26 i 29, gde se “Gospodnji anđeo” koristi kao paralela za Svetog Duha.

▣ **“otvori vrata tavnice”** Ovo je slično Pavlovom i Silinom iskustvu u Filipu (up. Dap 16:26). Postoje brojne paralele između Petrovog i Pavlovog života,. Moguće je da je ovo Lukina književna namera.

5:20 “Idite, stanite... govorite” Oni imaju ulogu tri IMPERATIVA.

1. idite, IMPERATIV PREZENTA SREDNJI (odložni)

2. stanite, PARTICIP AORISTA PASIVNI upotrebljen kao IMPERATIV (Friberg (Friberg), *Analitički grčki Novi zavet (Analytical Greek New Testament)*, str. 379)

3. govorite, IMPERATIV PREZENTA AKTIVNI

Anđeo je imao evangelističku misiju za ranu crkvu (i za današnju crkvu).

▣ **“govorite narodu”** Na ovome je bio naglasak apostolske službe. Smelost (vidite posebnu temu kod Dap 4:29), a ne strah, karakteriše njihove nove duhom-ispunjene živote.

SSP	sve o ovom Životu
NSP	sve reči o ovom životu
DK	sve reči ovog života
DS, EC	sve reči ovoga života

Ovaj izraz govori o novom životu (*zōē*, večni život) i koristi se samo za evanđelje Isusa Hrista. Oni su oslobođeni i duhovno (spasenje) i fizički (iz zatvora). Sada imaju zadatak da to sve ispričaju (up. Mt 28:18-20; Lk 24:47; Dap 1:8)!

POSEBNA TEMA: KERIGMA RANE CRKVE (SPECIAL TOPIC: THE KERYGMA OF THE EARLY CHURCH)

5:21 Primitite da to što su natprirodno oslobođeni ne znači da neće biti ponovo zatvoreni. Čak ni Božija briga ne znači da će sve teškoće biti rešene ili uklonjene iz službe (up. Mt 5:10-12; Rim 8:17; 1. Pet 4:12-16).

▣ **“Sinedrion i sve starešine Izraela”** Vidite POSEBNA TEMA: SINEDRION (SPECIAL TOPIC: SANHEDRIN) kod Dap 4:5. Na koga se odnosi reč “starešine”? Kertis Von (Curtis Vaughan), *Dela (Acts)*, str. 39-40, kaže da su to bile jerusalimske starešine koje nisu bile članovi Sinedriona u to vreme (up. M. R. Vinsent (M. R. Vincent), *Svetske studije (Word Studies)*, Vol. 1, str. 234), ali prevodi NASB i NIV ukazuju na to da su reči prevedene kao Sinedrion i starešine sinonimi.

5:23 “zaključan” Ovo je PARTICIP PERFEKTA PASIVNI. To znači da su vrata zatvora ostala zaključana i da ih je straža čuvala (PARTICIP PERFEKTA AKTIVNI), ali su zatvorenici nestali.

5:24 “u nedoumici da se pitaju” Luka nekoliko puta koristi ovaj termin. To je pojačan oblik reči *aporeō* (up. Lk 24:4; Dap 25:20) sa *dia* (up. Lk 9:7; Dap 2:12; 5:24; 10:17). U suštini označava sumnju, nesigurnost ili zbuđenost.

▣ **“šta bi to moglo da bude”** Gramatička forma ovog izraza je nepotpuna KONDICIONALNA REČENICA ČETVRTOG TIP (an uz OPTATIV AORISTA SREDNJI (odložni)). GLAGOLSKI OBLIK OPTATIV izražava zbuđenost (up. Lk 1:61-62; 3:15; 8:9; 15:26; 22:23; Dap 5:24; 8:31; 10:17; 21:33, vidite Džejms Alen Hjuet (James Allen Hewett), *Novozavetni grčki (New Testament Greek)*, str. 195).

5:26 “jer su se bojali da ih narod ne kamenuje” Ovo pokazuje popularnost rane crkve (up. Dap 5:13; 2:47; 4:21), izvor stalne zavisti jevrejskih vođa.

SSP: DELA 5:27-32

27Kad su ih doveli, postaviše ih pred Sinedrion, a prvosveštenik počeo da ih ispituje. **28**“Strogo smo vam naredili da ne učite narod u to ime”, reče on, “a vi ste, evo, preplavili Jerusalim svojim učenjem i hoćete da na nas padne krv toga čoveka!” **29**Tada Petar i ostali apostoli odgovoriše: “Treba se pokoravati Bogu pre nego ljudima. **30**Bog naših praotaca vaskrsao je Isusa, koga ste vi ubili obesivši ga o drvo. **31**Njega je Bog svojom desnicom uzvisio kao Kneza i Spasitelja da Izraelu podari pokajanje i oprostjenje greha. **32**I mi smo tome svedoci, kao i Sveti Duh, koga je Bog dao onima koji mu se pokoravaju.”

5:28
SSP

Strogo smo vam naredili

NSP	Strogo smo vam zabranili
DK	Ne zapretismo li vam oštro
DS	Oštro smo vam zapovedili
EC	zar vam nismo strogo naredili

NKJV prevod glasi “zar vam nismo strogo naredili da ne poučavate u to ime”, što je grčki tekst iz rukopisa $\aleph^2$, D i E, ali se ne nalazi u rukopisima P⁷⁴, $\aleph^*$, A i B. UBS⁴ koristi NKJV verziju u tekstu, ali stavlja “nismo“ u zagradu. Ovo pitanje pretpostavlja da je odgovor “da“. Apostoli su upozoreni!

Ova konstrukcija je semitski idiom (up. Lk 22:15), sličan SRODNOM AKUZATIVU u koine grčkom, gde GLAGOL (*parangellō*) i DIREKTNI OBJEKAT (*parangelia*) imaju isti koren. Ova konstrukcija pojačava osnovno značenje reči. Zanimljivo je da je ovaj termin pronađen u koine papirusima u Egiptu sa značenjem zvaničnog poziva na sud ili zvanične sudske naredbe (up. Multon (Moulton) i Miligan (Milligan), *Rečnik grčkog zaveta (The Vocabulary of the Greek Testament)*, str. 481).

▣ **“toga čoveka”** Ovaj izraz pokazuje prezir kod jevrejskih vođa. Oni ne spominju Isusovo ime. Čak i Talmud za Njega kaže “taj i taj“ (up. M. R. Vinsent (M. R. Vincent), *Svetske studije (Word Studies)*, vol. 1, str. 234).

▣ **“da na nas padne krv”** Petar i Jovan su nastavili da tvrde da su ove jevrejske vođe odgovorne za Isusovu smrt (up. Dap 5:30; 2:33; 3:14-15; 4:10). Stefan takođe iznosi ovu optužbu u Dap 7:52.

5:29 “Treba se” Ova reč *dei* označava moralnu nužnost. Ona pokazuje obavezu apostola da propovedaju istinu, bez obzira na posledice (up. Dap 4:19). Vidite belešku kod Dap 1:16.

5:30 “Bog naših praotaca” Ovi rani hrišćani su verovali da su oni pravi duhovni naslednici i potomci starozavetnog Božijeg naroda (up. Dap 3:13; Rim 2:28-29; Gal 6:16; 1. Pet 3:5,9; Otk 1:6).

▣ **“vaskrsao je Isusa”** NZ potvrđuje da je Otac vaskrsao Isusa (up. Dap 2:24,32; 3:15,26; 4:10; 5:30; 10:40; 13:30,33,34,37; 17:31; Rim 6:4,9) da bi potvrdio istinitost Isusovog života i učenja. Ovo je najvažniji aspekt kerigme (up. 1. Kor 15).

Takođe treba da primetimo da NZ potvrđuje da su Sin i Duh bili uključeni u ovaj veliki događaj potvrđivanja.

1. Sin - Jn 2:19-22; 10:17-18
2. Duh - Rim 8:11

▣ **“koga ste vi ubili obesivši ga o drvo”** Ovo je povezano sa kletvom iz 5. Mojs 21:23. Te religijske vođe su želele da Isus, koji je tvrdio da je Mesija, podnese Gospodnju kletvu. Isus je podneo kletvu starozavetnog Zakona (tj. ona duša koja zgreši, ta će umreti [up. Jez 18:4,20], a svi ljudi su zgrešili, up. Rim 3:9-18, 23) za nas (up. Gal 3:13; Kol 1:14). Isus je bio nedužno Božije jagnje koje je dalo svoj život za otuđeni svet (up. Jn 1:29; 2. Kor 5:21).

5:31 “Njega je Bog svojom desnicom uzvisio” Reč “uzvisio” je u Jn 3:14 prevedena kao “podigao”, a u Fil 2:9 kao “preuzvisio” (EC) Krst je sredstvo za Hristovo uzvišenje i trijumf (up. Kol 1:15; 2. Kor 2:14). Antropomorfni izraz “svojom desnicom“ bio je metafora za mesto moći i autoriteta (up. Mt 26:64). Bog je večan Duh. On nema fizičko telo. Vidite posebnu temu kod Dap 2:33.

▣ **“Kneza”** Ovaj stih jasno i određeno potvrđuje Isusa kao Mesiju. Isti termin je upotrebljen za Isusa u Dap 3:15, gde se može prevesti kao “začetnik”. Može značiti “voda”, “pionir” ili “princ”. Takođe se koristi za osnivača škole ili porodice (up. Jev 2:10; 12:2). Vidite posebnu temu kod Dap 3:15.

▣ **“Spasitelj”** Ovaj termin je u prvovekovnom grčko-rimskom svetu korišten za Cezara. On je tvrdio da je spasitelj kulture i mira. Još jedan naziv kojeg su Cezari koristili za sebe, a hrišćani samo za Isusa, bio je Gospod (*kurios*). Ova reč “Spasitelj” se u SZ koristi za Gospoda (up. 2. Sam 22:3; Ps 106:21; Is 43:4,11; 45:15,21; 49:26; 60:16; 63:8). Novozavetni pisci često potvrđuju Isusovu božansku prirodu tako što mu pripisuju starozavetne nazive za Gospoda. Primetite kako to Pavle radi u svom pismu Titu.

1. Tit 1:3, “našeg Spasitelja, Boga”
2. Tit 1:4, “Hrista Isusa, našeg Spasitelja”
3. Tit 2:10, “našeg Spasitelja, Boga”
4. Tit 2:13, “veliki Bog i naš Spasitelj, Isus Hristos”
5. Tit 3:4, “našeg Spasitelja, Boga”
6. Tit 3:6, “Isusa Hrista, našeg Spasitelja”

▣ **“da Izraelu podari pokajanje i oproštenje greha”** Ovo pokazuje svrhu Isusove smrti (up. Lk 24:47 i Dap 2:38). Nije uobičajeno da novozavetni autori govore o pokajanju kao o Božijem daru (up. Dap 11:18 [paganima]; 2. Tim 2:25; i moguće i Rim 2:4). Obično je to jedan od zahteva u okviru novog saveza za ljude koji primaju evanđelje (up. Mk 1:15 i

Dap 3:16,19; 20:21). Mislim da je ovo literarni način da se pokaže da Bog želi da svi ljudi sačinjeni po Njegovom obličju budu spaseni. To nije pitanje koje se tiče Božijeg suvereniteta.

Često oni koji se fokusiraju samo na Božiji deo novog saveza koriste ovaj stih da pokažu da je spasenje samo u Božijim rukama i ne uključuje nikakvo ljudsko učestvovanje. Međutim, ovo je dobar primer za korišćenje nekog teksta da bi se dokazao nečiji unapred definisan teološki sistem. Biblija jasno naglašava prioritet i nužnost Božije inicijative, ali takođe otkriva i koncept "saveza" koji najbolje opisuje model kojeg je on odabrao za svoj odnos prema ljudima i njihovoj potrebi. Sloboda je dar kojeg je Bog dao stvarajući. Bog ne krši ovaj dar/odgovornost (up. Rim 2:4; 2. Kor 7:10). On nas privlači, poziva, radi sa nama i obezbeđuje put za otkupljenje (up. Jn 6:44,65). Ali pali ljudi moraju odgovoriti i nastaviti da odgovaraju u pokajanju, veri, poslušnosti i istrajnosti.

Ovo je zanimljiv citat, Franka Staga (Frank Stagg), *Novozavetna teologija (New Testament Theology)*, str. 119:

"Ljudi ne mogu zaslužiti, nego samo primiti pokajanje, a ipak ga moraju primiti. Verom čovek prima Hrista u svoje najdublje biće; a Hrist, kao transformišuće prisustvo preusmerava tok tog života, od poverenja u samog sebe ka poverenju u Boga, od samopouzdanja do samoporicanja. Ovo obraćanje je preokretanje Pada, u kojem je čovek pokušavao da celokupni smisao postojanja pronađe u samom sebi."

5:32 Nekoliko puta u Delima Petar ponavlja činjenicu da su apostoli i učenici bili svedoci Isusovog života, smrti i vaskrsenja. U ovom kontekstu, on dodaje i "Svetog Duha" kao svedoka. Moguće je da je ovo način potvrđivanja postojanja dva svedoka koja su po SZ bila nužna da bi se nešto prihvatilo (up. 4. Mojs 35:30; 5. Mojs 17:6).

Luka/Dela govore o daru Duha

1. pri krštenju - Dap 2:38
2. pri poslušnosti evanđelju - Dap 5:32
3. ne može biti kupljen - Dap 8:19-20
4. za pagane - Dap 10:45; 11:17
5. od Oca - Lk 11:13 (up. Jak 1:17)

▣ **"onima koji mu se pokoravaju"** Pokoravanje je odluka o stilu života! Moramo se pokoriti verujući u evanđelje. Moramo živeti pokoravajući se da bismo uživali u njegovim plodovima (up. Mt 7:24-27; Lk 6:46-48). Redak termin "pokoravati" (*peithomai* i *archē*, up. Dap 27:21; Tit 3:1), upotrebljen u Dap 5:29 i 32, složenica je od reči "vođa" (*archē*) i "pokoravati".

SSP: DELA 5:33-39

³³Kad su to čuli, silno se naljutiše i htedoše da ih ubiju. ³⁴Ali, tada u Sinedrionu ustade farisej po imenu Gamaliil, učitelj zakona koga je poštovao ceo narod. On naredi da se apostoli nakratko izvedu napolje ³⁵pa reče: "Izraelci, dobro pazite šta ćete da uradite s ovim ljudima. ³⁶Jer, pre nekog vremena pojavio se Tevda i govorio za sebe da je neko i nešto, a prišlo mu je oko četiri stotine ljude. On je smaknut, a sve njegove pristalice su se razbežale, i od toga ne bi ništa. ³⁷Posle toga - u vreme popisa - pojavi se Juda Galilejac i za sobom povuče narod. I on je ubijen, a sve njegove pristalice su se raspršile. ³⁸Zato vam sada kažem: Okanite se ovih ljudi i pustite ih. Jer, ako je njihov naum ili delo od ljudi, biće osujećen. ³⁹Ali, ako je od Boga, nećete moći da ih sprečite, nego ćete se naći u ratu protiv Boga!" I oni ga poslušашe.

5:33

SSP	silno se naljutiše
NSP	strašno su se razgnevili
DK	vrlo se rasrdiše
DS	razljutiše se vrlo
EC	oni se razljutiše vrlo

Ovaj termin doslovno znači "preseći testerom" ili "škrgutati zubima". Isti ovaj termin, u istom obliku, upotrebljen je u Dap 7:54 uz izraz "pravo u srce", što pokazuje puno metaforičko značenje (vidite takođe Lk 2:35). Ovaj snažan termin (tj. *diaprō*) ima slično značenje kao i 2:37a.

▣ **"htedoše da ih ubiju"** Ovo je INDIKATIV IMPERFEKTA SREDNJI (odložni), koji opisuje ili da su (1) oni u ovoj tački počeli da pokušavaju da ih ubiju, ili (2) ovaj plan i želja su se ponavljali. Na osnovu našeg znanja o rastu rane crkve, iz Dela, prva opcija se bolje uklapa. Primetite da su sadukeji ti koji izražavaju taj bes i želju da ubiju. Moguće je da su fariseji (tj. Gamaliil) videli ranu crkvu kao koristan trn kojim mogu da budu sadukeje, koji su odbijali mogućnost vaskrsenja uopšte. Fariseji nisu želeli da prihvate Isusovo vaskrsenje, ali su prihvatili koncept vaskrsenja praćenog budućim životom sa Bogom.

Savremenim čitaocima Biblije je čudno to što su religijske vođe planirale ubistvo. Setite se da su ovi sadukeji poštovali Mojsijeve tekstove, a u njima je naređeno da se osoba koja huli kamenuje na smrt. Ove vođe su mislile da deluju u Božiju korist i u skladu sa Njegovim rečima (up. 3. Mojs 24:10-16).

5:34 "farisej" Vidite sledeću posebnu temu.

POSEBNA TEMA: FARISEJI (SPECIAL TOPIC: PHARISEES)

▣ "Gamaliil" Vidite POSEBNA TEMA: GAMALIIL (SPECIAL TOPIC: GAMALIEL)

5:36-37 "Tevda... Juda Galilejac" Josif (Josephus) spominje ista ova dva imena (up. *Jevrejske starine (Antiquitates Judaicae)* 20.5.1). Međutim, on ih navodi obrnutim redosledom. Istorijski podaci pokazuju da su postojale dve osobe pod tim imenom koje su bile jevrejski pobunjenici protiv Rima. Dakle, moguće je da su i NZ i Josif (Josephus) dali tačan podatak. Gamaliil govori o onome koji se pobunio 6. g.n.e, a Josif (Josephus) o onome koji se pobunio 44. g.n.e.

5:37 "u vreme popisa" Josif (Josephus), (up. *Jevrejske starine (Antiquitates Judaicae)* 18.1.1; *Jevrejski rat (De bello Judaico)* 2.8.1) nam govori da je August naredio popis svih Jevreja, ubrzo nakon što je Arhelaj pretao da vlada, a Kvirinije postao guverner Sirije (tj. oko 6-7. g.n.e.). Ovaj popis je rađen svakih četrnaest godina, radi prikupljanja poreza, ali je sam proces trajao godinama.

▣ "**Juda Galilejac**" Josif (Josephus) ga spominje nekoliko puta (up. *Jevrejske starine (Antiquitates Judaicae)* 18.1.1-6; 20.5.2 i *Jevrejski rat (De bello Judaico)* 2.8.1; 2.17.8-9). Njegova pobuna je započeta oko 6. ili 7. g.n.e. On je bio osnivač zilotskog pokreta. Moguće je da su ziloti (Josif (Josephus) za njih kaže da su "četvrta filozofija") i sikariji (tj. bodežaši, ubice) isti politički pokret.

5:38 "Okanite se ovih ljudi i pustite ih" Kakav neočekivan savet! Ovaj izraz sadrži dva AKTIVNA IMPERATIVA AORISTA.

1. *aphistēmi*, odvojiti, skloniti
2. *aphiēmi*, otpustiti, odagnati

▣ "**ako**" Ovo je KONDICIONALNA REČENICA TREĆEG TIP, što označava potencijalnu buduću radnju.

5:39 "ako" Ovo je KONDICIONALNA REČENICA PRVOG TIP, što obično potvrđuje da je nešto istina, ali ovde to nije slučaj. Ovo pokazuje književnu upotrebu ove gramatičke forme.

▣ "**nego ćete se naći u ratu protiv Boga**" Moramo upamtiti da su ove religijske vođe verovala da deluju u Božiju korist. Sama činjenica da Gamaliil govori o mogućnosti da oni nisu u pravu je zapanjujuća (up. Dap 11:17).

SSP: DELA 5:40-42

⁴⁰Onda pozvaše apostole k sebi, išibaše ih i narediše im da ne govore u Isusovo ime pa ih oslobodiše. ⁴¹A ovi odoše iz Sinedriona, radujući se što su bili dostojni da pretrpe poniženje za Isusovo ime. ⁴²I nisu prestajali da svakog dana u Hramu ili po kućama uče narod i propovedaju evanđelje o Hristu Isusu.

5:40 "oni ga poslušашe" Ovaj izraz je deo Dap 5:39 u nekim prevodima (up. NRSV, od srpskih SSP, DS, EC), a u drugim prevodima je deo Dap 5:40 (up. NASB, NKJV, od srpskih DK). U TEV i NJB on je deo Dap 5:39, ali započinje novi paragraf.

▣ "**išibaše ih**" Ovo nije isto što i rimsko bičevanje (*mastix*, up. Dap 22:24-25), koje je Isus doživeo. Ovo se odnosi na jevrejsko udaranje šibama (up. 5. Mojs 25:3; tj. *derō*, Lk 12:47-48; 20:10-11; 22:63). Bilo je veoma bolno, ali ne i smrtonosno.

Problem kod tumačenja je što se ova dva grčka termina često koriste kao sinonimi. Septuaginta u 5. Mojs 25:3 koristi *mastix*, ali govori o jevrejskoj kazni. Luka često koristi *derō* za tu vrstu batinanja u jevrejskim sinagogama (doslovno "oderati kožu sa životinje").

▣ "**narediše im da ne govore u Isusovo ime**" Isti ovaj sabor je i ranije to uradio (up. Dap 4:17,21). Sada su ih i išibali i ponovili upozorenje.

5:41 Isus je predskazao da će se ovakve stvari dešavati (up. Mt 10:16-23; Mk 13:9-13; Lk 12:1-12; 21:10-19; Jn 15:18-27; 16:2-4).

▣ "**radujući se što su bili dostojni da pretrpe poniženje za Isusovo ime**" Ovo iznenađuje današnje čitaoce zato što živimo u društvu gde je fizički progon toliko redak, ali to nije bilo tako za veliku većinu vernika kroz vekove. Isus je jasno rekao da će Njegovi sledbenici stradati. Molim vas da pročitate Mt 5:10-12; Jn 15:18-21; 16:1-2; 17:14; Dap 14:22; Rim 5:3-4; 8:17; 2. Kor 4:16-18; Fil 1:29; 1. Sol 3:3; 2. Tim 3:12; Jak 1:2-4. Takođe, u 1. Petrovoj, primetite da Isusovo stradanje (up. Dap 1:11; 2:21,23; 3:18; 4:1,13; 5:1) treba da prihvate i Njegovi sledbenici (up. Dap 1:6-7; 2:19; 3:13-17; 4:1,12-19; 5:9-10).

5:42 “svakog dana u Hramu” Ovi rani svedoci nisu hteli da ćute, čak ni u jerusalimskom hramu, središtu judaizma.

■ **“po kućama”** Rana crkva se okupljala u privatnim kućama po celom gradu (up. Dap 2:46). Tek nekoliko stotina godina kasnije su nastale prve crkvene građevine.

SSP, NSP, DK, EC
DS

Hristu
Mesiji

U ovom jevrejskom okruženju, naziv “Mesija” (vidite posebnu temu kod Dap 2:31) jeste prikladniji (up. Dap 2:31; 3:18; 5:42; 8:5; 9:22), kao što ga Petar koristi u Mt 16:16. Kada je Pavle propovedao Jevrejima, takođe je koristio ovaj naziv da označi da je On onaj koji je obećan, Pomazanik (up. Dap 17:3; 18:5,28).

PREDLOZI ZA RAZGOVOR ZA DELA 3-5

Ovo je vodič za proučavanje sa komentarima, što znači da ste vi odgovorni za svoje lično tumačenje Pisma. Činite to u svetlu objave koju imate. Vi, Pismo i Sveti Duh ste prioriteta u tumačenju. Ne smete to prepustiti komentatoru.

Ovi predlozi za razgovor vam mogu pomoći da razmislite o osnovnim temama ovog dela knjige. Njihova svrha je da vas podstaknu na razmišljanje i nemaju definitivne odgovore.

1. Zašto su apostoli toliko dugo ostali u okvirima judaizma?
2. Nabrojite nazive za Isusa koji se koriste u Delima 3 i njihova značenja.
3. Koja su dva minimalna očekivanja za spasenje?
4. Zašto je Mojsije tako često citiran u Novom zavetu?
5. U čemu je značaj saveza sa Avraamom za novozavetnu crkvu?
6. Zašto su Petar i Jovan uhapšeni?
7. Predstavite nacrt Petrove treće propovedi.
8. Šta je značajno kod molitve iz Dap 4:24-31?
9. Da li moramo biti komunisti da bismo zaista bili novozavetni? (up. Dap 4:32)
10. Navedite razloge zbog kojih je Luka zabeležio događaj sa Ananijom i Sapirom.
11. Da li je Ananija shvatao da je ispunjen Satanom? Da li je shvatao da je slagao Boga?
12. Zašto je Bog, naizgled, bio toliko strog?
13. Šta je danas sa čudima (posebno sa isceljenjima)?
14. Zašto su se sadukeji toliko razbesneli?
15. Zašto je anđeo oslobodio apostole iz zatvora?
16. Predstavite nacrt Petrove četvrte propovedi. Navedite dodirne tačke između nje i ostalih njegovih propovedi koje su zabeležene u Delima.
17. Ko je bio Gamaliil?
18. Zašto hrišćani treba da sa radošću prihvataju stradanje?

DELA 6

PODELA PARAGRAFA U SAVREMENIM ENGLLESKIM PREVODIMA

UBS ⁴	NKJV	NRSV	TEV	NJB
Odabir sedmorice	Sedmorica su odabrana da služe	Odabir sedmorice	Sedam pomagača	Postavljanje sedmorice
6:1-6	6:1-7	6:1-7	6:1-4 6:5-6	6:1-6
6:7			6:7	6:7
Stefanovo hapšenje	Stefan je optužen za huljenje	Stefanova propoved i mučeništvo (6:8-7:2a)	Stefanovo hapšenje	Stefanovo hapšenje
6:8-15	6:8-15	6:8-7:2a	6:8-15	6:8-15

TREĆI KRUG ČITANJA (iz Vodiča za dobro čitanje Svetog pisma)

PRAĆENJE NAMERE IZVORNOG AUTORA NA NIVOU PARAGRAFA

Ovo je vodič za proučavanje sa komentarima, što znači da ste vi odgovorni za svoje lično tumačenje Pisma. Činite to u svetlu objave koju imate. Vi, Pismo i Sveti Duh ste prioriteta u tumačenju. Ne smete to prepustiti komentatoru. Pročitajte poglavlje bez prekidanja. Odredite teme. Uporedite vašu podelu tema sa navedenih pet prevoda. Podela na paragrafe nije nadahnutna, ali je ključna za praćenje namere izvornog autora, što je suština tumačenja. Svaki paragraf ima jednu i samo jednu temu.

1. Prvi paragraf
2. Drugi paragraf
3. Treći paragraf
4. Itd.

KONTEKSTUALNI UVIDI

- A. Dela 6 i 7 su Lukin književni/istorijski uvod u diskusiju o misiji među paganima.
- B. Crkva u Jerusalimu je do ovog vremena ubrzano rasla (up. Dap 6:1).
- C. Crkvu su sačinjavali Jevreji iz Palestine koji su govorili aramejski i Jevreji iz dijaspe koji su govorili grčki.

PROUČAVANJE REČI I IZRAZA

SSP: DELA 6:1-6

¹Tih dana, kako je broj učenika sve više rastao, grčki Jevreji počehše da gundaju protiv judejskih Jevreja jer su njihove udovice bile zapostavljane pri svakodnevnom deljenju hrane. ²Tada Dvanaestorica pozvaše k sebi sve učenike pa rekoše: "Ne bi bilo pravo da mi zanemarimo Božiju reč da bismo služili oko trpeza. ³Stoga, braćo, pronadite među sobom sedmoricu ljudi za koje se zna da su puni Duha i mudrosti. Njima ćemo poveriti ovu dužnost, ⁴a mi ćemo se posvetiti molitvi i služenju Reči." ⁵Ovaj predlog se svide svima okupljenima pa izabraše Stefana, čoveka punog vere i Svetog Duha, Filipa, Prohora, Nikanora, Timona, Parmena i Nikolu, proselita iz Antiohije. ⁶Onda ih postaviše pred apostole, koji se pomoliše i položiše na njih ruke.

6:1 "učenika" Ova reč doslovno označava one koji uče i potiče od GLAGOLA *manthanō*. Važno je shvatiti da NZ naglašava "postajanje učenikom" (up. Mt 28:19; Dap 14:21), ne samo donošenje odluke. Ovaj način nazivanja vernika je jedinstven za Evanđelja i Dela. U pismima se za Isusove sledbenike koriste nazivi "braća" i "sveti".

▣ **"sve više rastao"** Ovo je PARTICIP PREZENTA AKTIVNI. Rast uvek stvara tenziju.

▣ **"gundaju"** Ova reč znači "privatno tiho govoriti" (tj. odnosi se na privatne razgovore među pojedincima, Multon (Moulton), *Analički leksikon (Analytical Lexicon)*, str. 81). Koristi se nekoliko puta u LXX, 2. Mojs, u opisu perioda lutanja u pustinji (up. 2. Mojs 16:7,8; 17:3; takođe 4. Mojs 11:1; 14:27). Ova ista reč se nalazi u Lk 5:30 i nekoliko puta u Jovanu (up. Jn 6:41,43,61; 7:12,32).

▣ **“grčki Jevreji... protiv judejskih Jevreja”** Ovo se odnosi na verujuće Jevreje, one koji su bili iz Palestine i pretežno govorili aramejski i one koji su odrasli u dijaspori i pretežno govorili koine grčki. Ova situacija je sigurno sadržala i kulturološke i rasne elemente.

▣ **“pri svakodnevnom deljenju hrane”** Rana crkva je sledila obrasce iz sinagoge. Jednom nedeljno su skupljana sredstva (tj. milostinja) da bi se nahranili siromašni. Ovaj novac je korišten da bi se kupila hrana koja je jednom nedeljno deljena u sinagogi i svakodnevno u ranoj crkvi. Vidite POSEBNA TEMA: MILOSTINJA (SPECIAL TOPIC: ALMSGIVING) kod Dap 3:2.

Na osnovu istorijskih podataka, čini se da su se mnoge jevrejske porodice koje su živele i radile u drugim zemljama, vraćale u Palestinu pred kraj života oca, da bi on mogao biti sahranjen u Obećanoj zemlji. Stoga je u Palestini, posebno u jerusalimskoj oblasti, bilo mnogo udovica.

Institucionalni deo judaizma (tj. saveza sa Mojsijem) bila je briga o siromašnima, strancima i udovicama (up. 2. Mojs 22:21-24; 5. Mojs 10:18; 24:17). Lukini tekstovi pokazuju da je i Isus brinuo o udovicama (up. Lk 7:11-15; 18:7-8; 21:1-4). Stoga je prirodno da će i rana crkva, koja se razvija na osnovi socijalnih službi sinagoge i Isusovih učenja, otvoreno brinuti za udovice u crkvi.

6:2 “Dvanaestorica” Ovo je bio grupni naziv za apostole u Delima. Oni su bili prvi, posebno odabrani Isusovi saputnici u vreme Njegove službe na zemlji, započete u Galileji.

▣ **“pozvaše k sebi sve učenike”** Ne znamo tačno šta ovo podrazumeva zato što je u to vreme crkvu sačinjavalo nekoliko hiljada ljudi, te ni jedna kuća ili prostor ne bi bili dovoljno veliki da ih sve prime. Ovo se moralo dešavati u samom Hramu, verovatno u Solomonovom tremu (up. Dap 3:11; 5:12).

Ovo je prvi primer za ono što je kasnije nazvano kongregacionalizam (up. Dap 6:3,5; 15:22). Ovo je jedan od tri biblijska načina na koje se savremene crkve organizuju:

1. episkopalni (tj. jedan vrhovni vođa)
2. prezbiterski (tj. grupa vođa)
3. kongregacijski (tj. svi vernici zajedno)

Sva tri načina su prisutna u Delima 15.

▣ **“Ne bi bilo pravo da mi zanemarimo Božiju reč da bismo služili oko trpeza”** Ovo nije omalovažavanje služenja, nego početak osećanja potrebe da se pastoralne odgovornosti podele među Božijim ljudima. Ovo nisu bili položaji, nego dodeljene uloge. Propovedanje evanđelja mora imati prioritet nad drugim potrebnim službama. Apostoli su bili posebno pozvani i osposobljeni za svoj zadatak. Ništa ne bi smelo da ih odvuče od tog zadatka. Ovo nije bilo pitanje “jedno ili drugo“, nego “i jedno i drugo“.

Reč “služili” je čest grčki termin za službu, *diakonia*. Nažalost, ovaj tekst su mnogi savremeni tumači, tražeći uputstva za kasniju poziciju đakona (up. Fil 1:1; 1. Tim 3:8-10,12-13), iskoristili da definišu tu ulogu u službi. Međutim, oni nisu “đakoni“, oni su laički sveštenici/propovednici. Samo ajzegeza (*eisegesis*) može videti đakone u Delima 6.

Zanimljivo mi je kako je ova rana crkva sprovodila svoju službu bez građevina.

1. Sigurno su velika zajednička okupljanja bila u Hramu.
2. Subotom su se sigurno okupljali u lokalnim sinagogama, a nedeljom verovatno u kućnim crkvama.
3. Tokom nedelje (svakodnevno) apostoli su išli od kuće do kuće vernika (up. Dap 2:46).

6:3

SSP, NSP

DK, DS

EC

pronadite

Nadite

gledajte

Ovo je IMPERATIV AORISTA SREDNJI (odložni). Bilo je potrebno da urade nešto da vrata duh jedinstva i jednostavnosti. Ovo pastoralno pitanje je moglo da utiče na dalje širenje evanđelja. Crkva je morala da nađe način da organizuje službu. Svaki vernik je pozvan, nadaren, punovremeni služitelj (up. Ef 4:11-16).

▣ **“sedmoricu”** Ne postoji drugi razlog za ovaj broj, osim to što je on često simbolički označavao savršenstvo u SZ zbog svoje povezanosti sa sedam dana stvaranja (up. 1. Mojs; Ps 104). U SZ postoji presedan za isti ovaj proces razvijanja dva nivoa vođstva (up. 4. Mojs 18). Vidite POSEBNA TEMA: SIMBOLIKA BROJEVA U PISMU (SPECIAL TOPIC: NUMBER SYMBOLISM IN SCRIPTURE) kod Dap 1:3.

SSP

NSP

DK, DS

EC

za koje se zna

na dobrom glasu

poštenih

osvedočenih

Razlike u prevodima odražavaju dva različita načina upotrebe ovog termina.

1. "svedočiti o" ili dati informacije o (up. TEV, NIV)
2. "govoriti lepo o nekome" (up. Lk 4:22).

▣ **"puni Duha"** Nekoliko puta u Delima se spominje da je neko ispunjen Duhom, najčešće u vezi dvanaestorice i njihove službe propovedanja/poučavanja/širenja. Ukazuje na osnaživanje za službu. Prisustvo Duha u životu neke osobe je vidljivo. Dokaz su njeni stavovi, dela i delotvornost. Udovice su važne, ali je propovedanje evanđelja prioritet (up. Dap 6:4). Vidite belešku o "ispuniti" kod Dap 5:17.

▣ **"i mudrosti"** U SZ se spominju dve vrste mudrosti.

1. posedovanje znanja (akademska mudrost)
2. mudar način života (praktična mudrost)

Njih sedmorica su imala obe vrste mudrosti!

▣ **"Njima ćemo poveriti ovu dužnost"** Oni su dobili ovu dužnost da bi obavili taj zadatak. Ovo poglavlje se ne može koristiti kao dokaz da đakoni treba da se bave poslovnim pitanjima (KJV: "ovaj posao") u crkvi! Reč "dužnost" (*chraomai*) označava "potrebu", a ne "položaj" (Alfred Maršal (Alfred Marshall), *Interlinearni RSV (RSV Interlinear)*, str. 468).

6:4 "mi ćemo se posvetiti" Ovaj grčki termin se koristi sa nekoliko značenja.

1. blisko se povezati sa nekim, Dap 8:13
2. lično služiti nekome, Dap 10:7
3. biti nepokolebljivo posvećen nečemu ili nekome
  - a. rani učenici jedni drugima i molitvi, Dap 1:14
  - b. rani učenici apostolskom učenju, Dap 2:42
  - c. rani učenici jedni drugima, Dap 2:46
  - d. apostoli molitvi i služenju Reči, Dap 6:4 (Pavle koristi istu ovu reč da pozove vernike da budu postojani u molitvi, Rim 12:12; Kol 4:2).

▣ **"molitvi i služenju Reči"** Ovaj izraz je stavljen na početak grčke rečenice radi naglaska. Zar nije paradoksalno to što su upravo njih sedmorica prvi započeli viziju svetske misije evanđelja, a ne apostoli. Propovedi "sedmorice" su dovele do prekida sa judaizmom, a ne apostolske propovedi.

Zapanjujuće je što nisu apostoli ti koji su inicirali Veliko poslanje, nego ovi Jevreji koji su govorili grčki. Dela ne govore o njihovom ispunjenju zadatka kojeg su im apostoli dodelili, nego ih opisuju kao propovednike evanđelja. Čini se da su njihove sposobnosti bile više u skladu sa tim zadatkom, nego sa administracijom i pastoralnom brigom koja je bila potrebna crkvi u Jerusalimu.

Umesto da donese mir, njihovo služenje je donelo sukobe i progon!

6:5 "Stefana" Njegovo ime znači "kruna pobednika". Sva "sedmorica" su imala grčka imena, ali većina Jevreja iz dijaspore je imala i hebrejsko i grčko ime. Sama imena ne znače nužno da su oni svi bili Jevreji koji su govorili grčki. Razumno je pretpostaviti da su obe grupe bile prisutne.

▣ **"punog vere"** Termin vera potiče od starozavetne reči (tj. *emeth*) koja je prvobitno označavala osobu koja čvrsto stoji na zemlji. Metaforički se koristila za nekoga ko je pouzdan, odan, veran i na koga se možemo osloniti. U NZ se ovaj termin koristi za odgovor vernika na Božije obećanje u Hristu. Mi verujemo Njegovoj vernosti! Mi smo odani Njegovoj odanosti. Stefan je verovao u Božiju vernost; stoga, on je imao karakteristike Božijeg karaktera (tj. pun vere i odanosti).

POSEBNA TEMA: VEROVATI, POVERENJE, VERA I ODANOST U STAROM ZAVETU (יָמִין) (SPECIAL TOPIC: BELIEVE, TRUST, FAITH, AND FAITHFULNESS IN THE OLD TESTAMENT (יָמִין))

▣ **"punog... Svetog Duha"** Postoje brojni različiti izrazi kojima se opisuje služba Duha vernicima:

1. privlačenje Duha (up. Jn 6:44,65)
2. krštenje Duhom (up. 1. Kor 12:13)
3. plodovi Duha (up. Gal 5:22-23)
4. darovi Duha (up. 1. Kor 12)
5. ispunjenje Duhom (up. Ef 5:18).

Biti pun Duha ukazuje na dve stvari: (1) da je osoba spasena (up. Rim 8:9) i (2) da tu osobu vodi Duh (up. Rim 8:14). Čini se da je neko "pun", ako se neprekidno puni (PARTICIP PREZENTA PASIVNI iz Ef 5:18). Za "ispuniti" vidite belešku kod Dap 5:17.

▣ **"Filipa"** U NZ se spominje nekoliko Filipa. Ovaj je jedan od sedmorice. Njegovo ime znači "ljubitelj konja". Njegova služba je opisana u Delima 8. On je imao ključnu ulogu u buđenju Samarije i lično je svedočio kraljevskom službeniku iz Etiopije. U Delima 21:8 se za njega kaže da je "evanđelista", a njegove ćerke su takođe bile aktivne u službi (tj.

prorokovale su, up. Dap 21:9, vidite POSEBNA TEMA: ŽENE U BIBLIJI (SPECIAL TOPIC: WOMEN IN THE BIBLE) kod Dap 2:17).

▣ **“Prohora”** O ovoj osobi malo znamo. U *Internacionalnoj standardnoj biblijskoj enciklopediji (The International Standard Bible Encyclopedia)*, vol. 4, urednik Džejsms Or (James Orr), navedeno je da je on postao nikomedijski biskup i da je mučenički umro u Antiohiji (str. 2457).

▣ **“Nikanora”** O ovoj osobi ništa nije poznato u crkvenoj historiji. Njegovo ime je grčko i znači “osvajач”.

▣ **“Timona”** O ovoj osobi ništa nije poznato u crkvenoj historiji. Njegovo ime je grčko i znači “čestit”.

▣ **“Parmena”** Ovo je skraćeni oblik imena *Parmenides*. Crkvena tradicija kaže da je mučenički umro u Filipu za vreme Trajanove vladavine (up. *Internacionalna standardna biblijska enciklopedija*, vol. 4, str. 2248).

▣ **“Nikolu, proselita iz Antiohije”** Možda je o ovom čoveku dato više informacija zato što je moguće da je iz grada koji je bio Lukin dom. Jevrejski proseliti su prolazili kroz tri ritualna čina:

1. krštenje u prisustvu svedoka
2. ako je muškog pola, obrezivanje
3. ako moguće, prinošenje žrtve u hramu

U crkvenoj historiji postoje neke nejasnoće o ovom čoveku, zato što se grupa sa istim imenom spominje u Otk 2:14-15. Neki rani crkveni očevi (tj. Irenej (Irenaeus) i Hipolit) smatraju da je on osnivač ove jereitičke grupe. Većina crkvenih očeva koja uopšte spominje ovu vezu, misli da je ta grupa možda pokušala da koristi njegovo ime da bi tvrdila da je njen osnivač vođa u jerusalimskoj crkvi.

6:6 “položise na njih ruke” Gramatika ukazuje na to da je cela crkva položila ruke na njih (up. Dap 13:1-3), iako je neodređena oznaka za ZAMENICU.

Rimokatolička crkva je koristila tekstove kao što je ovaj da zagovara apostolsku sukcesiju. U baptističkom životu mi koristimo ovakve tekstove da potvrdimo ordinaciju (tj. određivanje ljudi za određenu službu). Ako je istina da su svi vernici pozvani i nadareni da služe (up. Ef 4:11-12), onda u NZ ne postoji razlika između “sveštenstva” i “laika”. Elitizam koji je zasnovan i promovisan na osnovu biblijski nepodržanih crkvenih tradicija mora se razmotriti u odnosu na novozavetne tekstove. Polaganje ruku može da označava dodelu uloge, ali ne i poseban položaj ili autoritet. Mnoge naše denominacijske tradicije imaju svoju istorijsku ili denominacijsku osnovu, a nisu jasno biblijsko učenje ili zapovest. Tradicija nije problem dok se ne podigne na nivo autoriteta Pisma.

POSEBNA TEMA: POLAGANJE RUKU U BIBLIJI (SPECIAL TOPIC: LAYING ON OF HANDS IN THE BIBLE)

SSP: DELA 6:7

7Tako se Božija reč širila. Broj učenika u Jerusalimu brzo je rastao, a veri se pokorilo i veliko mnoštvo sveštenika.

6:7 “Božija reč” Ovo se odnosi na evanđelje Isusa Hrista. Njegov život, smrt, vaskrsenje i učenje o Bogu daju novi način sagledavanja starog saveza (up. Mt 5:17-48). Isus je Reč (up. Jn 1:1; 14:6). Hrišćanstvo je Osoba! Vidite belešku kod Dap 4:31.

▣ **“širila”** Sva tri GLAGOLA u Dap 6:7 su u IMPERFEKTU. Ovo je centralna tema u Delima. Božija reč se širi tako što ljudi poveruju u Hrista i postaju deo novog Božijeg saveznog naroda (up. Dap 6:7; 12:24; 19:20). Moguće je da je ovo aluzija na Božija obećanja Avraamu o brojčanom rastu njegove porodice, koja je postala starozavetni Božiji narod (up. Dap 7:17; 1. Mojs 17:4-8; 18:18; 28:3; 35:11).

▣ **“veri se pokorilo i veliko mnoštvo sveštenika”** Ovo je bio jedan od razloga zbog kojih su jevrejske vođe (tj. sadukeji) bili uznemireni zbog hrišćanstva. Oni koji su dobro poznavali SZ bili su uvereni da Isus iz Nazareta zaista jeste obećani Mesija. Unutrašnji krug judaizma se urušavao! Sumarne rečenice o rastu crkve mogu biti ključ za otkrivanje strukture ove knjige (up. Dap 9:31; 12:24; 16:5; 19:20; 28:31).

▣ **“veri”** Ovaj termin može imati više različitih konotacija:

1. u svojoj starozavetnoj pozadini on označava “vernost” ili “pouzdanost”; stoga, on se odnosi na našu veru u Božiju vernost ili naše poverenje u Božiju pouzdanost (vidite posebnu temu kod Dap 6:5)
2. naše prihvatanje ili primanje Božije besplatne ponude opraštanja u Hristu
3. veran, pobožan život

4. hrišćanska vera u kolektivnom smislu ili doktrinarna istina o Isusu (up. Rim 1:5; Gal 1:23; i Juda 3 i 20). U nekoliko poglavlja, kao što su 2. Sol 3:2, teško je utvrditi koje značenje je Pavle imao na umu.

POSEBNA TEMA: VERA (SPECIAL TOPIC: THE FAITH)

POSEBNA TEMA: NZ KANON (SPECIAL TOPIC: THE NT CANON)

POSEBNA TEMA: VERA, UVERENJE ILI POVERENJE (SPECIAL TOPIC: FAITH, BELIEVE, OR TRUST)

SSP: DELA 6:8-15

⁸A Stefan, čovek pun milosti i sile, činio je velika čuda i znamenja među narodom. ⁹Ali, digoše se neki iz takozvane sinagoge Slobodnjaka - Kirinci, Aleksandrinci, kao i oni iz Kilikije i Azije - pa počеше da se prepiru sa Stefanom. ¹⁰Ali, nisu mogli da se suprotstave mudrosti i Duhu kojim je govorio. ¹¹Zato nagovoriše neke ljude da kažu: "Čuli smo ga kako huli na Mojsija i na Boga." ¹²Tako podbuniše narod, starešine i učitelje zakona pa ovi dođoše, zgrabiše ga i odvukoše pred Sinedrion. ¹³A podmetnuše i lažne svedoke, koji rekoše: "Ovaj čovek neprestano govori protiv ovog svetog mesta i protiv Zakona. ¹⁴Čuli smo ga, naime, kako govori da će Isus Nazarećanin razoriti ovo mesto i izmeniti običaje koje nam je predao Mojsije." ¹⁵A svi koji su sedeli u Sinedrionu i netremice gledali u Stefana, videše da mu je lice kao lice anđela.

6:8 "pun milosti i sile" Reči "pun milosti" se odnose na Božiji blagoslov u njegovom životu i službi. Vidite posebnu temu kod Dap 5:17.

Termin "sila" je povezan sa sledećim izrazom: "činio je velika čuda i znamenja".

▣ **"činio je velika čuda i znamenja među narodom"** Ovo je IMPERFEKT (kao i Dap 6:7). Ovo se verovatno dešavalo pre nego što je izabran kao jedan od sedmorice. Stefanova ličnost (tj. pun milosti) i moć (tj. čuda i znamenja), bile su neprekidno svedočanstvo njegove poruke evanđelja.

6:9 "neki iz... kao i oni iz" Postoji nekoliko tumačenja o tome koliko grupa se podiglo protiv Stefana.

1. jedna sinagoga (ljude iz svih nabrojanih zemalja)
2. dve sinagoge
  - a. Jevreji iz Kirine i Aleksandrije
  - b. Jevreji iz Kilikije i Azije (Pavle je bio iz Kilikije)
3. jedna sinagoga, ali dve grupe
4. pet odvojenih sinagoga

Grčki ČLAN za GENITIV MNOŽINE U MUŠKOM RODU (*tōn*) se ponavlja dva puta.

▣ **"takozvane"** Ova reč je tu zbog termina "Slobodnjak", što je prevod latinske reči; te je morala biti tu zbog jasnoće. Izgleda da su to bili Jevreji koji su odvedeni u druge zemlje kao robovi (vojni ili ekonomski), a sada su se vratili u Palestinu kao slobodni ljudi, ali su i dalje koristili koine grčki kao svoj prvi jezik.

6:10 Ne samo da su Stefanovu poruku evanđelja potvrđivala čuda i znamenja, nego izgleda da je ona bila i logički ubedljiva. Dela 7 su primer njegove propovedi.

▣ **"Duhu"** U grčkom tekstu ne možemo razlikovati velika i mala slova; te je ovo stoga tumačenje prevodioca. Veliko slovo "D" se odnosi na Svetog Duha, a malo "d" na ljudski duh (KJV, NRSV napomena, REB, up. Dap 7:59; 17:16; 18:25; Rim 1:9; 8:16; 1. Kor 2:11; 5:4; 16:18; 2. Kor 2:13; 7:13; 12:18; Gal 6:18; Fil 4:23). Moguće je da je ovo aluzija na Posl 20:27. POSEBNA TEMA: DUH (*PNEUMA*) U NZ (SPECIAL TOPIC: SPIRIT (*PNEUMA*) IN THE NT) kod Dap 2:2.

6:11 "nagovoriše neke ljude da kažu" Termin "nagovoriti" može da znači i (1) podmititi (up. Luv (Louw) i Nida (Nida), *Leksikon (Lexicon)*, vol. 1, str. 577-578) ili (2) tajno dogovoriti (up. Bauer, Arndt, Gingrich i Denker, *Grčko-ingleski leksikon (Greek-English Lexicon)*, str. 843). Ista ova tehnika je upotrebljena i protiv Isusa (up. Mt 26:61) i Pavla (up. Dap 21:28). Optužen je za kršenje 2. Mojs 20:7, što je podrazumevalo smrtnu kaznu.

▣ **"Čuli smo ga kako huli na Mojsija i na Boga"** Stefanova propoved u Delima 7 odgovara na ovu optužbu. Nije sigurno da li su Dela 7 uobičajena Stefanova evanđeoska propoved ili specifična propoved čiji cilj je odgovor na ovu određenu optužbu, ali Stefan je verovatno često koristio SZ da potvrdi da je Isus Mesija.

▣ **"i na Boga"** Ovi Jevreji stavljaju Boga nakon Mojsija. Sama struktura njihove rečenice pokazuje problem u percepciji. Mojsijev zakon je postao vrhovni.

6:12 "starešine i učitelje zakona... Sinedrion" Izraz "starešine i učitelji zakona" često se koristi kao kraća verzija za članove Sinedriona. Sinedrion ili sabor je bio jevrejski religijski autoritet u rimskom periodu pre 70. g.n.e. Sačinjavali su ga:

1. prvosveštenik i njegova porodica

2. lokalni bogati zemljoposednici i narodne vođe
3. lokalni učitelji zakona

U njemu je bilo ukupno sedamdeset vođa iz oblasti Jerusalima. Vidite POSEBNA TEMA: SINEDRION (SPECIAL TOPIC: SANHEDRIN) kod Dap 4:5.

6:13 “Ovaj čovek” Ovo je semitski način za izražavanje prezira. Ovaj izraz se često koristi za Isusa.

▣ **“govori protiv ovog svetog mesta i protiv Zakona”** Ovaj izraz je nastavak optužbe iz Dap 6:11. Moguće je da se odnosi na Stefanovu potvrdu Isusovih reči o uništenju Hrama, zabeleženih u Lk 19:44-48 (i u Mk 13:2) ili na Isusovu pretnju iz Mt 26:61; 27:40; Mk 14:58; 15:29; Jn 2:19 (up. Dap 6:14). Isus je sebe video kao “novi Hram“, novi centar slavljenja, novo mesto za susret Boga i čovečanstva (up. Mk 8:31; 9:31; 10:34). Božija osuda stiže na Irodovu građevinu. Verovatno je Stefanovo propovedanje o potpunom i besplatnom oprostaju u Isusu bilo uzrok za optužbu da “govori protiv Zakona“. Poruka evanđelja zamenjuje “savez sa Mojsijem“, koji postaje istorijsko svedočanstvo, a ne put do spasenja (up. Galaćanima 3 i Poslanicu Jevrejima).

Za prvovekovne Jevreje ovo je bilo radikalno učenje, bogohuljenje! Ovo je znatno drugačije od tipičnog starozavetnog shvatanja monoteizma, spasenja i jedinstvenog položaja Izraela. Fokus NZ je na sasvim drugim mestu (tj. Isus a ne Izrael, milost a ne ljudska zasluga).

6:14 U nekom smislu su njihove optužbe bile tačne! Ove sve optužbe su iznesene da bi se uznemirili i sadukeji (tj. “razoriti ovo mesto”) i fariseji (tj. “izmeniti običaje koje nam je predao Mojsije”).

▣ **“Isus Nazarećanin”** Vidite posebnu temu kod Dap 2:22.

6:15 “netremice gledali” Luka često koristi ovo književno sredstvo. Ukazuje na nepodeljenu pažnju (up. Lk 4:20; 22:56; Dap 1:10; 3:4,12; 6:15; 7:55; 10:4; 11:6; 13:9; 14:9; 23:1).

▣ **“da mu je lice kao lice anđela”** Moguće je da je ovo slično sa:

1. Mojsijevo lice blista nakon susreta sa Gospodom (up. 2. Mojs 34:29-35, 2. Kor 3:7)
2. Isusovo lice i telo sijaju tokom Njegovog preobraženja (up. Mt 17:2; Lk 9:29)
3. anđeo glasnik iz Dan 10:5-6

Ovo je metaforički način opisivanja nekog ko je bio u Božijem prisustvu.

PREDLOZI ZA RAZGOVOR

Ovo je vodič za proučavanje sa komentarima, što znači da ste vi odgovorni za svoje lično tumačenje Pisma. Činite to u svetlu objave koju imate. Vi, Pismo i Sveti Duh ste prioriteta u tumačenju. Ne smete to prepustiti komentatoru.

Ovi predlozi za razgovor vam mogu pomoći da razmislite o osnovnim temama ovog dela knjige. Njihova svrha je da vas podstaknu na razmišljanje i nemaju definitivne odgovore.

1. Zašto je rana crkva odabrala svoje najduhovnije ljude da poslužuju hranu?
2. Zašto se u brzom rastu javlja tenzija?
3. Šta je svrha polaganja ruku?
4. Zašto je Stefan napadnut?

DELA 7

PODELA PARAGRAFA U SAVREMENIM ENGLLESKIM PREVODIMA

UBS ⁴	NKJV	NRSV	TEV	NJB
Stefanovi govori	Stefanovo obraćanje: Pozivanje Avraama	Stefanovo propovedanje i mučeništvo (6:8-8:1a)	Stefanov govor	Stefanov govor
7:1-8	7:1-8	7:2b-8	7:1 7:2-8	7:1-8
7:9-16	Patrijarsi u Egiptu 7:9-16	7:9-16	7:9-16	7:9-16
7:17-22	7:17-36	7:17-22	7:17-22	7:17-22
7:23-29		7:23-29	7:23-29	7:23-29
7:30-43		7:30-34 7:35-43	7:30-34 7:35-38	7:30-34 7:35-43
	Izrael se buni protiv Boga (42b-43) 7:37-43	(42b-43)	7:39-43 (42b-43)	(42b-43)
7:44-50 (49-50)	Pravi Božiji tabernakl 7:44-50 (49-50)	7:44-50 (49-50)	7:44-47 7:48-50 (49-50)	7:44-50 (49-50)
7:51-53	Izrael se opire Svetom Duhu 7:51-53	7:51-53	7:51-53	7:51-53
Kamenovanje Stefana	Stefan mučenik		Kamenovanje Stefana	Kamenovanje Stefana, Savle kao progonitelj
7:54-8:1a	7:54-60	7:54-8:1a	7:54-8:1a	7:54-8:1

TREĆI KRUG ČITANJA (iz Vodiča za dobro čitanje Svetog pisma)

PRAĆENJE NAMERE IZVORNOG AUTORA NA NIVOU PARAGRAFA

Ovo je vodič za proučavanje sa komentarima, što znači da ste vi odgovorni za svoje lično tumačenje Pisma. Činite to u svetlu objave koju imate. Vi, Pismo i Sveti Duh ste prioriteta u tumačenju. Ne smete to prepustiti komentatoru. Pročitajte poglavlje bez prekidanja. Odredite teme. Uporedite vašu podjelu tema sa navedenih pet prevoda. Podjela na paragrafe nije nadahnut, ali je ključna za praćenje namere izvornog autora, što je suština tumačenja. Svaki paragraf ima jednu i samo jednu temu.

1. Prvi paragraf
2. Drugi paragraf
3. Treći paragraf
4. Itd.

KONTEKSTUALNI UVIDI

- A. Stefanov govor u Delima 7 je najduži koji je zabeležen u Delima. Postavlja teološku osnovu za Pavlovo (i crkveno) shvatanje odnosa evanđelja prema Starom zavetu. Stefanova propoved odgovara na optužbe protiv njega, pokazujući da
1. Bog je delovao izvan Hrama
  2. Bog radi sa paganima
  3. Jevreji su oduvek odbacivali Božiju poruku i ljude, a sada su odbacili Mesiju!

- B. Stefanova odbrana je uticala na srce Savla iz Tarsa i na Pavlovu teologiju.
- C. Stefan pokazuje da je jevrejski narod neprekidno kršio savez i da su postojala Božija otkrivenja izvan Obećane zemlje i izvan jerusalimskog Hrama, koji je bio sedište prvovekovnog jevrejskog slavljenja.
- D. Jevrejski narod je stalno odbacivao Božije izaslanike, te su i sada to ponovo učinili. Nasilno su odbacili Isusa iz Nazareta i spremali su se da nasilno odbace Stefana, Njegovog svedoka.
- E. Stefana optužuje ista grupa i sa sličnim optužbama kao i Isusa. Dok ga kamenuju, Stefan izgovara nekoliko stvari koje podsjećaju na Isusove reči i dela na krstu. Da li je Luka namerno iskoristio ovo književno sredstvo? Čini se da jeste!
- F. Stefanovo viđenje odnosa između Jevreja i hrišćana biće osnova za progon (up. Dap 8:1-3) i konačni razdor (tj. kletve iz 70. g.n.e.) između ove dve grupe. Sigurno je da je moguće da je Bog upotrebio Stefana, kao i Samsona u SZ, da započne sukob i time pojača širenje evanđelja izvan Palestine.
- G. Stefanov govor/odbrana/propoved ima nekoliko detalja koji se razlikuju od hebrejskog SZ (on citira iz Septuaginte). Da li stručnjaci treba da pokušavaju da odbrane Stefanove izjave ili treba da ih prihvate kao jevrejsku tradiciju ili čak i kao istorijske greške? Ovo pitanje razotkriva emocionalne i intelektualne pristrasnosti tumača. Verujem da Biblija beleži stvarnu istoriju i da hrišćanstvo stoji ili pada na biblijskim događajima. Međutim, sam početak Biblije (tj. 1. Mojs 1-11) i kraj Biblije (tj. Otkrivenje) nisu "tipična istorija"! Mislim da su intervensiuci zapisi tačni i istiniti. Ovo podrazumeva i činjenicu da ponekad postoje:
1. razlike u brojevima
  2. razlike u žanru
  3. razlike u detaljima
  4. rabinske tehnike tumačenja (npr. spajanje dva ili više tekstova)
- One ne utiču na moje prihvatanje istorijske tačnosti i pouzdanosti biblijskih narativa. Možda je Stefan prepričavao ono što je naučio u školi u sinagogi ili je prilagodio tekstove da bi bili u skladu sa njegovom svrhom! Ako propustimo njegovu poruku fokusirajući se na jedan ili dva detalja, to je znak našeg savremenog shvatanja historiografije, a ne prvovekovnog shvatanja istorije.
- H. Osnovni nacrt Stefanovog istorijskog pregleda odnosa Boga prema Izraelu u Delima 7
1. Patrijarsi, Dap 7:2-16
  2. Mojsijeva i lutanje u pustinji, Dap 7:17-43
  3. Šator svedočanstva i Hram, Dap 7:44-50
  4. njihova primena onoga što je sumirao iz SZ istorije, Dap 7:51-53
- I. Stefan koristi nekoliko referenci na SZ (citati i aluzije).
1. Dap 7:3 - 1. Mojs 12:1
  2. Dap 7:5 - 1. Mojs 12:7 ili 17:8
  3. Dap 7:6-7a - 1. Mojs 15:13-14
  4. Dap 7:7b - 2. Mojs 3:12
  5. Dap 7:8a - 1. Mojs 17:9-14
  6. Dap 7:8b - 1. Mojs 21:2-4
  7. Dap 7:8c - 1. Mojs 25:26
  8. Dap 7:8d - 1. Mojs 35:22-26
  9. Dap 7:9 - 1. Mojs 37:10,28; 45:4
  10. Dap 7:10 - 1. Mojs 39:21; 41:40-46
  11. Dap 7:11 - 1. Mojs 41:54-55; 42:5
  12. Dap 7:12 - 1. Mojs 42:2
  13. Dap 7:13 - 1. Mojs 45:1-4
  14. Dap 7:14 - 1. Mojs 45:9-10
  15. Dap 7:15 - 1. Mojs 46:5; 49:33; 2. Mojs 1:6
  16. Dap 7:16 - 1. Mojs 23:16; 50:13
  17. Dap 7:17 - 2. Mojs 1:7-8
  18. Dap 7:18 - 2. Mojs 1:8
  19. Dap 7:19 - 2. Mojs 1:10-11
  20. Dap 7:20 - 2. Mojs 2:2
  21. Dap 7:21 - 2. Mojs 2:5,6,10
  22. Dap 7:22 - 2. Mojs 2:10
  23. Dap 7:23 - 2. Mojs 2:11-12
  24. Dap 7:26 - 2. Mojs 2:13

25. Dap 7:27-28 - 2. Mojs 2:14
26. Dap 7:30 - 2. Mojs 3:1-2
27. Dap 7:29a - 2. Mojs 2:15
28. Dap 7:29b - 2. Mojs 2:22; 4:20; 18:3-4
29. Dap 7:32 - 2. Mojs 3:6
30. Dap 7:33-34 - 2. Mojs 3:5,7-10
31. Dap 7:36 - 2. Mojs 12:41; 33:1
32. Dap 7:37 - 5. Mojs 18:15
33. Dap 7:38 - 2. Mojs 19:17
34. Dap 7:39 - 4. Mojs 14:3-4
35. Dap 7:40 - 2. Mojs 32:1,23
36. Dap 7:41 - 2. Mojs 32:4,6
37. Dap 7:42-43 - Amos 5:25-27
38. Dap 7:44 - 2. Mojs 25:31,36-40
39. Dap 7:45 - IsNav 3:14 i dalje; 18:1; 23:9
40. Dap 7:46 - 2. Sam 7:8 i dalje
41. Dap 7:47 - 1. Car 6-8; 2. Let 1-6
42. Dap 7:49-50 - Is 66:1-2

Još jedan dobar biblijski sažetak istorije Izraela je Nemija 9.

1. Nem 9:6 - 1. Mojs 1-11
2. Nem 9:7-8 - 1. Mojs 12-50
3. Nem 9:9-14 - 2. Mojs (egzodus)
4. Nem 9:15-21 - 4. Mojs (vreme lutanja u pustinji)
5. Nem 9:22-25 - IsNav (osvajanje)
6. Nem 9:26-31 - Sud
7. Nem 9:32-38 - Samuilo, Carevi, Letopisi (monarhija)

PROUČAVANJE REČI I IZRAZA

SSP: DELA 7:1-8

¹Tada prvosveštenik upita: “Je li to tako?” ²A on reče: “Braćo i očevi, čujte me! Bog slave pokazao se našem praocu Avraamu dok je još bio u Mesopotamiji, pre nego što se nastanio u Haranu, ³i rekao mu: 'OTIDI IZ SVOJE ZEMLJE I OD SVOJE RODBINE I IDI U ZEMLJU KOJU ĆU TI POKAZATI.' ⁴I on je tada otišao iz zemlje Haldejaca i nastanio se u Haranu. Posle smrti njegovog oca, Bog ga je odande preselio u ovu zemlju u kojoj vi sada živite. ⁵Ali, u njoj mu nije nijednu stopu dao u nasledstvo, nego je obećao da će je DATI U POSED NJEMU I NJEGOVI POTOMCIMA POSLE NJEGA, iako Avraam još nije imao dete. ⁶Bog mu je ovako govorio: 'TVOJI POTOMCI ĆE BITI STRANCI U TUĐOJ ZEMLJI. PAŠĆE U ROPSTVO I BIĆE ZLOSTAVLJANI ČETIRI STOTINE GODINA. ⁷ALI, JA ĆU SUDITI NARODU KOME ĆE ONI ROBOVATI', reče Bog, 'A POSLE TOGA ĆE ONI IZAĆI I KLANJATI MI SE NA OVOM MESTU.' ⁸Onda mu je dao savez obrezanja pa kad mu se rodio Isaak, on ga je osmog dana obrezao. Isaaku se rodio Jakov, a Jakovu dvanaest patrijarha.

7:1 “prvosveštenik” Ovo je Kajafa. Vidite belešku kod Dap 4:6.

7:2 “A on reče” Stefanova odbrana je veoma slična sa Poslanicom Jevrejima. On odgovara na optužbe na dva načina: (1) Jevreji su neprekidno odbacivali Mojsija u prošlosti i (2) Hram je bio samo jedan od više načina koje je Bog koristio da komunicira sa Izraelom. Ovo je direktan odgovor na optužbe protiv njega iz Dap 6:13.

▣ **“čujte”** Ovo je IMPERATIV AORISTA AKTIVNI grčke reči *akouō*. Koristi se u Septuaginti u prevodu Šeme, poznate judejske molitve (up. 5. Mojs 6:4-5). Takođe se koristi u Prorocima sa značenjem “čuti i obratiti pažnju” (up. Mih 1:2; 6:1). Ne možemo biti sigurni da li je ova tehnička konotacija prisutna kada ovi Jevreji izražavaju svoje hebrejske misli sa rečima iz koine grčkog, ali u nekim kontekstima, kao što je ovaj, to može biti istina.

▣ **“Bog slave”** Ovaj Bog slave (up. Ps 29:3) se pojavio pred Patrijarhom Avraamom (up. 1. Mojs 12:1, 15:1,4; 17:1; 18:1, 22:1), što je bio početak jevrejskog naroda. Vidite posebnu temu kod Dap 3:13.

▣ **“Avraamu”** Avraam se smatra za oca jevrejskog naroda. On je bio prvi Patrijarh. Njegov poziv i naknadni život sa Bogom opisani su u 1. Mojs 12:1-25:11. U Gal 3 i kasnije u Rim 4, Pavle ga koristi kao paradigmu opravdanja po milosti kroz veru.

▣ **“dok je još bio u Mesopotamiji, pre nego što se nastanio u Haranu”** 1. Mojs 11:31 ukazuje na to da je Avraam bio u Haranu kada mu se Gospod obratio. Međutim, nije tačno navedeno vreme Božijeg kontakta sa Avraamom. Avraam je bio

iz Ura Haldejskog (up. 1. Mojs 11:28,31), ali se kasnije preselio u Haran (up. 1. Mojs 11:31,32; 29:4) po Božijoj zapovesti. Suština je u tome da se Bog obratio Avraamu izvan Hanaana. Avram nije posedovao ni jedan deo Svete zemlje (up. Dap 7:5) tokom svog života (osim pećine za grobove njegove porodice, up. 1. Mojs 23:9).

Reč “Mesopotamija” se može odnositi na različite etničke grupe:

1. narod iz severne oblasti Tigra i Eufrata (tj. “Sirija između reka”)
2. narod iz blizine ušća Tigra i Eufrata

7:3 “OTIDI IZ SVOJE ZEMLJE I OD SVOJE RODBINE I IDI U ZEMLJU KOJU ĆU TI POKAZATI” Ovo je citat iz 1. Mojs 12:1.

Teološko pitanje koje se postavlja u vezi ovog citata jeste - kada je Bog ovo rekao Avraamu?

1. dok je bio u Uru, pre nego što je svog oca Taru i nećaka Lota odveo u Haran
2. dok je bio u Haranu i čekao do smrti svog oca da bi pratio Boga i otišao na jug u Hannan

7:4 “otišao iz zemlje Haldejaca” Moguće je da je Haldeja (BDB 505) ime oblasti u blizini ušća reka Tigar i Euftrat (vidite belešku kod Dap 7:2). Kasnije je počela da se koristi za narod koji je živeo u toj oblasti, poznatij i kao Vavilon (BDB 93). Iz ovog naroda su potekli brojni učeni ljudi koji su razvili matematičke formule povezane sa kretanjem svetlećih tela na noćnom nebu (tj. planeta, zvezda, kometa, itd.). Ova grupa mudrih ljudi (tj. astrologa) takođe je bila poznata pod imenom Haldejci (up. Dan 2:2; 4:7; 5:7-11).

▣ **“Haranu”** Haran (BDB 357) je grad u kojeg su se doselili Tara, Avraam i Lot (up. 1. Mojs 11:31-32). Tu se doselio i jedan Avraamov brat, te se to mesto zove po njegovom imenu (tj. Nahorov grad, up. 1. Mojs 24:10; 27:43). Ovaj grad na gornjem toku Eufrata (tj. na pritoci, reci Balikh) osnovan je u trećem veku pre nove ere i do danas je zadržao svoje ime. Samo kao napomena, ime Avraamovog brata Harana (BDB 248) na hebrejskom se ne piše isto kao ime grada.

▣ **“Posle smrti njegovog oca”** Mnogi u ovome vide kontradikciju između 1. Mojs 11:26,32 i 12:4. Postoje najmanje dva moguća rešenja.

1. Moguće je da Avraam nije bio najstariji sin, nego najpoznatiji sin (tj. naveden je prvi).
2. samaričansko Petoknjižje navodi da je Tara umro u 145. godini, a ne u 205. kao što je navedeno u hebrejskom tekstu.

Vidite Glison L. Arlčer (Gleason L. Archer), *Enciklopedija biblijskih poteškoća (Encyclopedia of Bible Difficulties)*, str. 378.

7:5 “obećao da će je DATI U POSED NJEMU I NJEOVIM POTOMCIMA POSLE NJEGA” Ovo je aluzija na 1. Mojs 12:7 ili 17:8. Teološki ključ nije samo Božije obećanje, nego i Avraamova vera da će mu Bog dati potomka, kao i zemlju. Ova vera je naglašena u 1. Mojs 15:6 (up. Gal 3:6; Rim 4:3).

7:6 Ovo prediktivno proroštvo je navedeno u 1. Mojs 15:13,14 i potvrđeno u 2. Mojs 3:12. Međutim, 2. Mojs 12:40 navodi “430 godina” umesto “400 godina”. Septuaginta (LXX) prevodi 2. Mojs 12:40 kao “i boravište sinova Izrailjevih, dok boraviše u zemlji egipatskoj i zemlji hananskoj 430 godina”.

Rabini su rekli da “400 godina” započinje sa nuđenjem Isaaka u 1. Mojs 22. Žan Kalvin je nazvao 400 godina zaokruženim brojem. Moguće je da se odnosi na četiri generacije, po sto godina za svaku (up. 1. Mojs 15:16).

7:7 “NARODU” Ovo je citat iz Septuaginte, 1. Mojs 15:14. Ovo nije ograničavajuća, nego opšta objava. Narod na koji se odnosi je Egipat. Drugi narodi će takođe zlostavljati Izrael, te će Bog i njima suditi (tj. Filisteja, Sirija, Asirija, Vavilon).

▣ **“A POSLE TOGA”** Ovo je citat iz 2. Mojs 3:12. Stefan govori o opštoj, tekućoj istoriji Izraela.

Ovaj tekst potvrđuje da će Hanaan i Jerusalim biti jedinstvena i posebna Gospodnja mesta. Ovo je u skladu sa fokusom 5. Mojsijeve.

▣ **“NA OVOM MESTU”** U kontekstu citata iz 2. Mojs 3:12, ovo se odnosi na Sinajsku goru (vidite posebnu temu kod Dap 7:30), koja je takođe izvan granica Obećane zemlje i mesto je jednog od najvažnijih događaja u životu Izraela (primanje Mojsijevog zakona).

7:8 “savez” Vidite posebnu temu kod Dap 2:47.

▣ **“obrezanja”** Ovo su radili svi narodi u okolini Izraela, osim Filisteja (grčki egejski narod). U većini kultura je to obično bio ritual kojim su dečaci postajali muškarci, ali ne i u Izraelu, gde je to bio ritual inicijacije u savezni narod. To je bio znak posebnog odnosa sa Gospodom, odnosa zasnovanog na veri (up. 1. Mojs 17:9-14). Svaki Patrijarh je obrezao svoje sinove (tj. imao je ulogu sveštenika za svoju porodicu). Robert Girdlstone (Robert Girdlestone), *Sinonimi Starog zaveta (Synonyms of the Old Testament)*, str. 214, kaže da ritual obrezivanja povezuje ritual prolivanja krvi sa činom

obrezivanja. Krv je povezana sa sklapanjem saveza (up. 1. Mojs 15:17), raskidanjem saveza (up. 1. Mojs 2:17) i saveznom otkupljenjem (up. Is 53).

■ **“dvanaest patrijarha”** Ovo se obično odnosi na Avraama, Isaaka i Jakova, ali ovde se odnosi na dvanaest Jakovljevih sinova, od kojih će nastati izraelska plemena.

SSP: DELA 7:9-10

⁹A patrijarsi su bili LJUBOMORNI NA JOSIFA PA SU GA PRODALI U EGIPAT. Ali, Bog je bio S NJIM ¹⁰i izbavljao ga je iz svih njegovih nevolja. DAO MU JE MILOST i mudrost PRED FARAONOM, EGIPATSKIM KRALJEM, KOJI GA JE POSTAVIO ZA UPRAVITELJA NAD EGIPTOM I NAD SVIM SVOJIM DVOROM.

7:9 “JOSIFA” Ovaj zapis se nalazi u 1. Mojs 37:11,28; 45:4. Stefan pokušava da pokaže da su Jevreji i njihove vođe često odbacivali vođe koje je Bog odabrao (up. Mojsije u Dap 7:35).

7:10 Ovaj zapis se nalazi u 1. Mojs 39:21; 41:40-46.

SSP: DELA 7:11-16

¹¹Onda je U CELOM EGIPTU I HANANU ZAVLADALA GLAD i velike nevolje, i naši praoci nisu mogli da nađu hrane. ¹²Kad je Jakov čuo da u Egiptu ima žita, poslao je *onamo* naše praoce prvi put. ¹³A kad su otišli drugi put, Josif je rekao svojoj braći ko je pa je faraon saznao Josifovo poreklo. ¹⁴Posle toga je Josif poslao po svog oca Jakova i svu svoju rodbinu - sedamdeset pet duša - ¹⁵i Jakov je OTIŠAO U EGIPAT. I *onde* su umrli on i naši praoci ¹⁶pa su ih preneli u Sihem i položili u grob koji je Avraam u Sihemu novcem kupio od Emorovih sinova.

7:11 Ovaj zapis se nalazi u 1. Mojs 41:54-55; 42:5.

7:12 Ovaj zapis se nalazi u 1. Mojs 42:4.

7:13 Ovaj zapis se nalazi u 1. Mojs 45:1-4.

7:14 “sedamdeset pet” Ovo je u skladu sa Septuagintom i Svicima sa Mrtvog mora, dok Mazoretski tekst navodi “sedamdeset” (up. 1. Mojs 46:27; 2. Mojs 1:5; 5. Mojs 10:22). Na prvi pogled, ovo deluje kao problem u rukopisima između LXX, odakle je Stefanov citat i hebrejskog teksta 2. Mojs 1:5. Ali kada razmislimo, moguće je da su to dva načina računanja svih Jakovljevih potomaka. Problem nastaje između 1. Mojs 46:26 i 27:

1. u Mazoretskom tekstu, stih 27 navodi dva Josifova sina rođena u Egiptu, dok LXX navodi devet, što znači da su Efrema i Manasija kasnije imali još dece

2. u hebrejskom tekstu se broje Jakov i njegova žena, ali ne i ostala deca Efrema i Manasije

U grčkom tekstu (LXX) nisu uračunati Jakov i njegova žena, ali ostala deca Efrema i Manasije jesu. Oba navoda su tačna, ali računaju potomke na različite načine i u različitim periodima Jakovljevog života. Hebrejski tekst poznat kao Svici sa Mrtvog mora takođe navodi “sedamdeset i pet” u 1. Mojs 46:27 i 2. Mojs 1:5. Filon Aleksandrijski je bio upoznat sa oba broja.

Svi imamo dobrobiti od savremenih proučavanja kada dođemo do teških tekstova ili problema sa brojevima, kao što je ovaj.

Danas je dostupna nova vrsta biblijskih resursa koja se bavi upravo tim teškim tekstovima. Preporučujem:

1. *Teške biblijske izreke (Hard Sayings of the Bible)*, IVP

2. *Još teških biblijskih izreka (More Hard Sayings of the Bible)*, IVP

3. *Enciklopedija biblijskih poteškoća (Encyclopedia of Bible Difficulties)*, Glison L. Arlčer (Gleason L. Archer).

Za raspravu o Dap 7:14-15 vidite #1 str. 521-522.

7:15 Ovaj zapis se nalazi u 1. Mojs 46:5; 49:33; 2. Mojs 1:6.

7:16 “u Sihem” Kada se uporedi sa zapisima o (1) sahrani Josifa iz IsNav 24:32 i (2) sahrani Jakova iz 1. Mojs 50:13, čini se da u Stefanovoj propovedi postoje protivrečnosti. Problem je (1) grad; Hevron umesto Sihema, ili (2) patrijarh; Jakov umesto Avraama. Međutim, i Avraam i Jakov su kupili zemlju (up. 1. Mojs 23:16; 33:19). Sara i Avraam su sahranjeni u Hevronu (up. 1. Mojs 23:19; 25:9), kao i Isaak i Reveka (up. 1. Mojs 49:29-31) i Jakov (up. 1. Mojs 50:13). Iako ne možemo biti sigurni u vezi mesta grobnice u Sihemu, moguće je da je Avraam ranije kupio polje na tom mestu u 1. Mojs 12:6-7. Kasnije je Jakov otkupio tu istu zemlju (up. 1. Mojs 33:19; IsNav 24:32). Očigledno je da je ovo samo nagađanje, ali čini se da Stefan dobro poznaje SZ istoriju i ovo bi bio jedini način za usklađivanje različitih zapisa.

SSP: DELA 7:17-29

¹⁷Kako se približavalo vreme da se ispuni obećanje koje je Bog dao Avraamu, naš narod je u Egiptu rastao i množio se, ¹⁸**DOK U EGIPTU NIJE ZAVLADA O JEDAN DRUGI KRALJ, KOJI NIJE ZNAO ZA JOSIFA.** ¹⁹On je lukavo postupao s našim rodnom i tlačio je naše praocce, terajući ih da tek rođenu decu ostavljaju napolju da ne ostanu u životu. ²⁰U to vreme se rodio Mojsije i bio je Bogu mio. Tri meseca je bio odgajan u očevoj kući, ²¹a kad su ga ostavili napolju, uzela ga je faraonova kći i podigla kao svog sina. ²²Mojsije je bio poučen u svoj egipatskoj mudrosti i bio je silan rečju i delom. ²³Kad je napunio četrdeset godina, palo mu je na um da poseti svoju braću Izraelce. ²⁴I kad je video da jednog *od njih* zlostavljaju, on ga je odbranio i osvetio ubivši Egipćanina. ²⁵Mislio je da će njegova braća shvatiti da im Bog preko njega šalje spasenje, ali oni nisu shvatili. ²⁶Sutradan je naišao na neke od njih dok su se tukli pa je pokušao da ih pomiri govoreći: 'Ljudi, vi ste braća. Zašto zlostavljate jedan drugoga?' ²⁷Ali, onaj koji je zlostavljao svoga blišnjega, odgurnuo je Mojsija i rekao: 'KO JE TEBE POSTAVIO ZA VLADARA I SUDIJU NAD NAMA?' ²⁸HOĆEŠ LI I MENE DA UBIJEŠ KAO ŠTO SI JUČE UBIO ONOG EGIPĆANINA?' ²⁹Kad je Mojsije to čuo, POBEŽE I NASTANI SE KAO STRANAC U MADIJAMU, gde mu se rodiše dva sina.

7:17 Ovo se odnosi na 1. Mojs 15:12-16 (obećanje) i 2. Mojs 1:7 (veliki broj ljudi).

7:18 “DOK U EGIPTU NIJE ZAVLADA O JEDAN DRUGI KRALJ” Ovo je citat iz 2. Mojs 1:8. Stručnjaci su raspravljali, a i dalje raspravljaju, o vremenu Izlaska. Identitet ovog egipatskog kralja je deo stvari oko kojih postoje neslaganja. Moguće je da je on jedan od egipatskih kraljeva iz XVIII dinastije (1445. g.p.n.e.) ili iz XIX dinastije (1290. g.p.n.e.). Jedna teorija povezuje ovog egipatskog kralja sa prvom pravom egipatskom dinastijom, koja je sa vlasti zbacila Hikse (semitski narod). To bi objasnilo upotrebu reči *heteros* u Dap 7:18. Rođeni Egipćanin ne bi želeo Semite, kao ni Jevreje, u velikoj količini na svojoj teritoriji, zbog straha da ih neko ne osvoji, kao što su to uradili Hiksi.

POSEBNA TEMA: VREME IZLASKA (SPECIAL TOPIC: THE DATE OF THE EXODUS)

7:19 Ovaj zapis se nalazi u 2. Mojs 1:10 i dalje.

7:20 “se rodio Mojsije” Ovaj zapis se nalazi u 2. Mojs 2.

▣ **“bio je Bogu mio”** Ovo je hebrejski idiom za lepotu (up. 2. Mojs 2:2). Čak je i Josif (Josephus) komentarisao Mojsijevu lepotu (up. *Jevrejske starine (Antiquitates Judaicae)* 2.9.6).

7:21 Ovaj zapis se nalazi u 2. Mojs 2:5-6,10.

▣ **“kad su ga ostavili napolju”** Ovo je grčka reč *ektithēmi*, koja znači “izložiti“ (up. Dap 7:19) ili “izneti napolje”. Egipćani su primoravali Jevreje da ostavljaju svoju mušku decu u prirodi i među divljim zverima, da bi sprečili brzo širenje njihove populacije.

SSP, NSP	uzela ga je faraonova kći
DK, DS	uze ga kći Faraonova
EC	uze ga faraonova kći

Termin *anaireō* doslovno znači “podići”. Mojsije je doslovno “podignut” iz reke, a tim činom je postao usvojeni sin faraonove ćerke.

7:22 Mojsije je na faraonovom dvoru dobio najbolju akademsku i vojnu obuku tog vremena.

▣ **“bio je silan rečju i delom”** Ovo je sažetak Mojsijevog kasnijeg života, zato što je pri susretu sa Gospodom kod gorućeg grma tvrdio da nije rečit čovek (up. 2. Mojs 4:10-17).

7:23-24 Ovaj zapis se nalazi u 2. Mojs 2:11-12.

7:23 “Kad je napunio četrdeset godina” Mislim da je D. L. Mudi (D. L. Moody) rekao da se Mojsijev život može podeliti u tri grupe od po četrdeset godina:

1. prvih četrdeset godina je mislio da je neko (tj. obrazovan je na faraonovom dvoru)
2. drugih četrdeset godina je mislio da je postao niko (tj. izgnan je u midjansku zemlju i naučio je puteve i teren Sinajske pustinje)
3. trećih četrdeset godina je shvatio šta Bog može učiniti sa čovekom koji je niko (tj. odveo je Božiji narod u Obećanu zemlju)

7:25 Ovaj stih je Stefanova pretpostavka (možda iz jevrejske tradicije); ovo nije navedeno u 2. Mojsijevoj.

7:26-29 Ovaj zapis se nalazi u 2. Mojs 2:13-14.

7:28 Ovo pitanje pretpostavlja da je odgovor “ne”.

7:29 “Kad je Mojsije to čuo, POBEŽE” Ovaj zapis se nalazi u 2. Mojs 2:15,22. Mojsijev strah zbog ubistva Egipćana pokazuje da Faraon nije podržavao to što ga je njegova ćerka usvojila. Čak i u tom slučaju, stih Jevrejima 11:27 je jasan!

▣ “NASTANI SE KAO STRANAC U MADIJAMU” Bog se pojavio pred Mojsijem iz gorućeg grma u midjanskoj zemlji (up. 2. Mojs 3-4) i otkrio mu je svoj zakon na Sinajskoj gori u midjanskoj zemlji (up. 2. Mojs 19-20), što pokazuje da Bog nema ograničenja u tome gde će se otkriti. Isto naglašavanje da se Bog otkrio izvan Hrama u Jerusalimu vidimo i u Dap 7:36, 44, 48 i 53.

▣ “gde mu se rodiše dva sina” Ovaj zapis se nalazi u 2. Mojs 2:22; 4:20; 18:3-4.

SSP: DELA 7:30-34

³⁰Posle četrdeset godina, pokazao mu se anđeo u plamenu gorućeg grma, u pustinji blizu Sinajske gore. ³¹Kad je Mojsije to video, zadivio se tom prizoru. I dok je prilazio da bolje pogleda, začuo je Gospodov glas: ³²‘Ja sam Bog tvojih praotaca, Bog Avraamov, Isaakov i Jakovljev.’ Mojsije je drhtao od straha i nije se usuđivao da podigne pogled. ³³Tada mu je Gospod rekao: ‘Izuj obuću sa svojih nogu jer je mesto na kom stojiš sveto tle. ³⁴Video sam potlačenost svoga naroda u Egiptu. Cuo sam njegovo uzdisanje pa sam sišao da ga izbavim. A sad, hajde! Poslaću te u Egipat.’

7:30 Ovaj zapis se nalazi u 2. Mojsijevoj, poglavlja 3 i 4.

▣ “anđeo” U starozavetnom tekstu, ovaj anđeo je Gospod. Vidite belešku kod Dap 5:19. Primitite opis tog anđela.

1. 2. Mojs 3:2, “u plamenu ognja... pojavi anđeo Gospodnji”
2. 2. Mojs 3:4, “kada je Gospod (tj. *YHWH*) video da je Mojsije prišao da pogleda”
3. 2. Mojs 3:4, “Bog (tj. *Elohim*) ga pozva iz grma”

Vidite POSEBNA TEMA: BOŽANSKA IMENA (SPECIAL TOPIC: NAMES FOR DEITY) kod Dap 1:6.

▣ “Sinajske gore” Vidite sledeću posebnu temu.

POSEBNA TEMA: LOKACIJA SINAJSKJE GORE (SPECIAL TOPIC: THE LOCATION OF MT. SINAI)

7:32 Ovaj zapis se nalazi u 2. Mojs 3:6.

▣ “praotaca” I u hebrejskom tekstu i u grčkom prevodu (tj. Septuaginti), reč je U JEDININI. U svim ostalim upotrebama ovog izraza, ona je U MNOŽINI. Bog je poznao Mojsijevog oca roba.

7:33 Ovaj zapis se nalazi u 2. Mojs 3:5. Mojsije je grmu prišao iz radoznalosti, ne zbog religijske posvećenosti. Nije jasan razlog zbog kojeg je morao da skine svoje cipele.

1. moguće je da su cipele bile uprljane (tj. životinjski izmet)
2. skidanje cipela može biti znak intimnosti i bliskosti (tj. kod kuće).
3. kulturološki običaj Patrijarha ili egipćanski ritual

7:34 Ovaj zapis se nalazi u 2. Mojs 3:7. Za mene ovaj stih ima veliku teološku važnost zbog sledećeg razloga: Gospod je čuo njihove molitve, video njihovu nevolju i reagovao. On se spustio da ih izbavi, ali primitite da je ljudsko posredovanje uticalo na Njegovo izbavljanje. Bog je poslao neodlučnog Mojsija. Bog je odabrao da koristi ljude da bi pomogao ljudima!

SSP: DELA 7:35-43

³⁵Tog Mojsija, koga su oni odbacili kad su rekli: ‘Ko je tebe postavio za vladara i sudiju?’ - baš njega je Bog, preko anđela koji mu se javio u grmu, poslao da bude i vladar i izbavitelj. ³⁶I on ih je izveo, čineći čuda i znamenja u Egiptu, na Crvenom moru i četrdeset godina u pustinji. ³⁷To je onaj Mojsije koji je rekao Izraelcima: ‘BOG ĆE VAM IZMEĐU VAŠE BRACE PODIĆI PROROKA KAO ŠTO SAM JA.’ ³⁸To je onaj koji je bio na skupu u pustinji, sa anđelom koji mu je govorio na Sinajskoj gori i sa našim praocima. On je primio žive reči da ih preda nama. ³⁹Ali, naši praoci nisu hteli da mu se pokore, nego su ga odbacili i u svojim srcima se okrenuli Egiptu. ⁴⁰‘NAPRAVI NAM BOGOVE KOJI ĆE IĆI PRED NAMA.’ REKLI SU AARONU. ‘A ŠTO SE TIĆE ONOG MOJSIJA, KOJI NAS JE IZVEO IZ EGIPTA, NE ZNAMO ŠTA MU SE DOGODILO.’ ⁴¹I tih dana su napravili tele i prineli žrtvu tom idolu, radujući se delima svojih ruku. ⁴²Ali, Bog se okrenuo od njih i predao ih da služe nebeskoj vojsci, kao što je zapisano u Knjizi proroka: ‘DA LI SI MI PRINOSIO KLANE ŽIVOTINJE I ŽRTVE ČETRDESET GODINA U PUSTINJI, DOME IZRAELOV?’

⁴³NOSILI STE ŠATOR MOLOHOV I ZVEZDU VAŠEG BOGA REFANA, IDOLE KOJE STE NAPRAVILI DA IM SE KLANJATE! ZATO ĆU VAS POSLATI U IZGNANSTVO, DALJE OD VAVILONA.

7:35 “Tog Mojsija, koga su oni odbacili” Božiji narod je redovno odbacivao Božije izaslanike (up. Dap 7:51-52). Moguće je da je ovo svrha Dap 7:27!

▣ **“preko anđela koji mu se javio u grmu”** Bog se ponovo pokazuje Izraelcu izvan Obećane zemlje. Božije delovanje nije ograničeno na bilo koju površinu. Veći deo istorije Izraela se odvijao izvan Hanaana i pre jerusalimskog Hrama. Tokom celokupne izraelske istorije, Božije vođe bile su odbacivane od svojih savremenika (up. Dap 7:9,27-28,35,39). Ova tema se ponavlja.

Ovaj anđeo je opisan kao božanski (up. 2. Mojs 3:2,4). Ova božanska fizička manifestacija može se videti i u 1. Mojs 16:7-13; 22:11-15; 31:11,13; 48:15-16; 2. Mojs 13:21; 14:19; Sud 2:1; 6:22-23; 13:3-22; Zah 3:1-2. Međutim, moramo naglasiti da “Gospodnji anđeo“ nije uvek božanska fizička manifestacija; ponekad je on samo anđeo, prenosilac poruke, (up. 1. Mojs 24:7,40; 2. Mojs 23:20-23; 32:34; 4. Mojs 22:22; Sud 5:23; 2. Sam 24:16; 1. Let 21:15 i dalje; Zah 1:11; 12-13).

7:36 Ovo je sažetak Božije čudesne moći kroz Mojsija i Aarona.

7:37-38 Ovo je mesijanski citat iz 5. Mojs 18:15. Stefan potvrđuje Božije prisustvo tokom 2. Mojsijeve i perioda lutanja u pustinji, u vidu Božijeg anđela i Božijeg posebnog naslednika Mojsija (tj. Mesije, Proroka). Stefan ne omalovažava Mojsija, nego ga zaista sluša.

7:38 “skupu” Ovo je grčka reč *ekklesia*, ali upotrebljena u smislu skupa, a ne crkve. Vidite POSEBNA TEMA: CRKVA (SPECIAL TOPIC: CHURCH) kod Dap 5:11.

▣ **“anđelom koji mu je govorio na Sinajskoj gori”** Rabinska teologija tvrdi da su anđeli posrednici između Gospoda i davanja Zakona (Vidite belešku kod Dap 7:53). Takođe je moguće da se anđeo odnosi na samog Gospoda (up. 2. Mojs 3:21 sa 14:19; i 2. Mojs 32:34; 4. Mojs 20:16; Sud 2:1).

7:39 “naši praoci nisu hteli da mu se pokore” Stefan povezuje tačke u starozavetnoj pobuni. On ukazuje na to da su Jevreji oduvek odbacivali Božije vođe, a sada su odbacili Mesiju.

▣ **“su ga odbacili”** Ovaj zapis se nalazi u 4. Mojs 14:3-4.

7:40-41 Ovaj zapis se nalazi u 2. Mojs 32. Ovo nije bilo idolopoklonstvo, nego stvaranje fizičkog prikaza Boga. Kasnije se pretvorilo u slavljenje plodnosti.

7:41 Stefan tumači zlatno tele kao idola i koristi ovaj istorijski događaj da navede citat iz Amosa 5 koji ukazuje da je Izrael bio sklon idolopoklonstvu i pobuni čak i tako davno, u 2. Mojsijevoj i u vreme lutanja u pustinji.

7:42 “Bog se okrenuo od njih i predao ih da služe” Stihovi 42 i 43 su citati iz Amosa 5:25-27, gde Amos tvrdi da je Izrael oduvek prinosiso žrtve stranim bogovima. To je bio redovan obrazac u njihovoj istoriji, rano započeo (up. IsNav 24:20). Ovo nas podseća na drastične izjave o odbacivanju u Rim 1:24,26,28.

▣ **“nebeskoj vojsci”** Ovo se odnosi na asirsko i vavilonsko astralno slavljenje (up. 5. Mojs 17:3; 2. Car 17:16; 27:3; 2. Let 33:3,5; Jer 8:2; 19:13). Postoji nekoliko tekstualnih problema između hebrejskog teksta (MT), Amos 5:25-27, grčkog teksta (LXX) i Stefanovog citata:

1. ime boga zvezde. MT koristi *kywn* ili *kaiwann*, asirsko ime planete Saturn. LXX koristi *rypn* ili *raiphan*, moguće od imena *repa*, egipćanskog boga planete Saturn.

2. hebrejski tekst (MT) i grčki tekst (LXX) glase “dalje od Damaska”, dok Stefan citira “dalje od Vavilona”.

Ne postoji otkriven rukopis Knjige proroka Amosa sa ovim tekstom. Moguće je da Stefan povezuje asirsko izgnanstvo, o kojem Amos priča, sa kasnijim vavilonskim izgnanstvom Jude, ali menja mesto izgnanstva.

Slavljenje astralnih božanstava je započeto u Mesopotamiji, ali se proširilo na Siriju i Hanaan (up. Jov 31:26,27).

Arheološka otkrića kod Tel El-Amarna sadrže stotine pisama poslatih iz Hanaana u Egipat u 14. veku pre nove ere, u kojima se imena ovih astralnih božanstava koriste kao imena gradova.

▣ **“u Knjizi proroka”** Ovo se odnosi na svitke koji su sadržali dvanaest malih proroka (up. Dap 13:40). Citat u Dap 7:42-43 je iz Septuaginte, Amos 5:25-27.

Sledeća rečenica u Dap 7:42 je pitanje koje pretpostavlja da je odgovor “ne”.

7:43 “MOLOHOV” Hebrejski suglasnici za reč kralj su *mlk* (BDB 574). Postoji nekoliko hanaanskih bogova čija imena sadrže ove samoglasnike, *Milcom*, *Molech* ili *Moloch*. Moloh (*Moloch*) je za Amorite bio vrhovni bog plodnosti i njemu su prinošena deca da bi se osiguralo zdravlje i napredak zajednice ili naroda (up. 3. Mojs 20:2-5; 5. Mojs 12:31; 1. Car

11:5,7,33; 2. Car 23:10,13,14; Jer 7:31; 32:35). A. T. Robertson (A. T. Robertson), *Slike rečima u Novom zavetu (Word Pictures in the New Testament)*, vol. 3, str. 93, kaže da je Moloh bio “figura sa glavom bika i sa ispruženim rukama u kojima su bila deca, šuplja u sredini, kako bi u njoj mogla goreti vatra”. Spominjanje Moloha u 3. Mojs 18:21, u kontekstu neprikladnih seksualnih zajednica, navelo je neke proučavaoce da pretpostave da deca nisu žrtvovana Molohu, nego su mu posvećivana kao hramske prostitutke, i dečaci i devojčice. Ovaj koncept se uklapa sa uobičajenim praksama slavljenja plodnosti.

▣ **“IDOLE”** Vidite sledeću posebnu temu.

POSEBNA TEMA: FORMA (*TUPOS*) (SPECIAL TOPIC: FORM (*TUPOS*))

SSP: DELA 7:44-50

⁴⁴Naši praoci su u pustinji imali Šator svedočanstva, napravljen onako kako je naredio Onaj koji je rekao Mojsiju da ga napravi prema uzoru koji je video. ⁴⁵Naši praoci su ga primili i pod Isusom ga uneli u zemlju pagana koje je Bog isterao pred našim praocima. Tako je bilo sve do Davida, ⁴⁶koji je uživao Božiju naklonost. On je molio da nađe boravište za Boga Jakovljevog, ⁴⁷ali mu je tek Solomon sagradio Dom. ⁴⁸Svevišnji, međutim, ne živi u rukotvorinama. Kao što kaže prorok: ⁴⁹NEBO MI JE PRESTO, A ZEMLJA PODNOŽJE MOJIM NOGAMA. KAKAV ĆETE MI DOM SAGRADITI, GOVORI GOSPOD, ILI GDE JE MESTO MOGA POČINKA? ⁵⁰ZAR NIJE MOJA RUKA SVE OVO NAČINILA?’

7:44 Ovaj zapis se nalazi u 2. Mojsijevoj, poglavlja 25-31; 36-40. Ovi detaljni planovi za Šator svedočanstva otkriveni su Mojsiju na Sinajskoj gori. Novozavetna Poslanica Jevrejima govori o nebeskom Šatoru ili svetilištu (up. Jev 8:5-6; 9:11,23), za koga je zemaljski Šator samo kopija. Stefan se u ovom poglavlju prvo bavio optužbom iz poglavlja 6, da je on protiv Mojsija (up. Dap 6:11), a sada počinje da se bavi drugom optužbom, da je protiv Hrama (up. Dap 6:13).

▣ **“uzoru”** Vidite POSEBNA TEMA: FORMA (*TUPOS*) (SPECIAL TOPIC: FORM (*TUPOS*)) kod Dap 7:43.

7:45 Ovo pokriva period vremena od osvajanja (ili 1400. ili 1250. g.p.n.e.) do Davidovog vremena (±1011. g.p.n.e. do 971/70. g.p.n.e, Harison (Harrison); 973. g.p.n.e, Jang (Young); 961. g.p.n.e, Brajt (Bright)).

7:46 Ovo odražava 2. Sam 7, veoma značajno poglavlje. Ovo je božansko uspostavljanje Davidove carske linije.

7:47 “ali mu je tek Solomon sagradio Dom” Ovaj zapis se nalazi u 1. Car 6-8 i 2. Let 1-6.

7:48 Ova izjava podseća na Solomonovu izjavu iz 1. Car 8:27 i 2. Let 6:18.

7:49-50 Ovaj citat potiče iz Septuaginte, Is 66:1-2. Suština je da je čak i Solomon shvatao da građevina ne može da obuhvati Boga Stvoritelja!

Da li ovi stihovi impliciraju razlog za inkluziju pagana? Ako je to tačno, čini se da je dosta skriveno. U svakom slučaju, sam Solomon je video hram kao mesto na kojem svet dolazi do Gospoda (up. 1. Car 8:41-43). To su bili Jevreji koji su govorili grčki (tj. sedmorica iz Dap 6) koji su videli i objavljivali globalnu misiju čak i pre nego što su apostoli prepoznali ovaj aspekt Isusovog učenja (up. Mt 28:18-20; Dap 1:8). Možda je Stefan ovo izražavao svojom implikacijom iz Dap 7:50.

SSP: DELA 7:51-53

⁵¹Vi tvrde šije i neobrezanih srca i ušiju! Uvek se protivite Svetom Duhu! Isti ste kao vaši očevi! ⁵²Kojeg proroka nisu vaši očevi progonili? Čak su i ubili one koji su predkazali dolazak Pravednika. Njega ste sada izdali i ubili vi, ⁵³koji ste preko andela primili Zakon, ali mu se niste pokorili.”

7:51 “Vi” Stefan prelazi sa pobune jevrejskih vođa i ljudi iz prošlosti, na tadašnje vođe i ljude koji u hramu slušaju njegovu poruku. Oni su se bunili i dalje se bune protiv Gospoda!

▣ **“tvrde šije”** Stefan ukazuje na Mojsijev opis Jakovljevih/Izrailjevih sinova (up. 2. Mojs 32:9; 33:3,5; 34:9; 5. Mojs 9:6).

▣ **“neobrezanih srca”** Ovaj hebrejski idiom označava da je neko neveran, nepošten i nepouzdan (up. 3. Mojs 26:41; Jer 9:25-26; Jez 44:7). Ovo je suprotno od 5. Mojs 10:16; Jer 4:4!

▣ **“i ušiju”** Ovaj idiom ukazuje na njihovu nespремnost da čuju Božije izaslanike i da odgovore na njih (up. Jer 6:10).

▣ **“Uvek se protivite Svetom Duhu”** Ovo je veoma slično sa Is 63:10. Božija ljubav i odanost se veličaju u Is 63:9,11-14, ali ljudi ne odgovaraju sa verom!

7:51b-52 Ovo je veoma snažna osuda tadašnjeg jevrejskog vođstva, kao i drevnog izraelskog vođstva! Drevni Božiji narod je ubijao Božije izaslanike, a sada su ubili Mesiju (up. Dap 3:14; 5:28).

7:52 “Pravednika” Ovaj naziv se koristi za Isusa u Dap 3:14 i 22:14. Vidite belešku kod Dap 3:14 i POSEBNA TEMA: PRAVEDNOST (SPECIAL TOPIC: RIGHTEOUSNESS) kod Dap 3:14.

7:53 “preko anđela primili” Ovo se odnosi na rabinsko tumačenje stiha 5. Mojs 33:2 iz Septuaginte u kojem Bog daje zakon Mojsiju preko anđeoskog posrednika, što izgleda da potvrđuju Gal 3:19 i Jev 2:2.

▣ **“ali mu se niste pokorili”** Stefan započinje svoju odbranu sa “čujte” (BDB 1033), što možda odražava hebrejsku reč *Shema*, “čuti i obratiti pažnju” (up. 5. Mojs 6:4). I Stefan i kasnije Jakov (Isusov polubrat) savetuju “nemojte samo da slušate Reč... nego je izvršavajte” (up. Jak 1:22-23 sledeći Isusa, Mt 7:24-27; Lk 11:48; Jn 13:17; kao i Pavle, Rim 2:13).

SSP: DELA 7:54-60

⁵⁴Kad su oni to čuli, silno se razljutiše i počeše da škrguću zubima na njega. ⁵⁵A on, pun Svetog Duha, zagleda se u nebo i vide Božiju slavu i Isusa kako stoji Bogu zdesna ⁵⁶pa reče: “Evo, gledam nebasa otvorena i Sina čovečijega kako stoji Bogu zdesna.” ⁵⁷Ali, oni počeše da viču iz sveg glasa, zapušiše uši pa složno navališe na njega. ⁵⁸Onda ga odvukoše iz grada i zasuše kamenjem. A svedoci odložiše svoju odeću kod nogu mladića koji se zvao Savle. ⁵⁹Dok su ga zasipali kamenjem, Stefan povika: “Gospode Isuse, primi moj duh.” ⁶⁰Onda pade na kolena i povika iz sveg glasa: “Gospode, ne uzmi im ovo za greh!” I kad je to rekao, izdahnu.

7:54 “oni” Ovo se sigurno odnosi na članove Sinedriona (up. Dap 6:15).

SSP	silno se razljutiše
NSP	razljutili su se u srcu
DK	rasrdiše se vrlo u srcima svojim
DS	ražljutiše se vrlo u srcima svojim
EC	veoma su se ljutili u svojim srcima

Ovo je INDIKATIV IMPERFEKTA PASIVNI. Doslovno značenje je “pravo u srce” (up. Dap 5:33). Oni su zaista čuli Stefanovu poruku, ali umesto da se pokaju, oni su kao i uvek odabrali odbacivanje i ubistvo (up. Dap 5:33).

▣ **“škrguću zubima”** Ovo je znak besa (up. Jov 16:9; Ps 35:16; 37:12; Tužb 2:16).

7:55 “Svetog Duha... Isusa... Bogu” Primitite spominjanje trojedinog Boga. Vidite posebnu temu kod Dap 2:32-33.

▣ **“pun Svetog Duha”** Samo u Delima se koristi koncept punjenja Duhom radi objavljivanja evanđelja (tj. *plēroō*, up. Dap 2:4; 4:8,31; *plērēs*, up. Dap 6:3,5,8; 7:55; 11:24). Vidite belešku kod Dap 5:17.

Biblijske istine o Duhu se mogu opisati kao:

1. ličnost Duha (up. Jn 14-16)
2. krštenje Duhom (up. 1. Kor 12:13)
3. plodovi Duha (up. Gal 5:22-23)
4. darovi Duha (up. 1. Kor 12)
5. ispunjenje Duhom (up. Ef 5:18)

Od svih njih, Dela se fokusiraju na broj 5. Vođe rane crkve bile su osnaživane, čini se iznova i iznova, da smelo i snažno objavljuju evanđelje Isusa Hrista. U Stefanovom slučaju je propoved bila toliko snažna, da je zbog nje izgubio svoj život.

▣ **“zagleda se”** Luka je veoma naklonjen ovom terminu (up. Lk 4:20; 22:56; Dap 1:10; 3:4,12; 6:15; 7:55; 10:4; 11:6; 13:9; 14:9; 23:1). Stefan je pogledao gore, što je bio uobičajen jevrejski način za molitvu, ali umesto molitve, Bog mu je omogućio da vidi sama nebasa.

▣ **“vide Božiju slavu”** Primitite da ne piše da je Stefan video Boga, nego Njegovu slavu. Niko ne može videti Boga i preživeti (up. 2. Mojs 33:20-23). Jov je verovao da će on videti Boga (up. Jov 19:25-27; Dap 7:55). Isus obećava da će jednog dana oni koji su čistog srca videti Boga (up. Mt 5:8). Vidite POSEBNA TEMA: SLAVA (SZ) (SPECIAL TOPIC: GLORY (OT)) kod Dap 3:13.

■ **“Isusa kako stoji Bogu zdesna”** To što je Isus sa desne Božije strane je antropomorfan idiom (vidite posebnu temu kod Dap 2:33) za mesto božanske moći i autoriteta. Činjenica da Isus stoji pokazuje Njegovu zainteresovanost i brigu za prvog hrišćanskog mučenika.

Bog se prikazao Stefanu u obliku i na način kojeg je on mogao primiti. Ovo ne ukazuje na to da:

1. nebo je “gore“
2. Bog sedi na prestolu

Ovo govori o Isusovoj brizi i pažnji. Moramo biti oprezni da naš kulturološki uslovljen, antropomorfan jezik ne postane izvor doktrine. Neprikladan je trend po kojem savremeni zapadni čitaoci pokušavaju da svako poglavlje shvate doslovno da bi time pokazali svoje poverenje i posvećenost Bibliji. Bog se zaista otkriva svojoj tvorevini, ali to čini na svetovne načine i u oblicima koje ljudi mogu da shvate. Sigurno je da postoji element prilagođavanja. Pala, konačna ljudska bića nisu sposobna da sasvim shvate duhovnu oblast. Bog odabire stvari iz naše kulture i naša iskustva u svetu da bi ih koristio kao analogije i metafore u komunikaciji sa nama. One jesu istinite, ali nisu sveobuhvatne.

7:56 “Sina čovečijega” Očigledno je da Stefan poistovećuje Isusa sa “Pravednikom” iz Dap 7:52. Njegovi slušaoci su sigurno shvatili ovu potvrdu mesijanstva. Termin “Sin čovečiji” se koristi u SZ na dva načina:

1. uobičajen izraz za osobu (up. Jez 2:1; Ps 8:4)
2. upotrebljen je za božansku osobu (tj. Mesiju) u Dan 7:13-14 i Ps 110:1

Stoga, ima konotaciju i ljudske i božanske prirode. Zato Isus koristi ovu oznaku sam za sebe. Drugi razlog je to što je nisu koristili rabini, koji su druge SZ nazive koristili na ekskluzivističke, nacionalističke i militarističke načine. Ova Stefanova izjava je jedna od samo dve upotrebe ovog izraza izvan Isusovih reči (up. Jn 12:34).

7:57-58 Ovi slušaoci su poverovali da je Stefan hulio kada je rekao da je Isus Sin čovečiji (up. Dan 7:13). To je bilo previše za ove monoteistične (vidite posebnu temu kod Dap 2:39) Jevreje! Oni su Stefanu učinili ono što je Mojsije odredio za hulu! U tvrdnjama o Isusu ne postoje kompromisi (up. Jn 14:6-9).

7:57 “složno navališe na njega” Ovo je isti termin kojeg Luka toliko često koristi da opiše jedinstvo ranih učenika (up. Dap 1:14; 2:46; 5:12; 15:25). Sinedrion je bio složan u svome besu i odbacivanju Stefana (vidite i 18:12, gde Jevreji iz Ahaje odbacuju Pavla i 19:29 o gnevu efeskkih pagana protiv hrišćana).

7:58 “odvukoše iz grada” Niko nije smeo biti ubijen unutar Jerusalima zato što je to bilo “sveto” tlo!

■ **“zasuše kamenjem”** Često se tvrdi da Jevreji pod rimskom vlašću nisu imali pravo na smrtnu kaznu. Ovo pokazuje da to nije uvek istina. Masovno nasilje se nije moglo brzo zaustaviti.

■ **“mladića koji se zvao Savle”** U jevrejskim krugovima se osoba smatrala mladom do četrdesete godine. Ovo je naš prvi susret sa Savlom iz Tarsa, koji će kasnije postati apostol Pavle. Pavle je čuo Stefanovu analizu SZ, a verovatno ga je čuo i ranije u kilikijskoj sinagogi u Jerusalimu (6:9). Pitamo se da li je ovo započelo Savlov period sumnji, kojeg je pokušao da reši progoneći hrišćane.

7:59 “Gospode Isuse, primi moj duh” Ovo je IMPERATIV AORISTA SREDNJI. Primitite da je Stefan verovao da ide na nebo da bude sa Isusom (up. 2. Kor 5:6,8), a ne u Podzemlje/Had (tj. mesto gde borave mrtvi, kao hebrejski *sheol*, vidite posebnu temu kod Dap 2:27). Moguće je da je Stefan bio svedok Isusovog raspeća ili makar da je čuo detalje o tome, zato što koristi dva slična izraza (tj. Dap 7:59 i 60, up. Lk 23:34,46).

Zanimljivo je primetiti da se Stefan moli Isusu, kao i učenici u Dap 1:24. Međutim, u ostatku NZ, molitve se upućuju Ocu u ime Sina.

7:60 “pade na kolena” Kamenovanje nije uvek bilo brzo iskustvo. Tekst ukazuje na to da je trajalo nekoliko minuta.

■ **“povika iz sveg glasa”** Ovo takođe podseća na Isusovo iskustvo. Ove reči su isto toliko za ljude, koliko su i za Gospoda. Sigurno su odjekivale u Savlovim ušima.

■ **“izdahnu” (NASB i EC “usnu”)** Ovo je biblijska metafora za smrt (npr. Jov 3:13; 14:12; Ps 76:5; 2. Sam 7:12; 1. Car 2:10; Jer 51:39,57; Dan 12:2; Mt 27:52; Jn 11:11; Dap 7:60; 13:36; 1. Kor 15:6,18,20; 1. Sol 4:13; 2. Pet 3:4). Ne potvrđuje doktrinu “sna duše”.

PREDLOZI ZA RAZGOVOR

Ovo je vodič za proučavanje sa komentarima, što znači da ste vi odgovorni za svoje lično tumačenje Pisma. Činite to u svetlu objave koju imate. Vi, Pismo i Sveti Duh ste prioriteta u tumačenju. Ne smete to prepustiti komentatoru.

Ovi predlozi za razgovor vam mogu pomoći da razmislite o osnovnim temama ovog dela knjige. Njihova svrha je da vas podstaknu na razmišljanje i nemaju definitivne odgovore.

1. Koja je svrha Stefanove izjave?
2. Šta ona govori o Jevrejima?
3. Zašto su se oni toliko razbesneli?
4. Na koje načine Isus podseća na Mojsija, Dap 7:37?
5. Zašto je citat iz Is 66:1-2 u Dap 7:49-50 toliko važan?
6. Šta je toliko značajno kod Stefanove vizije Isusa?

DELA 8

PODELA PARAGRAFA U SAVREMENIM ENGLLESKIM PREVODIMA

UBS ⁴	NKJV	NRSV	TEV	NJB
Savle proganja crkvu	Savle proganja crkvu	Širenje evanđelja po samarijskim i priobalnim krajevima	Savle proganja crkvu	Kamenovanje Stefana, Savle kao progonilac (7:55-8:3)
8:1b-3	8:1-3	8:1b-3	8:1b-2	8:2
			8:3	8:3
Evanđelje se propoveda u Samariji	Hrist se propoveda u Samariji		Evanđelje se propoveda u Samariji	Filip u Samariji
8:4-8	8:4-8	8:4-8	8:4-8	8:4-8
	Vrač priznaje veru			Simon Vrač
8:9-13	8:9-13	8:9-13	8:9-13	8:9-13
	Greh vrača			
8:14-24	8:14-24	8:14-24	8:14-17	8:14-17
			8:18-19	8:18-24
			8:20-24	
8:25	8:25	8:25	8:25	8:25
Filip i etiopijski evnuh	Hrist se propoveda Etiopljaninu		Filip i etiopijski zvaničnik	Filip krsti evnuha
8:26-33 (32b-33)	8:26-40 (32b-33)	8:26-40 (32b-33)	8:26-30	8:26-33
			8:31-33	
8:34-40			8:34-37	8:34-40
			8:38-40	

TREĆI KRUG ČITANJA (iz Vodiča za dobro čitanje Svetog pisma)

PRAĆENJE NAMERE IZVORNOG AUTORA NA NIVOU PARAGRAFA

Ovo je vodič za proučavanje sa komentarima, što znači da ste vi odgovorni za svoje lično tumačenje Pisma. Činite to u svetlu objave koju imate. Vi, Pismo i Sveti Duh ste prioriteta u tumačenju. Ne smete to prepustiti komentatoru. Pročitajte poglavlje bez prekidanja. Odredite teme. Uporedite vašu podelu tema sa navedenih pet prevoda. Podela na paragrafe nije nadahnuta, ali je ključna za praćenje namere izvornog autora, što je suština tumačenja. Svaki paragraf ima jednu i samo jednu temu.

1. Prvi paragraf
2. Drugi paragraf
3. Treći paragraf
4. Itd.

PROUČAVANJE REČI I IZRAZA

SSP: DELA 8:1a

^{1a}A Savle je odobravao njegovo ubistvo.

8:1 "Savle je odobravao njegovo ubistvo" Ovo je zaključak poglavlja Dap 7. To je PERIFRASTIČAN IMPERFEKAT AKTIVNI. Pavle se seća svog iskustva sa velikom sramotom (up. Dap 22:20; 1. Kor 15:9; Gal 1:13,23; Fil 3:6; 1. Tim 1:13). Neki povezuju ovo poglavlje sa 26:10, gde se sugeriše da je Pavle u Sinedrionu glasao za to da se hrišćani ubijaju.

SSP: DELA 8:1b-3

^{1b}Tog dana poče veliko proganjanje crkve u Jerusalimu. Svi se, osim apostola, raspršiše po judejskim i samarijskim krajevima. ²Neki pobožni ljudi sahraniše Stefana i duboko ga ožališe. ³A Savle je pustošio Crkvu. Išao je od kuće do kuće, odvlačio muškarce i žene i predavao ih u tamnicu.

■ **“Tog dana poče veliko proganjanje crkve u Jerusalimu”** Ovo je verovatno nešto što su radile jevrejske vođe (najviše sadukeji) zbog brzog rasta i uticaja rane crkve u Jerusalimu. Međutim, to je takođe bio i Božiji način da primora crkvu da ostvari Dap 1:8! Ako ne 1:8, onda 8:1!

Nije slučajno to što Luka koristi termin *ekklesia* (vidite posebnu temu kod Dap 5:11) za novo telo vernika. Ovi muškarci i žene nisu smatrali da su oni nešto odvojeno od Božijih starozavetnih obećanja, nego da su njihovo ispunjenje! Ovaj termin se koristi u Septuaginti kao prevod reči “skup” ili “kongregacija” (MT - *qahal*) Izraela (up. Dap 7:38); sada se ta reč koristi za zajedništvo vernika u Jerusalimu.

Luka je veoma sklon reči “velik“ (*meGas*). Koristi je dvadeset i pet puta u svom Evandjelju i dvadeset i devet puta u Delima.

U Delima 8, koristi je za:

1. veliko proganjanje, Dap 8:1
2. veliku žalost, Dap 8:2
3. veliku buku, Dap 8:7
4. veliku (važnu) osobu, Dap 8:9
5. (od malih) do velikih, Dap 8:10
6. velika dela, Dap 8:13

■ **“Svi se, osim apostola, raspršise”** Veoma je zanimljivo to što je progon zaobišao apostole i okomio se samo na helenističke jevrejske hrišćane. Izgleda da su u ovoj fazi apostoli još uvek bili zadovoljni time da ostanu u judaizmu. Ovaj događaj se odvio neko vreme nakon njihovog susreta sa Isusom u Galileji (up. Mt 28:18-20). Nakon Pedesetnice, apostolsko vođstvo je prihvatilo da ostane u jerusalimskoj oblasti i da tu propoveda samo Jevrejima ili obraćenicima.

■ **“raspršise po judejskim i samarijskim krajevima”** Ovo je ispunjenje Lukinog Velikog poslanja, spomenutog u Dap 1:8. Već je prošlo dosta vremena od kada je Isus izgovorio te reči i čini se da je progon bio jedini način da se crkva pokrene ka svetu. Crkva još uvek okleva!

8:2 “Neki pobožni ljudi sahraniše Stefana” Termin “pobožni ljudi” se obično koristi za duhovno osetljive Jevreje (up. Lk 2:25). Moguće je da se ovo odnosi na jevrejske hrišćane, ili samo na Jevreje koji se nisu slagali sa ilegalnim procedurama (tj. grupno nasilje) i sa pogubljenjem Stefana. Mišna dozvoljava sahranjivanje bogohulnika, ali ne uz glasno jadikovanje onih koji ih sahranjuju. Ovi pobožni ljudi su javno žalili

1. kao znak protivljenja onome što se desilo
2. da ukažu na činjenicu da taj događaj nije zvanično odobren

8:3 “Savle je pustošio Crkvu” Ovaj GLAGOL je INDIKATIV IMPERFEKTA SREDNJI. To može označavati radnju koja je započeta u prošlosti (up. NASB, NJB) ili radnju koja se ponavljala (up. NKJV, NRSV, TEV).

Reč “pustošiti” imala je značenje “rastrgnuti telo životinje”. U Septuaginti se koristi za životinje u 2. Mojs 22:13; Ps 74:13 i za vojni poraz u Jer 28:2 i 31:18. Izgleda da se Pavle borio sa istinom u Stefanovim izjavama i moguće je da je pokušao da zataška svoju unutrašnju tenziju agresivnim proganjanjem crkve (up. Dap 9:1,13,21; 22:4,19; 26:10-11; 1. Kor 15:9; Gal 1:13; Fil 3:6; 1. Tim 1:13). Vidite POSEBNA TEMA: CRKVA (SPECIAL TOPIC: CHURCH) kod Dap 5:11.

■ **“Išao je od kuće do kuće”** Ovaj izraz se može shvatiti na dva načina:

1. Pavle je saznao gde su bili apostoli (up. Dap 5:42)
2. bilo je nekoliko kućnih crkava u Jerusalimu, čak i ovako rano, u kojima su se vernici redovno okupljali

Rani hrišćani su se okupljali:

1. u lokalnoj sinagogi svake subote
2. u Hramu posebnim danima, ako ne i svakog dana
3. na posebnim mestima ili u brojnim domovima nedeljom

■ **“odvlačio muškarce i žene”** Ovo je GLAGOL koji je upotrebljen za Satanino povlačenje trećine zvezda sa neba u Otk 12:4. Nekoliko puta se koristi u Delima (up. Dap 8:3; 14:19; 17:6). Savle je bio zloban u svom progonu (up. Dap 26:10). Dokaz za ovo su reči “muškarce i žene”. On je razrušavao porodice iskrenih vernika, zatvarao ih je, a neke je čak i ubijao (up. Dap 9:1,13,21; 22:4,19; 26:10,11; Gal 1:13,23; 1. Tim 1:13). Zato kasnije za sebe kaže da je “najmanji od apostola” (up. 1. Kor 15:9; Ef 3:8).

SSP: DELA 8:4-8

⁴Oni koji su se raspršili, propovedali su Reč kud god su išli. ⁵Tako Filip dođe u jedan samarijski grad pa im je propovedao Hrista. ⁶Kad ga je narod čuo i video znamenja koja je činio, svi jednodušno obratiše pažnju na ono što je govorio. ⁷Nečisti duhovi su uz silnu buku izlazili iz mnogih opsednutih, a ozdravljali su i mnogi oduzeti i hromi. ⁸I nastade velika radost u tom gradu.

NSP	objavljivao dobru vest
DK	propovedaše jevandelje
DS	propovedao
EC	propovedao evandelje

Ovo je grčki GLAGOL *euangelizō*, složenica reči dobra (*eu*) i vest (*angelizō*). Od nje potiču reči evanđelista, evangelizacija i evangeliziranje. Filip je predstavio priču o Isusu ovim Samarićanima i oni su odgovorili sa spasonosnom verom.

- ▣ **“o Božijem carstvu”** Vidite dve posebne teme o ovom izrazu kod Dap 1:3.
- ▣ **“o imenu Isusa Hrista”** Vidite posebnu temu kod Dap 2:21.
- ▣ **“krštavali su se”** Vidite posebnu temu kod Dap 2:38.
- ▣ **“i muškarci i žene”** U kontekstu, ovaj izraz može imati dva značenja.
  1. Pavle je proganjao “muškarce i žene“ (up. Dap 8:3), ali isto tako, evanđelje spasava “muškarce i žene”.
  2. U judaizmu su samo muškarci učestvovali u inicijalnom jevrejskom ritualu obrezivanja, ali sada u evanđelju oba pola učestvuju u inicijalnom ritualu krštenja.

8:13 “Poverova i sam Simon” Većina evanđelista koristi ovu reč “poverova” (Vidite posebnu temu kod Dap 3:16) u veoma određenom smislu, ali postoje i mesta u NZ (npr. Jn 8:31) gde ona označava nešto manje od obraćenja (up. Jn 8:59).

Inicijalna vera nije jedini kriterijum (up. Mt 13:1-9,10-23; 24:13). Istrajnost i poslušnost su takođe dokazi pravog odnosa sa Hristom.

POSEBNA TEMA: ISTRAJNOST (SPECIAL TOPIC: PERSEVERANCE)

- ▣ **“ostade uz Filipa”** Ovo je PERIFRASTIČAN IMPERFEKAT. Primitite redosled.
  1. on je čuo, Dap 8:6-7,12
  2. on je video, Dap 8:6-7,13
  3. on je poverovao, Dap 8:13
  4. kršten je, Dap 8:13
  5. ostao je uz Filipa, Dap 8:13

SSP: DELA 8:14-24

¹⁴Kad su apostoli u Jerusalimu čuli da je Samarija prihvatila Božiju reč, poslaše im Petra i Jovana. ¹⁵Oni dođoše i pomoliše se za njih da prime Svetog Duha. ¹⁶On još nije bio sišao ni na jednog od njih pošto su bili kršteni samo u ime Gospoda Isusa. ¹⁷Onda na njih položiše ruke, i oni primiše Svetog Duha. ¹⁸Kad je Simon video da se polaganjem apostolskih ruku daje Duh, ponudi apostolima novac, govoreći: ¹⁹“Dajte i meni tu moć da svako na koga položim ruke, primi Svetog Duha.” ²⁰A Petar mu reče: “Propao tvoj novac zajedno s tobom jer si mislio da se Božiji dar stiče novcem! ²¹Ti nemaš ni dela ni udela u ovome jer ti srce nije ispravno pred Bogom. ²²Pokaj se, dakle, zbog ove svoje opakosti, i moli se Gospodu da ti oprostí što si u srcu gajio takvu misao. ²³Jer, vidim da si pun gorčine i okovan nepravdom.” ²⁴Tada Simon odgovori: “Vi se pomolite Gospodu za mene da me ne snade ništa od onog što ste rekli.”

8:14 “Kad su apostoli u Jerusalimu čuli da je Samarija prihvatila Božiju reč, poslaše im Petra i Jovana”

Učenicima je bila zabranjena služba Samarićanima tokom Isusovog života (up. Mt 10:5). Čini se da su apostoli želeli da zvanično odobre ovaj radikalni i neobičan pokret Svetog Duha među ovom tradicionalno prezrenom grupom. Ovo područje se posebno spominje u Dap 1:8. Kao i inače, Filip je shvatio Isusovu implikaciju o globalnoj evangelizaciji brže od dvanaestorice.

Primitite da je verovanje u Isusa paralelno sa prihvatanjem Božije reči. Božija reč označava nekoliko stvari.

1. Božija celokupna komunikacija sa ljudima
2. Božija zabeležena komunikacija sa ljudima (tj. Pismo)
3. Božiji Sin (tj. Reč, up. Jn 1:1) koji je konačno Božije otkrovenje (up. Jev 1:3)

Primitite da su odabrani Petar i Jovan. Petar je bio prihvaćeni vođa apostolske grupe, a Jovan je ranije želeo da prizove vatru sa neba na Samarićane (up. Lk 9:54).

8:15 “dođoše i pomoliše se za njih da prime Svetog Duha” Postoje ogromni problemi kod pokušaja da se teologija spasenja zasnjuje na Delima, iz sledećih razloga: redosled događaja i sami događaji koji su povezani sa spasenjem razlikuju se od poglavlja do poglavlja. Sveti Duh se u ovom poglavlju odnosi na potvrđivanje, kao na dan Pedesetnice,

pokazivanje da je Bog prihvatio i spasio ove Samarićane. Oni nisu ni mogli biti zaista spaseni (tj. “prime“ je INDIKATIV PERFEKTA SREDNJI) bez delovanja Svetog Duha (up. Rim 8:9).

Mislim da je iskustvo Pedesetnice postavilo obrazac, kojeg je Bog ponavljao u iskustvima različitih rasnih i geografskih grupa ljudi, da pokaže i potvrdi verujućoj jevrejskoj crkvi da je sam Bog potpuno i sasvim prihvatio tu novu grupu. Manifestacija Duha u Delima (tj. Pedesetnica) je stoga teološki različita od korinćanskih jezika.

Ovaj tekst se ne može koristiti za očekivanje iskustva nalik korinćanskom za potvrdu spasenja (up. 1. Kor 12:29-30, što je niz pitanja koja očekuju “ne“ kao odgovor). Luka beleži ono što se dogodilo, a ne ono što svaki put treba da se dogodi.

8:16-17 Ovo se razlikuje od navedenog redosleda događaja iz Dap 2:38. Ova razlika leži u specifičnoj akciji Svetog Duha: (1) u Dap 2:38 u odnosu na spasenje i (2) u Dap 8:16 u odnosu na iskustvo nalik na iskustvo Pedesetnice. Isti “događaj Svetog Duha” iz Dap 2 sada se dešava sa Samarićanima. To nije imalo za cilj samo njihovu korist, nego pre svega korist jevrejsko-hrišćanske zajednice. Pokazalo im je da je Bog u potpunosti prihvatio Samarićane! To nije dokaz za dvostepeno inicijalno iskustvo spasenja.

Molim vas da primetite da su Petar i Jovan bili ti koji su primetili odsustvo posebne manifestacije Duha koju su oni doživeli na dan Pedesetnice. Ovo ne ukazuje na to da čudesni znakovi koji su pratili Filipovo propovedanje nisu bili prava manifestacija Duha (up. Dap 8:13). Petar i Jovan su želeli samarićansku Pedesetnicu! Ovo je veoma značajno zato što je nakon ovog istog iskustva (tj. Dap 10) Petar znao da je Bog potpuno prihvatio Kornilija, rimsko vojno lice, i njegovu porodicu. Evanđelje je za sve ljude. Ovo je velika istina, a ovo iskustvo je otkriva u Delima!

8:16 Za ovo bi se moglo reći da je samarićanska Pedesetnica.

8:17 Ovo nije dokaz da je polaganje ruku nužno. Ova procedura se ne ponavlja u Delima sa ovom istom namerom. Pokazuje moć i autoritet apostola. Vidite POSEBNA TEMA: POLAGANJE RUKU (SPECIAL TOPIC: LAYING ON OF HANDS) kod Dap 6:6.

8:20 Naše teološko pitanje je sotiriološko pitanje za Simona. Da li je on spasen ili ne? Petrove reči se mogu shvatiti kao kletva ili kao upozorenje. Svi novi vernici imaju nedovoljne i netačne informacije o evanđelju, ali da li ovo znači da kod Simona postoji i dodatan element egoizma? Da li ljudi mogu biti spaseni ako imaju sukobljene prioritete u svojim životima?

▣ **“Božiji dar”** Ovde je Duh simbol svega što je Bog uradio za grešno i buntovno čovečanstvo (up. Is 55:1-2; Jer 31:31-34; Jez 36:22-38; Lk 11:13; Dap 2:38).

8:21 “Ti nemaš ni dela ni udela u ovome” Prvi termin “deo” (tj. *meris*) označava jedan deo celine. Ovde i u 2. Kor 6:15 ima negativnu konotaciju.

Drugi termin “udeo” (tj. *klēros*) je starozavetna reč za “bacanje kocke”, što je bio način za utvrđivanje Božije volje (tj. Urim i Tumim). Opisuje način na koji je Obećana zemlja podeljena među plemenima (up. IsNav 12-19). Dakle, koristi se u smislu nasleđstva. Ovaj termin se počeo koristiti za “sveštenstvo“ u engleskom jeziku, ali se u NZ odnosi na sve vernike.

▣ **“Jer ti srce nije ispravno pred Bogom”** Moguće je da je ovo aluzija na Ps 78:37. Pojmovi “ispravno” i “pravedno” (vidite posebnu temu kod Dap 3:14), kao i njihovi razni oblici, potiču od termina za rečnu trsku koja raste u Mesopotamiji. Bila je visoka oko pet metara i prava. Bog je upotrebio ovu reč, koja se koristila u građevini (za proveru horizontalne uspravnosti zidova) da opiše svoj sopstveni etički karakter. Bog je standard, mera, pravilna linija po kojoj se ljudi procenjuju. U odnosu na nju, svi padaju na testu (up. Rim 3:9-18,23).

8:22 “Pokaj se” Ovo je IMPERATIV AORISTA AKTIVNI, koji ukazuje na hitnost. Vidite belešku i posebnu temu kod Dap 2:38.

▣ **“moli se”** Ovo je IMPERATIV AORISTA PASIVNI (odložni). Obraćanje Bogu je dokaz ličnog odnosa, kao što je uverenje, koje vodi ka pokajanju, dokaz unutrašnjeg prisustva Duha!

▣ **“da ti oprost” (NASB “da ti oprost, ako je moguće”, ni jedan korišten sprski prevod ne sadrži ovaj deo)** Ovo je KONDICIONALNA REČENICA PRVOG TIPRA, za koju se pretpostavlja da je tačna iz perspektive autora ili za njegovu svrhu. U ovom kontekstu, ona ukazuje na mogućnost koja se zasniva na Simonovoj spremnosti da se pokaje i moli za oprostaj.

Njegov način razmišljanja i dela veoma odstupaju od normativnog hrišćanstva.

▣ **“Što si u srcu gajio takvu misao”** Greh započinje u misaonom životu. Rabini kažu da je um kao obrađena bašta, spremna da primi seme. Ono što propustimo kroz svoje oči i uši, to se ukorenjuje. Ako promišljamo o tome, te misli postaju dela. Zato NZ upozorava: “pripremite svoj um” (up. 1. Pet 1:13) ili “obnavljajte svoj um” (up. Rim 12:2; Ef 4:23).

8:23	
SSP	pun gorčine
NSP	pun otrovne žuči
DK	u gorkoj žuči
DS	u grkoj žuči
EC	u gorkom otrovu

Termini “žuč” (*cholē*) i “gorčina” (*pikros*) ukazuju na ogorčen duh, obično u vezi sa besom i otpadništvom (up. 5. Mojs 29:18; 32:28-33; Jev 12:15). Pavle koristi reč “gorčina” nekoliko puta u spisku stvari koje treba izbegavati (up. Rim 3:14; Ef 4:31).

SSP	okovan nepravdom
NSP	i nepravednosti
DK	u svezi nepravde
DS	i u okovima greha
EC	i u okovima nepravde

Moguće je da je ovo aluzija na delovanje Mesije (up. Is 58:6). Isus bi mogao osloboditi Simona od njegove opsednutosti ličnom moći, kao što ga je oslobodio od kazne zbog greha. Greh ima dva aspekta: (1) fizičku i duhovnu smrt i (2) određuje ko ima kontrolu nad životom grešnika (to može uticati i na spasene i na izgubljene, up. 1. Kor 3:1-3). Greh mora biti pobeđen i u vremenu i u večnosti; moraju se rešiti kazne za greh i moć greha, ali to mogu učiniti samo Hrist i Duh, ali mi kao vernici im to moramo dozvoliti!

8:24 “Vi se pomolite Gospodu za mene” Ovo je IMPERATIV AORISTA PASIVNI (u MNOŽINI, što je moguće da ukazuje na ceo misijski tim). Simon ponavlja Petrove reči iz Dap 8:22. Petrove reči su ga uplašile. Ja verujem da je Simon vernik, ali novi vernik, odojče.

SSP: DELA 8:25

²⁵A oni se, kad su izneli svoje svedočanstvo i objavili Gospodnju reč, vratili su u Jerusalim, propovedajući evanđelje u mnogim samarijskim selima.

8:25 “svedočanstvo” Vidite belešku kod Dap 2:40.

▣ **“propovedajući evanđelje u mnogim samarijskim selima”** Ovo ukazuje na značajnu promenu stava apostola prema Samarićanima.

Čini se da se “Gospodnja reč” i “evanđelje” koriste kao sinonimi.

SSP: DELA 8:26-40

²⁶Gospodnji anđeo reče Filipu: “Spremi se pa idi prema jugu na put - onaj kroz pustinju - koji se spušta iz Jerusalima u Gazu.” ²⁷I Filip se spremi i pođe. A jedan Etiopljanin, evnuh, visoki službenik etiopske kraljice Kandake, zadužen za svu njenu riznicu, bio je u Jerusalimu da se pokloni Bogu ²⁸pa se vraćao kući. Sedeo je na svojim kolima i čitao proroka Isaiju. ²⁹Tada Duh reče Filipu: “Pridi onim kolima i ostani uz njih.” ³⁰Kad je Filip pritrčao kolima, ču onoga kako čita proroka Isaiju pa ga upita: “Razumeš li to što čitaš?” ³¹“Kako bih mogao da razumem ako mi neko ne objasni?” odgovori Etiopljanin pa pozva Filipa da se popne i sedne s njim. ³²A odlomak iz Pisma koji je čitao bio je ovaj: “ODVEDOŠE GA KAO OVCU NA KLANJE; I KAO ŠTO JE JAGNJE NEMO PRED ONIM KO GA STRIŽE, TAKO NI ON NE OTVORI SVOJA USTA. ³³U NJEGOVI PONIŽENJU, PRAVDA MU JE USKRAĆENA. KO MOŽE DA OPIŠE NJEGOVE POTOMKE? JER, ŽIVOT MU JE UZET SA ZEMLJE.” ³⁴“Kaži mi, molim te”, reče evnuh Filipu, “o kome to prorok govori - o sebi ili o nekom drugom?” ³⁵Tada mu Filip, počev od tog Pisma, objavi evanđelje o Isusu. ³⁶A dok su tako išli putem, stiglo do neke vode pa evnuh reče: “Evo vode! Šta me sprečava da se krstim?” ³⁷(Filip mu reče: “Ako veruješ iz sveg srca, možeš.” A on mu odgovori: “Verujem da je Isus Hristos Sin Božiji.”) ³⁸Onda zapovedi da kola stanu pa obojica - i Filip i evnuh - sidoše do vode, i on ga krsti. ³⁹A kad su izašli iz vode, Gospodnji Duh odnese Filipa i evnuh ga više nije video, nego nastavi svojim putem, radujući se. ⁴⁰A Filip se obre u Azotu pa je propovedao evanđelje u svim gradovima kroz koje je prolazio dok nije stigao u Kesariju.

8:26 “Gospodnji anđeo reče Filipu” Čini se da su “Gospodnji anđeo” i “Sveti Duh” ovde sinonimi (up. Dap 8:29). Ovo je često u Delima. Vidite belešku kod Dap 5:19.

▣ **“Spremi se pa idi prema jugu”** Ovo su dva IMPERATIVA. Moguće je da se ovo odnosi na jedan od dva puta ka Egiptu. Moguće je da je ova poruka bila jasna zbog svoje specifičnosti. Očigledno je da je ovo božanski pripremljen evangeliški susret (kao kod Pavla).

SSP	onaj kroz pustinju
NSP	(Taj put je pust.)
DK	put koji silazi... i pust je
DS	on je pust
EC	taj put je pust

Ako je ovo Lukin komentar, da li Luka pojašnjava informacije koje je dobio ili je ovo komentar od onoga ko mu prenosi informacije (verovatno Filip, up. Dap 21:8)? Ne možemo odgovoriti na ova pitanja sa sigurnošću. Sve u Bibliji je nadahnuto, bez obzira na to koliko osoba je uključeno.

8:27 “visoki službenik” Termin “službenik” doslovno znači “evnuh”. Međutim, nije sigurno da li je on fizički bio evnuh ili je bio samo službenik na dvoru (izvedeno značenje). SZ kaže za Potifara da je evnuh, a on je oženjen (up. 1. Mojs 39:1). U SZ, 5. Mojs 23:1, evnuhu je zabranjeno da postane deo jevrejske zajednice; međutim, ova zabrana je ukinuta u Is 56:3-5. Ovo jasno pokazuje da je došlo novo doba Duha. Ne možemo sa sigurnošću znati da li je ovaj čovek bio pobožan ili proseliti, ali to jeste verovatno. Deskriptivan izraz ukazuje na to da je bio na visokom službenom položaju.

▣ **“etiopske kraljice Kandake”** Kandaka je titula, kao “faraon“ ili “cezar“. Kraljica je navedena zato što je etiopijski kralj imao status božanstva, te je stoga bilo neprimereno da se on bavi jednostavnim administrativnim ili političkim pitanjima.

8:28 “čitao proroka Isaiju” Izgleda da je ovaj čovek kupio skupi kožni svitak proroka Isaije, koji je imao skoro devet metara dužine (tj. onaj koji je pronađen u Svicima sa Mrtvog mora). Duh ga je uputio da otvori mesijansko poglavlje Is 53:7-8, te ga je on čitao.

8:29 “Duh reče Filipu: “Pridi onim kolima” Ovo je IMPERATIV AORISTA PASIVNI. Doslovno ovo znači “zalepi se”. Duh Filipu daje veoma određene naloge.

8:30 “Kad je Filip pritrčao kolima, ču onoga kako čita proroka Isaiju” Svi drevni ljudi su čitali naglas kada su bili sami.

▣ **“Razumeš li to što čitaš”** Kakvo važno pitanje! Moguće je čitati Pismo i ne razumeti njegovu nameru. Duh upućuje Filipa na “božanski susret” koji će

1. pokazati da je došlo novo doba
2. dati moćno svedočanstvo još jednoj grupi ljudi

8:31 A. T. Robertson (A. T. Robertson), *Slike rečima u Novom zavetu (Word Pictures in the New Testament)*, daje komentar na ovaj stih: “Ovo je dvostruki kondicional, prvi zaključak pripada četvrtom tipu... sa ‘an’ i optativom, ali je kondicional... prvog tipa... što je česta pojava u koine” (str. 110). Ova kondicionalna rečenica prvog tipa, kao i Lk 19:40, koristi *ean* umesto *ei*. KONDICIONAL zavisi od značenja, ne od konstrukcije (up. Lk 19:40).

8:32-33 Ovaj citat je iz mesijanskog poglavlja iz Septuaginte, Is 53:7-9. Iznenaden sam što su naglašeni ovi stihovi, a ne drugi mesijanski stihovi u ovom SZ kontekstu. Međutim, Filip počinje upravo od mesta koje je on čitao i objašnjava celo poglavlje u odnosu na život, službu, smrt i vaskrsenje Isusa iz Nazareta. SZ proroštvo je ispunjeno i oprostaj kroz Hrista je ponuđen svima!

8:35 “Filip... objavi” Ovo pokazuje koliko je značajno SZ poglavlje o “slugi koji strada“ za objavljivanje evanđelja. Ja verujem da je sam Isus pokazao ranoj crkvi kako se ta drevna proroštva odnose na Njega (up. Lk 24:27).

8:36 “Evo vode! Šta me sprečava da se krstim” Filipova evanđeoska poruka je sadržala i evanđelje (up. Mt 3; 28:19; Dap 2:38; Rim 6:1-11; Kol 2:12)! Vidite posebnu temu kod Dap 2:38. Primetite da njemu nije trebala dozvola apostola iz Jerusalima da bi krstio obraćenika. Krštenje nije denominacijsko pitanje, nego pitanje Carstva. Moramo biti oprezni sa denominacijskim tradicijama koje su toliko zamutile biblijske vode po pitanju procedura koje se danas očekuju! Da li je evnuh brinuo da li će biti prihvaćen?

1. rasno pitanje
2. fizičko pitanje
3. socio-ekonomsko pitanje
4. pitanje katihezisa

U Isusu Hristu su srušene sve prepreke (up. Ef 2:11-3:13). Može prići svako ko to želi (up. Jn 1:12; 3:16; Rim 10:9-13)!

8:37 Ovaj stih, koji beleži evnuhovo priznanje, nije deo drevnih grčkih rukopisa sa papirusa P⁴⁵ (Čester Biti papirusi), P⁷⁴ (Bodmer papirusi) ili drevnih unicialnih grčkih rukopisa α , A, B ili C. Nije deo ni nekih drevnih prevoda Vulgate,

sirijskih, koptskih ili etiopskih prevoda. Stih 37 nije originalan deo Dela. UBS⁴ daje njegovom izostavljanju oznaku “A” koja znači “sigurno“. Nije čak ni deo izdanja NASB iz 1970, ali jeste deo dorađenog izdanja iz 1995, gde je u zagradi. (Od korištenih srpskih prevoda, NSP i DK ga navode bez zagrade, EC i SSP u zagradi, a DS ga izostavlja.)

8:38-39 “sidoše do vode... izašli iz vode” Ovo nije dokaz za potapanje. Kontekst ukazuje na to da su oni ušli u vodu, a ne metod krštenja. Pazite se svojih predrasuda!

8:39 “Gospodnji Duh odnese Filipa” Da li je ovo čudesna pojava kao kod Ilije (up. 1. Car 18:12; 2. Car 2:16) ili Jezekilja (up. Jez 3:14; 8:3) ili samo ukazuje na to da je on odmah otišao. Duh je lično uključen u ovo obraćenje. Deluje kao da nije usledilo detaljno informisanje i katehizam, ali je obraćenik već imao svitke Isaije i Duha u sebi!

▣ **“nastavi svojim putem, radujući se”** Nakon dobre vesti uvek sledi radost (up. Dap 8:8). Irinej beleži tradiciju da je ovaj evnuh postao misionar evanđelja u svom narodu. Sam Duh ga je obučio kako da bude učenik!

8:40 Filip je nastavio (INDIKATIV IMPERFEKTA SREDNJI) svoju evangelističku službu u filistinskom gradu Azotu (tj. *Azotus*) na putu do kuće u primorskoj Kesariji. Očigledno je da je Filip shvatao univerzalne evangelističke implikacije Samarićana i Etiopljana. Evanđelje uključuje čak i Filistince!

PREDLOZI ZA RAZGOVOR

Ovo je vodič za proučavanje sa komentarima, što znači da ste vi odgovorni za svoje lično tumačenje Pisma. Činite to u svetlu objave koju imate. Vi, Pismo i Sveti Duh ste prioriteta u tumačenju. Ne smete to prepustiti komentatoru.

Ovi predlozi za razgovor vam mogu pomoći da razmislite o osnovnim temama ovog dela knjige. Njihova svrha je da vas podstaknu na razmišljanje i nemaju definitivne odgovore.

1. Zašto je Bog dozvolio progon rane crkve?
2. Zašto je toliko značajno to što je evanđelje propovedano Samarićanima?
3. Da li je Simon bio vernik?
4. Zašto Samarićani nisu primili Svetog Duha kada su poverovali?
5. Koji tip ličnosti predstavlja evnuh?
6. Zašto stih 37 nije u svim Biblijama?

DELA 9

PODELA PARAGRAFA U SAVREMENIM ENGLLESKIM PREVODIMA

UBS ⁴	NKJV	NRSV	TEV	NJB
Savlovo obraćenje 9:1-9	Put za Damask: Savle je obraćen 9:1-9	Obraćenje Savla iz Tarsa 9:1-9	Savlovo obraćenje 9:1-2 9:3-4 9:5a 9:5b-6 9:7-9	Savlovo obraćenje 9:1-2 9:3-9
9:10-19a	Ananija krsti Savla 9:10-19	9:10-19a	9:10a 9:10b 9:11-12 9:13-14 9:15-16 9:17-19a	9:10-12 9:13-19a
Savle propoveda u Damasku 9:19b-22	Savle propoveda Hrista 9:20-22	9:19b-22	Savle propoveda u Damasku 9:19b-20 9:21 9:22	Savlova propoved u Damasku 9:19b-22
Savle beži od Jevreja 9:23-25 Savle u Jerusalimu	Savle je izbegao smrt 9:23-25 Savle u Jerusalimu	Savlova prva poseta Jerusalimu 9:23-25	9:23-25 Savle u Jerusalimu 9:26-30	9:23-25 Savlova poseta Jerusalimu 9:26-30
9:26-30	9:26-30 Crkva se razvija	9:26-30	9:26-30	9:26-30
9:31 Enejino isceljenje	9:31 Eneja je isceljen	9:31 Petrovo putovanje u Lidu i Jopu	9:31 Petar vidi Lidu u Jopi	9:31 Petar isceljuje oduzetog čoveka u Jopi
9:32-35 Dorka je vraćena u život 9:36-43	9:32-35 Dorka je vraćena u život 9:36-43	9:32-35 9:36-43	9:32-35 9:36-43	9:32-35 Petar vraća ženu u život u Jopi 9:36-38 9:39-42 9:43

TREĆI KRUG ČITANJA (iz Vodiča za dobro čitanje Svetog pisma)

PRAĆENJE NAMERE IZVORNOG AUTORA NA NIVOU PARAGRAFA

Ovo je vodič za proučavanje sa komentarima, što znači da ste vi odgovorni za svoje lično tumačenje Pisma. Činite to u svetlu objave koju imate. Vi, Pismo i Sveti Duh ste prioriteta u tumačenju. Ne smete to prepustiti komentatoru. Pročitajte poglavlje bez prekidanja. Odredite teme. Uporedite vašu podelu tema sa navedenih pet prevoda. Podela na paragrafe nije nadahnuta, ali je ključna za praćenje namere izvornog autora, što je suština tumačenja. Svaki paragraf ima jednu i samo jednu temu.

1. Prvi paragraf
2. Drugi paragraf
3. Treći paragraf
4. Itd.

KONTEKSTUALNI UVIDI

A. Naglasak u Delima počinje da se pomera

1. od apostola Petra ka apostolu Pavlu
2. od Palestine ka Sredozemlju
3. od Jevreja ka paganima.

B. Pavlovo obraćenje je toliko značajan događaj u crkvenoj istoriji da je tri puta zabeleženo u Delima.

1. Lukin prikaz, Dap 9:1-30
2. Pavlov prikaz pred masom u Jerusalimu, Dap 22:3-16
3. Pavlov prikaz pred Agripom II u Kesariji, Dap 26:4-18
4. Pavle takođe spominje ovaj isti period u Gal 1:13-17 i 2. Kor 11:32-33

C. Očigledne su sličnosti između Stefanove poruke i Pavlove poruke. Pavle počinje da služi istim grčkim Jevrejima kojima je Stefan propovedao. Pavle je čuo Stefanovu propoved iz Dap 7 (up. Dap 7:58; 8:1; 22:20). Čak je moguće i da je Pavle bio jedan od vođa helenističkih sinagoga u Jerusalimu koji se raspravljao sa Stefanom i izgubio raspravu!

D. Neki faktori koji su mogli uticati na Pavlovo obraćenje:

1. judaizam nije mogao da mu pruži unutrašnji mir i radost
2. Isusov život i učenje bili su dobro poznati u rabinskim krugovima i o njima su vođene brojne rasprave (posebno u Jerusalimu)
3. čuo je Stefanovu propoved i prisustvovao njegovoj smrti (možda je čak učestvovao i u raspravi sa Stefanom)
4. video je ponašanje i veru progonjenih hrišćana
5. njegov lični susret sa vaskrslim Gospodom je sve promenio

PROUČAVANJE REČI I IZRAZA

SSP: DELA 9:1-9

¹A Savle, i dalje silno obuzet željom da preti Gospodnjim učenicima i da ih ubija, ode prvosvešteniku ²i zamoli ga za pisma sinagogama u Damasku da bi - ako nađe sledbenike ovog Puta, muškarce ili žene - mogao u okovima da ih dovede u Jerusalim. ³Kad je, putujući, stigao već blizu Damaska, iznenada ga obasja svetlost sa neba. ⁴On pade na zemlju i začu glas kako mu govori: "Savle, Savle, zašto me progoniš?" ⁵A on upita: "Ko si ti, Gospode?" "Ja sam Isus, koga ti progoniš", reče mu. ⁶"Nego, ustani i uđi u grad, i biće ti rečeno šta treba da učiniš." ⁷A njegovi saputnici su stajali nemi jer su čuli glas, ali nikog nisu videli. ⁸Tada se Savle podiže sa zemlje, ali kad je otvorio oči, nije mogao da vidi. Zato ga uzeše za ruku i uvedoše u Damask. ⁹Tri dana nije video, a nije ni jeo ni pio.

9:1 "Savle, i dalje silno obuzet željom da preti Gospodnjim učenicima i da ih ubija" Doslovno značenje je "frktati". U Dap 26:11, Pavle sam za sebe kaže da je bio van sebe od besa prema njima. Čini se da je Pavle čak i usmratio neke hrišćane (up. Dap 8:1).

▣ "Gospodnjim učenicima" Ova reč označava one koji uče. Pojavljuje se samo u Evanđeljima i Delima. Ovaj termin će ubrzo biti zamenjen terminom "sveti". Primitite koliko puta je koji termin upotrebljen da opiše Božije ljude u ovom poglavlju:

1. učenici, Dap 9:1,10,19,25,26,36,38
2. sledbenici Puta, Dap 9:2
3. sveti, Dap 9:13,32,41
4. braća, Dap 9:17.

▣ "ode prvosvešteniku" Ovo se očigledno odnosi na Sinedrion (up. Dap 26:10). Vidite belešku o Sinedrionu kod Dap 4:5.

9:2 "zamoli ga za pisma sinagogama u Damasku" Rimska vlast je Sinedrionu dala ograničen autoritet da organizuje i kontroliše događaje u sinagogama i stvari koje se tiču jevrejskog života u carstvu (up. I Mak 15:16-21 ili Josif (Josephus) *Jevrejske starine (Antiquitates Judaicae)* 14.10.2). Judaizam je bio prepoznata, legalna religija grčko-rimskog sveta. Očigledno je da su ovo bila pisma za izručivanje jevrejskih hrišćana koji su pobjegli iz Jerusalima zbog jevrejskog progona (up. Dap 9:14,21; 22:5; 26:10).

▣ "ako" Ovo je KONDICIONALNA REČENICA TREĆEG TIPa, što označava potencijalnu buduću radnju.

▣ "Puti" Ovo je rani naziv za vernike (up. Dap 19:9,23; 22:4; 24:14,22, a možda i 18:25,26). Zasnovan je na starozavetnom načinu za opisivanje života u veri (up. Ps 1:1; 16:11; 119:105; 139:24; Posl 4:10-19). Isus koristi ovaj koncept u Mt 7:14 i kao naziv za sebe u Jn 14:6. Hrišćanstvo je lični susret nakon kojeg sledi svakodnevni odnos.

▣ **“žene”** Žene se tri puta spominju kao deo grupe koju je Pavle progonio, što je način da se pokaže intenzitet Pavlovih dela (up. Dap 8:3; 22:4). Luka posebno brine o ženama!

9:3 “Damaska” Ovo je bio drevni grad i glavni grad rimske provincije Sirije, severno/severoistočno od Galileje. Bio je udaljen oko dve stotine i četrdeset kilometara od Jerusalima.

▣ **“iznenada”** Ovaj termin takođe podrazumeva i “neočekivano”.

▣ **“svetlost sa neba”** Pavle različito priča o svom iskustvu sa ovom svetlošću u tri prikaza ovog iskustva u Delima

1. “iznenada ga obasja svetlost sa neba” (Dap 9:3)
2. “silna svetlost sa neba iznenada zasja oko mene” (Dap 22:6)
3. “videh svetlost sa neba, koja sjajnije od sunca obasja mene i moje saputnike” (Dap 26:13)

Pavle se seća svih detalja ovog događaja! Moguće je da je ova svetlost teološki/fizički povezana sa slavom (*Shekinah*) Gospodnjeg prisustva među Izraelcima tokom perioda lutanja u pustinji. Hebrejski koncept “slave” se zbog ovog istorijskog događaja doživljava kao blistava svetlost (vidite POSEBNA TEMA: SLAVA (SZ) (SPECIAL TOPIC: GLORY (OT)) kod Dap 3:13). Ova svetlost je Savlu, rabinu, pokazala da je tu prisutan sam Bog.

9:4 “začu glas” Nebeski glas je bio blizak judaizmu. Bio je poznat kao *bath kol*. On je za Jevreje bio sredstvo za primanje informacija ili potvrde od Boga (u međubiblijskom periodu, od kraja Malahije [ili Letopisa] do početka službe Jovana Krstitelja). Ova forma otkrivenja bila je nužna, zato što u tom periodu nije bilo nadahnutih proroka.

▣ **“Savle, Savle”** Ponavljanje imena je na hebrejskom bio način da se pojača intenzitet.

▣ **“zašto me progoniš”** Ovo je teološki izuzetno značajno zato što pokazuje kontinuitet i intimnost između Isusa i Njegove crkve (up. Mt 10:40; 25:40,45). Pavle je progonio crkvu, ali je Isus to lično doživeo. Iz Dap 26:14 znamo da se Isus Pavlu obratio na aramejskom.

Teološki je takođe značajno to što je hrišćanstvo istovremeno osoba (Isus) i grupa (crkva). Grupne metafore koje se koriste u NZ za crkvu su:

1. telo
2. porodica
3. građevina
4. svetj

Sve one naglašavaju grupnu prirodu vere (up. 1. Kor 12:7). Ona počinje individualno, ali postaje grupna (predanost i briga). Ovaj individualni korporalitet možemo videti u Pavlovoj raspravi o Adamu i Hristu u Rim 5:12-21. Jedan je deo svih; Jedan može uticati na sve (up. IsNav 7).

9:5a “Ko si ti, Gospode” Šta je Pavle hteo da kaže time što je koristio reč “Gospode”?

1. gospodine, ukazivanje poštovanja (npr. Jn 4:11)
2. Jahve, Gospodnje ime u SZ (npr. 1. Mojs 2:4)

Ako je naglasak na iznenađenju, moguće je da je tačna prva opcija, ali ako nebeska svetlost ukazuje na Božiji čin, onda je tačna druga. Ako je tačna druga, iznenada je Pavlova rabinska teologija dovedena u pitanje. Sigurno je ovo bilo veoma zbunjujuće i zastrašujuće vreme!

Vidite POSEBNA TEMA: BOŽANSKA IMENA (SPECIAL TOPIC: NAMES FOR DEITY) kod Dap 1:6.

9:5b-6b Ovi stihovi nisu deo ranih grčkih rukopisa. Nalaze se samo u latinskoj grupi rukopisa. Erazmo (Erasmus), prevodeći Vulgatu, unosi ih u prvo izdanje grčkog Novog zaveta, 1516. godine. Ove reči se nalaze u Dap 26:14. To što su navedene i ovde pokazuje sklonost prepisivača da ujednačuju paralele i dodaju im mnogo detalja.

9:5 “Ja sam Isus, koga ti progoniš” Pavle tvrdi da je video Proslavljenog Hrista (up. Dap 22:14; 1. Kor 9:1; 15:8-9). Pavle će kasnije shvatiti ovo iskustvo kao integralni deo svog poziva da bude apostol paganima. Razapeti drvodeljia iz Nazareta je proslavljeni Mesija!

9:6 Ovaj stih je detaljno objašnjen u Dap 9:10-19.

▣ **“šta treba da učiniš”** Vidite belešku o *dei* kod Dap 1:16.

9:7 “njegovi saputnici” Moguće je da se ovo odnosi na

1. hramsku stražu koja prati Pavla
2. druge jevrejske zilote, verovatno iz helenističkih sinagoga
3. druge učenike teologije iz Jerusalima

▣ **“jer su čuli glas, ali nikog nisu videli”** Naizgled postoji neslaganje između Dap 9:7 i 22:9 o detaljima ovog događaja. Postoji nekoliko teorija o rešenju za to:

1. Ovo je pitanje sintakse. GLAGOL “čuti” može biti u GENITIVU (Dap 9:7) ili u AKUZATIVU (Dap 22:9). Ove različite forme imaju različite implikacije ili konotacije. NRSV u napomeni navodi: “grčki ukazuje na to da njegovi saputnici jesu čuli zvuk glasa, ali ne i izgovorene reči”.
2. Drugi smatraju da je ovo kao Jn 12:29-30 o Isusovom ulasku u Jerusalim i glasu sa neba.
3. Neki kažu da se ovo odnosi na Pavlov, a ne na Isusov glas. Čuli su Pavla, ali nisu čuli Isusa.
4. Neki kažu da je ovo slično sinoptičkom problemu. Različiti pisci Evanđelja beleže iste događaje, propovedi i Isusova dela na različite načine, zbog različitih izjava svedoka.

9:8 “kad je otvorio oči, nije mogao da vidi” Pavle je izgleda imao problema sa vidom od ovog trenutka nadalje (up. Gal 4:13-15; 6:11). Ja lično verujem da je Pavlov “trn u telu” (up. 2. Kor 12:7-10; Gal 4:13-15; 6:11) bio orijentalni naziv za očnu bolest, koja je verovatno počela tokom ovog iskustva. U ovome postoji ironija; Pavle doživljava preobraćenje. Mislio je da može da vidi (fizički i duhovno, up. Jn 9), ali otkriva da je u stvari slep. Nakon ovog susreta sa Hristom on neko vreme postaje i fizički slep, ali su njegove duhovne oči širom otvorene!

9:9 “Tri dana nije video” Ovo je PERIFRASTIČAN IMPERFEKAT. Neki komentatori vide ovo kao vreme u kojem je Pavle imao viziju neba koja je zabeležena u 2. Kor 12:1-4.

▣ **“nije ni jeo ni pio”** Pavle je postio i molio se (up. Dap 9:11). Kakav preokret se morao dogoditi u Pavlovom umu (teologiji) i srcu (želji)! Započeo je svoju transformaciju iz progonitelja evanđelja u onog ko objavljuje evanđelje!

SSP: DELA 9:10-19a

¹⁰A u Damasku je bio neki učenik po imenu Ananija. Gospod mu u viđenju reče: “Ananija!” A on odgovori: “Evo me, Gospode.” ¹¹”Ustani”, reče mu Gospod, “pa idi u ulicu koja se zove Prava, i u Judinoj kući potraži Taršanina po imenu Savle. Jer, eno ga, moli se, ¹²a u viđenju je video čoveka po imenu Ananija kako ulazi i polaže svoje ruke na njega da progleda.” ¹³”Gospode”, odgovori Ananija, “od mnogih sam čuo o tom čoveku, koliko je zla učinio tvojim svetima u Jerusalimu. ¹⁴A i ovde ima ovlašćenje prvosveštenika da okuje sve koji prizivaju tvoje ime.” ¹⁵Ali, Gospod mu reče: “Idi, jer taj čovek je moje izabrano oruđe da iznese moje ime pred pagane, pred kraljeve i pred Izraelce. ¹⁶Ja ću mu pokazati koliko treba da pretrpi za moje ime.” ¹⁷I Ananija ode do one kuće i ude pa položi ruke na njega, govoreći: “Brate Savle, poslao me Gospod - Isus, koji ti se pokazao na tvom putu ovamo - da progledaš i da se ispuniš Svetim Duhom.” ¹⁸I odmah je nešto kao krljušt spalo s njegovih očiju, i on progleda pa ustade i krsti se. ^{19a}Onda je jeo i povratio snagu.

9:10 “Ananija” Ovo ime znači “Gospod je milostiv”. Očigledno je on bio pobožan Jevrej sa dobrom reputacijom, a ne izbeglica (up. Dap 22:12).

▣ **“Evo me, Gospode”** Ovo je jevrejski idiom za dostupnost (up. Is 6:8). Dap 9:11 je očigledno izražen verbalno zbog svojih veoma specifičnih instrukcija.

9:12 “u viđenju je video čoveka po imenu Ananija” Reči “u viđenju” nisu deo drevnih grčkih rukopisa P⁷⁴, ξ i A, ali se nalaze u rukopisima B i C. UBS⁴ koristi kraću verziju, ali joj daje oznaku “C” (poteškoće u odlučivanju). Ovaj stih pokazuje da su Ananijin dolazak, dela i poruka bili potvrda reči koje je Isus ranije rekao Pavlu (up. Dap 9:6).

▣ **“polaže svoje ruke na njega”** Vidite POSEBNA TEMA: POLAGANJE RUKU U BIBLIJI (SPECIAL TOPIC: LAYING ON OF HANDS IN THE BIBLE) kod Dap 6:6.

9:13 “od mnogih sam čuo” Očigledno je Ananija čuo loše stvari o Pavlovom okrutnom progonu jevrejskih izbeglica iz Jerusalima.

▣ **“tvojim svetima”** Termin *hagioi* je povezan sa grčkom reči “svet” (*hagios*). SZ pozadina (*kadosh*) se odnosi na neku stvar, neku osobu ili neko mesto koje je Bog odvojio za poseban zadatak. Termin “sveti” je uvek u množini, osim jednom u Fil 4:21, ali čak i tamo je u kontekstu množine. Biti hrišćanin znači biti deo porodice, zajednice. Nema usamljenika u veri.

POSEBNA TEMA: SVETI (SPECIAL TOPIC: SAINTS)

9:14 “prvosveštenika” U SZ je pozicija prvosveštenika bila doživotna i prenosila se na posebnu levitsku porodicu (up. 3. Mojs 8-10). Međutim, u rimsko vreme je ovaj položaj kupovan od rimskih zvaničnika. Stoga postoji nekoliko prvosveštenika u Aninoj sadukejskoj porodici.

▣ **“koji prizivaju tvoje ime”** Ovaj izraz sadrži značajne teološke implikacije. Luka ga koristi nekoliko puta u Delima

1. kada se neko obraća Isusu (up. Dap 7:59)
2. kada neko prihvata Isusa kao Spasitelja (up. Dap 9:14,21)
3. u citatu iz SZ, Amos 9:12, gde se odnosi na nekoga ko nosi Gospodnje ime (tj. na vernike, up. Dap 15:17)
4. kao način da neko javno potvrdi svoju veru u Isusa (up. Dap 22:16)

Ovaj izraz je takođe deo Pavlovog obraćanja Izraelu iz Joil 2:32 u Rim 10:9-13 (up. 2. Tim 2:22). Petar koristi isto ovo poglavlje (Joil 2:28-32) u svojoj propovedi na dan Pedesetnice i poziva prisutne da "prizovu Gospodnje ime" iz Joil 2:32. Ime označava osobu. Prizivajući ime, grešnici preklinju Isusa da posreduje za njih i da ih uključi u svoju porodicu. Vidite posebnu temu kod Dap 2:22.

9:15 "Idi" Ovo je IMPERATIV PREZENTA SREDNJI (odložni). Isus autoritativno šalje oklevajućeg Ananija Savlu.

▣ **"taj čovek je moje izabrano oruđe"** Oh, kako je veličanstvena Božija milost i izbor! Pavle se ne uklapa u evanđeoski model dobrovoljnog i svojevoljnog obraćenja. On je dramatično regrutovan!

SSP	pred pagane
NSP	neznabošcima
DK, DS	pred neznabošce
EC	pred mnogobošce

Kako je iznenađujuća ova izjava upućena Jevreju (up. Ef 3:7)! A ipak, ovo je oduvek bio Božiji plan (up. 1. Mojs 12:3; 2. Mojs 19:5-6; Ef 2:11-3:13, vidite posebnu temu kod Dap 1:8). Izrael je bio samo sredstvo za doseganje sveta, sačinjenog po Božijem obličju (up. 1. Mojs 1:26-27), ali palog (up. 1. Mojs 3:15).

▣ **"pred kraljeve"** Pavle je govorio pred vlastima i vođama, velikim i malim, te konačno i pred Cezarom!

▣ **"pred Izraelce"** Pavlov uobičajen misionarski obrazac je bio da u svakom gradu prvo propoveda u lokalnoj sinagogi (up. Rim 1:16). To je bila prilika za Jevreje i sve pobožne ljude koji su poznavali SZ da prvi odgovore na evanđelje. Zatim bi se okretao paganima.

9:16 "Ja ću mu pokazati koliko treba da pretrpi za moje ime" Trpljenje nije izuzetak, već norma za hrišćane u palom svetu (up. Mt 5:10-12; Jn 15:18-21; 16:1-2; 17:14; Dap 14:22; Rim 5:3-4; 8:17-18; 2. Kor 4:7-12; 6:3-10; 11:24-33; Fil 1:29; 1. Sol 3:3; 2. Tim 3:12; Jak 1:2-4; 1. Pet 4:12-16).

Postoji teološka veza između Hristovog stradanja i stradanja Njegovih sledbenika u ovom palom okruženju. Prva Petrova Poslanica pokazuje ovu paralelu.

1. Isusovo stradanje, 1. Pet 1:11; 2:21,23; 3:18; 4:1,13; 5:1
2. stradanje Njegovih sledbenika, 1. Pet 1:6-7; 2:19; 3:13-17; 4:1,12-19; 5:9-10

Ako je svet odbacio Njega, odbaciće i Njegove (up. Jn 7:7; 15:18-19; 17:14).

9:17 "pa položi ruke na njega" Ne postoji biblijska osnova za koncept "apostolskog autoriteta" u dodeljivanju duhovnih darova. Ananija je nepoznat, laički vernik iz Damaska, a postaje

1. Božiji glasnogovornik i učesnik u
2. Pavlovom punjenju Svetim Duhom (up. Dap 9:17)
3. Pavlovom fizičkom isceljenju (up. Dap 9:18)
4. Pavlovom krštenju (up. Dap 9:18)

▣ **"Brate Savle"** Kakav divan primer poslušnosti i ljubavi!

9:18 "odmah je nešto kao krljušt spalo s njegovih očiju" Ovo je tehnički medicinski termin za perutanje kože sa rane, a Luka ga koristi da opiše ono što se dogodilo Pavlovim očima u ovom trenutku isceljenja. Reč krljušt se koristi za riblju krljušt u Septuaginti (up. 3. Mojs 11:9,10,12; 5. Mojs 14:9). Metaforičko značenje možemo videti u 4. Mojs 16:38, gde se koristi za spljoštene metalne pločice. U ovom kontekstu, to su verovatno bili komadići kože ili krasti koji su otpadali sa Pavlovih očiju.

▣ **"krsti se"** Čini se da je Ananija takođe krstio Pavla (up. Dap 8:36,38). Novozavetno krštenje je bilo čin poslušnosti prema Isusovom primeru (up. Mt 3:13-17; Mk 1:9-11; Lk 3:21-22) i naredbi (up. Mt 28:19.) Pokazuje da se za nas menja kome pripadamo i kome smo odani.

9:19a "Onda je jeo i povratio snagu" Pavle je postio i molio se od kada ga je svetlost oborila na zemlju (up. Dap 9:9). Sigurno je bio veoma slab nakon tri dana posta (bez ikakve hrane i vode).

SSP: DELA 9:19b-22

^{19b}U Damasku je proveo nekoliko dana s učenicima ²⁰i odmah je po sinagogama propovedao da je Isus Sin Božiji. ²¹I svi koji su ga čuli, bili su zapanjeni. “Zar ovo nije onaj što je u Jerusalmu istrebljivao one koji prizivaju ovo ime?” pitali su. “I zar nije i ovamo došao da ih u okovima odvede prvosveštenicima?” ²²A Savle je postajao sve silniji i zbunjivao je Judeje koji su živeli u Damasku, dokazujući da *Isus* jeste *Hristos*.

9:20 “odmah je po sinagogama propovedao da je Isus Sin Božiji” Ovo je INDIKATIV IMPERFEKTA AKTIVNI. Može označavati (1) početak neke radnje, ili (2) radnju koja se ponavlja. Kakva ironija! On je pre toga došao u sinagoge Damaska sa pismom od jerusalimskog prvosveštenika da bi progonio Isusove sledbenike, a sada dolazi u iste te sinagoge i propoveda o Isusu kao o Mesiji (up. 9:21).

▣ **“da je Isus Sin Božiji”** Ovo je jedina upotreba naziva “Sin Božiji” u Delima (osim citata iz Ps 2:7 u Dap 13:33). Starozavetna upotreba pokazuje njegov značaj: (1) izraelski narod (up. Os 11:1); (2) izraelski car (up. 2. Sam 7:14); i (3) Mesija (up. Mt 2:15). Pavlov strogi monoteizam (vidite posebnu temu kod Dap 2:39) se redefiniše!

POSEBNA TEMA: SIN BOŽIJI (SPECIAL TOPIC: THE SON OF GOD)

9:21 Ovaj stih je u formi pitanja koje pretpostavlja da je odgovor “da”.

▣ **“istrebljivao”** Ovo je retka i intenzivna reč koja znači razoriti, opustošiti ili uništiti. Upotrebljena je samo ovde i u Gal 1:13,23 u NZ i u IV Mak 4:23. Pavle je bio okrutan progonitelj!

9:22

SSP	Savle je postajao sve silniji
NSP	Savle je bivao sve silniji
DK	Savle se većma siljaše
DS	Savle bivaše sve jači
EC	Savle je bivao sve jači

Ovo je INDIKATIV IMPERFEKTA PASIVNI. Trebalo je neko vreme da bi se razvili Savlovi darovi i veštine. Iz konteksta vidimo da se ovo odnosi na Pavlove veštine propovedanja i debatovanja (up. TEV).

▣ **“zbunjivao je”** Ovo je INDIKATIV IMPERFEKTA AKTIVNI koji označava radnju koja se ponavljala u prošlosti. Ovo je termin složen od reči “zajedno” (*sun*) i “sipati” (*cheō*). Ova reč se koristi samo u Delima.

1. Dap 2:6, zbunjen
2. Dap 9:22, zbunjivati
3. Dap 19:32, pometnja
4. Dap 21:27, uzbuniti
5. Dap 21:31, pometnja

Jevreji nisu mogli objasniti Pavlovo obraćenje, niti njegovo ubedljivo propovedanje o Isusu kao o Mesiji obećanom u SZ.

▣ **“dokazujući”** Ova reč znači “zaključiti” (up. Dap 16:10; 19:33), a u proširenom značenju “dokazati”. Pavlov metod veoma podseća na Stefanov. Obojica koriste SZ poglavlja i njihovo ispunjenje u životu Isusa iz Nazareta da bi dokazali da je On Mesija koji je obećan u SZ.

▣ **“Hristos”** Ovo je jedan od naziva za Mesiju (Pomazanik, Obećani, Onaj koji treba da dođe, vidite posebnu temu kod Dap 2:31). U Delima često ODREĐENI ČLAN prethodi IMENICI (npr. Dap 2:31,36; 3:18,20). Savle pouzdano i uverljivo tvrdi da je Isus iz Nazareta, koji je ubijen u Jerusalmu, zaista Božiji Sin, Mesija. Ako je to istina, za Jevreje (i pagane) to znači da se sve menja! Oni su ga pogrešno razumeli i odbacili su ga. Propustili su Božiji dar i ostali su sa svojim duhovnim slepilom i u nevolji.

SSP: DELA 9:23-25

²³Kad je prošlo mnogo dana, Judeji se dogovoriše da ga ubiju, ²⁴ali Savle dozna za njihov naum. Oni su i danju i noću pazili na gradske kapije da ga ubiju, ²⁵ali ga jedne noći povedoše njegovi učenici i u korpi spustiše preko zidina.

9:23 “Kad je prošlo mnogo dana” Moramo uzeti u obzir reči samog Pavla iz Gal 1:15-24, gde on kaže da je proveo dug vremenski period u Arabiji. U ovom kontekstu, Arabija se odnosi na Nabatejsko carstvo (kojim je vladao Areta IV, od 9. g.p.n.e. do. 40. g.n.e.), jugoistočno od Damaska. Period od tri godine se verovatno odnosi na otprilike osamnaest meseci. Jevreji su računali deo dana kao ceo dan (up. Mt 26:61; 27:40,63); isti način računanja je primenjivan i na godine.

▣ **“Judeji se dogovoriše da ga ubiju”** Izgleda da su Jevreji uzbunili civilne vlasti (up. 2. Kor 11:32-33). To je verovatno bilo ponižavajuće za Pavla, zato što on spominje upravo taj događaj u 2. Kor 11, kada govori o svojim slabostima.

9:25 “preko zidina” (NASB **“kroz otvor u zidu”**) Ovo se sigurno odnosi na prozor u privatnoj kući čiji stražnji zid je bio deo gradskih zidina (up. 2. Kor 11:33; IsNav 2:15; 1. Sam 19:12).

SSP: DELA 9:26-30

²⁶Kad je stigao u Jerusalim, pokušao je da se pridruži učenicima, ali su ga se svi bojali jer nisu verovali da je učenik. ²⁷Ali, Varnava ga prihvati i odvede apostolima pa im ispriča kako je Savle na putu video Gospoda i da mu je Gospod govorio, i kako je u Damasku smelo propovedao u Isusovo ime. ²⁸Tako on ostade s njima. Slobodno se kretao po Jerusalimu i smelo propovedao u Gospodnje ime. ²⁹Razgovarao je i raspravljao sa grčkim Jevrejima, ali oni su nastojali da ga ubiju. ³⁰Kad su braća za to saznala, odvedoše ga u Kesariju, a odande ga poslaše u Tars.

9:26 “Kad je stigao u Jerusalim” Ovo je najverovatnije bilo između osamnaest i trideset i šest meseci kasnije (up. Gal 1:15-24). Ovaj stih pokazuje nivo nepoverenja jerusalimskih vernika prema svom nekadašnjem progonitelju. Dela beleže nekoliko Pavlovih poseta Jerusalimu nakon njegovog dramatičnog obraćenja.

1. Dap 9:26, prva poseta
2. Dap 11:30, nošenje pomoći
3. Dap 12:25, nakon misije
4. Dap 15:2, Jerusalimski sabor
5. Dap 18:22, kratka poseta crkvi
6. Dap 21:17, poseta sa Jakovom i starešinama, koju prati nazaritski zavet i hapšenje

9:27 “Varnava” Popularno značenje, iako ne i etimološko, bilo je “sin utehe”. On je bio važan vernik koji se spominje još u Dap 4:36, koji je kasnije postao prvi Pavlov saputnik na misionarskim putovanjima. Vidite belešku i posebnu temu kod Dap 4:36.

▣ **“odvede apostolima”** Zapis o ovome se pojavljuje samo na još jednom mestu, Gal 1:18.

▣ **“pa im ispriča”** Varnava je znao Savlovo svedočanstvo i prepričao ga je. To je doprinelo tome da ga oni prihvate (up. Dap 9:28).

9:28

SSP, NSP	Slobodno se kretao
DK	i ulazi u Jerusalim i izlazi
DS	ulazio i izlazio u Jerusalimu
EC	ulazio u Jerusalim i izlazio

Ovo je SZ idiom o svakodnevnom životu ili aktivnostima (up. 4. Mojs 27:17; 1. Car 3:7).

9:29 “Razgovarao je i raspravljao sa grčkim Jevrejima” Ovo se odnosi na istu grupu (sinagoge jerusalimskih Jevreja koji su govorili grčki jezik) koja je ubila Stefana; a sada planira da ubije Savla, koji je takođe bio Jevrej iz dijaspore. Sigurno su mislili da se Stefan vratio!

9:30 “Kad su braća za to saznala” Na osnovu 22:17-21 saznajemo da se Isus u ovo vreme pojavio pred Pavlom da mu kaže da pobjegne iz Jerusalima. Isus se nekoliko puta pojavljivao pred Pavlom tokom njegove službe, da ga ohrabri i usmeri (up. Dap 18:9-11; 22:17-21; i Gospodnji anđeo u Dap 27:23).

▣ **“Kesariju”** Ovo se odnosi na rimsku luku na mediteranskoj obali Palestine. Ovo je bilo zvanično sedište rimske vlasti u Palestini.

▣ **“Tars”** Pavle nakon dolaska u svoj rodni grad nestaje sa vidika na nekoliko godina. Tars je bio slobodan grad. Takođe je bio i treći obrazovni centar po veličini u drevnom svetu, odmah nakon Aleksandrije i Atine. Univerziteti u Tarsu su isticali filozofiju, retoriku i pravo. Pavle očigledno ima znanje i o grčkoj retorici i o filozofiji, kao i o rabinskom judaizmu.

SSP: DELA 9:31

³¹Tako je Crkva u celoj Judeji, Galileji i Samariji bila na miru. Izgrađivala se, živeći u strahu Gospodnjem, i umnožavala uz pomoć Svetog Duha.

9:31 Ovo je zaključni stih koji sumira priču o Pavlovom obraćenju i uvodi novu temu, Pavlova putovanja. Luka često u Delima koristi ove sumarne stihove. Vidite uvod: “SVRHA I STRUKTURA“, A.

▣ **“Crkva”** Vidite belešku i posebnu temu kod Dap 5:11 i primetite kako se jedina “crkva“ odnosi na brojne pojedinačne kongregacije. Termin “crkva“ može da se odnosi na lokalnu crkvu (npr. Kol 1:18,24; 4:15,16), sve crkve u određenoj oblasti (npr. Ef 1:22; 3:10,21; 5:23,24,25,27,29,32) i sve crkve univerzalno (npr. Mt 16:18).

▣ Primetite koje stvari Luka odlučuje da spomene.

1. mir u svim crkvama
2. izgradnju i umnožavanje
3. pomoć Svetog Duha

Kakva promena u odnosu na progon iz Dap 8:1! Još uvek su postojali problemi, ali je Bog ispunio sve potrebe!

PREDLOZI ZA RAZGOVOR

Ovo je vodič za proučavanje sa komentarima, što znači da ste vi odgovorni za svoje lično tumačenje Pisma. Činite to u svetlu objave koju imate. Vi, Pismo i Sveti Duh ste prioriteta u tumačenju. Ne smete to prepustiti komentatoru.

Ovi predlozi za razgovor vam mogu pomoći da razmislite o osnovnim temama ovog dela knjige. Njihova svrha je da vas podstaknu na razmišljanje i nemaju definitivne odgovore.

1. Zašto je Pavle toliko surovo progonio crkvu?
2. Zašto postoje tri zapisa o Pavlovom obraćenju u Delima?
3. Zašto je značajno to što je Ananija pozvao Pavla, položio ruke na njega i krstio ga?
4. Zašto je značajno to što Pavle za Isusa kaže da je “Sin Božiji“?
5. Zašto Luka ne spominje tri godine koje je Pavle proveo u Arabiji?

KONTEKSTUALNI UVIDI TO 9:32-10:48

A. Iako Dela prelaze sa Petra na Pavla, stihovi Dap 9:32-12:25 predstavljaju Petrova misionarska putovanja.

B. Ovaj deo govori o Petru u Lidi, Dap 9:32-35; Jopi, Dap 9:36-43, 10:9-23; Kesariji, Dap 10:1-8, 23-48; i u Jerusalimu, Dap 11:1-18; 12:1-17.

C. Ovaj deo je veoma značajan zato što govori o stalnim poteškoćama u vezi misije za pagane i o Petrovom doprinosu (on je bio vođa apostolske grupe). Luka smatra da je Kornilijeva priča toliko važna da je tri puta ponavlja u ovom delu.

PROUČAVANJE REČI I IZRAZA

SSP: DELA 9:32-35

³²Kad je Petar sve obilazio, dođe i k svetima koji su živeli u Lidi. ³³Onde nade nekog čoveka po imenu Eneja, koji je osam godina ležao oduzet u postelji. ³⁴“Eneja”, reče mu Petar, “Isus Hristos te isceljuje. Ustani i namesti svoju postelju.” I on odmah ustade. ³⁵Kad su ga videli svi koji su živeli u Lidi i Saronu, obratiše se Gospodu.

9:32 “Kad je Petar sve obilazio” Verovatno su apostoli propovedali po celoj Palestini i okolnim zemljama.

▣ **“svetima”** Ovaj termin se u Delima koristi za crkvu. Vidite POSEBNA TEMA: SVETI (SPECIAL TOPIC: SAINTS) kod Dap 9:13. Termin “sveti“ postepeno zamenjuje termin “učenici“. Ovaj termin je povezan sa starozavetnom rečju “svet“, koja znači “posebno odabran“ za službu Bogu. Ne koristi se U JEDININI, osim jednom u Fil 4:21, gde je takođe u grupnom kontekstu. Ovo pokazuje da biti svet znači biti “u zajednici“. Vidite posebnu temu kod Dap 9:13. NZ za sve vernike kaže da su “sveti“! Ova reč naglašava naš položaj u Hristu.

POSEBNA TEMA: SVETOST/POSVEĆENJE U NOVOM ZAVETU (SPECIAL TOPIC: NEW TESTAMENT HOLINESS/SANCTIFICATION)

▣ **“Lidi”** Grad Lida se nalazio na trgovačkom putu između Vavilona i Egipta. U SZ se spominje pod imenom “Lod” (up. 1. Let 8:12). Udaljen je oko 17 kilometara ka kopnu od Sredozemnog mora. Istu ovu oblast je posetio Filip u Dap 8:40.

9:33 “čoveka po imenu Eneja” Njegovo grčko ime znači “slavljenje“. Nije sigurno da li je on bio vernik ili ne, ali čini se da Petar posećuje već postojeće crkve koje je osnovao Filip.

▣ **“koji je osam godina ležao oduzet u postelji”** Ovo je najčešći prevod ovog grčkog izraza (NASB, NKJV, NRSV, TEV, NJB). Međutim, moguće je da on znači i “od kada je imao osam godina“ (up. Njuman (Newman) i Nida (Nida), *Priručnik za prevodioce o Delima apostolskim (A Translator's Handbook on The Acts of the Apostles*, str. 199).

9:34 “Isus Hristos te isceljuje” Ovde nije upotrebljen ČLAN, što ukazuje na to da je korišćenje ova dva termina zajedno postalo uobičajeno. Ovo je književni oblik AORISTNOG PREZENTA, koji se može prevesti kao “upravo ovog časa te Mesija isceljuje”.

▣ **“Ustani i namesti svoju postelju”** Ovo su dva IMPERATIVA AORISTA AKTIVNA, što ukazuje na intenzitet i hitnost!

▣ **“on odmah ustade”** Ovo pokazuje da je taj čovek odgovorio sa verom na Petrovu poruku o Isusu.

9:35 “svi koji su živeli u Lidi” Ovo je dobar primer hiperboličke upotrebe termina “svi“ u Bibliji (up. 1. Mojs 41:37; 5. Mojs 2:25; Lk 2:1; Rim 11:26).

▣ **“Saronu”** Ovo se odnosi na severnu priobalnu ravnicu u Palestini. Dugačka je oko pedeset kilometara i proteže se od Jope do Kesarije.

▣ **“obrtiše se Gospodu”** Moguće je da reč “obrtiše” odražava starozavetnu reč za pokajanje (*shub*). Podrazumeva okretanje od greha (pokajanje) i sebe i okretanje ka Gospodu (vera), (up. Dap 11:21). Ova kratka sumarna izjava se ponavlja nekoliko puta u ovom tekstu, što pokazuje delovanje Božijeg Duha kroz Petra, a kasnije kroz Pavla. Ovaj čudesni događaj je stvorio priliku za objavljivanje evanđelja.

POSEBNA TEMA: POKAJANJE U STAROM ZAVETU (SPECIAL TOPIC: REPENTANCE IN THE OLD TESTAMENT)

SSP: DELA 9:36-43

³⁶A u Jopi je bila jedna učenica po imenu Tavita - što znači “Dorka”. Ona je stalno činila dobra dela i davala milostinju. ³⁷Tih dana ona se razbole i umre pa je okupaše i položiše u sobi na spratu. ³⁸Kako je Lida blizu Jope, učenici su čuli da je Petar u Lidi pa mu poslaše dvojicu s molbom: “Dođi k nama bez oklevanja.” ³⁹I Petar se spremi i pođe s njima, a kad je stigao, odvedoše ga u sobu na spratu. Okružiše ga sve udovice, plačući i pokazujući mu košulje i drugu odeću koju je Dorka sašila dok je još bila s njima. ⁴⁰Tada ih Petar sve posla napolje pa kleknu i pomoli se. Onda se okrenu telu i reče: “Tavita, ustani.” A ona otvori oči, ugleda Petra pa sede. ⁴¹On joj pruži ruku i podiže je pa pozva svete i udovice i pokaza im je živu. ⁴²To se razglasi po celoj Jopi pa mnogi poverovaše u Gospoda. ⁴³A Petar još nekoliko dana ostade u Jopi, kod nekog Simona kožara.

9:36 “Jopi” Ovaj grad danas nosi ime Jafa (*Yafa*). To je bila drevna jerusalimska luka. Danas je deo savremenog grada Tel Aviva.

▣ **“učenica”** Termin “učenik” se često koristi u ovom delu Dela. Doslovno značenje je “osoba koja uči“, ali se koristi sa značenjem “vernik“.

▣ **“Tavita... Dorka”** Njeno aramejsko ime je bilo Tavita (*Tabitha*); njeno grčko ime je bilo Dorka (*Dorcias*). Većina Jevreja koja je imala društvene ili poslovne kontakte sa paganima, koristila je dva imena, jedno aramejsko i jedno grčko. Značenje oba ova imena je “gazela“, simbol gracioznosti i lepote (up. Pnp 2:9, 17; 4:5; 7:3).

▣ **“činila dobra dela i davala milostinju”** Ovo se odnosi na jevrejsku milostinju. To je bio jevrejski koncept nedeljnih donacija, koji su sinagoge razvile da bi pomogle siromašnim Jevrejima iz zajednice. On je imao duhovno značenje za Jevreje iz Isusovog vremena. Crkva je sledila ovaj obrazac (up. Dap 6). Vidite posebnu temu kod Dap 3:2.

▣ **“Ona je stalno činila”** Ovo je INDIKATIV IMPERFEKTA AKTIVNI. Govori o radnji koja je bila uobičajena u prošlosti.

9:37 “pa je okupaše i položiše u sobi na spratu” Pranje tela je bilo sastavni deo jevrejskih priprema za sahranjivanje. U Jerusalmu je telo moralo biti sahranjeno istog dana, ali izvan Jerusalma, osoba je mogla biti sahranjena i do tri dana nakon smrti. Vidite posebnu temu kod Dap 5:6.

9:38 “poslaše dvojicu s molbom” Ovi vernici su čuli za veličanstvena čuda koja je Bog učinio kroz Petra i verovali su da on može da učini nešto za ovu važnu jevrejsku hrišćanku.

9:39 “Okružiše ga sve udovice” One su verovatno nosile odeću koju je Dorka napravila za njih: (1) odeću koja je nošena direktno na telu i (2) spoljašnje ogrtače.

9:40 “Tada ih Petar sve posla napolje” Doslovan prevod je “istera napolje”. To je isto ono što je Isus učinio u Mk 5:40. U suštini, postoje velike sličnosti između ovih čuda i čuda tokom Isusovog života.

Isusova služba je bila jedini model kojeg su apostoli imali.

Postavlja se pitanje: “Zašto je Petar želeo da oni svi napuste prostoriju?” Isus je to učinio zato što nije želeo da bude poznat samo kao iscelitelj, a evanđelje još uvek nije bilo potpuno. Ali zašto je Petar to uradio? Čini se da su ova čuda otvarala vrata za veru, te može delovati kao da bi on želeo da ih vidi što više ljudi.

▣ **“kleknu”** Jevreji su se najčešće molili stojeći, sa rukama i očima usmerenim ka nebu. Međutim, u Delima je nekoliko puta zabeleženo da su učenici kleknuli da bi se molili. Ovo je verovatno način naglašavanja (up. Dap 7:60; 20:36; 21:5), kao kada se Isus molio u Getsimanskom vrtu (up. Lk 22:41).

▣ **“Tavita, ustani”** Izgleda da je on govorio aramejski. U prvom veku su i Isus i Jevreji iz Palestine svi govorili aramejski, a ne hebrejski. Ovo je tačno čak i u tako davnom periodu kao što je Ezra-Nemija (up. Nem 8:4-8).

9:41 “svete” Vidite POSEBNA TEMA: SVETI (SPECIAL TOPIC: SAINTS) kod Dap 9:13.

9:42 “pa mnogi poverovaše u Gospoda” Ovo je još jedna sumarna izjava koja pokazuje veliki uspeh Petrovih čuda i službe propovedanja. Vidite posebne teme kod Dap 2:40 i 3:16.

9:43 “Petar još nekoliko dana ostade u Jopi, kod nekog Simona kožara” Petrov jevrejski legalizam se sigurno već tada urušavao jer je odlučio da ostane kod ceremonijalno nečistog kožara (on je radio sa kožama mrtvih životinja) kao što je bio Simon.

PREDLOZI ZA RAZGOVOR

Ovo je vodič za proučavanje sa komentarima, što znači da ste vi odgovorni za svoje lično tumačenje Pisma. Činite to u svetlu objave koju imate. Vi, Pismo i Sveti Duh ste prioriteta u tumačenju. Ne smete to prepustiti komentatoru.

Ovi predlozi za razgovor vam mogu pomoći da razmislite o osnovnim temama ovog dela knjige. Njihova svrha je da vas podstaknu na razmišljanje i nemaju definitivne odgovore.

1. Zašto je Pavlovo obraćenje tri puta zabeleženo u Delima?
2. Zašto postoje male razlike između tri zapisa o Pavlovom obraćenju?
3. Koliko izbora je Pavle imao u svom obraćenju? Da li treba njegovo iskustvo da posmatramo kao pravilo?
4. Zašto su grčki Jevreji pokušali da ubiju Pavla?
5. Ako su Petar i Pavle koristili čuda kao sredstvo za širenje evanđelja, zašto Bog danas ne koristi taj metod češće?

DELA 10

PODELA PARAGRAFA U SAVREMENIM ENGLLESKIM PREVODIMA

UBS ⁴	NKJV	NRSV	TEV	NJB
Petar i Kornilije 10:1-8	Kornilije šalje delegaciju 10:1-8	Kornilijevo obraćenje 10:1-8	Posetioci sa Istoka Petar i Kornilije 10:1-3 10:4a 10:4b-8	Petar posećuje rimskog kapetana 10:1-2 10:3-8
10:9-16	Petrova vizija 10:9-16	10:9-16	10:9-13 10:14 10:15-16	10:9-16
10:17-23a	Poziv u Kesariju 10:17-23	10:17-23a	10:17-18 10:19-21 10:22-23a	10:17-23a
10:23b-33	Petar upoznaje Kornilija 10:24-33	10:23b-29	10:23b-29	10:23b-33
Petar govori u Kornilijevoj kući 10:34-43	Propoved Kornilijevom domu 10:34-43	10:30-33 10:34-43	10:30-33 Petrov govor 10:34-43	Petrovo obraćanje u Kornilijevoj kući 10:34-35 10:36-43
Pagani primaju Svetog Duha 10:44-48	Sveti Duh se spušta na pagane 10:44-48	10:44-48	Pagani primaju Svetog Duha 10:44-48	Kršćenje prvih pagana 10:44-48

TREĆI KRUG ČITANJA (iz Vodiča za dobro čitanje Svetog pisma)

PRAĆENJE NAMERE IZVORNOG AUTORA NA NIVOU PARAGRAFA

Ovo je vodič za proučavanje sa komentarima, što znači da ste vi odgovorni za svoje lično tumačenje Pisma. Činite to u svetlu objave koju imate. Vi, Pismo i Sveti Duh ste prioriteta u tumačenju. Ne smete to prepustiti komentatoru. Pročitajte poglavlje bez prekidanja. Odredite teme. Uporedite vašu podelu tema sa navedenih pet prevoda. Podela na paragrafe nije nadahnuta, ali je ključna za praćenje namere izvornog autora, što je suština tumačenja. Svaki paragraf ima jednu i samo jednu temu.

1. Prvi paragraf
2. Drugi paragraf
3. Treći paragraf
4. Itd.

KONTEKSTUALNI UVIDI

- A. Evanđelje se razgranava šire od svog jevrejskog porekla.
  1. Kornilije - rimski kapetan i pobožan čovek
  2. evnuh iz Etiopije - pagan i pobožan čovek
- B. Delovanje grčkih Jevreja (sedmorica iz Dap 6) ostvaruje rezultate.
- C. Ponavljanje iskustva Pedesetnice pokazuje Božije prihvatanje svih ljudi.
  1. Samarićana (Dap 8)
  2. Rimljana (Dap 10)
  3. Etiopljana (Dap 8)

D. Započeto je postavljanje teološke osnove za Jerusalimski sabor iz Dap 15. Ostvarena je značajna prekretnica na putu ka univerzalno dostupnom evanđelju!

PROUČAVANJE REČI I IZRAZA

SSP: DELA 10:1-8

¹U Kesariji je bio neki čovek po imenu Kornilije, kapetan čete koja se zvala Italijanska. ²Pobožan i bogobojažljiv, kao i svi njegovi ukućani, davao je mnoge milostinje narodu i stalno se molio Bogu. ³Jednog dana oko tri sata posle podne imao je viđenje: jasno je video Božijeg anđela kako ulazi k njemu i kaže: “Kornilije!” ⁴Kornilije se, obuzet strahom, zagleda u njega pa reče: “Molim, Gospode?” A on mu reče: “Tvoje molitve i milostinje uzdigle su se do Boga kao žrtve podsetnice. ⁵Sada pošalji ljude u Jopu da dovedu Simona koga zovu Petar. ⁶On je gost kod nekog Simona kožara, čija je kuća pored mora.” ⁷Kad je anđeo koji mu je govorio otišao, Kornilije pozva dvojicu svojih slugu i jednog pobožnog vojnika koji mu je bio privržen ⁸pa im sve ispriča i posla ih u Jopu.

10:1 “U Kesariji je bio neki čovek” Kornilijevo obraćenje je bilo suštinski važan događaj. Ipak, moramo se setiti da on nije prva društvena prepreka koju je evanđelje savladalo.

1. Prvi su bili Samarićani
2. zatim evnuh, Etiopljanin, verovatno pobožan čovek
3. i zatim Kornilije, koji ne samo što je bio pagan, nego je bio i kapetan rimske vojske koji je učestvovao u vojnom osvajanju Obećane zemlje

Ovde nije naglasak toliko na Kornilijevom obraćenju, zato što je on već bio pobožan, kao i etiopljanski evnuh, nego na velikom broju rođaka i prijatelja, spomenutih u Dap 10:1,24,27,44,48, koji su takođe spaseni. Petar govori o ovom događaju na Jerusalimskom saboru u Dap 15:7-9 i postavlja osnovu za misiju crkve za pagane.

▣ **“Kornilije”** *Komentar Dela apostolskih (Commentary on the Book of the Acts)*, F. F. Brus (F. F. Bruce), u napomeni 1, str. 214, navodi: “Kornilije je bilo izuzetno često ime u Rimu od kada je Publije Kornilije Sula, 82. g.p.n.e, oslobodio 10 000 robova koji su bili deo doma *gens Cornelia*, kojem je on pripadao.” *Gens* je naziv za klan ili grupu porodica koje su delile zajedničko ime i verovala u zajedničkog pretka ili heroja (kao u ovom primeru).

▣ **“kapetan”** Kapetani se u NZ spominju nekoliko puta i uvek u pozitivnom svetlu (up. Mt 8:5; Lk 7:2; 23:47; Dap 10:1; 22:5; 27:3; itd.). Tehnički, oni su vodili stotine ljudi; međutim, bili su oficiri bez ranga, nešto kao podoficiri.

▣ **“čete koja se zvala Italijanska”** Obično je rimska četa imala 600 ljudi. Ova četa je imala hiljadu rimskih dobrovoljaca koji su bili smešteni u Siriji. Iz istorijskih dokaza znamo da je to bila pomoćna četa. Moguće je da su oni bili streljačka četa. Rimske trupe su morale biti u Palestini zbog jevrejskih pobuna.

10:2 “Pobožan” Pobožnost ovog čoveka se opisuje na tri načina:

1. bogobojažljiv (vidite belešku kod Dap 10:22), kao i svi njegovi ukućani
2. davao je mnoge milostinje narodu
3. stalno se molio Bogu (up. Dap 10:22; 13:16,26).

Ovaj čovek je bio religijski, emotivno i društveno povezan sa sinagogom, iako nije bio obraćenik u potpunosti. Da bi neko bio obraćenik morao je

1. ako je muškarac, da bude obrezan
2. da se krsti se u prisustvu svedoka
3. ako je moguće, da prinese žrtvu u Hramu.

Ovi zahtevi su sprečili mnoge zainteresovane pagane da u potpunosti postanu proseliti.

▣ **“kao i svi njegovi ukućani”** Ovde se prvi put spominje porodica kao religijska jedinica, što kasnije često srećemo u Delima (up. Dap 10:2; 11:14; 16:15, 31; 18:8). To pokazuje kulturološki koncept da je vera oca uvek i vera celog domaćinstva, uključujući i sve ukućane, čak i slugu.

▣ **“mnoge milostinje”** Ovo se odnosi na davanje milostinje. Za Jevreje je to značilo da je Kornilije aktivan deo lokalne sinagoge i pobožan čovek. Vidite POSEBNA TEMA: MILOSTINJA (SPECIAL TOPIC: ALMSGIVING) kod Dap 3:2.

▣ **“stalno se molio Bogu”** Ovde su upotrebljena tri PARTICIPA PREZENTA, što ukazuje na kontinuiranu radnju, što pokazuje Kornilijevo pobožnost.

1. bogobojažljiv (bojao se), PREZENT SREDNI (odložni)
2. davao je milostinje, PREZENT AKTIVNI
3. molio se, PREZENT SREDNJI (odložni)

Posvećenost ovog čoveka bila je svakodnevna i lična. On je radio dve stvari koje su bile najcenjenije u rabinskom judaizmu — davao je milostinju i molio se.

10:3 “oko tri sata posle podne” Ovo se odnosi na večernje molitve (tj. tri sata poslepodne, up. 2. Mojs 29:39, 41; 4. Mojs 28:331; 1. Car 18:29-36; Ps 55:17; 141:2; Dan 6:10; Josif (Josephus) *Jevrejske starine (Antiquitates Judaicae)* 11.4.1; *Jevrejski rat (De bello Judaico)* 1.1.1). Ovo je bilo uobičajeno vreme molitve.

SSP	imao je videnje
NSP	jasno u viziji video
DK	vide na javi u utvari
DS	vide on u utvari jasno
EC	vide... jasno u videnju

U Evandjeljima PRILOG *phanerōs* se koristi za otvoreno ili javno pojavljivanje (up. Mk 1:45; Jn 7:10). On je ovu viziju imao tokom dana i bila je veoma specifična i određena.

▣ **“jasno je video Božijeg anđela”** Na neki način, ovo obraćenje je kao Savlovo. Ova osoba je bila veoma pobožna. Bog šalje natprirodnu pojavu da ga usmeri ka veri. Ko bi mogao reći “ne”? Ova obraćenja su znak Božijeg izbora, ne ljudske slobodne volje. Ovi ljudi odgovaraju na neporecive dokaze i stvarno iskustvo evandjelja.

10:4 Anđelova poruka sadrži dva termina vezana za žrtvovanje: “uzdigle su se” i “do Boga kao žrtve podsetnice”. Izgleda da je Bog prihvatio slavljenje ovog čoveka (tj. molitve i milostinje) čak i pre nego što je on čuo evandjelje.

▣ **“zagleda u njega”** Vidite belešku kod Dap 1:10.

▣ **“Molim, Gospode”** Veoma je teško znati kako da prevedemo ovaj termin Gospod. On može imati značenje (1) “gospodin” ili (2) “Gospod” u teološkom smislu kao gospodar/vlasnik/suveren. Još jedno NZ poglavlje koje dobro pokazuje ovu višeznačnost je Jn 4:1,11,15,19,49. Dela dodaju čak još jednu mogućnost. Kornilije se obraća anđelu koristeći reč Gospode (up. Otk 7:14), kao i Petar koji za “glas” (up. Dap 10:13,15) koristi reč Gospod (up. Dap 10:14). Stoga, ovaj termin se može odnositi na bilo koju natprirodnu, ličnu manifestaciju, sa posebnom upotrebom za Isusa. U Dap 8:26 i 29 je Gospodnji anđeo poistovećen sa Duhom. Ista ova fluidnost i prenosivost se pojavljuje i između reči “glas” i “Duh” u Dap 10:13,14,15 i 19,20.

10:5 “pošalji ljude u Jopu” Ovo je IMPERATIV AORISTA SREDNJI (odložni). Primitite da anđeo nije sam objavio evandjelje, nego je poslao ljude po Petra. Bog koristi ljude kao sredstvo (up. 2. Mojs 3:7-10). Ovaj čovek, iako je bio posvećen i iskren religionista (kao i Savle), morao je da čuje evandjelje Isusa Hrista i da odgovori na njega.

10:7 “pozva dvojicu svojih slugu i jednog pobožnog vojnika” Ovo je grupa od tri osobe; međutim, u devetnaestom stihu se spominju samo dve. Moguće je da je vojnik čuvao stražu, a da su sluge govorile.

10:8 Kornilije je uključio svoju porodicu i svoje prijatelje u svoju veru. Ovaj čovek je živeo u skladu sa onim u čega je verovao. Cela zajednica će prići veri u Hrista preko njega. Ova tri čoveka su sigurno hodala noću i pitala se i pričala o poruci anđela i o veri njihovog gospodara i prijatelja.

SSP: DELA 10:9-16

⁹Sutradan oko podneva, dok su oni putovali i približavali se gradu, Petar se pope na krov da se pomoli. ¹⁰Bio je gladan i hteo je da jede, ali dok su mu spremali jelo, on pade u zanos. ¹¹Vide otvoreno nebo i kako silazi posuda kao veliko platno koje se na svoja četiri kraja spušta na zemlju. ¹²U njoj su bile sve vrste četvoronožaca, zemaljskih gmizavaca i ptica nebeskih. ¹³Tada mu neki glas reče: “Ustani, Petre, kolji i jedi!” ¹⁴A Petar reče: “Nipošto, Gospode! Nikad nisam jeo ništa pogano ni nečisto!” ¹⁵Glas mu se drugi put obrati: “Ne zovi poganim ono što je Bog učinio čistim!” ¹⁶Ovo se ponovi tri puta i posuda se odmah podiže nazad na nebo.

10:9 “oko podneva... da se pomoli” Iako je rabinski judaizam odredio devet sati ujutro i tri sata poslepodne kao vreme za molitvu (i vreme za svakodnevno prinošenje žrtvi u Hramu), fariseji su dodali podne kao još jedan termin. Moguće je da je Petar pratio tradicije starešina i molio se u podne, a možda je i samo dremao pre ručka.

10:10 “Bio je gladan” Petrova vizija se dogodila dok je bio gladan i gledao Sredozemno more sa Simonovog krova. Reč koja je prevedena kao “gladan” upotrebljena je samo ovde u celokupnoj poznatoj grčkoj literaturi. Ne možemo znati tačno značenje, ali s obzirom da joj je dodan PREDLOG *pros*, moguće je da znači “strašno gladan”, ali to je iznenađujuće u ovom kontekstu. Ove *hapax legomenon* (reči koje su samo jednom upotrebljene u NZ) moraju ostati

neodređene sve dok se ne otkriju dodatne leksičke informacije. Nije poznato zašto je Luka odlučio da upotrebi ovu retku reč, ali je jasan opšti smisao konteksta.

▣ **“on pade u zanos”** Doslovno značenje je “izvan sebe”, što se često koristi za zaprepaštenje (up. Mk 5:42; 16:8; Lk 5:26; i nekoliko tekstova u LXX). Ova grčka reč je koren reči “ekstaza“. U ovom stihu i u 11:5 i 22:17 označava polusvesno mentalno stanje koje omogućava Bogu da se obrati podsvesnom. Ova reč se razlikuje od reči koja je upotrebljena u trećem stihu da opiše Kornilijevu viziju.

10:11

SSP, EC

Vide otvoreno nebo

NSP

video otvoreno nebo

DK, DS

vide nebo otvoreno

Ovo je PARTICIP PERFEKTA PASIVNI, doslovno “nebo koje je bilo otvoreno i ostaje otvoreno.” U SZ se reč nebo koristi u MNOŽINI. Ovo otvaranje atmosfere je idiom za probijanje duhovne, nevidljive dimenzije u fizičku stvarnost (up. Jez 1:1; Mt 3:16; Mk 1:10; Lk 3:21; Jn 1:51; Dap 7:56; 10:11; Otk 4:1; 19:11).

▣ **“kao veliko platno”** Ovaj isti termin je korišten za brodska jedra.

10:12 “sve vrste četvoronožaca, zemaljskih gmizavaca i ptica nebeskih” Ovo je ista podela životinja u tri grupe kao i u 1. Mojs 1 i 6:20. Njih verovatno sačinjavaju čiste i nečiste životinje, prema jevrejskim zakonima o hrani iz 3. Mojs 11.

10:13 “Tada mu neki glas reče” Od kraja Malahije do početka novozavetnog perioda, među Jevrejima nije bilo autoritativnog proročkog glasa od Boga. U ovom periodu, Jevreji su zavisili od nečega što se zvalo *bath kol* (Božiji glas) kada su želeli da provere da li nešto potiče od samog Boga. U NZ to vidimo u Mt 3:17; 17:5, u Dap 9:7 i ovde.

10:14 “Nipošto, Gospode! Nikad nisam jeo ništa pogano ni nečisto” “Nipošto” je snažna grčka reč koja se koristi nekoliko puta u Septuaginti kao prevod više hebrejskih idioma. Petar se još uvek borio sa svojom jevrejskom ortodoksijom. On se ponaša u skladu sa 3. Mojs 11. Međutim, čini se da je Isus rešio upravo ovo pitanje u Mk 7:14 i dalje, posebno u 19. stihu. Zanimljivo je primetiti da je Markovo Evanđelje verovatno zasnovano na kasnijim sećanjima ili propovedima apostola Petra iz Rima.

10:15 “Ne zovi poganim ono što je Bog učinio čistim” Ovo je IMPERATIV PREZENTA AKTIVNI sa NEGATIVNOM PARTIKULOM, koja obično ukazuje na zaustavljanje već započete radnje. Bog jasno ukida Mojsijeve zakone o hrani (tj. 3. Mojs 11). Oni više nisu prikladni za novozavetne vernike. Ovde se koriste kao analogija, da bi pokazali prihvatanje svih ljudi!

10:16 “Ovo se ponovi tri puta” U Bibliji se često važne molitve, slavljenja ili dela ponavljaju tri puta.

1. Isusova molitva u Getsimanskom vrtu (up. Mk 14:36,39)

2. Isusov razgovor sa Petrom nakon vaskrsenja (up. Jn 21:17)

3. Pavlova molitva za “trn u telu“ (up. 2. Kor 12:8)

To je bio semitski način naglašavanja (up. Is 6:3; Jer 7:4). U ovom slučaju ukazuje na Petrovo oklevanje da poslušava ovaj nebeski glas!

A. T. Robertson (A. T. Robertson), *Slike rečima u Novom zavetu (Word Pictures in the New Testament)*, daje britak komentar o ovoj tački.

“Ovde imamo zapanjujuć primer svoje glave osobe koja ne prihvata Božiji glas zato što Gospodnja zapovest krši njene lične preferencije i predrasude. Danas postoje brojni primeri upravo ovoga. Ono što se u suštini dešava jeste da Petar zadržava privid pobožnosti, čak i kada nije u skladu sa Gospodnjom voljom” (str. 137).

SSP: DELA 10:17-23a

¹⁷Dok je Petar još bio u nedoumici šta znači viđenje koje je imao, ljudi koje je Kornilije poslao raspitaše se gde je Simonova kuća pa stadoše pred kapiju. ¹⁸Pozvaše i upitaše da li je onde odseo Simon koga zovu Petar. ¹⁹Dok je Petar još razmišljao o viđenju, Duh mu reče: “Eno te traže trojica. ²⁰Ustani i sidi pa pođi sa njima bez oklevanja jer sam ih ja poslao.” ²¹Tada Petar side i reče ljudima: “Ja sam onaj koga tražite. Zašto ste došli?” ²²A oni rekoše: “Kapetana Kornilija, pravednog i bogobojažljivog čoveka, koga poštuje ceo judejski narod, uputio je sveti anđeo da te dovede u svoj dom da čuje šta imaš da mu kažeš.” ^{23a}Tada ih on pozva da uđu i ugosti ih.

10:17 “Petar još bio u nedoumici” Ovo je INDIKATIV IMPERFEKTA AKTIVNI, što ovde ukazuje na radnju koja je započeta u prošlosti.

Luka nekoliko puta koristi ovaj termin da izrazi mentalnu zbuđenost (up. Lk 9:7; Dap 2:12; 5:24; 10:17). Petar nije odmah shvatio svrhu ove vizije.

▣ “videnje” Ista reč koja je ovde upotrebljena da opiše Petrovo iskustvo, *horama*, upotrebljena je i za Kornilijevu viziju u Dap 10:3 (up. Dap 10:19).

10:19 “Duh mu reče” Nije jasan tačan odnos između Duha (Dap 10:19) koji mu se ovde obraća i anđela (Dap 10:3,22) koji mu se obraća u ovom kontekstu (up. Dap 10:20, “jer sam ih ja poslao”). Izgleda da je anđeo govorio u ime Svetog Duha ili su poistovećeni kao starozavetna teofanija (up. 2. Mojs 3:2,4; Dap 8:26,29).

10:20 Ovo je veoma upečatljiv stih.

1. ustani, PARTICIP upotrebljen kao IMPERATIV
2. siđi, IMPERATIV AORISTA AKTIVNI
3. pođi s njima, IMPERATIV PREZENTA SREDNJI (odložni)
4. bez oklevanja, PARTICIP upotrebljen kao IMPERATIV
5. jer sam ih ja poslao, *ego* sa AKTIVNIM INDIKATIVOM PERFEKTA

Jedino što je Petar mogao učiniti jeste da poslušaj! Ovo je bila božanska naredba. Duh je bio odgovoran za Kornilijevu viziju, za Kornilijevo slanje ljudi, za Petrovu viziju i za Petrov odgovor na njihov zahtev.

10:22 Oni tačno prenose ono što se dogodilo.

SSP	pravednog
NSP, DK, DS, EC	pravedan

Ova reč se mora koristiti u starozavetnom smislu, kao “besprekoran”. Ne odnosi se na bezgrešnost (up. 1. Mojs 6:1; Jov 1:1; Lk 1:6; 2:25) niti na pripisanu Hristovu pravednost (up. Rim 4). Ovaj čovek je živeo u skladu sa svim onim što je on shvatao o Božijoj volji. Vidite POSEBNA TEMA: PRAVEDNOST (SPECIAL TOPIC: RIGHTEOUSNESS) kod Dap 3:14.

SSP	bogobojažljivog
NSP	koji se boji Boga
DK, DS, EC	bogobojazan

Ovaj izraz (ili sličan) je često korišten da opiše Kornilija (up. Dap 10:2,22,35). U Dap 13:16,26,43,50 se koristi za one koji nisu Jevreji po rođenju i nisu u potpunosti proselitni, ali redovno dolaze u sinagogu. Za njih se kaže da su “pobožni” (up. Dap 16:14; 17:4,17; 18:7).

10:23 “Tada ih on pozva da uđu i ugosti ih” Ovo je još jedan primer Petrovog odvajanja od jevrejskog legalizma. Sigurno je vojnik koji ih je pratio bio Rimljanin, a ipak ga je Petar pozvao na večeru kao gosta. Primitite da će Petar u Dap 10:48 ostati u rimskom domu nekoliko dana.

SSP: DELA 10:23b-29

^{23b}Sutradan se Petar spremi i pođe s njima, a s njim krenuše i neka braća iz Jope. ²⁴Narednog dana stiže u Kesariju. A Kornilije ih je očekivao pa je sazvao svoje rodake i bliske prijatelje. ²⁵Dok je Petar ulazio, Kornilije mu pođe u susret, pade mu pred noge i pokloni mu se. ²⁶Ali, Petar ga podiže i reče: “Ustani! I ja sam samo čovek.” ²⁷I razgovarajući s njim, uđe unutra i zateče mnogo okupljenih. ²⁸“Vi dobro znate”, reče im, “da Judejini nije dozvoljeno da se druži sa tuđincem ili da ulazi u njegovu kuću. Ali, Bog mi je pokazao da nijednog čoveka ne treba da zovem poganim ili nečistim. ²⁹Zato sam, kad sam pozvan, došao bez pogovora. Pitam, stoga, zbog čega ste poslali po mene?”

10:24 “s njim krenuše i neka braća iz Jope” Dap 11:12 kažu da ih je bilo šest. Petar je znao da će ovaj događaj prouzrokovati probleme među nekim jevrejskim sledbenicima Isusa. Zato je sa sobom poveo nekoliko svedoka (up. Dap 11:12).

▣ “**Kesariju**” Kesarija je bila predivan grad pored mora. Dobila je ime po rimskom Cezaru. To je bila palestinska baza za rimsku okupatorsku vojsku. Rimljani su od nje napravili malu luku.

▣ “**sazvao svoje rodake i bliske prijatelje**” Kornilije, očekujući Božijeg govornika, pozvao je sve svoje bliske članove porodice, prijatelje, slugu, a možda i druge vojnike. Moguće je da su svi čekali satima. Kakva atmosfera iščekivanja je morala ispunjavati ovu kuću! Sigurno su svi oni razgovarali o viziji i o njenoj poruci.

Vođe jevrejskog dela crkve je zaprepastilo to što je velika grupa pagana, od kojih mnogi nisu bili ni pobožni, bila uključena u punjenje Svetim Duhom i krštenje (up. Dap 10:27).

10:25,27 “Dok je Petar ulazio... uđe unutra” Naizgled, ovde postoji nedoslednost u grčkom tekstu. Međutim, moguće je da se prvi ulazak, spomenut u Dap 10:25 odnosi na gradska vrata, na ulazak u dvorište kuće, a drugi ulazak, iz Dap 10:27, na ulazak u Kornilijevu kuću. U svakom slučaju, Petar ulazeći u pagansku kuću ponovo krši jevrejski ceremonijalni ritualizam.

10:25 “pade mu pred noge i pokloni mu se” Ovo je uobičajen idiom u Septuaginti i u Evanđeljima za slavljenje. Ali, u ovom kontekstu bi tačniji prevod bio “oda poštovanje” (up. NJB). Anđeo je najavio Petrov dolazak; naravno da će Kornilije ukazati poštovanje i čast ovom glasniku (up. Otk 19:10; 22:8-9).

10:28 “Vi dobro znate... da Judejinu nije dozvoljeno da se druži” Petar citira ono što je naučio tokom rabinske obuke ili u sinagogi; međutim, ovo se ne nalazi u SZ, samo u rabinskim tumačenjima.

▣ **“tuđincem”** Ova reč je još jedan termin koji se koristi samo ovde u NZ. Luka u ovom poglavlju upotrebljava nekoliko veoma retkih reči.

1. *eusebēs*, Dap 10:2,7, pobožan (up. 2. Pet 2:9)
2. *prospeinos*, Dap 10:10, gladan
3. *dienthumeomai*, Dap 10:19, razmišljao
4. *sunomileō*, Dap 10:27, razgovarajući
5. *athemiton*, Dap 10:28, nije dozvoljeno
6. *allophulō*, Dap 10:28, tuđincem
7. *anantirrētos*, Dap 10:29, bez pogovora (up. Dap 19:36)
8. *prosōpolēmpēs*, Dap 10:34, ne gleda ko je ko (slično sa Rim 2:11; Ef 6:9; Jak 2:19)
9. *katadunasteuō*, Dap 10:38, pod vlašću (up. Jak 2:6)
10. *procheirotoneō*, Dap 10:41, unapred izabrao

Nije sigurno da li je Luka u Delima kopirao neke od ovih ranih propovedi i zapisa o događajima iz drugih izvora ili beleži usmene intervju sa svedocima.

▣ **“Ali, Bog mi je pokazao da nijednog čoveka ne treba da zovem poganim ili nečistim”** Petar je primio poruku! Životinje u platnu predstavljaju sva ljudska bića stvorena po Božijem obličju (up. 1. Mojs 1:26-27). Božija ljubav prema Korniliju i njegovoj porodici i prijateljima pokazala je Petru globalni raspon evanđelja! Ovo je potvrda Stefanovog svedočenja i Filipove propovedi.

SSP: DELA 10:30-33

³⁰Tada Kornilije reče: “Pre četiri dana, u ovaj isti sat, u tri posle podne, molio sam se u svojoj kući, kad pred mene stade čovek u bleštavoj odeći, ³¹i reče: ‘Kornilije, Bog ti je uslišio molitvu i setio se tvojih milostinja.

³²Zato pošalji u Jopu i pozovi Simona koga zovu Petar. On je gost u kući Simona kožara pored mora.’ ³³Tako sam odmah poslao po tebe i ti si dobro učinio što si došao. Sad smo svi ovde pred Bogom da čujemo sve što ti je Gospod zapovedio.”

10:30 “u bleštavoj odeći” Anđeli se često pojavljuju u ovom obliku (up. Dap 1:10; Mt28:3; Mk 16:5; Jn 20:12; Lk 24:4).

10:31 Ovo je treća potvrda Kornilijeve pobožnosti u ovom poglavlju (up. Dap 10:4,22). Kornilije nas ne iznenađuje; iznenađuje nas što su i njegovi prijatelji, sluge i članovi porodice takođe poverovali u Hrista. Ovo je jedno od nekoliko primera “spasenih domaćinstava” u Delima.

Ovakvi grupni odgovori posebno iznenađuju one među nama koji su odrasli sa zapadnim evanđeoskim modelima evangelizacije, koji naglašavaju individualni dobrovoljni odgovor, ali većina sveta je orijentisana ka plemenu, porodici i grupi.

Bog je u stanju da deluje na brojne različite načine da bi dosegao ljude koji su sačinjeni po Njegovom obličju. Ne postoji samo jedan model evangelizacije!

10:33 Ovi ljudi su bili spremni da čuju! Shvatali su da su deo božanskog trenutka, sa glasnikom kojeg šalje sam Bog.

SSP: DELA 10:34-43

³⁴Tada Petar počeo da govori: “Sada zaista uviđam da Bog ne gleda ko je ko, ³⁵nego da mu je u svakom narodu prihvatljiv onaj koji ga se boji i čini ono što je pravedno. ³⁶On je poslao Reč Izraelcima, objavljujući evanđelje o miru kroz Isusa Hrista - koji je Gospod svima. ³⁷Vi znate šta se događalo po celoj Judeji, a počelo je u Galileji posle krštenja koje je propovedao Jovan - ³⁸kako je Bog Svetim Duhom i silom pomazao Isusa iz Nazareta, i kako je on svuda išao, čineći dobro i iseljujući sve koji su bili pod vlašću đavola, jer je Bog bio s njim. ³⁹Mi smo svedoci svega što je učinio u zemlji Judeja i u Jerusalimu. Oni su ga ubili obesivši ga o drvo, ⁴⁰a Bog ga je trećeg dana vaskrsao i dao mu da se pokaže. ⁴¹Ali, ne celom narodu, nego svedocima koje je Bog unapred izabrao - nama, koji smo s njim jeli i pili kad je ustao iz mrtvih. ⁴²On nam je zapovedio da propovedamo

narodu i da svedočimo da je on onaj od Boga određeni sudija živima i mrtvima. ⁴³Svi proroci svedoče za njega da svako ko veruje u njega, preko njegovog imena prima oprostjenje greha.”

10:34 “Bog ne gleda ko je ko” Ovo je početak Petrove propovedi Korniliju. To je dobar primer propovedi rane crkve paganima. Ovaj pravni izraz opisuje Boga u SZ (up. 5. Mojs 10:17; 2. Let 19:7), a isto to se očekuje od Njegovih ljudi (up. 5. Mojs 1:17; 16:19). Ovo je isto tako česta karakteristika Boga u NZ (up. Rim 2:11; Gal 2:6; Ef 6:9; Kol 3:24-25; 1. Pet 1:17). U SZ ovaj izraz doslovno znači “podići lice“. Na hebrejskim sudovima su optuženici držali pognute glave da sudija ne bi mogao da ih prepozna i da zbog toga bude pristrastan.

Bog nema miljenike (narode, rase ili pojedince)! Ako je ovo istina, kako onda funkcioniše predodređenje? Ili po čemu je Izrael poseban? Pazite se modernih teoloških sistema!

10:35 “u svakom narodu prihvatljiv onaj koji ga se boji i čini ono što je pravedno” Ovaj opis se ne odnosi na koncept duhovnog spasenja, nego verovatno na ideju davanja milostinje, molitve i pobožnosti. Vidite posebnu temu kod Dap 3:2. Ovaj izraz se mora teološki uravnotežiti sa nužnošću prihvatanja evanđelja (up. Jn 1:12; 3:16; Rim 10:9-13). Osnovna istina je da Bog prima i neznabošce koji nisu postali jevrejski proseliti. Ovo postavlja teološku osnovu za Dap 15, jerusalimski sabor.

10:36-39 Jeronimov komentar Biblije (*The Jerome Biblical Commentary*), vol. II, str. 188, daje nekoliko dobrih komentara o ovim imenima.

1. ona sačinjavaju Petrov sažetak evanđelja (tj. kerigmu)
2. imaju lošu sintaksu, što pokazuje da Luka tačno citira svoje izvore, ne izmišlja ih i ne menja

10:36 “On je poslao Reč Izraelcima” Ovo se ne odnosi na SZ, nego na propovedi Isusa i apostola.

▣ **“objavljujući evanđelje o miru kroz Isusa Hrista”** Moguće je da je ovo aluzija na Is 52:7. Termin “mir” se u NZ koristi na tri načina:

1. mir između Boga i ljudi (up. Kol 1:20)
2. subjektivni mir pojedinačnog vernika (up. Jn 14:27; 16:33, Fil 4)
3. mir među grupama koje su poverovale u Hrista (up. Ef 2:14-3:6; Kol 3:16)

U Hristu se ruše sve ljudske barijere (up. Gal 3:28; Kol 3:11)

▣ **“(koji je Gospod svima)”** Ovo je komentar urednika/autora. Ovo je univerzalni element poruke i poziva evanđelja Isusa Hrista, koji još uvek zvuči radikalno kada ga izgovara ortodokсни Jevrej (up. Dap 2:36; Mt 28:18; Rim 10:12; Ef 1:20-22; Kol 2:10; 1. Pet 3:22). On je Gospod svih rasa i svih stvari (tj. Gospodar univerzuma)!

10:37,39 “Vi znate šta se događalo” Petar koristi istu formu kao i u propovedi na dan Pedesetnice (up. Dap 2:22,33). Oni su čuli o Isusu i o tome šta mu se dogodilo u Jerusalimu.

Pitamo se kako su svi ti ljudi mogli da saznaju sve te informacije. Da li Petar koristi hiperbolu? Da li su oni bili na neki način uključeni u neke događaje u Jerusalimu? Da li su neke sluge u tom domu bile jevrejskog porekla? Ovaj tekst je kratak, te jednostavno nemamo te odgovore.

Neki su koristili ovu propoved da tvrde:

1. da je Luka napisao sve propovedi u Delima (ali Luka dobro piše na koine grčkom, a stihovi Dap 10:36-38 nisu napisani na dobrom, prihvatljivom grčkom jeziku).
2. da je Luka direktno i tačno citirao svoje izvore, ne ispravljajući njihovu netačnu gramatiku.
3. da je ovaj izraz pisan za kasnije čitaoce Dela (up. *Jeronimov komentar Biblije* (*The Jerome Biblical Commentary*), vol. II, str. 189).

10:37 “posle krštenja koje je propovedao Jovan” Budući da je Jovanovo krštenje bilo krštenje pokajanja, vernici su se oduvek pitali zašto je Isus kršten. Isusu nije bilo potrebno pokajanje ili oprostaj, zato što je On bio bezgrešan (up. 2. Kor 5:21; Jev 4:15; 7:26; 1. Pet 2:22; 1. Jn 3:5). O tome postoje sledeće teorije:

1. to je bio primer za vernike
2. to je bilo Njegovo poistovećivanje sa potrebom vernika
3. to je bilo Njegovo rukopoloženje i priprema za službu
4. to je bio simbol Njegovog zadatka otkupljivanja
5. to je bila Njegova potvrda službe i poruke Jovana Krstitelja
6. to je bila proročka najava Njegove smrti, sahrane i vaskrsenja (up. Rim 6:4; Kol 2:12).

Jovanovo krštenje se posmatra kao početak Isusove Duhom-ispunjene, javne službe. Sva tri sinoptička Evanđelja beleže ovaj inauguracijski događaj. Marko započinje svoje Evanđelje (na osnovu Petrovog direktnog svedočanstva) sa ovim događajem. Rana crkva je videla taj događaj kao poseban početak novog doba Duha zato što se odnosi na Isusovu javnu službu.

10:38 “kako je Bog Svetim Duhom i silom pomazao Isusa iz Nazareta” Primitite koje stvari Petar potvrđuje o Isusu.

1. Bog ga je pomazao (hebrejska reč Pomazanik je koren reči Mesija)
2. Svetim Duhom (novo doba je doba Duha)
3. i silom (delotvorna služba)
  - a. čineći dobro
  - b. isceljujući sve koji su bili pod vlašću đavola (vlast zla i Satane)

4. Bog je bio s njim (On je govorio i delovao u Gospodnje ime, up. Jn 3:2; 9:33; 10:38; 14:10-11)

Ovo se verovatno odnosi na Isusovo krštenje (up. F. F. Brus (F. F. Bruce), *Odgovori na pitanja (Answers to Questions)*, str. 171-172).

Robert Girdlstone (Robert Girdlestone), *Sinonimi Starog zaveta (Synonyms of the Old Testament)*, daje zanimljiv komentar:

“Glagol *XPIEIN* se koristi pet puta u NZ. Četiri puta se odnosi na Božije pomazanje Hrista, tačnije: Lk 4:18, citat iz Is 61:1; Jev 1:9, citat iz Ps 45:7; Dap 4:27, gde se koristi kao posebna referenca na citat iz drugog Psalma, naveden neposredno pre; i Dap 10:38, gde saznajemo da je Bog pomazao Isusa Svetim Duhom.” (str. 183).

Vidite POSEBNA TEMA: KERIGMA RANE CRKVE (SPECIAL TOPIC: THE KERYGMA OF THE EARLY CHURCH) kod Dap 2:14.

▣ “**isceljujući sve koji su bili pod vlašću đavola**” Vidite posebne teme kod Dap 5:3 i 5:16.

10:39 “Oni su ga ubili obesivši ga o drvo” “Oni” se odnosi na jevrejske vođe, masu i rimske vlasti. Vidite belešku kod Dap 2:23. Ovaj koncept vešanja o drvo se spominje u Dap 5:30 i odražava stih 5. Mojs 21:23 (koji se odnosi na ponižavanje osobe nabijanjem na kolac nakon smrti, ali su rabini iz Isusovog vremena to tumačili kao da se odnosi na rimsko raspeće), stoga je Isus podneo kletvu starozavetnog zakona (up. Is 53) umesto nas (up. Gal 3:13).

10:40 “Bog ga je... vaskrsao” Teološki je zanimljivo da Is 53:4-6,10 tvrdi da su Isusova smrt i patnja bile Gospodnja volja i namera (up. 1. Mojs 3:15). Gospod je upotrebio

1. Satanu
2. zle jevrejske vođe
3. izmanipulisane rimske vođe
4. besnu masu Jevreja

Zlo je deo Božije volje! On ga koristi da ostvari svoj krajnji cilj za čovečanstvo, koje je napravljeno po Njegovom obličju/nalik Njemu. Opa!

Kakva teologija suvereniteta! On dozvoljava Isusovu smrt, a zatim Isusu i svima podaruje vaskrsli život!

NZ potvrđuje da su sve tri ličnosti Trojstva bile aktivno uključene u Isusovo vaskrsenje:

1. Duh (Rim 8:11)
2. Isus (Jn 2:19-22; 10:17-18)
3. Otac (Dap 2:24,32; 3:15,25; 4:10; 5:30; 10:40; 13:30,33,34,37; 27:31; Rim 6:4,9)

Ovo je bila potvrda istine Isusovog života, smrti i učenja o Bogu. Ovo je bio značajan aspekt kerigme (tj. propovedi u Delima, vidite posebnu temu kod Dap 2:14).

▣ “**trećeg dana**” Zbog 1. Kor 15:4, neki ovo povezuju sa Ps 16:10 ili Os 6:2, ali je verovatnije da je povezano sa Jona 1:17 zbog Mt 12:40.

10:40-41 “dao mu da se pokaže. Ali, ne celom narodu” Isus se pokazuje pred nekoliko odabranih grupa (up. Jn 14:19, 24; 15:27; 16:16, 22; 1. Kor 15:5-9).

10:41 “nama, koji smo s njim jeli i pili kad je ustao iz mrtvih” Iako Isusovom vaskrsлом telu nije bila potrebna fizička hrana, On je jeo i pio da bi pokazao svojim posebnim svedocima da je On stvaran i da bi pokazao svoje zajedništvo sa njima (up. Lk 24:35, 41-43; Jn 21:9-13).

10:42 “On nam je zapovedio da propovedamo narodu” ZAMENICA se odnosi na Isusa (up. Mt 28:18-20; Lk 24:47-48; Jn 15:27). Zadatak ovih svedoka je bio da započnu u Jerusalimu, ali da dosegnu ceo svet (up. 1:8).

▣ “**sudija živima i mrtvima**” Hrist sa Ocem učestvuje u suđenju (up. Dan 7:13-14; Jn 5:22,27; Dap 17:31; 2. Kor 5:10; 2. Tim 4:1; 1. Pet 4:5) kao što je učestvovao i u stvaranju sa Ocem (up. Jn 1:3; Kol 1:16; Jev 1:2).

Isus nije došao da sudi, nego da spase (up. Jn 3:17-19).

Izraz “živima i mrtvima” odnosi se na eshatološko suđenje, drugi dolazak. Neki vernici će biti živi (up. 1. Sol 4:13-18).

POSEBNA TEMA: SUDIJA, SUĐENJE I PRAVDA (שפוט) U ISAIJI (SPECIAL TOPIC: JUDGE, JUDGMENT I JUSTICE (שפוט) IN ISAIAH)

10:43 “Svi proroci svedoče za njega” Isus je dvojici učenika na putu za Emaus pokazao gde i kako SZ govori o Njemu samom (zabeleženo samo u Lk 24:13-35). Oni su to pokazali učenicima u sobi na spratu, te su ove informacije postale uobičajen pristup za svedočenje Jevrejima (up. Dap 3:18). Isus je otvorio umove učenika (up. Lk 24:45).

■ **“preko njegovog imena”** (up. Joil 2:32 i Lk 24:47)

■ **“svako ko veruje u njega, preko njegovog imena prima oproštenje greha”** Ovo je poruka evanđelja:

1. svako
2. ko veruje u njega
3. preko njegovog imena
4. prima oproštenje greha (up. Lk 24:46-47)

Fokus je na Isusu, ne na postignućima (tj. novi savez iz Jer 31:31-34, up. Jez 36:22-38). Sve što je bilo potrebno da se učini da bi svi bili spaseni i da bi bilo ko bio spasen, učinjeno je! Bog je odabrao da radi sa palim čovečanstvom u okviru saveza. On ga inicira i postavlja agendu, ali On takođe zahteva da ljudi odgovore sa pokajanjem, verom, poslušnošću i istrajnošću. Ljudi moraju primiti Božiji dar u Hristu (up. Jn 1:12; 3:16; Rim 10:9-13). To nije automatski prenos.

Frank Stag (Frank Stagg), *Novozavetna teologija (New Testament Theology)*, ima zanimljiv komentar o oprostaju i njegovom mogućem odnosu sa pokajanjem.

“Oproštenje poziva na novu svest o grehu i okretanje od njega. Obećano nam je sa sigurnošću da će oprostaj i pročišćenje uslediti nakon priznanja grehova (1. Jn 1:9), ali to obećanje ne važi u slučaju gde nemamo priznanje. U Kornilijevom domu, Petar povezuje oproštenje sa verom, objavljujući da svi proroci svedoče za njega (Isusa): “da svako ko veruje u njega, preko njegovog imena prima oproštenje greha” (Dap 10:43). Tom verom, sa njenim pokajanjem i priznanjem, osoba istovremeno “prihvata i odbacuje” svoj greh. To ne znači da pokajanjem *osvajamo* oproštenje; čak ni pokajanjem ne možemo zaslužiti oprostaj. Kao što je neko rekao, grešnik mora prihvatiti svoju odbačenost i prihvatiti svoju prihvaćenost, iako zna da je on sam neprihvatljiv.

Grešniku ne može biti oprošteno sve dok ne bude spreman da prihvati Božije *ne* da bi čuo njegovo *da*.” (str. 94).

Za “veruje u njega” vidite posebnu temu kod Dap 3:16. Vidite i POSEBNA TEMA: ŠTA ZNAČI “PRIMITI”, “POVEROVATI”, “PRIZNATI/ISPOVEDITI” I “PRIZVATI”? (SPECIAL TOPIC: WHAT DOES IT MEAN TO “RECEIVE,” “BELIEVE,” “CONFESS/PROFESS,” I “CALL UPON?”)

SSP: DELA 10:44-48

⁴⁴Dok je Petar još govorio ove reči, Sveti Duh side na sve koji su slušali ovaj govor. ⁴⁵A obrezani vernici koji su došli s Petrom, bili su van sebe od čuda što se dar Svetoga Duha izlio i na pagane, ⁴⁶jer su ih čuli kako govore jezicima i veličaju Boga. Tada Petar reče: ⁴⁷“Ko može da uskrati vodu da se ne krste ovi koji su primili Svetoga Duha kao i mi?” ⁴⁸I zapovedi da se krste u ime Isusa Hrista. Tada ga oni zamoliše da ostane još nekoliko dana.

10:44 Primitite da Petar nije ni završio svoju propoved pre nego što se Duh spustio (up. Dap 8:16-17; 10:44; 11:15).

■ **“na sve koji su slušali ovaj govor”** Kornilije nije bio pravi uzrok teološke tenzije. On je bio potpuno prihvaćen u lokalnoj sinagogi. Uzrok su bili svi njegovi prijatelji! Čini se da oni do tada nisu imali nikakav kontakt, čak ni sa judaizmom, a sada ih je Bog potpuno prihvatio. Ista manifestacija duhovne moći i prisustva kao na dan Pedesetnice je pokazala i potvrdila ovo prihvatanje.

Takođe primetite da je promenjen redosled događaja. Duh se spušta pre krštenja vodom, ne tokom krštenja (up. Dap 2:38) ili nakon njega (up. Dap 8:17). Luka beleži ono što se desilo, a ne ono što “je trebalo da se desi”. Budite oprezni da ne pokušate da na osnovu jednog od tih zabeleženih evanđeoskih susreta napravite obrazac za sve njih!

10:45 Ista natprirodna manifestacija Duha (up. Dap 10:46) koja se dogodila na dan Pedesetnice, ponovo se dogodila i uključila i Rimljane! Ovaj poseban znak nije bio samo za Kornilija i njegove prijatelje, nego pre svega za obrezane vernike (up. Dap 10:47). On je na snažan i neporeciv način pokazao da je Bog prihvatio pagane (up. Dap 11:17), čak i Rimljane!

Luka postavlja literarnu osnovu za Dap 15, Jerusalimski sabor. I Petar i Pavle, kao i grčki verujući Jevreji, bili su uvereni da je Bog potpuno prihvatio pagane kroz Hrista.

■ **“dar Svetoga Duha”** Služba Duha se jasno može videti u Jn 16:8-14. Na neki način, uverenje o grehu je dar Duha. Samo spasenje je dar Duha. Unutrašnje prisustvo je dar Duha. Ovo je novo doba Duha (up. Dap 2:38; 8:20; 11:17). Ništa trajno i delotvorno se ne dešava bez prisustva i sile Duha.

■ **“izlio”** Ovo je PASIVNI INDIKATIV PERFEKTA. Izlivanje je deo starozavetnog sistema žrtvovanja. Izlivanje Duha je predskazano u Joil 2:28 i Petar ga citira u svojoj propovedi na dan Pedesetnice (up. Dap 2:17,33). Duh pripada Božijim vernicima u potpunosti i trajno.

10:47 Ovo je retoričko pitanje, čiji očekivani odgovor je negativan. Pitanje je postavljeno da bi se složili jevrejski vernici koji su pratili Petra iz Jope. Vidite POSEBNA TEMA: KRŠTENJE (SPECIAL TOPIC: BAPTISM) kod Dap 2:38.

10:48 “zapovedi da se krste u ime Isusa Hrista” Primitite da je krštenje odmah obavljeno. Takođe, primitite da je učinjeno u Isusovo ime, kao i u Dap 2:38 i 19:5. Formula krštenja u Delima je bila “u Isusovo ime”, dok u Mt 28:19 ona sadrži ime trojedinog Boga. Nije suština u formuli, nego u srcu osobe koja se krsti!

PREDLOZI ZA RAZGOVOR

Ovo je vodič za proučavanje sa komentarima, što znači da ste vi odgovorni za svoje lično tumačenje Pisma. Činite to u svetlu objave koju imate. Vi, Pismo i Sveti Duh ste prioriteta u tumačenju. Ne smete to prepustiti komentatoru.

Ovi predlozi za razgovor vam mogu pomoći da razmislite o osnovnim temama ovog dela knjige. Njihova svrha je da vas podstaknu na razmišljanje i nemaju definitivne odgovore.

1. Zašto je toliko značajno Kornilijevo spasenje?
2. Po čemu Kornilijevo iskustvo spasenja podseća na Pavlovo?
3. Koji je teološki značaj platna punog životinja i Petrovih komentara u odnosu na Kornilija?
4. Zašto je obraćenje Kornilijevih prijatelja bilo toliki problem?
5. Predstavite nacrt Petrove propovedi i uporedite je sa ostalim događajima spasenja u Delima. Oni su svi različiti, a ipak isti.

DELA 11

PODELA PARAGRAFA U SAVREMENIM ENGLLESKIM PREVODIMA

UBS ⁴	NKJV	NRSV	TEV	NJB
Petrov izveštaj crkvi u Jerusalimu	Petar brani Božiju milost	Petrova odbrana	Petrov izveštaj crkvi u Jerusalimu	Jerusalim: Petar brani svoje ponašanje
11:1-18	11:1-18	11:1-18	11:1-4 11:5-17	11:1-10
Crkva u Antiohiji	Varnava i Savle u Antiohiji	Misija za Grke u Antiohiji	Crkva u Antiohiji	Osnivanje crkve u Antiohiji
11:19-26	11:19-26	11:19-26	11:18 11:19-26	11:11-14 11:15-17 11:18 11:19-21 11:22-24 11:25-26
	Pomoć Judeji	Pomoć protiv gladi u Jerusalimu		Varnava i Savle poslani kao izaslanici u Jerusalim
11:27-30	11:27-30	11:27-30	11:27-30	11:27-30

TREĆI KRUG ČITANJA (iz Vodiča za dobro čitanje Svetog pisma)

PRAĆENJE NAMERE IZVORNOG AUTORA NA NIVOU PARAGRAFA

Ovo je vodič za proučavanje sa komentarima, što znači da ste vi odgovorni za svoje lično tumačenje Pisma. Činite to u svetlu objave koju imate. Vi, Pismo i Sveti Duh ste prioriteta u tumačenju. Ne smete to prepustiti komentatoru. Pročitajte poglavlje bez prekidanja. Odredite teme. Uporedite vašu podjelu tema sa navedenih pet prevoda. Podjela na paragrafe nije nadahnutna, ali je ključna za praćenje namere izvornog autora, što je suština tumačenja. Svaki paragraf ima jednu i samo jednu temu.

1. Prvi paragraf
2. Drugi paragraf
3. Treći paragraf
4. Itd.

PROUČAVANJE REČI I IZRAZA

SSP: DELA 11:1-18

¹A apostoli i braća u Judeji saznaju da su i pagani primili Božiju reč, ²pa kad je Petar došao u Jerusalim, obrezani vernici počeli su da mu prebacuju ³govoreći: "Ušao si u kuću neobrezanih ljudi i jeo s njima!" ⁴Tada Petar počeo da im govori i da im sve po redu objašnjava: ⁵"Bio sam u gradu Jopi i molio se, i u zanosu sam imao videnje. Video sam kako silazi posuda kao veliko platno koje se na svoja četiri kraja spušta sa neba i dolazi do mene. ⁶Ja se zagledah unutra i videh zemaljske četvoronošce, divlje zveri, gmizavce, i ptice nebeske. ⁷Onda začuh glas koji mi reče: 'Ustani, Petre, kolji i jedi!' ⁸Ali, ja rekoh: 'Nipošto, Gospode! Jer, nikad ništa pogano ili nečisto nije ušlo u moja usta.' ⁹Tada glas sa neba progovori drugi put: 'Ne zovi poganim ono što je Bog učinio čistim!' ¹⁰Ovo se ponovi tri puta pa sve opet bi povučeno gore na nebo. ¹¹I baš tada tri čoveka koja su mi poslani iz Kesarije stadoše pred kuću u kojoj sam bio. ¹²Duh mi reče da pođem s njima bez oklevanja. A sa mnom pođoše i ova šestorica braće pa udosmo u kuću onoga čoveka. ¹³On nam ispriča da je video anđela kako stoji u njegovoj kući i govori: 'Pošalji u Jopu da dovedu Simona koga zovu Petar. ¹⁴On će ti kazati reči kojima ćete se spasiti ti i svi tvoji ukućani.' ¹⁵Kad sam počeo da govorim, Sveti Duh side na njih isto kao na nas u početku. ¹⁶Tada se setih šta je Gospod rekao: 'Jovan je krstio vodom, a vi ćete biti kršteni Svetim Duhom.' ¹⁷Pa, ako je Bog njima dao isti dar koji je dao nama kad smo poverovali u Gospoda Isusa Hrista, ko sam ja da se opirem Bogu?" ¹⁸Kad su to čuli, oni se umiriše pa počeli su da slave Boga, govoreći: "Bog je, dakle, i paganima dao pokajanje koje vodi u život!"

11:1 Ovaj stih ukazuje na to da je vođstvo jerusalimske crkve bilo iznenađeno ovim tokom događaja. Bili su začuđeni i nisu baš bili spremni da pruže podršku! Nisu shvatili da Veliko poslanje (up. Mt 28:18-20; Lk 24:47; Dap 1:8) uključuje i pagane. Isti ovaj izraz se koristi u Dap 8:14, kada Samarićani primaju evanđelje.

▣ **“braća”** Ovo je rani naziv za vernike koji naglašava naš grupni porodični identitet (up. Dap 1:15; 6:3; 9:30; 10:23; 11:1,12, 29; 12:17; 14:2; 15:1,3,22,23,32-33,40; 16:2,40; 17:6,10,14; 18:18,27; 21:7, 17; 22:5; 28:14-15). Biti hrišćanin, znači biti deo porodice (up. 1. Kor 12:13; Gal 3:28; Kol 3:11).

▣ **“u Judeji”** Ovo pokazuje geografske granice crkve u to vreme. Čak i nakon svih tih godina, crkva se nije pomerila dalje od svojih kulturoloških granica. Nisu poslušali Isusovu zapovest iz Dap 1:8! Ovo je “skoro” paralelno sa Postankom 10-11.

▣ **“pagani primili Božiju reč”** Ovo je INDIKATIV AORISTA SREDNJI (odložni). Pokazuje da je nužno lično primanje poruke evanđelja (up. Jn 1:12; 3:16; Rim 10:9-13 Ef 2:8-9).

Izraz “Božija reč” je paralelan sa rečju “evanđelje”. Univerzalna starozavetna obećanja/proroštva se ispunjavaju. Vidite posebnu temu kod Dap 1:8.

11:2 “kad je Petar došao u Jerusolim” Čini se da je problem sa misijom za pagane, koji se nastavlja u Dap 15, bio stalan problem za vođstvo rane crkve u Jerusalimu. Mnogi obraćenici u hrišćanstvo su i dalje bili veoma nacionalistički usmereni (up. Dap 15:5; 21:18-26).

SSP	obrezani vernici
NSP	pobornici obrezanja
DK, DS	koji behu iz obrezanja
EC	oni iz obrezanja

Ovaj izraz se koristi sa nekoliko različitih značenja:

1. u Dap 10:45 da opiše Petrovih šest jevrejskih saputnika
2. ovde se odnosi na grupu vernika u jerusalimskoj crkvi (up. Dap 11:18 ili 15:5)
3. u Galaćanima se odnosi na vernike iz jerusalimske crkve (up. Dap 2:12), kao i na neverujuće Jevreje (up. Dap 1:7; 2:4; 5:10,12)

Iskrenost ovih vernika je neupitna, kao i logika njihovog stanovišta. Međutim, radikalna priroda evanđelja je otvorila vrata svim ljudima koji nisu povezani sa Mojsijevim zakonom (tj. Rim 3:21-31) Ovo je poruka (milost daruje spasenje, ne postignuća) koju mnogi savremeni vernici moraju čuti i poslušati!

SSP	počeše da mu prebacuju
NSP	počeli prigovarati
DK, DS, EC	prepirahu se s njim

Ovo je INDIKATIV IMPERFEKTA SREDNJI. Ova gramatička forma može ukazivati na radnju koja se ponavljala u prošlosti ili na početak neke radnje. Primetite da su ovi verujući tradicionalisti prebacivali Petru, a ne evanđelju. Za njih ovo nije bilo pitanje o evanđelju.

11:3 “Ušao si u kuću neobrezanih ljudi i jeo s njima” Očigledno je da Petar nije nedodirljivi vođa.

Gramatički, ovaj stih može biti i izjava i pitanje (NRSV).

Pitanje deljenja obroka je bilo veoma značajno Jevrejima. Moguće je da je upravo to pitanje u osnovi zakona o hrani iz 3. Mojs 11. Jevrejima nije bilo dozvoljeno da učestvuju u bilo kojem društvenom događaju sa Hanaancima. Na drevnom Bliskom istoku je zajednički obrok bio neka vrsta saveznog zajedništva.

Isus je bio optužen za slično krštenje tradicije u Mt 9:11; 11:19; Lk 5:30; 15:2.

Petar se borio sa ovim pitanjem u svojoj službi (up. Gal 2:12). Ovo je bilo veoma osetljivo pitanje za prve vernike. Bilo je teško na toliko drugačiji način sagledati tradiciju, kulturu i lične sklonosti, ali to je ono što evanđelje od nas traži da učinimo (up. 1. Kor 12:13; Gal 3:23-29; Kol 3:11). Starozavetni model, Jevreji nasuprot pagana, sasvim je zamenjen modelom vernici nasuprot nevernika!

11:4-18 Petar prepričava svoje iskustvo u domovima Simona i Kornilija (Dap 10) za jevrejske vođe u Jerusalimu. Ovo ponavljanje (up. Jerusalmiski sabor u Dap 15) je Lukin način da pokaže važnost neke teme (globalne evangelizacije) za život crkve. Ovaj trenutak je bio teološka prekretnica!

11:4	
SSP	sve po redu
NSP	sve redom
DK, DS, EC	redom

U NZ samo Luka koristi reč *kathexēs* (up. Lk 1:3; 8:1; Dap 3:24; 11:4; 18:23). Ima konotaciju objašnjavanja nečega na logičan, temporalan ili sekvencijalan način. Ovo se uklapa sa Lukinim istraživačkim metodama (up. Lk 1:1-4), ličnošću i obrazovanjem (lekar).

11:6 “Ja se zagledah” Vidite belešku kod Dap 1:10.

11:12

SSP, NSP

DK

DS, EC

bez oklevanja

ne premišljajući ništa

ništa ne premišljajući

U grčkim rukopisima postoji nekoliko varijanti VREMENA ovog PARTICIPA (PREZENT SREDNJI u Dap 10:20 ili AORIST SREDNJI u rukopisima P⁷⁴, N², B). Čak je izostavljen u grčkim rukopisima P⁴⁵ i D, u nekim drevnim latinskim i u jednoj sirijskoj verziji. Prepisivači su imali sklonost da usaglašavaju paralele. Kao većina drugih tekstualnih razlika među novozavetnim rukopisima, ni ova razlika ne utiče na značenje izraza. UBS⁴ koristi PARTICIP AORISTA SREDNJI u tekstu, ali mu daje oznaku “C” (poteškoće u odlučivanju).

11:14 “ćete se spasti” Kornilije nije postao hrišćanin zbog svoje pobožnosti i velikodušnosti! On i njegova porodica su spaseni zbog vere u Hrista!

11:15 Ovaj stih je teološki značajan zato što pokazuje svrhu ponovljenog iskustva Pedesetnice u Delima. Bog je to iskustvo inauguracije ponovio u Jerusalimu da bi pokazao svoje prihvatanje drugih rasnih, geografskih i kulturoloških grupa (up. Dap 11:17). Ovo iskustvo nije bilo samo za Kornilija, nego i za

1. Petra
2. druge prisutne jevrejske vernike
3. crkvu u Jerusalimu

11:16 “setih šta je Gospod rekao” Ovo je aluzija na Isusove reči iz Dap 1:5. Ovo pokazuje obrazac pristupa teologiji ranih apostola:

1. citat Isusa
2. korišćenje Isusovog primera
3. citat iz SZ (up. Mt 3:11; Dap 1:5)

Petar pokazuje da je sam Gospod najavio ovaj razvoj događaja (tj. znak).

11:17 “ako” Ovo je KONDICIONALNA REČENICA PRVOG TIPa, za koju se pretpostavlja da je tačna iz perspektive autora ili za njegovu svrhu.

▣ **“je Bog njima dao isti dar”** Ovo, kao i Dap 11:15, odnosi se na iskustvo Pedesetnice (up. Dap 2:1-4; 8:15; 10:46; 15:8). Spasenje, kao i Duh, takođe je Božiji dar (up. Rim 3:24; 5:15-17; 6:23; Ef 2:8).

▣ **“kad smo poverovali”** Božiji dar se mora primiti (up. Dap 11:1; Jn 1:12; Ef 2:8-9). Primitite kako Dap 11:17 istovremeno potvrđuje i Božiji suverenitet i nužan ljudski odgovor. U NZ se koristi nekoliko PREDLOGA da bi se opisala vera u Isusa:

1. *epi* = na (ovde)
2. *eis* = unutra
3. *en* = u
4. *hoti* = izjava o Isusu
5. DATIV bez PREDLOGA

Ova raznolikost verovatno ukazuje na to da nije postojala određena gramatička forma za “poverovati” (*pisteuō*). Obično se naglašava lični, dobrovoljni aspekt (osim kod *hoti*, gde se naglašava kontekst evanđelja ili doktrine). Isus je osoba koju primamo! Vidite posebne teme kod Dap 2:40 i 3:16.

11:18 “oni se umiriše pa počеше da slave Boga” Petrovo svedočanstvo ne samo da je poboljšalo atmosferu koja je bila negativna, nego ih je podstaklo i da slave! Većina ovih ranih vođa i vernika bila je fleksibilna i spremna da uči. Bili su spremni da prilagode svoju teologiju i slede Božija uputstva.

▣ **“Bog je, dakle, i paganima dao pokajanje koje vodi u život”** U NZ postoji nekoliko poglavlja koja ukazuju na to da je suvereni Bog izvor pokajanja i izvor milosti (up. Dap 5:31, 8:22; 2. Tim 2:25). Teološko pitanje povezano sa ovim izrazom je “Koji je odnos između Božijeg suvereniteta i spasenja, a koji između spasenja i nužnog ljudskog odgovora?” Da li su vera i pokajanje (up. Mk 1:15; Dap 3:16,19; 20:21) ljudski odgovori ili Božiji darovi? Neki tekstovi jasno ukazuju na to da su to Božiji darovi (up. Dap 5:31; 11:18; Rim 2:4; i 2. Tim 2:25).

Pošto verujem da je sve u Pismu nadahnuto (up. 2. Tim 3:16), moramo uporediti sve tekstove u kojima se spominje određeno teološko pitanje i ne dopustiti da naši stavovi ili denominacije utiču na tumačenje. Očigledno je da jedini istiniti Bog ima kontrolu nad svime! Dela to neprekidno naglašavaju. Međutim, On je odabrao da sa svojom najvažnijom tvorevinom uđe u savezni odnos. Bog uvek ima inicijativu i određuje agendu, ali čovečanstvo mora odgovoriti i nastaviti da odgovara. To nikada nije pitanje - jedno ili drugo. Uvek je pitanje odnosa koji uključuje i jedno i drugo. Vidite POSEBNA TEMA: SAVEZ (SPECIAL TOPIC: COVENANT) kod Dap 2:47.

Za “pokajanje” vidite posebnu temu kod Dap 2:38.

Majkl Magil (Michael Magill), *Prevod i nacrt Novog zaveta (New Testament TransLine)*, str. 435, #24, daje dobar sažetak o tome šta su verujući Jevreji iz Jerusalima mislili da će se dogoditi.

“Jevrejski vernici su znali da je poruka namenjena svetu. Ali je ideja da će pagani primiti spasenje odvojeno od judaizma za njih bila nova, sa svim implikacijama koje ona nosi sa sobom. Pretpostavljali su da će spasenje biti objavljeno svetu kao deo pravog, duhovnog judaizma i preko njega; da će taj judaizam vladati i da će svi ljudi koji pronađu život u Hristu postati Jevreji; da će izraelska kultura slavno postati svetska kultura.”

SSP: DELA 11:19-26

¹⁹A oni koji su bili rasejani zbog progona pokrenutog protiv Stefana, stigli su čak do Finikije, Kipra i Antiohije, i nisu objavljivali Reč nikom osim Judejima. ²⁰Ali, neki od njih su bili Kiprani i Kirinci pa kad su došli u Antiohiju, počehše da govore i Grcima, objavljujući im evanđelje o Gospodu Isusu. ²¹Gospodnja ruka je bila s njima pa je veliki broj ljudi poverovao i obratio se Gospodu. ²²A vest o tome dođe do ušiju crkve u Jerusalimu pa Varnavu poslaše u Antiohiju. ²³Kad je stigao i video Božiju milost na delu, on se obradova i počehše sve da ih ohrabruje da svim svojim srcem ostanu verni Gospodu, ²⁴jer je bio dobar čovek i pun Svetoga Duha i vere. I mnogo naroda bi dovedeno Gospodu. ²⁵Potom Varnava ode u Tars da potraži Savla. ²⁶Kad ga je našao, odvede ga u Antiohiju pa su se čitavu godinu sastajali u crkvi i poučili mnogo naroda. A učenici su prvo u Antiohiji prozvani hrišćanima.

11:19-30 Izgleda da su ovi stihovi istorijsko prisećanje i teološki sažetak. Povezani su sa 8:4.

11:19 “koji su bili rasejani zbog progona” U Delima imamo nekoliko ranih primera ovog progona (up. Dap 5:17 i dalje; 6:8-15; 8:1-3; 9:1-2). Stefanovo shvatanje radikalnih implikacija evanđelja nateralo je sve jevrejske vernike u Palestini da preispitaju svoju veru i svrhu evanđelja.

▣ **“Antiohije”** Antiohija je bila treći najveći grad Rimskog carstva nakon Rima i Aleksandrije. Bila je glavni grad Sirije i imala je veliku jevrejsku populaciju. Bila je poznata po svom univerzitetkom životu i seksualnom nemoralu. Takođe je bila svetski poznata po svojim trkama kočija. Ona će postati značajan hrišćanski centar!

▣ **“nisu objavljivali Reč nikom osim Judejima”** Ovo pokazuje da rana crkva nije bila sigurna da li je prikladno da propoveda paganima. Konzervativna struja je citirala Isusove reči iz Mt 10:5, dok su vizionari citirali Mt 28:18-20 ili Dap 1:8. Ovo teološko pitanje će se ponovo pokrenuti u Dap 15.

11:20 “Kiprani i Kirinci” Ovo su isti helenistički jevrejski vernici koji su, kao i u Dap 6-8, počeli da propovedaju univerzalne implikacije hrišćanskog evanđelja u Jerusalimu. Varnava je takođe bio iz ove geografske oblasti.

▣ **“Grcima”** Ova reč (*Hellēn*) obično se odnosi na pagane (up. Dap 14:1; 16:1,3; 18:4; 19:10,17; 20:21; 21:28). Međutim, u Dap 17:4 se odnosi na pagane koji su bili povezani sa sinagogama (pobožni), ali nisu bili članovi (tj. proseliti).

Postavlja se pitanje “Na koga Luka misli kada kaže da je propovedano Grcima?”

1. na grčke Jevreje, kao iz Dap 6:1 i 9:29 (*Hellēnists*)
2. na pagane povezane sa sinagogom (*Hellēn*)
3. na prave pagane (up. TEV, NJB)?

S obzirom na uzbunu koju je ovo pokrenulo, moguće je da se ova reč odnosi na one koji su govorili grčki; od kojih su neki možda bili Jevreji iz dijaspe, a neki pravi pagani.

▣ **“objavljujući im evanđelje o Gospodu Isusu”** Ovo je PARTICIP PREZENTA SREDNJI GLAGOLA koji je osnova reči “evanđelista” i “evangelizacija”. Njihova poruka nije bila o starozavetnim zakonima i procedurama, nego o Mesiji, Isusu iz Nazareta (vidite posebnu temu kod Dap 2:31)!

11:21 “Gospodnja ruka je bila s njima pa je veliki broj ljudi poverovao i obratio se Gospodu” Ovo je još jedna sumarna izjava o velikom Božijem delovanju kroz evangelističko propovedanje. Konačno se ispunjava Dap 1:8 (up. Dap 11:24b).

Ovo je starozavetni idiom za potvrđivanje Gospodnjeg prisustva i moći da bi se ostvarila Njegova svrha kroz ljudsko delovanje (up. 2. Sam 3:12).

Zanimljivo je primetiti da se reč “Gospod“ (*Kurios*) u ovom stihu prvo koristi da ukaže na Jahvea (up. LXX, 2. Mojs 3:14; 2. Sam 3:12; Is 59:1, vidite posebnu temu kod Dap 1:6). Međutim, u drugom delu stiha se koristi za Isusa Hrista. Ova upotreba istih naziva je česta književna tehnika novozavetnih autora kojom potvrđuju Isusovu božansku prirodu. Primitite da Pavle citira starozavetne tekstove koji govore o Jahveu i primenjuje ih na Isusa (tj. Rim 10:13; 1. Kor 2:16; Fil 2:10-11).

“Gospodnja ruka” je starozavetni antropomorfni idiom (vidite posebnu temu kod Dap 2:33). Gospod je večni duh, prisutan u vremenu i stvaranju. On nema fizičko telo. Međutim, fizički, ljudski termini su jedini rečnik kojeg ljudi mogu da koriste da bi pričali o bilo čemu ličnom. Ne smemo zaboraviti ograničenja palog, privremenog, svetovnog ljudskog jezika. On govori o duhovnoj sferi kroz metafore, analogije i negacije. Izražava istinu, ali ne celokupnu. Bog je daleko veći od naše sposobnosti da ga spoznamo i izrazimo. On nam govori istinu, ali ne celu. Možemo verovati Bibliji kao Božijem samo-otkrivenju, ali moramo shvatiti da je Bog još veći! Ljudski jezik i otkriva i ograničava!

POSEBNA TEMA: RUKA (SA PRIMERIMA IZ JEZEKILJA) (SPECIAL TOPIC: HAND (ILLUSTRATED FROM EZEKIEL))

11:22 “Varnavu” Varnava je važna ličnost u Delima apostolskim (up. Dap 4:36-37; 9:27). Njegovo ime se koristi sa značenjem “ohrabrivač“, što je očigledno u Dap 11:23. Crkva u Jerusalimu još uvek nije potpuno prihvatila inkluziju pagana!

Vidite posebnu temu kod Dap 4:36.

11:23 Zanimljivo je primetiti da kada je Varnava u Duhu video aktivno prisustvo Božije milosti, on ih je sve hrabrio da ostanu verni (up. Dap 14:22). Ovo jasno pokazuje da je potreban trud Božijih ljudi da bi svesno istrajali (vidite posebnu temu kod Dap 14:22). Jevreji i crkva su bili veoma zabrinuti zbog nemoralnog kulturološkog konteksta paganstva. Evanđelje nije samo besplatan dar spasenja, nego i poziv na pobožan život (up. Mt 5:48; Rim 8:28-29; 2. Kor 3:18; Gal 4:19; Ef 4:1; 1. Sol 3:13; 4:3; 1. Pet 1:15). Bog želi ljude koji pokazuju Njegov karakter izgubljenom svetu. Cilj hrišćanstva nije samo nebo nakon smrti, nego i život nalik Hristovom sada, da bi drugi mogli prići veri u Hrista!

11:24 “bio dobar čovek i pun Svetoga Duha i vere” Ovaj opis je veoma sličan opisu grčkih jevrejskih vernika (sedmorice) iz Dap 6:3,5. Rana crkva je bila puna ovakvih ljudi! Eh, kada bi to bilo istina i za naše vreme, našu kulturu, našu crkvu!

11:25 “ode u Tars da potraži Savla” Ovaj GLAGOL u egipćanskim koine papirusima (ali ne i u LXX) ukazuje na to da Savla nije bilo lako naći. Samo Luka koristi ovaj termin u NZ (up. Lk 2:44,45; Dap 11:25). Čini se da se o ovim skrivenim godinama govori u Gal 1:21. Nepoznat je tačan vremenski okvir, ali otprilike se radi o desetak godina.

11:26 “crkvi” Vidite posebnu temu kod Dap 5:11.

▣ **“odvede ga u Antiohiju... učenici su prvo u Antiohiji prozvani hrišćanima”** U početku je reč “hrišćani” bila pogrdan način na koji su pagani zvali vernike. Iznenađujuće je to što se ovaj termin retko koristi u NZ. Građenje ove reči (završava sa *ianos*) prati građenje reči koje označavaju podršku i sledbeništvo; Irod (i njegova porodica) se nazivaju “Irodovci“ (*Herod/Herodians*), (up. Mk 3:6; 12:13; Mt 22:16). Njena upotreba u ovom helenističkom okruženju pokazuje kako je naziv za Mesiju (hebrejski) preveden na grčki, Hrist, postao ime za Isusove sledbenike (hrišćane). Moguće je da su ovaj termin koristili zvaničnici da razlikuju Jevreje i vernike u ovom helenističkom okruženju.

SSP: DELA 11:27-30

²⁷Tih dana iz Jerusalima u Antiohiju dodoše neki proroci. ²⁸Jedan od njih po imenu Agav ustade i kroz Duha predskaza da će se velika glad proširiti po celom svetu, a tako je i bilo za Klaudijeve vladavine. ²⁹Stoga učenici odlučiše da svaki od njih, prema svojim mogućnostima, pošalje pomoć braći koja su živela u Judeji. ³⁰Tako i učiniše pa po Varnavi i Savlu poslaše starešinama.

11:27 “proroci” Proroci se spominju nekoliko puta u NZ (up. Dap 13:1; 15:32; 21:10; 1. Kor 12:28; 14:1-5, 29-33; Ef 2:20; 4:10). Nije uvek sigurno da li je njihova primarna uloga predskazivanje, kao ovde, ili prorokovanje, kao u 1. Kor 14 i Dap 2:17 (up. Dap 13:6; 15:32; 1. Kor 12:28; 14:1-5, 29-33; Ef 2:20; 4:10).

U Starom zavetu, proroci su Božiji glasnogovornici, objašnjavaju Njegova otkrivenja, ali novozavetni proroci nisu medijatori Božjih otkrivenja. Ovo je uloga novozavetnih pisaca, od kojih su većina apostoli ili povezani sa apostolima (Marko, Luka). Novozavetni dar proroštva mora biti ograničen. Zaustavljena su nadahnuta otkrivenja (up. Juda 3 i 20).

POSEBNA TEMA: NOVOZAVETNO PROROŠTVO (SPECIAL TOPIC: NEW TESTAMENT PROPHECY)

11:28 “velika glad proširiti po celom svetu... za Klaudijeve vladavine” Ovaj geografski izraz se odnosi na Rimsko carstvo (up. Dap 17:6, 31; 19:27; 24:5). Klaudije je vladao u periodu 41-54. g.n.e. On je nasledio Kaligulu i prethodio Neronu. Tokom njegove vladavine bilo je nekoliko perioda strašne gladi (up. Svetonije (Suetonius), *Klaudijev život (Life*

of Claudius) 18:2). Najteža glad u Palestini bila je u periodu oko 44-48. g.n.e, prema Josifu (Josephus), *Jevrejske starine (Antiquitates Judaicae)*, 20.5.2.

11:29 “svaki od njih, prema svojim mogućnostima, pošalje pomoć” Ovo je jedna od osnovnih strategija paganskih crkvi, da podstiču zajedništvo sa svojom sestrinskom crkvom u Jerusalmu. Ovo je obrazac kojeg će koristiti i Pavlove crkve (up. Dap 24:17; Rim 15:2-28; 1. Kor 16:1-4; 2. Kor 8-9; Gal 2:10).

11:30 “poslaše starešinama” Ovde se prvi put spominju crkvene “starešine” (up. Dap 14:23; 15:2,4, 6, 22,23; 16:4; 20:17; 21:18). Termin “starešine” je sinoniman sa terminima “nadglednici”, “biskupi” i “pastori” (up. Dap 20:17,28 i Tit 1:5,7). Termin “starešina“ (*presbuteros*) ima starozavetno plemensko poreklo, dok termin “nadglednik“ (*episkopos*) potiče iz sistema vlasti grčkih gradova-država. Izgleda da se ovo odnosi na posebnu grupu vođa jerusalimske crkve (up. Dap 15:2,6,22,23). Delovi NZ koji su više posvećeni Jevrejima, kao Poslanice Jakovljeva i Jevrejima, još uvek koriste jevrejsko značenje pojma starešina, kao lokalni vođa, ali ne nužno i pastor.

▣ **“po Varnavi i Savlu “** Vode se brojne rasprave o tome da li je poseta Jerusalmu koja se spominje u Gal 2:2,10 ova poseta ili odlazak na jerusalimski sabor koji se spominje u Dap 15. Toliko malo toga znamo o Pavlovom ranom životu i službi.

PREDLOZI ZA RAZGOVOR

Ovo je vodič za proučavanje sa komentarima, što znači da ste vi odgovorni za svoje lično tumačenje Pisma. Činite to u svetlu objave koju imate. Vi, Pismo i Sveti Duh ste prioriteta u tumačenju. Ne smete to prepustiti komentatoru.

Ovi predlozi za razgovor vam mogu pomoći da razmislite o osnovnim temama ovog dela knjige. Njihova svrha je da vas podstaknu na razmišljanje i nemaju definitivne odgovore.

1. Zašto je toliko veliki teološki problem to što pagani primaju Hrista?
2. Da li je pokajanje Božiji dar (Dap 11:18) ili savezni zahtev (Mk 1:15; Dap 3:16,19; 20:21)?
3. Zašto je Varnava pošao da traži Savla (Pavla)?

DELA 12

PODELA PARAGRAFA U SAVREMENIM ENGLLESKIM PREVODIMA

UBS ⁴	NKJV	NRSV	TEV	NJB
Jakov ubijen a Petar zatvoren 12:1-5	Irodovo nasilje prema crkvi 12:1-5	Progon Iroda Agripe 12:1-5	Još progona 12:1-5	Petrovo hapšenje i čudesno oslobađanje 12:1-5
Petar oslobođen iz zatvora 12:6-17	Petar oslobođen iz zatvora 12:6-19	12:6-11 12:12-17	Petar je oslobođen iz zatvora 12:6-10 12:11 12:12-15 12:16-17	12:6-11 12:12-17
12:18-19		12:18-19	12:18-19a 12:19b	12:18-19
Irodova smrt 12:20-23	Irodova nasilna smrt 12:20-24	Smrt Iroda Agripe 12:20-23	Irodova smrt 12:20 12:21-23	Smrt progonitelja 12:20-23
12:24-25	Varnava i Savle su odabrani za zadatak 12:25-13:3	Varnava i Savle na Kipru (12:24-13:12) 12:24-25	12:24 12:25	Varnava i Savle se vraćaju u Antiohiju 12:24 12:25

TREĆI KRUG ČITANJA (iz Vodiča za dobro čitanje Svetog pisma)

PRAĆENJE NAMERE IZVORNOG AUTORA NA NIVOU PARAGRAFA

Ovo je vodič za proučavanje sa komentarima, što znači da ste vi odgovorni za svoje lično tumačenje Pisma. Činite to u svetlu objave koju imate. Vi, Pismo i Sveti Duh ste prioriteta u tumačenju. Ne smete to prepustiti komentatoru. Pročitajte poglavlje bez prekidanja. Odredite teme. Uporedite vašu podelu tema sa navedenih pet prevoda. Podela na paragrafe nije nadahnuta, ali je ključna za praćenje namere izvornog autora, što je suština tumačenja. Svaki paragraf ima jednu i samo jednu temu.

1. Prvi paragraf
2. Drugi paragraf
3. Treći paragraf
4. Itd.

KONTEKSTUALNI UVIDI

Rodoslov Iroda Velikog (za više informacija pogledajte indeks u knjizi Josifa Flavija (Josephus Flavius) *Jevrejske starine (Antiquitates Judaicae)*).

I. Irod Veliki

- A. Judejski car (37-4. g.p.n.e.)
- B. Mt 2:1-19; Lk 1:5

II. Njegovi sinovi

A. Irod Filip (sin Mariamne Simonove)

1. Irodijadin muž
2. Tetrarh Itureje (4. g.p.n.e. - 34. g.n.e.)
3. Mt 14:3; Mk 6:17

B. Irod Filip (Kleopatrin sin)

1. Tetrarh oblasti severno i zapadno od Galilejskog jezera (4. g.p.n.e. - 34. g.n.e.)
2. Lk 3:1

C. Irod Antipa

1. Tetrarh Galileje i Pereje (4. g.p.n.e. - 39. g.n.e.)
2. Pogubio je Jovana Krstitelja
3. Mt 14:1-12; Mk 6:14,29; Lk 3:19; 9:7-9; 13:31; 23:6-12,15; Dap 4:27; 13:1

D. Arhelaj, Irod Etnarh

1. Vladao Judeje, Samarije i Idumeje (4. g.p.n.e. - 6. g.n.e.)

2. Mt 2:22

E. Aristobul (Mariamnin sin)

1. Irod Agripa I je njegov jedini sin

2. Vladao nad celom Palestinom (41-44. g.n.e.)

3. Pogubio je Jakova i zatvorio Petra

4. Dap 12:1-24; 23:35

(a) njegov sin je Irod Agripa II, tetrarh severnih oblasti (50-70. g.n.e.)

(b) njegova ćerka je Vernika

(1) ljubavnica svog brata

(2) Dap 25:13-26:32

(c) njegova ćerka je Drusila

(1) Feliksova žena

(2) Dap 24:24

PROUČAVANJE REČI I IZRAZA

SSP: DELA 12:1-5

¹U to vreme kralj Irod počeo da zlostavlja neke iz Crkve. ²Jakova, Jovanovog brata, pogubi mačem ³pa kad je video da je to Judejima po volji, uhvati i Petra. Bilo je to za vreme Praznika beskvasnih hlebova. ⁴A kad ga je uhvatio, baci ga u tamnicu, predavši ga stražama - bilo ih je četiri sa po četiri vojnika u svakoj - da ga čuvaju, s namerom da ga posle Pashe izvede pred narod. ⁵Tako su Petra čuvali u zatvoru, a Crkva se svesrdno molila Bogu za njega.

12:1 “Irod” Ovo se odnosi na Iroda Agripu I. On je vladao nad različitim delovima Palestine od 37. do 44. g.n.e.

Odrastao je u Rimu i postao je prijatelj sa Gajem, koji je pratio cara Tiberija i kasnije postao car Kaligula.

Jevreji su prihvatili Iroda za vođu zato što je njegova baka (Mariamna) bila hasmonejska/makabejska (jevrejski patrioti) princeza. On je strogo sledio judaizam (ali moguće iz političkih razloga). Za detaljniju raspravu o ovom Irodu, vidite Josif (Josephus) *Jevrejske starine (Antiquitates Judaicae)* 19.7.3; 19.8.2.

■ **“Crkve”** Vidite posebnu temu kod Dap 5:11.

■ **“počeo da zlostavlja”** Irod je ovo radio da bi ga jevrejske vođe podržavale i hvalile (up. Dap 12:3,11).

Rimske vođe su radile isto to (up. Dap 24:27; 25:9).

Luka nekoliko puta koristi ovaj termin (up. Dap 7:6,19; 12:1; 14:2; 18:10). On se često koristi u Septuaginti za zlostavljanje. Lukin rečnik je pod velikim uticajem Septuaginte.

12:2 “Jakova, Jovanovog brata, pogubi mačem” Ovo se odnosi na apostola Jakova, Jovanovog brata (up. Lk 5:10; 6:14; 8:51; 9:28,54). On je bio član unutrašnjeg kruga učenika (up. Mt 17:1; 26:37; Mk 5:37; 9:2; 14:33; Lk 9:28). Samo Bog zna zašto je trebalo da Jakov bude ubijen, a Petar pošteđen. Odrubljivanje glave mačem je bio uobičajen način za sprovođenje smrtno kazne nad rimskim građanima, ali izgleda da je Jevrejima on bio odbojan.

Zanimljivo je primetiti da u ovo vreme rana crkva nije osetila potrebu da zameni Jakova, kao što je zamenila Judu (up. Dap 1:15-20). Razlozi nisu jasni, ali moguće je da je uzrok za promenu bila Judina izdaja, a ne njegova smrt (up. Dap 1:15-26).

Neki mogu smatrati da je zamena to što Pavle za Jakova, Isusovog polubrata i vođu jerusalimske crkve kaže da je apostol (up. Gal 1:19). Ovo pitanje je povezano sa zvaničnom pozicijom prvobitne dvanaestorice, nasuprot neprekidnog dara apostolstva (up. Ef 4:11).

Čitajući knjigu Džejmsa D. G. Dana (James D. G. Dunn), *Jedinstvo i raznolikost u Novom zavetu (Unity and Diversity in the New Testament)* počeo sam da razmišljam o mogućoj različitoj strukturi autoriteta u prvovekovnoj crkvi.

1. jerusalimski apostoli

2. unutrašnji krug apostola (Petar, Jakov, Jovan)

3. Jakov, Gospodov polubrat, koji je vodio jerusalimsku crkvu

4. Sedmorica (Dap 6), vođe grčkih Jevreja

5. kasnije, Pavle i Varnava, i njihovo slanje u crkvu u Sirojskoj Antiohiji

Ovome se mogu dodati i sekte povezane sa hrišćanstvom, judaisti, gnosticima, ebioniti. Svaka od njih je imala svoje vođstvo. Bilo je teško održati zajedništvo među hrišćanima, o kojem Luka često govori. Isusove propovedi i Pismo bili su dovoljno višesmisleni da omoguće postojanje različitih tumačenja. Zato je u prvim vekovima razvijeno “pravilo vere”. Morao je postojati standard za procenu teologije neke grupe. Dinamično naglašavanje vođstva Duha u NZ pretvoreno je u organizovanu strukturu centara istočne i zapadne crkve. Ortodoksija je značajno pitanje za generacije koje nisu u kontaktu sa Osnivačem i svedocima.

12:3 “uhvati i Petra” Ovo je treće Petrovo hapšenje (up. Dap 4:3; 5:18). Hrišćani nisu pošteđeni progona.

▣ **“za vreme Praznika beskvasnih hlebova”** Ovo se odnosi na praznik Pashe (up. Dap 12:4), zajedno sa praznikom beskvasnih hlebova, koji je trajao osam dana (up. 2. Mojs 12:18; 23:15; Lk 22:1). Oba proslavljaju oslobođenje Izraela iz egipatskog zatočeništva. Praznik je trajao od 14. do 21. nisana, što je naš mart ili april, u zavisnosti od jevrejskog lunarnog kalendara.

12:4 “stražama - bilo ih je četiri” Ovo znači da je bilo četiri čete vojnika, četiri puta dnevno, to jest šesnaest ljudi. Ovaj broj pokazuje Irodovu zabrinutost da Petar ne pobjegne (up. Dap 5:19).

12:5 “Crkva se svesrdno molila Bogu za njega” Crkva se moli (up. Dap 12:12), ali će se iznenaditi kada Bog odgovori! “Svesrdno” je izuzetno snažan PRILOG (up. Lk 22:44). Upotrebljen je samo tri puta u NZ (up. 1. Pet 1:22).

POSEBNA TEMA: POSREDNIČKA MOLITVA (SPECIAL TOPIC: INTERCESSORY PRAYER)

SSP: DELA 12:6-17

6Te noći pre nego što je Irod hteo da ga izvede pred narod, Petar je, vezan dvostrukim lancima, spavao između dva vojnika, a stražari su pred vratima čuvali tamnicu. **7**Odjednom se pojavi Gospodnji anđeo i u ćeliji zasja svetlost. Anđeo munu Petra u rebra i probudi ga, govoreći: “Brzo ustani!” Petru spadoše lanci s ruku, **8**a anđeo mu reče: “Opaši se i obuj sandale.” I on to učini. Onda mu reče: “Ogrni se ogrtačem i pođi za mnom.” **9**Petar pođe za njim napolje, ali nije znao da je to što anđeo radi stvarnost, nego je mislio da ima viđenje. **10**Kad su prošli pored prve i druge straže, stigoše do gvozdene kapije koja vodi u grad. Ona im se sama otvori i oni izadoše, a kad su prošli jednu ulicu, anđeo odjednom ode od njega. **11**Tada Petar dođe k sebi i reče: “Sad znam da je Gospod zaista poslao svog anđela i izbavio me iz Irodovih ruku i od svega što je judejski narod očekivao.” **12**Kad je to shvatio, ode do kuće Marije, majke Jovana zvanog Marko, gde su se mnogi bili okupili i molili se. **13**On pokuca na dvorišnu kapiju, a služavka po imenu Roda dođe da otvori. **14**Kad je prepoznala Petrov glas, od radosti otrča u kuću, ne otvorivši mu kapiju, i javi da Petar stoji pred vratima. **15**A oni joj rekoše: “Ti si luda!” Kako je ona i dalje tvrdila da je tako, oni rekoše: “To je njegov anđeo.” **16**A Petar je uporno kucao. Kad su otvorili kapiju i videli ga, bili su van sebe od čuda. **17**On im rukom dade znak da ćute pa im opisa kako ga je Gospod izveo iz tamnice i reče: “O ovome obavestite Jakova i braću.” Onda izađe i ode na drugo mesto.

12:6 “Te noći” Odrednice za vreme se često pojavljuju u Lukinim tekstovima (up. Dap 12:3,4,5,6,7,8,10,18). Ali to ne znači da ih treba tumačiti kao zapadnu, sekvencijalnu, hronološku istoriju. Luka ima teološku, evangelističku svrhu.

▣ **“između dva vojnika”** Ovaj stih govori o tome da je Petrovo bekstvo bilo nemoguće. Deluje kao da su oni očekivali da će neko pokušati da ga izvuče iz zatvora (up. Dap 5:19).

12:7 “Odjednom se pojavi Gospodnji anđeo” Neobično je što se natprirodne intervencije Gospodnjeg anđela (up. Dap 5:19; 7:30,35,38,53; 8:26; 10:3,7,22) i Svetog Duha (up. Dap 8:29,39; 10:19) koriste naizmenično u Delima. Izgleda da se Duh obraća intuitivno, ali da je anđeo spoljašnja fizička manifestacija. Zanimljiva je kombinacija prirodnog i natprirodnog u ovom događaju (kao i kod pošasti u Izlasku).

▣ **“Brzo ustani”** Ovo je IMPERATIV AORISTA AKTIVNI što ukazuje na hitnost. Zašto je anđeo žurio? Zar nema on kontrolu nad događajima?

12:8 “Opaši se i obuj sandale” Ovo su dva IMPERATIVA AORISTA SREDNJA.

▣ **“Ogrni se ogrtačem i pođi za mnom”** Ovo je IMPERATIV AORISTA SREDNJI kojeg sledi IMPERATIV PREZENTA AKTIVNI. Anđeo je zaista žurio da obavli ovaj zadatak! Ovo je bio jedan uznemiren anđeo!

12:9 Petar nije bio siguran da li je ovo vizija, san ili stvarnost (up. Dap 12:11-12; 10:17,19; 11:5).

12:11 “Tada Petar dođe k sebi” Luka koristi sličan izraz kada opisuje izgubljenog sina (up. Lk 15:17). Iznenada je shvatio da je ovo iskustvo stvarno i šta to znači za njega (up. Dap 12:12).

12:12 “do kuće Marije” Ime Marija je bilo veoma često. Nekoliko Marija se spominje u Evanđeljima.

1. Isusova majka (up. Lk 1:27)
2. Marija Magdalina, učenica iz Galileje (up. Lk 8:2; 24:10)
3. majka Jakova i Jovana (up. Lk 24:10)
4. sestra Marte i Lazara (up. Lk 10:39,42)
5. Klopina žena (up. Jn 19:25)
6. majka Jovana Marka (ovde)

▣ **“majke Jovana”** Ovo se odnosi na majku Jovana Marka. Rana crkva se okupljala u ovoj porodičnoj kući u Jerusalmu (up. Dap 12:12). Ovo je takođe mesto na kojem se Gospod tri puta pojavio nakon vaskrsenja i mesto na kojem se Duh spustio na dan Pedesetnice.

Jovan Marko je pratio Pavla i njegovog rođaka Varnavu (up. Kol 4:10) na prvom misionarskom putovanju (up. Dap 12:25-13:13). Iz nekog razloga, on ih je napustio i vratio se kući (up. Dap 15:38). Varnava je želeo da ga uključi u drugo misionarsko putovanje, ali je Pavle to odbio (up. Dap 15:36-41). Zbog toga su se Pavle i Varnava razdvojili. Varnava je poveo Jovana Marka na Kipar (up. Dap 15:39). Kasnije, dok je Pavle bio u zatvoru, govorio je o Jovanu Marku na pozitivan način (up. Kol 4:10), a još kasnije, tokom drugog zatočeništva u Rimu, neposredno pre svoje smrti on ponovo spominje Jovana Marka (up. 2. Tim 4:11).

Izgleda da je Jovan Marko postao deo Petrovog misionarskog tima (up. 1. Pet 5:13). Euzebije (Eusebius), *Crkvena istorija* (*Eccl. His.*) 3.39.12, daje zanimljiv opis odnosa Jovana Marka i Petra.

“Papije nam u svojoj knjizi daje izveštaj o Gospodovim izjavama koje je čuo od Aristiona ili direktno od starešine Jovana. Nakon što sam to naglasio za poznavaoce, moram nakon njegovih već citiranih izjava navesti i informaciju koju on daje o Marku, piscu Evandjelja:

Starešina je govorio i ovo. “Marko, koji je bio Petrov prevodilac, pažljivo je zapisivao, ali ne po redu, sve što je zapamtio od onoga što je Hrist govorio ili činio. Jer on nije ni slušao Gospoda, niti ga je sledio, nego je posle, kako rekoh, sledio Petra. Petar je davao svoja naučavanja prema potrebama, ali ne s nakanom da načini sređeni prikaz Gospodovih govora, tako da Marko nije ništa pogrešio zapisujući neke stvari onako kako ih je on upamtio. On se brinuo se samo za jedno - da ne izostavi ništa od onoga što je čuo i da ne navede ništa lažno.” (str. 152).

Papije u ovom citatu govori o “Jovanu starešini”. Irenej (Irenaeus) kaže “a o ovim stvarima napismeno svedoči Papije, koji je slušao Jovana i razgovarao sa Polikarpom.” Na osnovu ovoga, deluje da je Papije to čuo od apostola Jovana.

▣ **“gde su se mnogi bili okupili i molili se”** Gramatička forma ovih reči otkriva da se crkva okupila i da je planirala da ostane u molitvi (PARTICIP PERFECTA PASIVNI kojeg sledi PARTICIP PREZENTA SREDNJI (odložni)).

12:13 “dvorišnu kapiju” To su bila mala vrata na ulici. Veća vrata su bila na spratu.

▣ **“Roda”** Njeno ime znači “ruža”. Nije sigurno da li je ona radila u toj kući ili je bila deo molitvenog okupljanja.

12:15 “Ti si luda” Crkva se molila Bogu da pomogne, ali su bili ekstremno iznenađeni (up. Dap 12:16) kad je On to učinio.

▣ **“oni rekoše”** U ovom kontekstu su upotrebljena dva AKTIVNA INDIKATIVA IMPERFEKTA, što ukazuje na to da se ovaj razgovor između Rode i onih koji su bili okupljeni na molitvenom sastanku u sobi na spratu ponavljao.

▣ **“To je njegov anđeo”** Anđeli imaju važnu ulogu u Lukinim tekstovima. Izgleda da su Jevreji verovali da anđeo čuvar neke osobe može preuzeti njen fizički izgled (za dobru raspravu o jevrejskim izvorima i verovanjima o anđelima čuvarima vidite: *Judejska Enciklopedija* (*Encyclopaedia Judaica*), vol. 2, str. 963). Ne postoji biblijska osnova za ovo uverenje. Moguće je da je ovaj razvoj angeologije potekao od zoroastrijskog koncepta *fravashi*. Poreklo većeg dela rabinske angeologije može se povezati sa ovim persijskim uticajima. Pismo donekle daje dokaze o postojanju anđela čuvara novih vernika (up. Mt 18:10). Anđeli su sluge otkupljenih (up. Jev 1:14).

12:17 “On im rukom dade znak da čute” Ovo je detalj koji očigledno potiče od svedoka (up. Dap 13:16). Luka nekoliko puta spominje ovaj pokret (up. Dap 13:16; 19:33; 21:40).

▣ **“O ovome obavestite Jakova i braću”** Ovo pokazuje da je Jakov, Isusov polubrat, već bio vođa jerusalimske crkve (up. Dap 15:13-21).

POSEBNA TEMA: JAKOV, ISUSOV POLUBRAT (SPECIAL TOPIC: JAMES, THE HALF-BROTHER OF JESUS)

▣ **“ode na drugo mesto”** Niko ne zna gde je Petar otišao, ali verovatno nije otišao u Rim, kao što neki pretpostavljaju, zato što je bio prisutan na Jerusalimskom saboru opisanom u Dap 15.

Iako je Bog natprirodno izvukao Petra, to nije značilo da je on mogao da postane nemaran ili da može da svaki put očekuje takvu čudesnu intervenciju. Setite se da je Jakov ubijen! Sam Petar piše crkvi da može da očekuje još više fizičkog progona zbog toga što je on oslobođen.

SSP: DELA 12:18-19

¹⁸Kad je svanulo, nastade nemala pometnja među vojnicima oko toga šta je bilo s Petrom. ¹⁹Irod ga potraži pa kad ga nije našao, ispita stražare i naredi da se pogube. Potom ode iz Judeje u Kesariju i onde ostade neko vreme.

12:18 “nastade nemala pometnja” Zanimljivo je da Luka navodi stvari u negativu, često kroz umanjivanje (up. Dap 12:18; 15:2; 19:11,23,24; 20:12; 26:19,26; 27:30; 28:2, vidite belešku #8, str. 134, G. B. Kerd (G. B. Caird), *Biblijski jezik i slike (The Language and Imagery of the Bible)*). Ovaj način književnog izražavanja se ne koristi u hebrejskoj literaturi, ali se često koristi u grčkoj literaturi. Luka je bio visoko obrazovan Grk!

12:19 “ispita stražare i naredi da se pogube” Tekst ukazuje na ovo (up. NKJV, NRSV, TEV), ali to nije eksplicitno navedeno (up. NJB). Neki prevodi koriste italic font da označe reči koje nisu u grčkom tekstu. Ukoliko bi stražaru pobeo zatvorenik, on bi preuzimao njegovu kaznu (up. Dap 16:27; 27:42, Justinijanov zbornik 9.4.4).

SSP: DELA 12:20-23

²⁰A Irod je bio u žestokom sukobu sa Tircima i Sidoncima pa se oni udružiše i dođoše da ga vide. Pošto su obezbedili podršku kraljevog komornika Vlasta, zamoliše za mir jer je njihova zemlja uvozila hranu iz kraljeve. ²¹Ugovorenog dana, Irod obuče kraljevsko ruho, sede na svoj presto i održa narodu govor. ²²Narod povika: “Ovo je glas boga, a ne čoveka!” ²³A Gospodnji anđeo ga odmah obori jer nije dao slavu Bogu. Izjedoše ga crvi i on izdahnu.

12:20 “Irod je bio u žestokom sukobu sa Tircima i Sidoncima” Irod je bio veoma besan i nastavio je da bude besan (PERIFRASTIČAN IMPERFEKAT). Ovaj događaj i ličnosti nisu istorijski poznate, ali su oblasti Tir i Sidon zavisile od poljoprivredne proizvodnje Galileje (up. 1. Car 5:11; Ezra 3:7; moguće i Jez 27:17).

12:21 “Ugovorenog dana, Irod obuče kraljevsko ruho” Ovo se dogodilo 44. g.n.e. Za detaljniji zapis o ovom događaju, vidite: Josif (Josephus) *Jevrejske starine (Antiquitates Judaicae)* 19.8.2 (prevod na engleski: Vilijam Viston (William Whiston), izdavač: Kregal).

“Na tu svečanost okupilo se mnoštvo uglednika s njegova područja. Drugog dana igara obukao je odeću potpuno načinjenu od srebra i skupocenog platna te rano ujutro došao u pozorište. U tom času sunčeve zrake odrazile su se na srebru njegove odeće i obasjale je. Odeća je neobično zablislala, tako da je strah zahvatio one koji su ga pažljivo promatrali. Tada su laskavci jedan za drugim, redom počeli uzvikivati da je on bog te dodavali: ‘Oprosti što smo te dosada poštivali samo kao čoveka, odsada ćemo ti iskazivati čast kao nadljudskom biću!’ Kralj ih na to nije ukorio niti odbacio njihovo bezbožno laskanje. Čim je nakon toga pogledao gore, ugledao je sovu kako sedi na čvrstom užetu iznad njegove glave te odmah uvideo da ta ptica donosi lošu vest, kao što mu je nekada donela dobru vest, i duboko se ražalostio. Dobio je strahovite i žestoke bolove u stomaku. Pogledao je na prijatelje te rekao: ”Meni, kojega ste nazivali bogom, naredeno je da sada pođem iz ovoga života, jer tako Providnost poriče lažne reči koje ste mi upravo kazali. Mene koga ste nazvali besmrtnim odmah grabi smrt.“ (str. 412).

Irodova narav i prateće fizičko stanje, takođe su opisani sa jezivim detaljima u *Jevrejske starine (Antiquitates Judaicae)* 17:6:5.

Jeronimov komentar Biblije (The Jerome Biblical Commentary), vol. 2, str. 191, nas informiše da su drevni pisci koristili te jezive detalje o nečijoj smrti kao način da izraze šta se dešava onima koji uvrede Boga.

1. Antioh IV Epifan - II Mak 9:5-18

2. Irod Veliki - Josif (Josephus) *Jevrejske starine (Antiquitates Judaicae)* 17.6.5

12:23 “Gospodnji anđeo” Ovo se odnosi na anđela smrti (up. 2. Mojs 12:23; 2. Sam 24:16; 2. Car 19:35). Smrt je u Božijim rukama, ne u rukama Satane. Ovo je primer temporalne kazne.

SSP: DELA 12:24

²⁴A Božija reč je rasla i širila se.

12:24 Ovo je karakteristična Lukina sumarna izjava (up. Dap 6:7; 9:31; 12:24; 16:5; 19:20; 28:31).

SSP: DELA 12:25

²⁵Varnava i Savle se vratiše iz Jerusalima pošto su obavili svoj zadatak, a sa *sobom* dovedoše Jovana zvanog Marko.

12:25 Ovo je početak zapisa o Pavlovim misionarskim putovanjima. U rukopisima postoji razlika u tekstu ovog stiha u odnosu na to da li su se vratili “u” Jerusalim (up. *eis*, rukopisi κ i B) ili “iz” Jerusalima (up. *apo*, MS D ili *ek*, rukopisi P⁷⁴, A). Na početku Dela 13, Varnava i Savle su u Antiohiji (“od Jerusalima do Antiohije”, up. rukopis E i starolatinske, sirijske i koptske verzije).

■ “Marko” Vidite belešku o osobama u uvodu u Dela 16.

PREDLOZI ZA RAZGOVOR

Ovo je vodič za proučavanje sa komentarima, što znači da ste vi odgovorni za svoje lično tumačenje Pisma. Činite to u svetlu objave koju imate. Vi, Pismo i Sveti Duh ste prioriteta u tumačenju. Ne smete to prepustiti komentatoru.

Ovi predlozi za razgovor vam mogu pomoći da razmislite o osnovnim temama ovog dela knjige. Njihova svrha je da vas podstaknu na razmišljanje i nemaju definitivne odgovore.

1. Zašto je Gospod poštedeo Petra, a Jakova nije?
2. Da li je okupljene članove crkve iznenadio odgovor na njihove molitve? Objasnite šta to znači.
3. Da li su vernicima potrebni anđeli ako u sebi imaju Svetog Duha?

DELA 13

PODELA PARAGRAFA U SAVREMENIM ENGLISKIM PREVODIMA

UBS ⁴	NKJV	NRSV	TEV	NJB
Varnava i Savle su odabrani za zadatak	Odabrani Varnava i Savle (12:25-13:3)	Varnava i Savle na Kipru (12:23-13:12)	Varnava i Savle su odabrani i poslani	Početak misije
13:1-3		13:1-3	13:1-2 13:3	13:1-3
Apostoli propovedaju na Kipru	Propoved na Kipru		Na Kipru	Kipar: vrač Elima
13:4-12	13:4-12	13:4-12	13:4-5 13:6-11a 13:11b-12	13:4-5 13:6-12
Pavle i Varnava u Antiohiji pisidijskoj	U Antiohiji pisidijskoj	Putovanje u Antiohiju pisidijsku i Ikonijum	U Antiohiji pisidijskoj	Dolaze u Antiohiju pisidijsku
13:13-16a 13:16b-25	13:13-41	13:13-16a 14:16b-25	13:13-16a 13:16b-20a 13:20b-25	13:13-16a 13:16b-25
13:26-41 (33b) (34b) (35b) (41)	(33b) (34b) (35b) (41)	13:26-41 (33b) (34b) (35b) (41)	13:26-41 (33b) (34b) (35b) (41)	13:26-31 13:32-37 13:38-39 13:40-41 (41)
13:42-43	Blagoslov i sukob u Antiohiji 13:42-52	13:42-43	13:42-43	13:42-43 Pavle i Varnava propovedaju paganima
13:44-52 (47b)	(47b)	13:44-47 (47b) 13:48-52	13:44-47 (47b) 13:48 13:49-52	13:44-47 (47b) 13:48-49 13:50-52

TREĆI KRUG ČITANJA (iz Vodiča za dobro čitanje Svetog pisma)

PRAĆENJE NAMERE IZVORNOG AUTORA NA NIVOU PARAGRAFA

Ovo je vodič za proučavanje sa komentarima, što znači da ste vi odgovorni za svoje lično tumačenje Pisma. Činite to u svetlu objave koju imate. Vi, Pismo i Sveti Duh ste prioriteta u tumačenju. Ne smete to prepustiti komentatoru. Pročitajte poglavlje bez prekidanja. Odredite teme. Uporedite vašu podelu tema sa navedenih pet prevoda. Podela na paragrafe nije nadahnuta, ali je ključna za praćenje namere izvornog autora, što je suština tumačenja. Svaki paragraf ima jednu i samo jednu temu.

1. Prvi paragraf
2. Drugi paragraf
3. Treći paragraf
4. Itd.

KONTEKSTUALNI UVIDI

A. Ovo je zapis o prvom misionarskom putovanju Pavla i Varnave. Ostatak Dela je posvećen Pavlovoj službi.

B. Bilo bi veoma korisno da otvorite mapu na kraju Biblije ili u atlasu i da potražite geografske lokacije koje se spominju u Delima 13 i 14.

C. U Delima 13 i 14 vođstvo očigledno prelazi sa Varnave na Pavla.

PROUČAVANJE REČI I IZRAZA

SSP: DELA 13:1-3

¹U antiohijskoj crkvi su proroci i učitelji bili Varnava, Simeon zvani Niger, Lukije Kirinac, Manain, koji je odrastao sa tetrarhom Irodom, i Savle. ²Dok su jednom slavili Gospoda i postili, Sveti Duh reče: “Odvojte mi Varnavu i Savla za delo za koje sam ih pozvao.” ³Oni onda, pošto su postili i pomolili se, položise na njih ruke i otpustiše ih.

13:1 “antiohijskoj” Vidite belešku kod Dap 11:19.

▣ **“crkvi”** Vidite posebnu temu kod Dap 5:11.

▣ **“proroci i učitelji”** Ova dva dara Duha su navedena u 1. Kor 12:28 i Ef 4:11. Gramatička konstrukcija je takva da nije sigurno da li su svi nabrojani ljudi bili i proroci i učitelji ili su prva trojica bili proroci, a poslednja dvojica učitelji. Pitanje koje se postavlja u vezi sa ovim terminom je: “Kako je novozavetni dar proroštva povezan sa starozavetnim prorocima?” U SZ, proroci su pisci Pisma. U NZ su ovaj zadatak dobili apostoli, prvobitna dvanaestorica, kao i njihovi pomagači. Kao što je termin “apostol” zadržan kao dar koji i dalje postoji (up. Ef 4:11), ali sa izmenjenim zadacima nakon smrti dvanaestorice, isto to se dešava i sa pozicijom proroka. Više nema nadahnuća; nema nadahnutog Pisma. Primarni zadatak novozavetnih proroka je objavljivanje evanđelja, uz još jedan drugačiji zadatak, koji se verovatno tiče primene novozavetnih istina na sadašnje situacije i potrebe. Vidite posebnu temu kod Dap 11:27.

Dar učitelja se spominje u Dap 13:1 zajedno sa proroštvom, ali u Ef 4:11 je povezan sa pastorima. U 2. Tim 1:11 Pavle kaže da je on propovednik, apostol i učitelj. Čini se da je ovde to odvojeno, kao i u Rim 12:7. Takođe se o tome odvojeno govori u Jak 3:1 i dalje. Ovo ukazuje na to da se ovi darovi vođstva mogu kombinovati na različite načine kod različitih vernika da bi se ispunile potrebe crkve u to vreme ili u toj oblasti. Svaki od tih nadarenih vođa (up. Ef 4:11) objavljuje evanđelje, ali na različite načine (zahtevanje, propovedanje, upućivanje).

POSEBNA TEMA: NADAHNUĆE (SPECIAL TOPIC: INSPIRATION)

POSEBNA TEMA: PROSVETLJENJE (SPECIAL TOPIC: ILLUMINATION)

▣ **“Simeon zvani Niger”** Na latinskom reč *niger* znači taman ili crn. Neki tumači su pokušali da povežu ovog Simona sa Mk 15:21.

▣ **“Lukije Kirinac”** Moguće je da je ovo jedan od grčkih Jevreja koji su propovedali paganima u Antiohiji (up. Dap 11:20). Verovatno ovo nije ista osoba kao Lukije iz Rim 16:21.

▣ **“Manain, koji je odrastao sa tetrarhom Irodom”** *Manaen* je grčki oblik hebrejske reči *Manahem*, koja znači “utešitelj”. Ovaj čovek je bio ili usvojeni brat (grčka literatura) Iroda Antipe (vidite uvod u Dap 12) ili je odrastao sa njim (koine papirusi). Luka je verovatno veliki deo informacija o Irodu Antipi (tetrarhu) dobio iz razgovora sa ovim čovekom.

13:2

SSP	slavili
NSP	obavljali službu
DK, DS	služahu
EC	služili

Ovo je grčka reč *leitourgia* (složenica od reči “javan” i “rad”), što je osnova reči liturgija. Prvobitno se odnosila na nekoga ko vrši javnu službu o svom trošku. U ovom kontekstu podrazumeva period traženja Božije volje tokom službe slavljenja. Moguće je da se ovaj GLAGOL odnosi na celu crkvu ili samo na pet nabrojanih ljudi.

▣ **“i postili”** U SZ je naveden samo jedan dan posta godišnje, Dan pomirenja, 3. Mojs 16. Međutim, u prvom veku je rabinski judaizam zahtevao dva posta nedeljno. Iako post nije nužan za vernike, često je koristan za spoznavanje Božije volje (up. Dap 14:23).

POSEBNA TEMA: POST (SPECIAL TOPIC: FASTING)

■ **“Sveti Duh reče”** Ovo je još jedan biblijski dokaz o ličnosti Svetog Duha (vidite posebnu temu kod Dap 1:2). Nije sigurno da li je on bio čujan ili intuitivan (up. Dap 8:29; 10:19; 11:12; 20:23; 21:11). Očigledno je da je ovo bila vrlo određena poruka (up. Dap 16:6-7), moguće preneta preko jednog od proroka.

■ **“Odvojte”** Ovo je IMPERATIV AORISTA AKTIVNI. Termin *aphorizō* ima istu konotaciju kao i “svet” (*hagiazō*). Podrazumeva da je neko odvojen i pripremljen za božanski zadatak (up. Rim 1:1; Gal 1:15). U grčkom tekstu nakon reči “odvojte” sledi PARTIKULA *dē*, koja ukazuje na intenzitet (up. Lk 2:15; 1. Kor 6:20). Ona daje značaj rečima Duha. Ovo je paralelno sa Pavlovom izjavom iz Dap 15:36.

■ **“za delo za koje sam ih pozvao”** Ovo je INDIKATIV PERFEKTA SREDNJI (odložni). Duh je taj koji poziva i koji osposobljava za zadatke u službi (up. 1. Kor 12:7,11).

13:3 Ovaj stih sadrži tri PARTICIPA AORISTA, koji opisuju duhovne pripreme za slanje prvih misionara iz antiohijske crkve.

1. postili
2. pomolili se
3. položili na njih ruke

Čini se da su ovo zajedničke aktivnosti cele kongregacije, ne samo drugih proroka i učitelja. Cela crkva treba da bude uključena u aktivnosti Velikog poslanja!

■ **“položili na njih ruke”** Ovaj stih je jedan od višeznačnih tekstova na kojima se zasniva naša savremena praksa rukopoloženja. Međutim, on nije adekvatna biblijska osnova za naše savremene denominacijske prakse. Postoje brojni fizički primeri “polaganja ruku” u Bibliji.

1. u SZ je svrha
  - a. identifikacija žrtve koja se prinosi (up. 3. Mojs 1:4; 3:2; 4:4; 16:21)
  - b. blagoslov (up. 1. Mojs 48:13 i dalje; Mt 19:13,15)
  - c. određivanje naslednika (up. 4. Mojs 27:23; 5. Mojs 34:9)
2. u NZ takođe postoje različite pozadine
  - a. za isceljivanje (up. Lk 4:40; 13:13; Dap 9:17; 28:8)
  - b. posvećivanje i određivanje osobe za određeni zadatak (up. Dap 6:6; 13:3)
  - c. povezano je sa primanjem Svetog Duha ili duhovnih darova (up. Dap 8:17; 19:6; 1. Tim 4:14; 2. Tim 1:6)
  - d. odnosi se na osnovna učenja judaizma ili crkve (up. Jev 6:2)

Ovo polaganje ruku nije iskustvo inauguracije. Ovi ljudi su već pozvane, obdarene, delotvorne vođe.

Nisu pozvani u novu službu, nego da prošire ono što već rade.

Rukopoloženje ponekad podstiče razlike među vernicima. Podržava podelu na sveštenstvo i laike. Grčke reči *cleros* (naslediti kockom) i *laos* (grčka reč za narod), kada se koriste u NZ, uvek označavaju vernike u celini. Svi vernici su pozvani, obdareni i punovremeni služitelji evanđelja (up. Ef 4:11-12). Biblija ne podržava podelu vernika u hijerarhijske grupe. Svi vernici su osposobljeni da služe Hristovom telu (up. 1. Kor 12:7, 11).

SSP: DELA 13:4-12

⁴A oni, poslani od Svetog Duha, odoše u Selevkiju pa su odande otplovili na Kipar. ⁵Kad su stigli u Salaminu, objavljivali su Božiju reč u judejskim sinagogama, a Jovan im je bio pomoćnik. ⁶Obišli su celo ostrvo sve do Pafa, gde naidoše na nekog vrača i lažnog proroka, Judejina po imenu Varisus. ⁷On je bio sa prokonzulom Sergijem Pavlom, razboritim čovekom, koji pozva k sebi Varnavu i Savla i zatraži da čuje Božiju reč. ⁸Ali, njima se suprotstavi vrač Elima - tako se, naime, prevodi njegovo ime - nastojeći da prokonzula odvrti od vere. ⁹Tada ga Savle, koga zovu i Pavle, ispunjen Svetim Duhom, prodorno pogleda i reče: ¹⁰”Pun si svakog lukavstva i podvale, davolji sine, neprijatelju svake pravde! Nećeš li prestati da iskrivljuješ prave puteve Gospodnje? ¹¹Sad je, evo, Gospodnja ruka na tebi: oslepećeš i neko vreme nećeš videti sunca.” I odmah magla i tama padoše na njega, a on počeo da glavinja, tražeći ko bi ga poveo za ruku. ¹²Kad je prokonzul video šta se dogodilo, poverova, zadivljen Gospodnjim učenjem.

13:4 “poslani od Svetog Duha” Ovaj kontekst ne ističe autoritet lokalne crkve, nego autoritet Duha. Duh je deo Trojstva (vidite posebnu temu kod Dap 2:32), koje se naglašava u Delima. “Novo mesijansko doba” bilo je poznato i kao “doba Duha”. On poziva, daruje, usmerava, uverava i osnažuje (up. Jn 14:16-17,26; 15:26; 16:7,15). Ni jedna stalna niti delotvorna služba ne može se ostvariti bez Njegovog prisustva i blagoslova.

■ **“Selevkiju”** Ovo je luka Sirijske Antiohije. Nalazila se oko dvadeset i pet kilometara ka jugozapadu. Ime je dobila po generalu Aleksandra Velikog (Seleuku), koji je vladao ovom oblašću nakon Aleksandrove smrti.

■ **“Kipar”** Ovo je Varnavin dom (up. Dap 4:36) sa velikom jevrejskom populacijom. U SZ je poznat kao *Kittim*. Ovo nije prvo hrišćansko svedočenje na ovom ostrvu (up. Dap 11:19-20).

13:5 “Salaminu” Ovo je luka na istočnoj obali ostrva Kipar. Bila je trgovački centar ostrva.

▣ **“objavljivali su Božiju reč u judejskim sinagogama”** Razlog za ovo je očigledan.

1. ovi Jevreji su već poznavali SZ

2. Jevreji su bili odabran narod (up. 1. Mojs 12:1-3) i imali su priliku da prvi odgovore (up. Dap 3:26; 13:46; 17:2; 18:4,19; 19:8; Rim 1:16)

3. na službe u sinagogama su dolazili i pagani [a] koje je već privlačio jedini istiniti Bog i [b] koji su poznavali SZ
Ovo je postao uobičajen Pavlov misionarski model u mestima gde je postojala sinagoga.

▣ **“Jovan”** Ovo se odnosi na Jovana Marka u čijoj kući su se okupljali učenici (up. Dap 12:12). Tradicionalno se veruje da je on takođe i pisac Evandjelja po Marku, koje verovatno beleži direktno svedočanstvo apostola Petra. On je i uzrok sukoba između Pavla i Varnave, sukoba koji je podelio misionarski tim (up. Dap 15:36-41). Međutim, kasnije Pavle spominje Jovana Marka u pozitivnom svetlu (up. Kol 4:10; 2. Tim 4:11 i Flm 24). Vidite belešku kod uvoda u Dela 16.

13:6 “Obišli su celo ostrvo” Ovo verovatno znači da su otišli u svaku sinagogu na ostrvu i propovedali u njoj.

▣ **“Pafa”** Ovo se odnosi na novu Pafu, ne na stariji feničanski grad udaljen oko deset kilometara. Oba ova grada su dobila ime po feničanskoj boginji (*Paphian*). Ona je bila boginja ljubavi, poznata i kao Afrodit, Astarta, Venera, itd. Ovaj grad je bio zvanični politički centar Kipra.

▣ **“Varisus”** On je bio lažni jevrejski prorok. Njegovo ime znači “Jošuin sin“. Iz Dap 13:8 saznajemo da je on koristio ime vrač Elima. Reč vrač ukazuje na grčki ekvivalent aramejskog korena sa značenjem “čarobnjak” (up. Dap 13:10). Vidite posebnu temu kod Dap 8:9.

13:7 “prokonzulom Sergijem Pavlom” Vođene su brojne rasprave o istoričnosti Lukinih zapisa. Ovo je dobar primer koji potvrđuje da su oni istorijski tačni. On za ovog čoveka kaže da je “prokonzul” što znači da je Kipar bio provincija rimskog senatora. Saznajemo da se to dogodilo 22. g.n.e. po Avgustovoj odredbi. Takođe, na osnovu latinskog natpisa u Soli saznajemo da je Sergije Pavle postao prokonzul 53. g.n.e. Što više informacija arheologija otkriva o mediteranskom svetu prvog veka, to više se potvrđuje istorijska tačnost Lukinih tekstova.

▣ **“razboritim čovekom”** Ovaj termin se koristi sa raznovrsnim konotacijama. U ovom kontekstu ukazuje na to da je on bio u stanju da uspešno vlada. Takođe, ova njegova karakteristika pokazuje da evanđelje nije uticalo samo na siromašne i neobrazovane, nego i na bogate i obrazovane (up. Manain iz 13:1). Takođe je moguće da je jedna od Lukinih namera pri pisanju Dela bila da pokaže da evanđelje nije pretnja rimskoj vlasti.

13:8 “Elima” Čini se da je ovo grčko ime transliteracija

1. arapske reči za mudrog čoveka (mudrac, videlac, neko ko može da predvidi i kontroliše budućnost upravljajući nevidljivim silama/moćima iz nevidljive oblasti, AB, vol. 2, str. 487)

2. aramejske reči za tumača snova

▣ **“vrač”** Ovo je povezano sa rečju “mudrac” koja je označavala haldejsko-medijanske mudre ljude, kao što je Danilo (up. Dan 2:2; 4:9; Mt 2:1). Međutim, u Pavlovo vreme, počela je da se koristi za putujuće magove i vračeve u grčko-rimskom svetu. Vidite posebnu temu kod Dap 8:9.

▣ **“vere”** Ovaj termin se koristi na tri specifična načina u NZ:

1. lična vera u Isusa Hrista kao Spasitelja

2. pobožan život u veri

3. teološki sadržaj evanđelja (tj. doktrina, up. Juda 3, 20)

Istu neodređenost vidimo i u Dap 6:7. Čini se da se ovde odnosi na treće značenje, zbog člana i konteksta. Vidite posebne teme kod Dap 3:16 i 6:5.

13:9 “Pavle” Ovo je prva upotreba njegovog rimskog imena u Delima. Ime Pavle potiče od grčke reči koja znači “mali“. Neki misle da se to odnosi na Pavlovu fizičku veličinu, a drugi na njegovu ličnu procenu samog sebe, da je “najmanji od apostola”, zato što je progonio crkvu. Verovatno je to bilo njegovo drugo ime koje su mu roditelji dali na rođenju.

▣ **“Pavle, ispunjen Svetim Duhom”** Moć Duha koja je vodila ranu crkvu opisuje se rečju “ispuniti“ (up. Dap 2:4; 4:8,31; 6:3; 7:55; 9:17; 13:9,52). Neprekidno, svakodnevno ispunjavanje Duhom je normalno stanje svih vernika (up. Ef 5:18). U Delima se najčešće povezuje sa smelošću za objavljivanje evanđelja.

▣ **“prodorno pogleda”** Vidite belešku kod Dap 1:10.

13:10 Pavle opisuje ovog lažnog jevrejskog proroka sledećim rečima.

1. “pun lukavstva”, ove reči označavaju hvatanje u zamku (u Lukinim tekstovima se ovaj termin koristi samo na ovom mestu).
2. “pun podvale”, ovaj izraz potiče od grčke reči koja označava neku lakomislenu ili beznačajnu aktivnost, ali vremenom je stekla lošu konotaciju (up. Dap 18:14). Ovaj termin se koristi samo u Delima (up. Dap 13:10; 18:14).
3. “đavolji sin”, ovo je semitski idiom (up. Dap 3:25; 4:36) koji označava osobu čija dela liče na đavola (up. Mt 13:38; Jn 8:38,41,44, vidite posebne teme kod Dap 5:3).
4. “neprijatelj svake pravednosti”, ovaj termin je nekoliko puta upotrebljen u Lukinim tekstovima, uključujući i citate iz SZ (up. Lk 1:71,74; 20:43; Dap 2:35). Ovaj čovek je bio protiv svega što je bilo nalik Bogu. Vidite POSEBNA TEMA: PRAVEDNOST (SPECIAL TOPIC: RIGHTEOUSNESS) kod Dap 3:14.
5. Pavle koristi inkluzivnu reč “svaki” tri puta da pokaže potpunu voljnu pokvarenost ovog čoveka.

▣ **“iskrivljuješ prave puteve Gospodnje”** Ovo je pitanje koje pretpostavlja da je odgovor “da”. Reč “prav” ili “pravedan” u NZ odražava starozavetni koncept pravednosti, koji se zasniva na standardu ili štapu za merenje. Novozavetne reči “kriv” ili “iskrivljen” odražavaju starozavetne termine za greh, koji označavaju odstupanje od standarda, a standard je sam Bog. Ovaj čovek sve iskrivljuje (tj. radi suprotno od pravednosti). Vidite posebnu temu kod Dap 3:14.

13:11 “Gospodnja ruka” Ovo je semitski antropomorfnu izraz koji se odnosi na Gospodnje prisustvo i moć (up. Lk 1:66; Dap 11:21). U SZ se često koristi za Božiju kaznu (up. 2. Mojs 9:3; 1. Sam 5:6; Jov 19:21; 23:2; Ps 32:4; 38:2; 39:10), kao i ovde.

▣ **“oslepečes”** Moguće je da ovi snažni opisni izrazi za zlo i pobunu, kojima Pavle opisuje ovog čoveka i oblik njegove privremene božanske kazne, odražavaju prethodni život samog Pavla. On se priseća svoje prošlosti i prepoznaje sebe u ovom lažnom jevrejskom učitelju i u njegovoj manipulaciji (up. Dap 9:8). Slepilo se često koristi kao parabola za nedostatak duhovne prijemčivosti (up. Jn 9; Dap 9; takođe vidite i 5. Mojs 28:28-29).

13:12 “video šta se dogodilo, poverova” Ovo je ista grčka reč (*pisteuō*, IMENICA čiji prevod može biti verovati, vera ili poverenje) koja se koristi u celom NZ za iskrenu veru. Ovaj prokonzul je odgovorio na poruku evanđelja. Oči jednog čoveka su zatvorene (doslovno); a oči drugog čoveka su otvorene (metaforički). Ovo je misterija verovanja i neverovanja (up. Jn 9).

POSEBNA TEMA: VERA, UVERENJE ILI POVERENJE (SPECIAL TOPIC: FAITH, BELIEVE, OR TRUST)

SSP: DELA 13:13-16a

¹³Pavle sa svojim saputnicima otplovi iz Pafa i stiže u Pergu u Pamfiliji. Onda se od njih odvoji Jovan i vrati se u Jerusolim, ^{14a}oni iz Perge krenuše dalje. Kad su stigli u Antiohiju pisidijsku u subotu udoše u sinagogu i sedošu. ¹⁵Posle čitanja Zakona i Proroka, starešine sinagoge im poručišu: “Braćo, ako imate reč utehe za narod, govorite.” ^{16a}Tada Pavle ustade, mahnu rukom i reče:

13:13 “Pavle sa svojim saputnicima” Očigledno je da se vođstvo promenilo. Od ovog trenutka do kraja Dela, Pavlovo ime se navodi prvo.

▣ **“Pergu u Pamfiliji”** Perga je bila najveći grad male rimske priobalne provincije Pamfilije (centralno-južne Turske). Bila je smeštena nekoliko kilometara ka kopnu da bi se sprečili napadi sa mora. Čini se da Pavle nije tu propovedao u to vreme, nego kasnije (up. Dap 14:25). Ne postoje istorijski dokazi o hrišćanskim grupama u ovoj oblasti u narednih nekoliko stotina godina. On je samo prošao kroz ovu priobalnu oblast.

▣ **“od njih odvoji Jovan i vrati se u Jerusolim”** Luka beleži ovaj događaj, ali ne ukazuje na njegove uzroke (ne navode ih ni ostali NZ autori). Vidite uvod u Dela 16, on se vratio Gospodnjoj službi!

13:14 “Antiohiju pisidijsku” Ovo doslovno znači “Antiohija prema Pisidiji”, zato što je bila smeštena u frigijskoj etničkoj oblasti rimske provincije Galatije. Ovo je bila posebna etnička grupa, verovatno iz Evrope.

▣ **“u subotu”** Ovo ukazuje na vreme od zalaska sunca u petak do zalaska sunca u subotu. Jevreji su računali vreme od večeri do večeri, po 1. Mojs 1.

▣ **“sedošu”** Moguće je da je ovo idiom koji označava nekog ko započinje da govori u Sinagogi. Rabini su uvek poučavali sedeći (up. Mt 5:1; Lk 4:20). Sinagoge su dozvoljavale putnicima koji su ih posećivali da govore ako to žele (up. Dap 13:15).

13:15 “čitanja Zakona i Proroka” Ovo je bio uobičajen deo službe u sinagogama u Isusovo vreme. Prvobitno je čitan samo Mojsijev zakon, ali je Antioh IV Epifan to zabranio 163. g.p.n.e. Jevreji su umesto toga čitali Proroke. Tokom makabejskog ustanka, vraćen je judaizam, te je redovan deo službi postalo čitanje i Zakona i Proroka (up. Dap 13:27). Vidite sledeću posebnu temu.

POSEBNA TEMA: HEBREJSKI KANON (SPECIAL TOPIC: HEBREW CANON)

▣ **“starešine sinagoge”** Ovi ljudi su bili odgovorni za održavanje procedura i reda tokom službe (up. Lk 8:41,49). Često su pozivali goste da govore.

▣ **“ako imate reč utehe”** Ovo je KONDICIONALNA REČENICA PRVOG TIPa, za koju se pretpostavlja da je tačna iz perspektive autora ili za njegovu svrhu. Ovo je bio uobičajen aspekt slavljenja u sinagogama. Pavle je maksimalno iskoristio ovu priliku.

13:16 “Pavle ustade” Obično su jevrejske vođe poučavale sedeći; međutim, grčko-rimski običaj je bilo stajanje tokom poučavanja. Pavle je prilagođavao svoj način predstavljanja svojoj publici.

▣ **“mahnu rukom”** Pavle im je dao znak da se umire. Luka često spominje ovaj detalj svedoka (up. Dap 12:17; 13:16; 19:33; 21:40).

SSP: DELA 13:16b-25

16^b Tada Pavle ustade, mahnu rukom i reče: “Izraelci i vi koji se bojite Boga, čujte. **17**Bog ovog naroda, Izraela, izabrao je naše praocce i podigao naš narod za vreme njihovog boravka u Egiptu pa ga ispruženom rukom izveo iz njega. **18**Nekih četrdeset godina ih je podnosio u pustinji **19**pa je u Hanaanu zatro sedam naroda, a njihovu zemlju dao Izraelcima u nasledstvo. *Sve se to odigralo* tokom nekih četiri stotine pedeset godina. **20**Posle toga im je dao sudije, sve do proroka Samuila, **21**kad su zatražili cara. Tada im je Bog dao Saula, sina Kisovog, čoveka iz Venijaminovog plemena. On je vladao četrdeset godina. **22**Kad je njega uklonio, za cara im je postavio Davida, za koga je posvedočio: 'NAŠAO SAM DAVIDA, sina Jesejevog, ČOVEKA PO MOM SRCU. On će učiniti sve što ja hoću.' **23**Od njegovih potomaka Bog je, u skladu s obećanjem, podigao Izraelu Spasitelja - Isusa. **24**Pre nego što je on došao, Jovan je celom izraelskom narodu propovedao pokajničko krštenje. **25**Kad je Jovan završavao svoje delo, rekao je: 'Ja nisam onaj za koga me smatrate. Ali, evo, za mnom dolazi onaj kome ja nisam dostojan ni obući na nogama da razvežem.'

13:16b “Izraelci i vi koji se bojite Boga, čujte” Dve grupe su bile prisutne, Jevreji i pagani, oni “koji se boje Boga” (up. Dap 13:26; 10:2,22,35). Ova propoved je veoma slična sa Stefanovom propovedi iz Dela 7. Pavle je na mnogo načina bio pod snažnim uticajem Stefanovog shvatanja Starog zaveta i evanđelja.

13:17 Pavle je započeo svoj pregled starozavetne istorije izborom praotaca (Avraam, Isaak i Jakov, 1. Mojs) i zatočeništvom i izbavljanjem iz Egipta (2. Mojs - 5. Mojs).

▣ **“ispruženom rukom izveo”** Ovo je uobičajena starozavetna slika (up. LXX 2. Mojs 6;1,6) Gospoda u fizičkim terminima. Slična je antropomorfnom izrazu “Bogu zdesna”. Biblija koristi ljudski rečnik da govori o Bogu (tj. antropomorfizam) iako je On večan, ne-fizički, sveprisutan Duh. Ove biblijske analogije su izvor brojnih pogrešnih shvatanja i doslovnih preterivanja. Biblija govori o Bogu kroz analogije, metafore i negacije. Bog je daleko više od onoga što palo, vremenski ograničeno, za zemlju vezano čovečanstvo može shvatiti ili izraziti! Vidite posebnu temu kod Dap 2:33.

13:18 “Nekih četrdeset godina ih je podnosio u pustinji” Ovo ukazuje na 5. Mojs 1:31 i može se prevesti: “negovao kao dadilja” (up. rukopisi A, C). Ovo odražava starozavetne knjige 2. Mojs i 4. Mojs.

Termin “četrdeset” se često koristi kao okrugao broj. Tačno vreme koje je proteklo od Horeva do Šitima bilo je trideset i osam godina, sa dvogodišnjim periodom u Horevu (Sinaj). Vidite posebnu temu kod Dap 1:3.

13:19 “zatro sedam naroda” Palestinski narodi su opisivani na nekoliko načina.

1. kolektivni izrazi, Hanaanci (tj. stanovnici nizije, up. 1. Mojs 10:18-29; Sud 1:1) ili Amoriti (tj. brđani, up. 1. Mojs 15:16)
2. dva naroda (Hanaanci, Perizani, up. 1. Mojs 13:7; 34:30; Sud 1:4-5)
3. tri naroda (Hivijci, Hanaanci, Hetiti, up. 2. Mojs 23:28)
4. šest naroda (Hanaanci, Hetiti, Amoriti, Perizani, Hivijci, Jevusejci, up. 2. Mojs 3:8,17; 33:2; 34:11; 5. Mojs 20:17; IsNav 9:1; 12:8)
5. sedam naroda (Hetiti, Girgašani, Amoriti, Hanaanci, Perizani, Hivijci, Jevusejci, up. 5. Mojs 7:1; IsNav 3:10; 24:11)

6. deset naroda (Kenejci, Kenižani, Kadmonci, Hetiti, Perizani, Refajci, Amoniti, Hanaanci, Girgašani, Jevusejci, up. 1. Mojs 15:19-21)

POSEBNA TEMA: PRE-IZRAELSKI STANOVNICI PALESTINE (SPECIAL TOPIC: PRE-ISRAELITE INHABITANTS OF PALESTINE)

▣ **“nasledstvo”** Složenica od tri termina: *kata + klēros + nemō*, često se koristi u Septuaginti, ali je upotrebljena samo ovde u NZ (drugi tekstovi koriste *kata + klēros + didōmi*). Podrazumeva bacanje kocke kao način za podelu Obećane zemlje među plemenima (up. IsNav 13-19). Reč *klēros* je koren reči “kler“, ali se ona u NZ uvek odnosi na vernike, ne na neku elitnu grupu!

▣ **“četiri stotine pedeset godina”** Čini se da ovaj broj uključuje:

1. 400 godina zatvoreništva u Egiptu (up. 1. Mojs 15:13)
2. 40 godina lutanja u pustinji (up. 2. Mojs 16:35; 4. Mojs 14:33-34; 32:13)
3. 7-10 godina osvajanja (up. IsNav 14:7,10)

Primljeni tekst (*Textus Receptus*, KJV) navodi broj u Dap 13:20 i čini se da uključuje i Sudije (po Josifu (Josephus) *Jevrejske starine (Antiquitates Judaicae)* 8.3.1), ali ovo ne navode stariji i pouzdaniji unicitajni grčki rukopisi (up. ⱼ, A, B, C), što se bolje uklapa sa vremenskim odrednicama iz 1. Car 6:1. NASB prevod koristi crticu da naglasi tačno mesto broja.

13:20 Ovo se odnosi na vremenski period od Sudija do 1. Samuelove 7.

13:21 Ovo se odnosi na 1. Sam 8-10.

▣ **“četrdeset godina”** Ova vremenska odrednica se ne navodi u SZ, osim ako problem sa rukopisima u vezi 1. Sam 13:1 ne sadrži “četrdeset” (NIV). Josif (Josephus) *Jevrejske starine (Antiquitates Judaicae)* 6.14.9 takođe spominje da je Saul vladao “četrdeset” godina. Septuaginta izostavlja celu rečenicu i počinje sa 1. Sam 3:2. “Četrdeset” je očigledno deo rabinske tradicije.

13:22 “NAŠAO SAM DAVIDA, sina Jesejevog, ČOVEKA PO MOM SRCU” Ovo nije direktan citat iz SZ, nego verovatno kombinacija Ps 89:20 i 1. Sam 13:14. Moramo se setiti da ova Pavlova propoved prati osnovni obrazac Stefanovog istorijskog pregleda iz Dela 7. Veliko je ohrabrenje za vernike to što David može biti čovek po Božijem srcu, iako je bio toliko ozloglašen grešnik (up. Ps 32,51; 2. Sam 11).

Ovaj kombinovani citat podrazumeva nekoliko stvari.

1. Ovo je bila uobičajena rabinska praksa, što objašnjava brojne neobične citate iz SZ u NZ.
2. Ovo je već bio deo hrišćanskog katehizma. Pavle često citira rane hrišćanske himne, a moguće i drugu literaturu.
3. Ovaj citat navodi samo Pavle i to pokazuje da je Luka sigurno od samog Pavla čuo sažetak ove prve zabeležene Pavlove poruke.

SSP	On će učiniti sve što ja hoću
NSP	koji će učiniti sve što želim
DK	koji će ispuniti sve volje moje
DS, EC	koji će uraditi sve što ja hoću

Ovaj stih je kombinacija SZ aluzija. Ovaj deo rečenice nije deo SZ teksta. U SZ kontekstu, Saul je neposlušan i odbačen. Ali i u Davidovom životu je postojala neposlušnost. Bog radi sa nesavršenim ljudima da bi ostvario svoj plan otkupljenja.

13:23 Ovo je paralela sa Dap 7:52. Ukazuje na sva ranija SZ obećanja.

1. otkupljenje preko ženinog potomstva, 1. Mojs 3:15
2. vladar iz Jude, 1. Mojs 49:10
3. budući vođa kao Mojsije, Prorok, 5. Mojs 18:15,18
4. vođa iz Davidove linije, 2. Sam 7; Ps 132:11; Is 11:1,10; Mt 1:1
5. sluga koji strada, Is 52:13-53:12
6. spasitelj, Lk 2:11; Mt 1:21; Jn 1:29; 4:42; Dap 5:31

Za Luku je najvažniji broj četiri (up. Lk 1:32,69; 2:4; 3:31; Dap 2:29-31; 13:22-23). Mesija će poteći iz Jesejeve linije (up. Is 9:7; 11:1,10; 16:5).

13:24 Služba i poruka Jovana Krstitelja opisane su u Mk 1:1-8; Mt 3:1-11; Lk 3:2-17; Jn 1:6-8,19-28. Jovan je ispunio proroštva iz Mt 3:1; 4:5-6. Njegove propovedi o pokajanju su postavile osnovu za Isusove rane propovedi (up. Mt 4:17; Mk 1:14-15).

Jovan je govorio o Onome koji dolazi i koji je veći od njega (up. Mt 3:11; Mk 1:7; Lk 3:16; Jn 1:27,30; Dap 13:25).

13:25 “Kad je Jovan završavao svoje delo” Bog je za Jovana imao određen zadatak. Jovanova javna služba je trajala samo osamnaest meseci. Međutim, kakva je to godina i po bila - ispunjena silom Duha i pripremila je put za Mesiju. Pavle je poznavao SZ zato što je proveo mladost u školi u sinagogi i obučavan je za rabina pod Gamaliilom u Jerusalmu. On je čuo evanđelje

1. od Stefana
2. od vernika koje je proganjao
3. u posebnoj viziji od Isusa
4. od verujućih Jevreja iz Damaska
5. od Isusa u Arabiji
6. kada je boravio sa drugim apostolima

On se trudi da citira Isusa kad god je to moguće. On ovde citira evanđeoske zapise o Njegovom životu.

SSP: DELA 13:26-41

²⁶Braćo, deco Avraamova i vi koji se bojite Boga, nama je upućena ova Reč spasenja. ²⁷Jer, stanovnici Jerusalmu i njihovi poglavari nisu prepoznali Isusa, nego su, osudivši ga, ispunili reči proroka koje se čitaju svake subote. ²⁸Iako nisu našli nikakvu krivicu koja zaslužuje smrt, zatražili su od Pilata da ga pogubi. ²⁹Kad su izvršili sve što je o njemu napisano, skinuli su ga sa drveta i položili u grob. ³⁰Ali, Bog ga je vaskrsao iz mrtvih, ³¹i on se mnogo dana pokazivao onima koji su s njim došli iz Galileje u Jerusalm, a koji su sada njegovi svedoci pred narodom. ³²Mi vam objavljujemo evanđelje: obećanje koje je Bog dao našim praocima ³³ispunio je nama, njihovoj deci, vaskrsnuvši Isusa, kao što piše u drugom psalmu: 'TI SI MOJ SIN, DANAS TE RODI.' ³⁴A da ga je vaskrsao iz mrtvih, da nikad ne istrune, rekao je ovako: 'DAĆU VAM POUZDANE svetinje DAVIDOVE.' ³⁵Tako i na drugom mestu kaže: 'NEĆEŠ DATI DA TVOJ SVETAC ISTRUNE.' ³⁶Jer, pošto je David u svom naraštaju poslužio Božijem cilju, umro je i bio sahranjen sa svojim praocima, i istrunuo je. ³⁷Ali, Onaj koga je Bog vaskrsao, nije istrunuo. ³⁸Stoga, braćo, treba da znate da vam se kroz Isusa objavljuje oprostjenje greha. I od svega u čemu niste mogli da se opravdate Mojsijevim zakonom, ³⁹Isusom se opravdava svako ko veruje. ⁴⁰Pazite, dakle, da vas ne snađe ono što je rečeno u Prorocima: ⁴¹'GLEDAJTE, PODRUGLJIVCI, ČUDITE SE I NESTANITE, JER U VAŠE DANE ČINIM DELO, DELO U KOJE NE BISTE POVEROVALI DA VAM GA NEKO ISPRIČA.'“

13:26 “deco Avraamova i vi koji se bojite Boga” Ovo se odnosi i na jevrejske slušaoce (ili proselite) i na pagane (“vi koji se bojite Boga”) povezane sa monoteizmom i moralom judaizma.

▣ **“ova Reč spasenja”** Ovo se odnosi na Božije obećanje da će otkupiti palo čovečanstvo preko Mesije (up. 1. Mojs 3:15). To uključuje i pagane (up. 1. Mojs 12:5; 2. Mojs 19:5-6; i Dap 28:28 i 13:46).

13:27 Ovo je tako tragičan stih. Jezgrovito sažima koliko su Jevreji u Jerusalmu bili slepi za Pismo iako su ga neprekidno čitali. Previđajući proročke znakove (up. Ps 22; Is 53; Zah; Mal) i proroštva (Isaija, Jona) oni su ispunili reči proroka! Svojima je došao, ali oni ga nisu primili (up. Jn 1:11-12).

13:28 Dela često govore o duhovnoj odgovornosti jerusalimskih Jevreja (up. Dap 2:23,36; 3:13-15; 4:10; 5:30; 7:52; 10:;39; 13:27-28).

13:29 “izvršili... skinuli... položili” Ovi glagoli se sigurno odnose na različite grupe. Prva (izvršili), odnosi se na one koji su želeli Njegovu smrt (tj. jevrejske vođe, masa pred Pilatom). Druga grupa (skinuli i položili) uključuje one koji su želeli pravu sahranu. Moguće je da su ovde bili uključeni i iskreni Jevreji koji su videli nepravdu (kao i kod Stefanove sahrane u Dap 8:2) ili tajni učenici kao što su Josif iz Arimateje i Nikodim (up. Jn 19:38-42).

▣ **“sve što je o njemu napisano”** Isus je svojim životom ispunio proroštva. Prediktivna proroštva su jedan od značajnih dokaza nadahnutosti Biblije i mesijanstva Isusa iz Nazareta (up. Lk 22:22; Dap 2:23; 3:18; 4:28; 10:43; 13:29; 24:14; 26:22).

Sigurno je istina da su mnogi detalji iz Isusovog života, koje mi u današnjoj crkvi zovemo proroštvima, na neki način tipološki. Mnogi događaji koji su se dogodili u životu Izraela kasnije su se ponovili u Isusovom životu (jedan primer je Os 11:1). Često višesmisleni, neodređeni tekstovi, koji u prvobitnom kontekstu ne bi bili shvaćeni kao proročki, kao da oživljavaju kada pogledamo Isusovo iskustvo na planeti (npr. Ps 22; Is 53). Potrebna je nadahnutost i osećaj za tok istorije otkupljenja da bismo u potpunosti cenili starozavetna predskazanja o Isusu. Želim takođe da dodam da iako nadahnuti pisci NZ koriste tipologiju, čak i alegoriju, savremeni učitelji i propovednici ne treba da koriste ovaj metod tumačenja! Vidite Bobov seminar biblijskog tumačenja na www.freebiblecommentary.org.

▣ **“drveta”** Vidite beleške kod Dap 5:30 i 10:29.

13:30,33,34,37 “**Ali, Bog ga je vaskrsao iz mrtvih**” NZ potvrđuje da su sve tri ličnosti Trojstva bile aktivne u Isusovom vaskrsenju:

1. Duh (up. Rim 8:11)
2. Sin (up. Jn 2:19-22; 10:17-18)
3. Otac (up. Dap 2:24,32; 3:15,26; 4:10; 5:30; 10:40; 13:30,33,34,37; 17:31; Rim 6:4,9; 10:9; 1. Kor 6:14; 2. Kor 4:14; Gal 1:1; Ef 1:20; Kol 2:12; 1. Sol 1:10).

Ovo je bila Očeva potvrda istine Isusovog života i učenja. Ovo je značajan aspekt kerigme (tj. sadržaja propovedi u Delima). Vidite posebnu temu kod Dap 2:14.

13:31 “mnogo dana” Dap 1:3 navodi “četrdeset dana”. Međutim, četrdeset se često koristi u SZ kao zaokružen broj. Vidite posebnu temu kod Dap 1:3.

▣ **“pokazivao”** Vidite POSEBNA TEMA: ISUSOVA POJAVLJIVANJA NAKON VASKRSENJA (SPECIAL TOPIC: JESUS' POST-RESURRECTION APPEARANCES) kod Dap 1:3

13:32 “obecanje koje je Bog dao našim praocima” Ovo se odnosi na Gospodnje obećanje Avramu o zemlji i potomstvu (up. 1. Mojs 12:1-3; Rim 4). Isto ovo obećanje o Božijem prisustvu i blagoslovu ponovljeno je Patrijarsima i njihovoj deci (up. Is 44:3; 54:13; Joil 2:32). SZ se fokusira na zemlju, dok se NZ fokusira na “potomstvo”. Pavle aludira upravo na ovo obećanje u Rim 1:2-3.

13:33 Ovaj citat je iz Ps 2:7, carskog mesijanskog psalama o sukobu i pobjedi Božijeg obećanog Mesije. Isusa su ubile zle sile (ljudske i demonske), ali ga je Bog uzdigao do pobjede (up. Rim 1:4).

Rani jeretici (adopcionisti) su koristili ovaj stih i Rim 1:4 da tvrde da je Isus postao Mesija u trenutku vaskrsenja. Jasno je da NZ naglašava da je Isus potvrđen i proslavljen zbog svoje poslušnosti, ali to ne smemo izolovati od Njegove dotadašnje slave i božanske prirode (up. Jn 1:1-5,9-18; Fil 2:6-11; Kol 1:13-18; Jev 1:2-3).

Isti ovaj GLAGOL “vaskrsnuti” (*anistēmi*) upotrebljen je u Dap 3:26 za to da “je Bog podigao svoga Slugu”; i u Dap 3:22 za to da je Bog podigao Proroka (up. Dap 7:37; 5. Mojs 18:19). Čini se da ovo nije isto što i “podizanje” iz mrtvih (up. Dap 13:30,34,37). Isus je “podignut” pre nego što je umro!

13:34 “da nikad ne istrune” Ova izjava se odnosi na Isusovu smrt i vaskrsenje. On je prvi koji je ikada vaskrsao (prvenac onih koji su umrli, up. 1. Kor 15:20), a ne oživeo. Mnogi ljudi su vraćeni u fizički život u Bibliji, ali su oni morali ponovo da umru. Enoh i Ilija su preneti na nebo bez smrti, ali oni nisu vaskrsli.

▣ **“DAĆU VAM POUZDANE svetinje DAVIDOVE”** Ovo je citat iz LXX, Is 55:3. Citat navodi “svetinje“ u množini, ali ne definiše na šta se ta reč odnosi. To je nešto što je Bog dao Davidu, Isusu, a zatim Njegovim sledbenicima (MNOŽINA “vam“ u citatu). SZ kontekst pokazuje značaj reči “vam” (up. Is 55:4-5 LXX, “Evo, učinio sam ga svedokom narodima, njihovim vladarom i zapovednikom. Evo, pozvaćeš narode koje ne poznaješ i k tebi će pohrliti narodi koji te ne znaju, jer te je Gospod, tvoj Bog, Svetac Izraelov, ovenčao slavom.“ Septuaginta, Zondervan, 1976, str. 890).

Davidovi (tj. jevrejski) blagoslovi i obećanja sada pripadaju i paganima (tj. celokupnom čovečanstvu).

13:35-37 Isti ovaj argument je upotrebljen ranije u Petrovoj propovedi na dan Pedesetnice (up. Dap 2:24-32), takođe iz Ps 16. Ove rane propovedi u Delima pokazuju rani hrišćanski katehizam. Nekoliko starozavetnih mesijanskih tekstova je spojeno zajedno. Stoga, čini se da ZAMENICE i detalji nisu bitni za suštinski cilj novozavetnog autora - da potvrdi da je Isus fizički vaskrsao, a da je David istrunuo.

13:38 Pavle koristi pojačan starozavetni argument, kao i Petar (Dap 2) i Stefan (Dap 7), da bi dosegao ove slušaoce iz sinagoge. Pavle obećava potpun oprostaj grehova, što judaizam nije mogao pružiti (up. Dap 13:39), svima koji poveruju u Isusa kao Hrista (tj. “kroz ovoga”, Dap 13:38,39).

13:39 “Isusom se opravdava svako” Primitite univerzalni element. Bog voli sve ljude i svi ljudi imaju priliku da mu uzvrate sa verom (up. Dap 10:43; Is 42:1,4,6,10-12; 55; Jez 18:23,32; Joil 2:28,32; Jn 3:16; 4:42; Rim 3:22,29,30; 10:9-13; 1. Tim 2:4; 4:10; Tit 2:11; 2. Pt 3:9; 1. Jn 2:1; 4:14).

▣ **“ko veruje”** Vidite posebne teme kod Dap 3:16 i 6:5.

SSP, EC	opravdava
NSP	proglašen nedužnim
DK	opravdaće se
DS	izbavlja

Doslovan prevod je “opravdan je” (INDIKATIV PREZENTA PASIVNI). Ovo je pravni termin koji opisuje naš položaj pred Bogom u pravednosti Isusa Hrista (up. 2. Kor 5:21). U originalu, na hebrejskom, značenje je “rečna trska“ (vidite posebnu temu kod Dap 3:14). To odražava starozavetni građevinski termin koji je metaforički korišten za boga kao standard ili kao merilo po kojem se sudi.

▣ **“niste mogli da se opravdate Mojsijevim zakonom”** Ovo je osnovna Pavlova teološka poruka (up. Rim 3:21-30). Mojsijev zakon je bio naš tutor, čiji zadatak je bio da nam pomogne da shvatimo svoj lični greh i da u nama probudi želju za Hristom (up. Gal 3:23-29). Starozavetni zakon nije put spasenja, zato što su svi zgrešili (up. Rim 3:9-18,23; Gal 3:22). Postao je smrtna presuda, kletva (up. Gal 3:13; Kol 2:14).

POSEBNA TEMA: PAVLOVI STAVOVI O MOJSIJEVOM ZAKONU (SPECIAL TOPIC: PAUL'S VIEWS OF THE MOSAIC LAW)

13:40-41 Pavle poziva svoje slušaoce (IMPERATIV PREZENTA AKTIVNI) da poveruju u Isusa kao u Obećanog Mesiju, što je jedini način da prime oprostaj (up. Jn 14:6; Dap 4:12; 1. Tim 2:5).

On citira Avak 1:5 iz Septuaginte kao upozorenje. Na drugim mestima, Pavle u svojim tekstovima citira Avak 2:4 kao prikladan odgovor (up. Rim 1:17; Gal 3:11). Pavle propoveda za odluku. Nije dovoljna intelektualna saglasnost; nužna je potpuna lična predaja Isusu, kao jedina nada. Početnoj veri i pokajanju mora se pridodati i svakodnevan život nalik Hristovom.

Stih 41 opisuje šokantnu novu metodologiju spasenja po novom savezu u Hristu.

SSP: DELA 13:42-43

⁴²Kad su Pavle i Varnava izlazili, zamoliše ih da im i naredne subote o tome govore. ⁴³Pošto se skup razišao, mnogi Judeji i pobožni proseliti pođoše za Pavlom i Varnavom, koji su razgovarali s njima i podsticali ih da istraju u Božijoj milosti.

13:42 Ovo pokazuje moć Duha (1) kroz Pavlovu propoved i (2) glad srca ljudi, sačinjenih po Božijem obličju, za oproštajem i obavljanjem odnosa sa Bogom.

13:43

SSP, DS

pobožni proseliti

NSP

bogobojazni prozeliti

DK

pobožnih došljaka

EC

proseliti koji su Boga poštovali

Doslovan prevod je “proseliti koji slave Boga”. Ovo nije ista grupa kao “oni koji se boje Boga “ iz Dap 13:16,26 (up. Dap 10:2,22,35).

Stih 43 se odnosi na pagane koji su zvanično postali Jevreji. To je podrazumevalo:

1. samo-krštenje u prisustvu svedoka
2. obrezivanje za muškarce
3. prinošenje žrtve u jerusalimskom hramu, ukoliko je moguće

NZ nekoliko puta spominje jevrejske proselite (up. Mt 23:15; Dap 2:11; 6:5; 13:43).

▣ **“podsticali ih da istraju u Božijoj milosti”** Teško je definisati ovaj izraz u ovom kontekstu.

1. moguće je da su neki među njima već odgovorili na evanđelje u svojim srcima
2. oni koji su bili odani onome što su shvatili o Božijoj milosti iz SZ podstaknuti su da nastave da traže Boga i da ponovo slušaju Pavla (up. Dap 13:44)

SSP: DELA 13:44-47

⁴⁴A naredne subote se gotovo ceo grad okupio da čuje Gospodnju reč. ⁴⁵Kad su Judeji videli toliki narod, ispuniše se zavijeću pa su uvredama protivrečili Pavlu. ⁴⁶A Pavle i Varnava smelo rekoše: “Trebalo je da Gospodnja reč bude prvo vama objavljena. Ali, pošto je vi odbacujete i sebe ne smatrate dostojnima večnoga života, sada se okrećemo paganima. ⁴⁷Jer, ovako nam je Gospod zapovedio: 'UČINIO SAM TE SVETLOŠĆU ZA PAGANE, DA SPASENJE PRONESEŠ DO KRAJEVA ZEMLJE.'“

13:44 Očigledno je da je Pavlova poruka imala uticaja. Ovo je takođe hiperbola. Nije ceo grad učestvovao.

SSP, NSP

Gospodnju reč

DK

reči Božje

DS, EC

reč Božiju

Ovde postoje razlike u grčkim rukopisima.

1. "Gospod" je u rukopisima P⁷⁴, x, A, B²

2. "Bog" je u rukopisima B, C, E

UBS⁴ koristi reč "Gospod" u tekstu, ali sa oznakom "C" (poteškoće u odlučivanju). Kao i kod brojnih drugih razlika, ova ne utiče na smisao teksta. Evanđelje je božansko otkrivenje o Isusu, Mesiji/Hristu.

13:45 "Kad su Judeji videli toliki narod, ispuniše se zavišću" U ovom kontekstu nije jasno da li je uzrok njihove zavisti bio veliki odziv ili veliki broj pagana u publici. Zavist se pripisuje i jevrejskim vođama u Jerusalimu i u dijaspori. (up. Mt 27:18; Mk 15:10; Dap 17:5).

Kasnije, u Poslanici Rimljanima Pavle razvija teološki problem nevere Jevreja (up. Rim 9-11). On tvrdi da je Bog privremeno zaslepio Izrael da bi pagani mogli biti spaseni. Međutim, Bog će upotrebiti spasenje pagana kao sredstvo (tj. zavist) da navede Izrael da odgovori Hristu, tako da će svi vernici biti ujedinjeni evanđeljem (up. Ef 2:11-3:13). Pitanje je - kada se ovo dešava? Isto pitanje možemo postaviti i u vezi Zah 12:10. Da li je ovo proroštvo vezano za ranu crkvu, sačinjenu od verujućih Jevreja, ili za budući period? Zavist ima svoju ulogu u otkupljenju (up. Rim 10:19; 11:11,14), ali ovde vodi u neveru!

▣ **"ispuniše se zavišću"** Vidite belešku kod Dap 3:10.

▣ **"uvredama protivrečili"** Svi ovi Jevreji su branili svoje tradicije i napadali Pavlovu propoved, te su oni sami bili krivi za bogohuljenje. Ovde nema kompromisa. Ili je judaizam stvarni odraz Božije volje ili je to hrišćanstvo. Oni se međusobno isključuju!

13:46 "smelo rekoše" Ovo je jedan od znakova u Delima da je neko ispunjen Duhom.

▣ **"Trebalo je da Gospodnja reč bude prvo vama objavljena"** Ovo je obrazac u ranom misionarskom propovedanju. Jevreji su imali prioritet (up. Rim 9-11), ali je Bog uključio i pagane. Ljudi iz sinagoge su znali SZ i mogli su proveriti proroštva. Dela sadrže niz tekstova o ovom konceptu i obrascu (up. Dap 3:26; 9:20; 13:5,14; 16:13; 17:2,10,17).

▣ **"pošto je vi odbacujete"** Ovo je snažan GLAGOL (INDIKATIV PREZENTA SREDNJI), nekoliko puta upotrebljen u Septuaginti. Njegovo osnovno značenje je "odbaciti". Upotrebljen je za Izraelce u Stefanovoj propovedi (up. Dap 7:39). Takođe ga koristi Pavle u Rim 11:1-2 da potvrdi da Bog nije odbacio svoj narod, ali oni jesu odbacili Njegovog Sina, Njegovo jedino sredstvo spasenja, Njegovo puno otkrivenje.

▣ **"sebe ne smatrate dostojnima večnoga života"** Teško je prihvatiti koncept predodređenja, koji se tako često naglašava u Delima, zajedno sa konceptom nužnog individualnog ličnog odgovora. Niko ne može pristupiti veri bez poziva Duha (up. Jn 6:44,65), ali nam se sudi po tome da li smo odgovorili ili ne. Time što su odbili Pavlovu objavu evanđelja, oni su pokazali ko su oni zaista (up. Jn 3:17-21). Krivica za to što oni nisu odgovorili ne može biti Božija. On je obezbedio put, Svog Sina, ali On je jedini put! Ovo je misterija "neverovanja"!

▣ **"sada se okrećemo paganima"** Ovo postaje uobičajen obrazac objave evanđelja (up. Dap 18:6; 22:21; 26:20; 28:28; Rim 1:16).

13:47 Ovo je citat iz Is 49:6 (up. Dap 42:6) iz Septuaginte. Simeon koristi ovaj citat kao blagoslov za Isusa u Lk 2:32, kojim potvrđuje Njegov mesijanski zadatak univerzalnog otkupljenja (vidite posebnu temu kod Dap 1:8). Čak je moguće da se "svetlost" u ovom kontekstu odnosi na Pavlovo i Varnavino propovedanje evanđelja ovim paganima (up. "Upotreba Starog zaveta u Novom" ("Use of the Old Testament in the New"), Darel Bok (Darrell Boch), str. 97, u *Osnove za biblijsko tumačenje (Foundations for Biblical Interpretation)*, Broadman & Holman Publishers, 1994). Pavle ga sada koristi da pokaže univerzalnu objavu univerzalnog evanđelja! Poslednje reči, "do krajeva zemlje", mogu biti aluzija na 1:8. One naglašavaju univerzalnost evanđelja.

SSP: DELA 13:48-52

⁴⁸Kad su pagani to čuli, počehše da se raduju i slave Gospodnju reč. I oni koji su bili određeni za večni život, poverovaše, ⁴⁹a Gospodnja reč se proširi po celom tom kraju. ⁵⁰Tada Judeji podjariše pobožne žene uglednih ljudi i gradskih starešina pa počehše da gone Pavla i Varnavu, i proteraše ih iz svoga kraja. ⁵¹Njih dvojica otresoše prašinu sa svojih nogu protiv njih pa odoše u Ikonium. ⁵²A učenici se ispuniše radošću i Svetim Duhom.

13:48 "Kad su pagani to čuli, počehše da se raduju i slave Gospodnju reč" Mnogi među njima već godinama dolaze u sinagogu i nikada ranije nisu čuli inkluzivnu, univerzalnu poruku o Božijoj ljubavi i prihvatanju svih ljudi po veri u Mesiju. Kada su je čuli, primili su je sa ushićenjem (up. Dap 28:28) i preneli je drugima (up. Dap 13:49).

▣ **"oni koji su bili određeni za večni život, poverovaše"** Ovo je jasna izjava o predodređenju (česta u rabinskoj i među-zavetnoj jevrejskoj literaturi), ali sadrži istu neodređenost kao i svi ostali novozavetni tekstovi koji se odnose na paradoks

Božijeg izbora i ljudske slobodne volje (up. Fil 2:12, 13). Ovo je PERIFRASTIČAN PLUSKVAMPERFEKT PASIVNI koji potiče od vojnog termina (*tassō*) koji znači “upisati se” ili “odrediti nekoga za nešto”.

Ovaj koncept upisivanja povezan je sa dve metaforičke knjige koje Bog vodi (up. Dan 7:10; Otk 20:12). Prva je Knjiga ljudskih dela (up. Ps 56:8; 139:16; Is 65:6; i Mal 3:16). Druga je Knjiga života (up. 2. Mojs 32:32; Ps 69:28; Is 4:3; Dan 12:1; Lk 10:20; Fil 4:3; Jev 12:23; Otk 3:5; 13:8; 17:8; 20:12-15; 21:27). Vidite POSEBNA TEMA:

ODABIR/PREDODREĐENJE I POTREBA ZA TEOLOŠKOM RAVNOTEŽOM (SPECIAL TOPIC: ELECTION/PREDESTINATION AND THE NEED FOR A THEOLOGICAL BALANCE) kod Dap 2:47.

13:50 “Judeji podjariše pobožne žene uglednih ljudi” Ovaj tekst pokazuje istorijski i kulturološki primer visokog položaja žena u Maloj Aziji u prvom veku (up. Dap 16:14; 17:4).

U ovom kontekstu, to se odnosi na obraćenice u judaizam, koje su takođe bile vođe u zajednici ili su bile u braku sa građanskim vođama. A. T. Robertson (A. T. Robertson), *Slike rečima u Novom zavetu (Word Pictures in the New Testament)*, vol. 3, str. 201, zaključuje da je judaizam veoma privlačio žene paganke (up. Strabon (Strabo) 7:2 i Juvenal (Juvenal), 6:542) zbog svoje moralnosti.

▣ **“počeše da gone Pavla”** Pavle govori o ovome u 2. Tim 3:11.

13:51 “otresoše prašinu sa svojih nogu” Ovo je jevrejski znak za odbacivanje (up. Mt 10:14; Mk 6:11; Lk 9:5; 10:11). Nije sigurno da li se ovo odnosi na (1) prašinu koja se skupljala na njihovim nogama i sandalama od hodanja, ili na (2) prašinu koja se skupljala na njihovoj odeći dok su radili.

▣ **“Ikonium”** Ovo je bio glavni grad Likaonije, smešten u rimskoj provinciji Galatiji. Nalazio se oko sto trideset kilometara istočno/jugoistočno od Antiohije pisidijske i direktno severno od Listre.

13:52 “ispuniše radošću” Ovo je INDIKATIV IMPERFEKTA PASIVNI koji može označavati početak radnje ili ponavljanje radnje u prošlom vremenu. NASB iz 1995. godine prihvata drugo značenje. Samo Sveti Duh može podariti radost u sred proгона (up. Rim 5:3; Jak 1:2 i dalje; 1. Pt 4:12 i dalje).

Nejasna je reč “učenici”. Da li se ona odnosi na nove vernike, na misionarski tim, ili na obe grupe?

PREDLOZI ZA RAZGOVOR

Ovo je vodič za proučavanje sa komentarima, što znači da ste vi odgovorni za svoje lično tumačenje Pisma. Činite to u svetlu objave koju imate. Vi, Pismo i Sveti Duh ste prioriteta u tumačenju. Ne smete to prepustiti komentatoru.

Ovi predlozi za razgovor vam mogu pomoći da razmislite o osnovnim temama ovog dela knjige. Njihova svrha je da vas podstaknu na razmišljanje i nemaju definitivne odgovore.

1. Zašto se stihovi 13:2-3 ne mogu koristiti kao potvrda rukopoloženja od strane određene grupe?
2. Zašto je Pavle prvo propovedao u sinagogi?
3. Zašto je Jovan Marko napustio misionarski tim? (up. Dap 13:13)
4. Kako je Dap 13:39 povezan sa Galaćanima 3?
5. Objasnite Dap 13:48b u odnosu na predodređenje i slobodnu ljudsku volju.

DELA 14

PODELA PARAGRAFA U SAVREMENIM ENGLLESKIM PREVODIMA

UBS ⁴	NKJV	NRSV	TEV	NJB
Pavle i Varnava u Ikoniumu 14:1-7	U Ikoniumu 14:1-7	Služba u području Ikoniuma i povratak 14:1-7	U Ikoniumu 14:1-4	Evangelizacija u Ikoniumu 14:1 14:2 14:3 14:4-7
Pavle i Varnava u Listri 14:8-18	Idolopoklonstvo u Listri 14:8-18	14:8-18	14:5-7 U Listri i Dervi 14:8-13 14:14-18	Iseljivanje hromog čoveka 14:8-10 14:11-18 Kraj misije
14:19-20 Povratak u Antiohiju u Siriji 14:21-28	Kamenovanje, beg u Dervu 14:19-20 Osnaživanje obraćenika 14:21-28	14:19-20 14:21-23 14:24-28	14:19-20 Povratak u Antiohiju u Siriji 14:21-23 14:24-26 14:27-28	14:19-20 14:21-23 14:24-26 14:27-28

TREĆI KRUG ČITANJA (iz Vodiča za dobro čitanje Svetog pisma)

PRAĆENJE NAMERE IZVORNOG AUTORA NA NIVOU PARAGRAFA

Ovo je vodič za proučavanje sa komentarima, što znači da ste vi odgovorni za svoje lično tumačenje Pisma. Činite to u svetlu objave koju imate. Vi, Pismo i Sveti Duh ste prioriteta u tumačenju. Ne smete to prepustiti komentatoru. Pročitajte poglavlje bez prekidanja. Odredite teme. Uporedite vašu podelu tema sa navedenih pet prevoda. Podela na paragrafe nije nadahnuta, ali je ključna za praćenje namere izvornog autora, što je suština tumačenja. Svaki paragraf ima jednu i samo jednu temu.

1. Prvi paragraf
2. Drugi paragraf
3. Treći paragraf
4. Itd.

KAKO JE PAVLOVA MISIJA POVEZANA SA GALAĆANIMA?

A. Ova dva aspekta pozadinskog materijala moraju se obraditi zajedno zbog dve suprotstavljene teorije o identitetu primaoca, koje utiču na vreme pisanja pisma. Obe teorije imaju logičku osnovu i ograničene biblijske dokaze.

B. Dve teorije

1. tradicionalna teorija koja je bila jednoglasno prihvaćena do osamnaestog veka
  - a. naziva se "teorija severnih Galaćana"
  - b. Ona pretpostavlja da se reč "Galatija" odnosi na etničke Galaćane sa severno-centralnog platoa u Turskoj (up. 1. Pet 1:1). Ovi etnički Galaćani su bili Kelti (grčki *Keltoi* ili latinski *Gall*) koji su osvojili ovu oblast u trećem veku pre nove ere. Zvali su ih "Galo-Grci" da bi se razlikovali od svoje zapadnoevropske braće. Porazio ih je Atal I, kralj Pergama, 230. g.p.n.e. Njihov geografski uticaj bio je ograničen na severno-centralnu Malu Aziju ili današnju Tursku.
  - c. Ukoliko se radi o ovoj etničkoj grupi, onda pismo datira iz pedesetih godina, iz perioda Pavlovog drugog ili trećeg misionarskog putovanja. U to vreme su Pavlovi saputnici bili Sila i Timotej.
  - d. Neki su povezali Pavlovu bolest iz Gal 4:13 sa malarijom. Oni tvrde da je Pavle otišao ka severu, u brda, da bi izbegao močvarno, malarijom zaraženo, priobalno, nizijsko područje.
2. Drugi teoriju je zastupao Ser Vm. M. Remzi (Sir Wm. M. Ramsay), *Sv. Pavle putnik i rimski građanin* (*St. Paul the Traveler and Roman Citizen*), New York: G. P. Putnam's Sons, 1896.
  - a. Dok tradicionalna teorija tumači "Galatiju" kao etnički pojam, ova teorija je definiše kao administrativni pojam. Čini se da je Pavle često koristio imena rimskih provincija (up. 1. Kor 16:19; 2.

- Kor 1:1; 8:1, itd.). Rimska provincija “Galatija” uključivala je širu oblast od etničke “Galatije“. Ovi etnički Kelti su podržavali Rimljane veoma rano i nagrađeni su sa većom lokalnom autonomijom i proširenim teritorijalnim autoritetom. Ako se ova veća oblast naziva “Galatija”, onda je moguće da je Pavlovo prvo misionarsko putovanje do ovih južnih gradova, Antiohije pisidijske, Listre, Derve i Ikoniuma, zabeleženo u Dap 13-14, mesto ovih crkava.
- b. Ako neko prihvata ovu “južnu teoriju”, datum pisma bi bio znatno raniji - neposredno pre “Jerusalimskog sabora“ iz Dap 15, koji se bavi istom temom kao i Poslanica Galaćanima. Vreme sabora je 48-49. g.n.e, te je pismo verovatno pisano u tom istom periodu. Ako je ovo tačno, Poslanica Galaćanima je prvo Pavlovo pismo u našem Novom zavetu.
- c. Neki dokazi koji podržavaju teoriju južnih Galaćana
- (1) Nisu navedena imena Pavlovih saputnika, ali je Varnava spomenut tri puta (up. Dap 2:1,9,13). Ovo je u skladu sa prvim Pavlovim misionarskim putovanjem.
  - (2) Navedeno je da Tit nije obrezan (up. Dap 2:1-5). To se najbolje uklapa u vreme pre Jerusalimskog sabora iz Dap 15.
  - (3) Spominjanje Petra (up. Dap 2:11-14) i problem zajedništva sa paganima se najbolje uklapa u vreme pre Jerusalimskog sabora.
  - (4) Kada je odnet novac u Jerusalem, nabrojano je nekoliko Pavlovih saputnika iz različitih oblasti (up. Dap 20:4). Međutim, nije naveden niko iz gradova severne Galatije, iako znamo da su i ove crkve etničkih Galaćana učestvovala (up. 1. Kor 16:1).

Za detaljan prikaz različitih argumenata za ove teorije, pogledajte tehnički komentar. One obe imaju neke ispravne zaključke. Trenutno ne postoji konsenzus o ovom pitanju, ali se čini da se “južna teorija“ najbolje uklapa sa poznatim činjenicama.

C. Odnos Galaćana i Dela

1. Pavle je pet puta posetio Jerusalem, što je Luka zabeležio u Delima
  - a. 9:26-30, nakon svog obraćenja
  - b. 11:30; 12:25, da odnese pomoć od paganskih crkava
  - c. 15:1-30, Jerusalimski sabor
  - d. 18:22, kratka poseta
  - e. 21:15 i dalje, još jedno objašnjenje rada sa paganima
2. U Galaćanima su zabeležene dve posete u Jerusalem:
  - a. 1:18, nakon tri godine
  - b. 2:1, nakon četrnaest godina
3. Čini se vrlo verovatno da je Dap 9:26 povezan sa Gal 1:18. Dap 11:30 i 15:1 i sledeći stihovi govore o nezabeleženim posetama koje se spominju u Gal 2:1.
4. Postoje neke razlike između zapisa u Dap 15 i Gal 2, ali to je verovatno zbog različitih perspektiva
  - a. različite namere Luke i Pavla
  - b. činjenice da je moguće da se Gal 2 odvija u vremenu pre sabora opisanog u Dap 15, ali povezano sa njim.

PROUČAVANJE REČI I IZRAZA

SSP: DELA 14:1-7

¹U Ikoniumu Pavle i Varnava udoše u judejsku sinagogu, i onde su tako govorili da je poverovalo silno mnoštvo Judeja i Grka. ²A Judeji koji nisu poverovali podbuniše i ogorčiše duše pagana protiv braće. ³Ipak, Pavle i Varnava ostadoše onde dugo i smelo su govorili o Gospodu, koji je potvrđivao Reč o svojoj milosti dajući im da svojim rukama čine znamenja i čuda. ⁴A među stanovnicima grada nastade podvojenost: jedni su bili na strani Judeja, drugi na strani apostola. ⁵Kad su pagani i Judeji, zajedno sa svojim poglavarima, krenuli da ih zlostavljaju i kamenuju, ⁶oni to doznaše pa pobegoše u likaonske gradove Listru i Dervu i njihovu okolinu, ⁷i onde su propovedali evanđelje.

14:1 “Ikoniumu” Postoji ne-kanonska knjiga iz drugog veka poznata kao *Dela Pavla i Tekle (The Acts of Paul and Thekla)*, koja navodno govori o Pavlovim aktivnostima u Ikoniumu. Moguće je da ona sadrži jedini zabeležen opis Pavlovog fizičkog izgleda: nizak, ćelav, krivonog, sa gustim obrvama i izbuljenim očima. Nije nadahnut, a ipak govori o uticaju apostola Pavla na područje Male Azije. Većina ove oblasti bila je u rimskoj provinciji Galatiji.

▣ **“udoše u judejsku sinagogu”** Ovo je bio uobičajen obrazac Pavla i Varnave. Ovi slušaoci, i Jevreji i Grci, bili su upoznati sa starozavetnim proroštvima i obećanjima.

▣ **“poverovalo silno mnoštvo Judeja i Grka”** Ovaj izraz pokazuje svrhu Dela. Evanđelje se vrtoglavo širi među različitim grupama. Ljudi počinju da shvataju implikacije starozavetnih obećanja za celo čovečanstvo (up. 1. Mojs 3:15; 12:3).

Ove sumarne izjave o brzom rastu crkve karakteristične su za Lukine tekstove.

14:2 “Judeji koji nisu poverovali” Karakteristično za spasenje jeste da su “poverovali” (up. Dap 14:1), za duhovno slepilo i nepokornost su karakteristični “neposlušnost” ili “nevera”. Osoba koja odbije da primi evanđelje osuđena je na slepilo i izgubljenost!

Luka beleži zlobno neprijateljstvo neverujućih Jevreja i aktivan progon. Njihovo odbijanje je otvorilo vrata vere paganima (up. Rim 9-11).

▣ **“podbuniše”** Ovo je čest GLAGOL u Septuaginti za pobunu (up. 1. Sam 3:12; 22:8; 2. Sam 18:31; 22:49; 1. Let 5:26), ali se u NZ koristi samo u Dap 13:50 i ovde.

▣ **“ogorčiše”** Ovo je još jedan čest termin u Septuaginti, koji se koristi da opiše zle i nasilne ljude koji ugnjetavaju druge. Luka često koristi ovaj termin u Delima (up. Dap 7:6,19; 12:1; 14:2; 18:10).

14:3 Bog koristi čuda da potvrdi svoj milostivi karakter i istinitost evanđelja Isusa Hrista u ovoj novoj oblasti (up. Dap 4:29-30; Jev 2:4).

14:4 “među stanovnicima grada nastade podvojenost” Reč istine uvek stvara podele (up. Dap 17:4-5; 19:9; 28:24; Mt 10:34-36). Neki Jevreji iz sinagoge su poverovali, ali su drugi počeli da se bore protiv evanđelja.

▣ **“na strani apostola”** Ovo se odnosi i na Pavla i na Varnavu. Luka jedino u ovom poglavlju (tj. 14:4 i 14) koristi ovaj termin da bi označio nekog drugog, a ne prvobitnih dvanaest apostola. Varnavu naziva apostolom (up. Dap 14:14). Ovo je takođe implicirano u 1. Kor 9:5-6. Ovo je očigledno šire značenje pojma “apostol”, koje ne obuhvata samo prvobitnu dvanaestoricu. I za Jakova Pravednog (Isusovog polubrata) se kaže da je apostol u Gal 1:19; Silvan i Timotej su nazvani apostolima u 1. Sol 1:1, zajedno sa 2:6 (2:7 u svim korištenim srpskim prevodima); Andronik i Junije (DK: Junija), su nazvani apostolima u Rim 16:6-7; a Apolos u 1. Kor 4:6-9.

Prvobitnih dvanaest apostola su jedinstveni. Kada su oni umirali, niko ih nije zamenjivao (osim Matije koji je zamenio Judu, up. Dap 1). Međutim, postoji stalni dar apostolstva koji se spominje u 1. Kor 12:28 i Ef 4:11. NZ ne daje dovoljno informacija koje opisuju uloge ovog dara. Vidite sledeću posebnu temu.

POSEBNA TEMA: POSLATI (*APOSTELLŌ*) (SPECIAL TOPIC: SEND (*APOSTELLŌ*))

14:5 “zajedno sa svojim poglavarima” Ovo se može odnositi na gradske vođe ili na vođe sinagoge. Neki rani prepisivači i savremeni tumači govore o dva progona, (1) Dap 14:2 i (2) Dap 14:5, ali ovaj kontekst ukazuje samo na jedan.

SSP, NSP	zlostavljaju
DK	dosade
DS, EC	zlostave

Grčki termin *hubrizō* je intenzivniji od “zlostavljaju”, mogući prevodi su “pobesneti i izgubiti kontrolu” ili “počiniti nasilje”. Često se koristi u Septuaginti. Luka često koristi ovaj termin, sa tri značenja.

1. uvreda, Lk 11:45
2. nasilje, Lk 18:32; Dap 14:5
3. gubitak imovine, Dap 27:10,21

▣ **“kamenuju”** Ovaj drugi opisni termin pokazuje koliko nasilno su oni planirali da napadnu vernike. Moguće je da je jevrejski deo odabrao upravo ovaj način zbog njegove starozavetne veze sa bogohuljenjem (tj. 3. Mojs 24:16; Jn 8:59; 10:31-33).

14:6 “pobegoše u likaonske gradove Listru i Dervu” Ikonium je bio u Frigiji. Bio je u blizini granice sa drugom rasnom grupom. Ovaj detalj pokazuje istoričnost Dela.

14:7 GLAGOL je PERIFRASTIČAN PERFEKT SREDNJI, što znači da su propovedali iznova i iznova. Ovo je tema Pavlovih misionarskih putovanja (up. Dap 14:21; 16:10). Oni koji su poverovali u Hrista su u njegovim propovedima takođe čuli i hitnost i nužnost da drugima prenesu evanđelje. To je bio, i još uvek jeste, prioritet (up. Mt 28:19-20; Lk 24:47; Dap 1:8)!

SSP: DELA 14:8-18

⁸A u Listri je sedeo jedan čovek kome su noge bile oduzete; bio je hrom od rođenja i nikad nije prohodao. ⁹Dok je slušao Pavla kako govori, Pavle ga prodorno pogleda i vide da veruje u izlečenje, ¹⁰pa veoma glasno reče: “Osovi se na svoje noge!” I čovek skoči i prohoda. ¹¹Kad je narod video šta je Pavle učinio, povika na likaonskom: “Bogovi su postali slični ljudima i sišli k nama!” ¹²Varnavu nazvaše Zevsom, a Pavla Hermesom,

pošto je on bio glavni govornik. ¹³A sveštenik Zevsovog hrama, koji se nalazio odmah pored grada, dovede bikove i donese vence na gradsku kapiju pa htjede s narodom da im prinese žrtvu. ¹⁴Kad su apostoli Varnava i Pavle čuli za to, razderaše svoju odeću pa uleteše među narod, vičući: ¹⁵”Ljudi, šta to radite? I mi smo samo ljudi kao i vi. Mi vam propovedamo evanđelje da se od ovih ispraznosti okrenete živome Bogu, KOJI JE STVORIO NEBO, ZEMLJU I MORE, I SVE U NJIMA. ¹⁶On je u prošlosti pustio sve narode da idu svojim putem, ¹⁷ali vas ipak nije ostavio bez svedočanstva o sebi: on vam čini dobro, daje vam kišu sa neba i rodne godine, obilje hrane i radost u srcu.” ¹⁸I jedva su ih ovim rečima odvratili da im ne prinesu žrtvu.

14:8 “u Listri” Ovo je bio Timotejev rodni grad (up. Dap 16:1). Ovo je rimska kolonija koju je uspostavio August, 6. g.n.e. Verovatno tu nije postojala sinagoga, te su Pavle i Varnava propovedali na ulici.

▣ Nije postojala mogućnost prevare ili iluzije (up. Dap 3:2). Upotrebljena su tri specifična opisna izraza o trajnom stanju ovog čoveka.

1. noge bile oduzete
2. hrom od rođenja
3. nikad nije prohodao

▣ **“oduzete”** Termin *adunatos* obično znači “nemoćno” ili doslovno “nemoguće” (up. Lk 18:27; Jev 6:4,18; 10:4; 11:6), ali Luka ga ovde koristi u medicinskom smislu, da označi impotentnost ili slabost (up. Rim 8:3; 15:1).

Zanimljivo je to što Luka na mnoge načine pravi paralelu između Petrove i Pavlove službe. Petar i Jovan su iscelili oduzetog čoveka u Dap 3:1-10, a sada to isto čine Pavle i Varnava.

14:9 “prodorno pogleda” Luka često koristi ovaj izraz (up. Dap 3:4; 10:4). Vidite belešku kod Dap 1:10. Pavle je video da ovaj čovek pažljivo sluša. Zbog toga mu je on naredio da ustane i prohoda (up. stih 10) i on je to i učinio!

▣ **“vide da veruje u izlečenje”** Ovo se koristi u starozavetnom smislu termina “spasiti“, za fizičko izlečenje. Primitite da ga je Pavle mogao izlečiti zbog njegove vere. Ovo je često, ali ne isključivo, slučaj u NZ (up. Lk 5:20; Jn 5:5-9). Čuda su imala nekoliko uloga:

1. da pokažu Božiju ljubav
2. da pokažu moć i istinu evanđelja
3. da pouče i ohrabre druge prisutne vernike

14:11 “na likaonskom” Očigledno je da Pavle i Varnava nisu razumeli šta masa govori. Ovo je bio lokalni jezik te oblasti.

14:12 “Varnavu nazvaše Zevsom, a Pavla Hermesom, pošto je on bio glavni govornik” Lokalna tradicija je tvrdila da grčki bogovi često u ljudskom obliku posećuju ljude (up. Ovid (Ovidius), *Metamorfoze (Metamorphoses)* 8:626 i dalje). Na osnovu lokalnih natpisa saznajemo da je ovo bilo područje gde su slavljani Zevs i Hermes (up. Dap 14:13). Primitite da je prvo naveden Varnava. To je verovatno zato što su Pavla, kao govornika, ovi pagani poistovetili sa Hermesom (Merkurom); tihi Varnava je dakle morao biti vrhovni bog Zevs (Jupiter).

14:13 “kapiju” Moguće je da se ovo odnosi na gradsku kapiju ili, verovatnije, na Jupiterov (Zevsov) hram, koji je bio smešten direktno izvan gradske kapije, okrenut ka njoj. To je bilo vreme velike zbrke i nerazumevanja.

14:14 “apostoli” Vidite belešku kod Dap 14:4.

▣ **“razderaše svoju odeću”** Ovo je jevrejski znak za tugovanje i za bogohuljenje (up. Mt 26:65; Mk 14:63). Na osnovu njega, ovi pagani su sigurno shvatili da rade nešto pogrešno.

▣ **“uleteše među”** Ovo je termin koji se često koristi u Septuaginti za “iskakanje” ili “istrčavanje”, ali je u NZ upotrebljen samo ovde. Pavle i Varnava su poskočili i utrčali u masu.

14:15-17 Ovo je sažetak Pavlove prve propovedi paganima. Veoma podseća na njegovu propoved na Areopagu (up. Dap 17:22-33).

14:15

SSP, NSP

DK

DS

EC

mi smo samo ljudi kao i vi

I mi smo kao i vi smrtni ljudi

I mi smo smrtni ljudi, kao i vi

i mi smo ljudi - kao i vi

Upotrebljen je termin *homoioopathēs*, složenica reči “iste” i “strasti”. On je upotrebljen samo ovde i u Jak 5:17 u NZ. Lokalci su mislili da su Pavle i Varnava bogovi (*homoioōthentes*, up. Dap 14:11), što znači “napravljeni kao” ljudi. Pavle koristi reč sa istim korenom da ukaže na njihovu zajedničku ljudskost. Luka pokazuje poniznost Pavla i Varnave, nasuprot Irodu Antipi u Dap 12:20-23.

▣ **“da se od ovih ispraznosti okrenete** “ Termin “ispraznost” označava nešto prazno, nepostojeće, rupu. Pavle se direktno suočava sa njihovim sujevernim paganstvom.

▣ **“živome Bogu”** Ovo je igra reči sa rečju Jahve (*YHWH*), koja potiče od hebrejskog GLAGOLA “biti” (up. 2. Mojs 3:14). Jahve je večno živ, jedini živ Bog. Vidite POSEBNA TEMA: BOŽANSKA IMENA (SPECIAL TOPIC: NAMES FOR DEITY) kod Dap 1:6.

▣ **“KOJI JE STVORIO”** Ovo je citat iz 2. Mojs 20:11 ili Ps 146:6. Hebrejski termin *Elohim* (up. 1. Mojs 1:1) opisuje Boga kao stvoritelja i snabdevača (up. *Ekspozicioni biblijski komentar (The Expositor's Bible Commentary)*, vol. 1, str. 468-469), dok ga *YHWH* opisuje kao stvoritelja, otkupljivača (up. *Ekspozicioni biblijski komentar (The Expositor's Bible Commentary)*, vol. 1, str. 471-472) i saveznog Boga. Vidite posebnu temu kod Dap 1:6.

14:16 “On je u prošlosti pustio sve narode da idu svojim putem” Moguće je da je ovaj izraz aluzija na 5. Mojs 32:7-8, gde Mojsije tvrdi da Gospod postavlja granice narodima. Teološki, ovo potvrđuje Božiju brigu i staranje o narodima (paganima, up. Robert Girdlstone (Robert Girdlestone), *Sinonimi Starog zaveta (Synonyms of the Old Testament)*, str. 258-259).

Bog želi da ga svi upoznaju, ali je zbog pada čovečanstvo podložno sujeverju i idolopoklonstvu (up. Rim 1:18-2:29). Međutim, On ne odustaje od ljudi (up. Dap 14:17).

Pagansko nepoznavanje Boga se poredi sa jevrejskim poznavanjem Boga. Ironija je u tome što su pagani masovno odgovarali sa verom u evanđelje, dok su ga Jevreji masovno odbijali i proganjali (up. Rim 9-11).

14:17 “ali vas ipak nije ostavio bez svedočanstva o sebi” Ovo je koncept prirodnog otkrivenja (up. Ps 19:1-6; Rim 1:19-20; 2:14-15). Svi ljudi znaju nešto o Bogu na osnovu stvaranja i unutrašnjeg moralnog svedoka.

▣ **“kišu... hrane”** Lokalna paganska tradicija kaže da je Zevs ljudima darivao kišu, a Hermes hranu. Pavle, na osnovu 5. Mojs 27-29, potvrđuje da Bog ima kontrolu nad prirodom. Ovi pagani nisu poznavali Boga, te su savezne kletve iz 5. Mojsijeve zamenjene Božijim strpljenjem (up. Dap 17:30; Rim 3:25; 4:15; 5:13). Pavle je bio jedinstven Božiji odabir (apostol paganima) za doseganje naroda! Pavle koristi Božije stvaranje i ono što nam daje kroz prirodu (up. Ps 145:15-16; 147:8; Jer 5:24; Jona 1:9) kao dodirnu tačku sa njima. Zanimljivo je da u ovom sažetku propovedi nema ništa o samom evanđelju. Možemo pretpostaviti da je Pavle nastavio sa istim tokom misli kao i u svojoj atinskoj propovedi iz Dap 17:16-34. Pitamo se da li je Luka dobio ovaj sažetak od Pavla ili možda od Timoteja (to je bio njegov dom).

14:18 Ovo je detalj direktnog svedoka.

SSP: DELA 14:19-23

¹⁹Ali, tada stigoše neki Judeji iz Antiohije i Ikoniuma i nagovoriše narod pa kamenovaše Pavla i odvukoše ga van grada, misleći da je mrtav. ²⁰Kad su se učenici okupili oko njega, on ustade i uđe u grad, a sutradan s Varnavom ode u Dervu. ²¹Pošto su objavili evanđelje u tom gradu i stekli mnogo učenika, vratiše se u Listru, Ikonium i Antiohiju. ²²Učvršćujući duše učenika, hrabрили su ih da ostanu u veri i govorili da u Božije carstvo treba ući kroz mnoge nevolje. ²³Po crkvama im postaviše starešine i, uz molitvu i post, poveriše ih Gospodu, u koga su verovali.

14:19 Jevrejska opozicija u gradovima u kojima je Pavle propovedao bila je ujedinjena u stalnim napadima na njega (up. 2. Kor 4:7-15; 6:3-10; 11:23-30). Primitite da su oni napadali Pavla, a ne Varnavu. Primitite takođe i nestalnost paganske mase.

Pavle i Varnava su u jednom trenutku veličani kao bogovi, a u sledećem su kamenovani!

▣ **“kamenovaše Pavla”** Ovo nije bilo čudo oživljavanja, nego beleška o Pavlovoj fizičkoj izdržljivosti i hrabrosti (up. Dap 14:20-21). O istom ovom događaju govore 2. Kor 11:25 i Gal 6:17. Kamenovanje koje je planirano u Dap 14:5 sada je postalo stvarnost!

14:20 “učenici okupili oko njega” Iako to nije precizno navedeno, mislim da je ovo bio molitveni skup, na kojeg je Bog čudesno odgovorio. Primitite kako je progon i dalje mehanizam/motiv za širenje evanđelja (tj. novi grad).

14:21 “Pošto su objavili evanđelje u tom gradu” Ovo se odnosi na Dervu (up. Dap 14:20). Ovaj grad je takođe bio u likaonijskom delu rimske provincije Galatije. Ovo je najistočniji deo do kojeg su Pavle i Varnava došli na svom misionarskom putovanju.

Ovaj grad je takođe predivno odgovorio na evanđelje i mnogi su spaseni.

▣ **“vratite se u Listru, Ikonium i Antiohiju”** Izgleda da oni nisu javno propovedali tokom svojih poseta u povratku, nego su privatno organizovali i ohrabivali vernike (up. Dap 14:22-23).

14:22 Ovaj stih sažima Pavlovu poruku o učenishtvu. Primitite da naglašava (1) istrajnost i (2) nevolje. Vernici sazrevaju kroz iskušenja (up. Rim 5:3-4; 8:17-18; 1. Sol 3:3; 2. Tim 3:12; Jak 1:2-4; 1. Pet 4:12-16).

▣ **“Učvršćujući”** Ovaj termin je nekoliko puta upotrebljen u Septuaginti u smislu “postaviti na“ ili “uspostaviti“. Luka nekoliko puta koristi ovaj termin da bi opisao Pavlovu službu praćenja učenika (up. Dap 14:22; 15:32,41; 18:23).

▣ **“duše učenika”** Termin duša (*psuchē*) se koristi u smislu osobe ili njenih mentalnih aktivnosti. Ovo ne podrazumeva grčki koncept da svaka osoba ima besmrtnu dušu, nego hebrejski koncept duše (*nephesh*, BDB 659, KB 711-713, up. 1. Mojs 2:7), način za označavanje ljudskog bića (up. Dap 2:41; 3:23; 7:14; 14:2,22; 15:24; 27:37).

▣ **“hrabрили su ih da ostanu u veri”** Vidite sledeću posebnu temu.

POSEBNA TEMA: ISTRAJNOST (SPECIAL TOPIC: PERSEVERANCE).

▣ **“Božije carstvo”** Ovaj izraz je teško protumačiti. Isus ga je često koristio za svoju službu. Međutim, očigledno je da apostoli nisu shvatili njegov značaj (up. Dap 1:3,6). U Delima se koristi skoro kao sinonim za evanđelje (up. Dap 8:12; 19:8; 20:25; 28:23,31). Međutim, u Dap 14:22 on ima i eshatološke implikacije. To je tenzija između “već“ (up. Mt 12:28; Lk 16:16) i “ne još“ (up. Mt 24:14,30,36-37; 25:30,31; 2. Pet 1:11) koja je karakteristična za ovo doba. Vidite posebnu temu kod Dap 2:17. Carstvo je već došlo u Isusu Hristu (tj. u Prvom dolasku), ali ćemo živeti u njemu u budućnosti (tj. u Drugom dolasku).

14:23 “postaviše starešine” Termin “starešine” (*presbuteros*) je sinonim termina “episkopi” (*episkopos*) i “pastori” (*poimenos*) u NZ (up. Dap 20:17,28 i Tit 1:5,7). Termin “starešine” ima jevrejsku pozadinu (up. Robert Girdlestoun (Robert Girdlestone), *Sinonimi Starog zaveta (Synonyms of the Old Testament)*, str. 244-246 i Frank Stag (Frank Stagg), *Novozavetna teologija (New Testament Theology)*, str. 262-264), dok termini “biskup” ili “nadglednik” potiču iz grčkih gradova-država. U NZ se navode samo dve crkvene pozicije: pastori i đakoni (up. Fil 1:1).

Termin “postaviti” može značiti “odabrati pokazivanjem rukom” (up. 2. Kor 8:19 i Luv (Louw) i Nida (Nida), *Grčko-engleski leksikon (Greek-English Lexicon)*, str. 363, 484). Termin se kasnije koristi za “rukopoloženje” od strane ranih crkvenih otaca. Stvarno pitanje je kako se u ovaj kontekst uklapa “odabir glasanjem“? Čini se da je neprimereno da glasaju ove nove crkve (iako su jerusalimske crkve glasale oko Sedmorice u Dap 6 i crkva glasa da odobri Pavlovu službu paganima u Dap 15).

F. F. Brus (F. F. Bruce), *Odgovori na pitanja (Answers to Questions)*, str. 79: “prvobitno je označavao postavljanje ili odabir pokazivanjem rukom (doslovno pružanjem ruke), ali je izgubio svoju specifičnu snagu u novozavetno vreme, te je počeo da znači samo ‘postaviti’ bez obzira na proceduru“. Ne možemo potvrditi niti odbaciti grupno crkveno odlučivanje na osnovu upotrebe ovog termina u NZ.

Primitite da Pavle upućuje Tita da postavi “starešine“ na Kritu, ali Timoteju kaže da pusti crkve u Efesu da odaberu osobe sa određenim kvalifikacijama (up. 1. Tim 3). U novim oblastima su vođe postavljane, ali su u već postojećim oblastima lokalne crkve imale priliku da vide leaderske osobine svojih članova i da same odaberu.

Primitite da je Pavlova misionarska strategija da uspostavi lokalne crkve koje će nastaviti sa širenjem evanđelja i stvaranjem učenika u svom području (up. Mt 28:19-20). Ovo je Božiji metod za doseganje celog sveta (tj. lokalne crkve)!

▣ **“crkvama”** Vidite posebnu temu kod Dap 5:11.

▣ **“uz molitvu i post”** Moguće je da je ovo namerna paralela sa 13:2-3. Pavle je iskusio moć i vođstvo Duha u Antiohiji. Nastavio je sa istim duhovnim obrascem. Morali su se pripremati da bi im Bog otkrio svoju volju. Vidite POSEBNA TEMA: POST (SPECIAL TOPIC: FASTING) kod Dap 13:2.

▣ **“u koga su verovali”** Ovo je AKTIVNI INDIKATIV PLUSKVAMPERFEKTA, koji ukazuje na radnju koja je završena u prošlosti. Ove nove vođe su već neko vreme verovali i dokazale su da odano ispoljavaju svoje leaderske kvalitete.

Ova gramatička konstrukcija povezivanja *eis* sa *pisteuō* (up. Dap 10:43) karakteristična je za Jovanove tekstove, ali je prisutna i u Pavlovim (up. Rim 10:14; Gal 2:16; Fil 1:29) i Petrovim (up. 1. Pet 1:8). Vidite relevantne posebne teme kod Dap 3:16 i 6:5.

▣ **“poveriše ih Gospodu”** Ovo se ne odnosi na neki vid rukopoloženja. Isti GLAGOL je upotrebljen u Dap 14:26 za Pavla i Varnavu, kao i u Dap 20:32 za one koji su već bili starešine. Rukopoloženje je korisno u tom smislu što naglašava istinu da Bog poziva ljude da preuzmu leaderske uloge. Negativno je i nebiblijski, ukoliko to doprinosi podelama među vernicima. Svi vernici su pozvani i imaju darove da služe (up. Ef 4:11-12). U NZ ne postoji podela na sveštenike i laike.

SSP: DELA 14:24-28

²⁴Prošavši kroz Pisidiju, stigoše u Pamfiliju. ²⁵Kad su objavili Reč u Pergu, odoše u Ataliju ²⁶pa odande otploviše za Antiohiju, gde su bili povereni Božijoj milosti za delo koje su sada završili. ²⁷Kad su stigli, okupiše crkvu i izvestiše o svemu što je Bog učinio preko njih i kako je i paganima otvorio vrata vere. ²⁸Potom duže vreme ostadoše onde s učenicima.

14:24 Brdovita provincija Pisidija bila je smeštena severno od priobalne provincije Pamfilije. Perga je bila glavni grad ove oblasti. Izgleda da je Pavle ranije samo prošao kroz ovaj grad (up. Dap 13:13), ali se sada vratio i propovedao evanđelje (up. Dap 14:25).

14:25 “Ataliju” Ovo je bila luka Perge.

14:26 “otploviše za Antiohiju” Nisu se vratili na Kipar. Varnava će se vratiti nakon rasprave sa Pavlom oko Jovana Marka (up. Dap 15:36-39).

▣ **“povereni Božijoj milosti”** GLAGOL je PERIFRASTIČAN PLUSKVAMPERFEKT PASIVNI. Ovo prvo misionarsko putovanje, pokrenuto i vođeno Duhom, doživelo je veličanstven uspeh.

14:27 “okupiše crkvu i izvestiše o svemu što je Bog učinio” Primitite da su oni bili odgovorni prema crkvi. Čak je i “apostol paganima” izveštavao pred lokalnom crkvom (vidite posebnu temu kod Dap 5:11).

Oni su takođe objavili ko je zaslužan za ovaj ogroman uspeh—Gospod/Duh.

Nisu izveštavali pred vođama (up. Dap 13:1), nego pred crkvom, a kasnije su izveštavali o svojim misionarskim aktivnostima pred jerusalimskom crkvom (up. Dap 15:4), kao i pred svim ostalim crkvama na svom putu (up. Dap 15:3). Mislim da je cela crkva položila ruke na njih i poslala ih na putovanje.

▣ **“kako je i paganima otvorio vrata vere”** Pavle često koristi izraz “vrata vere” (up. 1. Kor 16:9; 2. Kor 2:12; Kol 4:3; vidite i Otk 3:8). Bog je kroz evanđelje otvorio vrata celom čovečanstvu, vrata koja niko neće zatvoriti. Sada se ostvaruju sve implikacije Isusovih reči iz Dap 1:8.

PREDLOZI ZA RAZGOVOR

Ovo je vodič za proučavanje sa komentarima, što znači da ste vi odgovorni za svoje lično tumačenje Pisma. Činite to u svetlu objave koju imate. Vi, Pismo i Sveti Duh ste prioriteta u tumačenju. Ne smete to prepustiti komentatoru.

Ovi predlozi za razgovor vam mogu pomoći da razmislite o osnovnim temama ovog dela knjige. Njihova svrha je da vas podstaknu na razmišljanje i nemaju definitivne odgovore.

1. Predstavite nacrt Pavlovog prvog misionarskog putovanja po geografskim mestima.
2. Predstavite nacrt obe Pavlove propovedi; propovedi Jevrejima i propovedi paganima.
3. Kako je post povezan sa savremenim hrišćanima?
4. Zašto je Jovan Marko napustio misionarski tim?

DELA 15

PODELA PARAGRAFA U SAVREMENIM ENGLLESKIM PREVODIMA

UBS ⁴	NKJV	NRSV	TEV	NJB
Jerusalimski sabor 15:1-5	Sukob oko obrezivanja 15:1-5	Neslaganje oko primanja pagana 15:1-5	Sastanak u Jerusalimu 15:1-2 15:3-5	Rasprava u Antiohiji 15:1-2 15:3-4 Rasprava u Jerusalimu 15:5-7a
15:6-11	Jerusalimski sabor 15:6-21	15:6-21	15:6-11	Petrov govor 15:7b-11
15:12-21			15:12-18	15:12 Jakovljevi govor 15:13-18
(16-18)	(16-18)	(16-18)		15:19-21
Odgovor sabora 15:22-29	Jerusalimski dekret 15:22-29	15:22-29	15:19-21 Pismo paganskim vernicima 15:22-29	Apostolsko pismo 15:22-29
15:30-35	Nastavak službe u Siriji 15:30-35	15:30-35	15:30-34 15:35	Delegati u Antiohiji 15:30-35
Pavle i Varnava se razdvajaju 15:36-41	Podela oko Jovana Marka 15:36-41	Odlazak na drugo misionarsko putovanje 15:36-41	Pavle i Varnava se razilaze 15:36-41	Pavle se odvaja od Varnave i bira Silu 15:36-38 15:39-40

TREĆI KRUG ČITANJA (iz Vodiča za dobro čitanje Svetog pisma)

PRAĆENJE NAMERE IZVORNOG AUTORA NA NIVOU PARAGRAFA

Ovo je vodič za proučavanje sa komentarima, što znači da ste vi odgovorni za svoje lično tumačenje Pisma. Činite to u svetlu objave koju imate. Vi, Pismo i Sveti Duh ste prioriteta u tumačenju. Ne smete to prepustiti komentatoru. Pročitajte poglavlje bez prekidanja. Odredite teme. Uporedite vašu podelu tema sa navedenih pet prevoda. Podela na paragrafe nije nadahnutna, ali je ključna za praćenje namere izvornog autora, što je suština tumačenja. Svaki paragraf ima jednu i samo jednu temu.

1. Prvi paragraf
2. Drugi paragraf
3. Treći paragraf
4. Itd.

KONTEKSTUALNI UVIDI

- A. Ovo poglavlje se često zove "Jerusalimski sabor".
- B. Ovo je bila značajna prekretnica, teološki preokret u metodama i ciljevima rane crkve. U nekom smislu, ovo je stapanje dva hrišćanska centra, Jerusalima i Antiohije.
- C. Čini se da je obraćenje ne-Jevreja u Dap 8-11 bilo dozvoljeno kao izuzetak (oni to nisu bili u potpunosti, nisu praktikovali paganstvo), a ne kao nova politika koju treba aktivno sprovoditi (up. 11:19).
- D. Vode se rasprave o odnosu ovog poglavlja i Poslanice Galaćanima 2. Moguće je da su Dela 15 ili 11:27-30 pozadina za Gal 2. Vidite Uvod u Dela 14, C.

E. Zanimljivo je da se ponavljanje znaka Pedesetnice, govorenje u jezicima, (Dap 2, 8 & 10; moguće i Dap 15:8) uopšte ne spominje kao dokaz za spasenje neznabožaca (tj. pagana).

PROUČAVANJE REČI I IZRAZA

SSP: DELA 15:1-5

¹A neki dođoše iz Judeje pa počeše da uče braću: “Ako se ne obrežete po Mojsijevom običaju, ne možete se spasti.” ²Kad je između njih i Pavla i Varnave nastala nemala rasprava i prepirka, odrediše Pavla, Varnavu i još neke da, zbog ovog spora, odu u Jerusalem apostolima i starešinama. ³Tako ih je crkva ispratila na put, a oni su, prolazeći kroz Finikiju i Samariju, pričali o obraćenju pagana, što je svu braću veoma obradovalo. ⁴Kad su stigli u Jerusalem, primiše ih crkva, apostoli i starešine, a oni izvestiše šta je Bog učinio preko njih. ⁵Ali, ustadoše neki vernici iz farisejske stranke pa rekoše: “Pagani treba da se obrežu i da im se naredi da se drže Mojsijevog zakona.”

15:1 “neki dođoše iz Judeje” Ovaj paragraf se odnosi na događaje iz Antiohije. “Neki” se odnosi na grupu verujućih Jevreja koji su bili posvećeni i judaizmu i Isusu. Za njih je Isus bio ostvarenje starozavetne vere (up. Mt 5:17-19), a ne njen protivnik ili zamena za nju (up. Dap 11:2; 15:5; Gal 2:12). Njihova teologija je bila povezana sa lažnim jevrejskim učiteljima (judaistima) o kojima se govori u Poslanici Galaćanima. Oni su bili na neki način povezani sa jerusalimskom crkvom (up. Dap 15:24), ali nisu bili njeni zvanični predstavnici.

DK i NASB prevod je “sišavši iz Judeje”. Ako pogledate mapu, ovo je kretanje ka gore, ne ka dole. Ali je za Jevreje svako udaljavanje od Jerusalima bilo teološki “silazak” (up. Dap 15:2).

▣ **“počeše da uče”** Ovo je IMPERFEKAT, što može da označava (1) da su počeli da uče (2) da su učili iznova i iznova.

▣ **“Ako se ne obrežete”** Ovo je KONDICIONALNA REČENICA TREĆEG TIPa, što označava potencijalnu buduću radnju. Obrezanje je bilo savezni znak za Avraama i njegove potomke (up. 1. Mojs 17:10-11). U judaizmu ovo nije bilo minorno pitanje, nego je bilo povezano sa samim spasenjem. Ovi ljudi su verovali da je judaizam jedini put ka Gospodu (up. Dap 15:5). Ovakvi ljudi su kasnije postali poznati kao judaisti (up. Gal 1:7; 2:4). Oni su verovali u Hrista uz pridržavanje Mojsijevog zakona (up. Dap 15:5). Pravednost je bila zasnovana na njihovim postignućima, nije bila Božiji besplatan dar. Odnos osobe sa Bogom su zasnivali na njenim postignućima (up. Rim 3:21-30; Gal 5:2-9). Pravo pitanje je bilo ko su “Božiji ljudi” i koje su njihove karakteristike?

15:2 “Pavla i Varnave nastala nemala rasprava i prepirka” Luka koristi izraz “nemala rasprava” da pokaže ekstremne emocije (up. Lk 23:19,25; Dap 15:2; 19:40; 23:7,10; 24:5). Ova rasprava je imala suštinski značaj! Bila je usmerena na samu srž poruke evanđelja:

1. Kako neko može biti opravdan pred Bogom?
2. Da li je novi savez neodvojivo povezan sa savezom sa Mojsijem?

Doslovan prevod jeste “rasprava i prepirka nemala”, *Jungov doslovan prevod Biblije (Young's Literal Translation of the Bible)*, str. 95, navodi “nemala rasprava i prepirka”. Ova literarna tehnika izražavanja nečega kroz negativno umanjivanje je karakteristična za Lukine tekstove. Vidite belešku kod Dap 12:18.

▣ **“odrediše” (NASB “braća odrediše”)** Ovo se odnosi na “crkvu” (up. Dap 15:3). U Dap 15 postoji nekoliko grupa koje su povezane sa različitim stilovima vođstva i crkvenog odlučivanja.

1. U stihovima 2,3,12 i 22 spominje se kongregacijski autoritet.
2. U stihovima 6 i 22 spominje se apostolski ili episkopalni autoritet (tj. Jakov), što je rimokatolički ili anglikanski metod crkvenog odlučivanja.
3. U stihovima 6 i 22 spominje se autoritet starešina. Čini se da je ovo paralelno sa prezbiterkim crkvenim odlučivanjem.

Novi zavet beleži sve ove strukture crkvenog odlučivanja. Postoji razvoj od autoriteta apostola (koji će jednog dana umreti) ka autoritetu kongregacije, gde su pastori katalizatori vođstva (up. Dap 15:19).

Po mom mišljenju, struktura crkvenog odlučivanja nije toliko važna, koliko je važna duhovnost vođa. Za evanđelje je najvažnije Veliko poslanje i vođe ispunjene duhom. Određeni oblici crkvenog odlučivanja dolaze i odlaze, obično na osnovu kulturno-političkog modela.

▣ **“i još neke”** A. T. Robertson (A. T. Robertson), *Slike rečima u Novom zavetu (Word Pictures in the New Testament)*, str. 224, daje zanimljiv komentar o ovom stihu, “Tit (Gal 2:1,3) je sigurno Grk, a verovatno je i Lukin brat koji se ne spominje u Delima.” Ovo je moguće, ali se zasniva na nekoliko pretpostavki. Moramo biti oprezni sa tim zato što to što tekst (sa našim pretpostavkama) može značiti ili ukazivati na nešto, to ne znači da je to sigurno tako! Moramo se zadovoljiti sa tekstom prvobitnog autora i ne širiti svoje pretpostavke, koliko god da su one osnovane.

▣ **“apostolima”** Nije definisana struktura vođstva u jerusalimskoj crkvi. Čini se da nekoliko tekstova ukazuje na to da je vođa bio Jakov, Isusov polubrat. To se čini verovatnim i u ovom poglavlju. A ipak, postojale su i druge grupe vođa (up. Dap 15:4,22):

1. dvanaestorica
2. lokalne vođe
3. crkva u celini

Nije sigurno kakav je odnos Jakova sa tim grupama. On se naziva apostolom u Gal 1:19. Takođe je moguće da je on bio odabran kao vođa grupe starešina (up. Petar za sebe kaže da je starešina u 1. Pet 5:1; Jovan za sebe kaže da je starešina u 2. Jn 1 i 3. Jn 1).

▣ **“starešinama”** U ovom kontekstu “starešine” se odnose na stariju grupu vođa kreiranu po obrascu iz sinagoge. Vidite belešku kod Dap 11:30 ili 14:23.

15:3 “crkva” Vidite posebnu temu kod Dap 5:11.

▣ **“a oni su, prolazeći kroz Finikiju i Samariju”** Ovo je INDIKATIV IMPERFEKTA SREDNJI. Finikija je uglavnom bila paganska, dok su u Samariji živeli i Jevreji i pagani. Obe ove oblasti su već ranije bile evangelizovane (up. Dap 8:5 i dalje; 11:19).

▣ **“pričali o obraćenju pagana”** Čini se da su Pavle i Varnava sve crkve sa kojima su dolazili u kontakt izveštavali o veličanstvenom Božijem uspehu među paganima. Za ljude koji su poznavali SZ, obraćenje pagana (“naroda”) je bilo ispunjenje proroštva (tj. Is 2:2-4; 42:6; 49:6)!

Takođe je moguće da su naširoko izveštavali o uspehu misije da ne bi jerusalimska crkva mogla da tiho i tajno odbaci ovo pitanje (up. Dap 21:18-20).

▣ **“što je svu braću veoma obradovalo”** Ovo su bile paganske oblasti. Crkve su bile mešovite. Njihov odgovor je proročki podsetnik za jerusalimsku crkvu. Globalnu misiju koju su započeli Grci potvrđuju grčke crkve.

15:4 “crkva, apostoli i starešine” Ovde su spomenute sve grupe koje učestvuju u crkvenom odlučivanju, kao i u stihu 22.

▣ **“izvestiše šta je Bog učinio preko njih”** Ovo je postao obrazac!

15:5 “neki vernici iz farisejske stranke” Vera (PARTICIP PERFEKTA AKTIVNI) u Isusa kao obećanog Mesiju bila je osnova crkve. Ali unutar crkve su postojala različita mišljenja o tome kako je ova vera u Hrista povezana sa savezima i obećanjima za Izrael. Ova glasna grupa (reč “ustadoše” je na grčkom stavljena na početak rečenice radi naglaska) spasenih fariseja osetila je da je SZ nadahnut i večan, te stoga mora biti zadržan (up. Mt 5:17-19)! Ljudi moraju verovati u Isusa i slušati Mojsija (tj. *dei*, treba da se [1] obrežu; [2] da im se naredi; i [3] da se drže; sva tri su INFINITIVI PREZENTA). Upravo ovo pitanje je teološki sadržaj Poslanice Rimljanima 1-8 i Poslanice Galaćanima! Vidite POSEBNA TEMA: FARISEJI (SPECIAL TOPIC: PHARISEES) kod Dap 5:34.

▣ **“treba”** Vidite belešku o *dei* kod Dap 1:16.

SSP: DELA 15:6-11

6Tada se apostoli i starešine okupiše da razmotre ovo pitanje. **7**Pošto je došlo do velike prepirke, ustade Petar pa im reče: “Braćo, vi znate da me je još od prvih dana Bog izabrao između vas da pagani iz mojih usta čuju reč evanđelja i poveruju. **8**I Bog, koji poznaje srca, potvrdio ih je davši im Svetoga Duha kao i nama, **9**i nije napravio nikakvu razliku između nas i njih, očistivši njihova srca verom. **10**Zašto, dakle, sada iskušavate Boga stavljajući učenicima na vrat jaram koji ni naši praoci ni mi nismo mogli da poneseemo? **11**Nego, verujemo da smo spaseni milošću Gospoda Isusa, baš kao i oni.”

15:6 “apostoli i starešine okupiše” Vođe su se ovde prvo okupile nasamo. Ovo ukazuje na prezbiterski način crkvenog odlučivanja.

15:7 “došlo do velike prepirke” Vođstvo nije bilo jednoglasno. Neki su se slagali sa izjavom iz Dap 15:5. Svi oni su bili iskreni vernici. Ali neki su se držali poznatog i bili zaslepljeni radikalnom prirodom evanđelja. Čak je i apostolima trebalo vremena da shvate sve implikacije (up. Dap 8:1). Primitite elemente stvaranja strukture: (1) privatna diskusija; (2) javna diskusija; (3) glasanje crkve.

▣ **“ustade Petar”** Ovo je sigurno bio način za početak obraćanja okupljenoj grupi ljudi (up. Dap 15:5). On se ovde poslednji put spominje u Delima. Priseća se svog iskustva sa Kornilijem (up. Dap 10-11).

■ **“pagani iz mojih usta čuju reč evanđelja i poveruju”** Bog je upotrebio Petra da svedoči o Njegovoj ljubavi i prihvatanju svih naroda! Bog dozvoljava tom novom radikalnom shvatanju da se razvija u etapama.

1. prvo Samarićani, Dap 8
2. etiopljanski evnuh, Dap 8
3. Kornilije, Dap 10-11

To nisu bili pagani koji su aktivno praktikovali paganstvo, nego su svi bili povezani sa judaizmom. Međutim, grupe pod brojem 1 i 3 su potvrđene iskustvom Pedesetnice, što je za ranu crkvu bio dokaz da Bog prihvata ove grupe.

15:8 “Bog, koji poznaje srca” Ovo je bio način za potvrđivanje Božijeg potpunog znanja (up. 1. Sam 1:24; 16:7; Ps 26:2; 139:1; Posl 21:2; 24:12; Jer 11:20; 17:10; Lk 16:15; Rim 8:27; Otk 2:23) o veri ovih paganskih obraćenika.

■ **“davši im Svetoga Duha”** Čini se da se ovo odnosi na istu vrstu duhovnog iskustva kao na dan Pedesetnice (“kao i nama”). Ista manifestacija Duha se dogodila u Jerusalemu, u Samariji i u Kesariji. To je za jevrejske vernike bio znak da Bog prihvata ove druge grupe ljudi (up. Dap 15:9; 11:17).

15:9 “nije napravio nikakvu razliku između nas i njih” Ovo je teološki zaključak do kojeg je Petar došao u Dap 10:28,34; 11:12. Bog ne pravi razliku među ljudima (up. Gal 3:28; Ef 3:11-4:13; Kol 3:11). Svi ljudi su sačinjeni po Njegovom obličju (up. 1. Mojs 1:26-27). Bog želi da svi ljudi budu spaseni (up. 1. Mojs 12:3; 2. Mojs 19:5-6; 1. Tim 2:4; 4:10; Tit 2:11; 2. Pet 3:9)! Bog voli ceo svet (up. Jn 3:16-17).

■ **“očistivši njihova srca verom”** Ovaj termin je upotrebljen u Septuaginti da označi levitsko očišćenje. Ukazuje na otklanjanje onoga što nas odvaja od Boga.

Isti ovaj GLAGOL je upotrebljen za Petrovo iskustvo sa čistim i nečistim životinjama u Dap 10:15 i 11:9 (na osnovu LXX, 1. Mojs 7:2,8; 8:20).

U Lukinom Evanđelju se koristi za čišćenje lepree (up. Lk 4:27; 5:12,13; 7:22; 17:14,17). Postalo je snažna metafora za čišćenje od greha (up. Jev 9:22,23; 1. Jn 1:7).

U SZ srce označava celu osobu. Vidite posebnu temu kod Dap 1:24. Ovi pagani su potpuno očišćeni i Bog ih je prihvatio kroz Hrista. Sredstvo za njihovo čišćenje je vera u poruku evanđelja.

Oni su poverovali i predali se Isusovoj ličnosti i delima i primili ih (up. Rim 3:21-5:11; Gal 2:15-21).

15:10 “Zašto, dakle, sada iskušavate Boga” Starozavetna pozadina ove izjave je 2. Mojs 17:2,7 i 5. Mojs 6:16. Ovaj grčki termin za “iskušavanje” (*peirazō*) ima konotaciju “testirati radi uništenja”. Ovo je bila ozbiljna rasprava! Vidite POSEBNA TEMA: GRČKI POJMOVI ZA TESTIRANJE I NJIHOVE KONOTACIJE (SPECIAL TOPIC: GREEK TERMS FOR TESTING AND THEIR CONNOTATIONS) kod Dap 5:9.

■ **“jaram”** Ovaj termin su rabini koristili za izgovaranje Šeme, 5. Mojs 6:4-5; stoga, on podrazumeva Zakon, pisani i usmeni (up. Mt 23:4; Lk 11:46; Gal 5:1). Isus ga koristi u Mt 11:29 za zahteve Novog saveza u Njemu.

■ **“koji ni naši praoci ni mi nismo mogli da ponese”** Ovo odražava Isusovo učenje (up. Lk 11:46). Pavle se bavi ovom temom u Poslanici Galaćanima 3. Ali u ovom slučaju je Petar taj koji, kao Jakov, oseća težinu judaizma (up. Gal 2:11-21).

Ovaj izraz potvrđuje teološku istinu da Zakon nije mogao da donese spasenje zato što palo čovečanstvo nije moglo da poštuje sveti zakon (up. Rim 7)! Spasenje se ne zasniva i ne može se zasnivati na ljudskim postignućima. Međutim, spasen vernik, koji je dobio darove i unutrašnje prisustvo Duha, mora živeti pobožnim životom (up. Mt 11:30; Ef 1:4; 2:10). Bogolikost (Hristolikost, tj. Rim 8:29; Gal 4:19; Ef 4:13) je uvek cilj hrišćanstva, zato da bismo stvorili prilike za evangelizaciju, ne zbog ličnog ponosa niti zbog osuđujućeg legalizma.

15:11 Ovo je sažetak spasenja (tj. “da smo spaseni” INFINITIV AORISTA PASIVNI) milošću po veri (za Petra up. Dap 2-3; za Pavla up. Dap 13:38-39; Rim 3-8; Gal 3; Ef 1-2). Primitite da je spasenje isto za Jevreje i za pagane (up. Rim 3:21-31; 4; Ef 2:1-10).

SSP: DELA 15:12-21

¹²Tada svi začuše pa saslušahu Varnavu i Pavla, koji ispričaše koja je sve znamenja i čuda Bog preko njih učinio među paganima. ¹³Kad su oni završili, Jakov reče: “Braćo, saslušajte me. ¹⁴Simon je opisao kako se Bog pobrinuo da između pagana izabere narod za sebe. ¹⁵A s tim u skladu su i reči proroka - kao što je zapisano: ¹⁶POSLE OVOGA ČU SE VRATITI I PONOVO PODIĆI PALI ŠATOR DAVIDOV; IZ RUŠEVINA ČU GA PODIĆI I OBNOVITI, ¹⁷DA GOSPODA POTRAŽE PREOSTALI LJUDI I SVI PAGANI KOJI NOSE MOJE IME, GOVORI GOSPOD, KOJI TO ČINI, ¹⁸A POZNATO JE ODUVEK.” ¹⁹Stoga smatram da ne treba da otežavamo onima koji se iz paganstva okreću Bogu, ²⁰nego da im se poruči da se uzdržavaju od hrane opoganjene idolima, od bluda, od mesa udavljenih životinja i od krvi. ²¹Jer, Mojsije ima svoje propovednike u svakom gradu još od najranijih vremena i svake subote se čita u sinagogama.”

15:12 “svi začuťaše pa saslušaše” Petrove reči su umirile grupu vođa. Iz konteksta se čini da su u ovom trenutku dva misionara po drugi put ponovila svoju prezentaciju misionarskog puta. Ovog puta vođe su ih saslušale! *Jeronimov komentar Biblije (The Jerome Biblical Commentary)*, vol. 2, str. 195, smatra da ovo okupljanje nije isto kao i crkveni sabor iz Dap 15:6-11. Ja mislim da jeste isto.

▣ **“Varnavu i Pavla”** Primitite da je Varnava naveden prvi, to je zato što se crkva nalazi u njegovom rodnom gradu.

▣ **“ispričaše koja je sve znamenja i čuda”** Teološka svrha govorenja u jezicima u Delima je znak Božijeg prihvatanja, te se možemo zapitati da li je ovaj znak često ponavljan radi potvrde. Sama znamenja je činio Isus (up. Dap 2:22), apostoli (up. Dap 2:43; 3:7; 4:16,30; 5:12), sedmorica (up. Dap 6:8; 8:6,13) i Pavle i Varnava (up. Dap 14:3; 15:12). Bog je tim znamenjima i čudima potvrđivao svoje prisustvo i silu u evanđelju. To su bili dodatni dokazi za judaiste da je Bog potpuno prihvatio pagane, samom svojom milošću, po veri.

15:13 “Jakov” Ovo nije apostol Jakov, zato što je on ubijen u Dap 12:1-2. Ovo je Isusov polubrat koji je postao vođa jerusalimske crkve i autor novozavetne Jakovljeve Poslanice. On je bio poznat kao “Jakov Pravedni”. Ponekad su ga zvali “kamilja kolena“ zato što se toliko često klečeći molio. Dvojica među najvažnijim jerusalimskim vođama su jasna po ovom pitanju (Petar i Jakov). Vidite posebnu temu kod Dap 12:17.

15:14 “Simon” Ovo je aramejski oblik imena Simon (*Symeon*), što je Petar (up. 2. Pet 1:1).

▣ **“između pagana izabere narod za sebe”** Ovo su naglašavali svi starozavetni proroci (npr. Is 2:2-4; 42:6; 45:20-23; 49:6; 52:10). Božiji narod su oduvek bili i Jevreji i pagani (up. 1. Mojs 3:15; 12:3; 2. Mojs 9:16; Ef 2:11-3:13). Izraz “za sebe” (NASB, EC, DS “za svoje Ime“) može biti aluzija na Jer 13:11 i 32:20 ili Is 63:12,14.

15:15-18 “kao što je zapisano” Ovo je slobodan citat iz Septuaginte, Amos 9:11-12. Termin “ljudi” u stihu 17 je *Edom* (narod) u Mazoretskom tekstu, ali u Septuaginti je *anthropos* (ljudi). Jakov citira Septuagintu zato što se ona u ovom slučaju tačno uklapa u njegovu svrhu da izrazi univerzalnu prirodu Božijeg obećanja o otkupljenju.

Primitite da su obećane Gospodnje akcije. Ovo je slično sa Jez 36:22-38. Primitite koliko često se koristi prvo lice jednine!

Ovaj citat iz LXX, koji se očigledno razlikuje od MT, pokazuje da suština vere nije savršen tekst, nego savršen Bog i Njegov plan za čovečanstvo. Niko od nas ne voli razlike u tekstovima u SZ ili NZ, ali one ne utiču na veru vernika niti na pouzdanost Svetog pisma. Bog se delotvorno i odano otkrio palom čovečanstvu! To što su drevni tekstovi ručno prepisivani ne može biti izgovor za odbacivanje ovog otkrivenja. Vidite Manfred T. Brouč (Manfred T. Brauch), *Zlostavljanje Pisma (Abusing Scripture)*, poglavlje 1, “Priroda Pisma” (“The Nature of Scripture”), str. 23-32.

15:16 Iz konteksta je očigledno da Jakov odabire i prilagođava ovaj citat iz Septuaginte da bi podržao uključivanje naroda. Da li je on takođe odabrao ovaj tekst zato što podržava uništenje starozavetne Mojsijeve religije? Novi savez je radikalno drugačiji.

1. zasniva se na milosti, ne na postignućima (dar a ne zasluga)
2. Fokusiran je na Mesiju, ne na hram (Isus je novi Hram)
3. obuhvata ceo svet, nije fokusiran samo na jevrejsku rasu

Ove promene su strašne za “stranku obrezivanja“ među vernicima. Sada su protiv njih i glavni apostol (Petar), apostol obraćeni rabin (Pavle) i vođa jerusalimske crkve (Jakov), kao i konsenzus (glasanje) matične crkve i misijskih crkava.

15:17 Kakva prelepa univerzalna izjava. Ali takođe primitite i izraz o “izabranima“, “svi pagani koji nose moje ime” (up. Dan 9:19). To ukazuje na neku vrstu iskustva slavljenja (up. LXX, 5. Mojs 28:10; takođe vidite Is 63:19; Jer 14:9).

15:18 Uključivanje pagana je oduvek bilo Božiji plan (up. Gal 3:26-29; Ef 3:3-6, vidite posebnu temu kod Dap 1:8). Sredstvo spasenja će doći iz Davidove linije (up. Dap 15:16; 2. Let 6:33).

15:19 Ovo je Jakovljeva zaključak.

15:20 Svrha ovih uputstava jeste da (1) obezbede zajedništvo u mešovitim crkvama i (2) podrže prilike za lokalnu jevrejsku evangelizaciju. Ove stvari se ne tiču individualnog ličnog spasenja pagana! Ova uputstva su upućena i jevrejskom senzibilitetu i prestupima u paganskom slavljenju (up. Dap 15:29; 21:25). Levitski zakoni su dati da naglase razliku (društvenu i religijsku) između Jevreja i Hanaanaca. Sama njihova svrha je bilo razdvajanje, ali ovde je svrha sasvim suprotna. Ove “esencije” su tu da bi pomogle održavanje zajedništva između vernika iz dve kulture!

Postoje brojne razlike u grčkim rukopisima oko ovog apostolskog dekreta. Neki sadrže dve stvari, neki tri, a neki četiri. Za detaljniju raspravu o opcijama, vidite Brus M. Metzger (Bruce M. Metzger), *Tekstualni komentar grčkog Novog*

zaveta (A Textual Commentary on the Greek New Testament), str. 429-434). Većina prevoda na engleski (i korišteni prevodi na srpski) sadrži listu sa četiri stvari.

SSP, NSP, DS, EC   **od bluda**
DK   **od kurvarstva**

Teško je pouzdano odrediti da li se ova zabrana odnosi na

1. paganske nemoralne prakse slavljenja (tj. na nemoral)
2. jevrejsko shvatanje incesta (up. 3. Mojs 18; vidite F. F. Bruce (F. F. Bruce), *Odgovori na pitanja (Answers to Questions)*, str. 43; NJB)

▣ **“od mesa udavljenih životinja i od krvi”** Neki komentatori ove dve stvari povezuju sa Mojsijevim zakonima o hrani (up. 3. Mojs 17:816). Moguće je i da se “od krvi“ odnosi na ubistvo, što je takođe jedna od najznačajnijih tema u Mojsijevim tekstovima.

15:21 Ovaj stih može da znači sledeće

1. uverenje legalistima da se paganima Tora čita u svim mestima
2. pošto su Jevreji bili na svakom mestu, morali su ih poštovati da bi ih uspešno evangelizovali (up. 2. Kor 3:14-15)

SSP: DELA 15:22-29

²²Tada apostoli i starešine sa celom crkvom odlučiše da između sebe izaberu ljude koje će sa Pavlom i Varnavom poslati u Antiohiju. Tako izabraše Judu zvanog Varsava i Silu, vodeće ljude među braćom, ²³pa po njima poslaše ovo pismo: “Apostoli i starešine, braća, braći iz paganstva u Antiohiji, Siriji i Kilikiji, pozdrav. ²⁴Pošto smo čuli da su neki od nas došli, bez naše zapovesti, i zbunili vas rečima i uznemirili vaše duše, ²⁵jednodušno smo odlučili da izaberemo neke ljude i da vam ih pošaljemo sa našim dragima Varnavom i Pavlom, ²⁶ljudima koji su svoje živote stavili na kocku za ime našeg Gospoda Isusa Hrista. ²⁷Stoga šaljemo Judu i Silu, a oni će vas o ovom i usmeno obavestiti. ²⁸Odlučili smo, Sveti Duh i mi, da vas ne opterećujemo ničim više povrh ovih neophodnih stvari: ²⁹da se uzdržavate od hrane žrtvovane idolima, od krvi, od mesa udavljenih životinja i od bluda. Ako se budete čuvali svega ovoga, dobro ćete činiti. Ostajte zdravo.”

15:22 Svrha ove delegacije bilo je jedinstvo (up. Dap 15:23), ne obavezna poslušnost.

▣ **“Judu zvanog Varsava”** Ovaj odani vođa nam je nepoznat, kao i mnogi drugi u NZ. Ništa drugo u NZ nije napisano o njemu. Ali Bog ga dobro poznaje!

Moguće je da je ovaj čovek bio brat Josifa Varsave, jednog od kandidata za zamenika Jude Iskariotskog u Dap 1:23. Ako je to tačno, obojica su bili sinovi čoveka po imenu Varsava.

▣ **“Silu”** On je, kao i Varnava, bio vođa jerusalimske crkve. Pavle ga zove Silvan i on će zameniti Varnavu kao Pavlov saputnik na drugom misionarskom putovanju. Možda ga je Pavle odabrao da bi on mogao odgovoriti na brige i optužbe onih koji su mogli Pavla optužiti da (1) propoveda različito evanđelje od dvanaestorice, ili (2) da nije u zajedništvu sa matičnom crkvom.

POSEBNA TEMA: SILA/SILVAN (SPECIAL TOPIC: SILAS/SILVANUS)

15:23 Pismo od Jerusalimskog sabora je upućeno samo određenim crkvama, moguće onima sa velikim procentom verujućih Jevreja. Navodeći samo određene oblasti, Jakov pokazuje da to nisu bila pravila za sve paganske crkve. Svrha pisma je bilo zajedništvo i evangelizacija, a ne etička pravila ili uputstva za spasenje!

Da li vi, kao savremeni vernici, potpuno izbegavate meso koje nije košer? Vidite

1. Manfred T. Brouč (Manfred T. Brauch), *Zlostavljanje Pisma (Abusing Scripture)*, poglavlje 7, “Zlostavljanje konteksta: istorijska situacija i kulturološka stvarnost“ (“The Abuse of Context: Historical Situation and Cultural Reality”), str. 202-249
2. Gordon Fi (Gordon Fee), *Evanđelje i Duh (Gospel and Spirit)*
3. *Teške biblijske izreke (Hard Sayings of the Bible)*, “Koliko košer treba hrišćani da žive?“ (“How Kosher Should Christians Live?”), str. 527-530 i “Jesti ili ne jesti“ (“To Eat or Not to Eat”) str. 576-578

Svi ovi članci su korisni. Tako je utešno čitati druge obrazovane i iskrene hrišćane koji veruju u Bibliju i koji se bore sa ovim pitanjima. Njihovi tekstovi daju drugim vernicima slobodu da misle i da žive u svetlu objave koju imaju. Jedinstvo, a ne uniformnost je ključno za zdrave, rastuće crkve Velikog poslanja.

▣ **“Kilikiji”** Ovo je Pavlov rodni kraj (up. Dap 22:3).

15:24 Ovaj stih pokazuje da je crkva u Jerusalimu postala svesna da su neki njeni članovi, koji nisu imali autoritet niti zvaničan položaj (up. Dap 15:1), (1) putovali u ove misijske crkve i (2) zahtevali poslušnost Mojsijevom zakonu (up.

Dap 15:1). GLAGOL (*anaskeuazō*) koji je ovde upotrebljen je snažan vojni termin za pustošenje grada i upotrebljen je samo ovde u NZ.

15:25

SSP	jednodušno smo odlučili
NSP	jednodušno smo se složili
DK	nađosmo za dobro mi jednodušno
DS	to smo odlučili jednodušno
EC	odlučismo jednodušno

Ovo jedinstvo među vernicima je ukazivalo na prisustvo Duha (up. Dap 15:28). Primitite da to nije značilo da se oni nisu međusobno raspravljali ili prepirali, nego da su nakon detaljnog razmatranja ovog pitanja vernici došli do jednoglasnog zaključka.

Ovaj jedinstveni teološki dogovor je morao biti objavljen i ostalima kako se ista ova tenzija i rasprava ne bi ponavljale iznova i iznova. Jerusalimska crkva je sada zauzela zvaničan stav o sadržaju evanđelja i njegovim implikacijama za pagane!

15:26 Pavle i Varnava nisu delili samo pobede, nego i teškoće misionarskog rada. Ova osetljivost nije bila samo prolazno osećanje, nego stalna posvećenost (PARTICIP PERFEKTA AKTIVNI).

15:28 “Sveti Duh i mi” Bog je bio prisutan na ovom suštinski značajnom sastanku. On je izrazio svoju volju kroz diskusiju. Sveti Duh je onaj koji je stvorio jedinstvo. Ovde su naglašena oba aspekta biblijskog saveza—Božije delovanje i prikladan ljudski odgovor. Primitite da je ovo bio kompromis; obe strane su nešto dobile. Potvrđeno je evanđelje koje se zasniva samo na milosti, samo po veri, ali su i poštovali i jevrejsko stanovište. Vidite POSEBNA TEMA: LIČNOST DUHA (SPECIAL TOPIC: THE PERSONHOOD OF THE SPIRIT) kod Dap 1:2.

■ **“ovih neophodnih stvari”** Ovo se ne odnosi na lično pojedinačno spasenje, nego na zajedništvo između verujućih Jevreja i verujućih pagana u lokalnim crkvama.

15:29 Za pagane je ovo značilo potpuni prekid sa njihovom idolopokloničkom prošlošću. Teško je naći ravnotežu između hrišćanske slobode i odgovornosti, ali je to nužno (up. Rim 14:1-5:13; 1. Kor 8:1-13; 10:23-28). Ranije slavljenje ovih pagana je podrazumevalo sve ove stvari koje su sada zabranjene!

Ove “esencije” su različito nabrojane u različitim grčkim rukopisima. Pravo pitanje je na šta se one odnose?

1. hrana žrtvovana idolima se odnosi na meso (up. 1. Kor 8; 10:23-33)
2. krv se može odnositi na
  - a. meso koje nije košer, ili na
  - b. ubistvo sa predumišljajem
3. meso udavljenih životinja se odnosi na ubijanje životinja koje nije košer, što ukazuje na to da se i prethodna dva odnose na jevrejske stavove o hrani (tj. 3. Mojs 11)
4. blud se može odnositi na
  - a. učestvovanje u paganskim ritualima slavljenja (kao i hrana)
  - b. starozavetne levitske zakone protiv incesta (up. 3. Mojs 17:10-14, vidite F. F. Brus (F. F. Bruce), *Odgovori na pitanja (Answers to Questions)*, str. 43)

Ove “esencije” se ne odnose na spasenje, nego na zajedništvo unutar mešovitih crkava i na proširivanje mogućnosti za jevrejsku evangelizaciju. Vidite F. F. Brus (F. F. Bruce), *Odgovori na pitanja (Answers to Questions)*, str. 80-81.

POSEBNA TEMA: HRIŠĆANSKA SLOBODA NASUPROT HRIŠĆANSKE ODGOVORNOSTI (SPECIAL TOPIC: CHRISTIAN FREEDOM VS. CHRISTIAN RESPONSIBILITY)

■ **“Ako “** Gramatički ovo nije KONDICIONALNA REČENICA. NJB prevod je “izbegavajte ovo i dobro ćete činiti”.

■ **“Ostajte zdravo”** Ovo je IMPERATIV PERFEKTA PASIVNI, koji se koristio kao pozdrav i želja drugoj osobi da bude snažna i zdrava.

SSP: DELA 15:30-35

³⁰Tako ih, dakle, ispratiše na put, i oni odoše u Antiohiju. Okupiše sve zajedno i predadoše pismo. ³¹Kad su ga ljudi pročitali, obradovaše se ohrabrenju, ³²a Juda i Sila, koji su i sami bili proroci, mnogim rečima ohrabriše i učvrstiše braću. ³³Pošto su onde proveli neko vreme, braća ih u miru ispratiše onima koji su ih poslali. ³⁴(ali Sila odluči da ostane.) ³⁵A Pavle i Varnava ostadoše u Antiohiji, učeći narod i sa mnogim drugima propovedajući Gospodnju reč.

15:30 Ovo je još jedan kongregacijski sastanak. To pokazuje značaj okupljanja lokalne crkve.

15:31 Ova druga kongregacija (tj. paganska crkva u Antiohiji) nije smatrala da su ova pravila negativna ili restriktivna.

15:32 Ovaj stih definiše fokus NZ proroštva. To je pre svega propovedanje evanđelja i njegova primena; ko zna, možda je to novozavetni dokaz za dugačke propovedi! Vidite POSEBNA TEMA: NOVOZAVETNO PROROŠTVO (SPECIAL TOPIC: NEW TESTAMENT PROPHECY) kod Dap 11:27.

15:33 “u miru” Ovaj prevod je čudan (isti prevod daje i NASB). Vidite NKJV ili NRSV za jasniji prevod ovog stiha. Moguće je da se ovo odnosi na hebrejski pozdrav “šalom“ (*Shalom*, tj. “mir”, BDB 1022). Ovo je još jedan način pokazivanja potpune podrške jerusalimskoj crkvi i njenim vođama.

15:34 Ovaj stih nije deo grčkih rukopisa P⁷⁴, א, A, B, E, niti latinskog prevoda Vulgate. Izostavljaju ga i NRSV, TEV, NJB i NIV (od srpskih prevoda DS ga izostavlja, a SSP, EC i SA ga stavljaju u zagradu). U drugim unicitajnim grčkim rukopisima (tj. C i D) nalazi se u izmenjenoj formi. Verovatno nije originalan stih iz Dela. UBS⁴ njegovom izostavljanju daje oznaku “sigurno“ (A).

15:35 Ovaj stih pokazuje koliko je mnogo prvovekovnih propovednika i učitelja o kojima mi danas ne znamo ništa. NZ je veoma selektivan u svom svedočenju o životima drugih apostola, misionara i propovednika. Bog zna! Dela nisu zainteresovana za biografije.

SSP: DELA 15:36-41

³⁶Posle nekog vremena Pavle reče Varnavi: “Hajde da se vratimo i obidemo braću u svim gradovima gde smo propovedali Gospodnju reč, da *vidimo* kako su.” ³⁷Varnava je hteo da sa sobom povedu i Jovana zvanog Marko, ³⁸ali Pavle je mislio da je bolje da ne vode onoga koji ih je napustio u Pamfiliji i nije s njima nastavio delo. ³⁹Tako dođe do toliko oštre razmirice da se razdvojiše jedan od drugog: Varnava uze Marka i otplovi za Kipar, ⁴⁰a Pavle izabra Silu i ode, pošto su ga braća poverila Gospodnjoj milosti. ⁴¹Išao je po Siriji i Kilikiji i učvršćivao crkve.

15:36 “Hajde da se vratimo” Cilj Pavla i Varnave bio je da se vrate i da osnaže nove crkve koje su osnovane tokom njihovog prvog putovanja. Primitite da se ovde ne spominje božanska manifestacija za ovu misiju, kao kod prve (up. Dap 13:2).

15:38 “Pavle je mislio da je bolje” Ovo je INDIKATIV IMPERFEKTA AKTIVNI. Čini se da je Pavle i dalje izražavao svoje oklevanje.

▣ “koji ih je napustio” Ne znamo tačno zašto je Jovan Marko napustio prvu misiju (up. Dap 13:13).

15:39 “dođe do toliko oštre razmirice da se razdvojiše jedan od drugog” Izvorno značenje ovog termina je “oštro“, u smislu “naoštriti kao oštricu“. Koristi se u pozitivnom smislu u Jev 10:24. GLAGOL je takođe upotrebljen u Dap 17:6 i 1. Kor 13:5. Oni su se zaista sukobili!

▣ “Varnava uze Marka i otplovi za Kipar” Sada imamo dva misionarska tima.

15:40 “Pavle izabra Silu” Pavle bira drugog vođu iz jerusalimske crkve.

▣ “pošto su ga braća poverila Gospodnjoj milosti” Ovo je neka vrsta molitvene službe sa određenom svrhom (up. Dap 6:6; 13:3 14:26; 20:32). Ovo ukazuje na celu crkvu, ne na neku posebnu grupu.

15:41 “Kilikiji” Zašto i kako su ove crkve osnovane nije sigurno. Moguće je da ih je sam Pavle osnovao tokom godina u Tarsu koje se ne spominju. Kilikija je bila Pavlova rodna provincija.

▣ “crkve” Vidite posebnu temu kod Dap 5:11.

PREDLOZI ZA RAZGOVOR

Ovo je vodič za proučavanje sa komentarima, što znači da ste vi odgovorni za svoje lično tumačenje Pisma. Činite to u svetlu objave koju imate. Vi, Pismo i Sveti Duh ste prioriteta u tumačenju. Ne smete to prepustiti komentatoru.

Ovi predlozi za razgovor vam mogu pomoći da razmislite o osnovnim temama ovog dela knjige. Njihova svrha je da vas podstaknu na razmišljanje i nemaju definitivne odgovore.

1. Zašto je ovo poglavlje toliko važno?

2. Ko su judaisti-hrišćani?
3. Zašto je Jakovljevom mišljenju dat toliki značaj?
4. Ko su starešine?
5. Da li se restrikcije iz stihova 28-29 odnose na spasenje ili na zajedništvo?

DELA 16

PODELA PARAGRAFA U SAVREMENIM ENGLLESKIM PREVODIMA

UBS ⁴	NKJV	NRSV	TEV	NJB
Timotej se pridružuje Pavlu i Sili 16:1-5	Timotej se pridružuje Pavlu i Sili 16:1-5	Timotej se pridružuje Pavlu 16:1-5	Timotej ide sa Pavlom i Silom 16:1-5	Likaonija: Pavle poziva Timoteja 15:41-16:3 16:4 16:5
Pavlova vizija o čoveku iz Makedonije 16:6-10	Poziv u Makedoniju 16:6-10	Kroz Malu Aziju do Troade 16:6-10	U Troadi: Pavlova vizija 16:6-10	Prelazak u Malu Aziju 16:6-8 16:9-10
Obraćanje Lidije 16:11-15	Lidija krštena u Filipu 16:11-15	Pavle i Sila u Filipu 16:11-15	U Filipu: Lidijino obraćanje 16:11-15	Dolazak u Filip 16:11-15
Utamničenje u Filipu 16:16-24	Pavle i Sila zatvoreni 16:16-24	16:16-18 16:19-24	U zatvoru u Filipu 16:16-22a 16:22b-24	Utamničenje Pavla i Sile 16:16-18 16:19-24
16:25-34	Čuvar zatvora u Filipu je spasen 16:25-34	16:25-34	16:25-28 16:29-30 16:31-34	Čudesno oslobođenje Pavla i Sile 16:25-28 16:29-34
16:35-40	Pavle odbija da tajno ode 16:35-40	16:35-40	16:35 16:36 16:37 16:38-40	16:35-37 16:38-40

TREĆI KRUG ČITANJA (iz Vodiča za dobro čitanje Svetog pisma)

PRAĆENJE NAMERE IZVORNOG AUTORA NA NIVOU PARAGRAFA

Ovo je vodič za proučavanje sa komentarima, što znači da ste vi odgovorni za svoje lično tumačenje Pisma. Činite to u svetlu objave koju imate. Vi, Pismo i Sveti Duh ste prioriteta u tumačenju. Ne smete to prepustiti komentatoru. Pročitajte poglavlje bez prekidanja. Odredite teme. Uporedite vašu podelu tema sa navedenih pet prevoda. Podela na paragrafe nije nadahnuta, ali je ključna za praćenje namere izvornog autora, što je suština tumačenja. Svaki paragraf ima jednu i samo jednu temu.

1. Prvi paragraf
2. Drugi paragraf
3. Treći paragraf
4. Itd.

KONTEKSTUALNI UVIDI O DELIMA 15:36-16:40

I. DRUGO MISIIONARSKO PUTOVANJE (Dap 15:36-18:23)

- A. Ova misija je trajala znatno duže od prvog putovanja, moguće čak i oko 3-4 godine.
- B. Pre svega je bila usmerena na Makedoniju i Ahaju, područje današnje Grčke.
- C. Kratak nacrt

1. Varnava i Pavle se razdvajaju, Dap 15:36-40 (sukob oko Jovana Marka)
2. Sirija i Kilikija, Dap 15:41 (nije sigurno kada i kako su osnovane ove crkve)
3. Lистра i Derva, Dap 16:1-5 (Timotej se pridružuje timu)
4. Troada (Troja), Dap 16:6-10 (Pavle prima viziju da krene za zapadu)
5. Filip, Dap 16:11-40
6. Solun, Dap 17:1-9
7. Verija, Dap 17:10-14
8. Atina, Dap 17:15-34
9. Korint, Dap 18:1-17
10. Povratak u Sirijsku Antiohiju, Dap 18:18-22

PAVLOVI SARADNICI

A. Jovan Marko (Jovan je jevrejsko ime, Marko je rimsko ime, Dap 12:25.)

1. On je odrastao u Jerusalimu. Kuća njegove majke se spominje u Dap 12:12 kao mesto na kojem se rana jerusalimska crkva okupljala radi molitve.
2. Mnogi smatraju da je njegova kuća bila mesto Gospodnje večere i da je nag mladić iz Mk 14:51-52 bio Jovan Marko. Oboje je moguće, ali su to samo pretpostavke.
3. On je bio Varnavin rođak (up. Kol 4:10).
4. Bio je saputnik Varnave i Pavla (up. Dap 13:5).
5. Rano je napustio tim i vratio se u Jerusalim (up. Dap 13:13).
6. Varnava je želeo da ga povede na drugo putovanje, ali je Pavle odbio (up. Dap 15:36-41).
7. Čini se da su se kasnije Pavle i Jovan Marko pomirili (up. 2. Tim 4:11; Flm 24).
8. Čini se da je on postao blizak Petrov prijatelj (up. 1. Pt 5:13).
9. Tradicionalno se smatra da je on napisao Evanđelje koje nosi njegovo ime beležeći Petrove propovedi u Rimu. Markovo Evanđelje ima više latinskih reči nego bilo koja druga novozavetna knjiga i verovatno je pisano za Rimljane. Ovo je rekao Papija Hierapolski, a zabeležio Euzebij (Eusebius) u Crkvenoj istoriji (*Eccl. His.*) 3.39.15.
10. Tradicionalno se smatra da je on povezan sa osnivanjem aleksandrijske crkve.

B. Sila

1. U Delima ga zovu Sila, a u Poslanicama Silvan.
2. On je, kao i Varnava, bio vođa jerusalimske crkve (up. Dap 15:22-23).
3. Blisko je povezan sa Pavlom (up. Dap 15:40; 16:19 i dalje; 17:1-15; 1. Sol 1:1).
4. On je, kao i Varnava i Pavle, bio prorok (up. Dap 15:32).
5. Nazvan je apostolom (up. 1. Sol 2:6).
6. On je, kao i Pavle, bio rimski građanin (up. Dap 16:37-38).
7. On je, kao i Jovan Marko, takođe bio povezan sa Petrom, čak je moguće i da je bio njegov pisar (up. 1. Pt 5:12).

C. Timotej

1. Njegovo ime znači "onaj koji poštuje Boga".
2. Bio je dete Jevrejke i Grka i živeo je u Listri. Latinski prevod Origenovog (Origen) komentara na Rim 16:21 kaže da je Timotej bio građanin Derve. Moguće je da je ovo preuzeto iz Dap 20:4. Sa jevrejskom verom su ga upoznale mama i baka (up. 2. Tim 1:5; 3:14-15).
3. Pozvan je da se pridruži Pavlovom i Silinom misionarskom timu na drugom putovanju (up. Dap 16:1-5). Njegov izbor je u skladu sa proroštvom (up. 1. Tim 1:18; 4:14).
4. Pavle ga je obrezao da bi mogao da radi i sa Jevrejima i sa Grcima.
5. Bio je Pavlov posvećen saputnik i saradnik. Više puta se spominje po imenu nego bilo koji drugi Pavlov pomagač (17 puta u 10 pisama, up. 1. Kor 4:17; 16:10; Fil 1:1; 2:19; Kol 1:5; 1. Sol 1:1; 2:6; 3:2; 1. Tim. 1:2,18; 4:14; 2. Tim 1:2; 3:14-15).
6. Nazvan je apostolom (up. 1. Sol 2:6).
7. Dve od tri pastoralne Poslanice su upućene njemu.
8. Poslednji put se spominje u Jev 13:23.

PROUČAVANJE REČI I IZRAZA

SSP: DELA 16:1-5

¹Tako stiže u Dervu pa u Listru, gde je živeo jedan učenik po imenu Timotej. Bio je sin Judejke, vernice, a otac mu je bio Grk. ²O njemu su dobro govorila braća u Listri i Ikoniumu. ³Pavle htela da on putuje s njim pa uze i obreza ga zbog Judeja koji su živeli u onim mestima jer su svi znali da mu je otac Grk. ⁴Putujući od grada do

grada, predavali su odluke koje su doneli apostoli i starešine u Jerusalimu da ih se ljudi pridržavaju. ⁵Tako su se crkve učvršćivale u veri i njihov broj je svakodnevno rastao.

16:1 “Dervu pa u Listru” Ovi gradovi su smešteni u južnom delu rimske provincije Galatije (današnja Turska). Pavle je posetio ovo područje na svom prvom misionarskom putovanju (up. Dap 16:14).

▣ **“gde je živeo jedan učenik”** Luka koristi termin *idou* na početku ovog izraza. To je način da ga naglasi. Timotej će postati značajan deo Pavlove službe.

▣ **“sin Judejke, vernice, a otac mu je bio Grk”** Iz 2. Tim 1:5 saznajemo da je i njegova baka bila jevrejska vernica ili pobožna Jevrejka. Ime njegove bake bilo je Loida, a njegove majke Evnika. Njegova majka je postala vernica tokom Pavlove prve misije, a moguće i njegova baka.

16:2 “O njemu su dobro govorila braća” Ovo je INDIKATIV IMPERFEKTA PASIVNI. Ljudi su iznova i iznova govorili dobro o Timoteju. Jedan od zahteva za vođu je “da bude bez zamerke” i među verujućima i među neverujućima (up. 1. Tim 3:2, 7, 10).

▣ **“u Listri”** Timotejev rodni grad je bila Listra. Međutim, neki grčki rukopisi iz Dap 20:4 (i Origenovi (Origen) tekstovi) ukazuju na to da je njegov rodni grad bila Derva

16:3 “Pavle htede da on putuje s njim” Primitite da Pavle poziva Timoteja. To nije bio samo Timotejev izbor (up. 1. Tim 3:1). U nekom smislu Timotej postaje Pavlov apostolski delegat ili predstavnik.

▣ **“i obreza ga”** Pavle je želeo da on može da radi sa Jevrejima (up. 1. Kor 9:20; Dap 15:27-29). Vidimo da ovo nije bio kompromis sa judaistima zbog

1. rezultata Jerusalimskog sabora (up. Dap 16:15)

2. toga što je odbio da obreže Tita (up. Gal 2:3)

Međutim, sigurno je da Pavlova odluka unosi zbrku u ovo pitanje! Pavlova metodologija da postane sve svim ljudima kako bi pridobio neke (up. 1. Kor 9:19-23) stavlja ljude i njihovo spasenje na prvo mesto!

▣ **“da mu je otac Grk”** IMPERFEKAT ukazuje na to da je on bio mrtav.

16:4 Pavle i Sila izveštavaju (tj. INDIKATIV IMPERFEKTA AKTIVNI) o rezultatima Jerusalimskog sabora (up. Dap 15:22-29).

Setite se da su ove “esencije” imale dve svrhe:

1. zajedništvo unutar crkava

2. jevrejsku evangelizaciju (kao i Timotejevo obrezanje)

16:5 Ovo je još jedna Lukina sumarna izjava (up. Dap 6:7; 9:31; 12:24; 16:5; 19:20; 28:31). Pavle je imao srce za disciplinovanje (up. Dap 14:22; 15:36; 15:5). Evangelizacija bez učenja krši Veliko poslanje (up. Mt 28:18-20) i dovodi do “duhovnih abortusa”!

▣ **“crkve”** Vidite posebnu temu kod Dap 5:11.

SSP: DELA 16:6-10

⁶Putovali su kroz frigijski i galatijski kraj, pošto im je Sveti Duh zabranio da propovedaju Reč u Aziji. ⁷Kad su došli nadomak Misije, pokušashe da uđu u Vitiniju, ali im Isusov Duh ne dade. ⁸Stoga prodoše pored Misije i stigoše u Troadu. ⁹Tokom noći, Pavle je imao viđenje: neki Makedonac je stajao i preklinjao ga, govoreći: “Predi u Makedoniju i pomoz nam!” ¹⁰Pošto je on imao to viđenje, nastojali smo da što pre odemo u Makedoniju, uvereni da nas je Bog pozvao da im objavimo evanđelje.

16:6 “kroz frigijski i galatijski kraj” U ovom tekstu Luka više govori o rasnim, lingvističkim grupacijama nego o rimskim političkim podelama ili provincijama. Moguće je da se ovaj idiom odnosi na nezvaničnu granicu između ovih etničkih grupa.

▣ **“zabranio”** Ovo je PARTICIP AORISTA PASIVNI. To je čest termin u Septuaginti i u NZ. Duh je blisko uključen u dela i odluke rane crkve (up. Dap 2:4; 8:29,39; 10:19; 11:12,28; 15:28; 16:6,7; 21:4; Rim 1:13). Savremena crkva je izgubila dinamičnost rane crkve.

▣ **“u Aziji”** Ovo se odnosi na rimsku provinciju Malu Aziju, koja je bila zapadni deo današnje Turske.

16:6,7 “Sveti Duh... Isusov Duh” Za ličnost Duha, vidite posebnu temu kod Dap 1:2. Vidite sledeću posebnu temu.

POSEBNA TEMA: ISUS I DUH (SPECIAL TOPIC: JESUS AND THE SPIRIT)

16:7 “Misije” Ovo je bilo etničko područje na severozapadu rimske provincije Male Azije. To je bila planinska oblast sa nekoliko važnih rimskih puteva. Njeni najveći gradovi su bili Troada, Asos i Pergam.

▣ **“Vitiniju”** Ova oblast se takođe nalazila na severozapadu Male Azije, severoistočno od Misije. U Lukino vreme ovo nije bila rimska provincija, nego je zajedno sa Pontom sačinjavala jednu političku jedinicu. Petar je kasnije evangelizovao ovu oblast (up. 1. Pet 1:1). Od Filona saznajemo da je veliki broj jevrejskih kolonija bio u ovoj oblasti.

16:8 “prodoše pored Misije” U ovom kontekstu, to znači “proći kroz” ili “pored” (up. BAGD 625). Upamtite da kontekst određuje značenje, a ne leksikoni/rečnici.

▣ **“Troadu”** Ovaj grad je bio udaljen šest kilometara od drevne Troje. Osnovan je oko četiristo godina ranije i bio je slobodan grčki grad sve dok nije postao rimska kolonija. On je bio luka iz koje su brodovi polazili iz Misije u Makedoniju.

16:9 “Pavle je imao viđenje” Bog je nekoliko puta vodio Pavla natprirodnim sredstvima.

1. jaka svetlost i Isusov glas, Dap 9:3-4
2. vizija, Dap 9:10
3. vizija, Dap 16:9,10
4. vizija, Dap 18:9
5. trans, Dap 22:17
6. Božiji anđeo, Dap 27:23

▣ **“neki Makedonac”** Nije sigurno kako je Pavle znao da je on iz Makedonije. Možda zbog dijalekta, očeće, ukrasa ili je to nekako objavljeno u viziji. Neki tumači misle da je taj čovek bio Luka (up. Dap 16:10). Ovo je važna geografska prekretnica. Evanđelje se okreće ka Evropi!

▣ **“Predi... i pomoz nam”** Ovo je PARTICIP AORISTA AKTIVNI, upotrebljen kao IMPERATIV, a drugi je IMPERATIV AORISTA AKTIVNI. Vizija je bila veoma direktna i snažna.

16:10 “nastojali smo” Ovde se “mi” javlja prvi put u Delima. Ovo se odnosi na Lukino pridruživanje misionarskoj grupi koju su činili Pavle, Sila i Timotej (up. Dap 16:10-17; 20:5-15; 21:1-18; 27:1-28:16). Neki tumači misle da je čovek koga je Pavle video u Dap 16:9 bio Luka, paganski lekar, autor Evanđelja i Dela.

▣ **“Makedoniju”** Savremena Grčka je bila podeljena na dve rimske provincije.

1. Ahaja na jugu (Atina, Korint, Sparta)
2. Makedonija na severu (Filip, Solun, Verija)

▣ **“uvereni”** Ovo je termin *sumbibazō*, koji doslovno znači povezati ili ujediniti. Ovde on ukazuje na to da je sve što se dogodilo bilo Božije vođstvo da bi otišli u Makedoniju.

1. Duh im je zabranio da propovedaju u Aziji, up. Dap 16:6
2. Duh ih je sprečio da uđu u Vitiniju, up. stih 7
3. vizija iz Dap 16:9

▣ **“da nas je Bog pozvao”** Ovo je PASIVNI INDIKATIV PERFEKTA. Duh ih nije vodio da bi bili bezbedni, nego da bi širili evanđelje. To je uvek Božija volja.

SSP: DELA 16:11-15

¹¹Isplovili smo iz Troade i otplovili pravo u Samotrak, a sutradan do Neapolja ¹²pa odande do Filipa, rimske kolonije i glavnog grada tog dela Makedonije. U tom gradu ostadosmo nekoliko dana, ¹³a u subotu izadosmo van gradske kapije, prema reci, gde smo pretpostavljali da se nalazi bogomolja. Onde sedosmo i počesmo da govorimo okupljenim ženama. ¹⁴A slušala nas je i jedna pobožna žena po imenu Lidija, prodavačica purpura iz grada Tijatire. Gospod joj otvori srce da obrati pažnju na ono što je Pavle govorio. ¹⁵A kad su se ona i njeni ukućani krstili, ona nas zamoli: “Ako smatrate da verujem u Gospoda, dođite i odsednite u mojoj kući.” I nagovori nas.

16:11 “otplovili pravo” Ovo je jedan od brojnih nautičkih termina koje Luka koristi (up. Dap 27). Išli su direktno preko vode, ne uz obalu. Luka je dobro poznavao brodske termine ili je razgovarao sa mornarima.

▣ **“Samotrak”** Ovo je malo stenovito ostrvo koje se izdiže na oko hiljadu petsto metara iznad Egejskog mora. Nalazilo se otprilike na sredini između Troade i Filipa.

▣ **“Neapolja”** Ovo doslovno znači “novi grad”. Nekoliko gradova u Mediteranu je imalo ovo ime. Ovaj je bio luka grada Filipa, udaljenog oko petnaest kilometara. U ovoj luci se završavao istočni kraj Ignjatijevog puta, velikog rimskog puta od istoka do zapada.

16:12 “Filipa” Grčka reč je u MNOŽINI, što verovatno ukazuje na to da je više naselja bilo ujedinjeno u jedan grad. Bio je smešten na poznatom rimskom glavnom putu, Ignjatijevom putu. Prvobitno je ime ovog grada bilo Krenid (izvori). Filip II Makedonski ga je osvojio zbog njegovog zlata, te ga je preimenovao po sebi.

SSP	glavnog grada tog dela Makedonije
NSP	vodeći grad u toj oblasti Makedonije
DK	prvi grad zemlje Makedonije
DS, EC	prvi grad toga dela Makedonije

Ova rečenica nije jasna. Amfipolj je bio glavni grad tog dela Makedonije. Vode se brojne rasprave o tome šta je Luka time hteo da kaže. Moguće je da je to naziv koji ukazuje na značaj tog grada.

▣ **“rimске kolonije”** Oktavije i Marko Antonije su pobedili Kasija i Bruta u blizini ovog grada 42. g.p.n.e. Kao uspomenu na ovu pobedu, Oktavije je od Filipa napravio rimsku koloniju i tu je smestio svoju vojsku. Nakon što su Antonije i Kleopatra poraženi kod Akcija, 31. g.p.n.e, Oktavije je tu smestio još veći broj vojnika. Druge rimske kolonije koje se spominju u NZ su Antiohija pisidijska, Listra, Troada, Korint i Ptolemaida. Imale su sve privilegije kao i italijanski gradovi:

1. samoupravu
2. nisu plaćali porez
3. posebne pravne olakšice

Pavle je često propovedao i osnivao crkve u ovim rimskih kolonijama.

16:13 “u subotu” Izgleda da u Filipu nije postojala sinagoga. Budući da je ovo bila rimska kolonija, verovatno nije bilo deset muškaraca Jevreja u gradu, što je bio minimum za osnivanje sinagoge. Izgleda da su tu bili neki pobožni ljudi ili proseliti (up. Dap 16:14; 13:43; 17:4,17; 18:7). Mnoge žene je privlačio moral i etika judaizma.

▣ **“prema reci”** Čini se da je ovo uobičajeno mesto za religijsko slavljenje (up. Josif (Josephus) *Jevrejske starine* (*Antiquitates Judaicae*) 14.10.23).

▣ **“sedosmo”** Ovo je bila uobičajena rabinska poza za poučavanje, ali budući da je ovo bio rimski grad, verovatno nije imala neki značaj. To je samo još jedan od Lukinih detalja direktnog svedoka.

16:14 “žena po imenu Lidija... iz grada Tijatire” Rimska provincija Makedonija je pružala više prilika za žene nego bilo koje drugo mesto u pravekovnom mediteranskom svetu. Lidija je bila iz grada u Maloj Aziji (up. Otk 2:17 i dalje). On je bio poznat po svojoj ljubicastoj boji koja se pravila od školjki puževa i bila veoma popularna među Rimljanima. U njenom rodnom gradu je postojala sinagoga. Njeno ime potiče od imena drevne provincije, Lidije, gde je taj grad bio smešten. Ona se ne spominje u Pavlovim kasnijim pismima, te je moguće da je umrla.

▣ **“pobožna”** Ovo se odnosi na pobožne ljude koje je privlačio judaizam, ali koji nisu postali proseliti u potpunosti.

▣ **“Gospod joj otvori srce”** Biblija opisuje odnos između Boga i čovečanstva kao savez. Uvek je Bog taj koji inicira uspostavljanje odnosa i On postavlja uslove saveza (vidite posebnu temu kod Dap 2:47). Spasenje je savezni odnos. Niko ne može biti spasen bez Božije inicijative (up. Jn 6:44,65). Međutim, Bog želi da svi ljudi budu spasen (up. Jn 3:16; 4:42; Tit 2:11; 1. Tim 2:4; 4:10; 2. Pet 3:9; 1. Jn 2:1; 4:14); stoga, to nam ukazuje na to da Bog, u nekoj meri (kroz prirodno otkrivenje, up. Ps 19:1-6, ili kroz posebno otkrivenje, up. Ps 19:7-14), svaku osobu suočava sa njenim grehom (up. Rim 1-3) i sa Božijim karakterom.

Tajna je zašto neki odgovore, a neki ne! Ja lično ne mogu da prihvatim odgovor da Bog neke bira, a druge ne. Svi ljudi su napravljeni po Božijem obličju (up. 1. Mojs 1:26-27) i Bog obećava da će ih sve otkupiti u 1. Mojs 3:15. Možda nije toliko važno da shvatimo zašto, nego da odano predstavljamo evanđelje svima i zatim ga pustimo da deluje u srcima i umovima onih koji ga čuju (up. Mt 13:1-23). Pavle je propovedao Lidiji, te su ona i njeno domaćinstvo odgovorili.

16:15 “njeni ukućani krstili” Ovo se verovatno odnosi na njenu porodicu, sluge i radnike (up. Kornilije, Dap 10:2; 11:14; i čuvar zatvora u Filipu, Dap 16:33). Takođe, primetite da je ona, kao i drugi u NZ, odmah krštena. To nije pitanje izbora! Vidite POSEBNA TEMA: KRŠTENJE (SPECIAL TOPIC: BAPTISM) kod Dap 2:38.

Teološko pitanje koje ovaj stih pokreće je “Da li su deca bila uključena u ove primere obraćenja domaćinstava u Delima?” Ako jesu, onda postoji biblijski presedan za krštenje dece u tim “porodičnim spasenjima“. Oni koji ovo navode kao dokaz, takođe ukazuju na starozavetnu praksu uključivanja tek rođene dece u izraelski narod (tj. obrezanje osam dana nakon rođenja, vidite Džejms D. G. Dan (James D. G. Dunn), str. 175-176).

Iako je sigurno moguće da je vera u Hrista trenutno uticala na celu porodicu (up. 5. Mojs 5:9 i 7:9) u ovom društvenom okruženju, ostaje pitanje: “Da li je ovo univerzalna istina koju treba primenjivati za svaku kulturu?” Moje mišljenje je da je ovo novozavetno otkrivenje o ličnim voljnim izborima povezanim sa povećanjem svesti o krivici. Osoba mora prepoznati da joj je potreban spasitelj. To nas vodi do sledećeg pitanja: “Da li su ljudi rođeni grešni u Adamu ili su grešni kada odluče da ne slušaju Boga?” Judaizam prihvata period dečije nevinosti koji traje do sticanja znanja o Zakonu i odluke o poštovanju Zakona; za muškarce u trinaestoj godini, a za žene u dvanaestoj. Rabini ne naglašavaju 1. Mojs 3 kao crkva.

NZ je knjiga za odrasle. Ona govori o Božijoj ljubavi prema deci, ali je njena poruka namenjena odraslima! Međutim, mi živimo u demokratskom društvu, usmerenom na pojedinca, a Bliski istok je plemensko, klansko, porodično društvo!

■ **“Ako”** Ovo je KONDICIONALNA REČENICA PRVOG TIPa, za koju se pretpostavlja da je tačna iz perspektive autora ili za njegovu svrhu.

■ **“Ako smatrate da verujem u Gospoda”** Prvi GLAGOLSKI OBLIK je AKTIVNI INDIKATIV PERFEKTA. Lidija potvrđuje da je ona sada vernica. Ona poziva ove misionare da koriste njenu kuću i imovinu za evanđelje. Ovo je u skladu sa Isusovom porukom sedamdesetorici kada ih je poslao u misiju (up. Lk 10:5-7).

■ **“dodite i odsednite u mojoj kući”** Lidija je bila asertivan tip ličnosti, poslovna žena! Prvi GLAGOL je PARTICIP AORISTA AKTIVNI, upotrebljen kao IMPERATIV; drugi je IMPERATIV PREZENTA AKTIVNI.

SSP: DELA 16:16-18

¹⁶Kad smo jednom išli u bogomolju, susrete nas jedna robinja. Bila je opsednuta duhom koji je proricao budućnost pa je gatanjem donosila veliku zaradu svojim gospodarima. ¹⁷Ona pođe za Pavlom i za nama, vičući: “Ovi ljudi su sluge Svevišnjega Boga! Oni vam objavljuju put spasenja!” ¹⁸Tako je radila mnogo dana, pa kad je to Pavlu dojadilo, on se okrenu i reče duhu: “Naređujem ti u ime Isusa Hrista: izadi iz nje!” I on istog časa izade.

16:16 “Kad smo jednom” Izgleda da se ovo dogodilo nekog drugog dana, verovatno sledeće subote. Ovo je bio slučajan susret, ali je Bog bio potpuno uključen radi ostvarivanja svog cilja, kao što je uključen u svaki događaj, svaki lični susret, svakog dana!

■ **“duhom koji je proricao budućnost”** U ovoj rečenici su upotrebljena dva termina koja opisuju ovu robinju. Prvi “proricanje“ (upotrebljen je samo ovde u NZ) ima starozavetnu pozadinu, ali koristi različite grčke termine u Septuaginti (up. 3. Mojs 19:31; 20:6,27; 5. Mojs 18:11; 1. Sam 28:3,7; 2. Car 21:6; 1. Let 10:13). Ovo je bila osoba opsednuta duhom koji je bajanjem, napevima ili tumačenjem prirodnih pojava (tj. ptičjeg leta, oblaka, ostataka u šolji iz koje je neko pio, životinjske jetre, itd.) mogao predvideti i, u nekoj meri, uticati na budućnost.

U ovom grčkom kulturološkom okruženju, upotrebljen je termin *puthōn*, koji potiče iz grčke mitologije, gde je Apolon ubio džinovsku zmiju. Ovaj mit je postao ceremonijalno proročište (tj. Delfi), gde su ljudi mogli postavljati pitanja bogovima. Ovo mesto je bilo poznato po svojim hramskim zmijama (tj. pitonima) koji su puzili po ljudima koji su ležali na podu hrama i dozvoljavali da zmije puze po njima da bi stekli znanje i uticali na budućnost.

■ **“gatanjem”** Ovaj termin (PARTICIP PREZENTA AKTIVNI, ŽENSKI ROD, U JEDININI) upotrebljen je samo ovde u NZ. Ovaj korenski termin je čest u Septuaginti za “gatane, videoce, proroke”, obično u negativnom kontekstu. Označava nekoga ko bunca, što ukazuje na emotivni trans koji prati njihova proroštva. Ovde ukazuje na osobu koja predskazuje budućnost za novac. Kontekstualna i leksička implikacija jeste da je devojku zaposeo nečist duh.

16:17 “pođe za Pavlom... vičući” Ovo je PARTICIP PREZENTA AKTIVNI i INDIKATIV IMPERFEKTA AKTIVNI. Ona je nastavila da ih prati i nastavila je da viče (up. Dap 16:18).

■ **“Ovi ljudi su sluge Svevišnjega Boga”** Isus nije prihvatao demonska svedočanstva (up. Lk 8:28; Mk 1:24; 3:11; Mt 8:29), kao ni Pavle, zato što je to moglo da podstakne optužbe o demonskoj podršci. Termin “Svevišnji Bog” (up. Mk 5:7; Lk 8:28) se koristi za Gospoda (tj. *El, Elyon*) u 1. Mojs 14:18-19; 2. Sam 22:14 (vidite posebnu temu kod Dap 1:6), ali se u ovoj kulturi koristio za Zevsu. Ovaj duh nije svedočio da bi proslavio Boga, nego da bi evanđelje povezao sa demonskim.

■ **“Oni vam objavljuju put spasenja”** Nije upotrebljen ČLAN uz reč “put” (up. NRSV). Moguće je da je ona govorila da su oni jedan od puteva do Svevišnjeg Boga. Ovaj demon ne pokušava da pomogne Pavlovoj službi. Svrha ove izjave je da

1. poveže Pavla i proricanje

2. da predstavi jedan od puteva, ne **jedini** put do spasenja (tj. veru u Hrista)

NET Biblija (str. 2022 #16) sadrži dobru analizu gramatičkih pitanja koja se tiču prevođenja ove reči sa određenim ili neodređenim članom. Smatra da je bolji prevod sa određenim.

Pravo pitanje je kako bi ovo shvatili slušaoci u prvovekovnom Filipu. U njihovom kulturološkom okruženju, "Svevišnji Bog" bio je Zevs, te pitanje prisustva ili odsustva ODREĐENOG ČLANA sa rečju "put" nije egzegetsko pitanje.

16:18 "Pavlu dojadilo" U ovoj prilici Pavle nije reagovao iz ljubavi, nego zato što se iznervirao. I Pavle je bio ljudsko biće! Isti ovaj snažan glagol se nalazi u Septuaginti, Prop 10:9, gde označava težak rad. U NZ je upotrebljen samo ovde i u Dap 4:2. Ukazuje na nekoga ko je sasvim istrošen.

▣ **"reče duhu"** Primitite da se Pavle ne obraća robinji, nego demonu koji je u njoj i koji je kontroliše. Pavlov egzorcizam je izvršen na isti način kao i drugi novozavetni egzorcizmi (tj. u Isusovo ime). Vidite posebne teme kod Dap 5:16.

SSP: DELA 16:19-24

19Kad su njeni gospodari videli da im je propala nada u zaradu, uhvatiše Pavla i Silu pa ih odvukoše na trg pred poglavare. **20**Dovedoše ih zapovednicima pa rekoše: "Ovi ljudi unose nemir u naš grad! Oni su Judeji **21**i propovedaju običaje koje mi, Rimljani, ne smemo da prihvatimo ni izvršavamo." **22**Tada narod navali na Pavla i Silu, a zapovednici zderaše odeću s njih i narediše da ih išibaju. **23**Kad su im zadali mnogo udaraca, baciše ih u tamnicu i narediše tamničaru da ih dobro čuva. **24**Pošto je dobio takvo naređenje, on ih baci u unutrašnju tamnicu, a noge im stavi u klade.

16:19 "videli da im je propala nada u zaradu" Ovi "gospodari" nisu uopšte brinuli o tome što je ljudsko biće oslobođeno iz vlasti zla. Uznemirio ih je novčani gubitak (up. Dap 16:16), u velikoj meri kao i ljude iz Lk 8:26-39.

▣ **"uhvatiše Pavla i Silu"** Nije sigurno zašto nisu uhvatili i Luku i Timoteja.

16:20 "poglavare" Ovo je termin *praetors*. Njihov zvanični naziv je bio *duumviri*, ali od Cicerona saznajemo da su mnogi među njima birali naziv *praetors*. Luka veoma tačno koristi nazive rimskih zvaničnika. Ovo je jedan od nekoliko dokaza njegove istoričnosti.

16:20, 21 "Oni su Judeji... mi, Rimljani" Ovo pokazuje njihov rasni ponos i predrasude. Moguće je da je vreme koje je Pavle proveo u Filipu bilo blizu Klaudijeve odluke o izbacivanju Jevreja iz Rima, 49-50. g.n.e. (u suštini, on je zabranio jevrejske prakse slavljenja).

Rimski antisemitizam se može videti u Ciceronovim (Cicero) delima *Pro Fiasco* 28 i *Javenal* 14.96-106.

▣ **"propovedaju običaje koje mi, Rimljani, ne smemo da prihvatimo ni izvršavamo"** Primitite da ova optužba nema veze sa isterivanjem duha iz robinje. Čini se da se ona odnosi na njihovo propovedanje evanđelja Isusa Hrista. Judaizam je bio legalna religija u Rimskom carstvu, ali je postalo očigledno da će se hrišćanstvo od njega odvojiti, te time postati nelegalna religija. Bilo je nelegalno da Jevreji pokušavaju da obrate Rimljane, te je to bilo nelegalno i za Pavla.

16:22 "zderaše odeću s njih i narediše da ih išibaju" Forma ove rečenice ukazuje na to da su dva poglavara (*praetors*), podstaknuta vikom mase, sama strgala odeću sa Pavla i Sile (PARTICIP AORISTA AKTIVNI, MNOŽINA). To je bilo veoma neobično da oni aktivno učestvuju u takvom sudskom događaju.

1. zderaše odeću s njih (PARTICIP AORISTA AKTIVNI)

2. narediše da ih išibaju (INDIKATIV IMPERFEKTA AKTIVNI kojeg sledi INFINITIV PREZENTA AKTIVNI)

▣ **"da ih išibaju"** Ova vrsta kazne (tj. *verberatio*, sprovedena po odluci gradskog suda) nije bila toliko okrutna kao rimsko bičevanje. Nije postojao određen broj udaraca. Pavle je tri puta ovako šiban (up. 2. Kor 11:25). Ovaj put je jedini koji je zabeležen (up. 1. Sol 2:2).

16:24 "tamnicu" Ovo govori o maksimalnim merama obezbeđenja. Oni su bili uplašeni (up. Dap 16:29). Pavlov egzorcizam je privukao njihovu pažnju.

▣ **"noge im stavi u klade"** Većina zatvora u to vreme na zidovima je imala lance kojima su zatvorenici vezivani. Zbog toga su vrata bila zatvorena rezom, a ne zaključana. Stopala zatvorenika su bila široko razdvojena balvanom što je bilo veoma neprijatno i smanjivalo šanse za beg.

SSP: DELA 16:25-34

25Oko ponoći, Pavle i Sila su se molili i pevali hvalospевe Bogu, a zatvorenici su ih slušali. **26**Odjednom nastade tako silan zemljotres da su se i zatvorski temelji poljuljali. Odmah se otvoriše sva vrata i svima spadoše okovi.

27A tamničar se probudi, pa kad je video da su vrata tamnice otvorena, poteže mač da se ubije, misleći da su

zatvorenici pobjegli. ²⁸Ali, Pavle ga iz sveg glasa pozva, rekavši: “Ne čini sebi zla! Svi smo ovde!” ²⁹Tada tamničar zatraži svetlost pa ulete unutra i, drhteći od straha, baci se ničice pred Pavla i Silu. ³⁰Onda ih izvede napolje i reče: “Gospodo, šta treba da učinim da se spasem?” ³¹A oni mu odgovoriše: “Veruj u Gospoda Isusa, i spašćeš se i ti i tvoji ukućani.” ³²I objaviše Gospodnju reč njemu i svima u njegovoj kući. ³³A on ih, u taj isti noćni sat, uze i oprao im rane. Odmah potom krsti se on i svi njegovi. ³⁴Onda ih uvede u kuću i iznese im da jedu, radujući se sa svom svojom porodicom što je poverovao u Boga.

16:25 “Oko ponoći” Verovatno nisu mogli da spavaju zbog bolova od šibanja i balvana.

▣ **“molili i pevali hvalospeve Bogu”** Moguće je da su ostali zatvorenici poverovali u Hrista (tj. “zatvorenici su ih slušali”) zbog teološkog sadržaja ovih molitvi i himni, zato što niko od zatvorenika nije pobjegao kada je zemljotres otvorio vrata (up. Dap 16:26,28, “svi smo ovde”).

▣ **“zatvorenici su ih slušali”** Ovo je INDIKATIV IMPERFEKTA SREDNJI (odložni), koji ukazuje na to da su oni neprekidno slušali Pavla i Silu. GLAGOL *epakroaomai* je retka reč u NZ i Septuaginti. Njena upotreba u 1. Sam 15:22 ukazuje na pažljivo slušanje sa radošću. Ovi zatvorenici u očajnom položaju, čuli su poruku o Božijoj ljubavi, brizi i prihvatanju, i odgovorili su na nju!

16:26 “zemljotres” Ovo je bila prirodna pojava, ali sa natprirodnim svrhom, vremenom i uticajem (up. Mt 27:51,54; 28:2). Bog je oslobodio Petra iz zatvora koristeći anđela (up. Dap 4:31), ali ovde je odabran događaj koji je Pavlu dao šansu da objavi evanđelje i zatvorenicima i tamničarima.

16:27 “mač” Ovo je bio mali, dvosekli mač koji je nošen na boku, oblika nalik na jezik. Sa njim se sprovodila smrtna kazna za rimske građane. Ako bi tamničar izgubio zatvorenika, dobio bi njegovu kaznu (up. Dap 12:19).

16:28 Vera Pavla i Sile i sadržaj njihovih molitvi i pesama imali su snažan uticaj na druge zatvorenike (mislim da su i oni spaseni)!

16:29 “zatraži svetlost” Primetite MNOŽINU (reč svetlost je u množini u NASB). Tu su bili i drugi tamničari.

16:30 “Gospodo, šta treba da učinim da se spasem” Ovo odražava ljudski (1) strah od natprirodnog i (2) potragu za mirom sa Bogom! On je želeo mir i radost koje je video kod Pavla i Sile, čak i pod ovim nepravednim i bolnim okolnostima. Primetite da je ovaj čovek, kao i mnogi drugi, znao da se sigurno očekuje neka vrsta ljudskog odgovora (up. Lk 3:10,12,14; Dap 2:37; 22:10).

16:31 “Veruj u Gospoda Isusa” GLAGOL (IMPERATIV AORISTA AKTIVNI) *pisteuō* se može prevesti kao “verovati”, “vera” ili “poverenje”. Vidite posebne teme kod Dap 2:40, 3:16 i 6:5. To je pre svega voljni odgovor pružanja poverenja (up. Dap 10:43). Takođe primetite da se traži vera u osobu, ne u doktrinu ili teološki sistem. Ovaj čovek nije imao jevrejsko poreklo (tj. Ninevljani u Joni). A ipak su očekivanja za spasenje veoma jednostavna i uvek ista! Ovo je najsažetiji prikaz evanđelja u NZ (up. Dap 10:43). Njegova dela su bila dokaz njegovog pokajanja (up. Mk 1:15; Dap 3:16,19; 20:21).

▣ **“spašćeš se i ti i tvoji ukućani”** U drevnom svetu je religija glave porodice bila religija svih njenih članova (up. Dap 10:2; 11:14; 16:15; 18:8). Nije sigurno kako je to funkcionisalo na pojedinačnom nivou, ali čini se da je uključivalo neki nivo lične vere kod svake osobe. Pavle je naknadno propovedao celu poruku evanđelja tamničaru i njegovom domaćinstvu (up. Dap 16:32).

U ovom slučaju, ne samo njegovi ukućani, nego i njegov zatvor!

16:32 “Gospodnju reč” Postoji razlika u rukopisima u ovom izrazu.

1. “Gospodnja reč” je u rukopisima P^{45,74}, $\aleph^2$, A, C, D, E. UBS⁴ ovom izrazu daje oznaku “B” (skoro sigurno).
2. “Božija reč” je u rukopisima $\aleph^*$, B

Pitanje je na koga se u ovom kontekstu odnosi reč “Gospod”?

1. na Isusa, Dap 16:31
2. na Jahvea (up. Dap 16:25,34; 13:44,48; to je starozavetni izraz, 1. Mojs 15:14; 1. Sam 15:10; Is 1:10; Jona 1:1)

16:33 “Odmah potom krsti se on i svi njegovi” Ovo pokazuje značaj krštenja. Ono se stalno spominje u Delima. Vidite POSEBNA TEMA: KRŠTENJE (SPECIAL TOPIC: BAPTISM) kod Dap 2:38. Isus se krstio (up. Lk 3:21) i zapovedio je to i drugima (up. Mt 28:19), te je to pitanje rešeno (up. Dap 2:38). Ovo je takođe u skladu sa svim ostalim primerima u Delima u kojima se krštenje obavlja odmah nakon objave vere (up. Dap 10:47-48). Na neki način, to je bila njihova vidljiva i verbalna javna objava vere u Hrista (tj. Rim 10:9-13).

16:34 “radujući se sa svom svojom porodicom što je poverovao u Boga” Dva GLAGOLA U JEDININI se odnose na tamničara. Međutim, PRILOŠKA REČENICA ukazuje na uključivanje i njegove šire porodice i slugu. GLAGOL “poverovati” je PARTICIP PERFEKTA AKTIVNI, što ukazuje na završeno stanje. Primitite promenu vremena u odnosu na Dap 16:31.

SSP: DELA 16:35-40

³⁵Kad je svanulo, zapovednici poslaše tamničaru službenike s naredbom: “Oslobodi one ljude.” ³⁶Tamničar o tome obavesti Pavla, rekavši: “Zapovednici su poručili da vas oslobodim. Zato sad izađite i idite u miru.” ³⁷Ali, Pavle im reče: “Istukli su nas javno, bez presude, iako smo rimski građani, i bacili nas u tamnicu, a sad hoće da nas tajno izbace! Ne! Nego, neka oni sami dođu i izvedu nas.” ³⁸Službenici preneše ove reči zapovednicima. Kad su ovi čuli da su Pavle i Sila rimski građani, uplašise se, ³⁹pa dođoše, izviniše se i izvedoše ih, moleći ih da odu iz grada. ⁴⁰Po izlasku iz tamnice, Pavle i Sila odoše k Lidiji, videše se s braćom, ohrabriše ih pa odoše odande.

16:35 “službenike” Doslovan prevod je “nosilac-štapa” (*hrabdouchosta lictor*). Ovo se odnosi na one koji sproveli zvaničnu disciplinu (up. Dap 16:20). Italijanska “fašistička” stranka je od ovog termina napravila svoje ime. Snop ovih štapova (od latinske reči *fascēs*) bio je simbol političkog autoriteta.

16:37 “iako smo rimski građani” Filip je bio rimska kolonija sa brojnim dodatnim pravnim privilegijama koje su mogle biti ugrožene ukoliko bi ovo nepravedno ponašanje prema rimskim građanima bilo prijavljeno Rimu. Šibanje rimskih građana bilo je ozbiljno kršenje njihovog kolonijalnog pravnog položaja (up. Dap 16:39; vidite Livije (Livy), *Istorija (History)* 10.9.4 ili Ciceron (Cicero), *Pro Rabirio* 4.12-13).

16:39 Svrha Pavlovog protesta verovatno je bila da zaštiti novu crkvu u Filipu i da joj omogući određen status i prepoznavanje. Vođe svojim delima ukazuju na to da njihovo propovedanje nije nelegalno! Otvorena su vrata za buduće evangelizacije napore u Filipu.

16:40 “odoše odande” Očigledno je da je Luka ostao. Tu ga zatičemo ponovo u Dap 20:5-6.

PREDLOZI ZA RAZGOVOR

Ovo je vodič za proučavanje sa komentarima, što znači da ste vi odgovorni za svoje lično tumačenje Pisma. Činite to u svetlu objave koju imate. Vi, Pismo i Sveti Duh ste prioriteta u tumačenju. Ne smete to prepustiti komentatoru.

Ovi predlozi za razgovor vam mogu pomoći da razmislite o osnovnim temama ovog dela knjige. Njihova svrha je da vas podstaknu na razmišljanje i nemaju definitivne odgovore.

1. Zašto se za Svetog Duha kaže Isusov Duh?
2. Zašto je Bog dozvolio da se misionari suoče sa toliko mnogo neprijateljstva i izazova?
3. Zašto Pavle nije prihvatio svedočanstvo robinje?
4. Navedite ljude koji su spaseni u Filipu.
5. Zašto su utamničeni samo Pavle i Sila?
6. Zašto drugi zatvorenici nisu pobjegli?
7. Navedite elemente spasenja u ovom poglavlju. Da li se oni razlikuju od elemenata u drugim poglavljima u Delima?
8. Da li je tamničar imao ikakve ranije veze sa judaizmom ili hrišćanstvom?
9. Šta znači “spašće se i tvoji ukućani”?
10. Zašto je Pavle naterao gradske zvaničnike da se lično izvine?

DELA 17

PODELA PARAGRAFA U SAVREMENIM ENGLLESKIM PREVODIMA

UBS ⁴	NKJV	NRSV	TEV	NJB
Pobuna u Solunu	Propovedanje Hrista u Solunu	Od Soluna do Atine	U Solunu	Solun: problemi sa Jevrejima
17:1-9	17:1-4 Napad na Jasonovu kuću	17:1-9	17:1-4	17:1-4
Apostoli u Veriji	17:5-9 Služba u Veriji		17:5-9 U Veriji	17:5-9 Novi problemi u Veriji
17:10-15	17:10-15	17:10-15	17:10-15	17:10-12 17:13-15
Pavle u Atini	Filozofi u Atini	Pavle u Atini	U Atini	Pavle u Atini
17:16-21	17:16-21	17:16-21	17:16-21	17:16-18 17:19-21
17:22-28a	Obraćanje na Areopagu 17:22-34	17:22-31	17:22-31	17:22a Pavle govori pred saborom na Areopagu 17:22b-23 17:24-28
17:28b-31				17:29
17:32-34		17:32-34	17:32-34	17:30-31 17:32-34

TREĆI KRUG ČITANJA (iz Vodiča za dobro čitanje Svetog pisma)

PRAĆENJE NAMERE IZVORNOG AUTORA NA NIVOU PARAGRAFA

Ovo je vodič za proučavanje sa komentarima, što znači da ste vi odgovorni za svoje lično tumačenje Pisma. Činite to u svetlu objave koju imate. Vi, Pismo i Sveti Duh ste prioriteta u tumačenju. Ne smete to prepustiti komentatoru. Pročitajte poglavlje bez prekidanja. Odredite teme. Uporedite vašu podjelu tema sa navedenih pet prevoda. Podjela na paragrafe nije nadahnutna, ali je ključna za praćenje namere izvornog autora, što je suština tumačenja. Svaki paragraf ima jednu i samo jednu temu.

1. Prvi paragraf
2. Drugi paragraf
3. Treći paragraf
4. Itd.

KONTEKSTUALNI UVIDI

Kratak nacrt Pavlove poruke grčkim intelektualcima u Atini (17:15-34). Sličan je sa Dap 14:15-18.

A. Postoji jedan Bog, stvoritelj neba (duha) i zemlje (materije)

1. za kojeg oni ne znaju
2. koji ne boravi u ljudskim hramovima ili idolima
3. kojem nije potrebno ništa od ljudi
4. koji je jedini izvor stvarnog života

B. On upravlja celokupnom ljudskom istorijom

1. sve narode je napravio od jednog čoveka
2. odredio je granice među narodima

C. U ljude je stavio želju da ga pronađu i nije ga teško naći

D. Greh nas je odvojio od Njega

1. nije uzeo u obzir greh u vreme neznanja
2. moramo se pokajati

E. On će suditi svojoj tvorevini

1. određen je dan suđenja
2. sudiće svetu preko Mesije
3. ovaj Mesija će biti vaskrsnut, što je potvrda Njegove ličnosti i delovanja

GRAD SOLUN

A. Kratka istorija Soluna

1. Solun je bio smešten na vrhu Termajskog zaliva. Solun je bio priobalni grad na Ignjatijevom putu, važnom rimskom putu koji je išao od Rima ka istoku. Osim što je bio luka, bio je i u blizini bogate, navodnjene, priobalne ravnice. Zbog ove tri povoljne okolnosti, Solun je bio najveći i najvažniji trgovački i politički centar Makedonije.
2. Prvobitno ime Soluna bilo je Terma, zbog toplih izvora u toj oblasti. Rani historičar, Plinije Stariji (Gaius Plinius Secundus), govori o istovremenom postojanju Terme i Soluna. Ako je to slučaj, Solun je okružio Termu i pridodao je svojoj površini (Leon Moris (Leon Morris), *Prva i Druga Poslanica Solunjanima (The First and Second Epistles to the Thessalonians)*, Grand Rapids: Wm. B. Eerdmans Publishing Company, 1991, str. 11). Međutim, većina historičara veruje da je Kasander, jedan od generala Aleksandra Velikog, preimenovao Termu po svojoj ženi Tesaloniki (grčko ime Soluna je bilo *Thessaloníki*, danas *Saloniki*), ćerki Filipa Makedonskog i Aleksandrovoj polusestri, 315. g.p.n.e. (Strabon (Strabo), VII Fragment 21). U neko vreme tokom ranih vekova širenja hrišćanstva, Solun je dobio nadimak "pravoveran grad" zbog svog hrišćanskog karaktera (Din Farar (Dean Farrar), *Život i Delo sv. Pavla (The Life and Work of St. Paul)*, New York: Cassell and Company, Limited, 1904, str. 364). Danas je Solun značajan grad u Grčkoj.
3. Solun je bio kosmopolitska metropola slična Korintu, sa stanovnicima iz svih krajeva poznatog sveta.
  - a. Tu su živeli varvarski germanski narodi sa severa, te su doneli svoju pagansku religiju i kulturu.
  - b. Tu su živeli i Grci, iz Ahaje na jugu i sa ostrva Egejskog mora, te su doneli svoju rafiniranost i filozofiju.
  - c. Tu su živeli i Rimljani sa zapada. Uglavnom su to bili bivši vojnici, te su oni doneli snagu volje, bogatstvo i političku moć.
  - d. Konačno, brojni Jevreji su dolazili sa istoka; oni su činili jednu trećinu stanovnika. Sa sobom su doneli svoju etičku, monoteističku veru i svoje nacionalne predrasude.
4. Solun, sa oko dvesta hiljada stanovnika, bio je zaista kosmopolitski grad. Bio je odmaralište i lečilište zbog svojih toplih izvora. Bio je trgovački centar zbog svoje luke, plodnih nizija i blizine Ignjatijevog puta.
5. Kao glavni i najveći grad, Solun je takođe bio politički centar Makedonije. Kao centar rimske provincije i dom mnogih rimskih građana (uglavnom bivših vojnika), postao je slobodan grad. Solun nije plaćao porez i u njemu su vladali rimski zakoni, zato što su Solunjani uglavnom bili i rimski građani. Stoga je naziv za solunske vođe bio "politarsi" (SSP "poglavari"). Ovaj naziv se ne pojavljuje u drugim tekstovima, ali je sačuvan na jednom natpisu na trijumfalnoj kapiji u Solunu, poznatoj kao Vardarska kapija (Farar (Farrar), str. 371n.).

B. Događaji koji su Pavla doveli u Solun

1. Mnogi događaji su Pavla vodili u Solun, a ipak iza svih tih fizičkih okolnosti nalazi se direktan i jasan Božiji poziv. Pavlov prvobitni plan nije bio da prelazi na evropski kontinent. Njegova želja na ovom drugom misionarskom putu bila je da ponovo poseti crkve u Maloj Aziji koje je osnovao na svom prvom putu, a da zatim krene ka istoku. A ipak, kada je došlo vreme da krene severo-istočno, Bog je počeo da zatvara vrata. Vrhunac toga je bila Pavlova vizija o Makedoniji (up. Dap 16:6-10). To je bilo uzrok dve stvari: prvo, započeta je evangelizacija Evrope i drugo, Pavle je zbog situacije u Makedoniji počeo da piše svoje Poslanice (Tomas Karter (Thomas Carter), *Pavlov život i pisma (Life and Letters of Paul)*, Nashville: Cokesbury Press, 1921, str. 112).
2. Fizičke okolnosti koje su Pavla dovele u Solun
  - a. Pavle je otišao u Filip, mali grad bez sinagoge. Tamo su njegov rad sprečili vlasnici "proročice", demonom opsednute robinje i gradski savet. Pavle je pretučen i ponižen, a ipak je osnovana crkva. Zbog neprijateljstva i fizičke kazne, Pavle je morao da ode, verovatno ranije nego što je želeo.
  - b. Gde će otići iz Filipa? Prošao je kroz Amfipolj i Apoloniju, gde takođe nisu postojale sinagoge.
  - c. Došao je u najveći grad u toj oblasti, Solun, koji je imao sinagogu. Njegov običaj je bio da se prvo obrati lokalnim Jevrejima. To je radio zbog
    - (1) njihovog poznavanja Starog zaveta;
    - (2) prilike za poučavanje i propovedanje u sinagogi;

(3) njihovog položaja kao Božijeg odabranog saveznog naroda (up. Mt 10:6; 15:24; Rim 1:16-17; 9-11);

(4) Sam Isus je sebe prvo ponudio njima, a zatim svetu—stoga je i Pavle sledio Njegov primer.

PAVLOVI SAPUTNICI

- A. U Solunu su sa Pavlom bili Sila i Timotej. Luka je bio sa Pavlom u Filipu i tu je i ostao. Ovo saznajemo na osnovu toga da li poglavlja iz Dela 16 i 17 koriste “mi“ ili “oni“. Luka koristi “mi“ u Filipu, ali “oni“ na putu do Soluna.
- B. Sila ili Silvan je bio čovek kojeg je Pavle odabrao da ide sa njim na drugo misionarsko putovanje, nakon što su se Varnava i Jovan Marko vratili na Kipar
1. On se prvi put spominje u Bibliji u Dap 15:22, gde se za njega kaže da je vodeći među braćom u jerusalimskoj crkvi.
  2. Takođe je bio prorok (up. Dap 15:32).
  3. Bio je rimski građanin kao i Pavle (up. Dap 16:37).
  4. Jerusalimska crkva je poslala njega i Judu Varsavu u Antiohiju da izvide kakva je tamo situacija (up. Dela 15:22,30-35).
  5. Pavle ga hvali u 2. Kor 1:19 i spominje ga u nekoliko pisama.
  6. Petar ga kasnije spominje i kaže da mu je pomogao u pisanju Prve Petrove Poslanice (up. 1. Pet 5:12).
  7. I Pavle i Petar ga zovu Silvan, dok ga Luka zove Sila.
- C. Timotej je takođe bio Pavlov saradnik i saputnik
1. Pavle ga je sreo u Listri, gde je on obraćen na prvom misionarskom putovanju.
  2. Timotej je bio polu-Grk (po ocu) i polu-Jevrej (po majci). Pavle je želeo da ga iskoristi za evangelizaciju pagana.
  3. Pavle ga je obrezao da bi mogao da radi i sa Jevrejima.
  4. Timotej se spominje u pozdravima u: 2. Kor, Kol, 1. i 2. Sol i Flm.
  5. Pavle za njega kaže “moj sin u veri” (up. 1. Tim 1:2; 2. Tim 1:2; Tit 1:4).
  6. Pavlov opšti ton u pismima ukazuje na to da je Timotej bio mlad i stidljiv. A ipak, Pavle ima veliko poverenje i pouzdanje u njega (up. Dap 19:27; 1. Kor 4:17; Fil 2:19).
- D. Prikladno je da se u delu o Pavlovim saputnicima spomenu i oni koji su došli u Solun i pratili Pavla u narednim misijama. To su Aristarh (Dap 19:29; 20:4; 27:2) i Sekund (Dap 20:4). Takođe, moguće je da je i Dimas bio iz Soluna (Flm 24; 2. Tim 4:10).

PAVLOVA SLUŽBA U GRADU

- A. Pavlova služba u Solunu je sledila njegov uobičajeni obrazac da se prvo obrati Jevrejima, a zatim paganima. Pavle je tri subote propovedao u sinagogi. Njegova poruka je bila “Isus je Mesija”. Koristio je starozavetne spise da pokaže da je predskazano da će Mesija stradati (up. 1. Mojs 3:15; Is 53) i da on neće biti privremeni politički Mesija. Pavle je takođe naglašavao vaskrsenje i objavljiavao spasenje za sve. Isus je jasno predstavljen kao davno obećani Medija koji će spasiti sve narode.
- B. Odgovor na ovu poruku je bio da su Isusa kao Spasitelja i Gospoda prihvatili neki Jevreji, brojni pobožni pagani i ugledne žene. Analiza ovih grupa obraćenika je veoma važna za shvatanje Pavlovih kasnijih pisama ovoj crkvi.
- C. Pagani su činili najveći deo članova crkve, što se vidi po odsustvu aluzija na SZ u obe Poslanice. Pagani su spremno prihvatili Isusa kao Spasitelja i Gospoda iz nekoliko razloga.
1. Njihove tradicionalne religije bile su nemoćno sujeverje. Solun je bio u podnožju planine Olimp i svi su znali da su njeni vrhovi pusti.
  2. Evandjelje je bilo besplatno dostupno svima.
  3. Hrišćanstvo nije sadržalo jevrejski isključujući nacionalizam. Jevrejska religija je mnoge privukla svojim monoteizmom i visokim moralom, ali je takođe mnoge odbila zbog svojih ceremonija (kao što je obrezanje) i svojih rasnih i nacionalnih predrasuda.
- D. Mnoge “ugledne žene” su prihvatile hrišćanstvo zato što su ove žene imale pravo da same biraju svoju religiju. Žene su imale veću slobodu u Makedoniji i Maloj Aziji nego u ostatku grčko-rimskog sveta (Ser Vm. M. Remzi (Sir Wm. M. Ramsay), *Sv. Pavle putnik i rimski građanin (St. Paul the Traveler and Roman Citizen)*, New York: G. P. Putnam's Sons, 1896, str. 227). Međutim, žene iz siromašnijih slojeva su i pored slobode bile pod uticajem sujeverja i politeizma (Remzi (Ramsay), str. 229).

E. Mnogi misle da dužina vremena koje je Pavle proveo u Solunu predstavlja problem:

1. Dap 17:2 govore o tome da je dok je bio u Solunu, Pavle tri subote raspravljao u sinagogi.
2. 1. Sol 2:7-11 kaže da se Pavle izdržavao od svog zanata. To je bilo pravljenje šatora ili, po nekim mišljenjima, rad sa kožom.
3. Fil 4:16 podržava teoriju o dužem boravku, pošto je Pavle primio najmanje dve novčane pomoći od crkve iz Filipa dok je bio u Solunu. Razdaljina između ova dva grada je oko sto šezdeset kilometara. Neki smatraju da je Pavle tu bio dva ili tri meseca, a da se tri subote odnose samo na službu Jevrejima (Šepard (Shepard), str. 165).
4. Različiti zapisi o obraćenicima u Dap 17:4 i 1. Sol 1:9 i 2:4 podržavaju ovu teoriju, zato što se najvažnija razlika u zapisima tiče toga da su pagani odbacili idole. Pagani u Delima su bili jevrejski proseliti, te su oni i ranije odbacili idole. Ovaj kontekst ukazuje na to da je Pavle duže služio neznabožackim paganima nego Jevrejima.
5. Nije sigurno koje bi bilo vreme te duže službe, zato što je Pavle uvek prvo odlazio Jevrejima. Nakon što su oni odbili njegovu poruku, on se okrenuo paganima. Kada su oni odgovorili na evanđelje u velikom broju, Jevreji su postali ljubomorni i započeli pobunu gradske rulje.

F. Zbog pobune je Pavle otišao iz Jasonove kuće i sakrio se sa Timotejem i Silom, ili oni nisu bili prisutni kada je masa ljudi upala u Jasonovu kuću da ih pronađe. Poglavari su naterali Jasona da plati zalog kojim će garantovati mir. Zato je Pavle noću napustio grad i otišao u Veriju. U svakom slučaju, crkva je nastavila svoje svedočenje o Hristu i pored velikog protivljenja.

PROUČAVANJE REČI I IZRAZA

SSP: DELA 17:1-9

¹Kad su prošli kroz Amfipolj i Apoloniju, stigoše u Solun, gde je bila judejska sinagoga. ²Pavle, po svom običaju, uđe k njima pa je tri subote s njima raspravljao o Pismima, ³objašnjavajući i dokazujući: “Trebalo je da Hristos strada i da vaskrsne iz mrtvih. A taj Hristos je Isus koga vam ja objavljujem.” ⁴I neki od njih su bili uvereni pa se pridružiše Pavlu i Sili, a tako i mnogo pobožnih Grka i nemali broj uglednih žena. ⁵Ali, Judeje obuže zavist pa pokupiše neke zlikovce s trga, okupiše svetinu i izazvaše metež u gradu. Onda navališe na Jasonovu kuću, tražeći Pavla i Silu da ih izvedu pred narod. ⁶A kad ih nisu našli, odvukoše Jasona i još neku braću pred gradske poglavare, vičući: “I ovamo su došli oni koji su uzburjali ceo svet, ⁷a Jason ih je primio u svoju kuću! Svi oni rade protiv carevih uredbi jer govore da postoji drugi car - Isus!” ⁸Kad su to čuli, narod i gradski poglavari se uznemiriše, ⁹pa ih oslobodiše tek kad su od Jasona i ostalih uzeli zalog.

17:1 “kroz Amfipolj i Apoloniju” Ova dva grada bila su smeštena na velikom glavnom rimskom putu, Ignjatijevom putu, koji je povezivao istok i zapad, dužine preko osamsto kilometara. On je bio glavna ulica u Solunu, a povezivao je istočni i zapadni deo carstva.

▣ **“Solun”** Vidite uvod u ovo poglavlje.

▣ **“gde je bila judejska sinagoga”** Ovo je bio Pavlov obrazac i redosled objavljivanja (up. Dap 17:2; 3:26; 13:46; Rim 1:16; 2:9,10; Dap 9:20; 13:5,14; 14:1; 17:2,10,17; 18:4,19; 19:8), verovatno zato što je mislio da je evanđelje prvo namenjeno Jevrejima (up. Rim 1:16) zbog starozavetnog proroštva. Takođe, tu su bili i brojni pobožni pagani, koji su znali i poštovali Stari zavet.

17:2 “tri subote” Ovo može značiti da je samo tri subote govorio u ovoj sinagogi. Verovatno je u ovom gradu proveo više nego samo tri nedelje (up. Fil 4:16), ali ne i predugačak period.

▣ **“raspravljao o Pismima”** Pavle je povezo mesijanska proroštva sa Isusovim životom, učenjem, smrću i vaskrsenjem. Ovaj obrazac je preuzeo od Stefana (Dela 7) i iz svoje rabinske škole.

17:3

SSP	objašnjavajući i dokazujući
NSP	objašnjavajući i dokazujući
DK	Pokazujući i dokazujući
DS	tumačeći (ga) i dokazujući
EC	dajući im na znanje i izlažući

Prva reč je *dianoigō*, koja je upotrebljena za Isusovo otvaranje Pisma za dvojicu na putu za Emaus (up. Lk 24:32,45). Takođe je upotrebljena za to što je Isus otvorio njihove oči da bi mogli da ga prepoznaju (up. Lk 24:31). Ista ova reč je upotrebljena u Dap 16:14 za to što je Bog otvorio Lidijino srce da može da primi evanđelje.

Drugi termin, *paratithēmi*, često se koristi u Lukinim tekstovima za stavljanje hrane pred nekoga, ali ovde se odnosi na “stavljjanje“ istine pred nekoga ili “dokazivanje“ (up. Dap 14:23; 20:32). Kod Luke se dva puta koristi (up. Lk 12:48; 23:46) za poveravanje nečega nekome. Pavle slušaocima daje evanđelje pažljivo i detaljno (tj. ono što je povereno, *parathēkē*, 1. Tim 6:20; 2. Tim 1:12,14). Neki su odgovorili (neki Jevreji, neki pobožni ljudi i nekoliko pobožnih žena).

▣ **“Trebalo je da Hristos strada”** Termin “trebalo” (*dei*) je INDIKATIV IMPERFEKTA AKTIVNI, koji ukazuje na nužnost (vidite belešku kod Dap 1:16). U SZ je predskazano da će Mesija stradati (up. 1. Mojs 3:15; Ps 22; Is 52:13-53:12; Zah 12:10), ali rabini to nikada nisu jasno videli. Apostolski propovednici su to neprekidno isticali (up. Lk 24:46; Dap 3:18; 26:23; 1. Pet 1:10-12). Ova istina je bila kamen spoticanja za Jevreje (up. 1. Kor 1:22-23). Vidite belešku kod Dap 3:18.

▣ **“i da vaskrsne iz mrtvih”** Ovo je zajednički element u svim Petrovim, Stefanovim i Pavlovim propovedima u Delima (deo kerigme, vidite posebnu temu kod Dap 2:14). To je suština evanđelja (up. 1. Kor 15).

▣ **“A taj Hristos je Isus koga vam ja objavljujem”** Poslednje reči u ovoj rečenici (u originalu su to reči “Hristos je Isus“) se razlikuju u različitim grčkim rukopisima.

1. “Hristos, Isus” (oba sa određenim članom) - rukopis B
2. “Hristos, Isus” (Hristos sa određenim članom, Isus bez člana) - neki prevodi Vulgate i koptski prevodi
3. “Hrist Isus” (bez članova) - rukopisi P⁷⁴, A, D
4. “Isus Hrist” (bez članova) - rukopis κ
5. “Isus Hrist” (Hrist sa određenim članom, Isus bez člana) - rukopis E i boharsko-koptska verzija
6. “Hrist” (sa određenim članom) - gruzijska verzija

Većina stručnjaka prihvata prvu opciju (Vatikanski rukopis) zato što je toliko neobična (UBS⁴ joj daje oznaku “C”).

U ovom okruženju, u sinagogi, reč “Hristos“ sa određenim članom bi ukazivala na obećanog Pomazanika iz SZ, Mesiju (vidite posebnu temu kod Dap 2:31). U SZ se pomazuju tri grupe vođa: sveštenici, carevi i proroci. Isus ispunjava sve ove tri uloge pomazanika (up. Jev 1:1-3). Ovo pomazanje je bilo simbol Božijeg odabira i osposobljenosti za zadatak službe. Vidite POSEBNA TEMA: POMAZANJE U BIBLIJI (BDB 603) (SPECIAL TOPIC: ANOINTING IN THE BIBLE (BDB 603)) kod Dap 4:27.

Rana crkva je neprekidno naglašavala da je Isus iz Nazareta obećani Mesija (up. Dap 2:31-32; 3:18; 5:42; 8:5; 9:22; 17:3; 18:5,28), na osnovu jasnih i ponavljanih potvrda samog Isusa.

17:4 “pridružiše” Ovaj grčki GLAGOL (INDIKATIV AORISTA PASIVNI) je upotrebljen samo ovde u NZ. Doslovno znači “dodeliti bacanjem kocke” U ovom kontekstu označava “slediti” ili “pridružiti se nekome”. “Kocka“ je u SZ bila način za saznavanje Božije volje. Na božansko delovanje ukazuju:

1. PREDLOG (*pros*)
2. koren (*klēpoō*)
3. PASIVNI OBLIK

Bog je otvorio njihova srca kao i Lidijino (up. Dap 16:24; primetite sličnu misao u 1. Pet 5:3).

▣ **“pobožnih Grka”** Ovo su bili sledbenici judaizma koji nisu potpuno obraćeni, što bi podrazumevalo

1. obrezanje
2. samo-krštenje
3. ukoliko je moguće, prinošenje žrtve u hramu u Jerusalimu

▣ **“i nemali broj”** Ovo je još jedan primer Lukine upotrebe *litotes* (namerno umanjivanje, up. Dap 12:18; 15:2; 19:11,23,24; 20:12; 26:19,26; 27:20; 28:2), obično u obliku negacije. Reč “nemali“ je stavljena na kraj rečenice radi naglaska.

▣ **“uglednih žena”** U Makedoniji su žene (Lidija) imale viši nivo slobode nego u drugim delovima mediteranskog sveta. Obrazac postavljen u Antiohiji pisidijskoj se ponavljao (up. Dap 13:43,45,50). Zapadna grupa grčkih rukopisa dodaje izraz u Dap 17:4 koji kaže da su ove žene bile supruge vodećih ljudi.

17:5 “Judeje obuze zavist” Neverovanje Jevreja me rastužuje (up. Dap 14:2), ali je njihova zavist (up. Dap 5:17) tragična! Njih nije pokretao religijski žar, kao Savla, nego zavist! Njima je smetao broj obraćenika (up. Dap 13:45), a ne sadržaj propovedi.

Luka često koristi termin “Judeji” u pogrdom, negativnom smislu (up. Dap 12:3; 13:45; 14:2; 17:13), kao i Pavle (up. 1. Sol 2:15-16). On je postao sinonim za one koji se suprotstavljaju i protive evanđelju.

SSP	neke zlikovce s trga
NSP	neke zle uličare
DK, DS	neke zle ljude
EC	neke zle, ulične ljude

Ovaj termin opisuje nekog ko se mota oko trga ne radeći ništa, lenštinu i ništariju.

▣ **“svetinu”** Ova reč je upotrebljena samo ovde u NZ i veoma je retka u grčkoj književnosti. Nije upotrebljena u Septuaginti. “Svetina” je značenje koje se pretpostavlja iz konteksta. Luka je bio obrazovan čovek sa bogatim rečnikom (medicinskim, nautičkim, itd.).

17:6 “odvukoše Jasona” Neki pretpostavljaju da je ovo isti Jason koji se spominje u Rim 16:21, ali to nije sigurno.

▣ **“i još neku braću”** Ova konstrukcija ukazuje na to da Jason tada nije bio vernik. Nije jasno kako je on primio misionarski tim. Moguće je sledeće:

1. Pavle ili Sila su radili za njega
2. iznajmili su prostor od njega
3. odseli su u njegovom domu

GLAGOL primiti iz Dap 17:7 znači “primiti kao gosta” (up. Lk 10:38; 19:6; Jak 2:25).

▣ **“gradske poglavare”** Ovaj termin “poglavar” (politarh) označava gradskog vođu. To je bilo posebno ime za zvanične lokalne vođe u Makedoniji. To je veoma retka reč, upotrebljena samo ovde i u Dap 17:8 u NZ, kao i u grčkoj literaturi, te njena upotreba pokazuje Lukino znanje o ovom području i podržava istoričnost Dela (NASB studijska Biblija, str. 1607, ali je reč pronađena na grčkom natpisu na kapiji na Ignjatijevom putu u Solunu). Luka je beležio tačne istorijske podatke u vreme kada je to bilo retko. On jeste motivisan verom, što vernici potvrđuju kao nadahnutost.

SSP	uzbunili ceo svet
NSP	pobunili ceo svet
DK	zamutiše vasioni svet
DS	bune ceo svet
EC	ceo svet uzbunili

Ovo ukazuje na optužbu zbog pobune (up. Dap 21:38; takođe vidite i 16:20; 24:5). Ovo je veoma snažan izraz. Vidite kako ga Pavle koristi u Gal 5:12. Iz 1. Sol 2:14-16 saznajemo da je ova crkva bila suočena sa surovim progonom. Pitamo se da li je ovo hiperbola ili su oni znali za širenje ove nove sekte unutar judaizma.

17:7 “protiv carevih uredbi” Neki misle da se ovo odnosi na Klaudijevu (41-54. g.n.e.) uredbu iz 49-50. g.n.e, kojom su jevrejski rituali zabranjeni u Rimu. Zbog te uredbu su Jevreji napustili Rim. Međutim, mislim da je iz konteksta jasno da se ovo odnosi na njihovo propovedanje evanđelja. Bilo je nelegalno da bilo ko pokuša da obrati rimske građane.

▣ **“govore da postoji drugi car - Isus”** Moguće je da se ova optužba odnosi na

1. Pavlovo isticanje eshatologije u njegovim propovedima u Solunu
2. to što su hrišćanski nazivi za Isusa bili isti kao nazivi koje su Rimljani koristili za Cezara (car, gospod i spasitelj)

17:8

SSP	gradski poglavari
NSP	gradske poglavare
DK, DS	starešine gradske
EC	gradske starešine

Ovo je grčka reč *politarchs*. Oni su postavljeni po grčkim gradovima svake godine. To nisu bili Rimljani nego lokalne vođe (AB, vol. 5, str. 384-389).

17:9 “zalog” Ovo je verovatno bio veći iznos novca kojeg su dali novi obraćenici (up. Dap 17:4,6,10), kao zalog kojim su garantovali da Pavle neće nastaviti da propoveda u gradu. Neki ovo povezuju sa 1. Sol 2:18.

SSP: DELA 17:10-15

¹⁰Čim je pala noć, braća poslaše Pavla i Silu u Veriju. Kad su stigli onamo, udoše u judejsku sinagogu. ¹¹Onde su ljudi bili plemenitiji od onih u Solunu pa veoma spremno prihvatīše Reč. Svakodnevno su istraživali Pisma da vide da li je tako. ¹²I mnogi od njih poverovaše, a tako i mnoge ugledne Grkinje i nemali broj Grka. ¹³Kad su Judeji iz Soluna doznali da Pavle i u Veriji objavljuje Božiju reč, dodoše pa i onde podjariše i uzbuniše narod. ¹⁴Tada braća odmah poslaše Pavla u primorje, a Sila i Timotej ostadoše u Veriji. ¹⁵Pratioci odvedoše Pavla u Atinu pa, primivši zapovest za Silu i Timoteja da što brže dođu k njemu, odoše.

17:10 “Veriju” U Pavlovo vreme je ovo bio veliki grad, udaljen oko sto kilometara ka zapadu, veoma blizu Ignjatijevog puta. U njemu je takođe postojala jevrejska zajednica, koja je bila otvorena da sasluša Pavla i proveri njegovu teologiju u odnosu na tekstove koje je citirao iz SZ.

▣ **“uđoše u judejsku sinagogu”** Tekst ukazuje da su u sinagogu otišli čim su stigli u grad, možda i nakon celonoćnog putovanja. Moguće je da je to zato što je tada bila subota ili su možda znali da ih prate uzbunjivači. Vreme je bilo dragoceno. Savremeni zapadni vernici su izgubili osećaj hitnosti i prioriteta evangelizacije!

17:11 “ljudi bili plemenitiji” Ovaj termin je korišten za obrazovane ljude iz više klase (up. LXX Jov 1:3; Lk 19:12). Ova doslovna definicija ne odgovara za Jevreje iz Verije; stoga je to metafora za nekoga ko je spreman da čuje nove ideje i razmisli o njima. Moguće je da su vodeći građani ovog grada, koji su slavili u sinagogi imali taj otvoreni stav (up. Dap 17:12).

▣ **“Svakodnevno su istraživali Pisma da vide da li je tako”** Ovo je pravi način da se utvrdi istina. Pavlov metod propovedanja je bio da citira SZ, a da zatim pokaže kako se on odnosi na Isusa. Izraz (“da li je tako”) odgovara KONDICIONALNOJ REČENICI ČETVRTOG TIPA (tj. *ei* sa GLAGOLSKIM OBLIKOM OPTATIVOM, up. Dap 17:27; 20:16; 24:19; 27:12), koji ukazuje na nešto što je najdalje od realnosti (najmanje verovatno). Neki su odgovorili; neki nisu (misterija evanđelja).

17:12 “mnogi od njih poverovaše” Ovo ukazuje na to da su mnogi Jevreji iz sinagoge i mnogi “pobožni” odgovorili. Vidite posebne teme kod Dap 3:16 i 2:40.

▣ **“ugledne”** Ovaj termin je složenica od reči za “dobro” i “forma” ili “izgled”. Koristio se za časne i uticajne ljude sa dobrom reputacijom (up. Dap 13:50 i Josif iz Arimateje, Mk 15:43).

17:13 Ovo pokazuje svesno neprijateljstvo kod Pavlovih protivnika. Mnogi među njima su bili iskreni Jevreji koji su delovali iz religijskih motiva (kao Savle). Međutim, njihove metode pokazuju njihov duhovni status.

17:14 “u primorje” Ovo može da znači

1. Pavle je putovao do Atine brodom koji se kretao blizu obale
2. Pavle je putovao do Atine priobalnim putem

SSP: DELA 17:16-21

16Dok ih je Pavle čekao u Atini, bio je ogorčen jer je video da je grad pun idola. **17**Sa Judejima i pobožnim *Grcima* raspravljao je u sinagogi, a svakog dana na trgu sa onima koji bi se onde zatekli. **18**Tako s njim počеше da raspravljaju i neki filozofi - epikurejci i stoici. Jedni rekoše: “Šta ovaj brbljivac hoće da kaže?” A drugi: “Izgleda da objavljuje tuđe bogove” - pošto je propovedao evanđelje o Isusu i vaskrsenju. **19**Onda ga uzeše i odvedoše na Areopag pa mu rekoše: “Možemo li da znamo kakvo je to novo učenje koje iznosiš? **20**Puniš nam uši nekim čudnim stvarima pa hoćemo da znamo šta je to.” **21**A svi Atinjani, i stranci koji su među njima živeli, nisu trošili vreme ni na šta drugo osim na pričanje i slušanje novosti.

17:16 “Atini” Ovo je bio najvažniji grad Grčke i njenog istorijskog kulturnog nasledstva, kao i intelektualni centar rimskog sveta. U njemu su bujali sujeverje, tradicija i nemoral.

▣ **“bio je ogorčen” (NASB, EC: “uzbudi se njegov duh”)** Grčki unicitajni rukopisi NZ nemaju

1. razmake između reči
2. interpunkcijske znakove
3. razliku između velikih i malih slova (sva slova su velika)
4. podele na stihove i poglavlja

Stoga, samo iz konteksta možemo znati da li se reč piše velikim slovom. Obično se velika slova koriste za

1. imena božanstava
2. imena mesta
3. lična imena

Termin “duh” se može odnositi na

1. Svetog Duha (up. Mk 1:5)
2. svestan, lični aspekt čovečanstva (up. Mk 8:12; 14:38)
3. neko biće iz duhovne oblasti (tj. nečisti duhovi, up. Mk 1:23)

U ovom kontekstu odnosi se na Pavla kao ličnost.

Na nekoliko mesta u Pavlovim tekstovima se koristi ova gramatička konstrukcija da bi se opisao uticaj Svetog Duha na pojedinačnog vernika

1. “duh robovanja”, “duh usinjenja”, Rim 8:15
2. “duh blagosti” 1. Kor 4:21

3. “duh vere“, 2. Kor 4:13

4. “duh mudrosti i otkrivenja“, Ef 1:17

Iz konteksta je očigledno da Pavle koristi reč “duh“, kao način da govori o sebi ili o drugim ljudima (1. Kor 2:11; 5:4; 2. Kor 2:13; 7:13; Rim 1:9; 8:16; Fil 4:23).

SSP	bio je ogorčen
NSP	uznemirio se
DK, DS	razdraži se
EC	uzbudi se

Ovo je INDIKATIV IMPERFEKTA PASIVNI od reči *paroxunō*, koja u suštini znači “naoštriti”, ali se figurativno koristi za “uznemiriti“. Ovo je termin koji je upotrebljen (kao IMENICA) da opiše Pavlov i Varnavin sukob oko Jovana Marka u Dap 15:39.

U pozitivnom smislu je upotrebljen u Jev 10:24.

17:17 Pavle je brinuo i o Jevrejima (“raspravljao je u sinagogi”) i o paganima, uključujući i pagane koje je privlačio judaizam (pobožne) i pagane idolopoklonike (“na trgu sa onima koji bi se onde zatekli”). Pavle se tim različitim grupama obraćao na različite načine: za Jevreje i pobožne je koristio SZ, a sa paganima je pokušavao da nađe dodirne tačke (up. Dap 17:22-31).

17:18 “epikurejci” Ova grupa je verovala da su zadovoljstvo i sreća najviše dobro i cilj života. Nisu verovali u pojedinačan, fizički život nakon smrti. Njihov životni moto je bio “uživaj u životu sada“ (jedan oblik hedonizma). Verovali su da se bogovi ne bave ljudima. Ime su dobili od Epikura, atinskog filozofa, 341-270. g.p.n.e, ali su prenaplašavali njegove osnovne zaključke. Epikur je definisao zadovoljstvo u širem smislu od ličnog, fizičkog zadovoljstva (tj. zdravo telo i miran um). “Zabeleženo je da je Epikur rekao: “ako želiš da usrećiš čoveka, ne povećavaj njegova bogatstva, nego umanjuj njegove želje“ (*Nova Šaf-Hercog enciklopedija religijskog znanja (The New Schaff-Herzog Encyclopedia of Religious Knowledge)*, vol. IV, str. 153).

▣ **“stoici”** Ova grupa je verovala da je bog (1) duša sveta, ili da on (2) prožima celu tvorevinu (panteizam). Tvrdili su da ljudi moraju živeti u harmoniji sa prirodom (tj. sa bogom). Najviše dobro je razum. Njihov cilj je bila samokontrola, samodovoljnost i emotivna stabilnost u svakoj situaciji. Nisu verovali u pojedinačan život nakon smrti. Njihov osnivač je Zenon, filozof sa Kipra, koji se preselio u Atinu oko 300. g.p.n.e. Svoje ime su dobili zato što je on poučavao pod obojenim tremom (*stoa*) u Atini.

▣ **“brbljivac”** Ova reč se koristila za vrapce koji jedu seme u polju. Počela je da se koristi kao metafora za putujuće učitelje koji su na raznim mestima skupljali mrvice informacija, a zatim pokušavali da ih prodaju. Alfred Maršal (Alfred Marshall) ga prevodi kao “neuki plagijator“ u Interlinearnom RSV prevodu “reč za reč“ (“*RSV Interlinear*“). NJB prevod je “papagaj“.

▣ **“objavljuje tuđe bogove”** Doslovan prevod je “tuđe *daimōn*“, u smislu duhovnih moći ili bogova (up. 1. Kor 10:20-21). Ovi atinski filozofi su bili religijski politeisti (olimpijski panteon).

1. Moguće je da su ovi atinski grčki filozofi shvatili Pavlove reči kao da on govori o dva boga (*Jeronimov komentar Biblije (The Jerome Biblical Commentary)*, vol. 2, str. 199).

a. o boginji zdravlja

b. o boginji vaskrsenja (Anastazija)

2. Moguće je da su mislili da je jedan od njih

a. muškarac (Isus), a druga

b. žena (vaskrsenje je IMENICA ŽENSKOG RODA)

3. Moguće je da je sama Pavlova terminologija evanđelja (up. NET Bible) o jednom Bogu u tri ličnosti (tj. Trojstvo, vidite posebnu temu kod Dap 2:32) bila izvor nesporazuma.

a. Otac

b. Sin

c. Spirit

▣ **“pošto je propovedao evanđelje o Isusu i vaskrsenju”** Mesijino stradanje je bilo kamen spoticanja za Jevreje da prihvate evanđelje, a za Grke je to bilo vaskrsenje (up. 1. Kor 1:18-25). Ličan, telesan život nakon smrti se nije uklapao u grčko shvatanje bogova niti čovečanstva. Oni su verovali u božansku iskru u svakoj osobi, zarobljenu ili zatvorenu unutar fizičkog tela. Spasenje je bilo oslobađanje od fizičkog i ponovno stapanje sa bezličnim ili polu-ličnim božanstvom.

17:19 “uzeše i odvedoše na Areopag” Termin *areopages* znači Aresovo brdo (Ares je bog rata). U rimskom panteonu, ime boga rata je bilo Mars. U zlatnom dobu Atine, ovo je bio filozofski forum ovog čuvenog, intelektualnog grada. Ovo nije bilo suđenje, nego otvoren gradski forum u prisustvu sabora gradskih vođa. Ovo je primer Pavlove propovedi paganima, kao što su stihovi od 13:16 na dalje primer provedi pobožnim paganima. Hvala Bogu za ove sinopsise Pavlovih poruka.

▣ **“Možemo li da znamo kakvo je to novo učenje koje iznosiš”** Ovde vidimo razliku između intelektualne znatiželje (up. Dap 17:20-21) i otkrivenja. Bog nam je dao znatiželju (up. Prop 1:8-9,18; 3:10-11), ali intelekt ne može ljudima doneti mir i radost. Samo evanđelje to može učiniti! Pavle razmatra razliku između ljudske mudrosti i Božijeg otkrivenja u 1. Kor 1-4.

17:19-20 Ove reči su društveno učtive. U nekom smislu, ovo je bilo univerzitetsko okruženje.

17:21 Čini se da je ovaj stih komentar autora. Pokazuje da učtivost iz Dap 17:19-20 nije bila prava intelektualna zainteresovanost, nego tadašnji kulturološki hir. Oni su uživali u slušanju i debatama. Pokušavali su da ožive slavnu prošlost Atine. Tragedija je u tome što nisu znali da razlikuju ljudsku mudrost i božansko otkrivenje (kao i naši današnji univerziteti)!

SSP: DELA 17:22-31

²²Tada Pavle stade nasred Areopaga pa reče: “Atinjani, po svemu vidim da ste veoma pobožni. ²³Jer, dok sam obilazio grad i razgledao vaše svetinje, pronašao sam i jedan žrtvenik na kome piše: **NEPOZNATOM BOGU**. Ono, dakle, što vi ne poznajete a poštujete - to vam objavljujem. ²⁴Bog koji je stvorio svet i sve u njemu, Gospodar je neba i zemlje, i on ne prebiva u hramovima sagrađenima rukom, ²⁵ni ga ljudske ruke poslužuju, kao da mu je nešto potrebno. Jer, on je taj koji svima daje život i dah i sve drugo. ²⁶Od jednog čoveka stvorio je sve narode da se nasele po svoj zemlji, određivši vremena i međe njihovog naseljavanja, ²⁷da traže Boga, ne bi li ga nekako napipali i našli, iako on nije daleko ni od jednog od nas. ²⁸Jer, u njemu živimo i mičemo se i jesmo' - kao što rekoše neki od vaših pesnika - 'njegov smo rod.' ²⁹Pošto smo, dakle, Božiji rod, ne treba da mislimo da je božansko biće slično zlatu, srebru ili kamenu, da je tvorevina ljudske veštine i mašte. ³⁰Ne uzimajući u obzir vremena neznanja, Bog sada zapoveda svim ljudima na svakom mestu da se pokaju, ³¹pošto je odredio dan kada će pravedno suditi svetu preko čoveka koga je odredio i o kome je svima pružio dokaze vaskrsnuvši ga iz mrtvih.”

17:22 “vidim da ste veoma pobožni” Doslovan prevod je “bojite se bogova (*daimōn*)”. To može značiti (1) u negativnom smislu da su “sujeverni“, kao u KJV, ili (2) u pozitivnom smislu da su “veoma detaljni u sprovođenju religijskih pravila” (NKJV, NJB up. Dap 25:19). Ovi ljudi su imali intelektualnu znatiželju i poštovanje za religijske teme, ali samo unutar određenih parametara (unutar svojih tradicija).

▣ **“svemu”** Primitite koliko puta u ovoj propovedi Pavle koristi inkluzivnu reč “sve“ ili povezane izraze.

1. “po svemu vidim”, Dap 17:22
2. “sve u njemu”, Dap 17:24
3. “svima daje život i dah”, Dap 17:25
4. “i sve drugo”, Dap 17:25
5. “sve narode”, Dap 17:26
6. “po svoj zemlji”, Dap 17:26
7. “ni od jednog od nas”, Dap 17:27
8. “mi” (dva puta), Dap 17:28
9. “svim ljudima na svakom mestu”, Dap 17:30
10. “svetu” (doslovno: naseljenom svetu), Dap 17:31
11. “svima”, Dap 17:31

Pavlove dobre vesti su bile da Bog voli sve ljude (tj. svi su napravljeni po Njegovom obličju, up. 1. Mojs 1:26-27) i da je obezbedio način na koji ga svi mogu upoznati (tj. prvobitna svrha stvaranja bilo je zajedništvo sa Bogom, up. 1. Mojs 3:8) i može svima biti oprošteno (tj. od posledica pada, up. 1. Mojs 3).

17:23 “na kome piše: NEPOZNATOM BOGU” Grci su se plašili da su zaboravili ili izostavili iz svog slavljenja neko važno božanstvo koje im zbog toga može praviti probleme, te su redovno pravili spomenike ovog tipa (up. Pausanias, *Opis Grčke (Description of Greece)* 1:1:4 i Filostrat (Philostratus), *Apolonijev život (Life of Apollonius)* 6:3:5). To pokazuje njihov strah od duhovne oblasti i njihov politeizam.

▣ **“Ono, dakle, što vi ne poznajete a poštujete”** Ovo je igra reči između “neznanja” (*agnōtō*) i “neukosti” (*agnoountes*). Ova grčka reč je koren reči “agnostik”. Pavle je prilagođavao predstavljanje evanđelja paganima koji su verovali u bezličnu dušu sveta.

▣ **“to vam objavljujem”** Pavle jasno objavljuje da on nije “brbljivac” (Dap 17:18) i da on zna svevišnjeg Boga za kojeg oni ne znaju.

17:24 “Bog koji je stvorio svet i sve u njemu” Pavlova prva teološka objava je da je Bog stvoritelj (up. 1. Mojs 1-2; Ps 104; 146:6; Is 42:5). Grci su verovali da su i duh (Bog) i materija (atomi) večni. Pavle objavljuje koncept stvaranja iz 1. Mojsijeve 1, gde ličan Bog svesno stvara i nebo i zemlju (ovu planetu i univerzum).

▣ **“ne prebiva u hramovima sagrađenima rukom”** Ovo je citat (1) SZ (up. 1. Car 8:27; Is 66:1-2) ili (2) grčkog filozofa Euripida, Fragment 968. U ovom kontekstu je upotrebljeno nekoliko citata grčkih autora (up. Dap 17:25; 28). Pavle je takođe poznao grčku sholastiku.

17:25 “kao da mu je nešto potrebno” Istu ovu misao vidimo u (1) Euripidovom Heraklu (*Heracles* 1345 i dalje); (2) Platonovom Eutifronu (*Euthyphro* 14c); (3) Aristobulusovom Fragmentu 4; ili u (4) Ps 50:9-12. Grčki hramovi su često smatrani za mesta na kojima su bogovi hranjeni i usluživani.

▣ **“on je taj koji svima daje život i dah i sve drugo”** Moguće je da je ovo aluzija na Is 42:5. Ovo je Pavlov teološki način da objavi (1) Božiju ljubav prema čovečanstvu (milost, blagodat) i (2) Božiji milostivi dar čovečanstvu (proviđenje). Zenon, osnivač stoičke škole, izrazio je sličnu istinu, koja je zabeležena u Stromati Klementa Aleksandrijskog (*Stromateis* 5:76:1). Primitite upotrebu reči “*autos*”, On Sam! Kakva prelepa istina za neznabožačke pagane da je čuju i prime.

17:26 “Od jednog čoveka stvorio je” Zapadna grupa grčkih rukopisa dodaje “od jedne krvi”. Međutim, grčki rukopisi P⁷⁴, α , A i B izostavljaju ovaj termin (UBS⁴ njenom izostavljanju daje oznaku “B” [skoro sigurno]). Ako je to tačno, ovo se odnosi na Adama. Ako je to aluzija na grčku filozofiju, onda odražava jedinstvo celog čovečanstva iz istog korena. Ova i sledeća rečenica jasno izražavaju solidarnost među svim ljudima (moguće je da je ovo aluzija na Mal 2:10 ili čak na LXX, 5. Mojs 32:8) i teološki potvrđuje da su ljudi napravljeni po Božijem obličju (up. 1. Mojs 1:26-27). Moguće je da ostatak ovog stiha ukazuje na zapis o stvaranju. Čovečanstvu je naređeno da bude plodno i da ispuni zemlju (up. Dap 1:28; 9:1,7). Ljudi su oklevali da se razdvoje i ispune zemlju. Vavilonska kula (up. 1. Mojs 10-11) pokazuje Božiji mehanizam da to ostvari.

▣ **“odredivši vremena i međe njihovog naseljavanja”** Pavle potvrđuje da Bog nije samo stvorio sve, nego i upravlja svime. Moguće je da je ovo aluzija na 5. Mojs 32:8 (LXX). Međutim, ista ova istina je objavljena i na drugim mestima u SZ (up. Jov 12:23; Ps 47:7-9; 66:7).

17:27 Moguće je da je prva rečenica još jedan citat grčkog pesnika, Arata (Aratus).

▣ **“ne bi li”** Ovo je KONDICIONALNA REČENICA ČETVRTOG TIPRA, što ukazuje na nešto što je najdalje od stvarnosti. Ljudi moraju prepoznati svoju potrebu. Oba GLAGOLA su OPTATIV AORISTA AKTIVNI.

SSP	ne bi li ga nekako napipali
NSP	ne bi li ga nekako opipali
DK	ne bi li Ga barem opipali
DS	ne bi li ga kako opipali
EC	ne bi li ga kako napipali

Ova reč znači “dodirnuti” ili “osetiti” (up. Lk 24:39). Iz konteksta vidimo da je značenje “napipati” zbog tame ili zbunjenosti. Oni pokušavaju da nađu Boga, ali to nije lako. Paganstvo je zaslepljujuća sila koja je karakteristika pada, kao i idolopoklonstvo i sujeverje (up. Rim 1-2), ali Bog je prisutan!

▣ **“iako on nije daleko ni od jednog od nas”** Kakva predivna istina. Bog nas je stvorio, Bog je na našoj strani, Bog je sa nama (up. Ps 139)! Pavle snažno naglašava Božiju ljubav, brigu i prisustvo za sve ljude. Ovo je istina evanđelja (up. Ef 2:11-3:13).

Moguće je da Pavle aludira na 5. Mojs 4:7 ili Jer 23:23-24, ali to proširuje na sve ljude. Ovo je skrivena tajna novog saveza!

17:28 “kao što rekoše neki od vaših pesnika” Prethodna izjava: “jer, u njemu živimo i mičemo se i jesmo” je citat iz
1. Kleantove (Cleanthes) Himne Zevsu (*Hymn to Zeus*). On je bio upravnik stoičke škole od 263-232. g.p.n.e; ili
2. Aratove ((Aratus), iz grada Solija, u blizini Tarsa) Pojave (*Phainomena*, 5. red). Arat je bio iz Kilikije i živio je od 315-240. g.p.n.e.

Ovaj citat naglašava

- Božiju sveprisutnost (up. Dap 17:27), ili
- da je Bog stvoritelj svega (up. Dap 17:26).

Pavle takođe citira epikurejce u 1. Kor 15:32 i Menandarovu (Menander) Taidu (*Thais*), u 1. Kor 15:33. Pavle je učio grčku literaturu i retoriku, verovatno u Tarsu koji je bio važan univerzitetski grad.

▣ **“njegov smo rod”** Ovo je još jedan citat, verovatno Epimenida (Epimenides), koga citira Diogen Laertije (Diogenes Laertius) u *Životima filozofa (Lives of the Philosophers)*, 1:112.

17:29 Ovo je Pavlov zaključak i odbacivanje idolopoklonstva (up. Ps 115:1-18; Is 40:18-20; 44:9-20; 46:1-7; Jer 10:6-11; Avak 2:18-19). Tragedija palog čovečanstva je u tome što traži duhovne istine i zajedništvo od stvari koje su napravili ljudi i koje ne mogu da čuju, odgovore, niti pomognu!

17:30 “Ne uzimajući u obzir vremena neznanja” Ovo je iznenađujuć aspekt Božije milosti (up. Rim 3:20,25; 4:15; 5:13,20; 7:5,7-8; 1. Kor 15:56). Ali oni su sada čuli evanđelje i postali duhovno odgovorni!

▣ **“Bog sada zapoveda svim ljudima na svakom mestu da se pokaju”** Ova izjava tvrdi:

1. postoji samo jedan Bog
2. On želi da sve svi ljudi na svakom mestu pokaju

To pokazuje univerzalnost Božije milosti i ljubavi (up. Jn 3:16; 4:42; 1. Tim 2:4; Tit 2:11; 2. Pet 3:9; 1. Jn 2:1; 4:14). Ovo nije univerzalizam u smislu da će svi biti spaseni (up. Dap 17:32-33), nego u smislu da Bog želi da se svi ljudi pokaju i poveruju u Isusa za spasenje. Isus je umro za sve! Svi mogu biti spaseni! Misterija zla je u tome da neće svi biti spaseni.

▣ **“pokaju”** Hebrejski termin znači “promena u ponašanju”, dok se grčki termin odnosi na “promenu u razmišljanju”. Obe su nužne. Obe filozofske škole spomenute u Dap 17:18 bi ovo odbacile, ali iz različitih razloga. Vidite POSEBNA TEMA: POKAJANJE U STAROM ZAVETU (SPECIAL TOPIC: REPENTANCE IN THE OLD TESTAMENT) kod Dap 2:38.

17:31 “pošto je odredio dan kada će pravedno suditi svetu” Pavle je u svojoj poruci jasno i više puta potvrdio Božiju milost i dar. Ali to je samo polovina poruke. Bog ljubavi i saosećanja je istovremeno i Bog pravde koji želi pravednost. Ljudi napravljeni po Njegovom obličju će polagati račun o tome kako su iskoristili dar života (tj. Ps 96:13; 98:9). U NZ se tema da će Bog suditi svetu (hiperbola o poznatom svetu) neprekidno ponavlja (npr. Mt 10:15; 11:22,24; 16:27; 22:36; 25:31-46; Otk 20:11-15).

▣ **“preko čoveka koga je odredio”** Ovaj koncept Sudnjeg dana koji se zasniva na našem odnosu vere u vaskrslog čoveka, Isusa iz Nazareta (Božijeg sproveditelja suđenja), za grčke intelektualce je bio potpuno nov i neverovatan (up. 1. Kor 1:23), ali je on suština svedočanstva o evanđelju (up. Dap 10:42; Mt 25:31-33).

▣ **“vaskrsnuvši ga iz mrtvih”** Ova tema se često ponavlja u Delima (up. Dap 2:24,32; 3:15,26; 4:10; 5:30; 10:40; 13:30,33, 34,37; 17:31). To je suština potvrde evanđelja da je Bog Otac prihvatio Isusov život, učenje i zamensku smrt. Najdetajniji tekst o (1) Isusovom vaskrsenju i (2) vaskrsenju vernika je 1. Kor 15.

SSP: DELA 17:32-34

³²Kad su čuli da pominje vaskrsenje iz mrtvih, jedni počеше da se rugaju, a drugi rekoše: “O tome ćemo te drugi put slušati.” ³³Tako Pavle ode od njih. ³⁴Ipak, neki ljudi mu se pridružiše i poverovaše. Među njima su bili Dionisije Areopagita, žena po imenu Damara, i još neki s njima.

17:32 “Kad su čuli da pominje vaskrsenje iz mrtvih” Grci su, osim epikurejaca, verovali u besmrtnost duše, ali ne i tela. Vaskrsenje je bilo najveći kamen spoticanja za Grke (up. Dap 17:18; 1. Kor 1:23).

▣ **“rugaju”** Ovaj termin je upotrebljen samo ovde u NZ, ali se u snažnijem obliku javlja i u Dap 5:30 i 26:21. Njegov koren (*chleusma* ili *chleusmos*) nekoliko puta je upotrebljen u Septuaginti za “podsmevanje” ili “rugaње” (up. Jov 12:4; Ps 79:4; Jer 20:8).

▣ **“a drugi rekoše: “O tome ćemo te drugi put slušati.”**“ Pavlova poruka o Božijoj ljubavi i brizi za sve ljude bila je toliko radikalno nova da su ovi slušaoci postali zainteresovani, ali ne sasvim uvereni u nju.

17:34 “neki ljudi mu se pridružiše i poverovaše. Među njima su bili Dionisije” Postoje tri moguća odgovora na evanđelje:

1. odbacivanje, “jedni počеше da se rugaju” (Dap 17:32)
2. odlaganje odluke, “o tome ćemo te drugi put slušati” (Dap 17:32)
3. vera, “neki ljudi mu se pridružiše i poverovaše” (Dap 17:34; 1. Sol 1:9-10)

Ovo je paralela priče o sejaču (up. Mt 13).

▣ “**Dionisije Areopagita**” On je sigurno redovno posećivao ove filozofske diskusije na Areopagu.

Najmanje jedan intelektualac je postao vernik.

Euzebije (Eusebius), *Crkvena istorija (Eccl. His.)* 3:4:6-7 i 4:23:6 kaže da je on postao prvi biskup u Atini ili Korintu. Ako je to istina, kakva je to transformacija! Evanđelje duboko preobražava!

PREDLOZI ZA RAZGOVOR

Ovo je vodič za proučavanje sa komentarima, što znači da ste vi odgovorni za svoje lično tumačenje Pisma. Činite to u svetlu objave koju imate. Vi, Pismo i Sveti Duh ste prioriteta u tumačenju. Ne smete to prepustiti komentatoru.

Ovi predlozi za razgovor vam mogu pomoći da razmislite o osnovnim temama ovog dela knjige. Njihova svrha je da vas podstaknu na razmišljanje i nemaju definitivne odgovore.

1. Zašto je Pavle preskočio neke veće gradove kao što su Amfipolj i Apolonija?
2. Zašto je Hristovo stradanje toliko uznemiravalo Jevreje?
3. Zašto je odgovor Verije na evanđelje toliko značajan i ohrabrujuć?
4. Zašto je Pavle bio toliko uznemiren zbog duhovnog stanja Atine?
5. Zašto je Pavlova propoved na Areopagu toliko značajna? (stihovi 22-24)

DELA 18

PODELA PARAGRAFA U SAVREMENIM ENGLLESKIM PREVODIMA

UBS ⁴	NKJV	NRSV	TEV	NJB
Pavle u Korintu	Služba u Korintu	Osnivanje crkve u Korintu	U Korintu	Osnivanje crkve u Korintu
18:1-4 18:5-11	18:1-17	18:1-4 18:5-11	18:1-4 18:5-8 18:9-11	18:1-4 18:5-11 Jevreji izvode Pavla pred sud
18:12-17		18:12-17	18:12-13 18:14-17	18:12-17
Pavlov povratak u Antiohiju	Pavle se vraća u Antiohiju	Kraj drugog i početak trećeg misionarskog puta	Povratak u Antiohiju	Povratak u Antiohiju i polazak na treće putovanje
18:18-23	18:18-23	18:18-21 18:22-23	18:18-21 18:22-23	18:18 18:19-21 18:22-23
Apolos propoveda u Efesu	Apolosova služba	Apolos u Efesu	Apolos u Efesu i Korintu	Apolos
18:24-28	18:24-28	18:24-28	18:24-28	18:24-26 18:27-28

TREĆI KRUG ČITANJA (iz Vodiča za dobro čitanje Svetog pisma)

PRAĆENJE NAMERE IZVORNOG AUTORA NA NIVOU PARAGRAFA

Ovo je vodič za proučavanje sa komentarima, što znači da ste vi odgovorni za svoje lično tumačenje Pisma. Činite to u svetlu objave koju imate. Vi, Pismo i Sveti Duh ste prioriteta u tumačenju. Ne smete to prepustiti komentatoru. Pročitajte poglavlje bez prekidanja. Odredite teme. Uporedite vašu podelu tema sa navedenih pet preвода. Podela na paragrafe nije nadahnuta, ali je ključna za praćenje namere izvornog autora, što je suština tumačenja. Svaki paragraf ima jednu i samo jednu temu.

1. Prvi paragraf
2. Drugi paragraf
3. Treći paragraf
4. Itd.

PROUČAVANJE REČI I IZRAZA

SSP: DELA 18:1-4

¹Posle toga Pavle napusti Atinu i ode u Korint. ²Onde nade nekog Judejina po imenu Akila, koji je bio rodnom iz Ponta, a nedavno je bio stigao iz Italije sa svojom ženom Priskilom, pošto je Klaudije izdao naredbu da svi Judeji napuste Rim. Pavle ode k njima, ³a pošto su se bavili istim zanatom kao i on - izradom šatora - ostade da radi s njima. ⁴A svake subote je raspravljao u sinagogi, uveravajući Judeje i Grke.

18:1 “napusti Atinu i ode u Korint” Korint je bio osamdeset kilometara zapadno od Atine, na uskoj kopненоj prevlaci. Pavle je bio sam u Atini, a neko vreme i u Korintu (up. Dap 18:5). Pavle je imao probleme sa očima (trn u telu, up. 2. Kor 12). Za njega je bilo veoma teško da bude sam.

POSEBNA TEMA: GRAD KORINT (SPECIAL TOPIC: THE CITY OF CORINTH)

18:2 “Judejina po imenu Akila... Priskilom” Njegova žena, Priskila, zvana i Priska, obično se spominje prva (up. Dap 18:18,26; 1. Kor 16:19; 2. Tim 4:19), što je veoma neobično u ovoj patrijarhalnoj kulturi (POSEBNA TEMA: ŽENE U BIBLIJI (SPECIAL TOPIC: WOMEN IN THE BIBLE) kod Dap 2:17). Njeno ime je isto kao i ime bogate rimske porodice (*gens Prisca*). Za nju nije rečeno da je Jevrejka. Koliko bi to bila prelepa ljubavna priča ako je ona bila bogata rimska dama koja se zaljubila u putujućeg jevrejskog šatorđiziju ili kočara! Oni su se sprijateljili sa Pavlom i zajedno su se bavili tim zanatom. Oni su pomogli učeniku Apolosu.

▣ **“nedavno”** U svom delu *Priručnik za prevodioce o Delima apostolskim (A Translator's Handbook on The Acts of the Apostles*, str. 347, Njuman (Newman) i Nida (Nida) daju interesantan zaključak o ovom PRILOGU, *prospatōs*. Njegovo prvobitno značenje je “sveže ubijeno”, ali je počeo da se koristi sa metaforičkim značenjem “nedavno“. Ovo je dobar primer o tome kako etimologija nije nepogrešiva po pitanju značenja. Reči se moraju tumačiti u svom vremenskom i kontekstualnom okruženju. Često savremeni tumači pogrešno tumače Bibliju zato što ne poznaju drevni metaforički ili idiomatski način upotrebe.

▣ **“stigao iz Italije sa svojom ženom Priskilom, pošto je Klaudije izdao naredbu da svi Judeji napuste Rim”** Orozije (Orosius), u *Istorija protiv pagana (Historia Contra Paganus)* 7.6.15, kaže da je ova naredba izdata 49. g.n.e. Svetonije (Suetonius), u *Klaudijev život (Life of Claudius)* 25.4, kaže da je to bilo zbog pobune u jevrejskom getu koju je pokrenuo jedan *Chrestus*. Rimljani su pomešali *Christus* i *Chrestus* (up. Tacit (Tacitus), *Anali (Annales)* 25:44:3). Kasije Dion (Dio Cassius) u *Istoriji (Historiae)* 60.6, kaže da Jevreji nisu isterani, nego im je zabranjeno da sprovedu običaje svojih predaka.

PARTICIP “stigao” je PARTICIP PERFEKTA AKTIVNI, što ukazuje na to da je ovo bila trajna ili dugoročna selidba. Klaudijev edikt (naredba) je u INFINITIVU PERFEKTA PASIVNOM.

18:3 “pošto su se bavili istim zanatom” Obično se misli da se ovo odnosi na pravljenje šatora, ali moguće je i da se odnosi na rad sa kožom. Pavlovo rabinsko poreklo je podrazumevalo da je morao imati i svetovni posao ili zanat. Ni jedan rabin nije mogao zarađivati novac poučavanjem. Kilikija, oblast iz koje je Pavle, bila je poznata po kozijim dlakama i kožama.

18:4 “svake subote je raspravljao u sinagogi” Pavle je bio veoma aktivan, svake subote je i “raspravljao“ i “uveravao“ (oba glagola su u IMPERFEKTU). Pavle je prvo išao Jevrejima zato što

1. to je bio Isusov primer (up. Mt 10:5-6)
2. oni su poznavali SZ
3. pobožni Grci su uglavnom pozitivno reagovali na njegovu poruku (up. Rim 1:16)

Tokom vavilonskog izgnanstva, sinagoga je postala mesto za slavljenje, učenje i molitve. Njen cilj je bio negovanje i čuvanje jevrejske kulture.

SSP: DELA 18:5-11

⁵Kad su Sila i Timotej stigli iz Makedonije, Pavle se posveti samo Reči, svedočeci Judejima da Isus jeste Hristos. ⁶Ali, pošto su mu se protivili i vredali ga, on otrese svoju odeću i reče im: “Vaša krv na vaše glave! Ja sam čist. Od sada idem paganima.” ⁷I ode odande pa uđe u kuću jednog pobožnog čoveka po imenu Titije Just, čija je kuća bila odmah do sinagoge. ⁸Krisp, starešina sinagoge, poverova u Gospoda sa svim svojim ukućanima. A poverovaše i krstiše se i mnogi Korinćani koji su ga čuli. ⁹Jedne noći Gospod reče Pavlu u videnju: “Ne boj se, nego govori i nemoj da učutiš. ¹⁰Jer, ja sam s tobom i niko te neće napasti ni naneti ti zlo, pošto imam mnogo ljudi u ovom gradu.” ¹¹Tako je Pavle onde ostao godinu i po dana, učeci ljude Božijoj reči.

18:5 “Sila i Timotej stigli iz Makedonije” Izgleda da su oni sa sobom poneli pomoć od vernika iz Filipa, te je to omogućilo Pavlu da se potpuno posveti propovedanju (up. 2. Kor 11:9; Fil 4:15). Pored toga, Timotej je doneo vesti o crkvi u Solunu, zbog čega je Pavle napisao dve Poslanice Solunjanima (up. Dap 17:14). Čini se da je Timotej ostavljen u Solunu, a Sila u Veriji da bi disciplinovali nove vernike, kao i Luka u Filipu. Pavle je pridavao veliki značaj obuci novih hrišćana (tj. Veliko poslanje obuhvata i stvaranje i poučavanje učenika, ne samo odluku). On je želeo da u svakom gradu kojeg je posetio ostavi aktivnu crkvu koja raste i umnožava se.

SSP	Pavle se posveti samo Reči
NSP	Pavle se potpuno posvetio propovedanju reči
DK	navali Duh Sveti na Pavla da svedoči
DS	Pavle je samo propovedao
EC	Pavle se sasvim posvetio propovedi

Kod ove rečenice postoje razlike u grčkim rukopisima. U najstarijim i najpouzdanijim tekstovima reč *Logos* je u DATIVU (up. rukopisi P⁷⁴, α, A, B, D, E, Vulgata, Pešita i koptski prevodi). UBS⁴ ovoj upotrebi daje oznaku “B” (skoro sigurno). Priljubljeni tekst (*Textus Receptus*) koristi reč “Duh” (*pneumati*), koja se još nalazi samo u znatno kasnijim minuskulnim grčkim rukopisima (najstarija su tri iz desetog veka).

▣ **“svedočeci Judejima da Isus jeste Hristos”** Uporedite 9:22 i 17:3 po pitanju Pavlovih metoda ubeđivanja (INDIKATIV IMPERFEKTA PASIVNI od *sunechō*, što znači ograničiti ili pritisnuti), koje veoma liče na Stefanove metode i entuzijazam (up. Dap 7). Vidite belešku kod Dap 2:40. Ova često ponavljana teološka objava (tj. Isus je Mesija, vidite belešku kod Dap 17:3) suštinski je značajna za sve ostale!

18:6 “protivili i vredali ga” Ovo su dva PARTICIPA PREZENTA SREDNJA, koja naglašavaju neprekidnu ličnu uključenost. Nažalost, ovo je postao izuzetno čest odgovor Jevreja iz dijaspore.

▣ **“otrese svoju odeću”** Ovo je bio jevrejski simbol odbacivanja (up. Nem 5:13; Dap 13:51; Lk 9:5; 10:11). Vidite belešku kod Dap 13:51.

▣ **“Vaša krv na vaše glave”** Ovaj SZ idiom ima nekoliko konotacija.

1. odgovornost čuvara, i lična i kolektivna, Jez 3:16 i dalje; 33:1-6
2. lična odgovornost, IsNav 2:19; 2. Sam 1:16; Jez 18:13; Dap 18:6; 20:26
3. kolektivna odgovornost predaka ili naroda, 2. Sam 3:28-29; 2. Car 2:33
4. novozavetna kombinacija drugog i trećeg, Mt 27:25

Život je u krvi (up. 3. Mojs 17:11,14). Prolivanjem krvi je osoba postajala odgovorna Bogu za tu smrt (up. 1. Mojs 4:10; 9:4-6).

▣ **“Ja sam čist”** Ovo je starozavetna žrtvena metafora o ličnoj odgovornosti. Pavle više nije bio duhovno odgovoran (up. Jez 33) da Jevreji iz ovog grada čuju evanđelje. On je objavio poruku i oni nisu odgovorili. Da li smo mi čisti?

▣ **“Od sada idem paganima”** Ova evangelizacijska procedura i kletva postale su Pavlov normativ (up. Dap 13:46; 18:6; 26:20; 28:28). Pavle je osećao obavezu da prvo propoveda izraelskom domu, po Isusovom primeru (up. Mt 10:6; 15:24; Mk 7:27). On to teološki objašnjava u Rim 1:3,5,9-11 i emotivno u Dap 9:15; 22:21; 26:17 (up. Rim 11:13; 15:16; Gal 1:16; 2:7-9; Ef 3:2,8; 1. Tim 2:7; 2. Tim 4:17).

18:7 “Titije Just” Postoji nekoliko mogućih identiteta ovog “pobožnog čoveka” koji je živeo pored sinagoge u Korintu.

1. Njegovo puno ime je Gaj Titije Just i korinćanska crkva se okupljala u njegovom domu (up. Rim 16:23)
2. On može biti Gaj koji je spomenut u 1. Kor 1:14 i kojeg je Pavle krstio
3. Oko njegovog imena postoje razlike u grčkim rukopisima.
  - a. *Titou ioustou*, rukopisi B, D² (UBS⁴ ovome daje oznaku “C”)
  - b. *Titou ioustou*, rukopisi $\aleph$, E, P
  - c. *ioustou*, rukopisi A, B², D*
  - d. *Titou*, Pešita i koptski prevodi

▣ **“pobožnog čoveka”** Natpis u gradu Afrodiziji (iz trećeg veka) koristi izraz “pobožni ljudi” za pagane koji su povezani sa sinagogom i dolaze u nju. Stoga su “oni koji se boje Boga” (10:1-2,22; 13:16,26) isto što i “pobožni ljudi” (up. Dap 13:50; 16:14; 18:6-7).

Teško je definisati ovaj izraz. Isti izraz je upotrebljen za Lidiju u Dap 16:14 i za nekoliko Grka iz Soluna u Dap 17:4 i iz Verije u Dap 17:17. Čini se da su to Grci koje je privlačio judaizam, koji su posećivali sinagogu kada su mogli, ali koji nisu bili sasvim obraćeni. Međutim, u Dap 13:43 se izraz “pobožni prozeliti” koristi da opiše obraćenike iz sinagoge u Pergi u Pamfiliji.

18:8 “Krisp” Ovaj čovek je organizovao i nadgledao lokalnu sinagogu (up. 1. Kor 1:14).

▣ **“poverova u Gospoda sa svim svojim ukućanima”** Dap beleži nekoliko slučajeva gde je obraćena glava porodice, a zatim krštena cela proširena porodica (up. Dap 11:14; 16:15,31-34; 18:8, vidite POSEBNA TEMA: KRŠTENJE (SPECIAL TOPIC: BAPTISM) kod Dap 2:38). Zapadnjaci zaboravljaju mesto proširene porodice u drevnom sredozemnom svetu. Porodica je bila prioritet. Individualnost se nije naglašavala. Iako se to razlikuje od našeg individualističkog shvatanja evangelizacije, ne pobija to shvatanje, niti ga čini manje stvarnim. Međutim, važno je da primetimo i da nisu svi članovi spasenih porodica koji su posećivali crkvu spaseni. Onisim je bio rob u Filimonovoj kući, gde se crkva okupljala, ali je spasen tek kada je sreo Pavla u zatvoru. Za “poverova” vidite posebne teme kod Dap 2:40 i 3:16.

▣ **“poverovaše i krstiše se i mnogi Korinćani koji su ga čuli”** Mnogi Korinćani su spremno prihvatili Pavlovu poruku, ali je Pavle bio obeshrabren i bila mu je potrebna posebna božanska vizija da bi se pokrenuo (up. Dap 18:10b). Korinćanske crkve (kućne crkve) bile su najteže i najproblematičnije kongregacije za Pavla. On ih je voleo, ali su mu nanosile i veliki lični bol (up. 1. i 2. Korinćanima).

Stihovi 1. Kor 1:14-17 su relevantna paralela za ovaj kontekst. Ovde sam naveo jednu od beleški iz mog komentara Prve Poslanice Korinćanima. Možete ga preuzeti besplatno sa www.freebiblecommentary.org

“1. Kor 1:17 “Jer, Hristos me nije poslao da krštavam, nego da objavljujem evanđelje” Ovde se ne omalovažava krštenje, nego je ovo reakcija na duh u korinćanskoj crkvi koji teži podelama i uzdiže određene vođe. Međutim, ovde u pomenu krštenja nema ni traga od bilo kakve “sakramentalne” teologije milosti. Iznenadjuće je to što neki tumače Pavlove tekstove u sakramentalnom smislu, iako se u svima njima Gospodnja večera spominje samo jednom, u 1. Kor 11, a krštenje dva puta, u Rim 6:1-11 i Kol 2:12. Svakako, krštenje je Božija volja za svakog vernika.

1. Isus je to učinio
2. Isus je to zapovedio
3. to je očekivana, normalna procedura za sve vernike

Ne verujem da je krštenje kanal za primanje Božije milosti ili Duha. To je javna prilika za nove vernike da izraze svoju veru na veoma javan i odlučan način. Ni jedan novozavetni vernik se ne pita: “Moram li se krstiti da bi bio spasen?” Isus se krstio! Isus je naredio crkvi da to radi! Uradite to!” Krštenje je i dalje najvažnija, odlučna, javna objava lične vere, posebno u ne-hrišćanskim kulturama.

18:9 “Ne boj se” Ovo je IMPERATIV PREZENTA SREDNJI sa NEGATIVNOM PARTIKULOM, koja obično ukazuje na zaustavljanje već započete radnje. Moguće je da je ovo aluzija na 1. Mojs 26:24 ili 5. Mojs 1:29-33; 20:1, gde je Isaak taj koji se boji. Pavle se bojao i bilo mu je potrebno ohrabrenje od Hrista. Luka beleži ove posebne vizije ohrabrenja u Dap 22:17-18; 23:11; 27:23-24. Ako je čovek kao Pavle mogao da se umori od činjenja dobra, da li vas iznenađuje da se to i vama dešava? Isus je i sa nama (up. Dap 18:10; Mt 28:20)! Veliko poslanje je i dalje naš cilj i vodilja, najvažnija stvar (up. Mt 28:18-20; Lk 24:47; Dap 1:8).

▣ **“nego govori i nemoj da učutiš”** Ovo su dva IMPERATIVA (PREZENT AKTIVNI i AORIST AKTIVNI). Strah ne sme učutkati objavljivanje evanđelja! Naše emocije se menjaju, ali Dap 1:8 je i dalje naša zvezda vodilja (up. 2. Tim 4:25).

18:10 “ja sam s tobom” Nema većeg obećanja (up. 1. Mojs 26:24; 2. Mojs 3:12; 33:4; Ps 23:4; Mt 28:20; Jev 13:5). Primitite da je On sa nama, ne radi naše lične udobnosti ili sigurnosti, nego da bismo smelo objavljivali evanđelje (što je isto tako i svrha punjenja Duhom u Delima). Prisustvo Duha je tu zbog objavljivanja, ne samo zbog ličnog mira.

▣ **“imam mnogo ljudi u ovom gradu”** Izraz “imam mnogo ljudi” je aluzija na starozavetnu upotrebu ovog termina za Izrael (tj. Božiji narod), ali se on ovde, u NZ, odnosi na ljude iz Korinta (Jevreje i pagane) koji će odgovoriti na poruku evanđelja. Više nema podelu na Jevreje i Grke (up. Rim 3:22; 1. Kor 12:13; Gal 3:28; Kol 3:11). Crkva sada koristi nazive iz SZ (up. Gal 6:16; 1. Pet 2:5,9; Otk 1:6).

Ovde se naglašava Božija promisao i predznanje (up. Rim 9; Ef 1). Oh, kada bismo samo mogli videti knjigu Života sada! Svedočenje crkve je delotvorno (up. Otk 13:8). Lično ohrabrenje dobijamo zbog smelosti za evangelizaciju, ne kao sigurnu kartu do neba za vernike nakon smrti!

18:11 Ovaj stih nam pomaže da odredimo moguću hronologiju Pavlovih misionarskih putovanja. Iako je izraz neodređen, ukazuje na to da je misija propovedanja u Korintu trajala osamnaest meseci.

SSP: DELA 18:12-17

¹²A kad je Galion bio prokonzul Ahaje, Judeji složno navališe na Pavla pa ga izvedoše pred sud, ¹³govoreći: “Ovaj čovek nagovara ljude da protivzakonito slave Boga.” ¹⁴Baš kad je Pavle zaustio da nešto kaže, Galion reče Judejima: “Da je ovde u pitanju kakav prekršaj ili zločin, imao bih razloga da vas saslušam, Judeji. ¹⁵Ali, pošto su posredi sporenja oko reči, imena i vašeg zakona, rešite to sami; u tome neću da budem sudija.” ¹⁶I istera ih iz sudnice. ¹⁷Tada oni svi dohvatiliše Sostena, starešinu sinagoge, pa počеше da ga biju pred sudom. Ali, Galion za to nije nimalo mario.

18:12 “Galion” Iz biblijskih i van-biblijskih izvora saznajemo da je ovo bio pravedan i sposoban politički vođa. Njegov brat, Seneka, za njega kaže: “čak ni oni koji mog brata Galiona vole svom snagom svoje ljubavi, ne vole ga dovoljno“ i “nikada ni jedan čovek nije bio tako dobar prema drugom čoveku kao što je Galion prema svima”. Ova politička odrednica nam pomaže da utvrdimo vreme Pavlovih putovanja. On je bio prokonzul dve i po godine, od 51. g.n.e.

▣ **“Galion bio prokonzul Ahaje”** Luka daje tačne istorijske informacije. Imena rimskih zvaničnika u ovoj oblasti su se promenila od 44. g.n.e; tačan naziv je “prokonzul” (up. Dap 13:7; 19:38) zato što je car Klaudije ovu provinciju prepustio senatu.

▣ **“Judeji složno”** Luka često koristi ovu reč da izrazi slogu vernika (up. Dap 1:14; 2:1,46; 4:24; 5:12; 8:6; 15:25), ali ovde ona ukazuje na slogu korinćanskih Jevreja oko zavisti i neprijateljstva prema evanđelju (up. Dap 18:6). Drugi primeri upotrebe ove reči u negativnom smislu su 7:57; 12:20; i 19:29. Termin “Judeji” se često u Lukinim tekstovima koristi u pogrdom smislu.

▣ **“pa ga izvedoše pred sud”** Ovo je reč *bēma* (doslovno: “stepenik”). To je bilo sedište ili izdignuta platforma rimskog suda (up. Mt 27:19; Jn 19:13; Dap 25:6,10,17; 2. Kor 5:10).

18:13 “nagovara ljude da protivzakonito” Ova tvrdnja Jevreja da hrišćanstvo krši njihove zakone, te da stoga ono nije deo judaizma, bila je veoma značajno pravno pitanje. Da je Galion prihvatio ovu optužbu, hrišćanstvo bi postalo

nelegalna religija. Ali pošto nije, hrišćanstvo je imalo političku zaštitu (smatrano je za sektu legalne religije, judaizma) sve do rimskih zakona u vreme Neronovog progona, 10-12 godina kasnije.

Čak je moguće da je jedan od Lukinih ciljeva pri pisanju Dela bio da dokaže da hrišćanstvo nije pretnja rimskoj vlasti. Svaki rimski zvaničnik u Delima prepoznaje ovu činjenicu.

18:14 “Da je” Ovo je KONDICIONALNA REČENICA TREĆEG TIPa. To je retka konstrukcija koja daje lažnu izjavu da bi iznela neki zaključak ili nastavila raspravu. Često se naziva kondicional “nasuprot činjenicama”. Pravilan prevod bi bio: “da je ovde u pitanju kakav prekršaj ili zločin, što nije, imao bih razloga da vas saslušam, što nemam.”

18:15 “Ali, pošto” Ovo je KONDICIONALNA REČENICA PRVOG TIPa. U suštini, pravno pitanje je bilo religijsko pitanje. Galion je mudro prepoznao pravi motiv Jevreja. On nije mogao i nije želeo da ima ulogu sudije u ovakvim slučajevima.

18:16 “istera ih” Ovaj GLAGOL se samo ovde pojavljuje u NZ, ali je nekoliko puta upotrebljen u Septuaginti (up. 1. Sam 6:8; Jez 34:12). To je pojačana forma od *elaunō*, što znači nasilno isterati.

18:17 “svi dohvatiše Sostena” Reč “svi” se odnosi na Jevreje iz Dap 18:12 ili možda na Grke, što govori o postojećem antisemitizmu u ovim grčkim gradovima. Sosten se spominje u 1. Kor 1:1; ne znamo da li je to ista osoba ili ne, ali to jeste retko ime. Ovaj Sosten je postao vođa sinagoge nakon Krispa. Nije poznato zašto su ga Jevreji tukli. Možda je on dozvolio Pavlu da govori u sinagogi.

▣ **“Galion za to nije nimalo mario”** Ovog rimskog političkog vođu, za razliku od Pilata, nije mogla da vodi gomila.

SSP: DELA 18:18-21

¹⁸Pavle ostade onde još neko vreme, a onda se oprostio od braće pa sa Priskilom i Akilom otplovi za Siriju. U Kenhrejima obrija glavu jer je učinio zavet. ¹⁹Kad su stigli u Efes, on ih ostavi pa sam uđe u sinagogu i počeo da raspravlja s Judejima. ²⁰Oni ga zamoliše da ostane još neko vreme, ali on ne pristade, ²¹nego se oprostio i reče: “Ako Bog hoće, vratiću vam se.” Onda otplovi iz Efesa.

18:18 “Kenhrejii” Ovo je bila jedna od dve luke u Korintu. Bila je smeštena na Egejskom moru, na istočnoj strani iste uske prevlake na kojoj je bio smešten Korint. Ponovo se spominje kao mesto crkve u Rim 16:1.

▣ **“učinio zavet”** Ovo se odnosi na hronološki ograničen nazaritski zavet opisan u 4. Mojs 6:1-21 (up. F. F. Bruce (F. F. Bruce), *Odgovori na pitanja (Answers to Questions)*, str. 52). Pavle ovo ponavlja u Dap 21:24 (vidite belešku kod tog stiha). Šišanje ili brijanje glave je označavalo kraj zaveta.

I A. T. Robertson (A. T. Robertson) i M. R. Vinsent (M. R. Vinsent) misle da ovo nije bio nazaritski zavet zato što je on po jevrejskim običajima mogao biti prekinut samo u Jerusalimu. Pavle je bio spreman da postane sve svima da bi neke pridobio (up. 1. Kor 9:19-23). Možemo biti sigurni da je cilj zaveta bila evangelizacija, ne legalizam! I, naravno, postoji mogućnost i da je Akila taj koji je obrijao glavu.

18:19 “Efes” Ovo je bio veliki trgovački centar u zapadnoj Maloj Aziji. Nakon što je mulj iz reke Meandar uništio luku u Militu, trgovina se premestila nešto dalje uz obalu, u Efes, koji je takođe imao prirodnu luku. Do novozavetnog vremena su najbolji dani Efesa već prošli. On je i dalje bio veliki i uticajan grad, ali ni blizu nekadašnje slave.

1. To je bio najveći grad u rimskoj provinciji Mala Azija. Nije bio glavni grad, iako je u njemu živio rimski upravnik. Bio je trgovački centar zbog svoje izvrsne prirodne luke.
2. Bio je slobodan grad, te je imao svoju lokalnu vlast i visok nivo slobode, uključujući i to da u njemu nisu bili smešteni rimski vojnici.
3. To je bio jedini grad kojem je bilo dozvoljeno da održava azijske igre svake druge godine.
4. U njemu se nalazio Artemidin hram (Dijana na latinskom), koji je bio jedno od sedam svetskih čuda tog vremena. Njegova veličina je bila 115 x 55 metara, sa 127 stubova visine 17 metara; 86 stubova je bilo prekriveno zlatom (vidite Plinije (Plinius) *Istorija prirode (Naturalis Historia)* 36:95 i dalje). Verovali su da Artemidu predstavlja meteor koji je imao oblik žene sa više dojki. To je značilo da je u tom gradu postojao veliki broj okultnih prostitutki (up. Dap 19). To je bio veoma nemoralan, multikulturni grad.
5. Pavle je u ovom gradu ostao duže od tri godine (up. Dap 18:18 i dalje; 20:13).
6. Tradicionalno se veruje da je ovaj grad postao Jovanov dom nakon Marijine smrti u Palestini.

▣ **“sam uđe u sinagogu i počeo da raspravlja s Judejima”** Pavle je voleo svoje ljude (up. Rim 9:1-5). On je uvek pokušavao da ih dosegne sa evanđeljem i za evanđelje.

18:20 Ovi Jevreji su bili kao ljudi iz Verije. Bili su spremni da ga saslušaju. U tekstu nije navedeno zašto je Pavle odlučio da ode, ali iz Dap 18:21 vidimo da je on bio spreman da se vrati kasnije, kada to bude Božija volja.

18:21 “Ako Bog hoće, vratiću vam se” Pavle je verovao da njegov život nije u njegovim rukama, nego u Božijim (up. Rim 1:10; 15:32; 1. Kor 4:19; 16:7). Ovo je biblijsko shvatanje sveta (up. Jev 6:3; Jak 4:15; 1. Pet 3:17). Pavle će se vratiti i Efes će postati njegov glavni cilj na trećem misionarskom putovanju.

SSP: DELA 18:22-23

²²Kad je stigao u Kesariju, ode gore i pozdravi crkvu pa otputova u Antiohiju. ²³Pošto je *onde* proveo neko vreme, ode odande pa je od mesta do mesta išao kroz galatijski kraj i Frigiju i učvršćivao sve učenike.

18:22 Na kraju prethodnog stiha, Pavle odlazi iz Efesa. U dvadeset i drugom stihu dolazi u Palestinu (Kesariju) i posećuje jerusalimsku crkvu (“ode gore“ teološki govoreći), a zatim (dole) do Antiohije u Siriji. Moramo upamtiti da Luka ne beleži svakodnevni i detaljan plan puta, nego skače sa jednog značajnog teološkog događaja na drugi. Dela nisu savremena istorija, nego pouzdana i tačna istorija! Drugo misionarsko putovanje je završeno u dvadeset i drugom stihu, a u dvadeset i trećem je započeto treće misionarsko putovanje.

▣ **“crkvu”** Vidite posebnu temu kod Dap 5:11.

▣ **“galatijski kraj i Frigiju”** Ovaj izraz “galatijski kraj” još uvek je predmet rasprava među stručnjacima. Rasprave se vode o tome da li se on odnosi na rasne ili političke podelu u savremenoj centralnoj Turskoj. Frigija se prvi put spominje u Dap 2:10. Neki koji su doživeli Pedesetnicu bili su iz te oblasti. Pavlu je zabranjeno da ovde propoveda u Dap 16:6.

Pitamo se da li se izraz “učvršćivao sve učenike” u drugom delu Dap 18:23 odnosi na obraćene na dan Pedesetnice u Frigiji ili na Pavlove obraćenike iz Derve, Listre i Ikoniuma, koji su bili u pisidijskom južnom delu rimske provincije Galatije.

Ovo je početak Pavlovog trećeg misionarskog putovanja (up. Dap 18:23-21:16).

▣ **“učvršćivao sve učenike”** Pavle je ozbiljno shvatao Veliko poslanje iz Mt 28:19-20. Njegova služba je uključivala i evangelizaciju (up. Mt 28:19) i učenje (up. Dap 15:36; Mt 28:20).

SSP: DELA 18:24-28

²⁴A u Efes stiže neki Judejin po imenu Apolos, rodnom iz Aleksandrije, učen čovek i odličan poznavalac Pisama.

²⁵Bio je poučen o Gospodnjem putu i sa velikim žarom je govorio i tačno učio o Isusu, iako je znao samo za Jovanovo krštenje. ²⁶On počeo smelo da govori u sinagogi, pa kad su ga čuli Priskila i Akila, povedoše ga k sebi i tačnije mu objasniše Božiji put. ²⁷Kad je odlučio da pođe u Ahaju, braća ga ohrabriše i napisashe učenicima da ga prime. Kad je stigao, bio je od velike pomoći onima koji su po milosti poverovali, ²⁸jer je u javnim raspravama nadmoćno pobijao Jevreje, dokazujući kroz Pisma da Isus jeste Hristos.

18:24-28 Ovaj zapis se verovatno odnosi na

1. Priskilu i Akilu
2. sledbenike Jovana Krstitelja (nije hronološki niz)
3. ima ulogu pisma preporuke od Pavla za Apolosa

18:24 “Judejin po imenu Apolos” Veoma je neobično da Jevrej dobije ime grčkog boga. On je bio veoma obrazovan i rečit propovednik (up. Dap 18:24-19:1). Njegova služba u Korintu je bila korisna, ali je postala problematična kada je jedna od tri frakcije (oni koji podržavaju Pavla, Petra, Apolosa, up. 1. Kor 1-4) počela da ga uzdiže. On je odbio da se vrati u Korint (up. 1. Kor 16:12).

▣ **“rodnom iz Aleksandrije”** Ovo je bio drugi najveći grad rimskog carstva, poznat po svojoj obimnoj biblioteci i akademskom duhu. Imao je veliku jevrejsku populaciju (zbog koje je Biblija prevedena sa hebrejskog na grčki, Septuaginta) i bila je dom Filona, poznatog jevrejskog neoplatonističkog filozofa koji je koristio alegorijsko tumačenje.

▣ **“u Efes stiže”** Dela nisu detaljan hronološki tekst. Pavle je upravo otišao (up. Dap 18:23).

▣ **“učen čovek”** Ovaj termin u koine grčkom može značiti ili elokventan ili obrazovan. U Septuaginti se *logios* koristi za Božija proročišta. Apolos je očigledno bio veštiji u javnom govorništvu (u grčkoj retorici) nego Pavle (up. 1. Kor 1:17; 2:1; 2. Kor 10:10; i 11:6). On je bio odličan propovednik!

▣ **“odličan poznavalac Pisama”** Termin “Pisma” odnosi se na SZ (up. 1. Sol 2:13; 2. Tim 3:16; 1. Pet 1:23-25; 2. Pet 1:20-21), osim u 2. Pet 3:15-16, gde je Pavlovim tekstovima (po analogiji) pripisan nadahnut status. Apolos je dobro poznao SZ.

Reč “odličan” je *dunatos*, ista reč koja je upotrebljena za Isusova silna dela i reči u Lk 24:19 i za Mojsija u Dap 7:22.

18:25 “Bio je poučen” Ovo je PERIFRASTIČAN PLUSKVAMPERFEKT PASIVNI (up. Lk 1:4). On je bio poučen o Isusovom učenju, ali samo do određenog nivoa ili vremenskog perioda. Kertis Von (Curtis Vaughan), *Dela (Acts)*, str. 118, napomena #2, nabraja stvari koje je Apolos mogao poznavati i o kojima je mogao poučavati.

1. Jovan je bio Mesijin glasnik.
2. On je ukazivao na to da je Mesija Božije jagnje koje će preuzeti sve grehove sveta.
3. Isus iz Nazareta je bio Mesija.

Takođe mislim da je on verovatno naglašavao pokajanje u svom propovedanju, zato što su to propovedali i Jovan i Isus.

▣ **“o Gospodnjem putu”** “Put” se prvi put koristi da opiše Isusove sledbenike u Dap (up. Dap 9:2; 19:9,23; 22:4; 24:14,22; Jn 14:6). Često se koristi u SZ (up. 5. Mojs 5:32-33; 31:29; Ps 27:11; Is 35:8), kada se govori o životnom stilu vere. Nije sigurno da li u ovom tekstu ima to isto značenje (up. Dap 18:26).

Apolos je znao i nešto o Isusu, ali izgleda da se to ticalo Njegove rane službe na zemlji, a ne evanđelja nakon Golgote i nakon vaskrsenja.

▣ **“sa velikim žarom”** Doslovan prevod je “goreti u duhu”. Ovaj izraz opisuje Apolosov entuzijazam prema onome što je znao i shvatao o Isusovom životu i učenjima.

▣ **“iako je znao samo za Jovanovo krštenje”** Moguće je da je ovaj izraz o Apolosu Lukina literarna tehnika za predstavljanje Jovanovih sledbenika u Dap 19:1-7. U prvovekovnoj Palestini je razvijeno nekoliko jeresi o učenju i propovedima Jovana Krstitelja.

Jovan je bio poslednji starozavetni prorok koji je pripremao put za Mesijin dolazak (up. Is 40:3; Mt 3:3), ali on nije bio prvi propovednik evanđelja. Ako se Apolos u svojim propovedima previše fokusirao na Jovana, onda je propustio pravi značaj Isusa. I Jovan i Isus sa naglašavali “pokajanje“, “veru“ i “pobožan život“. Obojica su prvo pozvala Jevreje da se na nov način posvete veri (savezna odanost i lična vera u Gospoda). Međutim Isusova poruka se razvila u smelu objavu Njegovog centralnog mesta (npr. Jn 10 i 14), moguće je da je to ono što je nedostajalo Apolosu.

18:26 “poče smelo da govori u sinagogi” Ovaj GLAGOL je upotrebljen za Pavla kada je govorio Jevrejima u sinagogi u Dap 13:46; 14:3; 19:8 i pred Festom u Dap 26:26. Apolos je bio odličan i delotvoran propovednik.

▣ **“u sinagogi”** Primitite da su i Priskila i Akila bili tu. Ovo je bio Pavlov redovan običaj.

▣ **“Priskila i Akila”** Ona se nekoliko puta spominje prva, Dap 18:18,26; Rim 16:3; 2. Tim 4:19. Ovo je veoma neobično. Moguće je da je ona bila jača ličnost ili pripadnica rimskog plemstva. Iz Dap 18:2 saznajemo da je Akila jevrejskog porekla, ali to nigde ne piše za Priskilu. Oni su primorani da napuste Rim zbog odredbe cara Klaudija iz 49. g.n.e. Sreli su Pavla u Korintu, sprijateljili se sa njim i sledili ga na putu Efes. Njih troje su izrađivali šatore.

▣ **“povedoše ga k sebi”** Ovaj termin se koristi da opiše nekoga ko je prihvaćen ili primljen kao prijatelj. Nije sigurno kako su ili gde Priskila i Akila to učinili za Apolosa. Moguće je da su privatno razgovarali sa njim ili da su ga povelili sa sobom u svoj dom.

Primitite da ga oni nisu osramotili ili javno kritikovali!

▣ **“tačnije mu objasniše Božiji put”** On je bio spreman da uči, što je retko za obdarene i obrazovane ljude!

On je očigledno dobro reagovao na njihove potpuniye informacije o Isusu.

18:27 “Kad je odlučio da pođe u Ahaju” Grčki rukopis D dodaje da su ga na to ohrabрили “korinćanski hrišćani“. On je bio propovednik po njihovom ukusu (grčki retorički stil).

▣ **“braća... napisashe”** Pisma preporuke od jedne crkve drugoj spominju se u Rim 16:1; 2. Kor 3:1; i 2. Jn. Ovo je bio način rane crkve da se zaštiti od lažnih ili uznemirujućih putujućih propovednika.

▣ **“bio je od velike pomoći onima koji su po milosti poverovali”** Ova rečenica se može shvatiti na dva načina.

1. Ovo se odnosi na vernike koji su već spaseni po milosti (NASB, NKJV, NRSV, TEV)
2. Ovo se odnosi na Božije milostivo osnaživanje Apolosa (NJB)

Osnovni GLAGOL, pomoći (doprineti), izražen je kao INDIKATIV AORISTA SREDNJI. Apolos je bio blagoslov! PARTICIP “poverovali” je PERFEKT AKTIVNI, koji ukazuje na to da su oni već bili vernici. Apolos je sprovodio disciplinovanje, a ne evangelizaciju u Korintu.

18:28 Apolos koristi SZ isto kao i Petar, Stefan i Pavle. Korišćenje SZ da bi se dokazalo da je Isus Mesija je obrazac koji se ponavlja u propovedima Jevrejima u Delima (Vidite belešku kod Dap 17:3).

PREDLOZI ZA RAZGOVOR

Ovo je vodič za proučavanje sa komentarima, što znači da ste vi odgovorni za svoje lično tumačenje Pisma. Činite to u svetlu objave koju imate. Vi, Pismo i Sveti Duh ste prioriteta u tumačenju. Ne smete to prepustiti komentatoru.

Ovi predlozi za razgovor vam mogu pomoći da razmislite o osnovnim temama ovog dela knjige. Njihova svrha je da vas podstaknu na razmišljanje i nemaju definitivne odgovore.

1. Zašto se Priskila tako često navodi prva u Novom zavetu?
2. Kako je Pavle upoznao Priskilu i Akilu? Zašto?
3. Da li su se Priskila i Akila ikada vratili u Rim? Po čemu to znamo?
4. Uporedite stilove propovedanja Pavla i Apolosa.
5. Da li je Apolos bio hrišćanin pre nego što je upoznao Akilu i Priskilu?

DELA 19

PODELA PARAGRAFA U SAVREMENIM ENGLLESKIM PREVODIMA

UBS ⁴	NKJV	NRSV	TEV	NJB
Pavle u Efesu	Pavle u Efesu	Pavlova duga služba u Efesu	Pavle u Efesu	Jovanovi učenici u Efesu
19:1-7	19:1-10	19:1-7	19:1-2a 19:2b 19:3a 19:3b 19:4	19:1-7
				Osnivanje crkve u Efesu
19:8-10		19:8-10	19:5-7 19:8-10	19:8-10
Skevini sinovi	Čuda veličaju Hrista		Skevini sinovi	Jevrejski egzorcisti
19:11-20	19:11-20	19:11-20	19:11-14	19:11-12 19:13-17
			19:15 19:16-20	
				19:18-19 19:20
Pobuna u Efesu	Pobuna u Efesu		Pobuna u Efesu	Pavlovi planovi
19:21-27	19:21-41	19:21-22	19:21-22	19:21-22
				Efes: pobuna srebrara
		19:23-27	19:23-27	19:23-31
19:28-41		19:28-41	19:28-34	19:32-41
			19:35-41	

TREĆI KRUG ČITANJA (iz Vodiča za dobro čitanje Svetog pisma)

PRAĆENJE NAMERE IZVORNOG AUTORA NA NIVOU PARAGRAFA

Ovo je vodič za proučavanje sa komentarima, što znači da ste vi odgovorni za svoje lično tumačenje Pisma. Činite to u svetlu objave koju imate. Vi, Pismo i Sveti Duh ste prioriteta u tumačenju. Ne smete to prepustiti komentatoru. Pročitajte poglavlje bez prekidanja. Odredite teme. Uporedite vašu podelu tema sa navedenih pet prevoda. Podela na paragrafe nije nadahnuta, ali je ključna za praćenje namere izvornog autora, što je suština tumačenja. Svaki paragraf ima jednu i samo jednu temu.

1. Prvi paragraf
2. Drugi paragraf
3. Treći paragraf
4. Itd.

PROUČAVANJE REČI I IZRAZA

19:1 “prošao kroz oblasti u unutrašnjosti” Ovo se odnosi na alternativni put po brdovitom području (tj. uzvišenju) i na crkve koje su osnovane tokom Pavlovog ranijeg misionarskog delovanja u južnoj Galatiji.

▣ **“Efes”** Majkl Magil (Michael Magill), *Prevod i nacrt Novog zaveta (New Testament TransLine)*, str. 413, #25, daje korisnu belešku.

“Ovo je bio glavni grad Azije, gde je Pavlu bilo zabranjeno da ide u Dap 16:6. On se tu kratko zaustavio u Dap 18:19-21 i planirao je da se vrati. Sada tu provodi više od dve godine, 19:10.”

▣ **“učenike”** Termin ukazuje na to da su oni poverovali (up. Dap 19:2, “kad ste poverovali”, vidite posebne teme kod Dap 3:16 i 6:5) u Isusa kao Mesiju preko poruka Jovana Krstitelja ili možda preko Apolosovih propovedi. Izgleda da je Duh poslao Pavla ovim putem upravo zato da bi pomogao ovim “učenicima” da upoznaju i iskuse celokupnu istinu evanđelja.

19:2 “Jeste li primili Svetoga Duha kad ste poverovali” Činjenica da su nazvani učenicima (Dap 19:1) i izraz “kad ste poverovali” ukazuju na to da su oni bili vernici. Ovo pitanje povezuje (1) lično primanje Duha kada osoba poveruje (AKTIVNI INDIKATIV AORISTA i PARTICIP AORISTA AKTIVNI) i (2) pripremno delovanje Duha, bez kojeg niko ne bi ni mogao da poveruje (up. Jn 6:44,65; Rim 8:9). Postoje nivoi i stepeni delovanja Duha (up. Dap 8:11, 15-17). Sama Dela apostolska su upozorenje savremenim tumačima da ne prihvataju “nužne” elemente i njihov redosled u spasenju dogmatski. Dela beleže ono što se dogodilo, ne ono što se svaki put događa. Spasenje je lični odnos koji uključuje celu osobu, ali to je često iskustvo koje se razvija sa produblјivanjem odnosa i boljim shvatanjem biblijskih informacija. Vidite posebnu temu kod Dap 2:40.

▣ **“Nismo čak ni čuli da postoji Sveti Duh”** Jovanovo propovedanje nije moglo imati duhovni uticaj bez Duha (up. Rim 8:6-11; 1. Kor 12:3; 1. Jn 4:2). Jovan spominje Duha u svojim propovedima (up. Mt 3:11; Mk 1:8; Lk 3:16; Jn 1:32-33), ali moramo upamtiti da je ovo bila priprema, a ne samo ispunjenje (up. Is 40:3; Mt 3:3). Jovan je bio poslednji starozavetni prorok i tranzicioni propovednik, on je pripremao za Mesijin dolazak. On je upućivao ljude na Isusa (up. Jn 1:19-42).

SSP: DELA 19:1-7

¹Dok je Apolos bio u Korintu, Pavle je prošao kroz oblasti u unutrašnjosti i stigao u Efes. Onda nade neke učenike ²pa ih upita: “Jeste li primili Svetoga Duha kad ste poverovali?” A oni mu odgovoriše: “Nismo čak ni čuli da postoji Sveti Duh.” ³”Kojim ste se, dakle, krštenjem krstili?” upita ih. A oni rekoše: “Jovanovim krštenjem.” ⁴”Jovan je krštavao pokajničkim krštenjem”, reče im Pavle. “On je narodu govorio da veruju u onoga koji za njim dolazi, to jest u Isusa.” ⁵Kad su oni to čuli, krstiše se u ime Gospoda Isusa, ⁶pa kad je Pavle na njih položio ruke, Sveti Duh side na njih i oni počеше da govore jezicima i da prorokuju. ⁷A bilo ih je ukupno dvanaestak.

19:3 “Kojim ste se, dakle, krštenjem krstili” Oni su bili sledbenici Jovana Krstitelja. Izgleda da su bili odani otkrivenju koje su imali, ali im je bilo potrebno detaljnije pojašnjenje Isusovog života, smrti, vaskrsenja i vaznesenja (tj. evanđelja), kao i Apolosu (up. Dap 18:24-28).

19:3-4 “Jovanovim krštenjem” Jovanovo krštenje je podrazumevalo pokajanje i iščekivanje (up. Mt 3:11; Mk 1:15). Međutim, njegova prava realizacija je vera u Isusa. Iz istorije znamo da se u prvom veku formiralo nekoliko jeretičkih grupa koje su tvrdile da su sledbenici Jovana Krstitelja (*Petrove propovedi (Recognitions of Clement)* poglavlje 60). Moguće je da je Luka zabeležio ovaj zapis da bi osporio uticaj tih grupa. Jovanova služba nije upućivala na samog Jovana, nego na Isusa (up. Jn 1:19-42).

19:4 “veruju u onoga” Vidite posebne teme kod Dap 3:16 i 6:5.

19:5 “krstiše se” Vidite posebnu temu kod Dap 2:38.

▣ **“u ime Gospoda Isusa”** Luka opisuje krštenje kao “u ime Isusa Hrista” (up. Dap 2:38; 8:12,16; 10:48). Vidite POSEBNA TEMA: GOSPODNJE IME (SPECIAL TOPIC: THE NAME OF THE LORD) kod Dap 2:21. Matej opisuje krštenje kao “u ime Oca i Sina i Svetoga Duha” (up. Mt 28:19). Formula krštenja nije presudna za spasenje, nego srce osobe koja se krsti. Ako se ponašamo kao da je formula najvažnija, znači da smo se fokusirali na pogrešno mesto. Spasenje nije sakramentalna tačnost rituala, nego ulazak u odnos pokajanja/vere sa Isusom. Vidite belešku kod Dap 2:38. Koliko znamo, Apolos, koji je nekada bio isto tako kršten samo Jovanovim krštenjem, nije bio ponovo kršten! Očigledno je da je Duh bio prisutan u njegovom snažnom propovedanju i poučavanju.

19:6 “kad je Pavle na njih položio ruke, Sveti Duh side na njih” Polaganje ruku se često spominje u vezi sa Duhom (up. Dap 8:16-17; 9:17), ali ne uvek (up. Dap 10:44, vidite posebnu temu kod Dap 6:6). Biblija povezuje vernika sa Duhom na tri različita načina:

1. kada poveruje
2. kada se krsti
3. uz polaganje ruku

Ove razlike su upozorenje za nas da ne treba dogmatski da pristupamo ovoj temi. Svrha Dela nije da prenesu određeni obrazac, nego da opišu dinamično kretanje Duha.

Moram da priznam da me iznenađuje što dvanaest Jovanovih učenika govori u jezicima. Obično su u Delima jezici dokaz za verujuće Jevreje da je Bog

1. prihvatio novu grupu ili
2. uklonio geografsku prepreku (vidite belešku kod Dap 2:4b)

Koju novu grupu ovi ljudi predstavljaju? Oni su već bili učenici (up. Dap 19:1). Zašto je Luka odabrao da zabeleži ovaj događaj? On je odlučio da ga uvrsti zajedno sa Apolosom u Dap 18. Ovo se samo ne uklapa u obrazac, što verovatno znači da savremeni tumači pokušavaju da Lukinom tekstu nametnu agendu ili šemu za tumačenje koja se jednostavno ne uklapa! Možda ovaj primer govorenja u jezicima više liči na onaj iz Korinta!

Postoji zanimljiva raznolikost u načinima na koji NZ opisuje dolazak Duha pojedincima.

1. silaziti na (*erchomai* i *epi*), up. Mt 3:16; Lk 19:6 [samo *epi*, 2:25]
2. krstiti, up. Mt 3:11; Mk 1:8; Lk 3:16; 11:16; Jn 1:33; Dap 1:5
3. spustiti se na, up. Mt 3:16; Mk 1:10; Lk 3:22
4. sići na (*eperchomai* i *epi*), up. Lk 1:35; Dap 1:8
5. ispuniti, up. Lk 1:15,41,67; Dap 2:4; 4:8,31; 9:17; 13:9,52
6. izliti na (*ekcheō*), up. Dap 2:17-18,33; 10:45; Tit 3:6
7. primiti, up. Dap 2:33,38; 8:15,17,19; 10:47; 19:2
8. dati, Dap 5:32; 10:45; 15:8
9. pasti na (*epiptō*), up. Dap 8:16; 10:44; 11:15

▣ **“prorokuju”** Ovaj termin ima starozavetnu konotaciju ekstatičnog ponašanja (up. 1. Sam 10:10-12; 19:23-24). To tumačenje je moguće u ovom kontekstu. Međutim, ovaj termin u Prvoj i Drugoj Poslanici Korinćanima (up. 1. Kor 11:4,5,9; 14:1,3,4,5,24,31,39) podrazumeva smelo objavljivanje evanđelja. Teško je definisati proroštvo u NZ. Pošto je punjenje Duhom često povezano sa smelom objavom evanđelja, moguće je da je to ono o čemu se govori. Vidite POSEBNA TEMA: NOVOZAVETNO PROROŠTVO (SPECIAL TOPIC: NEW TESTAMENT PROPHECY) kod Dap 11:27.

19:7 “bilo ih je ukupno dvanaestak” Dvanaest je jedan od nekoliko brojeva koji se često simbolički koriste u Bibliji, ali čini se da je ovde istorijski. Vidite posebne teme kod Dap 1:22 i Dap 1:3.

SSP: DELA 19:8-10

⁸Tada Pavle uđe u sinagogu, i tri meseca je smelo govorio, uverljivo raspravljajući o Božijem carstvu. ⁹Ali, kako su neki od njih bili tvrdoglavi i nepokorni, i pred svima ocrnjivali Gospodnji put, on ode od njih, odvojivši učenike, pa je svakodnevno raspravljao u Tiranovoj školi. ¹⁰To je potrajalo dve godine, tako da su svi stanovnici Azije - Judeji i Grci - čuli Gospodnju reč.

19:8 “uđe u sinagogu” Ovo je bio njegov uobičajen obrazac (up. Dap 9:20; 13:5,14; 14:1; 17:2, 10; 18:4,19,26).

▣ **“smelo govorio”** Ovo je INDIKATIV PERFEKTA SREDNJI. Zbog ovoga su oni “ispunjeni Duhom” (up. Dap 4:13,29,31; 9:28,29; 14:3; 18:26). Pavle se moli upravo za ovo u Ef 6:19.

▣ **“tri meseca”** Izgleda da je ova sinagoga u Efesu dozvolila Pavlu da propoveda, poučava i raspravlja sa njima tokom više subota. Ovo samo po sebi pokazuje otvorenost ka evanđelju i potvrdu Pavlovih bogomdanih sposobnosti.

▣ **“Božijem carstvu”** Ova tema je suština Isusovih propovedi. Odnosi se na sadašnju vladavinu Boga u ljudskim životima, koja će jednog dana biti proširena na celu zemlju, kao što je sada na nebu (up. Mt 6:10). Vidite posebnu temu kod Dap 1:3.

19:9 “neki od njih bili tvrdoglavi i nepokorni” Svi koji čuju evanđelje imaju izbor (up. Dap 17:32, 34).

Ovo podseća na parabolu o sejaču (up. Mt 13; Mk 4). To je misterija zla (up. 2. Kor 4:4).

Termin “tvrdoglavi” (*sklērunō*) je INDIKATIV IMPERFEKTA PASIVNI (“nepokorni” je INDIKATIV IMPERFEKTA AKTIVNI), što ukazuje na započinjanje radnje ili radnju koja se ponavljala u prošlosti. Ista ova reč je upotrebljena u Rim 9:18 da opiše da je Bog otvrdnuo srce Izraela, kao i GLAGOL koji se ponavlja u Poslanici Jevrejima 3 i 4 (up. Dap 3:8,13,15; 4:7) o tvrdoći srca Izraela tokom perioda lutanja u pustinji. Bog ne otvrdnjava aktivno srca ljudi koje voli i koji su sačinjeni po Njegovom obličju, nego On dozvoljava ljudskoj pobuni da se manifestuje (up. Rim 1:24,26,28) i ličnom zlu da utiče na one koje je On stvorio (up. Ef 2:1-3; 4:14; 6:10-18).

▣ **“pred svima ocrnjivali Gospodnji put”** Evanđelje je toliko radikalno drugačije od judaizma, koji je svojim ekskluzivizmom i fokusom na postignuća odbacivao same osnove evanđelja, te nisu mogle postojati dodirne tačke među njima.

Nastavlja se Lukin obrazac agresivne jevrejske opozicije prema evanđelju (up. Dap 13:46-48; 18:5-7; 19:8-10; 28:23-28).

▣ **“put”** Vidite beleške kod Dap 18:25 i 19:23.

▣ **“Tiranovoj školi”** Rukopis D (*codex Bezae*) iz petog veka dodaje da je Pavle poučavao od jedanaest do šesnaest časova, kada je većina građana imala odmor i kada je prostor bio slobodan. Moguće je da je ovo deo usmene tradicije. Verovatno se Pavle bavio svojim zanatom tokom redovnog radnog vremena, a zatim poučavao u vreme odmora (up. Dap 20:34).

Postoji nekoliko teorija o tome ko je Tiran.

1. On je sofist kojeg spominje Suida (Suidas). Suida (Suidas) je pisao u desetom veku, ali je koristio pouzdane izvore iz klasičnog perioda. Njegova dela su kao enciklopedija političkih, književnih i crkvenih ličnosti.
2. Po Majeru (Meyer), Tiran je bio jevrejski Rabin koji je upravljao privatnom školom za poučavanje Mojsijevog zakona, ali ne postoje tekstualni dokazi za ovaj stav.
3. Ova građevina je prvobitno bila škola, ali je kasnije postala sala za predavanja koju je Tiran ili posedovao ili je dobila ime po njemu. Pavle je morao da napusti sinagogu i čini se da je bilo previše obraćenika da bi koristio kuću, te je iznajmljivao salu za predavanje. Time je ostvario i kontakte sa stanovnicima Efesa.

19:10 “dve godine” U Dap 20:31 Pavle navodi da je u ovoj provinciji ukupno proveo tri godine.

▣ **“svi stanovnici Azije... čuli”** Ovo je sigurno hiperbola. Isus koristi preuveličavanje u govoru. To je jednostavno deo idiomatske prirode istočnjačke književnosti.

POSEBNA TEMA: ISTOČNJAČKA KNJIŽEVNOST (SPECIAL TOPIC: EASTERN LITERATURE)

SSP: DELA 19:11-20

¹¹Bog je preko Pavlovih ruku činio neobična čuda. ¹²Tako su čak i maramice i kecelje koje je on dotakao odnošene bolesnima, i oni su bili izlečeni od svojih bolesti, a zli duhovi su izlazili iz njih. ¹³A neki Judeji, koji su putovali unaokolo i isterivali zle duhove, pokušashe da na opsednute prizovu ime Gospoda Isusa, govoreći: “Zaklinjem vas Isusom koga propoveda Pavle!” ¹⁴A to su činila sedmorica sinova judejskog prvosveštenika Skeve. ¹⁵Ali, zli duh im reče: “Isusa poznajem, a i Pavla znam, ali ko ste vi?” ¹⁶I čovek u kome je bio zao duh skoči na njih pa ih sve savlada i toliko izudara da su iz one kuće istrčali goli i izranjavljani. ¹⁷To doznaše svi Judeji i Grci koji su živeli u Efesu i sve ih spopade strah pa se ime Gospoda Isusa još više veličalo. ¹⁸A mnogi od onih koji su poverovali, dolazili su i otvoreno priznavali svoja dela. ¹⁹Nekoliko onih koji su se bavili vraćanjem, sakupiše svoje knjige i pred svima ih spališe. Kad su ih procenili, nadoše da im je vrednost bila oko pedeset hiljada drahmi. ²⁰Tako se Gospodnjom snagom Reč širila i jačala.

19:11 Ovo nije prvi put da Bog koristi neobična čuda da bi potvrdio svoju istinu i osobu koja govori (up. Dap 3:1-10; 5:15; 8:6,13; 9:40-42; 13:11-12; 14:8-11). Sujeverje i okultni rituali su bili rasprostranjeni i ukorenjeni u Efesu. Milostivi Bog dopušta da se Njegove natprirodne moći i autoritet, koji se nalaze u Njegovom Mesiji, kroz Pavla pokažu ovim ljudima vezanim za Satanu. Oh, kolika je Božija milost!

19:12 “maramice” Moguće je da su ovo bile znojnice koje su vezivali oko glave tokom rada.

▣ **“kecelje”** Ovo se odnosi na radne kecelje, donekle nalik na kecelje drvodelja. Ova isceljenja su pokazivala Božije saosećanje i moć, potvrđivale evanđelje i Pavlovu službu.

▣ **“zli duhovi su izlazili iz njih”** Ovde se za demone (up. Lk 10:17) kaže da su “zli duhovi” (up. Mt 12:45; Lk 7:21; 8:2; 11:26; Dap 19:12,13,15,16). Ali Luka za njih kaže i “nečisti duhovi” (up. Dap 5:16; 8:7; vidite posebne teme kod Dap 5:3 i 5:16). U Dap 16:16 je demon opisan kao “duh koji je proricao budućnost”. Izgleda da su to sve sinonimi. Pavle često govori o demonskim kategorijama na sledeći način: “iznad svakog poglavarstva i vlasti” (Ef 1:21), “poglavarima i vlastima na nebesima” (Ef 3:10) ili “protiv poglavarstava, protiv vlasti, protiv vladara ovog mračnog sveta i protiv zlih duhovnih sila na nebesima” (Ef 6:12). To se sigurno odnosi na neke nivoe organizacije demonskih duhova. Ali su odgovori na pitanja kako, zašto, gde i ko samo nagađanja, zato što Biblija odlučuje da ne otkrije detaljan opis duhovne oblasti. Ona jasno otkriva Hristovu moć (i moć Njegovih apostola) nad Satanom i njegovim carstvom tame i smrti. Isusovo “ime” je više od svih imena! Oni koji Njega poznaju stiču spasenje, mir, celovitost, obnovu i zdravlje.

POSEBNA TEMA: ANĐELI U PAVLOVIM TEKSTOVIMA (SPECIAL TOPIC: ANGELS IN PAUL'S WRITINGS)

19:13-16 “Judeji, koji su putovali unaokolo i isterivali zle duhove” Jevrejski egzorcisti su bili česti (up. Lk 11:19). Ovaj kontekst jasno pokazuje da duhove ne isteruje magična formula (ime), nego ličan odnos sa Isusom. Da ovo poglavlje nije tako tužno bilo bi smešno! Josif (Josephus) opisuje jedan jevrejski egzorcistički ritual u *Jevrejske starine* (*Antiquitates Judaicae*) 8.2.5. Vodio ga je Eleazar koristeći Solomonove inkantacije.

19:13 “zle duhove” Ovo se odnosi na demonsko. NZ često spominje ovu duhovnu stvarnost, ali ne govori o njenom poreklu niti o detaljima njene organizacije ili delovanja. Mnoga nagađanja su nastala iz radoznalosti, straha i praktične službe. Dar egzorcizma nije naveden u NZ, ali je potreba za njim očigledna. Neke korisne knjige su

1. *Hrišćansko savetovanje i okultizam* (*Christian Counseling and Occultism*), Kok (Koch)
2. *Biblijska demonologija* (*Biblical Demonology*) i *Demoni u današnjem svetu* (*Demons in the World Today*), Anger (Unger)
3. *Poglavlari i vlasti* (*Principalities and Powers*), Montgomeri (Montgomery)
4. *Hrist i sile* (*Christ and the Powers*), Hendrik Berkhof (Hendrik Berkhof)

5. *Tri suštinska pitanja o duhovnoj borbi (Three Crucial Questions About Spiritual Warfare)*, Klinton E. Arnold (Clinton E. Arnold)

Vidite POSEBNA TEMA: DEMONSKO (SPECIAL TOPIC: THE DEMONIC) kod Dap 5:16.

19:14 “judejskog prvosveštenika Skeve” Savremeni stručnjaci ne mogu da pronađu ni jedan drugi tekst sa ovim imenom. Neobično je što se jevrejski prvosveštenik (*archiereus*) nalazi u Efesu. Tu je postojala lokalna sinagoga, ali je jedini jevrejski hram bio u Jerusalimu. Luka ovu reč koristi nekoliko puta u svom Evanđelju i Delima za jerusalimskog sveštenika i njegovu porodicu.

Neki pretpostavljaju da je ovaj čovek bio na neki način povezan sa porodicom prvosveštenika ili da je bio vođa jednog od dvadeset i četiri sveštenička reda koje je postavio David (up. 1. Let 24:7-19).

Ako su ovaj čovek i njegovi sinovi bili sveštenici, iznenađujuće je što nisu koristili Gospodovo moćno ime da bi kontrolisali duhove.

19:15 “Isusa poznajem, a i Pavla znam” Prvi GLAGOL je *ginōskō*; drugi je *epistamai*. Oni su donekle istoznačni. Oba se koriste često u Delima, ali u ovom kontekstu je očigledno da se pravi razlika oko toga da demon poznaje Isusa kao Hrista, a Pavla kao njegovog glasnogovornika.

19:17 Luka ovo beleži da bi pokazao kako Duh veliča (INDIKATIV IMPERFEKTA PASIVNI) Isusa (up. Jn 14:25; 16:13-14).

19:18 “mnogi od onih koji su poverovali” Ovo je PARTICIP PERFEKTA PASIVNI. Postavlja se pitanje da li su oni verovali u okultno ili se ovaj izraz odnosi na njihovu novu veru u evanđelje? Isto tako je moguće da su novi vernici u evanđelje u početku još uvek bili pod uticajem svog dotadašnjeg sujeverja. Vidite POSEBNA TEMA: SPASENJE (GLAGOLSKA VREMENA U GRČKOM) (SPECIAL TOPIC: SALVATION (GREEK VERBE TENSES)) kod Dap 2:40.

Moguće je da su nekadašnji okultisti promenili svoj stav zbog onoga što se desilo jevrejskim egzorcistima u Dap 19:13-16. Poruka o ovom događaju, koji je pokazao moć Isusove ličnosti/imena, brzo se širila (up. Dap 19:17). Ovi ljudi su sigurno postali svesni moći “Imena”.

▣ **“dolazili su”** Ovo je INDIKATIV IMPERFEKTA SREDNJI.

▣ **“otvoreno priznavali svoja dela”** Drevni mediteranski svet bio je preplavljen okultnim. Verovali su da će nečija magična formula prestati da deluje ako postane poznata. Ovo je bio njihov način da odbace svoje okultne aktivnosti iz prošlosti. U drevnom svetu je postojala jedna popularna vrsta magične literature koja je bila poznata pod imenom “efeski zapisi”! Ovaj događaj pokazuje nadmoć evanđelja nad okultnim (up. Dap 19:20).

POSEBNA TEMA: PRIZNANJE (SPECIAL TOPIC: CONFESSION)

19:19 “vračanjem” Vidite posebnu temu kod Dap 8:9.

Moguće je da se “knjige” (*biblous*) odnose na velike knjige ili na male svitke papirusa na kojima su bile ispisane zakletve ili kletve. One su nošene kao amajlije. Visoka cena pokazuje (1) koliko su ti ljudi bili sujeverni i (2) koliko ih je evanđelje oslobodilo!

▣ **“pred svima ih spališe”** To su bile veoma skupe i tražene knjige i pergamenti. Ovo paljenje je bilo pokajanje novih vernika i njihovo priznanje vere u Hrista, ne u svoje “moći”!

19:20 Poruka evanđelja je personifikovana (tj. Gospodnja Reč) i sumirana. Lukine sumarne rečenice nam pomažu da podelimo Dela na šest delova (up. Dap 6:7; 9:31; 12:24; 16:5; 19:20; 28:31).

SSP: DELA 19:21-22

²¹Posle ovih događaja, Pavle u Duhu odluči da prođe kroz Makedoniju i Ahaju, a onda da ode u Jerusalim pa reče: “Pošto budem onde, treba da vidim i Rim.” ²²Onda posla dvojicu svojih pomoćnika, Timoteja i Erasta, u Makedoniju, a on sam još neko vreme ostade u Aziji.

19:21

SSP	Pavle u Duhu odluči
NSP	Pavle je naumio
DK, DS	namisli Pavle
EC	naumi Pavle u Duhu

TEV (beleška) ”Pavle, vođen Duhom, odluči”

Ovde vidimo spoj Božijeg suvereniteta i slobodne volje čovečanstva. Nije sigurno da li se ova upotreba termina “duh” odnosi na:

1. Sveti Duh

2. Ljudski duh (up. Dap 7:59; 17:16; 18:25; Rim 1:9; 8:16; 1. Kor 2:11; 5:4; 16:18; 2. Kor 2:11; 7:13; 12:18; Gal 6:18; Fil 4:23).

Ako je u pitanju Svetu Duh, ovo je još jedan primer božanskog vođstva kojeg prati prikladan ljudski odgovor.

Luka često daje kratke komentare kojima najavljuje događaje o kojima će kasnije pisati. Sigurno je da je moguće da je za Luku Pavlova odluka da ode u Jerusalim plod Božijeg vođstva (tj. *dei*, Dap 19:21; vidite belešku kod Dap 1:16), a ne pobune Dimitrija i srebrara u Efesu (up. Dap 19:23-41).

■ **“treba da vidim i Rim”** Pavle “treba“ (*dei*) da poseti crkvu u Rimu (up. Dap 9:15; Rim 1:10) na putu do Španije (up. Rim 15:24, 28). On je želeo da ga oni upoznaju i podrže njegov misionarski rad. Takođe je želeo da doda svoj blagoslov/dar njihovoj situaciji.

19:22 “Erasta” Čovek po ovom imenu se spominje u Rim 16:23. Za njega se kaže da je gradski blagajnik u Korintu. Ovo ime se ponovo javlja u 2. Tim 4:20. Moguće je da se odnosi na istu osobu, ali to nije sigurno.

■ **“on sam još neko vreme ostade u Aziji”** Evanđelje se veličanstveno širilo, te su i ljudi iz provincije počinjali da veruju (up. 1. Kor 16:9).

SSP: DELA 19:23-27

²³U to vreme nastade nemala uzbuna zbog Puta. ²⁴Naime, neki kovač srebra po imenu Dimitrije pravio je Artemidine hramiće od srebra i donosio zanatlijama nemalu dobit. ²⁵On okupi njih i radnike sličnih zanata pa reče: “Ljudi, vi znate da naše blagostanje dolazi od ovog posla. ²⁶Ali, vidite i čujete da je ovaj Pavle ubedio i zaveo dosta naroda ne samo u Efesu nego u gotovo celoj Aziji govoreći da nisu bogovi oni koji su napravljeni rukama. ²⁷Postoji opasnost ne samo da ovaj naš zanat izađe na rđav glas nego i da hram velike boginje Artemide izgubi svoj značaj i da svoju veličanstvenost izgubi boginja koju slavi cela Azija i ceo svet.”

19:23 “Putu” Ovo je najraniji naziv za hrišćanstvo. Odražava SZ koncept (npr. Ps 1:1,6; 5:8; 25:4,8,9,12; 27:11; 37:5,7,23,34; 119:101, 105) života u veri (up. Dap 9:2; 19:9,23; 22:4; 24:14,22; moguće i 18:25-26).

19:24 “kovač srebra” Ovo se odnosi na male srebrne prikaze (1) Artemidinog hrama ili (2) meteorita koji je podsećao na ženu sa više dojki. Arheolozi su pronašli brojne srebrne prikaze ove boginje, ali ni jedan prikaz samog svetilišta (hrama). On je bio jedan od sedam svetskih čuda. Vidite belešku kod Dap 18:19, #4.

■ **“Artemidine”** Artemida koja je slavljena u Efesu nije ista boginja kao Dijana iz rimskog panteona. Ova boginja je bliža Kibeli, boginji majci. Ova religijska praksa je bila veoma bliska sa kultom plodnosti iz Hanaana (vidite M. R. Vinsent (M. R. Vincent), *Svetske studije (Word Studies)*, vol. 1, str. 271).

■ **“nemalu dobit”** Osnova ovog progona bila je ekonomska (up. Dap 19:25,27). Vidite belešku o Lukinim namernim umanjivanjima (tj. *litotes*) kod Dap 12:18.

■ **“zanatlijama”** Ova grčka reč je izvor reči “tehničar”. U drevnom mediteranskom svetu su zanatlije i njihova udruženja bili veoma popularni i moćni. Moguće je da je Pavle bio deo udruženja šatorđija.

19:26-27 Ovo nam govori o uspehu i prodoru Pavlove službe u Aziji.

■ **“nisu bogovi oni koji su napravljeni rukama”** Ovo odražava starozavetni koncept taštine idolopoklonstva (up. 5. Mojs 4:28; Ps 115:4-8; 135:15-18; Is 44:9-17; Jer 10:3-11).

19:27 U grčkoj literaturi postoje brojni prvovekovni tekstovi koji spominju Artemidu efesku. Izgleda da je trideset i devet različitih gradova mediteranskog sveta bilo uključeno u slavljenje plodnosti preko ove majke boginje.

SSP: DELA 19:28-41

²⁸Kad su ovi to čuli, spopade ih bes pa povikaše: “Velika je Artemida efeska!” ²⁹Tada se grad uskomeša pa svi složno nahrupiše u pozorište i zgrabiše dvojicu Pavlovih saputnika, Makedonce Gaja i Aristarha. ³⁰Pavle htjede da izađe pred narod, ali mu učenici ne dadoše. ³¹Čak mu i neki azijarsi, njegovi prijatelji, poslaše poruku, preklinjući ga da se ne pokazuje u pozorištu. ³²A na skupu su jedni vikali jedno, drugi drugo jer je vladala pometnja - većina nije ni znala zašto su se okupili. ³³Tada Aleksandru, koga su Judeji izgurali napred, počeo iz svetine da dobacuju. On mahnu rukom i htjede da se brani pred narodom. ³⁴Ali, kad su primetili da je Judejin, svi su uglas oko dva sata vikali: “Velika je Artemida efeska!” ³⁵Onda gradski pisar umiri svetinu i

reče: “Efesci! Ima li čoveka koji ne zna da je grad Efes čuvar hrama velike Artemide i njenog kipa koji je pao sa neba? ³⁶Pošto to nije sporno, vi treba da se smirite i da ništa brzopleto ne činite. ³⁷Jer, doveli ste ove ljude *ovamo* iako nisu pokrili hram ni hulili na našu boginju. ³⁸Ako, dakle, Dimitrije i zanatlije koje su s njim hoće nekog da tuže, sudovi su otvoreni, a tu su i prokonzuli - pa neka se tuže. ³⁹A ako tražite nešto više, to mora da se reši na zakonitom skupu. ⁴⁰Jer, preti nam opasnost da budemo optuženi za pobunu zbog današnjih događaja, a nema nijednog razloga kojim bismo mogli da opravdamo ove neredе.”⁴¹I kad je to rekao, raspusti skup.

19:28 Ovaj stih pokazuje koliko su religija i lokalna tradicija bila značajne u drevnom svetu. Mnogi ljudi su zarađivali za život radeći poslove povezane sa lokalnim paganskim hramovima.

▣ **“Velika je Artemida efeska”** Za ovu boginju plodnosti se često kaže da je “velika”. Moguće je da je to bio slogan slavljenja u ovom hramu.

19:29 “nahrupiše u pozorište” Ruševine ovog veoma velikog rimskog amfiteatra postoje i danas. U njega je moglo da stane između dvadeset i pet i pedeset i šest hiljada ljudi (procene se razlikuju).

▣ **“složno”** Ova reč se često koristi u Delima da opiše jedinstvo i zajedništvo vernika (up. Dap 1:14; 2:1,46; 4:24; 5:12; 8:6; 15:25), ali isto tako i slogu zla (up. Dap 7:57; 12:20; 18:12). Sloga sama po sebi nije cilj. Najvažnija je svrha te sloge!

▣ **“Gaja”** On je iz Derve (up. Dap 20:4). Ovo je veoma često ime, te je teško tačno utvrditi njegov identitet (up. 1. Kor 1:14; 3. Jn 3).

▣ **“Aristarha”** On je iz Soluna (up. Dap 20:4; 27:2; Kol 4:10-11; Fil 2:4).

19:30 “mu učenici ne dadoše” Pavle je bio čovek snažne volje! Ipak, on jeste dozvoljavao drugim vernicima da utiču na neke njegove odluke (up. Dap 19:31).

19:31 “Čak mu i neki azijarsi” Ova reč znači “lokalno odabrani zvaničnici”, ali se koristi sa više različitih značenja. Ovo je još jedan od tehničkih termina za lokalne političke zvaničnike koji Luka precizno tačno koristi. Izgleda da su i oni postali vernici, ili makar Pavlovi prijatelji. Luka ponovo pokazuje da hrišćanstvo nije pretnja lokalnim vlastima. Zbog ovakvih stihova neki tumači zaključuju da su Dela pisana da bi bila pročitana na Pavlovom suđenju u Rimu. Crkva neprekidno dolazi u sukob sa Jevrejima, ali ne sa vlastima!

19:32 “na skupu” Ista ova grčka reč (*ekklesia*) je upotrebljena za crkvu. U Dap 19:32,39 i 41 se odnosi na skup građana. Rana crkva je odabrala ovaj termin zato što se u Septuaginti koristi za skup pozvanih. Vidite POSEBNA TEMA: CRKVA (*EKKLESIA*) (SPECIAL TOPIC: CHURCH (*EKKLESIA*)) kod Dap 5:11.

▣ **“većina nije ni znala zašto su se okupili”** Ovo je tipična slika rulje.

19:33 “Aleksandru” Lokalnim Jevrejima je bilo važno da svi shvate da oni nisu ista grupa sa ovim putujućim hrišćanskim misionarima, ali je to bilo na njihovu štetu. Nije sigurno da li je ovo isti čovek koji se spominje u 2. Tim 4:14, ali je to malo verovatno zbog 1. Tim 1:20.

▣ **“On mahnu rukom”** U toj kulturi, ovo je bila poruka ljudima da se umire i da će im se ta osoba obratiti (up. Dap 12:17; 13:16; 19:33; 21:40).

▣ **“brani”** Ova reč je koren reči “apologija“, koja se odnosi na pravnu odbranu. Luka često koristi ovaj GLAGOL (up. Lk 12:11; 21:14; Dap 19:32; 24:10; 25:8; 26:1,2,24) i IMENICU u Dap 22:1 i 25:16.

19:34 Ovo pokazuje ili (1) antisemitizam grčko-rimskog sveta, ili (2) gnev ovih ljudi prema Pavlovoj službi.

19:35 “gradski pisar” On je bio najviši građanski zvaničnik i imao je ulogu veze između rimske vlasti u ovim gradovima i poznatih hramova. Termin je *grammateus*. U Delima se najčešće koristi za jevrejske pisare (up. Dap 4:5; 6:12; 23:9). U Septuaginti se odnosi na egipatske vođe koje su podnosile izveštaje višim vlastima (up. 2. Mojs 5:6) i na jevrejske nadglednike (up. 5. Mojs 20:5).

▣ **“grad Efes čuvar hrama velike Artemide”** Reč čuvar doslovno znači “čistač hrama“ (*neōkos*, čuvar hrama). Ovo je postao počastan naziv, iako se u početku koristio za sluge najnižeg ranga u hramu.

▣ **“njenog kipa koji je pao sa neba”** To je verovatno bio meteor u obliku žene sa više dojki. To je bio savršen idol za kult plodnosti. Izraz “koji je pao sa neba” se doslovno može prevesti kao “koji je pao od Zeusa (*dios*).”

19:37 Ova pobuna nije imala nikakvu stvarnu osnovu te je stoga potpadala pod rimsku sudsku vlast (up. Dap 19:40).

19:38-39 “pa neka se tuže” Neka koriste zvanične procedure za tužbe. Ova dva stiha imaju dve KONDICIONALNE REČENICE PRVOG TIPa.

19:38 “prokonzuli” Postojale su dve vrste rimskih provincija, jedne pod kontrolom cara, a druge pod kontrolom senata (Augustov zakon o nasledstvu, 27. g.p.n.e.). Uprave u rimskim provincijama su bile sledeće:

1. senatorskim provincijama su upravljali prokonzuli ili propretori
2. carskim provincijama su upravljali carski propretori
3. drugim manjim ili problematičnijim provincijama su upravljali prefekti
4. slobodnim gradovima su upravljale lokalne vođe, ali pod rimskim pravilima
5. zavisnim zemljama, kao što je bila Palestina, upravljale su lokalne vođe, ali sa ograničenjima

Efes je bio senatorska provincija te je imao “prokonzula”. Prokonzuli se spominju tri puta:

1. Sergije Pavle, Kipar, Dap 13:7-8,12
2. Anej Galion, Ahaja, Dap 18:12
3. nije navedeno ime, samo titula, Efes, Dap 19:38

19:39-41 “skupu” Ova reč je *ekklesia*, koju su grčki gradovi-države koristili za gradska okupljanja. Počela je da se koristi za crkvena okupljanja zato što je u Septuaginti ona prevod hebrejske reči za “skup” (*Qahal*).

PREDLOZI ZA RAZGOVOR

Ovo je vodič za proučavanje sa komentarima, što znači da ste vi odgovorni za svoje lično tumačenje Pisma. Činite to u svetlu objave koju imate. Vi, Pismo i Sveti Duh ste prioriteta u tumačenju. Ne smete to prepustiti komentatoru.

Ovi predlozi za razgovor vam mogu pomoći da razmislite o osnovnim temama ovog dela knjige. Njihova svrha je da vas podstaknu na razmišljanje i nemaju definitivne odgovore.

1. Da li su Dela 19:2-6 dokaz koji podržava
  - a. ponovno krštenje nekih vernika
  - b. polaganje ruku da bi se zatim primio blagoslov govorenja u jezicima?
2. Definišite prorokovanje (Dap 19:6).
3. Zašto Dela beleže Pavlov susret i sa Apolosom i sa ovih dvanaest učenika Jovana Krstitelja?
4. Da li su Dela 19:11-12 normativ za crkvu u svim dobima i kulturama? Zašto da/zašto ne?
5. Zašto egzorcizam nije deo spiska duhovnih darova?
6. Zašto vernicima nije dato više biblijskih informacija o ovoj temi?
7. Šta je svrha ovih neobičnih čuda? (up. Dap 19:17)

DELA 20

PODELA PARAGRAFA U SAVREMENIM ENGLLESKIM PREVODIMA

UBS ⁴	NKJV	NRSV	TEV	NJB
Pavlovo putovanje u Makedoniju 20:1-6	Putovanje u Grčku 20:1-6	Poslednja poseta Grčkoj 20:1-6	Do Makedonije i Ahaje 20:1-6	Pavle napušta Efes 20:1-6
Pavlova oproštajna poseta Troadi	Služenje u Troadi	Pavlov povratak u Palestinu (20:7-21:14) 20:7-12	Pavlova poslednja poseta Troadi	Troada: Pavle vraća mrtvog čoveka u život 20:7-12
20:7-12	20:7-12	20:7-12	20:7-12	20:7-12
Putovanje od Troade do Milita	Od Troade do Milita		Od Troade do Milita	Od Troade do Milita
20:13-16	20:13-16	20:13-16	20:13-16	20:13-16
Pavle se obraća efeskim starešinama	Efeske starešine su upozorene		Pavlov oproštajni govor pred efeskim starešinama	Opraštanje sa efeskim starešinama
20:17-24	20:17-38	20:17-18a 20:18b-24	20:17-24	20:17-18a 20:18b-21 20:22-24
20:25-35		20:25-35	20:25-31	20:25-27 20:28 20:29-32
			20:32-35	
20:36-38		20:36-38	20:36-38	20:33-35 20:36-38

TREĆI KRUG ČITANJA (iz Vodiča za dobro čitanje Svetog pisma)

PRAĆENJE NAMERE IZVORNOG AUTORA NA NIVOU PARAGRAFA

Ovo je vodič za proučavanje sa komentarima, što znači da ste vi odgovorni za svoje lično tumačenje Pisma. Činite to u svetlu objave koju imate. Vi, Pismo i Sveti Duh ste prioriteta u tumačenju. Ne smete to prepustiti komentatoru. Pročitajte poglavlje bez prekidanja. Odredite teme. Uporedite vašu podelu tema sa navedenih pet prevoda. Podela na paragrafe nije nadahnuta, ali je ključna za praćenje namere izvornog autora, što je suština tumačenja. Svaki paragraf ima jednu i samo jednu temu.

1. Prvi paragraf
2. Drugi paragraf
3. Treći paragraf
4. Itd.

KONTEKSTUALNI UVIDI TO VERSES 1-6

- A. Ovo je veoma kratak, te stoga i donekle nejasan sažetak Pavlove službe u Makedoniji i Grčkoj tokom njegovog trećeg misionarskog putovanja.
- B. Najbolji način da se shvati Pavlova služba u ovoj oblasti jesu njegova pisma, posebno Prva i Druga Poslanica Korinćanima.
- C. Luka pokušava da zabeleži detalje o Pavlovim putovanjima koristeći odrednice za vreme i mesto, ali kratkoća ovog teksta stvara zabune.

PROUČAVANJE REČI I IZRAZA

SSP: DELA 20:1-6

¹Kad se metež smirio, Pavle posla po učenike pa se, ohrabrivši ih, oprosti od njih i otputova u Makedoniju.

²Pošto je prošao kroz tu oblast i mnogim rečima ohrabrio ljude, stiže u Grčku, ³gde ostade tri meseca. A Judeji

skovaše zaveru protiv njega baš kad je hteo da otplovi za Siriju, pa on odluči da se vrati kroz Makedoniju. ⁴Pratili su ga Sopater, sin Pirov, iz Verije, Aristarh i Sekund iz Soluna, Gaj iz Derve, i Timotej, Tihik i Trofim iz Azije. ⁵Oni odoše napred pa su nas čekali u Troadi. ⁶Iz Filipa isplovismo posle Praznika beskvasnih hlebova i pet dana kasnije im se pridružismo u Troadi, gde ostadosmo sedam dana.

20:1 “Kad se metež smirio” Ovaj izraz je nejasan. Njegova svrha nije da kaže da je Pavle odmah napustio Efes zbog pobune koju je započeo Dimitrije. Pavle nije otišao zbog pobune, nego zato što je njegovo evangelističko delovanje završeno, kao što očigledno pokazuje izjava samog Dimitrija (up. Dap 19:26).

▣ **“Pavle posla po učenike pa se, ohrabrivši ih”** Pavle je bio posvećen i evangelizaciji i učeništvu (up. Dap 20:2; Mt 28:18-20). Evanđelje, iako se prima pojedinačno, postaje porodica kojoj se mora služiti (up. 1. Kor 12:7). Crkva je bila cilj lokalnih vernika!

20:2 “prošao kroz tu oblast” Moguće je da se ovo odnosi (1) na Ilirik (up. Rim 15:19) ili (2) na makedonske gradove Filip, Solun i Veriju.

▣ **“stiže u Grčku”** Grčka (*Hellas*) je rimska provincija Ahaja (up. Dap 19:21). Ovo se pre svega odnosi na grad Korint. Pavle je dugo služio u ovoj oblasti. Tokom tog vremena je pisao Rimljanima. Brinuo je o crkvi u Korintu, kao što se jasno vidi iz 1. Kor 16:5-9 i 2. Kor 2:12-13.

20:3 Ovaj stih se tiče Pavlovih planova putovanja. On ih je često morao menjati zbog okolnosti. Ovde je Pavle mislio da je opasno (zbog jevrejske zavere) da se ukrca na hodočasnički brod ka Jerusalimu, te je putovao kopnom.

▣ **“Judeji skovaše zaveru protiv njega baš kad je hteo da otplovi”** Moguće je da je on planirao da plovi hodočasničkim brodom koji se zaustavljao u svim lukama da bi se ukrcali jevrejski hodočasnici koji su išli na praznike u Jerusalim.

▣ **“Sopater... Aristarh... Sekund... Gaj... Timotej... Tihik... Trofim”** Ovo su verovatno ljudi iz različitih crkava koji su poslani da prate Pavlov poseban novčani dar crkvi u Jerusalimu (up. 1. Kor 16:1-3; 2. Kor 8-9).

1. moguće je da je Sopater Sosipatar iz Rim 16:21.
2. Aristarh se spominje u Dap 19:29; 27:2 i Kol 4:10.
3. Tihik se spominje u Ef 6:21-22; Kol 4:7-8; 2. Tim 4:12 i Tit 3:12.
4. Gaj se spominje u Dap 19:29.
5. Trofim se spominje u Dap 21:29 i 2. Tim 4:20.

Sledeći tekst je preuzet iz mog komentara Prve Poslanice Korinćanima (vidite www.freebiblecommentary.org).

“priloga” *Logia* je termin nađen na grčkim papirusima u Egiptu i tiče se novca poklonjenog za religiozne svrhe, bez obaveze plaćanja poreza (up. Multon (Moulton) i Miligan (Milligan), *Rečnik grčkog zaveta (The Vocabulary of the Greek Testament)*, str. 377). Iz konteksta nije jasno da li je reč o stalnom ili posebnom daru crkve. Pavle je od Petra, Jakova i Varnave (Gal 2:10; 6:10) čuo za siromaštvo hrišćana u Judeji. Akcija pomoći je počela od crkve u Antiohiji, u kojoj su služili Pavle i Varnava (Dap 11:27-30). Ovo sakupljanje se pominje u nekoliko novozavetnih knjiga (Rim 15:26; 2. Kor 8-9; 1. Kor 16:1). To je bio pokušaj da se osnaže odnosi između jerusalimske crkve i paganskih crkava.

Pavle koristi razne nazive za ovu jednokratnu pomoć.

1. pomoć, Dap 24:17
2. jednakost, Rim 15:26,27; 2. Kor 8:4; 9:13
3. dug, Rim 15:27
4. služba, Rim 15:27; 2. Kor 9:12”

Na osnovu 2. Kor 8:6,16 čini se da je i Tit mogao biti predstavnik crkve. Čudno je što Luka ne spominje Tita u Delima. Jedna teorija smatra da je Tit bio Lukin brat, te da je Luka iz skromnosti izostavljao njegovo ime.

Ovo takođe može objasniti neimenovanog brata iz 2. Kor 8:18, za kojeg mnogi misle da je Luka (Origen (Origen), zabeleženo u Euzebijevoj (Eusebius) Crkvenoj istoriji (*Eccl. His.*) 6.25.6; A. T. Robertson (A. T. Robertson), *Slike rečima u Novom zavetu (Word Pictures in the New Testament)*, str. 245).

F. F. Brus (F. F. Bruce), *Pavle: apostol oslobođenog srca (Paul: Apostle of the Heart Set Free)*, komentar o mogućnosti da su Tit i Luka braća.

“Jedno moguće objašnjenje Lukine tišine o Pavlovom pouzdanom zapovedniku jeste da je Tit bio Lukin brat; up. Ser Vm. M. Remzi (Sir Wm. M. Ramsay), *Sv. Pavle putnik i rimski građanin (St. Paul the Traveler and Roman Citizen)*, London, 1895, str. 390; *Luka lekar i druge studije (Luke the Physician and Other Studies)*, London, 1908, str. 17; A. Suter (A. Souter), 'Predlog odnosa između Tita i Luke' ('A Suggested Relationship between Titus and Luke'), *Ekspozicijska vremena (Expository Times)* 18 (1906-7), str. 285 i 'Odnos između Tita i Luke' ('The Relationship between Titus and Luke'), *ibid.*, str. 335. Ali ako prihvatimo ovaj odnos, onda je isključena mogućnost da je Luka “brat” iz 2. Kor 8:18. (vidite str. 320): Pavlova namera je bila da pošalje ovog “brata” sa

Titom zato da bi on bio nezavisni garantor za poštnu podjelu pomoći, te bi ta namera bila ugrožena ukoliko bi kritičarima ostavljena mogućnost da ukažu na postojanje krvne veze između njih dvojice. To bi bilo upravo ono što bi samo podstaklo već postojeće sumnje.” (str. 339 napomena #5).

20:5 “nas” Luka ponovo započinje svoje direktno svedočanstvo, koje je prekinuto u Filipu (up. Dap 16). Delovi u kojima koristi zamenicu “mi” su 16:10-17; 20:5-15; 21:1-18; i 27:1-28:1b.

20:6 “Praznika beskrvasnih hlebova” Ovaj sedmodnevni praznik koji se slavio sredinom aprila bio je spojen sa jednodnevnim praznikom Pashe (up. 2. Mojs 13). Pavlovo jevrejsko poreklo je uticalo na način na koji je on shvatao kalendar. Ne znamo ništa o Jevrejima ili o sinagogi u Filipu, te Pavle nije postio da bi svEDOČIO (up. 1. Kor 9:19-23). Možda je to spomenuto samo zato što je on planirao svoje putovanje tako da stigne u Jerusalim pre Pedesetnice (up. Dap 20:16).

SSP: DELA 20:7-12

7Prvog dana sedmice, okupismo se da lomimo hleb, a Pavle im je govorio. I pošto je nameravao da narednog dana otputuje, produži da govori sve do ponoći. 8U sobi na spratu gde smo se okupili bilo je mnogo svetiljki. 9A mladić po imenu Evtih sedeo je na prozoru. Pošto je Pavle dugo govorio, on utonu u dubok san. Kad ga je san sasvim savladao, on pade sa trećeg sprata, a kad ga digoše, već je bio mrtav. 10A Pavle side, baci se na njega, obgrli ga i reče: “Ne uznemiravajte se, duša je još u njemu.” 11Potom se vrati gore, izlomi hleb i obedova. I još im je dugo, do zore, govorio, pa otputova. 12A mladića odvedoše kući živa, neizmerno utešeni.

20:7 “Prvog dana sedmice, okupismo se da lomimo hleb” Ovo pokazuje običaj rane crkve da se okuplja nedeljom (prvog dana sedmice) i zajedno obeduje (Dap 20:11) i priseća se poslednje večere (“lomljenje hleba” je novozavetni idiom za Gospodnju večeru). Sam Isus je započeo slavljenje nedeljom sa svoja tri pojavljivanja nakon vaskrsenja (up. Jn 20:19,26; 21:1; Lk 24:36; 1. Kor 16:2).

Serijska *Pomoć prevodiocima (Helps for Translators)*, autora Njuman (Newman) i Nida (Nida), Dela apostolska, str. 384, kaže da Luka koristi jevrejski način računanja vremena, te da se ovo odnosi na subotu uveče (up. TEV), ali većina prevoda je doslovna, “prvog dana sedmice”. Ovo je jedini put u Delima da je upotrebljen ovaj izraz. Pavle ga koristi samo u 1. Kor 16:2 i tu se odnosi na nedelju.

▣ **“produži da govori”** Pavle je želeo da poučava i ohrabruje što je više moguće (up. Dap 20:2,31).

▣ **“sve do ponoći”** Jevreji su započinjali dan u sumrak ili veče zbog 1. Mojsijeve 1, dok je za Rimljane dan započinjao u ponoć.

20:8 “bilo je mnogo svetiljki” Atmosfera je sigurno bila vrela, zagušljiva, čak i zadimljena. Deluje kao da je Luka želeo da objasni zašto je Evtih zaspao.

20:9 “mladić” Termin koji je ovde upotrebljen označava čoveka na vrhuncu životne snage. U Dap 20:12 je upotrebljen drugi termin. On označava dete. Evtih je bio mlada odrasla osoba.

▣ **“Evtih... Pošto je Pavle dugo govorio, on utonu u dubok san”** Ovaj PARTICIP PREZENTA PASIVNI je biblijska potvrda i za dugu propovedi i za uspavane slušaoce!

▣ **“kad ga digoše, već je bio mrtav”** Izgleda da je on umro! Vidite dvanaesti stih.

20:10 “baci se na njega, obgrli ga” Pavle se ovde ponaša slično kao Ilija i Jelisije u SZ. Oni su takođe vraćali mrtve u život na ovaj način (up. 1. Car 17:21; 2. Car 4:34). On kaže ostalima da se ne uznemiravaju, ali siguran sam da je sam Pavle bio uznemiren ovim događajem!

▣ **“Ne uznemiravajte se”** Ovo je IMPERATIV PREZENTA sa NEGATIVNIM ČLANOM, što obično označava zaustavljanje već započete radnje.

20:12

SSP, NSP

neizmerno utešeni

DK

utešiše se ne malo

DS, EC

utešiše se vrlo

Prevodi u NKJV i NRSV su doslovni i pokazuju Lukinu sklonost ka negacijama umanjenja (up. Dap 12:18; 15:2; 19:11,23,24; 20:12; 26:19,26; 27:20; 28:2).

SSP: DELA 20:13-16

¹³Mi podosmo napred, na lađu, i otplovismo za Asos, odakle je trebalo da povezemo Pavla. Tako je, naime, on odredio pošto je hteo da sam ide pešice. ¹⁴Kad se sastao s nama u Asosu, povezosmo ga i stigosmo u Mitilinu. ¹⁵Odande odjedrismo sutradan i stigosmo nadomak Hiosa. Narednog dana preplovismo do Samosa, a dan kasnije stigosmo u Milit. ¹⁶Pavle je, naime, bio odlučio da zaobide Efes da se ne bi zadržao u Aziji, pošto je žurio da, ako bude moguće, stigne u Jerusalem do Pedesetnice.

20:13 “na lađu” Pavle je morao da promeni svoje planove oko putovanja zato što je skovana zavera da on bude ubijen na moru (up. Dap 20:3). Moguće je da je Pavle želeo da zna ko je na tom brodu pre nego što se ukrca. Pavle je putovao kopnom od Troade do Asosa, gde se mogao ukrcati na brod iz Troade. Svi ljudi koji su navedeni u Dap 20:4 već su bili na tom brodu.

20:14 “stigosmo u Mitilinu” Ovo je glavni grad ostrva Lezbos. To je najveće ostrvo ove obale Male Azije (današnja zapadna Turska).

20:15-16 Zadivljujuće je koliko je Luka znao o plovidbi. On koristi mnoge tehničke nautičke termine u svojim zapisima (u tekstovima sa zamenicom “mi”) u Delima. Nekoliko delova sa “mi” uključuje i plovidbu morem. Očigledno je da je on bio visoko obrazovan čovek koji je mnogo putovao.

20:15 “Hiosa” Ovo je još jedno ostrvo u Egejskom moru. To je dugačko, usko ostrvo, u blizini obale.

▣ **“Samosa”** Ovo je još jedno ostrvo na zapadnoj obali Male Azije, u blizini Efesa.

▣ **“Milit”** Ovo je nekada bio veliki i značajan primorski grad na južnoj obali Efesa, na ušću reke Meandar. Pavle se ovde iskrcao i pozvao crkvene vođe iz Efesa. Ova razdaljina je iznosila oko pedeset kilometara.

20:16 “Pavle je, naime, bio odlučio da zaobide Efes” Čini se da ovo ukazuje na to da je Pavle imao određeno pravo odlučivanja o putanji broda. Ako je to tačno (1) oni su ili iznajmili brod za sebe (2) ili su odabrali brod koji se nije zaustavljao u Efesu.

▣ **“ako”** Ovo je KONDICIONALNA REČENICA ČETVRTOG TIPA (*ei* sa GLAGOLSKIM OBLIKOM OPTATIVOM), koja izražava želju.

▣ **“Pedesetnice”** Ovo je bio jevrejski praznik pedeset dana nakon Pashe. Pavle je propustio praznik Pashe zbog trećeg stiha.

KONTEKSTUALNI UVIDI O DELIMA 20:17-21:16

A. U ovom poglavlju se pojavljuje element samoodbrane, deluje kao da je neko neprekidno napadao lično Pavla (up. Dap 20:33).

B. Ovo je jedini primer u Delima da Pavle propoveda vernicima. U Dap 13:16 i dalje, on se obraća Jevrejima, dok se u Dap 14:15 i dalje i u 17:22 i dalje on obraća Grcima paganima.

C. Kao što možemo i očekivati, ova poruka veoma liči na Pavlova pisma. Pavlov jedinstveni rečnik se vidi u ovom oproštajnom obraćanju. To pokazuje koliko precizno je Luka beležio tuđa svedočanstva.

SSP: DELA 20:17-18a

¹⁷Iz Milita posla u Efes po starešine crkve, ^{18a}a kad su stigli, reče im:

20:17 “Milit” Ova luka se nalazila oko pedeset kilometara južno od Efesa.

▣ **“starešine”** Iz ove reči (*presbuteros*) potiču termini “prezbiter” ili “prezbiterijski”. Zbog Dap 20:17,28 i Tit 1:5,7 znamo da su termini “starešine” (*presbuteroi*) i “biskupi” (*episcopoi*) sinonimi sa terminom “pastori” (*poimenos*, up. Ef 4:11). Termin “starešina” imao je jevrejsku pozadinu (jevrejske plemenske vođe), a “biskup” ili “nadglednik” potiču iz političko/administrativnih termina iz grčkih gradova država.

U NZ se spominju samo dve grupe lokalnih crkvenih vođa—pastori i đakoni (up. Fil 1:1). Moguće je da su u 1. Tim 3 navedene tri uloge, što uključuje i ulogu udovica ili đakonica (up. Rim 16:1).

Primitite da je termin u MNOŽINI. Ovo se verovatno odnosi na vođe kućnih crkava (up. Dap 11:30; 14:23; 15:2, 4,6,22-23; 16:4; 21:18; 1. Tim 5:17, 19; Tit 1:5; Jak 5:14; 1. Pet 5:1).

▣ **“crkve”** Ovaj grčki termin (*ekklesia*) je reč koja se koristi za gradske skupove (up. 19:39). Međutim, on je korišten kao prevod starozavetnog izraza za skup pozvanih (*qahal*) u Septuaginti. Rana crkva ga je odabrala kao naziv za novo telo vernika zato što ih je to poistovećivalo sa starozavetnim Božijim narodom. Novozavetna crkva sebe vidi kao pravo ispunjenje starozavetnog obećanja zato što je Isus iz Nazareta pravi Mesija. Vidite posebnu temu kod Dap 5:11.

SSP: DELA 20:18b-24

^{18b}“Vi znate kako sam se ponašao sve vreme dok sam bio s vama, od prvog dana kad sam stigao u Aziju.

¹⁹Služio sam Gospodu sa svom poniznošću, i u suzama i iskušenjima koja su me snašla zbog judejskih zavera.

²⁰Nisam propustio da vam objavim sve što je za vas korisno i da vas učim javno i po kućama. ²¹Opominjao sam Judeje i Grke da se obrate Bogu i da veruju u našeg Gospoda Isusa. ²²A sad, evo, okovan Duhom, idem u Jerusalim, a šta će me tamo snaći, ne znam. ²³Samo znam da me u svakom gradu Sveti Duh opominje i govori da me čekaju okovi i nevolje. ²⁴Ali, nije mi nimalo stalo do života, samo da završim svoju trku i službu koju sam primio od Gospoda Isusa - da svedočim za evanđelje o Božijoj milosti.

20:18 “Vi znate kako sam se ponašao sve vreme” Pavlove reči i način života potvrđivali su njegov odnos sa Hristom. Činjenica da Pavle to tako izraženo naglašava u Dap 20:18-19 ukazuje na prisustvo kritičara.

20:19 “Služio sam Gospodu sa svom poniznošću” Ovim terminom počinje lista hrišćanskih vrlina koje stvaraju zajedništvo (up. Ef 4:2-3). “Poniznost” je vrлина koja je jedinstvena za hrišćanstvo i nije bila deo vrlina na listi grčkih moralista (stoika). I Mojsije (up. 4. Mojs 12:3) i Isus (up. Mt 11:29) su opisivani ovim terminom. Pavle ga koristi nekoliko puta (up. Ef 4:2; Fil 2:3; Kol 2:18,23; 3:12).

POSEBNA TEMA: POROCI I VRLINE U NZ (SPECIAL TOPIC: VICES I VIRTUES IN THE NT)

▣ **“u suzama i iskušenjima”** Pavle nabraja fizičke i emotivne stvari sa kojima je bio suočen dok je bio apostol paganima u 2. Kor 4:7-12; 6:3-10; 11:24-28. Cena službe!

▣ **“zbog judejskih zavera”** Postoji nekoliko primera ovih “zavera” u Delima (up. Dap 9:24; 13:45,50; 14:2,4,5,19; 17:5,13; 18:12; 20:3; 21:27; 23:12,27,30; 24:5-9,18-19).

20:20 “Nisam propustio” Ovo je nautički termin (up. Dap 20:27, INDIKATIV AORISTA SREDNJI) za spuštanje jedra kada se brod približava luci.

▣ **“sve što je za vas korisno”** Pavle ih je poučio svemu oko evanđelja: kako da ga prime, kako da žive u skladu sa njim, kako da ga brane i kako da ga šire.

▣ **“da vas učim javno i po kućama”** Ovo verovatno znači da Pavle nije poučavao samo na otvorenim javnim okupljanjima (koja nisu bila tajna), nego i po kućama pojedinaca (ili u posebnim kućnim crkvama). Suština je u tome da su oni veoma dobro znali kako se Pavle ponašao pred njima i šta je Pavle govorio. Pavla je sigurno napala neka lokalna grupa. Ovo je bio njegov način da se odbrani od kritika.

20:21 “Opominjao sam Judeje i Grke” Ista poruka je za obe grupe. Često se način predavljanja razlikovao, ali je sadržaj uvek bio isti, kao što pokazuju i propovedi u Delima (*kerygma*, vidite posebnu temu kod Dap 2:14). Za Pavla je prioritet bio da evanđelje prvo predstavi Jevrejima (up. Rim 1:16; 1. Kor 1:18,24).

▣ **“da se obrate Bogu i da veruju u našeg Gospoda Isusa”** Pokajanje je promena u razmišljanju (grčka reč), koju sledi promena u ponašanju (hebrejska reč). Ono je jedan od najmanje dva nužna zahteva za spasenje. Drugi je vera u našeg Gospoda Isusa (up. Mk 1:15; Dap 3:16,19; vidite posebnu temu kod Dap 3:16). Jedan je negativan (okretanje od sebe i od greha). Drugi je pozitivan (okretanje ka prihvatanju Isusa i Njegovog otkupljenja za nas). Oba su nužna. Ja verujem da postoji nekoliko zahteva u NZ: sigurno je nužno inicijalno pokajanje i vera, kao i trajno pokajanje i vera, ali takođe i pokornost i istrajnost.

U drevnim grčkim tekstovima se javljaju razlike u rečima “našeg Gospoda Isusa”. U rukopisu B (*Vaticanus*) je izostavljena reč “Hrist”, ali je ona deo rukopisa P⁷⁴, 8, A i C (“našeg Gospoda Isusa Hrista”). Kao i velika većina razlika u rukopisima, ona ne menja značenje teksta. Grčki UBS⁴ tekst daje oznaku “skoro sigurno” kraćoj opciji, zato što ne postoji razlog zbog kojeg bi ga bilo koji prepisivač izbrisao, ali postoje dokazi da su oni dodavali reči da bi ih dopunili u skladu sa onim što se očekuje (vidite dodatak: Tekstualni kriticism).

20:22

SSP

NSP

DK

DS

okovan Duhom

me Duh podstiče

ja svezan Duhom

duh moj goni

Ovo je PARTICIP PERFEKTA PASIVNI. Pokazuje Pavlov osećaj božanskog vođstva (up. Dap 18:21; 19:21; 20:23; 1. Kor 4:19; 7:40; 16:7). Vidite POSEBNA TEMA: DUH (PNEUMA) U NZ (SPECIAL TOPIC: SPIRIT (PNEUMA) IN THE NT) kod DAP 2:2 i belešku kod Dap 19:21. Sveti Duh se spominje u Dap 20:23.

20:23 “u svakom gradu Sveti Duh opominje i govori da me čekaju okovi i nevolje” Ovu poruku su verovatno prenosili različiti proroci koje je Sveti Duh koristio da bi upozorio Pavla (up. Dap 9:16; 21:4, 10-12). Često Bog šalje i koristi nešto što nama deluje negativno na smislene i pozitivne načine (up. Is 55:8-11). Pavla nisu ometale lične nevolje sve dok je verovao da one služe ostvarenju Božije volje.

20:24 “nije mi nimalo stalo do života” Ovaj način razmišljanja je suprotan samoživom načinu razmišljanja palog čovečanstva. Hrišćani drugačije razmišljaju. Oni su umrli za sebe i za greh i žive za Boga (up. Rim 6; 2. Kor 5:14-15; Gal 2:20; 1. Jn 3:16). Smrt za tiraniju sebičnosti donosi slobodu nesebične službe.

▣ **“završim svoju trku”** Ovo je atletski trkački termin. Pavle rado koristi atletske metafore. Često o svom životu govori kao o atletskom događaju (up. 1. Kor 9:24-27; Gal 2:2; 5:7; Fil 2:16; 3:14; 2. Tim 2:5; 4:7). Pavle je verovao da Bog ima određenu volju, plan, svrhu za njegov život.

▣ **“službu koju sam primio od Gospoda Isusa”** Pavle je prima na putu za Damask (up. Dap 9). Svi vernici su pozvani i nadareni da služe (up. Ef 4:11-12). Ovo shvatanje, ovaj pogled na svet, menja način na koji živimo. Mi smo muškarci i žene sa misijom! Spaseni smo da bismo služili. Mi smo nadzornici evanđelja i dara!

▣ **“evanđelje o Božijoj milosti”** Jedina nada palog čovečanstva je nepromenljiva i blagodatna Božija milost. Trojedini Bog nam je obezbedio sve što je potrebno za život u izobilju. Naša nada je u tome ko On jeste i šta je On učinio. Iznenadujuće je koliko retko Luka koristi IMENICU “evanđelje“ (ni jednom u svom Evanđelju i samo dva puta u Delima, 15:7; 20:24), ali zato GLAGOL koristi veoma, veoma često, u obe svoje knjige.

SSP: DELA 20:25-35

²⁵A sad, evo, znam da mi više nikad nijedan od vas, među kojima sam boravio propovedajući Carstvo, neće videti lice. ²⁶Zato vam na današnji dan izjavljujem da nisam kriv ni za čiju krv ²⁷jer nisam propustio da vam objavim svu Božiju volju. ²⁸Pazite na sebe i na celo stado kojem vas je Sveti Duh postavio za nadglednike. Napasajte Božiju crkvu, koju je on stekao svojom krvlju. ²⁹Znam da će se posle mog odlaska među vas uvući krvožedni vuci, koji neće štediti stado. ³⁰Čak će se i među vama samima naći ljudi koji će iskrivljavati istinu da bi za sobom povukli učenike. ³¹Stoga budno pazite! Setite se da tri godine, ni noću ni danju, nisam prestajao da, sa suzama, urazumljujem svakog od vas. ³²A sad vas poveravam Bogu i Reči njegove milosti, koja je u stanju da vas izgradi i da vam da nasledstvo među svima posvećenima. ³³Nisam žudeo ni za čijim srebrom, zlatom ili odećom. ³⁴I sami znate da su ove moje ruke služile mojim potrebama i potrebama onih koji su bili sa mnom. ³⁵Svime što sam činio pokazao sam vam da tako - mukotrpnim radom - treba pomagati slabima, sećajući se reči koje je izrekao Gospod Isus: 'Veća je sreća davati nego primati.'“

20:25 “znam da mi više nikad nijedan od vas... neće videti lice” On je planirao da ide u Španiju (up. Rim 15:24,28), ali moguće je da se u ovom kontekstu ovo odnosi na buduće, predskazano zatvorenštvo i moguću smrt u Jerusalimu. Ako pastoralne Poslanice opisuju Pavlovo četvrto misionarsko putovanje, onda se on jeste vratio ponovo u ovo područje.

1. u Efes, 1. Tim 1:3; 3:14; 4:13
2. u Milit, 2. Tim 4:20
3. moguće čak i u Troadu, 2. Tim 4:13.

Pavle je živio po veri u Božije vođstvo. On nije znao šta će se tačno dogoditi u budućnosti.

▣ **“propovedajući Carstvo”** Vidite belešku kod Dap 2:34.

20:26 “nisam kriv ni za čiju krv” Ovo je jevrejski idiom, kao Dap 18:6, ili tačnije kao Jez 3:16 i dalje i 33:1 i dalje. Pavle je odano predstavljao evanđelje (up. 2. Kor 2:17). Nakon toga i oni koji odgovore na evanđelje i oni koji ga odbace sami nose svoj teret. Jedni teret službe, drugi uništenja (up. 2. Kor 2:15-16).

20:27 “nisam propustio” Vidite belešku kod Dap 20:20.

▣ **“svu Božiju volju”** Uvek moramo objavljivati celu Božiju poruku, ne samo deo koji najviše volimo! Moguće je da je ovo aluzija na judaiste koji su tvrdili da je Pavle izostavljao deo poruke (tj. Mojsijev zakon - judaizam) ili na harizmate iz 2. Kor 12 koji su mislili da Pavle nije imao duhovna iskustva. Božiji cilj je da se čovečanstvo vrati u pravo zajedništvo sa Njim samim, što je i bila svrha stvaranja (up. 1. Mojs 1:26,27; 3:8; 12:3).

20:28 “Pazite na sebe” Ovo je IMPERATIV PREZENTA AKTIVNI. Ovo upozorenje imamo i u 1. Kor 16:13; Kol 4:2; 1. Sol 5:6,10. Hrišćanski život ima i božanski i ljudski aspekt. Bog uvek ima inicijativu i određuje plan, ali vernici moraju odgovoriti i nastaviti da odgovaraju. Na neki način, mi sami smo odgovorni za svoje duhovne živote (up. Fil 2:12-13). Ono što je istina za pojedinačne vernike, istina je i za crkvene vođe (up. 1. Kor 3).

▣ **“na celo stado”** Ovo je metafora za Božije ljude (up. Ps 23; Lk 12:32; Jn 21:15-17). To je i poreklo termina “pastor”. Vidite belešku kod Dap 20:17. Crkvene vođe su odgovorne pred Bogom za sebe i za svoje crkve (up. 1. Kor 3).

▣ **“Sveti Duh postavio”** Ovo pokazuje božanski poziv u odabiru crkvenih vođa.

▣ **“nadglednike”** Vidite belešku kod Dap 20:17.

▣ **“Božiju crkvu”** Reč “Božija” se nalazi u drevnim grčkim rukopisima P⁷⁴, A, C, D i E, dok se reč “Gospodnja” nalazi u rukopisima κ i B. Pavle često koristi izraz “Božija crkva”, ali ni jednom izraz “Gospodnja crkva”. Kontekst podržava “Gospodnja crkva” zato što sledi “koju je on stekao svojom krvlju”, što se sigurno odnosi na Hrista. Međutim, ovo je samo uobičajena urednička promena prepisivača, koju možemo i očekivati (vidite Brus M. Metzger (Bruce M. Metzger), *Tekstualni komentar grčkog Novog zaveta (A Textual Commentary on the Greek New Testament)*, str. 480-482). Stoga grčki UBS⁴ tekst zadržava reč “Božija”, ali uz oznaku “C”. “Gospodnja” je najneobičajenija i najteža opcija (vidite dodatak: Tekstualni kritičizam).

Ovaj tekst je dobar primer za to kako su prepisivači menjali tekst iz teoloških razloga. Dobra diskusija na ovu temu se može naći u delu Barta D. Ehrmana (Bart D. Ehrman), *Ortodoksno iskrivljavanje Pisma (The Orthodox Corruption of Scripture)*, str. 87-89. Prepisivači su menjali tekst tako da on postane doktrinarno oštriji prema hristološkim jeresima tog vremena. Dap 20:28 nudi razne opcije, verovatno povezane sa unutrašnjim istorijskim/teološkim tenzijama. Pre nego što počnemo da očajavamo, moramo se setiti da Novi zavet ima daleko snažniju i pouzdaniju tekstualnu tradiciju od bilo kojeg drugog drevnog teksta. Iako ne možemo sa potpunom sigurnošću odrediti tačne reči prvobitnih autora, mi i dalje imamo pouzdan i tačan tekst! Originalne reči se pojavljuju u različitim opcijama. Te razlike ne utiču ni na jednu od osnovnih doktrina. Vidite *Preispitivanje tekstualnog kritičizma Novog zaveta (Rethinking New Testament Textual Criticism)*, ur. Dejvid Alan Blek (David Alan Black).

▣ **“koju je on stekao svojom krvlju”** Ovo odražava starozavetni koncept zamene žrtvovanjem (up. 3. Mojs 1-7; Is 53). Iznenadjuće je što se ovo ne naglašava u kerigmi u Delima (vidite Džejs D. G. Dan (James D. G. Dunn), *Jedinstvo i raznolikost u Novom zavetu (Unity and Diversity in the New Testament)*, str. 17-18). Takođe je moguće da je ovo snažna referenca na Isusovu božansku prirodu (tj. “Božija crkva”). Pavle često koristi izraze koji ukazuju na ovu istinu (up. Rim 9:5; Kol 2:9; Tit 2:13).

Ovaj grčki izraz se može prevesti i kao “krvlju svoga”, sa značenjem svog bliskog rođaka (tj. svog Sina Isusa). F. F. Brus (F. F. Bruce), *Komentar Dela apostolskih (Commentary on the Book of the Acts)*, str. 416 #59, kaže da je tačan prevod ovog izraza “krvlju lično svog jedinog”, i tvrdi da je ovaj prevod podržan u tekstovima na egipatskim koine papirusima.

20:29 “među vas uvući krvožedni vuci” Ovo je metafora koja se zasniva na ranije korištenim metaforama “stada” i “pastira”. Ovo naglašava problem lažnih učitelja, unutar crkve (Dap 20:29) i izvan (Dap 20:30). Oni dolaze u ovčijoj odeći (up. Mt 7:15-23; Lk 10:3; Jn 10:12, takođe i u međuzavetnoj apokaliptičnoj literaturi, I Henok 89:10-27; IV Ezra 5:18). Vernici moraju proveriti one koji tvrde da govore u Božije ime (up. 1. Jn 4:1). Proveravaju ih na osnovu njihove odanosti evanđelju, i u rečima i u delima (up. Dap 20:18-24; Mt 7; Rim 16:17-18).

20:30 “iskrivljavati istinu” “Iskrivljavati” je PARTICIP PREZENTA AKTIVNI, dok je reč “istina” PARTICIP PERFEKTA PASIVNI, upotrebljen kao IMENICA (DIREKTAN OBJEKAT). Osnovno značenje je “izokrenuti”. Koristi se za opis ljudskog društva (up. Lk 9:41; Fil 2:15). Isto ovo je objašnjeno (sa različitim terminima) u 2. Pet 3:15-16.

▣ **“da bi za sobom povukli učenike”** Teološko pitanje je “Da li su oni koje su ‘povukli’ duhovno izgubljeni ili zbunjeni?” (up. Mt 24:24). Nemoguće je znati sa sigurnošću, ali stvarna vera opstaje! (up. 1. Jn 2:18).

POSEBNA TEMA: OTPADNIŠTVO (*APHISTĒMI*) (SPECIAL TOPIC: APOSTASY (*APHISTĒMI*))

20:31 “budno pazite” Ovo je IMPERATIV PREZENTA AKTIVNI (up. Mk 13:35), paralelan sa Dap 20:28, “pazite na sebe” (IMPERATIV PREZENTA AKTIVNI). Božije vođe i Božija crkva moraju stalno budno paziti zbog lažnih učitelja—ne zbog onih koji ne brinu o našim ličnim željama, nego zbog onih koji ne brinu o evanđelju i njegovim implikacijama na stil života.

▣ **“tri godine”** Ovo se odnosi na Pavlov boravak u Efesu. U ovom slučaju, ovo uključuje celokupno Pavlovo delovanje u ovoj oblasti. On je sa ovim vernicima proveo više vremena nego u bilo kojem drugom gradu, crkvi ili oblasti. Oni znaju evanđelje. Sada ga moraju štititi i širiti!

20:32 “poveravam Bogu” Ovo znači “poveriti” (up. Dap 14:23). Mi smo odgovorni pred Bogom za evanđelje koje nam je povereno (up. 1. Tim 1:18). Mi smo odgovorni za to da ga prenesemo drugima koji će ga preneti još dalje (up. 2. Tim 2:2).

Reč “Bog” je upotrebljena u rukopisima P⁷⁴, א, A, C, D i E. Termin “Gospod” je upotrebljen u rukopisu B. UBS⁴ daje reči *Theos* oznaku “B” (skoro sigurno).

▣ **“Reči njegove milosti”** Ovaj izraz je sinonim za reč “evanđelje”. Vidite belešku kod Dap 20:24.

▣ **“u stanju da vas izgradi”** Primitite da je Božija ličnost i istina (evanđelje) ono što izgrađuje (up. Dap 9:31). Pavle često koristi ovu metaforu. Ova grčka reč se može prevesti i kao “izgraditi” i kao “popravljanje” (up. 1. Kor 14). To je cilj evanđelja, ne samo izgradnja pojedinačnog vernika, nego cele crkve.

POSEBNA TEMA: IZGRADITI (SPECIAL TOPIC: EDIFY)

▣ **“da vam da nasledstvo”** U SZ je Bog bio nasledstvo levita i sveštenika. U NZ, Bog je nasledstvo svih vernika, zato što su svi vernici postali Božija deca kroz ličnost i delovanje Hrista (up. Rim 8:15,17; Gal 4:1-7; Kol 1:12). Novozavetni vernici, kao i starozavetni Izraelci, jesu sveštenstvo (up. 1. Pet 2:5,9; Otk 1:6). Naša uloga je da služimo izgubljenom svetu.

▣ **“među svima posvećenima”** Ovo je PARTICIP PERFEKTA PASIVNI. Vidite POSEBNA TEMA: SVETOST/POSVEĆENJE U NOVOM ZAVETU (SPECIAL TOPIC: NEW TESTAMENT HOLINESS/SANCTIFICATION) kod Dap 9:32.

20:33 “srebrom, zlatom ili odećom” Ovo su bile oznake bogatstva. Pavle brani svoja dela i motive. U NZ su često pohlepa i seksualni prekršaji ono što ukazuje na lažne učitelje (up. 1. Kor 3:10-17).

20:34 “služile mojim potrebama” Pavle je odbijao da primi pomoć od crkava kojima je služio zato što su lažni učitelji stalno preispitali njegove motive. Pavle je izdržavao sam sebe (up. 1. Kor 4:12; 9:3-7; 2. Kor 11:7-12; 12:13; 1. Sol 2:9; 2. Sol 3:6-13). Osim toga, Pavle je imao i lične dileme oko prihvatanja novca za poučavanje budući da je bio rabin. Ipak, on smatra da oni koji služe evanđelju treba da budu plaćeni (up. 1. Kor 9:3-18; 1. Tim 5:17-18).

U knjizi Džejmisa S. Džefersa (James S. Jeffers), *Grčko-rimski svet novozavetnog doba (The Greco-Roman World of the New Testament Era)* dat je izuzetan sažetak istorije prvovekovnog sredozemnog sveta. U njoj je navedeno da Pavle ukazuje na to da je on sam svojim rukama zarađivao za svoje potrebe tokom sva tri misionarska putovanja (up. str. 28).

1. prvo putovanje, 1. Kor 4:12; 9:6; 1. Sol 2:9

2. drugo putovanje, Dap 18:3

3. treće putovanje, Dap 19:11-12; 20:34; 2. Kor 12:14

20:35 Primitite da su vernici naporno radili, ne zato da bi oni sami stekli imovinu ili dobit, nego su radili u Hristovo ime zbog drugih koji su bili u nevolji (up. 2. Kor 9:8-11). Pavlov citat Isusovih reči se ne pojavljuje u Evanđeljima. Verovatno je deo usmene tradicije.

Reč “slabi” se ovde ne odnosi na previše bojažljive hrišćane (up. Rim 14:1; 15:1; 1. Kor 8:9-13; 9:22), nego na fizički nemoćne. Pavle je radio da bi izdržavao sebe i druge vernike koji su bili u nevolji.

SSP: DELA 20:36-38

³⁶I kad je to rekao, kleknu i sa svima njima se pomoli. ³⁷Tada svi briznuše u plač pa se baciše Pavlu u zagrljaj i izljubiše ga. ³⁸Najviše ih je zbolelo ono kad je rekao da mu više nikad neće videti lice. Onda ga otpratiše na lađu.

20:36 “kleknu” Ovo nije bio uobičajen položaj za molitvu za Pavla čije poreklo je jevrejsko. Moguće je da je to bio poseban ritual posvećivanja (up. Dap 20:32; 21:5).

20:37 “baciše Pavlu u zagrljaj” NKJV prevod je doslovniji: “obesiše Pavlu oko vrata“. Hvala Bogu za crkvene vođe koji dolaze da nam pomognu!

20:38 “Najviše ih je zbolelo ono kad je rekao” Ovo se odnosi na Dap 20:25.

PREDLOZI ZA RAZGOVOR

Ovo je vodič za proučavanje sa komentarima, što znači da ste vi odgovorni za svoje lično tumačenje Pisma. Činite to u svetlu objave koju imate. Vi, Pismo i Sveti Duh ste prioriteta u tumačenju. Ne smete to prepustiti komentatoru.

Ovi predlozi za razgovor vam mogu pomoći da razmislite o osnovnim temama ovog dela knjige. Njihova svrha je da vas podstaknu na razmišljanje i nemaju definitivne odgovore.

1. Zašto je u Dap 20:4 Pavle putovao sa toliko mnogo ljudi iz različitih gradova?
2. Šta je teološka svrha Dap 20:7-10?
3. Zašto je Dap 20:13 tako zbunjujuć?
4. Zašto se Pavle opravdava pred efeskim starešinama?
5. Zašto je Pavle išao u Jerusalim ako su ga proroci upozoravali na opasnosti koje ga tamo čekaju? (Dap 20:22-23)
6. Zašto su lažni proroci uobičajeni u svakom dobu i mestu? Da li su oni otkupljeni? Da li su njihovi sledbenici otkupljeni? Šta to znači "lažni proroci"?
7. Zašto stihovi Dap 20:36-38 treba da nas podstaknu da volimo svoje lokalne vođe i molimo se za njih?

DELA 21

PODELA PARAGRAFA U SAVREMENIM ENGLLESKIM PREVODIMA

UBS ⁴	NKJV	NRSV	TEV	NJB
Pavlovo putovanje u Jerusalim	Upozorenja na putu do Jerusalima	Pavle se vraća u Palestinu (20:7-21:14)	Pavle ide u Jerusalim	Putovanje u Jerusalim
21:1-6 21:7-14	21:1-14	21:1-6 21:7-14	21:1-6 21:7-11 21:12-13 21:14	21:1-6 21:7-14
21:15-16 Pavle posećuje Jakova	Pavle traži uspostavljanje mira 21:15-25	Pavlovi ustupci judaizmu 21:15-16	21:15-16 Pavle posećuje Jakova	Pavle stiže u Jerusalim 21:15-16
21:17-26	Hapšenje u hramu 21:26-36	21:17-26	21:17-25	21:17-25
Pavle je uhapšen u hramu 21:27-36		Pavlovo hapšenje i odbrana (21:27-22:29) 21:27-36	21:26 Pavle je uhapšen u hramu 21:27-29	21:26 Pavlovo hapšenje 21:27-29
Pavle se brani 21:37-22:5	Obraćanje jerusalimskoj masi (21:37-22:21)	21:37-40	21:30-36 Pavle se brani (21:37-22:5) 21:37a 21:37b-38 21:39 21:40-22:2	21:30-36 21:37-40

TREĆI KRUG ČITANJA (iz Vodiča za dobro čitanje Svetog pisma)

PRAĆENJE NAMERE IZVORNOG AUTORA NA NIVOU PARAGRAFA

Ovo je vodič za proučavanje sa komentarima, što znači da ste vi odgovorni za svoje lično tumačenje Pisma. Činite to u svetlu objave koju imate. Vi, Pismo i Sveti Duh ste prioriteta u tumačenju. Ne smete to prepustiti komentatoru. Pročitajte poglavlje bez prekidanja. Odredite teme. Uporedite vašu podelu tema sa navedenih pet prevoda. Podela na paragrafe nije nadahnutna, ali je ključna za praćenje namere izvornog autora, što je suština tumačenja. Svaki paragraf ima jednu i samo jednu temu.

1. Prvi paragraf
2. Drugi paragraf
3. Treći paragraf
4. Itd.

KONTEKSTUALNI UVIDI

Ono što iznenađuje u ovom poglavlju je ono što nije rečeno! Ne spominje se Pavlovo davanje pomoći jerusalimskoj crkvi od paganskih crkava.

Džejs D. G. Dan (James D. G. Dunn), *Jedinstvo i raznolikost u Novom zavetu (Unity and Diversity in the New Testament)*, str. 272-278, daje interesantno zapažanje da je postojala tenzija između Jakova (poznatog po svojoj privrženosti tradicijama judaizma) i Pavla po pitanju mesta usmene tradicije u životu verujućeg Jevreja.

PROUČAVANJE REČI I IZRAZA

SSP: DELA 21:1-6

¹Kad smo se oprostili od njih, otplovismo, i ploveći pravo, stigismo na Kos, a sutradan na Rodos pa odande u Pataru. ²Onde nadosmo lađu koja prevozi do Finikije pa se ukrcasmo i otplovismo. ³Pošto smo ugledali Kipar, ostavismo ga sleva pa odjedrismo ka Siriji. Pristadosmo u Tiru jer je lađa onde trebalo da iskrca teret. ⁴Onde nadosmo učenike pa s njima ostadosmo sedam dana. A oni su, kroz Duha, govorili Pavlu da ne ide u Jerusalim. ⁵Kad su istekli ti dani, odosmo odande i nastavismo putovanje, a oni nas svi, sa ženama i decom, ispratiše do izvan grada. Na obali kleknusmo i pomolismo se. ⁶Kad smo se oprostili jedni od drugih, mi se ukrcasmo na lađu, a oni se vratiše kući.

21:1 “ploveći pravo” Ovo je nautički termin koji označava plovidbu pravo (up. Dap 16:11). Luka je dobro poznavao termine vezane za plovidbu (up. Dap 21:3). Većina tekstova sa zamenicom “mi“ u Delima uključuje i plovidbu.

▣ **“Kos”** Ovo ime znači “vrh”. To je istovremeno ime ostrva i njegovog najvećeg grada. Ovo ostrvo je bilo Hipokratov dom (u petom veku pre nove ere) i mesto velike medicinske škole. To je bila slobodna država, deo rimske provincije Azije. Nalazila se oko šezdeset i pet kilometara južno od Milita.

▣ **“Rodos”** Ovo je takođe ime ostrva i njegovog glavnog grada. Ovo trgovačko ostrvo je bilo poznato po (1) svojim ružama i (2) svom univerzitetu, specijalizovanom za retoriku i oratorstvo. U prošlosti (29. g.p.n.e.) bilo je poznato u celom svetu zbog svog bronзаног, više od trideset metara visokog kolosa, koji je bio postavljen pored luke. Ova statua je imala ulogu svetionika.

▣ **“Pataru”** Zapadna grupa grčkih rukopisa (up. P⁴¹, D) i neke starolatinske verzije dodaju “i Miru” (što je najverovatnije dodatak iz 27:5). Mira je bila osnovna luka za brodove iz Sirije. UBS⁴ daje oznaku “A” (sigurno) kraćoj opciji.

Pataru je bila priobalni likijski grad. Bila je poznata po svom Apolonovom proročištu, koje se jedno vreme moglo takmičiti čak i sa Delfima.

21:2 “nadosmo lađu koja prevozi do Finikije” Ovo je sigurno bila velika lađa. Male lađe su se držale blizu obale. Ova lađa im je uštedela dosta vremena time što je išla direktnim putem.

21:3 “ugledali Kipar” Ovo je sigurno budilo sećanje na Varnavu i prvo misionarsko putovanje.

▣ **“u Tiru”** Ovo je bio priobalni glavni grad Finikije.

21:4 “učenike” U ovom gradu je postojala crkva koja je verovatno osnovana nakon progona Stefana (up. Dap 8:4; 11:19). U to vreme su vernici tražili druge vernike da kod njih odsednu (up. Dap 21:7,16).

▣ **“govorili Pavlu da ne ide u Jerusalim”** Ovo se odnosi na prisustvo proroka u ovoj lokalnoj kongregaciji (up. Dap 20:23; 21:10-12). Njihova poruka o progonu je bila tačna, a izgleda da je Pavlovo putovanje ipak bilo Božija volja (up. Dap 21:14). Isus je preko Ananije rekao Pavlu šta je njegov životni poziv (up. Dap 9:15-16). Stradanje jeste deo tog puta, ali će on svedočiti carevima.

21:5 “Na obali kleknusmo i pomolismo se” Ovo je prelepa slika hrišćanske ljubavi i brige. Moguće je da je to posebna služba, kao Dap 20:32,36.

SSP: DELA 21:7-14

⁷Iz Tira nastavismo plovidbu i pristadosmo u Ptolemaidi. Onde pozdravismo braću pa jedan dan ostadosmo kod njih. ⁸Sutradan otputovasmo i stigismo u Kesariju, gde udosmo u kuću Filipa evanđeliste, jednog od Sedmorice, i ostadosmo kod njega. ⁹A on je imao četiri neudate kćeri, koje su prorokovale. ¹⁰Pošto smo onde proveli nekoliko dana, iz Judeje stiže neki prorok po imenu Agav. ¹¹On nam pride, uze Pavlov pojas pa veza sebi noge i ruke i reče: “Ovo govori Sveti Duh: ‘Ovako će Judeji u Jerusalimu vezati čoveka čiji je ovo pojas, i predaće ga paganima u ruke.’” ¹²Kad smo to čuli, počesmo i mi i meštani da preklinjemo Pavla da ne ide u Jerusalim. ¹³Tada Pavle reče: “Šta to radite? Plačete i cepate mi srce. Za ime Gospoda Isusa ja sam spreman ne samo da budem vezan nego i da umrem u Jerusalimu.” ¹⁴Pošto nije dao da ga nagovorimo odustadosmo, rekavši: “Neka bude kako Gospod hoće.”

21:7 “Ptolemaidi” Ovaj grad je dobio ime po generalu Aleksandra Velikog koji je vladao u Egiptu i bio predak Ptolomeja II koji je izgradio ovaj grad 26. g.p.n.e. Ovo je jedina prirodna luka na palestinskoj obali. U SZ se on zove Ako (up. Sud 1:31). Danas nosi svoje krstaško ime, Akra.

▣ **“braću”** Ova reč se u Delima koristi kao sinonim za reč “učenici“ (up. Dap 21:4,16). Označava one koji veruju u Isusa Hrista.

▣ “ostadosmo kod njih” Vidite belešku kod Dap 21:4.

21:8 “otputovasmo” Nije sigurno da li su putovali morem ili kopnom.

▣ “Kesariju” Ovo je bilo rimsko sedište u Palestini. To je bio priobalni grad sa malom veštačkom lukom. Evangelista Filip je tu živio (up. Dap 8:40).

▣ “evangeliste” Iznenađujuće je što je ovaj termin samo tri puta upotrebljen u NZ (up. Ef 4:11 i 2. Tim 4:5). Ne znamo sa sigurnošću šta ovaj dar službe podrazumeva. Sam termin znači “onaj koji objavljuje evanđelje”.

▣ “jednog od Sedmorice” Ovo se odnosi na problem jerusalimske crkve zbog žalbi grčkih udovica oko nepravedne podele hrane. Crkva je odabrala sedmoricu ljudi da reše ovaj problem. Svi oni su imali grčka imena. Njih sedmorica su bili dobri propovednici. Oni su prvi shvatili globalnu viziju evanđelja (up. Dap 6).

21:9 “četiri neudate kćeri, koje su prorokovale” Setite se da Luka posebno brine o ženama. Mi moramo da preispitamo svoje stavove o ženama na vodećim pozicijama (up. Joil 2:28-32; Dap 2:16-21) u crkvama, na osnovu novozavetnih dokaza. Vidite POSEBNA TEMA: ŽENE U BIBLIJI (SPECIAL TOPIC: WOMEN IN THE BIBLE) kod Dap 2:17. Knjiga koja mi je pomogla u ovoj oblasti je *Evanđelje i Duh (Gospel and Spirit)* Gordona Fija (Gordon Fee). Crkvena tradicija kaže da su oni otišli u Malu Aziju (u Frigiju) i da su njegove ćerke dugo živele i služile Bogu do duboke starosti. Ovu tradiciju znamo iz Euzebijevih (Eusebius) citata navedenih kod Polikrata i Papija (up. *Crkvena istorija (Eccl. His.)* 3:31:2-5).

21:10 “prorok po imenu Agav” Ovaj termin se može shvatiti na najmanje dva načina.

1. u korinćanskim pismima se odnosi na širenje ili objavljivanje evanđelja (up. 1. Kor 14:1)

2. Dela apostolska spominju proroke (up. Dap 11:27-28; 13:1; 15:32; 21:10, čak i proročice, 21:9)

Ono što je nejasno oko ovog termina jeste na koji način je novozavetni dar proroštva povezan sa starozavetnim prorocima? U SZ proroci pišu Pismo. U NZ ovaj zadatak dobija dvanaest apostola i njihovi pomoćnici. Kao što je termin “apostol” zadržan kao dar (up. Ef 4:11), ali sa drugačijim zadatkom, nakon smrti dvanaestorice, isto to se desilo i sa pozicijom proroka.

Nadahnuće (vidite posebnu temu kod Dap 13:1) je zaustavljeno; sada više ne postoji nadahnuto pisanje Pisma (up. 2. Pt 1:20-21). Primarni zadatak novozavetnih proroka je objavljivanje evanđelja, ali takođe i pokazivanje kako se novozavetne istine primenjuju na trenutnu situaciju i potrebe. Vidite POSEBNA TEMA: PROROŠTVO U NZ (SPECIAL TOPIC: PROPHECY IN THE NT) kod Dap 11:27.

21:11 Agav je, kao i starozavetni proroci Jeremija i Jezekilj, fizički pokazivao svoje proroštvo.

21:12 “počesmo... da preklinjemo” Ovo je INDIKATIV IMPERFEKTA AKTIVNI. Može označavati (1) započinjanje radnje, ili (2) radnju koja se ponavljala u prošlosti.

21:13 Teško je povezati ovu proročku izjavu sa Pavlovim osećanjem da je njegov put u Jerusalim Božija volja (up. 4. stih).

▣ “ime Gospoda Isusa” Vidite POSEBNA TEMA: GOSPODNJE IME (SPECIAL TOPIC: THE NAME OF THE LORD) kod Dap 2:21.

21:14 “Neka bude kako Gospod hoće” Ovo je IMPERATIV PREZENTA SREDNJI, upotrebljen u smislu molitve. Bog je imao plan i svrhu za Pavlov život. Pavle je osećao da on zna Božiju volju čak i kada se suočava sa određenim i ponavljajućim proroštvom o problemima koji ga čekaju. Pavle je sigurno verovao da je svrha tih proroštava njegova duhovna i mentalna priprema, a ne ograničavanje.

POSEBNA TEMA: BOŽIJA VOLJA (*THELĒMA*) (SPECIAL TOPIC: THE WILL (*THELĒMA*) OF GOD)

SSP: DELA 21:15-16

¹⁵Posle toga se spremismo i odosmo u Jerusalim. ¹⁶A s nama su pošli i neki učenici iz Kesarije pa nas povedoše Kipraninu Mnasonu, jednom od prvih učenika, da budemo njegovi gosti.

21:15 “spremismo” KJV prevod glasi “uzesmo svoje kočije” (NKJV “spakovasmo”). Ovo je slikovita reč koja se koristi za pripremu za putovanje i samo je ovde upotrebljena u NZ.

▣ “Jerusalim” Ovo je razdaljina od oko sto kilometara.

21:16 “Mnasonu” Ovo je bio jevrejski hrišćanin sa Kipra (kao Varnava). Verovatno je bio jedan od grčkih Jevreja, kao sedmorica iz Dap 6. Izgleda da je on bio među prvim vernicima; moguće je da je Luka razgovarao sa njim dok je pisao svoje Evanđelje kada je bio u Palestini, u vreme Pavlovog zatočeništva u Kesariji.

KONTEKSTUALNI UVIDI O DELIMA 21:17-23:30

A. KRATAK NACRT DELA 21:17-26:32 (Pavlovo zatočeništvo i odbrana u Jerusalimu i u Kesariji.)

1. Pobuna i hapšenje u hramu Dap 21:17-40
2. Pavlova odbrana pred mnoštvom, Dap 22:1-22
3. ispitivanje pred Rimljanima, Dap 22:23-30
4. ispitivanje pred Sinedrionom, Dap 23:1-10
5. zavera da se ubije Pavle, Dap 23:11-35
6. Pavle pred Feliksom Dap, 24:1-23
7. Pavle privatno pred Feliksom i Drusilom, Dap 24:24-27
8. Pavle pred Festom, Dap 25:1-12
9. Pavle pred Agripom II i Vernikom, Dap 25:13-26:32

B. OSNOVNI ELEMENTI PAVLOVE ODBRANE

Osnovni elementi	Pavle pred masom	Pavle pred Sinedrionom	Pavle pred Feliksom	Pavle pred Festom	Pavle pred Agripom II
1. njegovo jevrejsko poreklo	22:3		24:14,17-18		26:4
2. njegovo farisejsko učenje i posvećenost	22:3	23:6-9	24:15,21		26:5-8
3. njegov progon “Puti”	22:4-5				26:9-11
4. njegovo lično svedočanstvo o svom obraćenju	22:6-16				26:12-16
5. njegov poziv od Boga na posebnu službu	22:17-22				26:17-23

C. POREĐENJE SADUKEJA I FARISEJA

	SADUKEJI	FARISEJI
poreklo	makabejski period	makabejski period
značenje imena	“Zadokeji”?	“Odvojeni”?
socijalni status	sveštenička aristokratija	laici iz srednje klase
Pismo	samo pisani Zakon (posebno pet Mojsijevih knjiga)	celokupan usmeni i pisani Zakon, uz Proroke i Spise iz starozavetnog kanona
teologija	konzervativna - suprotnost farisejima, koji su optuženi da su pod uticajem Zoroastrijanizma (up 23:8)	progresivna – visoko razvijena angeologija – verovanje u život nakon smrti i u vaskrsenje – visoko strukturirana pravila za svakodnevni život

POSEBNA TEMA: SADUKEJI (SPECIAL TOPIC: SADDUCEES)

POSEBNA TEMA: FARISEJI (SPECIAL TOPIC: PHARISEES)

SSP: DELA 21:17-26

¹⁷Kad smo stigli u Jerusalim, braća nas toplo primiše. ¹⁸Sutradan Pavle pođe s nama Jakovu, gde su bile prisutne i sve starešine. ¹⁹On ih pozdravi i potanko im ispriča šta je, njegovom službom Bog učinio među paganima. ²⁰Kad su to čuli, počehše da slave Boga pa mu rekoše: “Vidiš li, brate, koliko hiljada Judeja ima koji su poverovali, i svi se oni revnosno drže Zakona?” ²¹A o tebi su obavešteni da sve Judeje koji su među paganima učiš da odbace Mojsija, govoreći im da ne obrezuju svoju decu i da ne žive po običajima. ²²Dakle, šta *da se radi*? Oni će svakako čuti da si došao ²³pa zato uradi kako ti kažemo. Kod nas su četvorica koja su se zavetovala. ²⁴Uzmi ih, izvrši obred očišćenja zajedno s njima, i plati za njih da mogu da obriju glavu. Tada će svi znati da ono što su o tebi čuli nije istina, nego da se i ti pokoravaš Zakonu. ²⁵A što se tiče pagana koji su poverovali, njima smo poslali našu odluku da treba da se uzdržavaju od žrtvovanog idolima, od krvi, od mesa udavljenih životinja, i od bluda.” ²⁶Sutradan Pavle uze one ljude pa zajedno s njima izvrši obred očišćenja. Onda uđe u Hram da objavi kada će isteći dani očišćenja i kada će biti prinete žrtve za svakog od njih.

21:17 To što su ovi jevrejski vernici srdačno dočekali Pavla i ove paganske obraćenike, bio je dobar znak (up. Lk 8:40; 9:11; Dap 2:41; 18:27; 21:17; 24:3; 28:30), ali su u jerusalimskoj crkvi postojale i predrasude (up. Dap 21:20-21).

21:18-19 “Pavle pođe s nama Jakovu” Ovde se dar paganskih crkava ne spominje posebno (up. Dap 24:17). Pavle je dao sličan izveštaj Jakovu u Dap 15:12. Jakov je Isusov polubrat i poštovani vođa jerusalimske crkve (up. Dap 12:17; 15:13).

21:18 “gde su bile prisutne i sve starešine” Primitite da se ne spominju apostoli. Moguće je da su oni bili na misionarskim putovanjima ili su možda bili mrtvi. Ovaj način upotrebe reči “starešine” odražava jevrejsko poreklo (up. Dap 4:5,8,23; 6:12; 11:30; 15:2,4,6,22,23; 16:4; 23:14; 24:1,25; 25:15; Jev 11:2; Jak 5:14), a ne kasniju upotrebu u crkvi za pastore (up. Dap 14:23; 20:17,18,23; 1. Tim 5:17,19; Tit 1:5; 1. Pet 5:1; 2. Jn 1; 3. Jn 1).

21:19 Neki tumači misle da je Pavle hladno dočekan i da nisu cenili novac od paganskih crkava. Evo kako oni razmišljaju.

1. Pavle je odseo u domu grčkog Jevreja, ne kod nekog od vođa jerusalimske crkve.
2. Nije izražena zahvalnost za dar. On se ni ne spominje.
3. Vođe su odmah rekly Pavlu za kritike mnogih iz jerusalimske crkve o njemu.
4. Nigde se ne spominje da je crkva podržala Pavla tokom zatočeništva ili suđenja.

Jeste tačno da su postojali sukobi i neslaganja oko Pavlove poruke i misije. Međutim, meni Dap 21:19 deluje pozitivno!

21:20 “koliko hiljada Judeja ima” Kakvo prelepo svedočanstvo o moći evanđelja i Božije ljubavi prema Jevrejima u Jerusalimu. Postojao je verujući jevrejski ostatak. Ovo može biti ispunjenje Zah 12:10!

▣ **“koji su poverovali”** Ovo je PARTICIP PERFEKTA AKTIVNI (vidite posebne teme kod Dap 3:16 i 6:5). Ovo se sigurno odnosi na pravu veru koja spasava. Osoba može biti spasena i bez potpunog shvatanja svih teoloških pitanja, čak i ako ih shvata pogrešno (up. Dap 1:6; Lk 19:11).

Pavle bi za ove hrišćane rekao da su “slabi” (up. Rim 14:1-15:13; 1. Kor 8; 10:23-33). On bi učinio sve što može da ih osnaži, sve dok njihova “slabost” ne utiče na evanđelje (galaćanski judaisti).

▣ **“svi se oni revnosno drže Zakona”** Ovo pokazuje veliki broj obraćenih fariseja, zilota ili esena. Međutim, obraćenje nije uklonilo njihove religijske predrasude. Oni su bili nalik galaćanskim judaistima. Zadivljujuće je koliko je Pavle voleo i podržavao “slabe” vernike, ali nije trpeo “lažne učitelje” ili one koji su iskrivljavali evanđelje.

21:21 “A o tebi su obavešteni da sve Judeje koji su među paganima učiš da odbace Mojsija” Izraz “o tebi su obavešteni” odražava hebrejski idiom koji podrazumeva oralno učenje koje se ponavlja. Ovo je povezano sa GLAGOLOM u SADAŠNJEM VRMENU (učiš) da bi se pokazalo da je Jevrejima u Jerusalimu često govoreno o Pavlovim aktivnostima na pristrastan način. Ove optužbe su bile ozbiljnije od propovedanja paganima, koje je prouzrokovalo toliko problema (up. Dap 15).

Reč “odbace” je snažan termin koji je preveden kao “otpadništvo” ili “pobuna” (up. 2. Sol 2:3). Teološko pitanje o tome kako verujući Jevreji treba da se odnose prema SZ još uvek nije rešeno! U nekom smislu ovo je paralelno sa pitanjem “mesijanskih sinagoga”!

21:23 “Kod nas su četvorica koja su se zavetovala” Oni su verovatno bili članovi crkve. Ovo se odnosi na ograničen nazaritski zavet (up. 4. Mojs 6:1-8). Pavle se ranije isto ovako zavetovao (up. Dap 18:18). Ne znamo pouzdano sve detalje o ovom ograničenom zavetu (up. *Nazir* 1:3).

21:23-25 Ovo poglavlje nam govori o Pavlovim stavovima o odnosu jevrejskih hrišćana prema Mojsijevom zakonu. Moguće je da je Pavle nastavio da poštuje jevrejske tradicije (up. Dap 18:18; 20:6), makar kada je pokušavao da evangelizuje Jevreje (up. 1. Kor 9:19-23). Moguće je da je ovo potvrda današnjih mesijanskih jevrejskih zajednica.

21:24 “plati za njih” Moguće je da se sam Pavle u ovom slučaju nije zavetovao, nego da je samo platio žrtvu za ostale. To je bila velika čast za rabine da plate za nazaritski zavet (*Ned.* 10a).

POSEBNA TEMA: NAZARITSKI ZAVET (SPECIAL TOPIC: NAZARITE VOW)

▣ **“da obriju glavu”** Nazaritski zavet je objašnjen u 4. Mojs 6. Kod neograničenog zaveta nije bilo dozvoljeno šišanje. Međutim, ograničen zavet je završavan brijanjem glave nakon isteka tog perioda. Ovaj stih pokazuje kako je Pavle pokušavao da se prilagodi kulturi kojoj je propovedao (up. 1. Kor 9:19-23; 10:23-33).

21:25 “poslali našu odluku” Ovo se odnosi zvaničnu odluku sa Jerusalimskog sabora (up. Dap 15:19-20, 28-29). Ovaj dokument je uglavnom odbacio prepreke koje se tiču rituala i ishrane između verujućih Jevreja i verujućih pagana u mešovitim crkvama dijaspore (izvan Palestine). On se, međutim, nije odnosio na odnos verujućih Jevreja prema savezu sa Mojsijem.

21:26 “ude u Hram” Ovo ne bi rešilo probleme, nego bi ih stvorilo!

SSP: DELA 21:27-36

²⁷Kad je tih sedam dana već gotovo prošlo, videše ga u Hramu neki Judeji iz Azije pa uzbuniše sav narod i zgrabiše ga. ²⁸”Izraelci, pomagajte!” povikaše. “Ovo je onaj koji svuda sve ljude uči protiv našeg naroda, našeg zakona i ovog mesta! Čak je i Grke uveo u Hram i oskrnavio ovo sveto mesto!” ²⁹Pre toga su, naime, videli Trofima Efesca s njim u gradu pa su mislili da ga je Pavle i u Hram uveo. ³⁰Ceo grad se uskomeša i narod se strča sa svih strana. Pavla zgrabiše pa ga izvukoše iz Hrama, a vrata se istog časa zatvoriše. ³¹Dok su oni pokušavali da ga ubiju, stiže glas do zapovednika čete da je ceo Jerusalem u pometnji. ³²On odmah uze vojnike i kapetane pa se strča do njih, a oni, kad su ugledali zapovednika i vojnike, prestadoše da udaraju Pavla. ³³Zapovednik pride Pavlu, uhvati ga i naredi da ga vežu sa dva lanca pa poče da se raspituje ko je i šta je učinio. ³⁴A iz gomile su jedni vikali jedno, a drugi drugo. Pošto zbog meteža nije mogao ništa pouzdano da utvrdi, naredi da Pavla odvedu u kasarnu. ³⁵Kad je Pavle stigao do stepeništa, narod je toliko nasrtao da su vojnici morali da ga ponesu. ³⁶Silan narod je, naime, išao za njim i vikao: “Pogubi ga!”

21:27 “Judeji iz Azije” Pavlovi stari neprijatelji su takođe došli u Jerusalem zbog praznika. Sada je Pavle bio na njihovoj teritoriji.

21:28 “Ovo je onaj koji svuda sve ljude uči” Ovi azijski Jevreji su smatrali da Pavle propoveda protiv judaizma, a ne o ispunjenju starozavetnog obećanja. Slične optužbe su upućene protiv Stefana (up. Dap 6:13). Moguće je da ih je izrekao i sam Pavle; on se sigurno slagao sa ovim teološkim stavom Jevreja (up. Dap 22:20) pre svog susreta sa Hristom na putu za Damask. Hristova poruka je podriivala legalizam i ritualizam u prvovekovnom judaizmu! Ovo se vidi ne samo u Pavlovom univerzalizmu—spasenje koje je dostupno “svima”—nego i u teološkoj objavi da je spasenje moguće samo po veri u Hrista.

▣ **“Čak je i Grke uveo u Hram”** Ovaj navodni incident se mogao dogoditi u dvorištu za Izraelce, gde se nazaritski zavet sprovodio u jugoistočnom delu. Pagani su smeli da uđu samo u spoljašnje dvorište Hrama. Ovo je neosnovana optužba (up. Dap 21:29).

21:29 “Trofima Efesca” Ovi Jevreji iz Azije (Efes) su poznavali i Pavla i Trofima i ranije su planirali Pavlovu smrt (up. Dap 20:3). Sada su videli priliku da iskoriste jevrejske rasne predrasude i ubiju ga (up. Dap 21:31,36).

21:30 “vrata se istog časa zatvoriše” Ovo su verovatno bila vrata između izraelskog dvorišta i dvorišta za žene. Hram je imao svoje levitske čuvare koji su održavali red. Ovo su učinili zato da bi

1. sprečili prljanje hrama
2. sprečili Pavla da se vrati u hram radi bezbednosti

Ovi Jevreji se ponašaju isto kao i masa u Efesu (up. Dap 19).

21:31 “zapovednika čete” Doslovan prevod je vođa hiljadu ljudi. To je bio najviši zapovednik u rimskoj vojsci (konjica) koji je bio smešten u Jerusalimu tokom praznika kada bi broj ljudi koji su boravili u njemu postajao tri puta veći. Njegov zadatak je bio da održava red.

▣ **“čete”** Oni su živeli u tvrđavi Antonija, koja je imala pogled na dvorište hrama. Sagradio ju je Irod Veliki kao palatu, ali su je koristili Rimljani kao vojno sedište (up. Josif (Josephus), *Jevrejski rat (De bello Judaico)* 5.5.8).

21:32 “vojnike i kapetane” Kapetan je bio doslovno vođa stotinu ljudi. Tvrđava Antonija je nadgledala oblast hrama. U njoj je bio veliki broj vojnika, posebno u vreme praznika.

21:33 “vežu sa dva lanca” Ovo je moglo značiti (1) da su mu vezane ruke i noge, ili (2) da je vezan između dva rimska vojnika. Vojnici su verovatno mislili da je on pobunjenik (up. Dap 21:38).

21:34-35 Ovo govori o nasilju i haosu u masi (up. Dap 21:30).

21:35 “stepeništa” Ove stepenice su išle od tvrđave Antonija do oblasti hrama i spominju se u Dap 21:32, “strča do”. Postojala su dva stepeništa, od kojih je svako vodilo u drugi deo hrama. Rimljani su želeli da brzo uguše pobune. Dani praznika su često budili nemir nacionalista.

21:36 “Pogubi ga” Iste ove reči su uzvikivane za Isusa (up. Dap 22:22; Lk 23:18; Jn 19:15). Postoje brojne paralele između odnosa Jevreja i Rimljana prema Pavlu i Isusu.

SSP: DELA 21:37-40

³⁷Kad je trebalo da ga uvedu u kasarnu, Pavle upita zapovednika: “Da li smem nešto da ti kažem?” A ovaj reče: “Zar znaš grčki? ³⁸Onda ti nisi onaj Egipćanin koji je pre nekoliko dana digao bunu i u pustinju poveo

četiri hiljade ljudi s bodežima?”³⁹”Ja sam Judejin iz Tarsa u Kilikiji”, reče Pavle, “građanin znamenitog grada. Molim te, dozvoli mi da se obratim narodu.”⁴⁰Kad mu je zapovednik dozvolio, Pavle stade na stepenište i mahnu rukom narodu pa nastade tajac. On onda progovori na aramejskom jeziku i reče:

21:37 “Zar znaš grčki” Zapovednik je bio iznenađen što je Pavle govorio koine grčkim zato što je on verovatno mislio da je Pavle egipatski pobunjenik za kojeg je čuo (up. Dap 21:38 i Josif (Josephus) *Jevrejske starine (Antiquitates Judaicae)* 2.13.5; 20.8.6).

Ova egipatska pobuna se dogodila između 52. i 57. g.n.e.

21:38 “ljudi s bodežima” Ovde je upotrebljen latinski termin *sicarii* za ubice ili ljude sa bodežima. NZ često za njih koristi reč “ziloti” (up. Lk 6:15; Dap 1:13). Oni su bili grupa Jevreja posvećena nasilnom zbacivanju Rimljana. A. T. Robertson (A. T. Robertson), *Slike rečima u Novom zavetu (Word Pictures in the New Testament)*, vol. 3, str. 382, spominje da je Josif (Josephus) upotrebio upravo ovu reč da opiše sledbenike ovih egipatskih pobunjenika (up. Josif (Josephus), *Jevrejski rat (De bello Judaico)* 2.13.5; *Jevrejske starine (Antiquitates Judaicae)* 20.8.6,10).

21:39 “građanin znamenitog grada” Ovo je idiom (*litotes*, vidite belešku kod Dap 12:18), kojeg je Pavle koristio da objavi svoje građanstvo u svetski poznatom univerzitetskom gradu. Nije navedeno da li je rimski zapovednik bio zadivljen.

21:40 “dozvolio” Ovaj zapovednik je i dalje želeo da zna o čemu se ovde radi!

▣ **“mahnu rukom narodu”** Izgleda da je ovo bio poznat pokret kojim je neko tražio tišinu da bi nešto rekao (up. Dap 12:17; 13:16; 19:33; 21:40; 26:1). Moguće je da je ovo bio retorički gest kojeg je Pavle naučio dok je proučavao retoriku u Tarsu.

▣ **“progovori na aramejskom jeziku”** Pavle se obratio masi na aramejskom (Jevreji su učili da govore aramejski u vreme persijske vladavine). Ovo je na neko vreme utišalo masu (up. Dap 22:2).

PREDLOZI ZA RAZGOVOR

Ovo je vodič za proučavanje sa komentarima, što znači da ste vi odgovorni za svoje lično tumačenje Pisma. Činite to u svetlu objave koju imate. Vi, Pismo i Sveti Duh ste prioriteta u tumačenju. Ne smete to prepustiti komentatoru.

Ovi predlozi za razgovor vam mogu pomoći da razmislite o osnovnim temama ovog dela knjige. Njihova svrha je da vas podstaknu na razmišljanje i nemaju definitivne odgovore.

1. Ako su u svakom gradu proroci govorili Pavlu da ne ide u Jerusalem, zašto je on išao?
2. Kakav treba da bude odnos verujućih Jevreja prema savezu sa Mojsijem tada i sada?
3. Da li su optužbe azijskih Jevreja protiv Pavla u Dap 21:28a istinite?
4. Da li komentar ovog zapovednika (Dap 21:38) ukazuje na to da su Jevreji retko govorili grčki ili da je on mislio da je Pavle Egipćanin?

DELA 22

PODELA PARAGRAFA U SAVREMENIM ENGLLESKIM PREVODIMA

UBS ⁴	NKJV	NRSV	TEV	NJB
Pavle se brani 21:37-22:5	Obraćanje jerusalimskoj masi 21:37-22:21	Pavlovo hapšenje i odbrana (21:27-22:29) 21:37-22:1 22:2 22:3-5	Pavle se brani (21:37-22:5) 22:3-5	Pavlovo obraćanje jerusalimskim Jevrejima 22:1-5
Pavle priča o svom obraćenju 22:6-11 22:12-16		22:6-11 22:12-16	Pavle priča o svom obraćenju 22:6-11 22:12-16	22:6-11 22:12-16
Pavle je poslan paganima 22:17-21		22:17-21	Pavlov poziv da propoveda paganima 22:17-21	22:17-21
Pavle i rimski kapetan 22:22-29	Pavlovo rimsko građanstvo 22:22-29	22:22-29	22:22-25 22:26 22:27a 22:27b 22:28a 22:28b 22:29	Pavle rimski građanin 22:22-29
Pavle pred saborom (22:30-23:11) 22:30-23:5	Podela u Sinedrionu 22:30-23:10	22:30	Pavle pred saborom (22:30-23:11) 22:30	Njegovo pojavljivanje pred Sinedrionom (22:30-23:11) 22:30

TREĆI KRUG ČITANJA (iz Vodiča za dobro čitanje Svetog pisma)

PRAĆENJE NAMERE IZVORNOG AUTORA NA NIVOU PARAGRAFA

Ovo je vodič za proučavanje sa komentarima, što znači da ste vi odgovorni za svoje lično tumačenje Pisma. Činite to u svetlu objave koju imate. Vi, Pismo i Sveti Duh ste prioriteta u tumačenju. Ne smete to prepustiti komentatoru. Pročitajte poglavlje bez prekidanja. Odredite teme. Uporedite vašu podelu tema sa navedenih pet prevoda. Podela na paragrafe nije nadahnuta, ali je ključna za praćenje namere izvornog autora, što je suština tumačenja. Svaki paragraf ima jednu i samo jednu temu.

1. Prvi paragraf
2. Drugi paragraf
3. Treći paragraf
4. Itd.

PROUČAVANJE REČI I IZRAZA

SSP: DELA 22:1

1”Braćo i očevi, saslušajte sada moju odbranu.”

22:1

**SSP, NSP, DK
DS, EC**

**Braćo i očevi
Braćo i oci**

Priručnik za prevodioce o Delima apostolskim (A Translator's Handbook on The Acts of the Apostles), autora Njuman (Newman) i Nida (Nida), navodi da ovo podrazumeva ljude Pavlove starosti i starije od njega (up. str. 419). Međutim, ja sam siguran da je to idiom (Stefan koristi istu uvodnu rečenicu u Dap 7:2), zato što je Pavle u to vreme imao preko šezdeset godina, a to se ne uklapa sa godinama ostalih.

Sigurno je među njima bilo i vernika, moguće je da se reč "braćo" odnosi posebno na njih.

Svakako, Pavle se uvek poistovećivao sa svojom rasom i nacionalnošću (up. Rim 9:1-5; Fil 3:5).

▣ **"odbranu"** Ova grčka reč (*apologia*) je koren reči "apologija". Označava pravnu odbranu. Nekoliko puta je upotrebljena za suđenja Pavlu u Delima (up. Dap 25:16; 2. Tim 4:16).

SSP: DELA 22:2

²Kad su čuli da im se obraća na aramejskom jeziku, oni se još više utišaše. A on reče:

22:2 "aramejskom jeziku" Ovo se odnosi na aramejski jezik (NASB prevod je "hebrejski dijalekt"). Reči samog Isusa su u Evanđeljima uvek navedene na aramejskom. Taj jezik je bio srodan drevnom hebrejskom. To je bio jezik Persijskog carstva. Jevreji su ga naučili dok su bili pod persijskom vlašću. Na primer, u Nemiji 8, kada Ezra čita Mojsijev zakon na hebrejskom, leviti moraju da ga ljudima protumače na aramejskom (up. Nem 8:7).

▣ **"oni se još više utišaše"** Trenutna, iznenađujuća tišina je nastala zbog Pavlovog srdačnog uvoda, njegovog tečnog aramejskog i činjenice da su ga mnogi ljudi u masi već znali ili čuli za njega. Želeli su da čuju šta on ima da kaže—savršena prilika za propovedanje vođama judaizma.

SSP: DELA 22:3-5

³Ja sam Judejin, rođen u Tarsu u Kilikiji, ali sam odrastao u ovom gradu. Kod Gamaliilovih nogu sam vaspitan tačno po Zakonu praotaca. Revnosno sam služio Bogu kao i svi vi danas. ⁴Sledbenike ovoga Puta sam progonio do smrti. Muškarce i žene sam okivao i predavao u tamnice, ⁵kao što prvosveštenik i sve starešine mogu da posvedoče. Od njih sam dobio pisma za braću u Damasku pa sam pošao da one koji su onde bili dovedem u Jerusalim u okovima da budu kažnjeni."

22:3 "Ja sam Judejin, rođen u Tarsu" Pavle pokušava da se poveže sa ovim Jevrejima. On objavljuje svoje jevrejsko poreklo (up. 2. Kor 12:22; Fil 3:5-6). On je spadao u grupu grčkih Jevreja iz dijaspore.

Izraz "ali sam odrastao u ovom gradu" gramatički može da se odnosi na (1) Tars, ili na (2) Jerusalim. Kontekst ukazuje na Jerusalim. Ako je to tačno, onda je Pavle sticao obrazovanje o grčkoj retorici negde pored Tarsa.

▣ **"Kod Gamaliilovih nogu sam vaspitan"** On je bio veoma poštovan rabin (up. Dap 5:34-40). Nekoliko puta je citiran u Mišni. Pavle je bio učenik liberalne Hilelove rabinske škole. Ova izjava je sigurno zadivila ove ljude. Vidite POSEBNA TEMA: GAMALIIL (SPECIAL TOPIC: GAMALIEL) kod Dap 5:34.

▣ **"tačno po Zakonu praotaca"** Ovo je ukazivalo na to da je on farisej (up. Dap 23:6; 26:5) i to revnostan (up. Dap 22:4; Gal 1:14; Fil 3:6). Fariseji su bili posvećeni strogo pridržavanju usmene tradicije (tj. Talmuda), koja je tumačila SZ.

▣ **"kao i svi vi danas"** Pavle prepoznaje njihov entuzijizam i posvećenost. On je nekada bio kao oni!

22:4 "sam progonio" Pavle se tokom svoje službe prisećao tih dana sa dubokim kajanjem. On to često spominje (up. Dap 9:1,13,21; 22:4,19; 26:10-11; Gal 1:13,23; Fil 3:6; 1. Tim 1:13). Zbog ovih dela, Pavle često za sebe kaže da je najmanji od apostola (up. 1. Kor 15:9; 2. Kor 12:11; Ef 3:8; 1. Tim 1:15).

▣ **"ovoga Puta"** Ovo je bilo prvo ime za hrišćansku crkvu (up. Dap 9:2; 19:9,23; 22:4; 28:14,22). Odnosi se na

1. Isusa kao "Put" (up. Jn 14:6)

2. biblijsku veru kao životni stil (up. 5. Mojs 5:32-33; 31:29; Ps 27:11; Is 35:8)

▣ **"do smrti"** Pavle je usmrtio neke hrišćane (up. Dap 8:1,3; 26:10)! On je sigurno bio uključen u Stefanovu smrt (up. Dap 7:58, 8:1).

▣ **"Muškarce i žene sam okivao i predavao u tamnice"** Činjenica da je Pavle to radio i ženama zaista pokazuje intenzitet njegovog progona.

22:5 Pavle opisuje okolnosti koje su vodile do njegovog obraćenja i vere u Isusa na putu za Damask (up. Dap 9).

▣ **"sve starešine"** Luka koristi isti termin za Sinedrion u Lk 22:66. Ovo nije uobičajen termin za ovo zvanično telo jevrejskih vođa u Jerusalimu (Sinedrion). Moguće je i da se odnosi na mali odbor koji je njegov deo.

▣ **“Od njih sam dobio pisma”** F. F. Brus (F. F. Bruce), *Pavle: apostol oslobođenog srca (Paul: Apostle of the Heart Set Free)*, daje zanimljivu raspravu i dokumentaciju o pravima ekstradicije iz okolnih zemalja koje je Sinedrion imao (str. 72). Za dodatne istorijske informacije vidite I Mak 15:21 i Josif Flavije (Josephus Flavius).

▣ **“one koji su onde”** Ovaj izraz podrazumeva da su to bili verujući Jevreji koji su pobjegli od progona u Jerusalimu.

SSP: DELA 22:6-11

⁶Ali, dok sam putovao i približavao se Damasku, oko podneva silna svetlost sa neba iznenada zasja oko mene. ⁷Padoh na zemlju i začuh glas kako mi govori: 'Savle, Savle, zašto me progoniš?' ⁸Ja upitah: 'Ko si ti, Gospode?' A on mi reče: 'Ja sam Isus Nazarećanin, koga ti progoniš.' ⁹Moji saputnici su videli svetlost, ali nisu čuli glas onoga koji mi je govorio. ¹⁰Šta da učinim, Gospode?' upitah. A Gospod mi reče: 'Ustani i idi u Damask. Onde će ti biti rečeno sve što ti je određeno da učiniš.' ¹¹Kako nisam video, zbog sjaja one svetlosti, moji saputnici me povedoše za ruku pa tako uđoh u Damask.

22:6 “oko podneva” Ovo je dodatni detalj koji se ne nalazi u Dap 9:3.

22:7 Ovo je ponavljanje Dap 9:4.

22:8

SSP, NSP, DK, DS, EC

Isus Nazarećanin

Pavle deli svoje lično svedočanstvo tri puta u Dap 9:1-31; 26:4-18, ali samo ovde i u 26:9 koristi ovaj naziv. “Isus Nazarećanin” je doslovan prevod. Ovaj termin se koristi kao poruga u Dap 24:5, ali kao proročki termin u Mt 2:23. Moguće je da ovo nije geografska odrednica, nego mesijanski naziv “izdanak” (up. Is 11:1; 53:2) od hebrejske reči *nēser* (up. Jer 23:5; 33:15; Zah 3:8; 6:12). Vidite posebnu temu kod Dap 2:22.

▣ **“koga ti progoniš”** Vidite belešku kod Dap 9:4.

22:9 “nisu čuli glas” Nema kontradikcije između Pavlovih izveštaja o obraćenju u Dap 9:7 i 22:9. Grčka gramatika ukazuje na to da su njegovi saputnici čuli zvuk, ali nisu shvatali reči. Vidite 9:7 za više detalja.

22:10 “sve što ti je određeno da učiniš” Ovo je PASIVNI INDIKATIV PERFEKTA. Odražava Isusove reči Ananiji u Dap 9:15-16. Pavle je imao veoma određenu i veoma tešku misiju. Na nekoliko načina Pavlova vizija i poslanje podsećaju na starozavetne proroke (up. Is 6; Jer 1; Jez 2-3).

22:11 Mislim da je ovo bio uzrok Pavlovog “trna u telu”. Neke teorije o njegovom trnu u telu su:

1. rani crkveni oci, Luter i Kalvin, kažu da su to bili duhovni problemi sa njegovom palom prirodom (tj. “u telu”)
2. Hrizostom (Chrysostom) kaže da su to bili međuljudski problemi (up. 4. Mojs 33:55; Sud 2:3)
3. neki kažu da je to bila epilepsija
4. Ser Vilijam Remzi (Sir William Ramsay) kaže da je to bila malarija
5. ja mislim da je to bila oftalmija, čest očni problem (up. Gal 4:13-15 i 6:11) pojačana ili prouzrokovana oslepljivanjem na putu za Damask (up. Dap 9, moguća aluzija u SZ je IsNav 23:13)

SSP: DELA 22:12-16

¹²A neki Ananija, čovek pobožan po Zakonu i veoma ugledan među svim Judejima koji su onde stanovali, ¹³dođe k meni, stade pored mene i reče mi: 'Brate Savle, progledaj!' I ja istog časa progledah i videh ga. ¹⁴A on reče: 'Bog naših praotaca predodredio te je da upoznaš njegovu volju, da vidiš Pravednika i da čuješ glas iz njegovih usta. ¹⁵Jer, ti ćeš mu pred svim ljudima biti svedok za ono što si video i čuo. ¹⁶A sad, šta čekaš? Ustani i krsti se, i speri svoje grehe, prizivajući njegovo ime.’“

22:12 Ovo je mnogo detaljniji opis Ananije nego 9:10. On je izgleda bio običan čovek koji je verovatno, kao Pavle, bio pobožan po standardima Mojsijevog zakona. Moguće je da ovo ukazuje na to da je on bio i farisej.

1. Luka slično opisuje Simeona koji je u hramu video Isusa dok je bio dete (up. Lk 2:25).
2. Luka koristi istu reč za Jevreje iz dijaspore koji su došli u Jerusalim u vreme Pedesetnice, kada se Duh spustio (up. Dap 2:5).
3. Luka je koristi treći put za ljude koji su sahranili Stefana nakon što je kamenovan (up. Dap 8:2).

Dakle, ovaj termin se ne odnosi toliko na vernike u Hrista koliko na posvećene sledbenike judaizma. Za njega se kaže da je “učenik” u Dap 9:10; stoga je sigurno da je postao vernik. Ipak, iako je bio hrišćanin, i dalje je bio poštovan u jevrejskoj zajednici u Damasku.

22:13 Ananijina služba Pavlu nam pokazuje da ne postoji jasna podjela među vernicima u NZ na sveštenike (posebnu rukopoloženu grupu) i laike. Isusove reči su mu dale autoritet da:

1. položi ruke (up. Dap 9:12,17) na Pavla i traži isceljenje (IMPERATIV AORISTA AKTIVNI, Dap 22:13, Vidite posebnu temu kod Dap 6:6)
2. otkrije Isusovu volju za Pavlovu službu (Dap 22:15)
3. kaže Pavlu da se krsti (moguće je da se Pavle već ranije krstio zato što je to bio jevrejski zahtev za obraćenike, IMPERATIV AORISTA SREDNJI, Dap 22:16)
4. bude sredstvo Pavlovog punjenja Duhom (up. Dap 9:17)

Možete videti kakvo je Ananijino srce po tome što on ovog ozloglašenog progonitelja i ubicu zove "Brate Savle".

22:14 "Bog naših praotaca" Ovaj izraz je upotrebljen da opiše Boga u jevrejskom slavljenju. Pavle želi da naglasi da je to Gospod (vidite posebnu temu kod Dap 1:68) koji mu se obratio i dao mu zadatak preko svog Sina, Isusa. Pavla nije pozvao niko drugi nego Bog judaizma!

▣ **"da upoznaš njegovu volju"** Primarna Gospodnja volja za ljude je da upoznaju Isusa (up. Jn 6:29,40). Dodatna Božija volja za Pavla je bila da on bude misionar i apostol paganima (up. Dap 9:15; 22:15; 26:16).

▣ **"da vidiš Pravednika"** Ovo je mesijanski naziv (up. Ps 45; 72; Dap 3:14; 7:52; 1. Jn 2:1). Pavle je imao privilegiju ličnog otkrivenja proslavljenog Isusa (kao i Stefan, up. Dap 7:55-56). Vidite POSEBNA TEMA: PRAVEDNOST (SPECIAL TOPIC: RIGHTEOUSNESS) kod Dap 3:14.

▣ **"i da čuješ glas iz njegovih usta"** Čini se da se ovo odnosi na glas sa neba iz Dap 22:7-8 (tj. *Bat Kol*, up. 5. Mojs 4:12; 1. Car 19:12-13; Jov 4:16; Jer 25:30; Jez 1:25,28; Joil 3:16; Amos 1:2; Lk 3:22; 9:35; Dap 10:13,15), ali isto tako je moguće da se odnosi na Dap 22:17-21. Takođe je moguće da se odnosi na neku od posebnih vizija koje je Pavle imao tokom svoje službe. Vidite spisak kod Dap 22:17-21.

22:15 "pred svim ljudima biti svedok" Ovo je veličanstvena istina da je evanđelje Isusa Hrista za sve ljude (up. Jn 3:16; 4:42; 1. Tim 2:4; 4:10; Tit 2:11; 2. Pet 3:9; 1. Jn 2:1; 4:14). Neće ga svi primiti, neće ga svi jasno čuti, ali svi su deo Božije ljubavi, Isusove žrtve i Pavlovih propovedi! Upravo ovu istinu su ti ljudi odbacili (up. Dap 22:22). Pavle namerno ne koristi reč "pagani" koju mu je Ananija preneo od Isusa (up. Dap 9:15). Pavle je znao koliku snagu je ta ponižavajuća reč *go'im* (narodi ili pagani) imala za ove ultra-konzervativne Jevreje. Njihove predrasude i rasna arogancija su čak oduzele starozavetnim prorocima njihova inkluzivna proroštva!

▣ **"za ono što si video i čuo"** Ovaj prvi GLAGOL je AKTIVNI INDIKATIV PERFEKTA; drugi je AKTIVNI INDIKATIV AORISTA. Nije sigurno zašto su u različitim vremenima. Deluje kao da su paralelni. Pavle će celog života nositi uspomenu na svoj lični susret sa vaskrslim Hristom. On to spominje tri puta u Delima. Verovatno je pričao svoje lično svedočanstvo u svakoj sinagogi.

22:16 "Ustani i krsti se, i speri svoje grehe" Oba glagola su IMPERATIVI AORISTA SREDNJI. Ovo je starozavetna aluzija na ceremonijalno pranje (up. 3. Mojs 11:25,28,40; 13:6,34,56; 14:8-9; 15:5-13,21-22,27; 16:26,28; 17:15-16; 4. Mojs 8:7,21; 19:19; 5. Mojs 23:11). Ovde je upotrebljena kao simbol našeg duhovnog čišćenja u Hristu (up. 1. Kor 6:11; Ef 5:26; Tit 3:5; Jev 10:22). Krštenje je bilo javna objava vere u ranoj crkvi. Vidite beleške i posebnu temu kod Dap 2:38 za detaljniju teološku raspravu.

Primitite da se SREDNJI GLAS odnosi i na krštenje (IMPERATIV AORISTA SREDNJI) i na spiranje (IMPERATIV AORISTA SREDNJI). Pavle nije mogao sprati svoje grehe, ali se mogao krstiti (jevrejska praksa za proselite). Često se kaže da je potapanje jedini novozavetni način (up. Rimljanima 6 i Kološanima 2), ali ovde je krštenje povezano sa metaforom za čišćenje (up. Dap 2:38; 1. Kor 6:11; Ef 5:26; Tit 3:5; Jev 10:22). Teološki, 1. Pet 3:21 pokazuje da je to simbol, a ne sakrament!

Savremeni tumači moraju biti oprezni da ne zaključe previše toga na osnovu SREDNJEG ili PASIVNOG OBLIKA zato što su se oni stapali u PASIVNI oblik u koine grčkom. Za Pavla se kaže da je kršten (PASIV) u Dap 9:18. Ovo se ne tiče načina Pavlovog krštenja, nego same činjenice da jeste kršten!

▣ **"prizivajući njegovo ime"** Samo "ime" nije magična formula, nego javno priznanje pokoravanja Isusu i početka ličnog odnosa sa Njim (PARTICIP AORISTA SREDNJI upotrebljen kao IMPERATIV), što vodi do stava i života nalik Isusovom. Formula krštenja rane crkve koju je osoba koja se krsti izgovarala bila je "Isus je Gospod" (up. Rim 10:9-13; 1. Kor 1:2; 2. Tim 2:22). Tačne reči ili formula nisu ključne (sakramentalizam), nego srce osobe koja se krsti (veruje, prima). Vidite belešku kod Dap 2:38 i posebnu temu kod Dap 2:21.

SSP: DELA 22:17-21

17"Kad sam se vratio u Jerusalim i molio se u Hramu, padoh u zanos ¹⁸i videh Gospoda. 'Požuri', reče mi, 'i odmah idi iz Jerusalima jer neće prihvatiti tvoje svedočanstvo o meni.' ¹⁹Ja rekoh: 'Gospode, oni znaju da sam bacao u tamnice i tukao po sinagogama one koji u tebe veruju.' ²⁰I kad se prolivala krv tvoga svedoka Stefana, i

ja sam onde stajao, odobravajući i čuvajući odeću onih koji su ga ubijali.' ²¹A on mi reče: 'Hajde! Poslaću te daleko - paganima.'"

22:17-21 Ovo je još jedan primer Pavlove posebne vizije (up. Dap 18:9-10; 23:11; 27:23-24). U ovom kontekstu se uklapa u proroštvo iz Dap 22:14.

22:17 "Kad sam se vratio u Jerusalem" U Pavlovom svedočenju, i u Delima 9 i ovde, čini se da on govori da se vratio u Jerusalem ubrzo nakon svog obraćenja, ali Gal 1:11-24 otkriva dug period (do tri godine) pre njegovog povratka.

▣ **"padoh u zanos"** Vidite belešku kod Dap 10:10.

22:18 Isus Pavlu govori dva IMPERATIVA AORISTA AKTIVNA: "požuri" i "idi". Isusovo upozorenje se vidi u zaveri grčkih Jevreja da ubiju Pavla, koja je zabeležena u Dap 9:29.

22:19 "Gospode" Gramatički prethodnik ove reči može biti ili "Bog naših praotaca" (Dap 22:14) ili "Pravednik" (Dap 22:14). Za Jevreje, ova reč je značila Gospod, ali je za vernike koji su tu bili prisutni ona označavala Isusa. Ovaj transfer, da se starozavetni citati koriste za Isusa je čest u NZ. To je nejasnoća kod "trojedinog monoteizma" (vidite posebne teme kod Dap 2:32 i 2:39)!

▣ **"da sam bacao u tamnice i tukao"** Ovo su PERIFRASTIČNI IMPERFEKTI AKTIVNI, koji ukazuju na radnju koja se ponavljala u prošlosti. Vidite belešku kod Dap 22:4.

▣ **"one koji u tebe veruju"** Vidite povezane posebne teme kod Dap 2:40, 3:16 i 6:5.

22:20 Vidite belešku kod Dap 7:58-59 i 8:1. Pavle opisuje sve ranije činove zbog kojih žali, koristeći tri PERIFRASTIČNA PARTICIPA IMPERFEKTA.

1. On je stajao tamo sa drugima.
2. On je odobravao kamenovanje.
3. On je čuvao odeću onih koji su ubijali Stefana.

Stefanova propoved i njegova smrt su ostavile snažan uticaj na Pavla.

22:21 "Poslaću te daleko - paganima" Ovo se očigledno odnosi na Pavlova misionarska putovanja, a konačno i na svedočenje pred rimskim zvaničnicima u Palestini, kao i u Rimu pred Cezarom (up. Dap 23:11). On je znao da će ova izjava zapaliti masu!

SSP: DELA 22:22-29

²²Slušali su ga do ove reči, a onda povikaše: "Ukloni takvoga sa zemlje! Ne treba da živi!" ²³Dok su oni vikali, vitlali ogrtačima i bacali prašinu u vazduh, ²⁴zapovednik naredi da Pavla odvedu u kasarnu, izbičuju ga i ispituju da bi doznao zašto su tako vikali na njega. ²⁵Ali, kad su ga polegli i vezali kaiševima, Pavle upita kapetana koji je onde stajao: "Zar smete da bičujete rimskog građanina kome još nije suđeno?" ²⁶Kad je kapetan to čuo, priđe zapovedniku i obavesti ga, rekavši: "Šta to hoćeš da uradiš? Ovaj čovek je rimski građanin." ²⁷Zapovednik priđe Pavlu i upita: "Reci mi, jesi li ti rimski građanin?" "Jesam", odgovori Pavle. ²⁸Mene je stajalo prilično novca da steknem ovo građanstvo", reče zapovednik. A Pavle odvrati: "Ja sam se s njim i rodio." ²⁹I odmah od njega odstupiše oni koji su hteli da ga ispituju. A zapovednik se uplaši kad je saznao da je Pavle, koga je on vezao, rimski građanin.

22:22 Njihova izjava je idiomatska i ima dva dela.

1. "Ukloni (IMPERATIV PREZENTA AKTIVNI) takvoga sa zemlje" (up. Lk 23:18; Dap 21:36)
2. "Ne treba (INDIKATIV IMPERFEKTA AKTIVNI) da živi" (up. Dap 25:24)

Ovim su pokazali svoje rasne i religijske predrasude. Svi ljudi su pod uticajem svoje istorije i kulture.

22:23

SSP	vitlali ogrtačima
NSP	vitlali gornjim haljinama
DK, DS	zbacivahu haljine
EC	vitlali svoje haljine

Ovo kidanje i bacanje odeće u vazduh je starozavetni simbol za žaljenje zbog bogohuljenja (*Grčko-engleski leksikon (Greek-English Lexicon)*, Luv (Louw) i Nida (Nida), vol. 1, str. 213, up. Dap 14:14).

▣ **“bacali prašinu u vazduh”** Pavle je imao sreće što u blizini nije bilo kamenja. Bacanje prašine na glavu je bilo znak žaljenja (up. IsNav 7:6; 1. Sam 4:12; 2. Sam 1:2; Jov 2:12), u ovom slučaju žaljenja zbog bogohuljenja (up. Is 47; Tužb 2; Mih 1:10).

POSEBNA TEMA: RITUALI ŽALJENJA (SPECIAL TOPIC: GRIEVING RITES)

22:24 “zapovednik” Ovo je reč *chiliarch* (up. Dap 22:27-29), koja znači vođa hiljade, kao što reč *centurion* (up. Dap 22:25,26) podrazumeva vođu sto ljudi. Međutim, brojevi su relativni. On je bio zapovednik rimske čete u Jerusalimu.

▣ **“kasarnu”** Ovo se odnosi na tvrđavu Antonija, koja je nadgledala oblast hrama i bila povezana sa njim. Bila je izgrađena u persijsko doba, u vreme Nemije (up. Nem 2:8; 7:2). Irod Veliki ju je preimenovao po Marku Antoniju. U vreme praznika, broj ljudi u Jerusalimu je postajao tri puta veći. Rimljani su dovodili veliki broj vojnika iz Kesarije u tvrđavu Antonija da bi održali mir.

▣ **“izbičuju ga i ispitaju”** Ovo podrazumeva da “udarcima izvuku informacije iz njega”. Bičevanje je bilo okrutan način mučenja. Mnogi su umirali od njega. Bilo je mnogo strašnije od jevrejskog šibanja ili rimskog udaranja štapovima. Za udaranje je korišten kožni bič sa komadima metala, kamenja ili kostiju ušivenih u trake.

22:25 “polegli” Obično su žrtve pobile i vezivane za nizak stub radi bičevanja.

▣ **“Zar smete”** time bi ovi vojnici prekršili sopstveni zakon po nekoliko osnova:

1. rimski građani nisu smeli biti vezani (up. Dap 21:33 i 22:29)
2. rimski građani nisu smeli biti bičevani (up. Livije (Livy), *Istorija (History)* 10:9:4; Ciceron (Cicero), *Pro Rabirio* 4:12-13)
3. Pavlu nije bilo suđeno i nije proglašen krivim (up. Dap 16:37)

22:27 “jesi li ti rimski građanin” Reč “ti” je naglašena. Ovaj rimski zapovednik nije mogao da veruje da je Pavle rimski građanin.

22:28 “Mene je stajalo prilično novca da steknem ovo građanstvo” Osoba je mogla postati rimski građanin na tri načina:

1. rođenjem
2. kao dar zbog posebnog služenja državi
3. kupovinom (Kasije Dion (Dio Cassius), *Rimska istorija (Historia Romana)* 60:17:5-6)

Ime ovog vojnika ukazuje na to da je kupio svoje građanstvo pod Klaudijem i da je bio Grk (Klaudije Lisija, up. Dap 23:26). Klaudijeva žena, Mesalina, često je prodavala rimsko građanstvo po visokim cenama.

SSP: DELA 22:30

³⁰Sutradan ga zapovednik oslobodi, a pošto je hteo pouzdano da sazna za šta ga Judeji optužuju, naredi prvosveštenicima i celom Sinedrionu da se okupe pa dovede Pavla i postavi ga pred njih.

22:30 “naredi prvosveštenicima i celom Sinedrionu da se okupe” Ovo pokazuje rimsku moć. Sinedrion se morao okupiti, verovatno u tvrđavi Antonija. Ovo je verovatno bio nezvanično, neformalno okupljanje. Pavle je morao da se suoči sa lokalnim optužbama, ali u rimskom okruženju.

PREDLOZI ZA RAZGOVOR

Ovo je vodič za proučavanje sa komentarima, što znači da ste vi odgovorni za svoje lično tumačenje Pisma. Činite to u svetlu objave koju imate. Vi, Pismo i Sveti Duh ste prioriteta u tumačenju. Ne smete to prepustiti komentatoru.

Ovi predlozi za razgovor vam mogu pomoći da razmislite o osnovnim temama ovog dela knjige. Njihova svrha je da vas podstaknu na razmišljanje i nemaju definitivne odgovore.

1. Zašto je Pavle uopšte želeo da se pravda pred ovom masom?
2. Zašto Luka tri puta beleži Pavlovo svedočanstvo o obraćenju na putu za Damask?
3. Kako to što Duh radi preko Ananije pobija apostolsku sukcesiju?
4. Nabrojte Pavlove posebne vizije. Zašto je njemu bio potreban tako veliki broj natprirodnih susreta?
5. Kako se ishod Pavlove odbrane pred ovom masom uklapa u Božiji plan?

DELA 23

PODELA PARAGRAFA U SAVREMENIM ENGLLESKIM PREVODIMA

UBS ⁴	NKJV	NRSV	TEV	NJB
Pavle pred saborom	Podeljen Sinedrion	Pavle pred Sinedrionom	Pavle pred saborom	Njegovo pojavljivanje pred Sinedrionom
22:30-23:5	22:30-23:10	(22:30-23:10) 22:30-23:5	(22:30-23:11)	(22:30-23:11)
23:6-10		23:6-10	23:1-3 23:4 23:5 23:6 23:7-9 23:10	23:1-5 23:6-10
23:11	Zavera protiv Pavla	Pavle je poslan u Kesariju	23:11	23:11
Zavera protiv Pavla	23:11-22	23:11	Zavera protiv Pavla	Zavera Jevreja protiv Pavla
23:12-22		23:12-15 23:16-22	23:12-15 23:16-18 23:19 23:20-21 23:22	23:12-15 23:16-22
Pavle je poslan namesniku Feliksu	Slanje Feliksu	23:23-25 23:26-30	Pavle je poslan namesniku Feliksu	Pavle je prebačen u Kesariju
23:23-30	23:23-35		23:23-25 23:26-30 (26-30)	23:23-25 23:26-30 (26-30)
23:31-35	(26-30)	23:31-35	23:31-35	23:31-35

TREĆI KRUG ČITANJA (iz Vodiča za dobro čitanje Svetog pisma)

PRAĆENJE NAMERE IZVORNOG AUTORA NA NIVOU PARAGRAFA

Ovo je vodič za proučavanje sa komentarima, što znači da ste vi odgovorni za svoje lično tumačenje Pisma. Činite to u svetlu objave koju imate. Vi, Pismo i Sveti Duh ste prioriteta u tumačenju. Ne smete to prepustiti komentatoru. Pročitajte poglavlje bez prekidanja. Odredite teme. Uporedite vašu podelu tema sa navedenih pet prevoda. Podela na paragrafe nije nadahnuta, ali je ključna za praćenje namere izvornog autora, što je suština tumačenja. Svaki paragraf ima jednu i samo jednu temu.

1. Prvi paragraf
2. Drugi paragraf
3. Treći paragraf
4. Itd.

PROUČAVANJE REČI I IZRAZA

SSP: DELA 23:1-5

¹Pavle pogleda u Sinedrion pa reče: "Braćo, ja sam sve do dana današnjeg sa potpuno čistom savešću živeo služeći Bogu." ²Nato prvosveštenik Ananija naredi onima koji su stajali do njega da Pavla udare po ustima. ³Tada mu Pavle reče: "Tebe će udariti Bog, zide okrećeni! I ti si seo ovde da mi sudiš po Zakonu, a protivno Zakonu naređuješ da me udare!" ⁴"Zar se usuđuješ da vrediš Božijeg prvosveštenika!" rekoše prisutni. ⁵A Pavle reče: "Nisam znao, braćo, da je prvosveštenik. Jer, zapisano je: 'NE GOVORI RĐAVO O POGLAVARU SVOGA NARODA.'" "

23:1

SSP, DS, EC
NSP

pogleda
pogledao

Vidite belešku kod Dap 1:10. Luka često koristi ovaj termin. Ovde ga koristi za Pavla. Pavle ga koristi samo u 2. Kor 3:7,13.

▣ **“Sinedrion”** Vidite POSEBNA TEMA: SINEDRION (SPECIAL TOPIC: SANHEDRIN) kod Dap 4:5.

▣ **“Braćo”** Pavle nekoliko puta Jevrejima kaže “braćo” (Dap 13:26,38; 22:1,5; 23:1,5,6). Jevreji njega zovu bratom u Dap 13:15. Ananija ga zove bratom u Dap 9:17, kao i crkva u Jerusalimu u Dap 21:20. Međutim, jevrejski vernici se takođe tako zovu (npr. Dap 9:30; 10:23; 11:1,12; 12:17; 15:3,7,13,22). Ova reč je povezana sa rečju “učenik” u Dap 11:29; 18:27. Koristi se i za grčke vernike u Dap 16:2,40. Stoga je ovaj termin višeznačan i mora se tumačiti u odnosu na specifične tekstove i grupe.

▣ **“Živeo služeći Bogu”** Ovo je INDIKATIV PERFEKTA SREDNJI (odložni) reči *politeuō* koja je koren reči politika. Ovaj termin se koristi za građane (up. Fil 1:27). Pavle objavljuje da je on pred Bogom verno napustio svoje obaveze koje je imao kao član judaizma.

SSP, DS, EC

sa potpuno čistom savešću

NSP

potpuno čiste savesti

DK

sa svom dobrom savesti

Pavle često koristi termin “savest” u pismima Korinćanima (up. Dap 4:4; 8:7,10,12; 10:25,27,28,29; 2. Kor 1:12; 4:2; 5:11). On se odnosi na unutrašnji moralni osećaj za ono što jeste ili nije prikladno (up. Dap 23:1). Na savest mogu uticati naš dotadašnji život, naši loši izbori ili Božiji Duh. Ona nije bezgrešan vodič, ali određuje granice vere pojedinca. Stoga, čak i kada naša savest greši ili je slaba, ako je kršimo to je ozbiljan prekršaj i u veri.

Božija Reč i Božiji Duh treba da oblikuju savest vernika (up. 1. Tim 3:9). Bog će suditi vernicima (tj. slabima i snažnima, up. Rim 14:1-15:13) u svetlu objave koju imaju, ali svi mi moramo biti otvoreni za dodatne objave od Biblije i Duha i za rast u znanju o Gospodu Isusu Hristu.

▣ **“sve do dana današnjeg... živeo služeći Bogu”** Pavle objavljuje isto ovo u 2. Kor 1:12; 2. Tim 1:3. On priznaje da je imao želje (up. Rim 7:23, posebno Dap 23:7). Njegov teološki argument u Rim 1-8 se zasniva na pojedinačnom kršenju zakona i savesti (up. Dap 3:9-23; 4:15; 5:20).

23:2 “prvosveštenik Ananija” Njegovo ime bi na hebrejskom bilo *Hananiah*. To nije isto ime kao ime Ananije iz Lk 3:2, Jn 18:13 ili Dap 4:6, nego kasnijeg prvostveštenika (Ananija, Nedebejev sin) kojeg je postavio Irod Halkis, koji je vladao od 48. do 59. g.n.e. (Josif (Josephus) *Jevrejske starine (Antiquitates Judaicae)* 20.9.2).

Josifovi (Josephus) tekstovi nam daju brojne informacije o ovom prvostvešteniku.

1. kada je postao prvostveštenik, *Jevrejske starine (Antiquitates Judaicae)* 20.5.2; *Jevrejski rat (De bello Judaico)* 2.12.6.
2. kada su on i njegov sin (Anan) u okovima poslani u Rim, *Jevrejske starine (Antiquitates Judaicae)* 20.6.2
3. kada su pobunjenici ubili njega i njegovog brata, *Jevrejski rat (De bello Judaico)* 2.17.9

Josif (Josephus) je danas često naš jedini drevni izvor za jevrejske događaje i ljude iz Palestine.

▣ **“da Pavla udare po ustima”** Ovo je bio znak bogohuljenja (up. Jn 18:22).

23:3 “Tebe će udariti Bog” Ovo je Josif (Josephus) detaljno zabeležio u tekstu *Jevrejski rat (De bello Judaico)* 2.17.9.

▣ **“zide okrečeni”** Nije sigurno šta tačno Pavle ovim želi da kaže.

1. Jevreji su koristili ovu metaforu za licemerje (up. Mt 23:27)
2. To može biti aluzija na Jez 13:10-15

▣ **“protivno Zakonu”** Moguće je da je ovo aluzija na 3. Mojs 19:15. Takođe vidi Jn 7:51.

23:5 “Nisam znao, braćo, da je prvostveštenik” Moguće je da Pavle ovo nije znao zbog nekog od sledećih razloga

1. imao je slab vid
2. nije ga poznavao zato što je nekoliko godina bio van Jerusalima
3. nije ga prepoznao zato što prvostveštenik nije nosio svoju zvaničnu odeću
4. nije znao ko je to izgovorio
5. zbog neprikladnosti njegovih dela (tj. sarkazma)

▣ **“zapisano je”** Pavle pokazuje da on zna i poštuje Zakon citirajući 2. Mojs 22:28.

SSP: DELA 23:6-10

⁶Tada Pavle, znajući da su neki od njih sadukeji, a drugi fariseji, povika u Sinedrionu: “Braćo, ja sam farisej, sin fariseja! Sudi mi se zbog nade u vaskrsenje mrtvih!” ⁷I kad je to rekao, nastade prepirka između fariseja i sadukeja, i okupljeni se podeliše. ⁸Sadukeji, naime, govore da nema vaskrsenja, ni anđela, ni duha, a fariseji sve to priznaju. ⁹Diže se silna graja, a neki učitelji zakona iz farisejske stranke ustadoše pa počеше žestoko da raspravljaju, govoreći: “Ne nalazimo nikakvo zlo ovom čoveku. Jer, šta ako mu je govorio duh ili anđeo?” ¹⁰Kad se prepirka veoma zaoštrila, zapovednik se uplaši da će Pavla rastrgnuti, pa naredi da vojnici siđu i da ga na silu uklone od njih i odvedu u kasarnu.

23:6 “znajući” Moguće je da je Pavle shvatio da ga ovaj sadukejski prvosveštenik neće objektivno saslušati.

▣ **“sadukeji”** Vidite posebnu temu kod Dap 4:1.

▣ **“fariseji”** Pavle je bio farisej (up. Dap 26:5; Fil 3:5-6) iz farisejske porodice. Vidite posebnu temu kod Dap 5:34.

▣ **“Sudi mi se zbog nade u vaskrsenje mrtvih”** Pavle je izneo teološko pitanje oko kojeg su se sporili sadukeji i fariseji. Sadukeji su poricali život nakon smrti, dok su fariseji verovali u njega (up. Jov 14:14; 19:23-27; Is 25:8; 26:19; Dan 12:2). Ovo je bio uzrok neprijateljstva između dve grupe unutar sabora (up. Dap 23:7-10).

23:7 “okupljeni se podeliše” Osnovno značenje ovog termina je “pocepati” (up. Lk 5:36; 23:45). Kasnije je počeo da se koristi metaforički za podele unutar grupa (up. Dap 14:4; 23:7). Rascep između ove dve jevrejske sekte je uvek bio tik ispod površine. Pavle je potpirio vatru.

23:8 “ni anđela, ni duha” Osmi stih je Lukin komentar o njegovom izvoru. Da li ovaj izraz ukazuje na to da postoje dve kategorije duhovnih bića ili jedna? Poreklo obe je biblijski nejasno, ali Jev 1:5,13 i 14 ukazuju da su oni isti. Sadukeji su poricali dualizam između dobrih i loših duhovnih bića (zoroastrijanski dualizam). Fariseji su uvrstili starozavetni koncept u rigidan persijski dualizam, te su čak razradili i hijerarhiju anđela i demona (sa po sedam nivoa). Najbolji izvor koji sam našao o jevrejskoj angeologiji prvog veka je *Život i vremena Isusa Mesije (The Life and Times of Jesus the Messiah)*, Alfreda Edershaima (Alfred Edersheim), dodatak XIII.

23:9

SSP	Diže se silna graja
NSP	nastala velika vika
DK	postade velika vika
DS	Podiže se velika vika
EC	došlo do velike vike

Isti ovaj izraz je upotrebljen u Septuaginti, 2. Mojs 12:30 (takođe vidite 2. Mojs 3:7; 11:6; Jest 4:3; Is 58:4; 65:19). Reč “graja” ili “vika” (*kraugē*) je takođe u Mt 25:6; Lk 1:42; Ef 4:31; Jev 5:7; Otk 21:4. Samo na osnovu konteksta možemo zaključiti koja vrsta graje ili vike je to bila (tj. pozitivna ili negativna).

Još jedna reč koja prenosi snažne emocije, “boriti se” (*diamachomai*), upotrebljena je u LXX, Dan 10:20. Pavlov komentar je pokrenuo snažnu, bučnu i emotivnu reakciju, što je on i želeo!

▣ **“učitelji zakona”** Oni su bili stručnjaci za usmeni (Talmud) i pisani zakon (SZ). Uglavnom su to bili fariseji.

POSEBNA TEMA: UČITELJI ZAKONA (SPECIAL TOPIC: SCRIBES)

▣ **“ovom čoveku”** Upotreba ove IMENICE u ovom kontekstu pokazuje da ovaj izraz nije uvek negativan.

▣ **“šta ako”** Ovo je delimična ili nepotpuna KONDICIONALNA REČENICA PRVOG TIPa. Ovi učitelji zakona su tvrdili da je Pavle video nešto iz duhovne oblasti, ali nisu bili sigurni šta je to tačno. Njihova trenutna i burna odbrana Pavla pokazuje koliko su oni bili naklonjeni svojoj sopstvenoj grupi. Izgleda da su oni sadukeje prezirali čak više nego one fariseje za koje su mislili da su otpadnici.

Zato što je ovo nepotpuna gramatička struktura, Primljeni tekst (*Textus Receptus*), sledi unicitajalne grčke rukopise H, L i P, te dodaje: “da se ne suprotimo Bogu” (od srpskih prevoda samo DK), što je preuzeto iz Dap 5:39.

23:10 “naredi da vojnici siđu i da ga na silu uklone od njih” Već drugi put rimska vlast spasava Pavlov život u Jerusalimu. Ne iznenađuje to što je Pavle smatrao da ljudi na vlasti služe Bogu (up. Rim 13). Moguće da je ovo povezano sa onim “šta ga zadržava” u 2. Sol 2:6-7.

SSP: DELA 23:11

¹¹Sledeće noći Gospod stade pred Pavla i reče: “Samo hrabro. Jer, kako si o meni svedočio u Jerusalimu, tako treba da svedočiš i u Rimu.”

23:11 “Gospod stade pred Pavla” Ovo je još jedna lična vizija koja ohrabruje Pavla (up. Dap 18:9-10; 22:17-19; 27:23-24). Pavle nije bio čovek koji ne zna za obeshrabrenje i sumnje.

▣ **“Samo hrabro”** Ovo je IMPERATIV PREZENTA AKTIVNI. Ovaj termin se samo ovde pojavljuje u Lukinim tekstovima. Sigurno ga je Pavle preneo Luki. Isus ga nekoliko puta koristi (up. Mt 9:2,22; 14:27; Jn 16:33).

▣ **“tako treba da svedočiš i u Rimu”** Pavlovo zatočeništvo u Rimu bilo je u skladu sa Božijom voljom da on govori pred Cezarom.

Evangelje će biti propovedano u Rimu (up. Dap 19:21; 22:21)!

Za “treba” vidite belešku kod Dap 1:16.

SSP: DELA 23:12-15

¹²Kad je svanulo, Judeji skovaše zaveru i zakleše se da neće ni jesti ni piti dok Pavla ne ubiju. ¹³A onih koji su skovali zaveru bilo je više od četrdeset. ¹⁴Oni odoše prvosvešteniku i starešinama i rekoše: “Svečano smo se zakleli da ništa ne okusimo dok ne ubijemo Pavla. ¹⁵Stoga sad vi i Sinedrion podnesite zahtev zapovedniku da vam ga dovede pod izgovorom da biste hteli tačnije da ispitajte njegov slučaj, a mi smo spremni da ga ubijemo pre nego što stigne ovamo.”

23:12-15 U ovom tekstu saznajemo za zaveru nekih Jevreja da ubiju Pavla. Ovo je još jedno planirano ubistvo (up. Dap 23:21), kao i kada su Jevreji planirali da ubiju Isusa.

23:13 “više od četrdeset” Četrdeset je jevrejski idiom za dugačak, neodređen period vremena, ali ovde se koristi za osobe, te je moguće da je određen. Vidite POSEBNA TEMA: BROJEVI U PISMU (SPECIAL TOPIC: NUMBERS IN SCRIPTURE) kod Dap 1:3.

23:14 “prvosvešteniku i starešinama” Ovo je bio skraćeni naziv za Sinedrion. Vidite posebnu temu kod Dap 4:5.

SSP	Svečano smo se zakleli
NSP	Zakleli smo se
DK	Kletvom zaklesmo se
DS	Zakletvom se zaklesmo
EC	zakletvom smo se zakleli

Ovi prevodi su pokušaj da se prevede srodan idiomatski izraz, “kletvom sebe zaklinjemo”. Oni su se zakleli i nisu ubili Pavla. Pitam se da li su gladovali do smrti? Izgleda da je usmena tradicija imala način za prekidanje ovih krvnih zakletvi. Vidite sledeću posebnu temu.

POSEBNA TEMA: KLETVA (ANATHEMA) (SPECIAL TOPIC: CURSE (ANATHEMA))

SSP: DELA 23:16-25

¹⁶Ali, sin Pavlove sestre je čuo za ovu zaveru pa ode, ude u kasarnu i obavesti Pavla. ¹⁷Pavle pozva k sebi jednog kapetana i reče: “Odvedi ovog mladića zapovedniku jer ima o nečemu da ga obavesti.” ¹⁸Kapetan ga uze i odvede zapovedniku i reče: “Zatvorenik Pavle me je pozvao k sebi i zamolio me da ti dovedem ovog mladića jer ima o nečemu da te obavesti.” ¹⁹Zapovednik uze mladića za ruku pa ga odvede na stranu i upita: “O čemu imaš da me obavestiš?” ²⁰A on reče: “Judeji su se dogovorili da te zamole da sutra dovedeš Pavla u Sinedrion pod izgovorom da hoće tačnije o njemu da se raspitaju. ²¹Ti, dakle, ne daj da te oni nagovore jer više od četrdeset njih vrebaju na njega u zasedi. Zakleli su se da neće ni jesti ni piti dok ga ne ubiju. I već sad su spremni, samo čekaju tvoj pristanak.” ²²Tada zapovednik otpusti mladića, naredivši mu: “Nikom ne pričaj da si me o ovom obavestio.” ²³Onda pozva dvojicu svojih kapetana i reče: “Spremite dve stotine vojnika, sedamdeset konjanika i dve stotine kopljanika da krenu u Kesariju u devet sati večeras. ²⁴Opremite i jahaće životinje na kojima će jahati Pavle i bezbedno ga otpremite namesniku Feliksu.” ²⁵Potom napisa pismo sledeće sadržine:

23:16 “sin Pavlove sestre” Imamo mnoga pitanja o Pavlovoj porodici, ali nemamo odgovore na njih. Ne znamo ni kako je on saznao za ovaj plan. Moguće je da je i on bio farisej.

23:21 Ovaj napad bi podrazumevao i ubijanje rimskih čuvara!

23:23 Čini se da je Pavla pratilo ili (1) 200 vojnika, 70 konjanika i 200 kopljanika ili (2) 200 kopljanika i 70 konjanika. Zapadna grupa grčkih rukopisa sadrži i dugačak deskriptivni dodatak (up. NKJV).

▣ **“u devet sati večeras” (NASB “u treći sat”)** Treći sat označava rimsko vreme. Oni su počinjali da računaju noć u šest sati poslepodne. To je devet sati uveče po našem računanju vremena.

▣ **“Kesarija”** Ovo je bilo sedište za rimske okupatorske sile u Palestini.

SSP, NSP   **kopljanika**
DK, DS, EC   **strelaca**

Značenje termina *dexiolabos* nije sigurno. Doslovan prevod je “onaj koji je postavljen ili naoružan sa desne strane” (*dexios*). Može da ima jedno od sledećih značenja:

1. neka vrsta lako naoružanog vojnika (luk ili koplje)
2. nekog ko je vezan za zatvorenika sa desne strane
3. nekog ko vodi drugog konja
4. nekog ko je na bočnoj strani

Zbog toliko velikog broja mogućnosti, danas ne znamo tačno značenje.

23:24 “Feliks” Rimski istoričar Tacit (Tacitus), *Istorija (Historiae)* 5:9, *Anali (Annales)* 12:54, kaže za Antonija Feliksa da je okrutan i požudan. On je stekao svoju poziciju preko svog brata, Palasa (oboje su bili oslobođeni robovi). Palas je bio blizak prijatelj cara Klaudija. Bio je jedanaesti prokurator Palestine od 52. do 59. g.n.e.

23:25 “Sadržine” Vidite POSEBNA TEMA: FORMA (*TUPOS*) (SPECIAL TOPIC: FORM (*TUPOS*)) kod Dap 7:43.

SSP: DELA 23:26-30

²⁶“Klaudije Lisija, uvaženom namesniku Feliksu, pozdrav. ²⁷Ovog čoveka su uhvatili Judeji i hteli su da ga ubiju, ali ja sam došao sa svojim vojnicima i izbavio ga pošto sam saznao da je rimski građanin. ²⁸Želeo sam da saznam za šta ga optužuju pa sam ga odveo u njihov Sinedrion. ²⁹Utvrđio sam da ga optužuju zbog nekih spornih pitanja iz njihovog zakona, i da nije kriv ni za šta što bi zasluživalo smrt ili tamnicu. ³⁰A kad mi je javljeno da je protiv njega skovana zavera, odmah sam ga poslao tebi, a njegove tužitelje sam uputio da tebi kažu za šta ga optužuju.”

23:26-30 Ovo je pismo koje je zapovednik zadužen za Pavla morao poslati da bi objasnio Pavlov slučaj (up. Dap 25:12 i dalje). Govori o toku događaja, ali na takav način da prikaže Lisiju u dobrom svetlu.

23:26 U ovom stihu saznajemo ime namesnika.

23:29 Ovaj stih se uklapa u Lukin plan da pokaže da su hrišćanstvo i njegove vođe, kada bi bili optuženi pred zvaničnicima, uvek bili oslobođani kao nedužni. Rim se nije morao bojati “Puti”!

SSP: DELA 23:31-35

³¹Vojnici po zapovesti uzeše Pavla i noću ga odvedoše u Antipatridu. ³²Sutradan ostaviše konjanike da s njim produže dalje, a oni se vratiše u kasarnu. ³³Kad su stigli u Kesariju, predadoše namesniku pismo i dovedoše Pavla pred njega. ³⁴Namesnik pročitao pismo pa ga upita iz koje je pokrajine. Kad je čuo da je iz Kilikije, ³⁵reče: “Saslušaću te kad stignu tvoji tužitelji”, pa naredi da ga čuvaju u Irodovom dvoru.

23:31 “noću ga odvedoše u Antipatridu” Irod Veliki je sagradio ovaj grad i dao mu ime po svom ocu, Antipateru II. Ovo je bila velika razdaljina, duža od pedeset kilometara. Tačno mesto ovog grada nije poznato. Vojnici koji su išli peške su se vratili (up. Dap 23:32) zato što

1. ovo je bila pretežno paganska oblast
2. površina je bila u glavnom otvorena i ravna, te je opasnost od iznenadnog napada bila mala

23:33 “namesniku” Doslovan prevod je “prokurator”. Luka veoma precizno navodi nazive za lokalne i rimske zvaničnike.

23:34 “upita iz koje je pokrajine” Ovo je pitao da bi utvrdio oblast jurisdikcije. Pošto je Pavle takođe bio iz carske provincije, Feliks je mogao saslušati ovaj slučaj. Postojale su tri podela jurisdikcija u Rimskom carstvu:

1. carska (Cezar)
2. senatorska
3. lokalna (kao kod Iroda)

23:35 “kad stignu tvoji tužitelji” Ovo su verovatno bili Jevreji iz Azije koji su u Hramu optužili Pavla da dovodi pagane u deo za Jevreje. Slučaj je trebao biti obustavljen zbog toga što se oni nisu pojavili. Međutim, kao što se često dešava, lokalna politika je uticala na pravdu!

▣ **“da ga čuvaju u Irodovom dvoru”** Rimljani su bili pažljivi prema Pavlu dok je bio u njihovom zatočeništvu (up. Dap 24:23). Pavle je odsedao u dvoru kojeg je sagradio Irod Veliki i kojeg je prvobitno koristio za sebe, a zatim je postao rimsko sedište.

PREDLOZI ZA RAZGOVOR

Ovo je vodič za proučavanje sa komentarima, što znači da ste vi odgovorni za svoje lično tumačenje Pisma. Činite to u svetlu objave koju imate. Vi, Pismo i Sveti Duh ste prioriteta u tumačenju. Ne smete to prepustiti komentatoru.

Ovi predlozi za razgovor vam mogu pomoći da razmislite o osnovnim temama ovog dela knjige. Njihova svrha je da vas podstaknu na razmišljanje i nemaju definitivne odgovore.

1. Uporedite Pavlove odbrane i navedite dodirne tačke.
2. Da li je Pavle sebe doživljavao kao pobožnog Jevreja?
3. Da li iz Dela saznajemo bilo šta o Pavlovoj proširenoj porodici?

DELA 24

PODELA PARAGRAFA U SAVREMENIM ENGLLESKIM PREVODIMA

UBS ⁴	NKJV	NRSV	TEV	NJB
Optužba protiv Pavla	Optužen za pobunu	Pavle pred Feliksom	Optužba protiv Pavla	Slučaj je iznet pred Feliksa
24:1-9	24:1-9	24:1-2a 24:2b-8 24:9	24:1-2a 24:2b-9	24:1-9
Pavle se brani pred Feliksom	Odbrana pred Feliksom		Pavlova odbrana pred Feliksom	
24:10-21	24:10-21	24:10a 24:10b-21	24:10a 24:10b-16 24:17-21	24:10a Pavlov govor pred rimskim namesnikom 24:10b-13 24:14-16 24:17-21 Pavlovo zatočeništvo u Kesariji
24:22-23 Pavle je pritvoren	24:22-27 Feliks odlaže	24:22-23	24:22-23 Pavle pred Feliksom i Drusilom	24:22-23
24:24-26 24:27		24:24-26 24:27	24:24-26 24:27	24:24-26 24:27

TREĆI KRUG ČITANJA (iz Vodiča za dobro čitanje Svetog pisma)

PRAĆENJE NAMERE IZVORNOG AUTORA NA NIVOU PARAGRAFA

Ovo je vodič za proučavanje sa komentarima, što znači da ste vi odgovorni za svoje lično tumačenje Pisma. Činite to u svetlu objave koju imate. Vi, Pismo i Sveti Duh ste prioriteta u tumačenju. Ne smete to prepustiti komentatoru. Pročitajte poglavlje bez prekidanja. Odredite teme. Uporedite vašu podjelu tema sa navedenih pet prevoda. Podjela na paragrafe nije nadahnutna, ali je ključna za praćenje namere izvornog autora, što je suština tumačenja. Svaki paragraf ima jednu i samo jednu temu.

1. Prvi paragraf
2. Drugi paragraf
3. Treći paragraf
4. Itd.

PROUČAVANJE REČI I IZRAZA

SSP: DELA 24:1-2a

¹Pet dana kasnije u Kesariji stigoše prvosveštenik Ananija i nekoliko starešina sa nekim Tertulom, advokatom, pa namesniku izneše optužbe protiv Pavla. ^{2a}A kad su Pavla pozvali da uđe, Tertul počeo da ga optužuje, govoreći:

24:1 “prvosveštenik Ananija” Vidite belešku kod Dap 23:2. Oh! Sam prvosveštenik je došao iz Jerusalima u Kesariju. Pavle je zaista bio njihov trn u telu!

▣ **“stigoše”** (NASB, DK I EC **“side”**) Za Jevreje je Jerusalim uvek “gore”, a sva ostala geografska mesta su “dole”.

▣ **“starešina”** U SZ se ovaj termin odnosi na starije plemenske vođe. U vreme nakon izgnanstva je počeo da se koristi za imućne i uticajne ljude iz Jerusalima. U NZ se Sinedrion često opisuje kao “poglavari, starešine i učitelji zakona”. To su verovatno bili članovi Sinedriona koji su podržavali sadukeje. Vođe hrama su znale da može doći do problema kada su i fariseji prisutni (up. Dap 23:6-10).

▣ **“Tertulom”** To je bio plaćen advokat ili govornik (up. NKJV). Ovo je oblik grčke reči *rēma* ili “izgovorena reč”. Izgleda da je on predstavio slučaj Sinedrionu u odgovarajućoj rimskoj zvaničnoj formi, verovatno na latinskom.

SSP: DELA 24:2b-9

^{2b}”Mi uživamo veliki mir zahvaljujući tebi, a tvoja dalekovidost je donela poboljšanja ovom narodu, ³i mi to, uvaženi Felikse, na svaki način i na svakom mestu sa svom zahvalnošću priznajemo. ⁴Ali, da te više ne zamaram. Molim te da nas u svojoj dobroti ukratko saslušaj. ⁵Otkrili smo, naime, da je ovaj čovek prava kuga. On podstiče bune među Judejima svuda po svetu, i kolovođa je nazarenske sekte. ⁶Čak je i Hram pokušao da oskrnavi, ali smo ga uhvatili, ⁷(i hteli smo da mu sudimo po našem zakonu. Ali, dođe zapovednik Lisija i sa velikom silom ga ote iz naših ruku i naredi da njegovim tužiteljima da dođu pred tebe) ⁸Ako ga ispitaš, moći ćeš i sam od njega da saznaš sve za šta ga optužujemo.” ⁹A Judeji ga podržase, potvrđujući da je sve to tačno.

24:2b-4 Ovaj uvod je bio pokušaj laskanja (verovatno očekivan), ali potpuno neosnovan. Feliks je bio okrutan čovek (up. Tacit (Tacitus), *Istorija (Historiae)* 5.9 i *Anali (Annales)* 12.2). Feliks je tu poziciju dobio samo zbog svog brata, Palasa, koga je, kao i Feliksa, oslobodila Antonija (ćerka Marka Antonija i majka cara Klaudija). Kasnije ga je Neron smenio na zahtev naroda (up. Josif (Josephus), *Jevrejski rat (De bello Judaico)* 2.12.8-13.7 i *Jevrejske starine (Antiquitates Judaicae)* 20.7.7-8.9.

24:2b “uživamo veliki mir” Neki misle da se ovo odnosi na njegov pokušaj da zaustavi jevrejske ekstremiste koji su se zvali *sicarii* (bodežaši). Vidite Josif (Josephus), *Jevrejski rat (De bello Judaico)* 2.13.2.

24:5 “Otkrili smo... da je ovaj čovek” Lukin cilj u Delima je da pokaže rimskom svetu da su optužbe protiv hrišćanstva neosnovane. Zato Luke beleži toliko mnogo odbrana pred rimskim sudovima i zvaničnicima. Pavle je optužen za tri stvari:

1. da stvara probleme
2. da je vođa nove sekte
3. da skrnavi hram

SSP **prava kuga**
NSP, DK, DS, EC **kuga**

Kuga je doslovan prevod ove reči (up. Lk 21:11). Koristi se za kugu kao bolest u SZ (LXX), ali i metaforički za ljude (up. Posl 19:25).

- ▣ **“svuda po svetu”** Ovo je sigurno namerno preterivanje, a ipak je i kompliment delotvornosti Pavlove službe u dijaspori.
- ▣ **“kolovođa”** Ovaj grčki termin je složenica od reči “stajati” i “prvi”. Upotrebljena je u Septuaginti, u Jov 15:24, sa značenjem “najviši zapovednik”. U NZ je upotrebljena samo ovde, a uopšte se ne nalazi u koine papirusima iz Egipta.
- ▣ **“sekte”** Termin *hairesis* je prvobitno imao značenje “podela” ili “frakcija” (doslovno: “odabrati”). Vremenom je stekao negativnu konotaciju, što se može videti u reči “jeres“, koja potiče od ovog grčkog termina. Ovaj termin je upotrebljen za sadukeje u Dap 5:17 i za fariseje u Dap 15:5. U ovom kontekstu u Delima, Pavle hrišćanstvo vidi kao integralni deo istorijske jevrejske vere i nade (up. Dap 24:14).
- ▣ **“nazarenske”** Ovaj termin se odnosi na sledbenike Isusa iz Nazareta. Neki smatraju da ovaj naziv potiče od grada Nazareta, ali ga drugi povezuju sa rečju *nezher* (BDB 666) ili “izdanak”, što je naziv za Mesiju (up. Is 11:1; 53:2). Vidite posebnu temu kod Dap 2:22.

24:6 Primitete da je optužba protiv Pavla iz Dap 21:28, da je on oskrnavio hram, sada promenjena u “pokušao da oskrnavi” hram. Njihov slučaj je zaista bio slab. Pravi problem je bilo Pavlovo uspešno propovedanje.

24:7 Tekst u zagradi u NASB navodi tekstualni dodatak iz unicitajnog rukopisa E (osmi vek) i nekoliko minuskulnih grčkih rukopisa iz devetog veka. Duža opcija je navedena u NKJV. Čini se da ona govori o tome da nisu jevrejske vođe te koje su želele da nauče Pavlu, nego da je to Lisije.

UBS⁴ ne sadrži taj dodatak i kraćoj verziji (koja se nalazi u rukopisima P⁷⁴, κ , A, D, nekim starolatinskim tekstovima, prevodima Vulgate, koptskim i gruzijskim verzijama) daje oznaku “B” (skoro sigurno). UBS³ sadrži dužu verziju, ali joj daje oznaku “D” (visok nivo sumnje).

SSP: DELA 24:10-21

¹⁰Kad mu je namesnik mahnuo da govori, Pavle reče: “Pošto znam da si već mnogo godina sudija u ovom narodu, mirne duše iznosim svoju odbranu. ¹¹Možeš da proveriš da nema više od dvanaest dana kako sam stigao u Jerusalim da se poklonim Bogu. ¹²Nisu me zatekli da se s nekim prepirem u Hramu, ni da bunim narod po sinagogama ili u gradu, ¹³i ne mogu da ti dokažu ono za šta me sada optužuju. ¹⁴Ali, ovo ti priznajem: Bogu naših otaca služim u skladu sa Putem, koji zovu sektom. Verujem u sve što je u skladu sa Zakonom i što

je zapisano u Prorocima. ¹⁵I ja imam nadu u Boga, kao što je i ovi sami imaju - da će biti vaskrsenje i pravednih i nepravednih. ¹⁶Zato se uvek veoma trudim da mi savest bude čista pred Bogom i ljudima. ¹⁷Došao sam posle nekoliko godina da svom narodu donesem pomoć i da prinesem žrtve. ¹⁸Dok sam to činio, zatekoše me u Hramu, očišćena, a ne sa gomilom ili u metežu. ¹⁹Ali, neki Judeji iz Azije - oni bi trebalo da se nadu pred tobom i iznesu svoje optužbe, ako šta imaju protiv mene. ²⁰Ili, neka ovi ovde kažu koji su moj zločin našli kad sam stajao pred Sinedrionom, ²¹osim ako to nije ono što sam povikao dok sam stajao među njima: 'Vi mi danas sudite zbog vaskrsenja mrtvih!.'

24:10 Pošto je advokat Sinedriona dao formalan uvod (verovatno očekivan u toj kulturi), Pavle čini isto to.

▣ **“odbranu”** Ovaj grčki termin je koren reči “apologija” i “apologetika”. Prvobitno je označavala pravnu usmenu odbranu na sudu.

24:11-12 Pavle tvrdi da njegove javne aktivnosti u Jerusalimu nisu bile ni najmanje nenormalne ili buntovne. Optužen je za skrnavljenje hrama, ali je on u stvari sprovodio uobičajen ritual.

24:14 “Putem” Ovo je bio rani naziv za hrišćane koji je naglašavao da je Isus put do Boga (Jn 14:6) i životni stil zajedništva (up. Dap 9:2; 19:9,23; 22:4; 24:22, moguće i 18:25-26).

▣ **“Bogu naših otaca služim”** Pavle u ovom stihu jasno iznosi da ono što on propoveda o Isusu ni na koji način ne krši SZ. Isus je ispunjenje izraelskih nada i obećanja. On ne vidi hrišćanstvo kao nešto novo i drugačije, nego kao ispunjenje (up. Isus u Mt 5:17-19).

▣ **“Zakonom... Prorocima”** Ovo su dva od tri dela starozavetnog kanona:

1. Tora (Zakon) — 1. Mojsijeva - 5. Mojsijeva
2. Proroci
  - a. Rani proroci — Isus Navin - Carevima (osim Rute)
  - b. Kasniji proroci — Isaija - Malahija (osim Tužbalica i Danila)
3. Spisi
  - a. Megilot — Ruta, Jestira, Propovednik, Pisma nad pesmama i Tužbalice
  - b. Mudrosna literatura — Jov, Psalmi, Poslovice
  - c. Istorija — Letopisi, Ezra i Nemija

24:15 “imam nadu u Boga, kao što je i ovi sami imaju” Pavle tvrdi da je njegova religijska orijentacija ista kao i orijentacija onih koji ga optužuju (up. Dap 24:16), osim po pitanju vaskrsenja. Pavle pokušava da se odbrani time što će pokazati da se ovaj sukob tiče teoloških pitanja unutar judaizma, čime Rim nije želeo da se bavi. Za reč “nada” vidite POSEBNA TEMA: NADA (SPECIAL TOPIC: HOPE) kod Dap 2:25.

▣ **“da će biti vaskrsenje i pravednih i nepravednih”** Ovo se odnosi na teologiju fariseja, ne na sadukejsko vođstvo u hramu. Josif (Josephus), *Jevrejske starine (Antiquitates Judaicae)* 18.1.3, čak navodi da su neki fariseji negirali vaskrsenje nepravednih (za savremeno viđenje anihilacije Edvard Fadž (Edward Fudge), *Vatra koja proždire (The Fire That Consumes)*).

U Bibliji se često ponavlja ideja opšteg vaskrsenja (up. Is 25:8; Dan 12:2; Mt 25:46; Jn 5:29; Rim 2:6-11; Otk 20:11-15). Pavle je video hrišćanstvo kao prirodno ispunjenje SZ (up. Mt 5:17-19). Ono nije bilo nešto novo!

24:16 “uvek veoma trudim da mi savest bude čista” Ista ova rečenica je strašno iznervirala prvosveštenika u Dap 23:1-2. Pavle je ponavlja u njegovom prisustvu. Ovo je slično njegovoj diskusiji o ličnom trudu u 1. Kor. 9:24-27. Samoudržavanje o kojem je on propovedao Feliksu (up. Dap 24:25) nije lako postići i zadržati. Jedan od plodova Duha u Gal 5:23 je uzdržljivost, a moguće da je to i kamen temeljac liste plodova!

24:17 “Došao sam... da svom narodu donesem pomoć” Za “pomoć” vidite posebnu temu kod Dap 3:2. Ovo se verovatno odnosi na pomoć od paganskih crkava crkvi u Jerusalimu (up. Rim 15:25-27; 1. Kor 16:1-4; 2. Kor 8-9). Iznenadjujuće je što se ona ne spominje u Dap 21:15 i dalje. Moguće je da to pokazuje da je nisu svi u crkvi u Jerusalimu dobro primili (vidite Džejms D. G. Dan (James D. G. Dunn), *Jedinstvo i raznolikost u Novom zavetu (Unity and Diversity in the New Testament)*). Čak i za vernike je teško da se izbere sa svojim ukorenjenim rasizmom.

▣ **“da prinesem žrtve”** Ovo se odnosi na

1. završetak Pavlovog ograničenog nazaritskog zaveta (up. Dap 21:24)
2. njegovo plaćanje za ograničeni nazaritski zavet drugih (up. Dap 21:24)

Zato što je ovaj izraz verovatno gramatički povezan sa “donesem pomoć”, moguće je da se oba odnose na jevrejske rituale, ne na doprinose crkve.

24:18 “zatekoše me u Hramu, očišćena” Ovaj jevrejski ritual su započeli Jakov i crkvene starešine (up. Dap 21:17-26). Njegov cilj je bio da umiri legalističke jevrejske vernike u crkvi, ali je uznemirio grčke Jevreje iz Azije.

24:18-19 “Judeji iz Azije - oni bi trebalo da se nađu pred tobom” Ovo je bio značajan pravni argument u Pavlovoj odbrani (up. Dap 24:19). Direktni svedoci tužilaca nisu bili prisutni! Oni koji su optuživali Pavla da pravi probleme u celom svetu, nemaju nikakve dokaze (up. Dap 24:20)!

Azija se odnosi na jevrejski narod iz južne i zapadne Turske. Tada se ovaj deo zvao Mala Azija.

24:19b “ako” Ovo je KONDICIONALNA REČENICA ČETVRTOG TIPa, što je način da se izrazi nešto što je najmanje verovatno ili moguće. A. T. Robertson (A. T. Robertson), *Slike rečima u Novom zavetu (Word Pictures in the New Testament)*, str. 420, naziva ovu vrstu mešovitim kondicionalom, sa zaključkom DRUGOG TIPa (tj. ali oni nisu prisutni, Dap 24:19a). U svojoj Gramatici (*Grammar*), str. 1022, navodi druge mešovite KONDICIONALNE REČENICE u Lukinim tekstovima (up. Lk 17:6 i Dap 8:31).

SSP: DELA 24:22-23

²²Tada Feliks, koji je bio dobro obavešten o Putu, odgodi saslušanje, rekavši: “Kad dođe zapovednik Lisija, rešiću vaš slučaj.” ²³Onda naredi kapetanu da Pavla čuvaju, ali da ima neke olakšice i da nikom od njegovih ne brane da se stara o njemu.

24:22 Izgleda da je Feliks već čuo nešto o Isusu i hrišćanstvu. Moguće da je kao rimski zvaničnik bio obavešten o lokalnoj situaciji u kojoj se nalazi.

Feliksova žena je bila Jevrejka (up. Dap 24:24), što znači da je on imao priliku da iskustveno sazna o učenju judaizma. Smatrali su da je Put sekta unutar judaizma, te je stoga bio “legalna“ religija u Rimskom carstvu.

24:23 Ovo pokazuje da Feliks nije doživljavao Pavla kao pretnju, te mu je dozvolio određenu slobodu i kontakte. Ovde ponovo imamo rimskog zvaničnika za kojeg hrišćanstvo nije politički problem. Ovo je sigurno bila jedna od Lukinih namera pri pisanju Evanđelja!

SSP: DELA 24:24-27

²⁴Nekoliko dana kasnije dođe Feliks sa svojom ženom Drusilom, koja je bila Judejka, pa posla po Pavla. Slušao ga je kako govori o veri u Isusa Hrista, ²⁵ali kad je Pavle počeo da raspravlja o pravednosti, uzdržljivosti i budućem sudu, Feliksa obuze strah pa reče: “Sad idi, a kad nađem vremena, pozvaću te.” ²⁶Uz to se nadao da će mu Pavle dati novca. Zato ga je često pozivao i razgovarao s njim. ²⁷Posle dve godine Feliksa nasledi Porkije Fest. A pošto je želeo da ugodi Judejima, Feliks ostavi Pavla u okovima.

24:24 “Drusilom” Ona je bila najmlađa, verovatno prelepa, ćerka Iroda Agripe I i sestra Vernike i Agripe II. Bila je Feliksova treća žena, koju je uzeo od Aziza, vladara iz porodice Emese (up. Josif (Josephus), *Jevrejske starine (Antiquitates Judaicae)* 20.7.2).

SSP, DS, EC
NSP, DK

Isusa Hrista
Hrista Isusa

Duža verzija (Hrista Isusa) je upotrebljena u rukopisima P⁷⁴, κ^* , B, E i starolatinskim verzijama Vulgate. Kraća verzija (Hrista) je upotrebljena u rukopisima κ^c , A, C, Pešiti i koptskim prevodima. UBS⁴ daje dužoj verziji oznaku “B” (skoro sigurno).

Pitamo se da li bi u ovom kontekstu bilo bolje prevesti “Hrist” kao “Mesija” (rukopis 044 koristi reč “Mesija”).

▣ **“veri”** Ovo je suštinski značajna teološka reč. Vidite posebne teme kod Dap 2:40; 3:16; i 6:5. Setite se da ovi teološki termini na koine grčkom nisu zasnovani na upotrebi u grčkom, nego u Septuaginti. Luka dobro poznaje Septuagintu. Ona je bila SZ za crkvu.

24:24-25 Pavle je često propovedao evanđelje (up. Dap 24:26b) Feliksu i Drusili. Upravo to je Isus želeo od njega (up. Dap 9:15). On je bio uveren, ali je bio i pohlepan (tj. želeo je da ga Pavle podmiti) te je odlagao svoju odluku (up. Dap 24:26).

24:26 Izgleda da je Pavle u ovo vreme zatočeništva imao neki novac. Moguće da je to bilo (1) lično nasledstvo ili (2) pomoć od crkava (tj. iz Filipa ili Soluna). Feliks je često pozivao Pavla, ne zato da bi ga slušao, nego zato što se nadao da će mu on dati mito.

24:27 “Posle dve godine” Mnogi veruju da je tokom ovog perioda Luka skupljao informacije od očevidaca iz Palestine za svoje Evanđelje (up. Lk 1:1-4). Ovo je sigurno bio težak period za agresivnog čoveka kao što je Pavle! Međutim, on nije pokušavao da stekne slobodu dajući mito. Znao je da je to što radi Božija volja.

▣ **“Porkije Fest”** Postoji delimično neslaganje kod rimskih historičara, Svetonija (Suetonius) i Tacita (Tacitus), oko početka njegove službe na toj poziciji. Feliksu je suđeno 55. g.n.e, ali nije sigurno da li je osuđen i smenjen tada ili 59. g.n.e. Fest je umro 62. g.n.e, dok je još uvek bio na tom položaju (up. Josif (Josephus), *Jevrejske starine (Antiquitates Judaicae)* 20.9.1). O njemu se malo zna (up. Josif (Josephus), *Jevrejske starine (Antiquitates Judaicae)* 20.8.9-10; *Jevrejski rat (De bello Judaico)* 2.14.1).

▣ **“Feliks ostavi Pavla u okovima”** Običaj je bio da se svi zatvorenici oslobode u vreme promene administracije. Ovaj stih govori o političkoj situaciji u Palestini i o slabosti rimskih vođa, kao i o moći Sinedriona.

PREDLOZI ZA RAZGOVOR

Ovo je vodič za proučavanje sa komentarima, što znači da ste vi odgovorni za svoje lično tumačenje Pisma. Činite to u svetlu objave koju imate. Vi, Pismo i Sveti Duh ste prioriteta u tumačenju. Ne smete to prepustiti komentatoru.

Ovi predlozi za razgovor vam mogu pomoći da razmislite o osnovnim temama ovog dela knjige. Njihova svrha je da vas podstaknu na razmišljanje i nemaju definitivne odgovore.

1. Šta znači termin “nazarenski”?
2. Šta znači to što je prvi naziv za crkvu u delima bio “Put”?
3. Objasnite zašto je značajan stih Dap 24:15.

DELA 25

PODELA PARAGRAFA U SAVREMENIM ENGLLESKIM PREVODIMA

UBS ⁴	NKJV	NRSV	TEV	NJB
Pavle traži da ide pred Cezara 25:1-5 25:6-12	Pavle traži da ide pred Cezara 25:1-12	Priziv caru 25:1-5 25:6-12	Pavle traži da ide pred cara 25:1-5 25:6-8 25:9 25:10-11 25:12	Pavle traži da ide pred Cezara 25:1-5 25:6-12
Pavle je doveden pred Agripa i Verniku 25:13-22 25:23-27	Pavle pred Agripom 25:13-27	Pavlova odbrana pred Agripom (25:13-26:32) 25:13-22 25:23-27	Pavle pred Agripom i Vernikom 25:13-21 25:22a 25:22b 25:23-27	Pavle pred kraljem Agripom 25:13-22 25:23-26:1

TREĆI KRUG ČITANJA (iz Vodiča za dobro čitanje Svetog pisma)

PRAĆENJE NAMERE IZVORNOG AUTORA NA NIVOU PARAGRAFA

Ovo je vodič za proučavanje sa komentarima, što znači da ste vi odgovorni za svoje lično tumačenje Pisma. Činite to u svetlu objave koju imate. Vi, Pismo i Sveti Duh ste prioriteta u tumačenju. Ne smete to prepustiti komentatoru. Pročitajte poglavlje bez prekidanja. Odredite teme. Uporedite vašu podelu tema sa navedenih pet prevoda. Podela na paragrafe nije nadahnutna, ali je ključna za praćenje namere izvornog autora, što je suština tumačenja. Svaki paragraf ima jednu i samo jednu temu.

1. Prvi paragraf
2. Drugi paragraf
3. Treći paragraf
4. Itd.

PROUČAVANJE REČI I IZRAZA

SSP: DELA 25:1-5

¹Tri dana po svom dolasku u ovu pokrajinu Fest ode iz Kesarije u Jerusolim. ²Onde mu prvosveštenici i judejski prvaci izneše svoje optužbe protiv Pavla i zamoliše ga ³da im učini uslugu i Pavla premesti u Jerusolim - pošto su spremali zasedu da ga na putu ubiju. ⁴Ali, Fest odgovori da Pavla čuvaju u Kesariji i da će uskoro i on sam onamo. ⁵"Neka neki od vaših vođa podu sa mnom", reče, "i neka čoveka optuže ako je za nešto kriv."

25:1 "Fest" On je bio Feliksov naslednik. Bio je plemenitija ličnost, ali očigledno pod istim političkim pritiscima i sa istim načinom razmišljanja. Na tom položaju je bio dve godine i umro je dok je još bio na njemu, 62. g.n.e. (up. Josif (Josephus), *Jevrejske starine (Antiquitates Judaicae)* 20.8.9).

▣ **"Tri dana po svom dolasku"** Ovo pokazuje koliko je jevrejsko vođstvo bilo uporno i uznemireno zbog Pavla. Fest je takođe hteo da ostavi dobar prvi utisak.

25:2 "prvosveštenici i judejski prvaci" Moguće je da se ovo odnosi na Sinedrion, kojeg je sačinjavalo sedamdeset jevrejskih vođa iz Jerusalima. Sinedrion je bio najviše jevrejsko pravno telo za politička i religijska pitanja. Vidite posebnu temu kod Dap 4:5. Međutim, isto tako je moguće da se ovo odnosi na druge imućne i ugledne građane Jerusalima koji su želeli da upoznaju novog rimskog prokuratora i da započnu dobar odnos sa njim. Sigurno je moguće i da se odnosi na obe grupe. Nakon dve godine, postavljen je novi prvosveštenik, Ismail ben Fabus (56-62. g.n.e.). I on je želeo da se dokaže pred prokuratorom, a dobar način da to učini bio je da napadne fariseja otpadnika, Pavla.

▣ **"zamoliše ga"** Ovo je INDIKATIV IMPERFEKTA AKTIVNI. Oni su ponavljali svoju molitvu.

25:3 Ovo pokazuje neprijateljstvo ovih religijskih vođa prema Pavlu. Za njih je Pavle bio unutrašnji neprijatelj!

▣ **“pošto su spremali zasedu da ga na putu ubiju”** Jevrejsko vođstvo je zadržalo iste taktike (up. Dap 23:12-15).

25:5 “ako” Ovo je KONDICIONALNA REČENICA PRVOG TIPa, za koju se pretpostavlja da je tačna iz perspektive autora ili za njegovu svrhu (up. A. T. Robertson (A. T. Robertson), *Slike rečima u Novom zavetu (Word Pictures in the New Testament)*, vol. 3, str. 429). Dr. Brus Tankersli (Bruce Tankersley), stručnjak za koine grčki na Baptističkom univerzitetu Istočnog Teksasa, kaže da je moguće da je ovo rečenica TREĆEG TIPa, zato što protaza ne sadrži GLAGOL.

Fest je pretpostavljao da je Pavle kriv. Zašto bi inače jerusalimske vođe bile toliko uporne i toliko istrajne?

SSP: DELA 25:6-12

“Pošto je kod njih proveo ne više od osam ili deset dana, ode u Kesariju. Već sutradan sede na sudijsku stolicu i naredi da dovedu Pavla. Kad se Pavle pojavio, okružise ga Judeji koji su došli iz Jerusalima i izneše mnoge ozbiljne optužbe protiv njega, koje nisu mogli da dokažu. A Pavle se ovako branio: “Nisam se ničim ogrešio o judejski Zakon, ni o Hram, ni o cara.” Ali Fest, pošto je hteo da ugodi Judejima, reče mu: “Hoćeš li da ideš u Jerusalim da ti se onde preda mnom za ovo sudi?” Ja stojim pred carskim sudom”, reče Pavle, “i ovde treba da mi se sudi. Judejima nisam učinio nikakvo zlo, kao što i sam dobro znaš. Ako sam kriv, ili ako sam učinio nešto što zaslužuje smrt, ne bežim od smrti. Ali, ako su neosnovane optužbe koje ovi ljudi protiv mene iznose, niko me njima ne može izručiti. Ulažem priziv caru.” Pošto se posavetovao sa svojim većem, Fest odgovori: “Caru si uložio priziv, caru ćeš i ići.”

25:6-9 Ovi događaji su Pavlu pokazali da ne može da očekuje pravdu od Festa. On je znao šta ga čeka u Jerusalimu (up. Dap 25:3). Isto tako je znao da Isus želi da on ide u Rim (up. Dap 9:15).

25:6 “Pošto je kod njih proveo ne više od osam ili deset dana” Verujem da su se jevrejske vođe borile ko će više da ugodi Festu. Oni su izmanipulisali sve rimske zvaničnike.

25:8 Pavle tvrdi da nije kriv za optužbe koje se tiču

1. Mojsijevog zakona (up. Dap 21:21,28)
2. Hrama (up. Dap 21:28; 24:6)
3. Cezara (up. Dap 16:21; 17:7)

Stefan je bio optužen za prve dve stvari u Dap 6:13-14.

25:10-11 Pavle navodi da je on već izveden pred pravi sud i na pravom mestu. Luka u Dap 25:11 beleži Pavlovo zvanično pozivanje na cara.

Pravo na ulaganje priziva kod Cezara je započeo Oktavijan, 30. g.p.n.e. (up. Kasije Dion (Dio Cassius), *Istorija (Historiae)*, 51.19). Taj prvi propis je kasnije proširen da bi se sprečilo oslepljivanje, bičevanje i mučenje rimskih građana, koji su mogli tražiti da ih cesar primi (up. Paul (Paulus), *Izreke (Sententiae)* 5.26.1).

Dobra analiza rimskog zakona u prvom veku se može naći u knjizi A. N. Šervina Vajta (A. N. Sherwin-White), *Rimsko društvo i rimski zakon u Novom zavetu (Roman Society and Roman Law in the New Testament)*, u četvrtoj lekciji: ‘Pavle pred Feliksom i Festom’ (‘Paul before Felix and Festus’), str. 48-70.

25:11 “Ako... ako” Ovo su dve KONDICIONALNE REČENICE PRVOG TIPa, za koje se pretpostavlja da su tačne iz perspektive autora ili za njegovu svrhu. U ovom kontekstu, ovakva upotreba pokazuje da se ova gramatička konstrukcija koristila da bi se nešto istaklo. Prva nije u skladu sa realnošću (ali je takvu rečenicu upotrebio i Feliks u Dap 25:5); druga jeste u skladu sa realnošću.

▣ **“ne bežim od smrti”** Pavle prepoznaje moć države (up. Rim 13:4). Starozavetno viđenje smrtno kazne vidimo u 1. Mojs 9:6. Vidite zanimljivu diskusiju o smrtnoj kazni u knjizi *Teške biblijske izreke (Hard Sayings of the Bible)*, str. 114-116.

SSP

NSP, DK, DS

EC

niko me njima ne može izručiti

niko me ne može njima predati

niko me ne može ostaviti njima na milost i nemilost

Termin *charizomai* u suštini znači “nagraditi” ili “pristati da nekome nešto učinimo”. Pavle je shvatao da Fest pokušava da pridobije jevrejske vođe time što će im dati njega samog!

Međutim, moguće je da je Fest pokušavao da se ponaša u skladu sa naredbom Julija Cezara, (up. Josif (Josephus), *Jevrejske starine (Antiquitates Judaicae)* 14.10.2), koja je podsticala rimske zvaničnike u Palestini da ispune želje prvosveštenika.

■ **“Ulažem priziv caru”** Ovo je bilo zakonsko pravo svakog rimskog građana u slučajevima za koje se izricala smrtna kazna (Plinije mlađi (Gaius Plinius Caecilius Secundus), *Pisma (Epistulae)* 10.96). U to vreme je Neron bio Cezar (54-68. g.n.e.).

25:12 “sa svojim većem” Ovo se odnosi na Festove timske pravne stručnjake, ne na jevrejske vođe.

KONTEKSTUALNI UVIDI O DELIMA 25:13-26:32

POZADINA

A. Irod Agripa II (Marko Julije Agripa)

1. On je bio sin Iroda Agripe I (up. Dap 12), koji je bio politički vođa Judeje i koji je imao kontrolu nad Hramom i sveštenstvom (41-44. g.n.e.) i unuk Iroda Velikog.
2. Bio je obrazovan u Rimu i prorimski orijentisan. Vratio se u Rim nakon jevrejsko-rimskog rata, 70. g.n.e, te je tu i umro 100. g.n.e.
3. Njegov otac je umro kada je on imao 17 godina, te je bio premlad da postane vladar.
4. Irod Halkis, ujak Agripe II, kralj Halkisa (malog kraljevstva u Severnoj Palestini), umro je 50. g.n.e, te je car Klaudije dao njegovu kraljevstvo Agripi II. Takođe je dobio i vlast nad hramom i prvosveštenicima.
5. Zamenio je svoje malo kraljevstvo za oblasti tetrarha Iroda Filipa (Itureju i Trahonitidu) i tetrarha Lisanija (Avilinu) 53. g.n.e.
6. Kasnije je car Neron stavio određene gradove i sela oko Galilejskog mora pod njegovu vlast. Njegovo sedište bila je Kesarija Filipova, koju je on preimenovao u Neronija.
7. Za istorijske reference vidite:
  - a. Josif (Josephus), *Judejski Jevrejski rat (De bello Judaico)* 2.12.1,7-8; 15.1; 16.4; 7.5.1
  - b. Josif (Josephus), *Jevrejske starine (Antiquitates Judaicae)* 19.9.2; 20.5.2; 6.5; 7.1; 8.4; 9.6.

B. Vernika

1. Ona je bila najstarija ćerka Iroda Agripe I.
2. Bila je sestra Agripe II i moguće je da je neko vreme bila u incestuoznoj vezi sa njim (ne postoje dokazi za ovo, samo glasine). Kasnije je bila ljubavnica cara Tita dok je bio general. On je bio rimski general koji je 70. g.n.e. uništio Jerusalim i Hram.
3. Bila je Drusilina sestra (up. Dap 24:24).
4. Bila je udata za Iroda Halkisa (brata Iroda Agripe I, svog ujaka), ali kada je on umro, ona se preselila kod svog brata.
5. Kasnije se udala za Polemona, kralja Kilikije, ali ga je napustila i vratila se kod svog brata koji je upravo dobio titulu kralja.
6. Bila je ljubavnica cara Vespazijana.
7. Istorijske reference
  - a. Josif (Josephus), *Judejski Jevrejski rat (De bello Judaico)* 2.1.6; 15.1; 17.1.
  - b. Josif (Josephus), *Jevrejske starine (Antiquitates Judaicae)* 19.9.1; 15.1; 20.1.3
  - c. Tacit (Tacitus), *Istorija (Historiae)* 2.2
  - d. Svetonije (Suetonius), *Titov život iz Dvanaest rimskih careva (De vita Caesarum)* 7
  - e. Kasije Dion (Dio Cassius), *Istorija (Historiae)* 65.15; 66.18
  - f. Juvenal (Juvenal), *Satire (Satire)* 61.156-157

PROUČAVANJE REČI I IZRAZA

SSP: DELA 25:13-22

¹³Nekoliko dana kasnije u Kesariju stigoše kralj Agripa i Vernika da pozdrave Festa. ¹⁴Pošto su se onde zadržali više dana, Fest izloži kralju Pavlov slučaj, govoreći: “Ovde je neki čovek koga je Feliks ostavio kao zatvorenika. ¹⁵Kad sam bio u Jerusalimu, prvosveštenici i judejske starešine ga optužiše i zatražiše da bude osuđen. ¹⁶Ja im rekoh da kod Rimljana nije običaj da nekoga izruče pre nego što se on, optuženi, suoči sa tužiteljima i ne dobije priliku da se brani od optužbe. ¹⁷Stoga nisam odugovlačio kad su došli ovamo sa mnom, nego odmah sutradan sedoh na sudijsku stolicu i naredih da dovedu tog čoveka. ¹⁸Njegovi tužitelji ga okružiše, ali ga ne optužiše ni za jedan zločin koji sam ja očekivao, ¹⁹nego su se njim prepirali o pitanjima njihove vere i o nekom Isusu, koji je umro, mada Pavle tvrdi da je živ. ²⁰Ne snalazeći se u takvoj prepirci, upitah ga da li bi hteo da ide u Jerusalim pa da mu se onde sudi za to. ²¹Ali, pošto se Pavle pozvao na svoje pravo da ga mi čuvamo do odluke njegovog veličanstva, naredih da bude čuvan dok ga ne pošaljem caru.” ²²Tada Agripa reče Festu: “I sam bih voleo da čujem tog čoveka.” A ovaj reče: “Čućeš ga sutra.”

25:13 “kralj Agripa” Ovo se odnosi na Agripu II. On je bio Drusilin i Vernikin brat. Bio je obrazovan u Rimu i veoma odan rimskim propisima i programima.

POSEBNA TEMA: VERNIKA (SPECIAL TOPIC: BERNICE)

25:13-19 Ovo ponovo otkriva jednu od Lukinih književnih i teoloških namera, da pokaže da hrišćanstvo nije politička pretnja Rimu (up. Dap 25:25). U prvim decenijama prvog veka hrišćanstvo je viđeno kao sekta unutar judaizma, koje je Rim prihvatao kao legalnu religiju. Rim nije želeo da učestvuje u sukobima između jevrejskih religijskih sekta!

25:18 “ali ga ne optužiše ni za jedan zločin koji sam ja očekivao” Ovo pokazuje intenzitet i prirodu jevrejske opozicije. Ona nije bila politička, nego religijska.

SSP	zločin
NSP, EC	zlo delo
DK	-
DS	zla dela

Postoji nekoliko varijanti.

1. *ponērōn* - GENITIV U MNOŽINI u rukopisima κ^2 , B, E, sa značenjem “loše stvari” (up. Dap 28:21)
2. *ponērau* - AKUZATIV U SREDNJEM RODU U JEDININI u rukopisima P⁷⁴, A, C*
3. *ponēra* - AKUZATIV U SREDNJEM RODU U MNOŽINI u rukopisima κ^* , C²
4. izostavljeno - rukopisi L, P i neki Lekcionari (up. NKJV)

UBS⁴ koristi prvu opciju u tekstu uz oznaku “C” (poteškoće u odlučivanju).

Feliks je bio iznenađen što optužbe nisu ozbiljne i tiču se jevrejskih religijskih pitanja, a ne zakonskih.

25:19 “vere” (NASB: “religije”) Doslovan prevod je složenica od reči “strah” i “bogovi”. Ovaj termin može označavati i “sujeverje”, što je upravo ono što su ove rimske vođe mislile o jevrejskoj religiji. Međutim, Fest nije želeo da uvredi svoje jevrejske dostojanstvenike, te je upotrebio ovaj višeznačan pojam (isto kao i Pavle, Dap 17:22). Stihovi 18-19 ponovo pokazuju da rimski sud nije pronalazio krivicu kod Pavla ili hrišćanstva.

▣ **“o nekom Isusu, koji je umro, mada Pavle tvrdi da je živ”** Vaskrsenje je bilo jedna od osnovnih tema propovedi (*kerygma*, vidite posebnu temu kod Dap 2:14) u Delima (up. Dap 26:8). Hrišćanstvo se zasniva na ovoj teološkoj tvrdnji (up. 1. Kor 15).

SSP: DELA 25:23-27

²³Tako sutradan Agripa i Vernika dodoše u velikom sjaju i, sa zapovednicima i gradskim uglednicima, udoše u sudnicu, a Fest zapovedi da dovedu Pavla. ²⁴Tada Fest reče: “Kralju Agripa, i svi vi koji ste prisutni, pogledajte ovog čoveka. Zbog njega me saleće cela judejska zajednica, i u Jerusalimu i ovde, i više da on više ne treba da živi. ²⁵Ali, ja nisam našao da je on učinio nešto što zaslužuje smrt, a pošto je on sam uložio priziv njegovom veličanstvu, odlučio sam da ga pošaljem. ²⁶Pošto nemam ništa određeno o njemu da napišem gospodaru, izveo sam ga pred vas - pre svega pred tebe, kralju Agripa - da bih posle ovog ispitivanja imao šta da napišem. ²⁷Mislim, naime, da je nerazumno poslati zatvorenika, a ne navesti za šta se okrivljuje.”

25:23 Kakva predivna prilika za propovedanje evanđelja!

▣ **“zapovednicima”** Ovo je termin *chiliarch*, koji označava vođu hiljade ljudi, kao što naziv *centurion* znači vođa stotinu ljudi. Od Josifa (Josephus), *Jevrejske starine (Antiquitates Judaicae)* 19.19.2, saznajemo da je u to vreme u Kesariji bilo smešteno pet dodatnih vojnih četa. Stoga je moguće da se ovo odnosi na pet vojnih zapovednika.

▣ **“gradskim uglednicima”** Ovo se odnosi na gradske vođe u Kesariji.

Primetite koje sve grupe su bile deo ovog skupa.

1. rimski prokurator
2. kralj Idumeje
3. rimski vojni zapovednici
4. ugledne gradske vođe iz Kesarije

25:25 “veličanstvu” Ovaj termin je *sebastos*, što je grčki ekvivalent latinskog termina *augustus*. Njegovo osnovno etimološko značenje je “diviti se”, “obožavati”, “veličati” ili “slaviti”. Prvi put ga je upotrebio senat, za Oktavija, 27. g.p.n.e. Ovde se odnosi na Nerona (54-68. g.n.e.). Čini se da je Neron još proširio slavljenje kulta Cara.

25:26 “nemam ništa određeno o njemu da napišem” Fest je imao isti problem kao i Lisije, zapovednik iz Jerusalima. Rimski zakon ga je obavezivao da napiše optužbu protiv Pavla koja sadrži dokaze ili pravne razloge. Pavle je ovim rimskim vođama bio misterija.

▣ **“gospodaru”** Ovo je grčka reč *kurios*, koja znači vlasnik, gospodar, vladar. Ovo je najstarija sačuvana upotreba reči *kurios* kao samostalnog naziva za Nerona. Carevi Oktavije/August i Tiberije su odbacivali ovaj naziv zato što je bio sličan latinskom nazivu *rex* (kralj), koji je bio odbojan rimskom stanovništvu i senatu. Međutim, često se koristi i nakon Nerona. Vespazijan i Tit koriste termin “spasitelj”, a Domicijan termin “bog”, sami za sebe (up. Džejms S. Džefers (James S. Jeffers), *Grčko-rimski svet (The Greco-Roman World)* str. 101). Termin *kurios* postao je fokus progona protiv hrišćana, zato što su oni koristili ovaj termin samo za Isusa Hrista. Odbijali su da ga koriste u ceremoniji prinošenja kadila i u zakletvama na vernost Rimu.

PREDLOZI ZA RAZGOVOR

Ovo je vodič za proučavanje sa komentarima, što znači da ste vi odgovorni za svoje lično tumačenje Pisma. Činite to u svetlu objave koju imate. Vi, Pismo i Sveti Duh ste prioriteta u tumačenju. Ne smete to prepustiti komentatoru.

Ovi predlozi za razgovor vam mogu pomoći da razmislite o osnovnim temama ovog dela knjige. Njihova svrha je da vas podstaknu na razmišljanje i nemaju definitivne odgovore.

1. Zašto su jevrejske vođe osećale strah i mržnju prema Pavlu?
2. Kako ovo poglavlje pokazuje jednu od Lukinih namera pri pisanju Dela?
3. Zašto se Pavle branio pred Agripom i Vernikom?

DELA 26

PODELA PARAGRAFA U SAVREMENIM ENGLLESKIM PREVODIMA

UBS ⁴	NKJV	NRSV	TEV	NJB
Pavle se brani pred Agripom	Pavlov rani život	Pavlova odbrana pred Agripom (25:13-26:32)	Pavle se brani pred Agripom	Pavle pred kraljem Agripom 25:13-26:1
26:1-11	26:1-11	26:1	26:1	Pavlov govor pred kraljem Agripom 26:2-3 26:4-8 26:9-11
Pavle govori o svom obraćenju	Pavle priča o svom obraćenju	26:2-3 26:4-8 26:9-11	Pavle priča o svom obraćenju	26:12-18
26:12-18	26:12-18	26:12-18	26:12-18	
Pavlovo svedočenje Jevrejima i paganima	Pavlov život nakon obraćenja	26:19-23	Pavle priča o svom radu	26:19-23
26:19-23	26:19-23	26:19-23	26:19-23	Reakcije njegovih slušalaca
Pavle poziva Agripu da poveruje				26:24-29
26:24-29	26:24-32	26:24-29	26:24 26:25-27 26:28 26:29	
26:30-32		26:30-32	26:30-32	26:30-32

TREĆI KRUG ČITANJA (iz Vodiča za dobro čitanje Svetog pisma)

PRAĆENJE NAMERE IZVORNOG AUTORA NA NIVOU PARAGRAFA

Ovo je vodič za proučavanje sa komentarima, što znači da ste vi odgovorni za svoje lično tumačenje Pisma. Činite to u svetlu objave koju imate. Vi, Pismo i Sveti Duh ste prioriteta u tumačenju. Ne smete to prepustiti komentatoru. Pročitajte poglavlje bez prekidanja. Odredite teme. Uporedite vašu podelu tema sa navedenih pet prevoda. Podela na paragrafe nije nadahnuta, ali je ključna za praćenje namere izvornog autora, što je suština tumačenja. Svaki paragraf ima jednu i samo jednu temu.

1. Prvi paragraf
2. Drugi paragraf
3. Treći paragraf
4. Itd.

PROUČAVANJE REČI I IZRAZA

SSP: DELA 26:1

¹Tada Agripa reče Pavlu: “Dopušta ti se da govoriš u svoju odbranu.” A Pavle ispruži ruku pa poče svoju odbranu:

26:1 “ispruži ruku” Ovo je pokret za pozdrav i najavu govora (up. Dap 12:17; 13:16 i 21:40, gde se pokret rukom koristi za traženje pažnje i tišine).

SSP: DELA 26:2-3

²”Kralju Agripa, smatram se srećnim što ću danas pred tobom da se branim od svega onoga za šta me Judeji optužuju, ³pogotovo zato što ti poznaješ sve judejske običaje i sporna pitanja. Stoga te molim da me strpljivo saslušaj.

26:2-3 Pavle daje uvod u svoju odbranu na uobičajen formalan način, uz pohvale, kao i na suđenju pred Feliksom (up. Dap 24:10), što je verovatno bio neophodan deo, očekivan u toj kulturi.

26:2 “od svega onoga za šta me Judeji optužuju” Rim je Agripi II dodelio vlast nad Hramom i sveštenstvom. Iako je bio prorimski orijentisan i obrazovan u Rimu, on je shvatao složenost jevrejske vere (up. Dap 26:3).

▣ **“srećnim”** Isti ovaj termin je upotrebljen za Blagoslove iz Mt 5:3-12; Lk 6:20-22; i u Ps 1:1 u Septuaginti.

26:3

SSP	sve judejske običaje i sporna pitanja
NSP	sve običaje i sporna pitanja među Judejcima
DK	sve jevrejske običaje i prepiranja
DS	sve judejske zakone i prepiranja
EC	sve judejske običaje i njihova sporna pitanja

Prvi termin je *ethōn*, koren reči “etnički”, koji se odnosi na kulturološki aspekt određene grupe ljudi.

Drugi termin *dzētēmatōn* se često koristi u Delima da označi debate i rasprave oko nekih aspekata rabinskog judaizma (up. Dap 15:2; 18:15; 23:19; 25:19; 26:3). One nisu bile retke zato što je unutar prvovekovnog judaizma postojalo nekoliko frakcija: sadukeji, fariseji (kao i teološke frakcije Šamajja i Hilela) i ziloti.

SSP: DELA 26:4-8

⁴Svim Judejima je poznat moj život, koji sam od svoje najranije mladosti proveo u svom narodu, u Jerusalimu. ⁵Odavno me poznaju i mogli bi, kad bi hteli, da posvedoče da sam, kao farisej, živeo u skladu sa zahtevima najstrože stranke naše vere. ⁶A sad stojim pred sudom zbog nade u obećanje koje je Bog dao našim praocima, ⁷i čijem ostvarenju se nada naših dvanaest plemena, svesrdno i danonoćno služeći Bogu. Zbog te nade, kralju, Judeji me optužuju. ⁸Zašto smatrate neverovatnim da Bog vaskrsava mrtve?

26:4 “Svim Judejima je poznat moj život” Pavle ovo ponavlja nekoliko puta (up. Dap 22:3-5; 23:1; 24:16; 25:8). Pavle je živeo primernim životom među Jevrejima u Jerusalimu (up. Dap 26:5).

▣ **“u svom narodu”** Ne znamo tačno gde je Pavle odrastao. Moguće je da se ovo odnosi na (1) Tars u Kilikiji ili (2) Jerusalim.

26:5 “kad bi” Ovo je KONDICIONALNA REČENICA TREĆEG TIPa, što označava potencijalnu buduću radnju. U ovom kontekstu Pavle zna da bi oni mogli svedočiti o njegovoj prošlosti, ali oni to neće učiniti.

▣ **“kao farisej, živeo u skladu sa zahtevima najstrože stranke naše vere”** Ovo je bila teološka sekta unutar judaizma koja se pojavila tokom makabejskog perioda. Bila je posvećena usmenoj i pisanoj tradiciji. Vidite posebnu temu kod Dap 5:34.

26:6 “zbog nade u obećanje koje je Bog dao našim praocima” Ovo se odnosi na starozavetno proroštvo o (1) budućem Mesiji (2) vaskrsenju mrtvih (up. Dap 23:6; 24:15; Jov 14:14-15; 19:25-27; Dan 12:2). Pavle je video “Put” kao ispunjenje SZ (up. Mt 5:17-19; Gal 3).

Za termin “nada” vidite posebnu temu kod Dap 2:25 i kod Dap 2:14.

26:7 “naših dvanaest plemena” Jevrejima je još uvek bilo važno plemensko poreklo (Jakovljevi potomci). Mnoga od deset severnih plemena se nikada nisu vratila iz asirskog izgnanstva (722. g.p.n.e.). Neke informacije o plemenima vidimo u NZ.

1. Marija, Josif i Isus su iz Judinog plemena (up. Mt 1:2-16; Lk 3:23-33; Otk 5:5)

2. Ana je iz Asirovog plemena (up. Lk 2:36)

3. Pavle je iz Venijaminovog plemena (up. Rim 11:1; Fil 3:5)

Irod Veliki je bio ljubomoran zbog toga, te je spalio arhivu hrama koja je sadržala rodoslove.

Za “dvanaest” vidite posebnu temu kod Dap 1:22.

▣ **“nada”** Pitamo se o kojoj nadi Pavle govori. Iz šireg konteksta možemo pretpostaviti da govori o vaskrsenju (up. Dap 26:8). Vidite POSEBNA TEMA: NADA (SPECIAL TOPIC: HOPE) kod Dap 2:25.

▣ **“svesrdno i danonoćno služeći Bogu”** Pavle je voleo svoju rasnu grupu (up. Rim 9:1-3). Znao je koliko se oni trude da služe Gospodu. Takođe je bio posebno svestan opasnosti legalizma, dogmatizma i elitizma. Idiom “danonoćno” ukazuje na intenzitet i redovnost (up. Dap 20:31; Lk 2:37).

26:8 “Zašto smatrate neverovatnim” Pavle se obraća sledećim grupama:

1. Agripi i drugim prisutnim Jevrejima

2. prisutnim paganima, kao što je Fest

▣ **“da”** Ovo je KONDICIONALNA REČENICA PRVOG TIPa, za koju se pretpostavlja da je tačna iz perspektive autora ili za njegovu svrhu.

▣ **“Bog vaskrsava mrtve”** Ovaj izraz se odnosi na jevrejsku nadu u opšte vaskrsenje (vidite Jov 14:14-15; 19:25-27; Is 25:8; 26:19; Dan 12:2-3), ali Pavle ovde misli na Hristovo vaskrsenje (up. 1. Kor 15:1-28). Sadukejski tužioci su se sigurno uznemirili zbog ovoga (up. Dap 23:1-10).

SSP: DELA 26:9-11

⁹I ja sam mislio da svim silama treba da se borim protiv imena Isusa Nazarećanina. ¹⁰Evo šta sam činio u Jerusalmu: mnoge svete sam bacio u tamnicu pošto sam dobio ovlašćenje od prvosveštenika. A kad su ih ubijali, ja sam za to davao svoj glas. ¹¹I po svim sinagogama sam ih mučenjem prisiljavao da hule. Do te mere sam bio besan na njih da sam ih i u stranim gradovima progonio.”

26:9 Pavle (*egō* “ja” i *emautō* “ja lično”) govori o svom religijskom entuzijazmu koji je bio pogrešno usmeren i za koji on sada shvata da nije bio u skladu sa Božijom voljom (up. 1. Tim 1:13). Mislio je da proganjajući Isusove sledbenike on služi i udovoljava Bogu. Pavlov svet i shvatanje sveta potpuno su promenjeni na putu za Damask (up. Dap 9).

▣ **“imena”** Ovaj semitski idiom znači “osoba” (up. Dap 3:6,16). Ovo nije magična formula, nego lični odnos!

▣ **“Isusa Nazarećanina”** Vidite posebne teme kod Dap 2:22.

26:10 “svete” “Sveti” je doslovan prevod. Pavle je tačno znao koga je proganjao i ubijao, Božije ljude. Kakav šok, kolika tuga i koliko prosvetljenje je Pavlova vizija na putu za Damask morala biti, potpuni preokret u mislima i životu! Za “sveti” vidite posebnu temu kod Dap 9:13.

▣ **“dobio ovlašćenje”** Pavle je bio Sinedrionov “zvaničan” progonitelj.

▣ **“kad su ih ubijali”** Ovo pokazuje intenzitet progona. “Put” nije bio minorno pitanje; bio je pitanje života i smrti, a to još uvek jeste!

▣ **“ja sam za to davao svoj glas”** Ovo je grčka tehnička reč za zvaničan glas u Sinedrionu ili u lokalnoj sinagogi. Međutim, pošto lokalne sinagoge nisu mogle/htele da glasaju za odluke o smrti, verovatno se ovo odnosi na Sinedrion. Ako je to bio Sinedrion, u tom slučaju je Pavle morao biti u braku. Originalno je ovaj termin značio “kamenčić”, koji je korišten za davanje glasa—crni ili beli (up. Otk 2:17)

26:11 “prisiljavao” Ovo je IMPERFEKAT grčkog termina koji znači “primorati” ili “naterati” (up. Dap 28:19), ovde je upotrebljen sa značenjem “pokušavao da prisili”. Odnosi se na radnju koja se ponavljala u prošlosti.

▣ **“da hule”** Savle je pokušavao da ih primora da javno objave svoju veru u Isusa kao Mesiju da bi ih osudio. U kasnijim progonima vernike su terali da se odreknu vere u Hrista, ali ovo se odvija u različitim kulturološkim uslovima.

SSP	Do te mere sam bio besan
NSP	Bio sam toliko besan
DK	odviše mrzeći na njih
DS	mrzio sam na njih odviše
EC	razjaren preko svake mere

Ovo je veoma snažan PRILOG (“do te mere”) i PARTICIP (PREZENT SREDNJI [odložni]). Fest koristi isti koren kada govori o Pavlu (tj. “bulazniš” u Dap 26:24).

SSP: DELA 26:12-18

¹²Tako sam, sa ovlašćenjem i odobrenjem prvosveštenika išao i u Damask. ¹³Usred bela dana, kralju, dok sam putovao, videh svetlost sa neba, koja sjajnije od sunca obasja mene i moje saputnike. ¹⁴Svi popadasmo na zemlju, a ja začuh glas kako mi na aramejskom jeziku govori: 'Savle, Savle, zašto me progoniš? Teško je protiv ostana ritati se!' ¹⁵Ja upitah: 'Ko si ti, Gospode?' A Gospod reče: 'Ja sam Isus, koga ti progoniš. ¹⁶Nego, ustani i stani na noge. Pokazao sam ti se da te postavim za služitelja i svedoka ovog što si od mene video i onog što ću ti još pokazati. ¹⁷Ja ću te izbavljati od tvog naroda i od pagana, kojima te šaljem ¹⁸da im otvoriš oči, da se od tame okrenu svetlosti i od Satanine vlasti Bogu i da verujući u mene prime oproštenje greha i udeo među posvećenima.'

26:12 Luka beleži Pavlovo lično svedočanstvo tri puta u Delima, u 9:1-31; 22:3-21 i ovde. Očigledna je Božija milost i odabir Pavla. Ako Bog u Hristu može oprostiti ovom čoveku i upotrebiti ga, on može svakom oprostiti i svakog upotrebiti!

26:13 Vidite belešku kod Dap 9:3.

Činjenica da postoje razlike u detaljima na tri mesta na kojima Pavle priča o svom obraćenju govori o tačnosti Lukinog beleženja Pavlovih pravnih odbrana (kao i propovedi) u Delima!

26:14 Vidite belešku kod Dap 9:4.

Frank Stag (Frank Stag), *Novozavetna teologija (New Testament Theology)* sadrži izvrsno poglavlje o suštinskoj povezanosti Isusa i Njegove crkve.

“Najvažnija činjenica o sudu jeste to da nam se sudi u odnosu na Hrista. U skladu sa time, ovo je sud u odnosu na Njegove ljude. Naš stvarni odnos sa Njim se odražava u našem odnosu prema Njegovim ljudima. Služiti njima znači služiti Njemu, a odbaciti njih znači odbaciti Njega (Mt 25:31-46). NZ nikada ne nudi mogućnost da se nečiji odnos prema Hristu odvoji od odnosa prema Hristovim ljudima. Progoniti njih znači progoniti Njega (Dap 9:1-2,4-5; 22:4,7-8; 26:10-11,14-15). Grešiti protiv braće znači grešiti protiv Hrista (1. Kor 8:12). Iako nas ne spasavaju naša dela, sudi nam se po njima; ona odražavaju naš stvarni odnos prema Hristu i Njegovoj milosti. Sud je milostiv prema onima koji prihvataju sud i sud je milostiv prema onima koji su milostivi (Mt 5:7)” (str. 333).

▣ **“na aramejskom jeziku”** Ovo je jedino mesto u Pavlova tri lična svedočenja u Delima gde se spominje detalj da je Isus govorio aramejskim jezikom. Vidite belešku kod Dap 22:2.

▣ **“Savle, Savle”** Drugi deo Dap 26:14 i drugi deo Dap 26:15, kao i Dap 26:16-18, jesu Isusove reči Pavlu na putu za Damask.

▣ **“Teško je protiv ostana ritati se”** Ovaj izraz je jedinstven u ovom kontekstu, moguće zato što je to grčka/latinska poslovice, a ne jevrejska. Pavle je uvek znao kome govori i kako da im se obraća!

Ovo se odnosi na

1. štap sa oštrim vrhom koji se koristio za teranje volova da vuku kolica i plug

2. izbočine na prednjem delu kolica ili kočije koje su sprečavale životinje da se ritnu unazad

Ova poslovice je korištena da se iskaže koliko je uzaludno da se ljudi opiru božanskim inicijativama.

26:15 Vidite belešku kod Dap 9:5.

▣ **“Isus, koga ti progoniš”** Ovo pokazuje blisku povezanost između Isusa i Njegove crkve (up. Mt 10:40; 25:40,45). Povrediti njih znači povrediti Njega!

26:16 “ustani i stani na noge” Ovo su dva IMPERATIVA AORISTA AKTIVNA. Ovo veoma podseća na proročke pozive iz Jer 1:7-8 i Jez 2:1,3.

▣ **“Pokazao sam ti se da te”** Bog je imao poseban zadatak za Pavla. Pavlovo obraćenje i poziv nisu tipični, nego veoma neobični! Božija milost je snažno pokazana, kao i Božiji odabir za službu Carstvu i rast Carstva.

▣ **“Pokazao sam ti se... što ću ti još pokazati”** Ovo su dva oblika reči *horaō*. Prvi je INDIKATIV AORISTA PASIVNI, a drugi je PASIVNI INDIKATIV FUTURA. Na neki način, Isus Pavlu obećava buduće lične susrete. Pavle je imao nekoliko božanskih vizija tokom svoje službe (up. Dap 18:9-10; 22:17-21; 23:11; 27:23-24). Pavle takođe spominje period obuke u Arabiji, gde ga je Isus pripremao (up. Gal 1:12,17,18).

▣ **“da te postavim”** Doslovan prevod je “uzmem u ruke”. To je bio idiom za sudbinu (up. Dap 22:14; 26:16).

▣ **“za služitelja i svedoka”** Prvi termin se doslovno odnosi na najniži sloj veslača na brodovima. Počeo je da se koristi kao idiom za slugu.

Drugi termin, *martus*, koren je reči “mučenik”. Imao je dvostruko značenje:

1. svedok (up. Lk 11:48; 24:48; Dap 1:8,22; 5:32; 10:39,41; 22:15)

2. mučenik (up. Dap 22:20)

Obe konotacije su lična iskustva većine apostola i mnogih, mnogih vernika od tada!

26:17 “izbavljati” Ovo je PARTICIP PREZENTA SREDNJI. Kada se koristi u SREDNJEM RODU, ova reč obično znači izabrati ili odabrati. Najčešće se prevodi kao “izbaviti ili osloboditi” (up. Dap 7:10,34; 12:11; 23:27). Ovde se jasno vidi Božija briga. Pavle je imao nekoliko ovakvih ohrabrujućih vizija tokom svoje službe. Moguće je da se ovo odnosi na Is 48:10 u Septuaginti ili na Jer 1:7-8,19.

▣ **“od tvog naroda i od pagana”** Pavlu će se suprotstaviti obe ove grupe (up. 2. Kor 11:23-27).

▣ **“kojima te šaljem”** “Ja” je ovde naglašeno (*egō*), kao i u Dap 26:15. GLAGOL je *apostellō* (AKTIVNI INDIKATIV PREZENTA), koren reči “apostol”. Kao što je Otac poslao Isusa, tako Isus šalje svoje svedoke, apostole (up. Jn 20:21).

26:18 “otvoriš... okrenu” Ovo su dva AORISTA INFINITIVA. Moguće je da je ovo aluzija na Is 42:7. Mesija će otvoriti slepe oči, što je metafora za otvaranje duhovnih očiju (up. Jn 9). Znanje i shvatanje evanđelja mora prethoditi pozivu na dobrovoljan odgovor (na pokajanje i veru). Satana pokušava da zatvori naše umove i srca (up. 2. Kor 4:4), a Duh pokušava da ih otvori (up. Jn 6:44,65; 16:8-11).

▣ **“od tame... od Satanine vlasti”** Primitite paralelu. *Dominion* je grčki termin *exousia*, koji se obično prevodi kao autoritet ili vlast (up. NKJV, NRSV, TEV). Svet je pod uticajem ličnog zla (up. Ef 2:2; 4:14; 6:10-18; 2. Kor 4:4; Kol 1:12-13, vidite posebnu temu kod Dap 5:3).

U SZ, posebno u Isajijim proroštvima, Mesija (vidite posebnu temu kod Dap 2:31) donosi vid slepima. To je i fizičko predskazanje i metaforička istina (up. Is 29:18; 32:3; 35:5; 42:7,16).

POSEBNA TEMA: VLAST (*EXOUSIA*) (SPECIAL TOPIC: AUTHORITY (*EXOUSIA*))

▣ **“svetlosti... Bogu”** Primitite paralelu. Drevni ljudi su se plašili tame. Ona je postala metafora za zlo. Svetlost je, sa druge strane, postala metafora za istinu, isceljenje i čistotu. Dobro paralelno poglavlje o svetlosti evanđelja je Jn 3:17-21.

▣ **“da... prime”** GLAGOLSKI OBLIK u ovoj rečenici je još jedan INFINITIV AORISTA. Grčki tekst ne sadrži reč “mogu” (NASB: “da mogu da prime”, up. TEV, NJB). Jedini uslov u ovom kontekstu je “verujući u mene”, što je u grčkoj rečenici naglašeno tako što je stavljeno na kraj. Svi Božiji blagoslovi zavise od odgovora u veri (tj. primanja, up. Jn 1:12) na Njegovu milost (up. Ef 2:89). Ovo je novozavetni odgovor na uslove saveza iz SZ.

▣ **“oproštenje greha”** Luka često koristi ovaj termin (*aphesis*).

1. U Lk 4:18 je upotrebljen u citatu iz SZ, Is 61:1, gde znači “pustiti na slobodu“, što odražava upotrebu u LXX, 2. Mojs 18:2 i 3. Mojs 16:26.

2. U Lk 1:77; 3:3; 24:47; Dap 2:38; 5:31; 10:43; 13:38; 26:18, znači “oproštenje greha”, što odražava upotrebu u LXX, 5. Mojs 15:3, gde označava opraštanje duga.

Moguće je da Lukin način upotrebe ukazuje na obećanje novog saveza iz Jer 31:34.

▣ **“i udeo”** Ovo je grčka reč *klēros*, koja označava “bacanje kocke“ (up. 3. Mojs 16:8; Jona 1:7; Dap 1:26) da bi se podelilo nasledstvo, kao u 1. Mojs 48:6; 2. Mojs 6:8; i IsNav 13:7-8. Leviti u SZ nisu dobili zemlju u nasledstvo nego samo četrdeset i osam levitskih gradova (up. 5. Mojs 10:9; 12:12), ali je sam Gospod bio njihovo nasledstvo (up. 4. Mojs 18:20). Sada, u NZ, svi vernici su sveštenstvo (up. 1. Pet 2:5,9; Otk 1:6). Gospod (Jahve) je naše nasledstvo; mi smo Njegova deca (up. Rim 8:15-17).

▣ **“među posvećenima”** Ovo je PARTICIP PERFEKTA PASIVNI. Posvećeni (vernici) su bili posvećeni, a i dalje se posvećuju po veri u Hrista (up. Dap 20:21). Vidite posebnu temu kod Dap 9:32. Ni Satana ni demonske sile ne mogu ovo sprečiti (up. Rim 8:31-39).

SSP: DELA 26:19-23

¹⁹Zato, kralju Agripa, nisam bio nepokoran nebeskom viđenju, ²⁰nego sam, prvo onima u Damasku, onda onima u Jerusalimu i po celoj judejskoj zemlji, pa paganima, propovedao da se pokaju i obrate Bogu, i da čine dela dostojna pokajanja. ²¹Zbog toga su me Judeji uhvatili dok sam bio u Hramu i pokušali da me ubiju. ²²Ali, s Božijom pomoći do dana današnjeg svedočim i malom i velikom, ne govoreći ništa osim onog što su Proroci i Mojsije rekli da će se dogoditi: ²³da će Hristos stradati i, kao prvi koji je vaskrsao iz mrtvih, objaviti svetlost našem narodu i paganima.”

26:19 “Zato, kralju Agripa” Vidite belešku kod Dap 25:13, uvod. Pavle pokušava da ovom čoveku podeli evanđelje (up. Dap 26:26-29).

▣ **“nisam bio nepokoran”** Grčki termin *peithō* potiče od imena boginje ubeđivanja. U ovom kontekstu je upotrebljen sa ALFA PRIVATIVOM, koji ga negira, te je značenje “nepokornost” (up. Lk 1:17; Rim 1:30; 2. Tim 3:2; Tit 1:16; 3:3). Dakle, na neki način, ovo je bio snažan način negiranja u koine grčkom, ali u ovom kontekstu, to je književni način za potvrđivanje Pavlove pokornosti!

▣ **“nebeskom viđenju”** Ovo se odnosi na Pavlov susret sa vaskrslim, proslavljenim Hristom, na putu za Damask.

26:20 “u Damasku... u Jerusalimu” Vidite Dap 9:19-25,27 za Pavlovu službu u Damasku; 9:26-30 za Pavlovu službu u Jerusalimu i moguće 9:31 za Pavlovu službu u Judeji.

▣ **“pokaju i obrate Bogu”** Pavlova poruka (up. Dap 20:21) bila je ista kao

1. poruka Jovana Krstitelja (up. Mt 3:1-12; Mk 1:4-8)
2. rana Isusova poruka (up. Mark. 1:15)
3. Petrova poruka (up. Dap 3:16,19)

Grčki termin za pokajanje označava promenu načina razmišljanja. Hebrejska reč označava promenu ponašanja. Pravo pokajanje uključuje obe. Vidite posebnu temu kod Dap 2:38. Dva zahteva u novom savezu (koji su bili zahtevi i u starom savezu) za spasenje su pokajanje (okretanje od sebe i greha) i vera (okretanje ka Bogu u Hristu).

▣ **“čine dela dostojna pokajanja”** Životni stil vernika (PARTICIP PREZENTA AKTIVNI) potvrđuje njegovu inicijalnu posvećenost u veri (up. Mt 3:8; Lk 3:8; Ef 2:8-10, Jak i 1. Jn). Bog želi ljude koji odražavaju Njegov karakter. Vernici su pozvani da se oblikuju po Hristu (up. Rim 8:28-29; Gal 4:19; Ef 1:4; 2:10). Evanđelje je

1. osoba koju treba prihvatiti
2. istina o toj osobi u koju treba poverovati
3. život nalik životu te osobe, koji treba živeti

26:21 Neredi u hramu nisu izbili zbog Pavlovih teoloških uverenja, nego zbog toga što je propovedao “paganima“ i podržavao njihovu inkluziju (up. Dap 26:20).

▣ **“pokušali da me ubiju”** Ovo je INDIKATIV IMPERFEKTA SREDNJI (odložni), oni su iznova i iznova pokušavali, uz INFINITIV AORISTA SREDNJI (da ubiju). Jevreji (up. Dap 9:24) iz Azije (up. Dap 20:3,19; 21:27,30) su više puta pokušavali da ubiju Pavla.

26:22 “svedočim i malom i velikom” Ovo je inkluzivni semitski idiom. To je Pavlova potvrda (kao i Petrova, up. Dap 10:38) da su njemu, kao i Bogu, svi ljudi jednako vredni (up. 5. Mojs 10:17; 2. Let 19:7, vidite detaljniju belešku kod Dap 10:34). On propoveda svim ljudima.

▣ **“ništa osim onog što su Proroci i Mojsije rekli”** Pavle tvrdi da njegova poruka i njegova publika (tj. pagani) nisu nešto novo, nego su ispunjenje starozavetnog proroštva. On samo sledi uputstva (vidite posebnu temu kod Dap 1:8), obećanja i istine iz SZ.

26:23 Primetite da Pavlova poruka ima tri dela:

1. Mesija je stradao da bi ljudima bilo oprošteno
2. vaskrsenje Mesije je najava vaskrsenja svih vernika
3. ove dobre vesti su namenjene i Jevrejima i paganima

Ova tri teološka aspekta se moraju povezati sa dvadesetim stihom koji pokazuje kako mi lično primamo Hrista (pokajanje, okretanje od sebe i greha; vera, okretanje ka Bogu u Hristu).

▣ **“da će Hristos stradati”** Za osnovne teološke tačke apostolskih propovedi u Delima vidite posebnu temu kod Dap 2:14. Ovo je bio kamen spoticanja za Jevreje (up. 1. Kor 1:23), ali je prorokovano u SZ (up. 1. Mojs 3:15; Ps 22; Is 53). Ista istina je izražena i u Lk 24:7,26,44-47.

Grčka reč “Hrist” odražava hebrejsku reč “Mesija”. Pavle objavljuje da je Isus, koji je razapet, pravi Hrist, onaj koji je obećan, Pomazanik (up. Dap 2:36; 3:6,18,20; 4:10,26; 13:33; 17:3; 26:23, vidite POSEBNA TEMA: MESIJA (SPECIAL TOPIC: MESSIAH) kod Dap 2:31).

▣ **“kao prvi koji je vaskrsao iz mrtvih”** Zbog ovog teksta i Rim 1:4, razvila se rana jeres pod nazivom “adopcionizam” (vidite rečnik) sa stanovištem da je čovek Isus nagrađen za dobar život time što je vraćen iz mrtvih. Međutim, ta iskrivljena hristologija zanemaruje sve tekstove o Njegovom pre-postojanju, kao što su Jn 1:1; Fil 2:6-11; Kol 1:15-17; i Jev 1:2-3. Isus je oduvek postojao; On je oduvek imao božansku prirodu; On je otelotvoren u vremenu.

▣ **“svetlost”** Svetlost je drevna metafora za istinu i čistotu (up. Dap 26:18; Is 9:2; 42:6-7).

▣ **“našem narodu i paganima”** Postoji samo jedno evanđelje za obe grupe (up. Ef 2:11-3:13). Ova misterija je dugo bila skrivena, ali sada je u Hristu otkrivena. Svi ljudi su stvoreni po slici jedinog stvoritelja, Boga (up. 1. Mojs 1:26-27). 1. Mojs 3:15 obećava da će Bog obezbediti spasenje palom čovečanstvu. Potvrđuje Mesijinu univerzalnost (npr. Is 2:2-4; 42:4,6,10-12; 45:20-25; 49:6; 51:4; 52:10; 60:1-3; i takođe Mih 5:45).

²⁴Dok se on tako branio, Fest povika: “Bulazniš, Pavle! Velika učenost ti je pomutila razum.” ²⁵”Ne bulaznim, uvaženi Feste”, odgovori Pavle, “nego istinite i razumne reči govorim. ²⁶Kralj je u ovo dobro upućen i njemu mogu da govorim slobodno. Ne verujem da mu je bilo šta od ovog nepoznato, jer to se nije dogodilo u nekom zapečku. ²⁷Kralju Agripa, veruješ li prorocima? Znam da veruješ.” ²⁸Tada Agripa reče Pavlu: “Još malo i ubedićeš me da postanem hrišćanin!” ²⁹”Malo ili mnogo”, reče Pavle, “ja se molim Bogu da ne samo ti već i svi oni koji me danas slušaju postanu kao ja - izuzev ovih okova.”

26:24 “Fest povika” On nije mogao da poveruje u Pavlovu poruku. Njegovo shvatanje sveta i njegova kultura, obrazovanje i položaj uticali su na njegovu sposobnost da je razume.

▣ **“Velika učenost ti je pomutila razum”** Na indirektan način ovo pokazuje dubinu, jasnoću i ubedljivost Pavlove odbrane.

26:25 “razumne reči” Grčki termin *sōphrosunē* potiče od dve grčke reči, “zvuk” i “um”. One označavaju uravnotežen pristup životu i uravnotežene misli. Njihovi antonimi su “bulazniti” i “pomućen razum” (up. Dap 26:24).

▣ **“istinite”** Vidite sledeću posebnu temu.

POSEBNA TEMA: “ISTINA“ U PAVLOVIM TEKSTOVIMA (SPECIAL TOPIC: “TRUTH” IN PAUL'S WRITINGS)

26:26-28 “Kralj je u ovo dobro upućen” Vođene su brojne rasprave o ovim stihovima. Izgleda da je Pavle želeo da Agripa II potvrdi njegovo svedočanstvo, a možda čak i da prihvati njegovu istinitost. Stih 28 se može prevesti kao “da postanem hrišćanski svedok”.

26:26 “njemu mogu da govorim slobodno” Luka često koristi ovaj termin u Delima, uvek u vezi Pavla (up. Dap 9:27,28; 13:46; 14:3; 18:26; 19:8). Obično se prevodi kao “smelo govoriti” (up. 1. Sol 2:2). Ovo je jedna od manifestacija ispunjenosti Duhom. To je cilj Pavlovog molitvenog zahteva iz Ef 6:20. Smelo objavljivanje evanđelja je cilj Duha za svakog vernika.

▣ **“nije dogodilo u nekom zapečku”** Petar je neprekidno ponavljao istu stvar svojim prvim slušaocima u Jerusalimu (up. Dap 2:22,33). Činjenice o evanđelju bile su proverljive i istorijske.

26:27 Pavle je znao da Agripa poznaje SZ. Pavle tvrdi da se njegova poruka evanđelja lako može videti u starozavetnim spisima. To nije “nova” ili “inovativna” poruka! To je ispunjenje proroštva.

26:28

SSP	Još malo i ubedićeš me da postanem hrišćanin
NSP	Još malo pa ćeš me ubediti da postanem hrišćanin
DK, DS	Još malo pa ćeš me nagovoriti da budem hrišćanin
EC	još malo pa ćeš me nagovoriti i učiniti me hrišćaninom

Termin *oligō* (sa značenjem mali) može se shvatiti na više načina, “uskoro” (NASB, NRSV, TEV) ili “lako” (NKJV, NJB). Ista ova nejasnoća je prisutna i u Dap 26:29.

Postoji i razlika u tekstovima kod ove rečenice: “da učinim” ili “da napravim” (*poieō*) u rukopisima P⁷⁴, ⱼ, A (UBS⁴ daje oznaku “A” ovoj opciji), ili “da postanem” u rukopisu E i prevodima Vulgate i Pešite.

Očigledno je značenje u širem kontekstu. Pavle je želeo da evanđelje predstavi na takav način da ga prime oni koji su poznavali i prihvatili SZ (kao Agripa) ili da makar potvrde relevantnost ovih starozavetnih proroštava.

▣ **“hrišćanin”** Ljudi “Puti” (Hristovi sledbenici) prvi put su nazvani hrišćanima u Sirijskoj Antiohiji (up. Dap 11:26). U Delima se ovo ime ponavlja samo još jednom, iz usta Agripe II, što znači da je postalo opštepoznato.

26:29 “ja se molim Bogu” Stih 29 je delimična KONDICIONALNA REČENICA ČETVRTOG TIPA (*an uz GLAGOLSKI OBLIK OPTATIV*), što izražava želju koja se nekada u budućnosti može ostvariti. Obično se koristi za molitvu ili želju. Pavle je želeo da svi njegovi slušaoci, rimski i jevrejski, poveruju u Hrista kao i on sam.

SSP: DELA 26:30-32

³⁰Tada ustadoše kralj, namesnik, Vernika i oni koji su s njima sedeli, ³¹pa kad su se povukli, razgovarali su među sobom, govoreći: “Ovaj čovek ne čini ništa što zaslužuje smrt ili okove.” ³²A Agripa reče Festu: “Da nije uložio priziv caru, mogao bi da bude oslobođen.”

26:30 Kako je Luka dobio ovu informaciju? To je bio privatni razgovor između vođa na vlasti (i njihovih porodica).

1. sluga je to čuo i preneo Luki

2. Luka pretpostavlja šta su rekli na osnovu kasnijih izjava
3. Luka koristi ovu priliku da ostvari svoj književni cilj da pokaže da ni Pavle ni hrišćanstvo nisu pretnja Rimu

26:31-32 “Da nije uložio priziv caru, mogao bi da bude oslobođen” Ovo pokazuje da je jedan od Lukinih osnovnih ciljeva u pisanju Dela bio taj da pokaže da hrišćanstvo nije pretnja Rimu. Ovo je **KONDITIONALNA REČENICA TREĆEG TIP**A, koja daje lažnu izjavu da bi naglasila istinu. Ovaj čovek je mogao da bude oslobođen (a neće biti), da nije uložio priziv caru (a jeste uložio).

PREDLOZI ZA RAZGOVOR

Ovo je **vodič** za proučavanje sa komentarima, što znači da ste vi odgovorni za svoje lično tumačenje Pisma. Činite to u svetlu objave koju imate. Vi, Pismo i Sveti Duh ste prioriteta u tumačenju. Ne smete to prepustiti komentatoru.

Ovi predlozi za razgovor vam mogu pomoći da razmislite o osnovnim temama ovog dela knjige. Njihova svrha je da vas podstaknu na razmišljanje i nemaju definitivne odgovore.

1. Po čemu je ova odbrana različita od odbrana pred Festom i Feliksom?
2. Kako se Pavlovo lično svedočanstvo uklapa u njegovu celokupnu odbranu?
3. Zašto je Mesijino stradanje bilo toliko neprihvatljivo Jevrejima?
4. Zašto je stih 28 tako težak za tumačenje?
5. Kako se razgovor između Festa, Agripe i Vernike (Dap 26:30-31) uklapa u Lukin opšti literarni cilj u Delima?

DELA 27

PODELA PARAGRAFA U SAVREMENIM ENGLLESKIM PREVODIMA

UBS ⁴	NKJV	NRSV	TEV	NJB
Pavle plovi u Rim 27:1-8	Putovanje u Rim 27:1-8	Putovanje u Maltu 27:1-8	Pavle plovi u Rim 27:1-6 27:7-8	Odlazak u Rim 27:1-3 27:4-6 27:7-8
	Pavlovo upozorenje je zanemareno			
27:9-12	27:9-12	27:9-12	27:9-12	27:9-12
Oluja na moru	U oluji		Oluja na moru	Oluja i brodolom
27:13-20	27:13-38	27:13-20	27:13-20	27:13-20
27:21-26		27:21-26	27:21-26	27:21-26
27:27-32		27:27-32	27:27-32	27:27-32
27:33-38		27:33-38	27:33-38	27:33-38
Brodolom	Brodolom na Malti		Brodolom	
27:39-44	27:39-44	27:39-44	27:39-41 27:42-44	27:39-41 27:42-44

TREĆI KRUG ČITANJA (iz Vodiča za dobro čitanje Svetog pisma)

PRAĆENJE NAMERE IZVORNOG AUTORA NA NIVOU PARAGRAFA

Ovo je vodič za proučavanje sa komentarima, što znači da ste vi odgovorni za svoje lično tumačenje Pisma. Činite to u svetlu objave koju imate. Vi, Pismo i Sveti Duh ste prioriteta u tumačenju. Ne smete to prepustiti komentatoru. Pročitajte poglavlje bez prekidanja. Odredite teme. Uporedite vašu podjelu tema sa navedenih pet prevoda. Podjela na paragrafe nije nadahnutna, ali je ključna za praćenje namere izvornog autora, što je suština tumačenja. Svaki paragraf ima jednu i samo jednu temu.

1. Prvi paragraf
2. Drugi paragraf
3. Treći paragraf
4. Itd.

KONTEKSTUALNI UVIDI

A. Luka je znao mnogo toga, uključujući i stvari o plovidbi (A. T. Robertson (A. T. Robertson), *Slike rečima u Novom zavetu (Word Pictures in the New Testament)*, vol. 3, str. 456, kaže da je Luka koristio devet složenica sa rečju *pleō*, ploviti) pored književnosti, medicine, istorije i teologije. Ovo je lista tehničkih, nautičkih termina i izraza

1. otploviti (up. Dap 13:4; 14:26; 20:15;27:1)
2. u zavetrini (up. Dap 27:4,7)
3. dići sidro (up. Dap 27:13)
4. severoistočnjak (*auraquilo*), (up. Dap 27:14)
5. odupreti se vetru (up. Dap 27:15)
6. ploviti u zavetrini (up. Dap 27:16)
7. opasati užadima (up. Dap 27:17)
8. glavno sidro (*skeuos*), (up. Dap 27:17)
9. brodska oprema (*skeuēn*), (up. Dap 27:19)
10. visak (up. Dap 27:28 [dva puta])
11. hvat (up. Dap 27:28 [dva puta])
12. četiri sidra sa krme (up. Dap 27:29,40)
13. užad na krmama (up. Dap 27:40)
14. razapeti jedro prema vetru (up. Dap 27:40)
15. isploviti (rukopisi P⁷⁴, 8, A, up. Dap 28:13)

B. Jedna starija knjiga koja je od velike pomoći komentatorima je knjiga Džejsma Smita (James Smith) *Putovanje i brodolom sv. Pavla (The Voyage and Shipwreck of St. Paul)*, 1848.

C. Ovo putovanje u Rim je pokušano u periodu koji je bio opasan za plovidbu (up. Dap 27:1,4,7,9,10,14). Obično je period od novembra do februara bio najopasniji za putovanja, kao i dve do tri granične nedelje pre i posle tog perioda. Uobičajeno vreme potrebno za dostavu žita u Rim bilo je od deset do četrnaest dana, ali je povratak zbog smjera vetra mogao trajati i po šezdeset dana.

D. U ovom poglavlju se spominju tri, a možda i četiri, različita broda

1. priobalni brod koji je pratio obalu i stajao u svakoj luci
2. dva egipćanska broda koja su prenosila žito od Egipta do Italije
3. moguće je i jedno putovanje baržom od Napulja do luke udaljene sedamdeset kilometara od Rima

Zamljivo je pratiti Lukin izveštaj o ovom putovanju na mapi Mediterana.

PROUČAVANJE REČI I IZRAZA

SSP: DELA 27:1-8

¹Kad je odlučeno da otplovimo u Italiju, Pavla i neke druge zatvorenike predadoše kapetanu Carske čete, koji se zvao Julije. ²Ukrasmo se na jednu adramitsku lađu koja je išla do mesta u azijskom primorju i otplovismo. A s nama je bio i Aristarh, Makedonac iz Soluna. ³Sutradan pristadosmo u Sidonu, a Julije, koji je čovečno postupao s Pavlom, dopusti mu da ode do svojih prijatelja, da se ovi pobrinu za njegove potrebe. ⁴Kad smo se odvezli odande, plovili smo u zavetrini Kipra jer smo imali protivan vetar. ⁵Preplovismo more duž obala Kilikije i Pamfilije i stigismo u Miru likijsku. ⁶Onde kapetan nađe jednu aleksandrijsku lađu koja je išla za Italiju pa nas ukrca na nju. ⁷Nekoliko dana smo plovili sporo i jedva se primakosmo Knidu. Pošto nam vetar nije dopuštao da pristanemo, kod Salmone udosmo u zavetrinu Krita, ⁸pa ploveći duž njega, na jedvite jade stigismo do mesta zvanog Dobra pristaništa, blizu kojeg je bio grad Laseja.

27:1 “Kad je odlučeno da otplovimo u Italiju” Fest ih je poslao na putovanje u vreme koje je bilo opasno za plovidbu. Upotreba prvog lica jednine ukazuje na to da su tu bili Pavle i Luka (moguće i neki drugi). Većina tekstova u Delima koja koristi zamenicu “mi“ sadrži deo sa plovidbom (up. Dap 16:10-17; 20:5-15; 21:1-18; 27:1-28:16).

▣ **“neke druge zatvorenike”** Ne znamo ništa o njima osim da su bili zatvorenici Carske čete koji su išli u Rim.

▣ **“kapetanu”** Ovi ljudi su uvek prikazani u NZ na pozitivan način (up. Mt 8; Lk 7; 23:47; Dap 10; i Pavlova suđenja, 21-28).

▣ **“Carske čete”** Njihova uloga je da budu zvanični prenosiooci poruka između Rima i provincija (up. Ser Vm. M. Remzi (Sir Wm. M. Ramsay), *Sv. Pavle putnik i rimski građanin (St. Paul the Traveler and Roman Citizen)*, str. 315, 348), ali je do cara Hadrijana (117-138. g.n.e.) ovo nedokumentovana pretpostavka.

27:2 “adramitsku lađu” Ovo je bio mali priobalni brod koji se zaustavljao u svakoj luci. Početna luka ovog broda je bila Misija u Maloj Aziji. Ovo je početak dugog i opasnog putovanja u Rim.

▣ **“Aristarh”** Njegov dom je bio u Solunu; moguće je da se on vraćao kući (up. Dap 19:29; 20:4; Kol 4:10; Flm 24). Sa njim je možda bio i Sekund (up. Dap 20:4 i ovaj stih u nekim zapadnim grčkim rukopisima).

27:3 “u Sidonu” Ovo je grad u Finikiji, udaljen oko stotinu kilometara severno od Kesarije. Nekada davno je bio centar Finikije, ali ga je prevazišao Tir.

SSP, NSP	čovečno
DK, DS	lepo
EC	ljudski

Ovo je složenica od reči “ljubav” (*philos*) i “čovečanstvo” (*anthrōpos*). Termin je upotrebljen dva puta u Delima, kao IMENICA u Dap 28:2 (up. Tit 3:4) i kao PRILOG ovde u Dap 27:3. Julije je bio saosećajan čovek (što je donekle iznenađujuće za rimskog okupatorskog vojnika). Verovatno je čuo za Pavlov slučaj.

▣ **“svojih prijatelja”** Ovo se verovatno odnosi na tamošnje hrišćane. Julije je verovao Pavlu, ali je moguće da je rimski stražar išao sa njim.

▣ **“pobrinu za njegove potrebe”** Tekst ne navodi o kakvim potrebama se radi (emotivnim, fizičkim, finansijskim).

27:4 “u zavetrini Kipra” Ovo je zbunjujuć izraz zato što zvuči kao da ukazuje na “južno od Kipra“, a u suštini označava sever. Druga imena koja se spominju nalaze se na južnoj i zapadnoj obali današnje Turske.

27:6 “aleksandrijsku lađu koja je išla za Italiju” Ovo je bio veći brod (sa 276 ljudi i ogromnim količinama žita) koji je išao od Egipta do Rima. Danas znamo za ove velike brodove sa slika na zidovima Pompeja i iz Lukijanovih tekstova, oko 150. g.n.e. Mira je bila značajna luka za ove velike brodove koji su prenosili žito.

27:7 “Knidu” Ovo je bio slobodan primorski grad na jugozapadnoj obali rimske provincije Azije. Ovu luku je koristila većina brodova iz Rima (up. Tukidid (Thucydides), *Istorija Peloponeskog rata (Histories)* 8.35). Imala je dva pristaništa zato što je bila smeštena na poluostrvu.

▣ **“Salmone”** Ovo je bio grad na istočnom vrhu ostva Krit. Zbog lošeg vremena su pokušali da dospeju do zapada ploveći što bliže ostrvu.

27:8 “Dobra pristaništa” Ovo je zaliv u blizini južnog grada Laseje na Kritu. Ovo nije luka nego zaliv. Bilo bi teško tu provesti zimu.

SSP: DELA 27:9-12

⁹Mnogo vremena je bilo izgubljeno i plovidba je već postala pogibeljna jer je i Post bio prošao pa Pavle počeo da ih opominje. ¹⁰“Ljudi”, reče im, “vidim da će naše putovanje biti veoma tegobno i da će doneti veliku štetu ne samo teretu i lađi već i našim životima.” ¹¹Ali, kapetan je više verovao kormilaru i vlasniku lađe nego Pavlovim rečima. ¹²Pošto luka nije bila pogodna za zimovanje, većina odluči da se otplovi odande i da se, bude li moguće, stigne do Finiksa, kritske luke koja gleda na jugozapad i severozapad.

27:9 U određenom periodu godine (tokom zimskih meseci), plovidba na Mediteranu je bila opasna zbog brzog nadolaska oluja i nepovoljnog pravca vetra.

▣ **“Post”** Ovo se odnosi na Dan pomirenja (up. 3. Mojs 16). To je jedini dan posta koji se spominje u Mojsijevim tekstovima. To bi značilo da se putovanje odvijalo nekada između septembra i oktobra. Oktobar je bio granični period za plovidbu morem.

▣ **“Pavle počeo”** Ovo je IMPERFEKAT, koji se može odnositi na (1) radnju koja se ponavljala u prošlosti ili na (2) započinjanje radnje. Druga opcija je tačnija u ovom kontekstu.

27:10 Pavle daje snažno i specifično upozorenje. Međutim, u stvarnosti se ovo nije dogodilo. Da li je Pavle izneo svoje lično mišljenje (“vidim”) ili se Bog predomislio i odlučio da poštedi ljude na brodu (up. Dap 27:24)?

27:11

SSP	kormilaru i vlasniku lađe
NSP	kormilaru i vlasniku broda
DK	krmanoša i gospodara od lađe
DS	krmaru i gospodaru od lađe
EC	krmaru i sopstveniku lađe

Ovaj izraz se odnosi na dva čoveka.

1. na kormilara (*kubernētēs*) koji usmerava brod (up. Otk 18:17)
2. na kapetana (*nauklēros*, složenica reči “brod” [*naus*] i “naslediti” ili “kocka” [*klēros*]), iako je moguće da ova reč znači “vlasnik broda” (up. F. F. Brus (F. F. Bruce), *Dela Apostolska (The Book of Acts)*, str. 507, citat Remzija (Ramsay), *Sv. Pavle putnik i rimski građanin (St. Paul the Traveler and Roman Citizen)*, str. 324, koji citira *Grčke natpise (Inscriptiones Graecae)*, 14.918). U koine papirusima se ova reč koristi za kapetana. Nije jasna tačna razlika između ova dva termina (up. Luv (Louw) i Nida (Nida), *Grčko-engleski leksikon (Greek-English Lexicon)*, vol. 1, str. 548 i Harold K Multon (Harold K Moulton), *Revidiran grčki analitički leksikon (The Analytical Greek Lexicon Revised)* str. 275), ali verovatno je na brodu ove veličine (aleksandrijski žitni brod) bilo nekoliko nivoa vođa, pored običnih mornara.

27:12 “bude li moguće” Ovo je KONDICIONALNA REČENICA ČETVRTOG TIPa. Oni koji su odlučili da plove su znali da će biti opasno, ali su mislili da će se izvući.

▣ **“Finiksa”** Ovo je luka na južnoj obali Krita, zapadno od Dobrih pristaništa. U drevnim izvorima postoje neka neslaganja o njenoj tačnoj lokaciji (Strabon (Strabo), *Geografija (Geographia)*, 10.4.3 i Ptolomej (Ptolemaeus), *Egipatska geografija (Geographia)* 3.17.3). Još uvek su plovili uz obalu pored južne strane Krita.

▣ **“gleda na jugozapad i severozapad”** Izgleda da su u Finiksu bila dva grada, razdvojena delom kopna koji je izlazio na more. Jedna luka je bila povoljna za vetrove iz jednog pravca, a druga za vetrove iz drugog pravca. Deo godine je određivao koja luka je bolja.

SSP: DELA 27:13-20

13A kad je zaduvalo slab južni vetar, pomisliš da će ostvariti svoj naum pa digoš sidro i zaploviše duž obale Krita. **14**Ali, nedugo zatim sa ostrva zaduva olujni vetar zvani severoistočnjak, **15**zahvati lađu, koja nije mogla da mu se odupre, pa pustismo da nas nosi. **16**Dok smo plovili u zavetrini ostrvca koje se zove Klauda, s teškom mukom dohvatismo čamac. **17**Digoše ga na palubu pa užadima opasaše lađu. Plašeći se da se ne nasuču u Sirti, spustiše glavno sidro, i tako ih je dalje nosilo. **18**Pošto nas je oluja žestoko zahvatila, sutradan počеше da izbacuju tovar, **19**a trećeg dana svojim rukama izbacije brodsku opremu. **20**Pošto se ni sunce ni zvezde ne pokazase nekoliko dana, a oluja nije popuštala, nestade svake nade da ćemo se spasti.

27:14

SSP, NSP	olujni vetar
DK, DS	buran vetar
EC	burni vetar

Ova grčka reč je *tuphōn* (tajfun) + *ikos* (kao). Ovo je bio iznenađan, veoma snažan vetar. Verovatno su ga pojačavale kritske planine visoke preko 2000 metara.

SSP, NSP, DS, EC	severoistočnjak
DK	Evroklidon

Ovo je bilo posebno ime koje su mornari dali upravo ovoj vrsti vetra koji se javljao u to vreme. Sačinjeno je od (1) grčkog termina “istočni vetar” (*euros*) i (2) latinskog termina “severni vetar” (*aquilo*). To je bio snažan, iznenađan severoistočni vetar.

Zato što je ovo postao tehnički nautički termin (*eukakulōn*), naknadni prepisivači ga nisu shvatili i pokušavali su da ga na razne načine promene da bi imao smisla u tom kontekstu.

27:15 “koja nije mogla da mu se odupre” Drevni brodovi su imali naslikane oči sa obe strane pramca. Kasnije su na pramac stavljane ljudske ili životinjske figure (up. Dap 28:11). Čak i danas brodovima dajemo ženska imena. Doslovno značenje ovog izraza je “protiv” (*anti*) i “oko” (*ophthalmos*). Nisu mogli pramac broda usmeriti protiv vetra.

27:16 “Klauda” Ovo malo ostrvo je bilo oko osamdeset kilometara udaljeno od južne obale Krita. Sad su bili bespomoćni pred snažnim severoistočnim vetrom. Iskoristili su kratak zaklon od vetra da učine sve što je bilo moguće da bi pripremili brod za olujno more.

U grčkim rukopisima se pojavljuje nekoliko različitih varijanti imena ovog ostrva.

1. *Kauda*, rukopisi P⁷⁴, s², B
2. *Klauda*, rukopisi s^{*}, A
3. *Klaudēn*, rukopisi H, L, P i mnogi kasniji minuskulni rukopisi
4. *Gaudēn*, grčki tekst kojeg je koristio Jeronim (Jerome)
5. *Klaudion*, neki minuskulni rukopisi

UBS³ i UBS⁴ daju prvoj opciji oznaku “B” (skoro sigurno). Moguće je da su prve dve opcije grčki i latinski oblik istog imena.

▣ **“s teškom mukom dohvatismo čamac”** Ovo se odnosi na čamac kojeg brod vuče (up. Dap 27:30, 32). Ovaj prateći čamac stvara trenje koje otežava upravljanje većim brodom.

27:17 “užadima opasaše lađu” Ovo se odnosi na opasivanje broda posebnim užadima da se on ne bi raspao tokom oluje (up. Aristotel (Aristoteles), *Retorika (Ars Rhetorica)* 2.5.18).

▣ **“da se ne nasuču u Sirti”** Ovo su pokretni sprudovi uz obalu južne Afrike. Njihovi latinski nazivi su *Syrtis Major* i *Syrtis Minor* (up. Plinije (Plinius) *Istorija prirode (Naturalis Historia)* 5.4.27). Bili su grobnica za mnoge brodove. Da bi izbegli Sirtu, mornari su držali brod u blizini obale i lagano plovili ka jugu.

▣ **“glavno sidro”** (DS “podupirače”, EC “pomoćna sredstva”) Ključ za pravilno shvatanje konteksta je termin “spustiše”. Šta su oni spustili: (1) sidro ili (2) deo jedra? Svrha je bila da se uspori kretanje broda, kako bi se povećala kontrola nad njim.

Glavno sidro nije sidro koje se baca na dno, nego platno nalik padobranu koje koristi težinu vode u sebi da bi usporilo brod i sprečilo ga da krene ka jugu (up. starolatinski tekst i NASB, NRSV i NJB).

Nekoliko engleskih prevoda (od srpskih DK) glasi “spustiše jedra” (up. NKJV, TEV, NJB i Pešita na engleskom). Grčka reč doslovno znači “stvar” (up. Luv (Louw) i Nida (Nida), *Grčko-engleski leksikon (Greek-English Lexicon)*, vol. 2, str. 223) i mora se tumačiti u odnosu na kontekst. Nekoliko tekstova na papirusima koristi ovu reč za jedro (up. Multon (Moulton) i Miligan (Milligan), *Rečnik grčkog zaveta (The Vocabulary of the Greek Testament)*, str. 577). Ako je to tačno, oni su spustili deo jedara, ali ne sva. Morali su zadržati deo kontrole i putovati uz obalu što je sporije moguće.

27:18-19 Ovo govori o tome koliko je ovim iskusnim mornarima ova oluja delovala snažno i opasno (up. Dap 20).

27:18 “izbacuju tovar” Ovaj čin pokazuje da su se ovi mornari iskreno bojali za svoje živote.

27:19 “brodsku opremu” Ne zna se na šta se tačno ovo odnosi, moguće na glavno jedro i njegove delove. Termin je višeznačan. Isti ovaj termin se odnosi na sidro ili deo jedra u Dap 27:17.

27:20 “ni sunce ni zvezde ne pokazaše nekoliko dana” Izgleda da ovaj izraz govori da oni nisu znali gde se nalaze. Bojali su se obale severne Afrike, ali nisu mogli odrediti koliko su udaljeni od nje (up. Dap 27:29). Bez zvezda i sunca nisu mogli usmeravati brod niti odrediti svoj položaj.

▣ **“nestade svake nade da ćemo se spasti”** Ovo otvara priliku za Pavlovo ohrabrenje zasnovano na njegovoj prethodnoj viziji (up. Dap 27:21-26). Svi njihovi resursi su propali!

SSP: DELA 27:21-26

²¹A već dugo se nije ni jelo. Tada Pavle stade pred njih i reče: “Ljudi, trebalo je poslušati mene i ne isplovljivati sa Krita. Tada biste izbegli ovu nevolju i štetu. ²²Ali, i sad vam savetujem da se razvedrite jer nijedan od vas neće izgubiti svoj život, samo će lađa biti izgubljena. ²³Noćas, naime, stade pred mene anđeo Boga kome pripadam i kome služim, ²⁴i reče: ‘Ne boj se, Pavle. Ti treba da staneš pred cara. I, evo, Bog ti je poklonio sve ove koji s tobom plove.’ ²⁵Zato, razvedrite se, ljudi, jer verujem Bogu da će biti baš tako kako mi je rečeno. ²⁶Samo, treba da se nasučemo na jedno ostrvo.”

27:21 “već dugo se nije ni jelo” Postoje najmanje tri moguća značenja, u odnosu na Dap 27:33:

1. možda su zbog surove i duge oluje imali morską bolest
2. možda su se molili i postili iz religijskih razloga da bi bili spaseni (tj. paganski ritual, up. Dap 27:29)
3. možda su bili toliko zauzeti spasavanjem broda da nisu mislili o hrani

▣ **“trebalo je poslušati mene”** To je Pavlovo “Lepo sam vam rekao!” Pavlu je ovo dalo priliku da govori u ime Duha.

27:22 “samo će lađa biti izgubljena” Primitite upotrebu reči *dei* u Dap 27:26. Vidite belešku o *dei* kod Dap 1:16. U ovom poglavlju je upotrebljena tri puta (Dap 27:21,24,26).

27:23 “anđeo Boga” Nekoliko puta su se Isus ili anđeo pojavljivali pred Pavlom da bi ga ohrabрили (up. Dap 18:9-10; 22:17-19; 23:11; 27:23-24). Bog je imao evangelistički plan i svrhu za Pavlov život (up. Dap 27:26; 9:15) i oluja ih ne može zaustaviti.

27:24 “Ne boj se, Pavle” Ovo je IMPERATIV PREZENTA SREDNJI (odložni) sa NEGATIVNIM PARTICIPOM što obično označava zaustavljanje već započete radnje (up. Dap 23:11; Posl 3:5-6).

▣ **“Bog ti je poklonio sve ove koji s tobom plove”** Prvi GLAGOL je INDIKATIV PERFEKTA SREDNJI (odložni). Bog je imao plan i svrhu za Pavlovu službu (up. Dap 9:15; 19:21; 23:11). On mora (*dei*) svedočiti u Rimu pred državnim i vojnim vođama.

Pavlov život i vera uticali su na sudbine njegovih saputnika. Isto ovo proširenje milosti vidimo i u 5. Mojs 5:10; 7:9; 1. Kor 7:14. To ne poriče ličnu odgovornost, nego naglašava potencijalan uticaj porodice, prijatelja i saradnika koji veruju.

27:25 Pavlovo ohrabrenje iz Dap 27:22, INFINITIV PREZENTA “da se razvedrite”, ovde se ponavlja, “razvedrite se”, što je IMPERATIV PREZENTA AKTIVNI.

▣ **“jer verujem Bogu”** Pavlov susret sa živim Hristom ga je naveo da veruje Božijoj reči (“da će biti baš tako kako mi je rečeno”, PASIVNI INDIKATIV PERFEKTA). Vera je ruka koja prima Božije darove — ne samo spasenje, nego i promisao.

Robert Girdlestoun (Robert Girdlestone), *Sinonimi Starog zaveta (Synonyms of the Old Testament)* sadrži izvrsnu izjavu i Romenov (Romaine) citat iz *Život u veri (Life of Faith)*.

“Sada pristupamo NZ sa jasnim razlikovanjem između vere sa jedne strane i nade sa druge. Vera je kada verujemo Bogu na reč, dok su poverenje i strpljenje i, takođe, nada, pravi plodovi vere koji na različite načine manifestuju pouzdanje koje vernik oseća. Dobijam poruku od Stvoritelja mog postojanja; ona može biti pretnja, obećanje ili

zapovest. Ako na nju odgovorim “da i amin“, to je vera; i čin koji stvara **amunah** ili poverenje u Boga. Vera, po Pismu, izgleda da podrazumeva reč, poruku ili otkrivenje. Tako učeni Romen (Romaine) u svom delu *Život u veri* (*Life of Faith*) kaže:—“Vera označava verovanje u istinu Božije reči; povezana je sa nekom Njegovom izgovorenom rečju ili datim obećanjem i izražava uverenje da je to što čujemo istina ili će postati istina; prihvatamo to, oslanjamo se na to i ponašamo u skladu sa tim: to je vera, Njeni plodovi su različiti u zavisnosti od prirode primljene poruke i od okolnosti primaoca. Noje je izgradio barku, Avraam je ponudio svog sina, Mojsije je odbio da bude sin Faraonove ćerke, Izraelci su obilazili oko zidova Jerihona. Verujem Bogu da će biti baš tako kako mi je rečeno—ovo je slika procesa kojeg Biblija naziva verom.” (str. 104-105).

Za termin “vera” vidite POSEBNA TEMA: VERA, UVERENJE ILI POVERENJE (SPECIAL TOPIC: FAITH, BELIEVE, OR TRUST).

SSP: DELA 27:27-32

²⁷Četrnaeste noći otkako nas je nosilo po Adriji, mornari naslutiše da je kopno blizu ²⁸pa baciše visak i izmeriše dvadeset hvati dubine. Malo kasnije ponovo baciše visak i izmeriše petnaest hvati. ²⁹Plašeci se da ne naletimo na grebene, spustiše četiri sidra sa krme, jedva čekajući da svane. ³⁰Kad su, s namerom da pobegnu, mornari spustili čamac u more, pretvarajući se da žele da spuste neka sidra s pramca, ³¹Pavle reče kapetanu i vojnicima: “Ako ovi ljudi ne ostanu na brodu, vi se nećete spasti.” ³²Tada vojnici presekoše užad čamca i pustiše ga da padne.

27:27 “Četrnaeste noći” Ovo vreme se tačno uklapa u razdaljinu koju su prešli tako što ih je more nosilo (tj. sa sidrom). Prešli su oko 770 km, brzinom od oko 55 km po danu.

▣ **“Adriji”** Ovo se odnosi na centralno južni Mediteran (*Adria*). Ne odnosi se na današnje Jadransko more (*Adriatic*).

▣ **“naslutiše da je kopno blizu”** Moguće je da su čuli udaranje talasa o kopno ili videli određene vrste ptica ili riba.

27:28 “baciše visak” Ovaj izraz potiče od GLAGOLA koji označava spuštanje kanapa sa oznakama i tegom na kraju da bi se izmerila dubina vode.

▣ **“hvati”** Ovo je dužina raširenih ruku. Ovu meru su mornari koristili za dubinu vode.

27:29 Još uvek je bio mrak. Nisu znali tačno gde se nalaze. Želeli su da uspore ili zaustave približavanje broda zemlji dok nisu mogli da vide ka čemu se on kreće.

27:30 Ovi mornari nisu bili vernici. Bili su spremni da učine sve da bi se spasili.

27:31 Postojali su neki uslovi (KONDIKONALNA REČENICA TREĆEG TIP) u Pavlovoj drugoj viziji i Božijem obećanju.

▣ **“spasti”** Ovo je u starozavetnom smislu fizičkog spasenja (up. Jak 5:15). Poznavajući Pavla, sigurno su i ovi mornari, vojnici i drugi putnici već čuli evanđelje, što unosi i novozavetno značenje ovog termina, duhovno spasenje. Koliko je tragično da neko bude spasen od fizičke smrti da bi zatim umro večnom smrću!

SSP: DELA 27:33-38

³³Pred svanuće Pavle počeo sve da ih nagovara da nešto pojedju govoreći: “Danas je četrnaesti dan kako čekate u neizvesnosti, bez jela, ništa ne okusivši. ³⁴Sada vas molim da jedete jer je to za vaše spasenje. A ni dlaka s glave nijednom od vas neće faliti.” ³⁵I to rekavši, uze hleb i pred svima zahvali Bogu pa ga izlomi i počeo da jede. ³⁶Svi se razvedriše pa se i sami prihvatili jela. ³⁷A na lađi je bilo ukupno dve stotine sedamdeset šest ljudi. ³⁸Pošto su se najeli, počeli da rasterećuju lađu bacajući žito u more.

27:34 “ni dlaka s glave nijednom od vas neće faliti” Pavle koristi reči slične Isusovim rečima (up. Lk 12:7; 21:18). Ovo je hebrejski idiom za zaštitu (up. 1. Sam 14:45; 2. Sam 14:11; 1. Car 1:52).

27:35 Ovo se ne odnosi na Gospodnju večeru, ali pokazuje Pavlovu veru, čak i u sred krize. Pavlova vera je uticala na ostale (up. Dap 27:36).

27:37 “dve stotine sedamdeset šest ljudi” Ovo uključuje i posadu i putnike.

1. rukopis B (četvrti vek) navodi broj “76”
2. rukopisi 8 (četvrti vek) i C (peti vek) navode broj “276”
3. rukopis A (peti vek) navodi broj “275”
4. svi savremeni prevodi navode broj “276”

UBS⁴ ovoj opciji daje oznaku “B” (skoro sigurno).

27:38 Ovo je bio veliki brod iz Egipta koji je prenosio žito. Već su sav teret i opremu bacili u more (up. Dap 27:18).

SSP: DELA 26:39-44

³⁹Kad je svanulo, ne prepoznaše kopno, ali ugledaše jednu uvalu sa peščanom obalom pa odlučiše, bude li moguće, da na nju navezu lađu. ⁴⁰Odvezaše sidra i pustiše ih u more, a istovremeno olabaviše užad na krmama. Onda razapeše prednje jedro prema vetru i zaploviše ka obali, ⁴¹ali lađa nalete na greben i nasuka se. Pramac se zaglavi i ostade nepokretan, a krma se lomila pod silinom talasa. ⁴²Tada vojnici htedoše da pobiju zatvorenike da neki ne bi otplivao i pobegao. ⁴³Ali, kapetan je hteo da spase Pavla pa osujeti njihov naum. Naredi da oni koji znaju da plivaju prvi skoče u more i izađu na obalu, ⁴⁴a ostali na daskama ili olupinama lađe. Tako svi bezbedno stigoše na kopno.

27:39 Još uvek su imali kontrolu nad brodom u određenoj meri (up. Dap 27:40).

Ovde postoje razlike u grčkim rukopisima oko “na nju navezu lađu” (up. rukopisi $\aleph$, A, B²) i “bezbedno pristanu sa brodom” (up. rukopisi B* i C). Ove dve reči zvuče veoma slično (*exōsai* i *eksōsai*). Uglavnom je jedna osoba čitala drevne grčke rukopise, a mnogi ih zapisivali. Zbog toga je često dolazilo do zamene pojmova koji se slično izgovaraju.

27:41 Moguće je da su se mnogi brodovi nasukali na ove grebene uz obalu. U ovom slučaju je greben nastao na mestu spajanja okeanskih talasa i vode iz zaliva.

SSP, DK, DS, EC   **krmama**
NSP   **vesala za kormilarenje**

Ovo se odnosi na dvostruko kormilo, tipično za veće brodove. Jak 3:4 koristi isu ovu reč za “kormilo”.

▣ “**prednje jedro**” Ovo je redak termin, ali se sigurno odnosi na malo jedro na pramcu (up. Juvenal (Juvenal), *Satire* (*Satire*) 12.69).

27:42 “**Tada vojnici htedoše da pobiju zatvorenike**” Da su oni pobegli, ovi vojnici bi morali da podnesu njihovu kaznu!

27:43 Zbog Pavlovih reči, vere i dela, vođa rimske čete je počeo da mu veruje i da ga štiti.

PREDLOZI ZA RAZGOVOR

Ovo je vodič za proučavanje sa komentarima, što znači da ste vi odgovorni za svoje lično tumačenje Pisma. Činite to u svetlu objave koju imate. Vi, Pismo i Sveti Duh ste prioriteta u tumačenju. Ne smete to prepustiti komentatoru.

Ovi predlozi za razgovor vam mogu pomoći da razmislite o osnovnim temama ovog dela knjige. Njihova svrha je da vas podstaknu na razmišljanje i nemaju definitivne odgovore.

1. Lukin zapis o Pavlovoj plovidbi do Rima sadrži brojne nautičke termine. Na šta to ukazuje?
2. Zašto je stih Dap 27:20 teološki toliko značajan?

DELA 28

PODELA PARAGRAFA U SAVREMENIM ENGLLESKIM PREVODIMA

UBS ⁴	NKJV	NRSV	TEV	NJB
Pavle na ostrvu Malti	Pavlova služba na Malti	Pavle na Malti	Na Malti	Čekanje na Malti
28:1-10	28:1-10	28:1-6 28:7-10	28:1-6 28:7-10	28:1-6 28:7-10
Pavle stiže u Rim	Dolazak u Rim	Putovanje u Rim	Od Malte do Rima	Od Malte do Rima
28:11-15	28:11-16	28:11-15	28:11-15	28:11-14 28:15-16
28:16		28:16	U Rimu 28:16	
Pavle propoveda u Rimu	Pavlova služba u Rimu	Pavle i Jevreji iz Rima		Pavle ostvaruje kontakt sa Jevrejima iz Rima
28:17-22	28:17-31	28:17-22	28:17-20 28:21-22	28:17-20 28:21-22
28:23-29 (26-27)	(26-27)	28:23-29 (26-27)	28:23-27 (26-27) 28:28 28:29	28:23-27 (26-27) 28:28
28:30-31		Zaključak 28:30-31	28:30-31	Epilog 28:30-31

TREĆI KRUG ČITANJA (iz Vodiča za dobro čitanje Svetog pisma)

PRAĆENJE NAMERE IZVORNOG AUTORA NA NIVOU PARAGRAFA

Ovo je vodič za proučavanje sa komentarima, što znači da ste vi odgovorni za svoje lično tumačenje Pisma. Činite to u svetlu objave koju imate. Vi, Pismo i Sveti Duh ste prioriteta u tumačenju. Ne smete to prepustiti komentatoru. Pročitajte poglavlje bez prekidanja. Odredite teme. Uporedite vašu podjelu tema sa navedenih pet prevoda. Podjela na paragrafe nije nadahnutna, ali je ključna za praćenje namere izvornog autora, što je suština tumačenja. Svaki paragraf ima jednu i samo jednu temu.

1. Prvi paragraf
2. Drugi paragraf
3. Treći paragraf
4. Itd.

PROUČAVANJE REČI I IZRAZA

SSP: DELA 28:1-6

¹Kad smo se tako spasli, saznasmo da se ostrvo zove Malta. ²Domoroci nam iskazaše neobičnu ljubaznost. Naložiše vatru i sve nas primiše jer je počela kiša i bilo je hladno. ³Pavle sakupi naramak grana, a dok ga je stavljao na vatru, zbog vreline izade zmija i pripi mu se uz ruku. ⁴Kad su domoroci videli kako mu zmija visi sa ruke, rekoše jedan drugom: "Mora da je ovaj čovek ubica. Spasao se od mora, ali Pravda mu ne da da živi." ⁵Ali, Pavle otrese životinju u vatru i ništa mu nije bilo. ⁶A oni su očekivali da će da otekne ili da se odjednom sruši mrtav. Kad su, posle dugog čekanja, videli da mu se ništa neobično nije desilo, promeniše mišljenje pa počеше da govore da je bog.

28:1 "Kad smo se tako spasli" Ovo je termin *sōzō* (up. Dap 27:31) sa prefiksom *dia*. Često je upotrebljavan za nekoga ko je izbegao opasnost (up. Dap 23:24; 27:44; 28:1,4). Luka ga čak koristi za fizičko isceljenje u Lk 7:3. PARTICIP AORISTA PASIVNI pokazuje da Luka njihovo izbjavljenje pripisuje Bogu, koji ga je obezbedio (PASIVNI OBLIK) u skladu sa svojom rečju (up. Dap 27:21-26).

▣ **“Malta”** Finikijski mornari su ovo ostvo zvali i *Melita*, što je hanaanski termin sa značenjem “utočište”. Ovo je prvobitno bila finikijska kolonija. Smeštena je između Sicilije i Severne Afrike. Dugačka je samo 29 kilometara, a široka trinaest, ali je zbog svoje lokacije imala visoku primorsku trgovačku vrednost. Imala je nekoliko dobrih luka.

28:2 “Domoroci” Doslovan prevod je “varvari”. Ovo nije omalovažavajuć termin, samo se odnosi na nekoga ko ne govori grčki ili latinski.

SSP	neobičnu ljubaznost
NSP	posebnu ljubaznost
DK	ne malu ljubav
DS	ne običnu ljubav
EC	neobičnu blagonaklonost

Ovaj snažan izraz sadrži termin *philanthrōpos*, čiji doslovan prevod je “onaj koji voli ljude”, kao u Dap 27:3. Ovi domoroci su iskazali posebnu brigu i ljubaznost zato što su videli Pavlov čudesan susret sa zmijom na plaži. Ovo i druga čudesna dela (up. Dap 28:7-10), otvaraju vrata za evangelizaciju! Pavle uvek misli na širenje evanđelja (up. 1. Kor 9:19-23).

28:3 “Pavle sakupi naramak grana” Ovo zaista pokazuje Pavlovu poniznost. On je radio zajedno sa drugima. Nema elitizma od puta za Damask.

▣ **“izade zmija i pripri mu se uz ruku”** Osnovno značenje ovog pojma je “zakačiti”. Ovo može da znači da ga je zmija ugrizla ili da se omotala oko njegove ruke.

28:4 “zmija” (DS i EC: “životinju”, NASB: “kreatura”) Ovaj termin (“kreatura”), postao je medicinski termin za otrovne zmijske (up. Dap 10:12).

▣ **“Pravda mu ne da da živi”** “Pravda” ili “Sudbina” je ime jednog od njihovih bogova. Videli su ironiju u toj situaciji, kao u Amos 5:19. Šesti stih pokazuje da su ti domoroci sa ostrva bili sujevni politeisti.

28:6 Ostrvljani su imali lična iskustva sa zmijama na ostrvu. Njihova radikalna promena stava je slična reakcijama pagana na čuda u Dap 14:11-13.

▣ **“otekne”** Ovo je jedan od mnogih medicinskih pojmova kojeg Luka koristi (up. Dap 28:8). Upotrebljen je samo ovde u NZ.

SSP: DELA 28:7-10

⁷A u blizini se nalazilo imanje poglavara ostrva, koji se zvao Publije. On nas primi u svoj dom i tri dana nas je ljubavno gostio. ⁸A Publijev otac je ležao jer su ga mučile groznica i srdobolja. Pavle uđe kod njega, pomoli se pa položi na njega ruke i izleči ga. ⁹Posle toga počеше da dolaze i drugi bolesni sa ostrva, i behu izlečeni. ¹⁰Zbog toga nam ukazaše mnoge počasti, a kad smo odlazili, snabdeše nas onim što nam je bilo potrebno.

28:7 “poglavara” Ova reč označava neku vrstu zvaničnika, doslovan prevod je “prvi” (up. Dap 13:50; Lk 19:47, “među ljudima”; 16:12, “u gradu”). Pronađena je na dva natpisa na ovom ostrvu, od kojih je jedan na grčkom, a drugi na latinskom. Rim je ovom ostrvu dozvolio samoupravu, a kasnije i puno rimsko građanstvo.

28:8 “ležao jer su ga mučile groznica i srdobolja” Malta je bila poznata po groznici koja je poticala od mikroba u njihovom kozijem mleku.

▣ **“položi na njega ruke i izleči ga”** Vidite POSEBNA TEMA: POLAGANJE RUKU U BIBLIJI (SPECIAL TOPIC: LAYING ON OF HANDS IN THE BIBLE) kod Dap 6:6.

28:9 Oba ova GLAGOLA su u IMPERFEKTU, što ukazuje na radnju u prošlosti koja se ponavljala ili nastavljala (GLAGOLSKI OBLIK INDIKATIV). Oni su neprekidno dolazili. Bog ih je neprekidno isceljivao preko Pavla. Grčki GLAGOL koji je preveden kao “behu izlečeni” je *therapeuō*, koren reči “terapija”. On se može koristiti za “službu”, kao i za “isceljenje”. Samo određen kontekst može odrediti koje značenje je tačno.

SSP: DELA 28:11-15

¹¹A otplovili smo tri meseca kasnije na jednoj aleksandrijskoj ladi koja je prezimila na ostrvu, a zaštitni znak su joj bili Dioskuri. ¹²Stigosmo u Sirakusu i onde ostadosmo tri dana. ¹³Odande isplovismo i stigosmo u Regium. Sutradan zaduva južni vetar pa za dva dana stigosmo u Puteole. ¹⁴Onde nadosmo braću, koja nas

zamoliše da kod njih ostanemo sedam dana. Tako stigismo i u Rim. ¹⁵Tamošnja braća saznaše za naš dolazak pa nam izadoše u susret sve do Apijevoeg trga i Tri krčme. Kad ih je Pavle ugledao, zahvali Bogu i ohrabri se.

28:11 “aleksandrijskoj ladi” Ovo je verovatno bio još jedan veliki brod koji je prevezio žito i išao u Napuljski zaliv iz Egipta (up. Dap 27:6,38).

▣ **“koja je prezimila na ostrvu”** Sredozemno more je bilo previše burno da bi se njime moglo ploviti tokom zimskih meseci. Brodske linije su se ponovo otvarale krajem februara ili u martu.

▣ **“zaštitni znak su joj bili Dioskuri”** Ovo se odnosi na Zevsove blizance, Kastora i Polideuka. Oni su bili zaštitnici mornara u rimskom panteonu. Posejdon im je dao moć i vlast nad vetrom, talasima i olujama. Njihova konstelacija su blizanci. Izgleda da je njihova slika bila isklesana na pramcu, dva mala čoveka nalik patuljcima.

28:12 “Sirakusu” Ovo je bio glavni grad Sicilije, smešten na istočnoj obali. Ova luka je bila udaljena oko sto trideset kilometara severno od Malte.

28:13 “stigismo” (NASB i EC: “ploveći smo prošli pored, te stigismo”) Drevni unicitjalni rukopisi $\aleph$ (*Siniaticus*) i B (*Vaticanus*) koriste “dići sidro”, što je tehnički pomorski termin (karakteristično za Luku), ali drugi drevni rukopisi P⁷⁴, $\aleph^c$ i A koriste “proći pored”, kao u 16:8.

▣ **“Regium”** Ovo je grad na jugozapadnom vrhu Italije.

▣ **“Puteole”** Ovo je bio centar za prevoz žita u Rim iz Napuljskog zaliva. Prešli su oko dve stotine i devedeset kilometara za dva dana.

28:14 “Onde nadosmo braću” U Italiji su već postojale hrišćanske kongregacije (up. Dap 28:15) i Rimljani koji su ugostili Pavla.

28:15 “Apijevoeg trga” Ovo je bilo mesto na kojem se završavala plovidba od juga Italije, a započinjao veliki rimski put, Apijev put. Bio je udaljen sedamdeset kilometara od Rima.

▣ **“Tri krčme”** Ovo je bilo odmaralište udaljeno oko pedeset i tri kilometara od Rima.

▣ **“Pavle... ohrabri se”** Izgleda da se Pavle ponovo obeshrabrio. Čini se da je on bio sklon tome. Isus se nekoliko puta lično pojavljivao pred njim da bi ga ohrabrio.

SSP: DELA 28:16

¹⁶Kad smo ušli u Rim, Pavlu dopustiše da stanuje odvojeno, sa jednim vojnikom koji ga je čuvao.

28:16 “Kad smo ušli u Rim” Pavle nije očekivao da će na ovakav način stići u Rim. Međutim, na ovaj način je Bog omogućio Pavlu da govori pred rimskim državnim, vojnim i religijskim vođama.

▣ **“Pavlu dopustiše da stanuje odvojeno, sa jednim vojnikom koji ga je čuvao”** Pavle je stavljen pod kućni pritvor. Svedočenje zapovednika koji ga je doveo je bilo presudno za ovu odluku.

SSP: DELA 26:17-22

¹⁷Posle tri dana Pavle pozva judejske prvake, pa kad su se okupili, reče im: “Braćo, iako nisam učinio ništa protiv našeg naroda ni protiv običaja naših praotaca, u Jerusalimu me okovanog predadoše Rimljanima. ¹⁸Oni me ispitaše i htedoše da me oslobode jer nisam bio kriv ni za šta što zaslužuje smrt. ¹⁹Ali, Judeji se usprotiviše pa sam bio primoran da uložim priziv caru - ali ne da bih izneo neku optužbu protiv svog naroda. ²⁰To je razlog što sam vas zamolio da dodete da sa vama razgovaram jer sam zbog nade Izraelove okovan ovim lancem.” ²¹”Nismo o tebi primili nikakvo pismo iz Judeje”, rekoše mu oni, “i niko od braće koja stižu odande nije o tebi javio ili rekao nešto loše. ²²Ali, voleli bismo da od tebe čujemo šta misliš jer znamo da se protiv ove sekte svuda govori.”

28:17 “Pavle pozva judejske prvake” Ovo je bio Pavlov uobičajen pristup (up. Rim 1:16; 2:9). On objašnjava svoje trenutne okolnosti i otvara vrata za predstavljanje evanđelja.

28:18-19 Ovde ponovo možemo videti Lukinu apologetsku nameru! Hrišćanstvo nije pretnja rimskoj vlasti.

28:19 “Judeji se usprotiviše” Neobična je upotreba ove reči za jevrejske vođe u Rimu. Luka koristi *Ioudaios* (Jevreji/Judeji) sa dva značenja.

1. kao nacionalnost - Dap 2:5,11; 9:22; 10:22,28; 11:19; 13:56; 14:1; 16:1,3,20; 17:1; 17:10,17; 18:2,4,5,19; 19:10,17,34; 20:21; 21:21,39; 22:3,12; 24:5,9; 24:24,27; 25:8,9,24; 20:7; 28:17
2. za one koji su imali direktno znanje svedoka o poslednjoj nedelji Isusovog života - Dap 2:15; 10:39

Takođe, ova reč može imati i drugačije vrednovanje.

1. u negativnom smislu - Dap 9:23; 12:3,11; 13:45,50; 14:2,4,5,19; 17:5,13; 18:12,14,28; 19:13,14,33; 20:3,19; 21:11,27; 22:30; 23:12,20,27; 24:19; 25:2,7,10,15; 26:2,21; 28:19
2. u pozitivnom smislu - Dap 13:43; 14:1; 18:2,24; 21:20

Moguće je da je Dap 14:1-2 tekst u Delima koji najbolje pokazuje različite konotacije ovog termina.

28:20 “zbog nade Izraelove” Pavle se obraća ovim jevrejskim vođama na takav način da može da uspostavi odnos sa svojom publikom. On pokušava da pronađe dodirne tačke sa ovim jevrejskim vođama u “Izraelovoj nadi”. Za Pavla se to odnosilo na Isusa, za njih na onog čiji dolazak je obećan, Mesiju, ili možda na vaskrsenje!

28:21 Iznenadjuća je njihova neinformisanost o Pavlu s obzirom na Pavlovu službu tokom tri misionarska putovanja, kao i na događaje i glasine u Jerusalimu.

28:22 Očigledno je da su se vesti o Isusu širile i da su mnogi odgovarali na evanđelje. To nisu bile dobre vesti u jevrejskim krugovima! Međutim, ove jevrejske vođe su bile spremne da saslušaju Pavla.

▣ **“ove sekte”** Vidite POSEBNA TEMA: ISUS NAZAREĆANIN (SPECIAL TOPIC: JESUS THE NAZARENE) kod Dap 2:22.

SSP: DELA 26:23-29

²³Tako odrediše jedan dan pa još više njih dođe k njemu u stan. A on im je izlagao i svedočio o Božijem carstvu i od jutra do večeri ih iz Mojsijevog zakona i Proroka uveravao u sve što se odnosi na Isusa. ²⁴Njegove reči uveriše neke, ali drugi ne poverovaše. ²⁵Tako nesložni među sobom, počеше da se razilaze kad je Pavle rekao: “Kako je dobro Sveti Duh rekao kad je preko proroka Isaije govorio o vašim praocima: ²⁶Idi ovom narodu i reci: SLUŠACETE I SLUŠACETE, ALI NEĆETE RAZUMETI; GLEDAĆETE I GLEDAĆETE, ALI NEĆETE VIDETI. ²⁷JER, OTVRDNULO JE SRCE OVOG NARODA, UŠIMA JEDVA ČUJU I OČI SU ZATVORILI. INAČE BI OČIMA VIDELI, UŠIMA ČULI, SRCEM RAZUMELI I OBRATILI SE, I JA IH IZLEČIO.” ²⁸Treba, dakle, da znate da je ovo Božije spasenje poslano paganima - oni će čuti.” ²⁹(Kada je to rekao, Judeju odoše, žestoko se prepirući među sobom.)

28:23 “još više njih dođe... od jutra do večeri” Pavle je ceo dan objašnjavao hrišćansku veru ovim Jevrejima! Kakva veličanstvena prilika.

▣ **“Božijem carstvu”** Ovo je bila centralna tema Isusovih propovedi i učenja (parabola). Ono je sadašnja stvarnost u životima vernika i buduća stvarna Božija vlast nad celom palom zemljom (up. Mt 6:10). Ovo se sigurno ne odnosi samo na Izrael, nego je sastavni deo nade Izraela (up. Dap 28:20). Vidite posebnu temu kod Dap 1:3.

▣ **“Mojsijevog zakona i Proroka”** Ovo su dva od tri dela hebrejskog kanona (vidite posebnu temu kod Dap 13:15 i belešku kod Dap 24:14) i odnose se na ceo SZ (up. Mt 5:17; 7:12; 22:40; Lk 16:16; 24:44; Dap 13:15; 28:23). Pavlova metodologija (hristološka tipologija i prediktivna proroštva) bila je da poredi starozavetne tekstove sa Isusovim životom.

28:24 Ovo odražava misteriju evanđelja. Zašto neki veruju a drugi ne, misterija je Božije suverenosti i slobodne ljudske volje.

Na neki način je Pavlova služba jevrejskim vođama u Rimu sažet prikaz celokupne Pavlove službe. Prvo je podelio evanđelje sa Jevrejima. Objasnio je da je Isus ispunjenje SZ. Neki su poverovali, ali većina nije. I to je predskazano u SZ (up. Is 6:9-10).

28:25-27 “Kako je dobro Sveti Duh rekao kad je preko proroka Isaije govorio” Ovo pokazuje Pavlovo viđenje misterije izraelske nevere!

Citat u stihovima 26-27 je iz Is 6:9-10. Isus je često koristio ovaj stih za ljudsku neveru (up. Mt 13:14-15; Mk 4:12; Lk 8:10; Jn 12:39-40). Pavle je pre ovog vremena pisao Rim 9-11 (zašto je Izrael odbacio svog Mesiju?). Ni Izrael iz SZ nije mogao/hteo da potpuno veruje. Postojao je verujući ostatak, ali većina nije verovala.

POSEBNA TEMA: OSTATAK, TRI ZNAČENJA (SPECIAL TOPIC: THE REMNANT, THREE SENSES)

28:28 “ovo Božije spasenje poslano paganima” Moguće je da je ovo aluzija na Ps 67, posebno Dap 28:2. Ovaj univerzalni aspekt hrišćanstva je ono što je pokrenulo pobunu u Jerusalimu i predstavljalo neprekidan problem mnogim

Jevrejima. Ovo je logično u odnosu na 1. Mojs 1:26,27; 3:15; 12:3. Najavljeno je u Isaiji, Miheju i Joni. Pavle ovo jasno objavljuje kao Božiji večni plan u Ef 2:11-3:13! Vidite posebnu temu kod Dap 1:8.

▣ **“oni će čuti”** Ovo je istina iz Rim 9-11. Jevreji su odbacili Mesiju zato što se on nije uklapao u njihova očekivanja i zato što je evanđelje otvorilo vrata vere svima.

U NZ, pitanje nije da li je neko Jevrej ili pagan, nego da li je vernik ili nevernik. Pitanje nije ko je tvoja majka, nego da li je tvoje srce otvoreno za Božiji Duh i Božijeg Sina?!

28:29 Ovaj stih je izostavljen u drevnim grčkim rukopisima P⁷⁴, ⳨, A, B i E. Ne pojavljuje se u grčkim rukopisima pre rukopisa P, koji je nastao u šestom veku. UBS⁴ njegovom isključivanju daje oznaku “A” (sigurno).

SSP: DELA 28:30-31

³⁰Pavle je dve pune godine ostao u svom unajmljenom stanu. Onde je primao sve koji su mu dolazili ³¹i smelo i nesmetano propovedao Božije carstvo i učio ih o Gospodu Isusu Hristu.

28:30 “dve pune godine” Moguće je da je ovo bio

1. uobičajen period vremena pre izlaska pred Cezara
2. vreme koje je bilo potrebno da bi se nabavili novi dokumenti od Festa
3. obavezan period čekanja za svedoke iz Azije ili iz Jerusalima
4. ili da se približilo vreme zastarevanja slučaja

Tokom ovog vremena je Pavle pisao svoja pisma iz zatvora (Kološanima, Efescima, Filimonu i Filipljanima).

▣ **“u svom unajmljenom stanu”** Pavle je imao neki izvor sredstava.

1. radio je sa šatorima ili sa kožom
2. pomagale su mu crkve (Solun i Filip)
3. imao je neko nasledstvo

▣ **“primao”** Luka često koristi ovaj termin da označi “srdačan doček” (up. Dap 18:27; 28:30 i *paradechōmai* u Dap 15:4). Upotrebljen je za ljude koji dočekuju Isusa u Lk 8:40 i 9:11. Upotrebljen je i za primanje evanđelja kojeg je propovedao Petar, u Dap 2:41.

▣ **“sve koji su mu dolazili”** U ovome je bio problem. Pavlovo evanđelje je bilo za sve. To je bila “dobra vest” za sve ljude, ne samo za Jevreje!

28:31 “propovedao... i učio ih” Rana, post-apostolska crkva je pravila razliku između ova dva načina prezentovanja istine. Skup propovedi iz Dela (Petra, Stefana, Pavla) naziva se *kerygma* (objava, up. Dap 20:25; 28:31; Rim 10:8; Gal 2:2; 1. Kor 9:27; 2. Tim 4:2), dok se Isusovo učenje, koje je protumačeno u Poslanicama, naziva *didache* (učenje, up. Dap 2:42; 5:28; 13:12; Rim 16:17; 1. Kor 14:20).

▣ **“Božije carstvo”** Ovo je bila tema Isusovih propovedi. Odnosi se na sadašnju vladavinu Boga u ljudskim životima, koja će jednog dana biti proširena na celu zemlju, kao što je sada na nebu. Ovo poglavlje takođe pokazuje da se to ne odnosi samo na Jevreje. Vidite posebnu temu kod Dap 1:3.

▣ **“Gospodu”** “Gospod” je prevod hebrejskog termina *adon*, sa značenjem “vlasnik, muž, gospodar ili gospod” (Vidite POSEBNA TEMA: BOŽANSKA IMENA (SPECIAL TOPIC: NAMES FOR DEITY) kod Dap 1:6.). Jevreji su počeli da se plaše izgovaranja svetog Gospodnjeg imena da ga ne bi uzalud koristili i prekršili jednu od Deset zapovesti. Kad su čitali pisma, menjali su reč *Adon* rečju Gospod. Zato se u engleskim prevodima ova reč navodi svim velikim slovima (engl. “LORD”) u SZ. Koristeći ovaj naziv (*kurios* na grčkom) za Isusa, NZ autori potvrđuju Njegovu božansku prirodu i ravnopravnost sa Ocem.

▣ **“Isusu”** “Isus” je ime koje je anđeo dao bebi u Vitlejemu (up. Mt 1:21). Sačinjeno je od dve hebrejske imenice: “Jahve”, savezno ime za Boga i “spasenje” (tj. *Hosea*). Isto je kao hebrejsko ime *Joshua*.

Kada se koristi samo, ovo ime označava Isusa iz Nazareta, Marijinog sina (npr. Mt 1:16, 25; 2:1; 3:13,15,16).

▣ **“Hristu”** “Hrist” je grčka transliteracija hebrejske reči Mesija (tj. Pomazanik, vidite posebnu temu kod Dap 2:31). Potvrđuje da je Isus onaj za koga je Gospod u SZ obećao da će doći i započeti novo doba pravednosti.

SSP
NSP
DK
DS

smelo i nesmetano
sa svom slobodom govora i bez ikakvih smetnji
slobodno, i niko mu ne branjaše
slobodno i bez smetnje

Ovaj stih pokazuje da rimske vlasti nisu smatrale da je hrišćanstvo subverzivno ili opasno. Grčki tekst završava sa PRILOGOM “nesmetano” ili “nesputano”. Čini se da ovo naglašava stalnu prirodu zadatka objavljivanja i moći Duha. Mnogi su pretpostavili, na osnovu upotrebe reči “prva“ u Dap 1:1, koja ukazuje na to da ih postoji još, da je Luka planirao da napiše i treću knjigu. Neki čak misle da je moguće da tu treću knjigu čine Pastoralna pisma (1. Timoteju, 2. Timoteju i Titu).

Za grčki termin (*parrhēsia*), kojeg NASB prevodi “otvoreno“, vidite posebnu temu kod Dap 4:29.

PREDLOZI ZA RAZGOVOR

Ovo je vodič za proučavanje sa komentarima, što znači da ste vi odgovorni za svoje lično tumačenje Pisma. Činite to u svetlu objave koju imate. Vi, Pismo i Sveti Duh ste prioriteta u tumačenju. Ne smete to prepustiti komentatoru.

Ovi predlozi za razgovor vam mogu pomoći da razmislite o osnovnim temama ovog dela knjige. Njihova svrha je da vas podstaknu na razmišljanje i nemaju definitivne odgovore.

1. Zašto se Dela završavaju dok je Pavle još uvek u zatvoru? Zašto se završavaju tako naglo?
2. Zašto Luka posvećuje toliko vremena opisujući Pavlovo putovanje i ostanak u Rimu?
3. Zašto je Pavle uvek pokušavao da prvo svedoči Jevrejima?
4. Objasnite razliku između reči *Kerygma* i *Didache*.

SAŽETE DEFINICIJE POJMOVA GRAMATIKE BIBLIJSKOG GRČKOG JEZIKA

Koine grčki jezik, često nazivan i jelinistički grčki, bio je zajednički jezik mediteranskog sveta od vremena Aleksandra Velikog (336-323. g.n.e.). Korišten je oko osam vekova (300. g.p.n.e. - 500. g.n.e.). To nije bio samo pojednostavljeni klasični jezik, već po mnogo čemu novi oblik grčkog. Bio je drugi govorni jezik drevnog istoka i mediteranskog sveta.

Osim toga, novozavetni grčki je imao još neke posebnosti. Oni koji su se služili njime, osim Luke i pisca poslanice Jevrejima, najverovatnije su kao maternji govorili aramejski jezik. To je razlog zbog kojeg su njihova dela pod uticajem idioma i jezičkih oblika aramejskog. Takođe, pisci NZ su SZ citirali prema prevodu Septuaginte (LXX, grčki prevod SZ), na koine grčki. S druge strane, Septuagintu su takođe prevodili jevrejski intelektualci čiji maternji jezik nije bio grčki.

Sve ovo bi trebalo da nas trajno podseća da ne možemo gurati NZ u krute gramatičke strukture. On je po tome poseban, koliko god da ima zajedničkog sa (1) Septuagintom; (2) jevrejskim delima, poput onih Josifa Flavija; (3) papirusima pronađenim u Egiptu. Kako onda da pristupimo gramatičkoj analizi NZ?

Gramatički oblici koine grčkog i novozavetnog koine grčkog su fluidni. Naime, gramatika je u mnogo čemu pojednostavljena, te je kontekst najvažniji da bismo je razumeli. Reči imaju svoje značenje samo u širem kontekstu, pa se stoga gramatička struktura jedino može shvatiti u (1) svetlu posebnosti piščevog stila i (2) neposrednom kontekstu. Zato i ne možemo da postavimo konačne definicije gramatičkih oblika i struktura.

Koine grčki je bio prevashodno govorni jezik. Najčešći ključ njegovog tumačenja je u vrsti i obliku **glagola**. Naime, u većini ključnih rečenica glagol stoji na početku kao dominantna gramatička forma. Zato u analizi grčkih glagola moramo da pazimo na tri stvari: (1) osnovni naglasak **vremena, stanja, modaliteta** (morfologija); osnovno značenje glagola (leksika); (3) tok priče - kontekst (sintaksa).

I. VREME

A. Glagolsko vreme pokazuje da li je neka radnja završena ili nije, da li je svršena (**perfekt**) ili nesvršena (**imperpekt**).

1. Svršeni glagoli se usredsređuju na posledicu neke radnje. Nešto se dogodilo i - to je sve. Nemamo više podataka o događaju. Ne znamo ništa o početku, razvoju i vrhuncu događaja.
2. Nesvršeni glagoli se usredsređuju na tok određene radnje. Ponekad se opisuju kao glagoli linearnog delovanja, trajni, progresivni i sl.

B. Vremena se slažu po tome kako pisac vidi tok neke radnje.

1. desilo se - **aorist**
2. desilo se i posledice toga traju - **perfekt**
3. desilo se i posledice su trajale, ali ne sada - **pluskvamperfekt**
4. dešava se - **prezent**
5. dešavalo se - **imperpekt**
6. desiće se - **futur**

Hajde da na glagolu "spasiti" pogledamo kako i koliko poznavanje glagolskih vremena može da nam pomogne u tumačenju. Naime, ovaj glagol srećemo u svim ključnim vremenima koja naglašavaju da je naše spasenje i proces i kulminacija:

1. aorist, "smo spaseni" (Rim 8:24)
2. perfekt, "ste spaseni... ste spaseni" (Ef 2:5,8)
3. prezent, "se spasavamo... se i spasavate" (1. Kor 1:18; 15:2)
4. futur, "ćemo se spasti... bićeš spasen" (Rim 5:9,10; 10:9).

C. Kada se u tumačenju usredsredimo na glagolska vremena, shvatamo zašto pisac biblijskog teksta nešto piše. Rekli smo da je aorist vreme kojim se nešto najjednostavnije iskazuje. Aorist je bio uobičajen "nespecifičan", "neobeleženi" glagolski oblik. Koristio se na najrazličitije načine i njegovo značenje je moglo da se dokuči samo iz konteksta. Jednostavno, nešto se dogodilo. U tom smislu prošlo vreme izražava samo indikativ kao glagolski modalitet. Ali ako je upotrebljeno neko drugo vreme onda se nešto drugo naglašava. Šta to?

1. **Perfekt:** Vreme koje izražava dovršenu radnju sa velikim posledicama. U nekom smislu perfekt spaja aorist i prezent. Pisac se tada najčešće fokusira na posledice radnje ili na njenu dovršenost, puninu (Ef 2:5,8 - spaseni smo i još uvek smo spaseni, trajno).
2. **Pluskvamperfekt:** (davno svršeno vreme): Perfekt u osnovi, ali opisuje posledice radnje koje jenjavaju, prestaju (Jn 18:16 - "Petar ostade napolju").
3. **Prezent:** Nedovršena radnja koja se trenutno odvija. Glagol se fokusira na trenutak zbivanja, na neposredni događaj (1. Jn 3:6,9 - "Ko god živi u njemu, više ne greši... Ko god je rođen od Boga, ne čini greh").
4. **Imperfekt:** Odnos ovog glagolskog vremena prema prezentu odgovara odnosu perfekta prema pluskvamperfektu. Naime, imperfekt opisuje nedovršenu radnju koja se odigrava, ali koja sada prestaje; radnju koja je otpočeta u prošlosti (Mt 3:5 - "Tada izlažaše k njemu Jerusalimljani (Čarnić); "K njemu su dolazili..." SSP).
5. **Futur:** Glagolsko vreme koje radnju smešta u budućnost. Futur se usredsređuje na moguću aktivnost i daje utisak njene neizbežnosti (Mt 5:4-9 - "Blaženi su... oni će..." EC)

II. STANJE

- A. Glagolsko stanje opisuje odnos glagolskog vremena i subjekta radnje.
- B. **Aktiv** je uobičajeno, očekivano i nenaglašeno stanje koje jednostavno opisuje da subjekt nešto radi (radio je, radiće).
- C. **Pasiv** opisuje radnju koju je subjekt primio, prima na sebe od nekoga sa strane. Taj "neko" se u NZ grčkom izražava **predlozima** i padežima:
  1. Predlog *hupo* opisuje neposredno, direktno delovanje u genitivu (Mt 1:22; Dap 22:30).
  2. Predlog *dia* opisuje neposredno delovanje takođe u genitivu (Mt 1:22).
  3. Predlog *ev* opisuje posredno delovanje u instrumentalu.
  4. U nekim slučajevima spoljašnji činilac delovanja može da bude i neposredan i posredan, a iskazan je samo u instrumentalu.
- D. **Medij** (srednje glagolsko stanje, različito od aktiva i pasiva, karakteristično za grčki jezik) opisuje radnju koju čini sam subjekt. Naziva se i glagolskim stanjem od "izrazitog ličnog interesa" i naglašava subjekt ili čitavu rečenicu. U mnogim jezicima ne postoje ovi rečenički oblici, pa zato postoje mnoga značenja u grčkom. Uostalom, to se i vidi iz različitih prevoda. Primeri:
  1. **Povratni** (refleksiv): direktna radnja subjekta na sebi (Mt 27:5 - "...obesi se").
  2. **Intenzivni:** direktna radnja subjekta u svoju korist (2. Kor 11:14 - "jer se i sam Satana prerušava u anđela svetlosti").
  3. **Recipročni:** pokazuje odnos dva subjekta (Mt 26:4 - "dogovoriše se...").

III. MODALITET

- A. Koine grčki poznaje četiri glagolska modaliteta. Modalitet pokazuje odnos glagola prema stvarnosti, ili barem odnos glagola prema piščevoj zamisli. Dele se u dve grupe: **indikativ**, oblik koji iskazuje određenu stvarnost; i oblici koji iskazuju moguću stvarnost: **konjuktiv**, **imperativ**, **optativ**.
- B. **Indikativ** je najkorišćeniji glagolski modalitet koji iskazuje radnju koja se dešava ili se desila, u stvarnosti ili prema piščevoj zamisli. To je jedini grčki modalitet kojim se iskazuje određeno vreme, ali i taj aspekt u tumačenju nije u prvom planu.
- C. **Konjuktiv** najčešće govori o budućoj radnji koja se još nije zbila, ali najverovatnije hoće. Veoma je sličan futur indikativu, samo što konjuktiv ima određenu dozu neizvesnosti - "moglo bi", "trebalo bi" i sl.
- D. **Optativ** iskazuje moguću teoretsku želju. U tom smislu je korak ispred konjuktiva. Mogućnost optativa uvek ima određene uslove. Kao takav, ovaj glagolski modalitet je redak u NZ, a najčešći je u rečima apostola Pavla - "Bože sačuvaj" - upotrebljen petnaest puta (Rim 3:4, 6, 31; 6:2, 15; 7:7, 13; 9:14; 11:1, 11; 1. Kor 6:15; Gal 2:17; 3:21; 6:14). Srećemo ga još u Lk 1:38, 20:16, Dap 8:20, 1 Sol 3:11.

E. **Imperativ** glagolu daje zapovedni oblik, kao realnu mogućnost ili kao želju onoga koji zapoveda. Imperativ ukazuje na voljnu poslušnost jer je stvar izbora. Postoji i posebna upotreba imperativa u molitvi, kada se nešto traži u ime nekoga (3. lice). U NZ ovakav imperativ uvek prati prezent i aorist.

F. **Particip** je, prema nekim lingvistima, još jedan glagolski modalitet. Uobičajen je za NZ grčki i obično ga prepoznajemo po pridevu. Uvek stoji naspram glavnog glagola i kao takav se prevodi na različite načine. Zato je dobro da u proučavanju Svetog pisma koristimo što više prevoda.

G. **Aorist aktiv indikativ** je još jedan uobičajen način iskazivanja radnje u koine grčkom, bez posebnih obeležja s obzirom na vreme, način i modalitet.

- I. Za sve koji se ne snalaze najbolje u NZ grčkom predlažemo sledeće izvore dobrih podataka:
- Friberg (Friberg), *Analitički grčki Novi zavet (Analytical Greek New Testament)*, Grand Rapids: Baker, 1988.
  - Maršal (Marshall), *Interlinearni grčko-engleski prevod Novog zaveta (Interlinear Greek-English New Testament)*. Grand Rapids: Zondervan, 1976.
  - Mauns (Mounce), *Analitički leksikon grčkog Novog zaveta (The Analytical Lexicon to the Greek New Testament)*. Grand Rapids: Zondervan 1993.
  - Samers (Summers), *Osnove novozavetnog grčkog (Essentials of New Testament Greek)*. Nashville: Broadman, 1950.

Izvori na hrvatskom i srpskom jeziku:

- Nela Horak Viliijams (Horak Williams), *Grčki jezik Novog zavjeta: početnica* (Zagreb: KS, ³ 1999).
- Rudolf AMERL, *Grčko-hrvatski rječnik Novog zavjeta* (Zagreb: Hrvatsko ekumensko biblijsko društvo, 2000)
- Zdravka MARTINIĆ-JERČIĆ i Damir SALOPEK, *Grčki glagoli* (Zagreb: Školska knjiga, 2001)
- August MUSIĆ i Niko MARJANIĆ, *Gramatika grčkog jezika* (Zagreb: Školska knjiga, ¹⁶ 2004)
- Vlastimir H. ČORIĆ, *Osnovi novozavetnog grčkog jezika* (Beograd: Sveti arhijerejski sinod Srpske pravoslavne crkve, 1982)

II. IMENICE

A. I u koine grčkom imenice se određuju prema padežima koji ih stavljaju u određeni položaj prema glagolu i ostalim rečima u rečenici. Opet, posebnost biblijskog grčkog je u tome što padeži stoje u odnosu sa predlozima. Dakle, ako padeži pokazuju odnose reči i rečenici, predlozi jasno odvajaju te odnose.

- B. Koine grčki jezik ima osam padeža:
- Nominativ** (ko ili šta?) imenuje subjekt. Koristi se i kao predikatna imenica i pridev zajedno sa glagolom "biti", "postati".
  - Genitiv** (koga, čega?) opisuje subjekt, njegove osobine i kvalitete.
  - Ablativ** (ablativni genitiv) je u suštini genitiv, ali opisuje odvajanje s obzirom na vreme, mesto, izvor i stepen odvajanja.
  - Dativ** (kome, čemu?) opisuje lični interes, kako u pozitivnom tako i u negativnom smislu. I to najčešće kao indirektni objekt.
  - Lokativ** (gde, o kome, o čemu?), poseban oblik dativa koji opisuje poziciju, mesto u prostoru, vreme i logičke granice.
  - Instrumental** (s kim, čime?) je takođe oblik dativa i lokativa, opisuje sredstvo delovanja.
  - Akuzativ** (koga, šta?) opisuje završetak radnje i njena ograničenja. Najčešće se koristi kao direktan objekt.
  - Vokativ** (hej! oj!) oslovljava.

III. VEZNICI

A. Grčki je veoma precizan jezik upravo zahvaljujući veznicima. Oni povezuju članove, rečenice i paragrafe. Tipični su za grčki i njihovo odsustvo (asindenton) je uvek egzegetski značajno. Veznici najviše iskazuju pišćeve namere i često su ključni za značenje napisanog.

B. Sledi popis veznika i njihovo značenje (U ovome sam se najviše oslanjao na Priručnu gramatiku grčkog Novog zaveta (*A Manual Grammar of the Greek New Testament*), autora H. E. Dana (H. E. Dana) i Džulijus K. Manti (Julius K. Mantey).

1. vremenski veznici:

- a. *epei, epeidê, hopote, hôs, hote, hotan* - "kad"
- b. *heôs* - dok, iako, dokle
- c. *hotan, epan* - "svaki put kad"
- d. *heôs, ahri, mehri* - "dok"
- e. *priv* (infinitiv) - "pre"
- f. *hôs* - "kad, kao"

2. logični veznici:

a. svrha:

- (1) *hina, hopos, hos* - "zbog",
- (2) *hôte* - "da"
- (3) *pros, eis* - "da"

b. ishod (gramatički veoma slični veznicama svrhe):

- (1) *hôte* - "tako, prema tome"
- (2) *hiva* - "dakle"
- (3) *ara* - "znači"

c. kauzalni:

- (1) *gar* - "za", "zbog"
- (2) *dioti, hoti* - "zbog"
- (3) *epei, epeidê, hôs* - "pošto", "otkad"
- (4) *dia* - "zbog"

d. deduktivni:

- (1) *ara, poinun, hôste* - "stoga", "dakle"
- (2) *dia* - "za račun", "zbog"
- (3) *oun* - "zato", "dakle", "shodno tome"
- (4) *toinoun* - "prema tome"

e. suprotan:

- (1) *alla* - "ali", "osim"
- (2) *de* - "ali", "ma kako"
- (3) *kai* - "ali"
- (4) *mentoi, oun* - "međutim"
- (5) *plên* - "kakogod" (najčešći veznik kod Luke)
- (6) *oun* - "ipak"

f. uporedni:

- (1) *hôs, katos* - uvodna klauzula
- (2) *kata* - uvek u spoju sa *kato, katoi, katosper, kataper*
- (3) *hosos* (u poslanici Jevrejima)
- (4) *ê* - "to"

g. serijski:

- (1) *de* - "i", "sad"
- (2) *kai* - "i"
- (3) *tei* - "i"
- (4) *hina, oun* - "to"
- (5) *oun* - "tada" (čest veznik kod Jovana)

3. emfatički:

- a. *alla* - "sigurno", "zapravo"
- b. *ara* - "zaista", "zbilja"
- c. *gar* - "u stvari"
- d. *de* - "uistinu"
- e. *ean* - "čak", "baš"
- f. *kai* - "stvarno"
- g. *mentoi* - "očigledno"
- h. *oun* - "u svakom slučaju"

IV. USLOVNE (KONDITIONALNE) REČENICE

A. **Uslovna rečenica** sadrži u sebi jednu ili više uslovnih klauzula. Ovaj gramatički oblik doprinosi boljem tumačenju jer objašnjava zašto se dešava radnja (glagol). U grčkom postoje četiri tipa uslovne rečenice koji se kreću od pretpostavke šta je piševa namera, šta je ostvarivo od onoga što piše, do toga što je tek njegova želja.

B. Uslovna rečenica prve klase - i pored "ako" - iskazuje radnju ili stanje koje se podrazumeva kao stvarnost sa stanovišta pisca, stanje koje odgovara ciljevima njegovog pisanja. U nekim kontekstima "ako" može da se prevede i kao "jer", "pošto" (Mt 4:3; Rim 8:31). Opet, to ne znači da sve rečenice ovog tipa odgovaraju stvarnosti. Biblijski pisci na ovaj način ponekad ističu poentu, naglašavaju argument ili ukazuju na neku zabludu (Mt 12:27).

C. Uslovna rečenica druge klase se naziva i rečenica "uprkos činjenicama". Naime, njome se izriče nešto neistinito da bi se nešto drugo istaklo. Primeri:

1. "Farisej koji je pozvao Isusa gledao je ovo i mislio u sebi: - Da je ovaj čovek stvarno prorok, on bi znao ko je i kakva je ova žena koja ga dodiruje, znao bi da je pokvarena." (Lk 7:39 Birviš)
2. "Kad biste zaista verovali Mojsiju, verovali biste i meni, jer on je o meni pisao." (Jn 5:46 Birviš)
3. "Da ja možda ne uveravam ljude ili Boga da sam u pravu? Ili se možda trudim da ugodim ljudima? Kada bih ugađao ljudima, ne bih bio Hristov sluga." (Gal 1:10 Živković)

D. Uslovna rečenica treće klase izražava moguću buduću radnju. U njoj uvek provejava neizveznost, mogućnost. Tu je "ako" u svom punom značenju. Primeri: 1. Jn : 1:6-10; 2:4,6,9,15,20,21,24,29; 3:21; 4:20; 5:14,16.

E. Uslovna rečenica četvrte klase izražava radnju koja je najdalje od stvarnosti i kao takva je retka u NZ. Zapravo, skoro da i ne postoji primer koji zadovoljava ovaj gramatički oblik. 1 Pet 3:14 je njen delimičan oblik u svom prvom delu, dok je Dap 8:21 takođe njen delimičan oblik u drugom, zaključnom delu.

V. ZABRANE

A. Prezent imperativ sa prefiksom *me* često, mada ne i uvek, poziva na prestanak radnje koja je već otpočela i koja traje. Primeri:

- "Ne zgrčite sebi blaga na zemlji..." (Mt 6:19 Birviš)
- "Ne brinite za svoj život..." (Mt 6:25 Birviš)
- "Ne predajte svoje udove da služe kao oruđe nepravde" (Rim 6:13 Živković)
- "I ne žalostite Božijeg Svetog Duha" (Ef 4:30 Živković)
- "Ne opijajte se vinom" (Ef 5:18)

B. Aorist konjunktiv sa prefiksom *me* naglašava: I ne počinjite to i to! Primeri:

- "Nemojte misliti da sam došao da ukinem..." (Mt 5:17 Birviš)
- "Ne brinite se..." (Mt 6:31 Birviš)
- "Ne stidi se da svedočiš..." (2. Tim 1:8 Živković)

C. Dvostruka negacija u konjunktivu je veoma emfatična - "Nikada, baš nikada", "ni pod koju cenu". Primeri:

- "Zaista, zaista vam kažem: ko pazi na moju reč neće umreti doveka." (Jn 8:51 Birviš)
- "...neću jesti meso doveka ..." (Rim 8:13 Živković)

VI. ČLANOVI

A. Grčki koine jezik ima određeni član (poput "the" u engleskom jeziku). Kao što sam naziv kaže, on pokazuje, skreće pažnju na neku reč, ime ili izraz. Pisci NZ ga različito koriste. Takođe, određeni član se koristi kao:

1. Kontrast, tj. kao pokazna zamenica.
2. Znak za prethodno spomenuti subjekt.
3. Znak za prepoznavanje subjekta u rečenici sa vezivnim glagolom

Primer:

- "Bog je Duh" (Jn 4:24 Birviš)
- "Bog je svetlost" (1. Jn 1:5 Živković)
- "Bog je ljubav" (1. Jn 4:8,16)

B. Grčki jezik ne poznaje kategoriju neodređenog člana (poput "a", "an" u engleskom jeziku). Tako da odsustvo određenog člana znači:

1. Usredsređivanje na nečije osobine ili kvalitet.
2. Usredsređivanje na kategoriju nečega.

C. Pisci NZ na najrazličitije načine koriste određeni član u svojim delima.

VII. NAČIN NAGLAŠAVANJA U NZ GRČKOM JEZIKU

A. pisci NZ na različite načine koriste naglaske u svojim tekstovima. Luka je u tome najdosledniji, baš kao i pisac poslanice Jevrejima.

B. Već smo rekli da je aorist aktiv indikativ uobičajeni glagolski oblik kojim se ništa posebno ne ističe. Ali zato svako drugo vreme, stanje i modalitet nešto naglašavaju. Ovo svakako ne znači da se aorist aktiv indikativ ne koristi i da bi se istaklo nešto značajno (Rim 6:10 dva puta).

C. Redosled reči u koine grčkom jeziku:

1. Koine grčki je veoma inflektivan jezik koji ne zavisi od redosleda reči u rečenici. pisci su mogli da slažu reči drugačije od očekivanog, kako bi istaknuli:
  - a. nešto što su želeli da naglase čitaocima
  - b. nešto što je iznenađujuće za čitaoce
  - c. nešto što duboko osećaju u sebi
2. Pitanje uobičajenog redosleda reči u rečenici je još uvek nedorečeno kada je u pitanju NZ grčki. Ipak, evo nekih odrednica:
  - a. za povezivanje glagola:
    - (1) glagol
    - (2) subjekt
    - (3) dodatak
  - b. za prenosne glagole:
    - (1) glagol
    - (2) subjekt
    - (3) objekt
    - (4) indirektni objekt
    - (5) dolazni glagol
  - c. za imenične fraze:
    - (1) imenica
    - (2) modifikator (reč koja određuje drugu)
    - (3) predložna fraza
3. U tom smislu redosled reči u rečenici može da bude od neizrecivog značaja za tumačenje. Primeri:
  - a. "...pružiše desnice Varnavi i meni u znak zajedništva" (Gal 2:9). Fraza "desnice... zajedništva" je podeljena i stoji na početku rečenice kao naglasak.
  - b. "sa Hristom" (Gal 2:19) stoji na početku rečenice jer je njegova smrt ključna istina.
  - c. "...mnogo puta i na mnogo načina" (Jev 1:1) stoji na početku rečenice. Bog je tako objavljivao sebe, i to nije činjenica otkrivenja već iskazani kontrast.

D. Uobičajeno je da se naglasci donekle iskazuju na sledeće načine:

1. Ponavljanje zamenice koja je već sadržana u glagolskom promenljivom obliku. Primer: "Ja... sa vama... u sve dane" (Mt 28:20).
2. Odsustvo očekivanog veznika ili drugih vezivnih reči, fraza i sl. koje skreću pažnju. Primer:
  - a. Blaženstva, Mt 5:3, lista vrlina
  - b. Rim 9:1, novi odeljak
  - c. 2. Kor 12:20, lista greha
  - d. Jn 14:1, nova tema
3. Ponavljanje reči ili izraza u datom kontekstu. Primer: "da hvalimo slavu njegove blagodati" (Ef 1:6,12,14). Ovom frazom se ističe delovanje svake božanske osobe svete Trojice.
4. Igra rečima, idiomima po zvučnosti:
  - a. Eufemizam (reč kojom se zamenjuje neki tabu), kao "spavati" za smrt (Jn 11:11-14), ili "noge" za muške genitalije (Ruta 3:7-8; 1. Sam 24:3).
  - b. Perifraze (opisni govor). Primer: Božije ime se zamenjuje izrazima "Carstvo nebesko" (Mt 3:21) ili "glas sa neba" (Mt 3:17).
  - c. GOVORNE FIGURE:
    - (1) nemoguća preterivanja (Mt 3:9; 5:29-30; 19:24)
    - (2) preblag govor (Mt 3:5; Dap 2:36)
    - (3) poosobljavanje (1. Kor 15:55)
    - (4) ironija (Gal 5:12)
    - (5) poetski odeljci (Fil 2:6-11)
    - (6) igra reči po zvučnosti:
      - (a) crkva
        - (i) crkva (Ef 3:21)

- (ii) poziv (Ef 4:1,4)
- (iii) pozvani (4:1,4)

(b) sloboda

- (i) slobodna žena (Gal 4:31)
- (ii) sloboda (Gal 5:1)
- (iii) slobodan (Gal 5:1)

d. Idiomi - način izražavanja poseban za određenu kulturu:

- (1) slikovita upotreba imenice "hrana" (Jn 4:31-34)
- (2) slikovita upotreba imenice "hram" (Jn 2:19; Mt 26:61)
- (3) jevrejski idiom osećanja "mržnja" (Post 29:31; 5. Mojs 21:15; Lk 14:36; Jn 12:25; Rim 9:13)
- (4) "sav" u poređenju sa "mnogi". Uporedite Isa 53:6 sa 53:11-12 Ovi pojmovi su sinonimi, kako to vidimo u Rim 5:18-19.
- (5) Upotreba pune fraze umesto jedne reči. Primer: "Gospod Isus Hrist".
- (6) Posebna upotreba reči *autos*:
  - a. Kada je sa članom (kao pridev), prevodi se "isto".
  - b. Kada je bez člana (kao predikat) prevodi se kao refleksivna zamenica "sebi", "sebe".

E. Oni koji ne čitaju NZ na izvornom jeziku mogu na nekoliko načina da prepoznaju naglaske:

- 1. Koristite analitičke leksikone i uporedne tekstove (grčko-srpski).
- 2. Upoređujte različite prevode NZ, posebno one za koje znate da pripadaju različitim pristupima veštini prevođenja. Primer: uporedi doslovne sa dinamičnim prevodima.
- 3. Koristite prigodnu teološku literaturu koja govori o naglascima.

Sva ova priča oko gramatike, a posebno proučavanje NZ kroz njen vizir, deluje vrlo zamorno, ali je neophodna za dobro i zdravo tumačenje. Sve ove sažete definicije, osvrti i primeri su navedeni da biste se ohrabрили i opremili kao osoba koja ne čita NZ na izvornom koine grčkom i da biste koristili sve rečeno. Nema sumnje da je ovaj osvrt na gramatiku krajnje pojednostavljen, ali je dobra polazna osnova za dublje i sadržajnije razumevanje sintakse NZ. Nipošto nemojte koristiti ovaj dodatak na krut, dogmatičan način. Štaviše, ove osnove vam pomažu da razumete komentare NZ i drugu teološku pomoćnu NZ literaturu.

Uvek moramo da proveravamo svoje stavove i tumačenja u svetlu podataka koje pronalazimo u biblijskim tekstovima. Gramatika je moćno sredstvo u tom smislu, ali ne i jedino. Tu su istorijski kontekst, savremena upotreba reči i uporedni odeljci.

STAROZAVETNI NARATIV

I. Uvodne izjave

- A. Odnos između SZ i drugih načina beleženja događaja
1. Ostala drevna bliskoistočna literatura je mitološka
  - a. politeistička (najčešće sa humanističkim bogovima koji odražavaju sile prirode i sa motivima njihovih međusobnih sukoba)
  - b. zasnovana na prirodnim ciklusima (bogovi koji umiru i rađaju se)
  2. Grčko-rimska literatura je bila više za zabavu i ohrabrivanje, nego za beleženje istorijskih događaja samih po sebi (Homer na mnogo načina koristi mesopotamijske motive)
- B. Možemo na osnovu tri termina iz nemačkog jezika pokazati razlike u vrstama ili definicijama istorije
1. “*Historie*”, beleženje događaja (same činjenice)
  2. “*Geschichte*”, tumačenje događaja u odnosu na njihov značaj za čovečanstvo
  3. “*Heilsgeschichte*”, podrazumeva samo Božiji plan otkupljenja i Njegovo delovanje unutar istorijskog procesa
- C. Starozavetni i novozavetni narativi su “*geschichte*”, što vodi ka shvatanju “*heilgeschichte*”; to su odabrani, teološki orijentisani, istorijski događaji
1. samo odabrani događaji
  2. teologija je značajnija od hronologije
  3. ovi događaji su podeljeni da bi se otkrila istina
- D. Narativi su najuobičajeniji žanr u SZ. Procenjeno je da je oko 40% SZ narativ. Stoga, Duh koristi ovaj žanr da bi preneo Božiju poruku i karakter palom čovečanstvu. To nije učinjeno propozicijski (kao NZ Poslanice), nego kroz implikacije, sažetke ili odabrane dijaloge/monologe. Moramo postaviti pitanje zašto je to zabeleženo? Šta ovaj tekst pokušava da naglasi? Koja je njegova teološka svrha?
Ovo ni na koji način ne umanjuje značaj istorije. Međutim, istorija je ovde sluškinja i kanal otkrivenja.

II. Biblijski narativi

- A. Bog je aktivan u svom svetu. Nadahnuti autori Biblije odabiru određene događaje da bi otkrili Boga. Bog je glavni lik u SZ.
- B. Svaki narativ ima više elemenata:
1. ko je Bog i šta On radi u svom svetu
  2. čovečanstvo se otkriva kroz ono što Bog radi sa pojedincima i narodima
  3. poseban primer za ovo je vojna pobeda Isusa Navina koja se povezuje sa sprovođenjem saveza (up. 1:7-8; 8:30-35)
- C. Često su narativni međusobno povezani u veću književni jedinicu koja otkriva jedinstvenu teološku istinu.

III. Principi tumačenja SZ narativa

- A. Najbolja analiza tumačenja SZ narativa koju sam ja video nalazi se u delu Gordona Fija (Gordon Fee) i Daglase Stjuarta (Douglas Stuart), *Kako izvući maksimum iz čitanja Pisma (How to Read the Bible For All Its Worth)*, str. 83-84
1. SZ narativ obično ne prenosi doktrinu direktno.
  2. SZ narativ obično ilustruje jednu ili više doktrina koje se kasnije propozicijski obrađuju na drugom mestu.
  3. Narativi beleže ono što se dogodilo—ne nužno i ono što je trebalo da se dogodi, niti ono što bi trebalo da se uvek dogodi. Stoga, nema svaki narativ određenu pojedinačnu poruku priče.
  4. Ono što ljudi rade u narativima nije uvek dobar primer za nas. Često je čak i suprotno.
  5. Većina ličnosti u SZ narativima je daleko od savršenstva, kao i njihova dela.
  6. Ne saznajemo uvek na kraju narativa da li je to što se dogodilo dobro ili loše. Očekuje se od nas da smo u stanju to da procenimo na osnovu onoga što nam je Bog direktno i nedvosmisleno rekao na drugim mestima u Pismu.
  7. Svi narativi su selektivni i nepotpuni. Nisu nam uvek dati svi relevantni detalji (up. Jn 21:25). Ono što jeste dato u narativu jeste sve ono za šta je nadahnuti autor smatrao da je važno da mi znamo.
  8. Narativi nisu pisani da bi odgovorili na sva naša teološka pitanja. Oni imaju određenu, specifičnu, ograničenu svrhu i tiču se određenih tema, dok druge ostavljaju da budu obrađene na nekom drugom mestu i na drugi način.
  9. Narativi mogu poučavati ili eksplicitno (jasno iznoseći nešto) ili implicitno (jasno implicirajući nešto ne iznoseći ga).
  10. Konačno, Bog je heroj svih biblijskih narativa.

B. Još jedna dobra analiza tumačenja narativa je u delu Voltera Kajzera (Walter Kaiser), *Ka egzegetskoj teologiji (Toward Exegetical Theology)*.

“Jedinstveni aspekt narativnih delova Pisma je taj da pisac obično prepušta rečima i delima ljudi iz njegovog narativa da prenesu osnovnu poruku njegove priče. Stoga, umesto da nam se obraća direktnim izjavama, kao što su izjave iz doktrinarnih ili poučnih delova Pisma, pisac teži da na neki način ostane u pozadini, makar po pitanju direktnog poučavanja ili evaluativnih izjava. Zbog toga je suštinski važno prepoznati širi kontekst u okviru kojeg se nalazi narativ i postaviti pitanje zašto je pisac odabrao određene događaje i predstavio ih upravo u tom redosledu. Dva najvažnija ključa do značenja biće uređenje epizoda i odabir detalja iz mase mogućih govora, osoba ili epizoda. Štaviše, božanska reakcija na te ljude i božanska procena tih ljudi i događaja često se mora odrediti na osnovu načina na koji autor dozvoljava jednoj osobi ili grupi ljudi da reaguje na vrhuncu odabranog niza događaja; to jest, ako on tada ne prekine narativ da bi dao svoju (u ovom slučaju Božiju) procenu onoga što se dogodilo.” (str. 205)

C. U narativima, istina se nalazi u ukupnoj književnoj celini, ne u detaljima. Pazite da ne tumačite tekst izvan konteksta (tzv. “proof-texting“) i da ne koristite SZ narative kao presedane za svoj život.

IV. Dva nivoa tumačenja

A. Gospodovo otkupljujuće i otkrivajuće delovanje za Avraamovo potomstvo

B. Gospodnja volja za život svakog vernika (u svakom dobu)

C. Prvo je umereno na “poznavanje Boga (spasenje); drugo na služenje Bogu (hrišćanski život u veri, up. Rim 15:4; 1. Kor 10:6,11)

REČNIK

A priori. Ovo je u suštini sinonim sa rečju "pretpostavka". Podrazumeva zaključivanje na osnovu ranije prihvaćenih definicija, principa ili stavova za koje se pretpostavlja da su istiniti. Ovo su stvari koje se prihvataju bez preispitivanja ili analize.

Adopcionizam. Ovo je jedno od ranih viđenja Isusovog odnosa sa Bogom. U suštini, adopcionizam tvrdi da je Isus bio normalno ljudsko biće u svakom smislu, a Bog ga je na poseban način usvojio (latinska reč za usvojenje je *adoptio*) u trenutku Njegovog krštenja (up. Mt 3:17; Mk 1:11) ili Njegovog vaskrsenja (up. Rom. 1:4). Isus je živeo toliko primernim životom da ga je Bog, u nekom trenutku (krštenja, vaskrsenja), usvojio kao svog "sina" (up. Rim 1:4; Fil 2:9). Ovo viđenje je prihvatala mala grupa u ranoj crkvi i u osmom veku. Umesto Boga koji postaje čovek (inkarnacija), ovde je to preokrenuto i sada čovek postaje Bog!

Teško je objasniti kako je moguće da zbog primerenog života Bog nagradi ili uzvisi Isusa, Božijeg Sina, božanstvo koje je postojalo pre svega. Ako je On već bio Bog, kako može biti nagrađen? Ako je imao božansku slavu od pre početka vremena, kako je mogao biti još više slavljn? Iako nam je teško da to shvatimo, Bog jeste na neki način uzvisio Isusa na poseban način zato što je On savršeno ispunio Očevu volju.

Ajzegeza. Ona je suprotnost egzegezi. Ako je egzegeza "iznošenje" namere originalnog autora, ovaj termin podrazumeva "unošenje" strane ideje ili mišljenja.

Alegorija. Ovo je vrsta tumačenja Biblije koja se prvobitno razvila unutar aleksandrijskog judaizma. Popularizovao ga je Filon Aleksandrijski. Njegova osnova je želja da Pismo bude relevantno za nečiju kulturu ili filozofski sistem, uz zanemarivanje istorijskog okruženja i/ili književnog konteksta u Bibliji. Traži skrivena ili duhovna značenja iza svakog teksta u Pismu. Moramo priznati da Isus koristi alegoriju da prenese istinu u Mateju 13, kao i Pavle u Galaćanima 4. Međutim, ovo je neka vrsta tipologije, nije u potpunosti alegorija.

Aleksandrijska škola. Ovaj metod tumačenja Biblije je razvijen u Aleksandriji, u Egiptu, u drugom veku nove ere. Zasnovan je na osnovnim principima tumačenja Filona, Platonovog sledbenika. Često se naziva i alegorijski metod. Do reformacije je bio najzastupljeniji metod u crkvama. Njegovi najpoznatiji zastupnici bili su Origen (Origen) i Augustin Augustin (Augustine). Vidite Moses Silva (Moises Silva), *Da li je crkva pogrešno shvatila Bibliju? (Has The Church Misread The Bible?)*, Academic, 1987.

Aleksandrijski rukopis. Ovaj grčki rukopis iz petog veka, iz egipatske Aleksandrije, sadrži Stari zavet, Apokrifne i veći deo Novog zaveta. To je jedan od najsačuvanijih grčkih Novih zaveta (osim delova Mateja, Jovana i Druge Poslanice Korinćanima). Kada se stihovi ovog rukopisa, koji nosi oznaku "A", podudaraju sa stihovima rukopisa sa oznakom "B" (*Vaticanus*), većina stručnjaka smatra da su ti stihovi u velikoj meri originalni.

Analitički leksikon. Ovo je vrsta alata za istraživanje koji nam omogućava da identifikujemo sve grčke oblike u Novom zavetu. To je kompilacija formi i osnovnih definicija, poređanih po grčkom alfabetu. Zajedno sa doslovnim prevodom, omogućava vernicima koji ne govore grčki da analiziraju novozavetne grčke gramatičke i sintaksne forme.

Analogija Pisma. Ovaj izraz se koristi da opiše shvatanje da je Bog nadahnuo sve u Bibliji, te je stoga sve u njoj komplementarno, a ne kontradiktorno.

Antiohijska škola. Ovaj metod tumačenja Biblije razvijen je u Antiohiji, u Siriji, u trećem veku, kao reakcija na alegorijski metod iz egipatske Aleksandrije. Ovaj metod je fokusiran na istorijsko značenje Biblije. Tumači Bibliju kao uobičajenu, ljudsku literaturu. Ova škola je postala deo kontroverze oko pitanja da li je Hrist imao dve prirode (nestorijanstvo) ili jednu prirodu (u potpunosti Bog i u potpunosti čovek). Rimokatolička crkva je ovu školu proglasila za jeres, te je preseljena u Persiju, ali je škola imala mali uticaj. Njeni osnovni hermeneutički principi kasnije su postali principi tumačenja klasičnih protestantskih reformatora (Lutera i Kalvina).

Antitetičan. Ovo je jedan od tri opisna termina koji se koriste da opišu odnose između stihova u hebrejskoj poeziji. Odnosi se na stihove koji imaju suprotna značenja (up. Posl 10:1, 15:1).

Antropomorfizam. Ovaj termin označava da nešto "ima karakteristike koje su povezane sa ljudskim bićima" i opisuju naš religijski jezik o Bogu. Potiče od grčke reči za čovečanstvo. To znači da mi govorimo o Bogu kao da je On čovek. Bog se opisuje u fizičkim, sociološkim i psihološkim terminima koji se inače odnose na ljudska bića (up. 1. Mojs 3:8; 1. Car 22:19-23). Ovo je naravno samo analogija. Međutim, mi ljudi ne posedujemo druge kategorije ili termine koje bismo mogli koristiti. Stoga je naše znanje o Bogu ograničeno, iako je tačno.

Apokaliptična literatura. Ovo je bio prvenstveno, možda čak i jedinstveno, jevrejski žanr. To je bio kriptičan način pisanja koji je korišten u vreme kada su Jevreji bili pod tuđom okupacijom i vlašću. Polazi od pretpostavke da lični Bog

otkupljenja kreira svetske događaje i upravlja njima, a ima posebno interesovanje i posebnu brigu za Izrael. Ova literatura obećava konačnu pobjedu koja će biti ostvarena posebnim Božijim trudom.

Ona je veoma simbolična i maštovita, sa brojnim kriptičnim terminima. Često izražava istinu kroz boje, brojeve, vizije, snove, anđeoske meditacije, tajne kodirane reči, te često pravi oštru podjelu između dobra i zla.

Neki primeri ovog žanra su (1) u SZ, Jezekilj (poglavljja 36-48), Danilo (poglavljja 7-12), Zaharija; i (2) u NZ, Matej 24; Marko 13; 2. Solunjanima 2 i Otkrivenje.

Apologeta (apologetika). Potiče od grčke reči za "pravnu odbranu". Ovo je posebna disciplina unutar teologije koja teži da pruži dokaze i racionalne argumente u korist hrišćanske vere.

Arijanizam. Arije je bio biskup u crkvi u egipatskoj Aleksandriji na kraju trećeg i početku četvrtog veka. Prihvatao je Isusovu preegzistenciju, ali ne i božansku prirodu (On nije isto što i Otac), moguće na osnovu Posl 8:22-31. Suprotstavio mu se aleksandrijski biskup koji je (318. g.n.e.) započeo kontroverzu koja je trajala godinama. Arijanizam je postao zvaničan stav Istočne crkve. Nikejski sabor je osudio Arija 325. g.n.e. i potvrdio ravnopravnost i božansku prirodu Sina.

Aristotel. On je bio jedan od filozofa drevne Grčke, Platonov učenik i učitelj Aleksandra Velikog. Čak i danas, njegov rad utiče na mnoge oblasti savremenih studija. To je zbog toga što je on naglašavao znanje koje se stiče posmatranjem i klasifikacijom. To je jedan od stubova na kojima se zasniva naučni metod.

Autografi. Originalni biblijski tekstovi nose ovo ime. Svi ti prvobitni, rukom pisani rukopisi su izgubljeni. Samo kopije kopija su sačuvane. Ovo je izvor brojnih tekstualnih razlika u hebrejskim i grčkim rukopisima i u drevnim verzijama.

Bezae. Ovo je grčki i latinski rukopis iz šestog veka nove ere. Nosi oznaku "D". Sadrži Evandjelja i Dela i neke opšte Poslanice. Za njega su karakteristični brojni dodaci prepisivača. On je osnova za *Primljeni tekst (Textus Receptus)*, osnovnu grčku tradiciju rukopisa na kojoj se zasniva *Biblija Kralja Džejmisa (King James Version)*.

Biblijski autoritet. Ovaj termin se koristi u veoma određenom smislu. Definiše se kao shvatanje onoga što je prvobitni autor rekao u svoje vreme i primenu te istine u naše vreme. Biblijski autoritet se obično definiše kao prihvatanje same Biblije kao jedinog autoritativnog vodiča. Međutim, u odnosu na savremena, netačna tumačenja, ograničio sam ovaj koncept na Bibliju u skladu sa tumačenjima po principima istorijsko-gramatičkog metoda.

Dedukcija. Ovo je racionalan, logički metod zaključivanja koji ide od opštih principa ka posebnoj primeni. Suprotan je u odnosu na induktivno zaključivanje, naučni metod koji se kreće od primećenih pojedinosti ka opštim zaključcima (teorijama).

Dijalektika. Ovo je metod rezonovanja u kojem se nešto što deluje kontradiktorno ili paradoksalno drži zajedno u tenziji, u potrazi za jedinstvenim odgovorom koji sadrži obe strane paradoksa. Mnoge biblijske doktrine sadrže dijalektičke parove: predodređenje-slobodna volja; osiguranost-istrajnost; vera-dela; odluka-učeništvo; hrišćanska slobodna-hrišćanska odgovornost.

Dijaspora. Ovo je tehnički grčki termin kojeg su koristili palestinski Jevreji da opišu druge Jevreje koji su živeli izvan geografskih granica Obećane zemlje.

Dinamički ekvivalent. Ovo je teorija o prevođenju Biblije. Prevod Biblije se može posmatrati kao kontinuum od doslovnosti, "reč za reč", gde jedna reč našeg jezika odgovara jednoj hebrejskoj ili grčkoj reči, do "parafraziranja", gde se samo misao prevodi, sa više ili manje pažnje prema originalnim rečima ili rečenici. Između te dve teorije je "dinamički ekvivalent", teorija koja pokušava da originalni tekst shvati ozbiljno, ali ga prevodi sa savremenim gramatičkim oblicima i idiomima. Zaista dobra analiza ovih različitih teorija o prevođenju nalazi se u knjizi *Kako izvući maksimum iz čitanja Pisma (How to Read the Bible For All Its Worth)*, autora Fi (Fee) i Stjuart (Stuart). str. 35 i u uvodu Roberta Bračera (Robert Bratcher) za savremeni engleski prevod Biblije TEV (*Today's English Version*).

Doslovno tumačenje. Ovo je još jedno ime za hermeneutički istorijski metod iz Antiohije, fokusiran na tekst. Iako prepoznaje prisustvo figurativnog jezika, veruje da se tumačenje uglavnom zasniva na normalnom i očiglednom značenju u ljudskom jeziku.

Egzegeza. Ovo je tehnički termin za praksu tumačenja određenog poglavljja. Ona znači "izneti" (iz teksta), što podrazumeva da je naš cilj da shvatimo nameru prvobitnog autora u odnosu na njegovo istorijsko okruženje, literarni kontekst, sintaksu i značenje reči u to vreme.

Eklektizam. Ovaj termin se koristi u odnosu na tekstualni kriticizam. Odnosi se na praksu odabira tekstova iz različitih grčkih rukopisa da bi se sastavio tekst za koji se pretpostavlja da je najbliži originalnim autografima. Ne prihvata stanovište da bilo koja grupa grčkih rukopisa sadrži originalan tekst.

Etimologija. Ovo je aspekt proučavanja reči koji pokušava da odredi originalno značenje te reči. Na osnovu tog prvobitnog značenja, lakše je odrediti značenje u specifičnoj upotrebi. U tumačenju, osnovni fokus nije etimologija nego savremeno značenje i upotreba reči.

Gnosticizam. O ovoj jeresi znamo na osnovu gnostičkih tekstova iz drugog veka. Međutim, njene ideje su začete u prvom veku (i ranije).

Osnovne poznate ideje Valentinovog i Kerintovog gnosticizma iz drugog veka su: (1) i materija i duh su večni (ontološki dualizam). Materija je zla, duh je dobar. Bog, koji je duh, ne može biti direktno uključen u oblikovanje zle materije; (2) između Boga i materije postoje emanacije (*eoni* ili anđeoski nivoi). Poslednji ili najniži je Gospod iz SZ, koji je stvorio univerzum (*kosmos*); (3) Isus je emanacija slična Gospodu, ali na višem nivou, bliža pravom Bogu. Neki ga stavljaju na najviši nivo, ali i dalje niži od Boga i ne kao Božije otelovljenje (up. Jn 1:14). Pošto je materija zla, Isus nije mogao imati ljudsko telo i božansku prirodu. On je bio duhovno biće (up. 1. Jn 1:1-3; 4:1-6); i (4) spasenje se stiče po veri u Isusa uz posebno znanje, kojeg imaju samo posebne osobe. Znanje (lozinke) je nužno da bi se prošlo kroz nebeske sfere. Jevrejski legalizam je takođe bio nužan da bi osoba došla do Boga.

Gnostički lažni učitelji su zagovarali dva suprotna etička sistema: (1) neki su verovali da stil života ni na koji način ne utiče na spasenje. Za njih su spasenje i duhovnost bili sadržani u tajnom znanju (lozinkama) preko anđeoskih sfera (*eona*); a (2) za druge je stil života bio suštinski važan za spasenje. Oni su naglašavali asketski stil života kao dokaz prave duhovnosti.

Hermeneutika. Ovo je tehnički termin za principe za egzegezu. To je istovremeno niz određenih pravila i veština/dar.

Biblijski, ili u svetosti, hermeneutika je obično podeljena na dve kategorije: opšti principi i posebni principi. Oni se tiču različitih tipova književnosti koji se nalaze u Bibliji. Svaki pojedinačni tip (žanr) ima svoja jedinstvena pravila, ali i deli neke zajedničke pretpostavke i procedure tumačenja sa ostalima.

Hristocentričan. Ovaj termin se koristi da opiše Isusovo centralno mesto. Koristim ga zajedno sa konceptom da je Isus Gospod celokupne Biblije. Stari zavet ukazuje na Njega, On je njegovo ispunjenje i cilj (up. Mt 5:17-48).

Idiom. Ova reč se koristi za izraze iz različitih kultura koji imaju posebno značenje, koje nije povezano sa uobičajenim značenjem pojedinačnih reči u tom izrazu. Neki savremeni primeri su: "to je strašno dobro" ili "umirem od smeha". Biblija takođe sadrži ovaj tip izraza.

Iluminacija. Ovo je ime za koncept Božijeg obraćanja čovečanstvu. Ceo koncept se najčešće izražava kroz tri termina: (1) otkrivenje - Bog deluje u ljudskoj istoriji; (2) nadahnuće - On daje tačno tumačenje svojih dela i njihovog značenja odabranim ljudima da ga zabeleže za celo čovečanstvo; i (3) iluminacija - On daje svog Duha da pomogne čovečanstvu da shvati Njegovo samootkrivanje.

Indukcija. Ovo je logički metod zaključivanja koji ide od posebnog ka opštem. To je empirijski metod savremene nauke. U suštini, ovo je Aristotelov pristup.

Inspiracija. Ovo je koncept po kojem se Bog obraća čovečanstvu usmeravajući biblijske autore da tačno i jasno zabeleže Njegovo otkrivenje. Ceo koncept se najčešće izražava kroz tri termina: (1) otkrivenje - Bog deluje u ljudskoj istoriji; (2) nadahnuće - On daje tačno tumačenje svojih dela i njihovog značenja odabranim ljudima da ga zabeleže za celo čovečanstvo; i (3) iluminacija - On daje svog Duha da pomogne čovečanstvu da shvati Njegovo samootkrivanje.

Interlinearni prevod. Ovo je vrsta istraživačkog sredstva koje omogućava onima koju ne poznaju biblijski jezik da analiziraju njegovo značenje i strukturu. Daje engleski prevod na nivou reč za reč odmah ispod originalnog biblijskog jezika. Ovo sredstvo zajedno sa "analitičkim leksikonom" daje osnovne oblike i definicije hebrejskog i grčkog.

Jahve. Ovo je savezno ime za Boga u Starom zavetu. Definisano je u 2. Mojs 3:14. To je **kauzativan** oblik hebrejskog termina "biti". Jevreji su se bojali da izgovore ovo ime, da ga ne bi koristili uzalud; te su umesto njega koristili hebrejski termin *Adonai*, "gospod". Tako se savezno ime prevodi na naš jezik.

Kanon. Ovaj termin se koristi da opiše tekstove za koje se veruje da su nadahnuti. Koristi se i za starozavetne i za novozavetne spise.

Književna celina. Ovo se odnosi na osnovne podele misli u biblijskoj knjizi. Ona može da sadrži nekoliko stihova, paragrafa ili poglavlja. To je samostalna jedinica sa svojom centralnom temom.

Književni žanr. Ovo se odnosi na različite forme koje ljudska komunikacija može da ima, kao što su poezija ili istorijski narativi. Svaki tip književnosti ima svoje posebne hermeneutičke procedure pored opštih principa za svu pisanu literaturu.

Komentar. Ovo je posebna vrsta istraživačke knjige. Daje opštu pozadinu pojedinačne biblijske knjige. Zatim pokušava da objasni značenje svakog dela te knjige. Neki komentari su fokusirani na primenu, dok se drugi bave tekstem na tehnički način. Ove knjige su korisne, ali ih treba koristiti tek nakon što ste sami proučili biblijsku knjigu. Tumačenje komentatora nikada ne treba prihvatati bespogovorno. Obično je korisno upoređivanje nekoliko komentara iz različitih teoloških perspektiva.

Konkordanca. Ovo je jedna vrsta istraživačkog sredstva za proučavanje Biblije. Navodi svaku upotrebu svake reči u Starom i Novom zavetu. To nam može pomoći na više načina: (1) da utvrdimo koja hebrejska ili grčka reč se nalazi iza određene reči u našem jeziku; (2) da poredimo poglavlja gde je upotrebljena ista hebrejska ili grčka reč; (3) da pokaže u kojim slučajevima su dve različite hebrejske ili grčke reči prevedene istom rečju iz našeg jezika; (4) da pokažu učestalost upotrebe određenih reči u određenim knjigama ili kod određenih autora; (5) da pronađemo određen biblijski tekst (up. Volter Klark (Walter Clark) *Kako koristiti pomoćna sredstva za proučavanje grčkog Novog zaveta (How to Use New Testament Greek Study Aids)*, str. 54-55).

Legalizam. Ovaj stav karakteriše preterano naglašavanje pravila ili rituala. On se uglavnom oslanja na ljudsko ispunjavanje pravila, što vidi kao put do Božijeg naklonosti. Umanjuje značaj odnosa, a uzdiže postignuća, iako su OBA značajni aspekti saveznog odnosa između svetog Boga i grešnog čovečanstva.

Mazoretski tekst. Ovo se odnosi na hebrejske zapise Starog zaveta iz devetog veka, koje su pravile generacije jevrejskih učenjaka i koji sadrže oznake za samoglasnike i druge tekstualne beleške. Ovo je osnovni tekst na kojem se zasniva prevod Starog zaveta. Hebrejski rukopisi poznati kao Svici sa Mrtvog mora su istorijski potvrdili ovaj tekst, posebno Knjigu proroka Isaije. Skraćenica za ove tekstove je "MT".

Metonimija. Ovo je govorna figura u kojoj se ime jedne stvari koristi da predstavi nešto što je povezano sa njom. Na primer: "pojeo je ceo tanjir" u stvari znači "pojeo je svu hranu koja se nalazila u tanjiru".

Mudrosna literatura. Ovo je književni žanr karakterističan za drevni Bliski istok (i savremeni svet). U suštini to je pokušaj da se novim generacijama daju uputstva za uspešan život kroz poeziju, poslovice ili eseje. Više se obraća pojedincu nego društvu u celini. Ne koristi istorijske aluzije nego se zasniva na životnim iskustvima i posmatranju. U Bibliji, od Knjige o Jovu do Pesme nad Pesmama, Gospodnje prisustvo i slavljenje Gospoda se podrazumevaju, ali ovaj religijski pogled na svet nije uvek eksplicitno naveden u svakom ljudskom iskustvu.

Kao žanr, mudrosna literatura navodi opšte istine. Međutim, ovaj žanr se ne može koristiti u svakoj posebnoj situaciji. Ovo su opšte izjave koje se ne mogu uvek primeniti na svaku pojedinačnu situaciju.

Ovi mudraci su se usudili da postavljaju teška životna pitanja. Oni su često dovodili u pitanje tradicionalne religijske stavove (Knjiga o Jovu i Knjiga Propovednikova). Oni predstavljaju ravnotežu i tenziju u odnosu na lake odgovore o životnim tragedijama.

Muratorijev fragmenat. Ovo je lista kanonskih knjiga Novog zaveta. Napisana je u Rimu pre 200. godine nove ere. Sadrži istih dvadeset i sedam knjiga kao i protestantski NZ. Ovo jasno pokazuje da su lokalne crkve u različitim delovima Rimskog carstva "praktično" odredile kanon pre velikog crkvenog sabora iz četvrtog veka.

Nestorijanstvo. Nestorije je bio patrijarh u Konstantinopolju u petom veku. Obrazovan je u sirijskoj Antiohiji i potvrđivao je da je Isus imao dve prirode, jednu potpuno ljudsku i jednu potpuno božansku. Ovaj stav se razlikovao od ortodoksnog aleksandrijskog stava o jednoj prirodi. Nestorije je bio fokusiran na to što se za Mariju kaže da je "Božija majka". Nestoriju se suprotstavljao Kiril Aleksandrijski, kao i ono što je učio u Antiohiji. Antiohija je bila sedište istorijsko-gramatičkog-tekstualnog pristupa tumačenju Biblije, dok je Aleksandrija bila sedište četvorostruke (alegorijske) škole tumačenja. Nestorije je na kraju skinut sa položaja i izgnan.

Niži kriticism. Vidite "tekstualni kriticism".

Opisni jezik. Ovo se koristi u odnosu na idiome iz starozavetnih tekstova. Govori o našem svetu koristeći pojmove koji pokazuju kako stvari izgledaju kroz naših pet čula. Ovi opisi nisu naučni, niti je to njihova svrha.

Otkrivenje. Ovo je ime koncepta po kojem se Bog obraća čovečanstvu. Ceo koncept se najčešće izražava kroz tri termina: (1) otkrivenje - Bog deluje u ljudskoj istoriji; (2) nadahnuće - On daje tačno tumačenje svojih dela i njihovog značenja odabranim ljudima da ga zabeleže za celo čovečanstvo; i (3) iluminacija - On daje svog Duha da pomogne čovečanstvu da shvati Njegovo samootkrivanje.

Papirus. Ovo je vrsta materijala za pisanje iz Egipta. Pravi se od rečne trske. Na ovom materijalu su pisani najstariji primerici grčkog Novog zaveta.

Paradoks. Ovo se odnosi na one istine koje izgledaju kao da su međusobno kontradiktorne, a ipak su obe istinite, ali u odnosu međusobne tenzije. One uokviruju istinu predstavljajući je sa suprotnih strana. Veliki deo biblijske istine je

predstavljen u paradoksalnim (ili dijalektičkim) parovima. Biblijske istine nisu izolovane zvezde, nego konstelacije sačinjene od zvezdanih obrazaca.

Parafraza. Ovo je teorija o prevođenju Biblije. Prevod Biblije se može posmatrati kao kontinuum od doslovnosti, "reč za reč", gde jedna reč našeg jezika odgovara jednoj hebrejskoj ili grčkoj reči, do "parafraziranja", gde se samo misao prevodi, sa više ili manje pažnje prema originalnim rečima ili rečenici. Između te dve teorije je "dinamički ekvivalent", teorija koja pokušava da originalni tekst shvati ozbiljno, ali ga prevodi sa savremenim gramatičkim oblicima i idiomima. Zaista dobra analiza ovih različitih teorija o prevođenju nalazi se u knjizi *Kako izvući maksimum iz čitanja Pisma (How to Read the Bible For All Its Worth)*, Fi (Fee) i Stjuart (Stuart). str. 35.

Paragraf. Ovo je osnovna književna jedinica tumačenja u prozi. Sadrži jednu centralnu misao i razvija je. Ako se zadržimo na toj osnovnoj jedinici, to će nam pomoći da ne pridajemo preveliku pažnju nebitnim stvarima i da ne propustimo nameru prvobitnog autora.

Paralelna poglavlja. Ona su deo koncepta da je sve u Bibliji dato od Boga, te je stoga ona sama po sebi svoj najbolji tumač i sama najbolje uravnotežuje svoje paradoksalne istine. Ovo je takođe korisno kada neko pokušava da protumači nejasno ili višeznačno poglavlje. Ona nam pomažu da nađemo najjasnije poglavlje o određenoj temi, kao i druge biblijske aspekte date teme.

Platon. On je bio jedan od filozofa antičke Grčke. Njegova filozofija je imala veliki uticaj na ranu crkvu preko učenjaka iz Aleksandrije i Egipta, a kasnije i preko Augustina (Augustine). On je verovao da je sve na zemlji iluzija i samo kopija duhovnog arhetipa. Teolozi su kasnije izjednačili Platonove "forme/ideje" sa duhovnom oblašću.

Presupozicija. Ovo se odnosi na naše unapred određeno shvatanje neke stvari. Često formiramo mišljenje ili stav o nečemu pre nego što to proverimo u samom Pismu. Sinonim za reč presupozicija je pretpostavka, *a priori* stav, unapred prihvaćena premisa ili shvatanje.

Primljeni tekst. Ovaj naziv je dat na osnovu uvoda u Elzevirevo (Elzevir) izdanje grčkog Novog zaveta 1633. g.n.e. U suštini, to je verzija grčkog NZ kreirana na osnovu nekoliko kasnih grčkih rukopisa i latinskih verzija Erazma (Erasmus (1510-1535)), Stefana (Stephanus (1546-1559)) i Elzevira (Elzevir (1624-1678)). U delu *Uvod u tekstualni kritičizam Novog zaveta (An Introduction to the Textual Criticism of the New Testament)*, str. 27, A. T. Robetson (A. T. Robertson) kaže: "vizantinski tekst je u suštini Primljeni tekst". Vizantijska grupa tekstova je najmanje pouzdana od tri grupe ranih grčkih rukopisa (zapadna, aleksandrijska i vizantijska grupa). Sadrži greške koje su vekovima akumulirane tokom ručnog prepisivanja tekstova. Međutim, A.T. Robertson (A.T. Robertson) takođe kaže: "Primljeni tekst nam je sačuvao u suštini tačan tekst." (str. 21). Ova grupa grčkih rukopisa (posebno Erazmovo (Erasmus) treće izdanje iz 1522.) sačinjava osnovu za Bibliju kralja Džejsma (*King James Version*) iz 1611. g.n.e.

Prirodno otkrivenje. Ovo je jedna kategorija Božijeg samo-otkrivenja čoveku. Uključuje prirodni poredak (Rim 1:19-20) i moralnu svest (Rim 2:14-15). O ovome se govori u Ps 19:1-6 i u Rim 1-2. Razlikuje se od posebnih otkrivenja, koja su Božija specifična samo-otkrivenja u Bibliji i prvenstveno u Isusu iz Nazareta. Ovu teološku kategoriju ponovo naglašava pokret hrišćanskih naučnika "stara Zemlja" (npr. u delima Hjuja Rosa (Hugh Ross)). Oni koriste ovu kategoriju da podrže stav da je sva istina Božija istina. Priroda je put do znanja o Bogu; ovo se razlikuje od posebnog otkrivenja (Biblije). Ovo daje savremenoj nauci slobodu da istražuje prirodni poredak. Po mom mišljenju, ovo je predivna nova prilika za svedočenje savremenom naučnom Zapadnom svetu.

Produhovljavanje. Ovaj termin je sinonim za alegorizovanje, u smislu da zanemaruje istorijski i književni kontekst poglavlja i tumači ga po drugim kriterijumima.

Prvobitni autor. Ovo se odnosi na prave autore/pisce Svetog pisma.

Rabinski judaizam. Ovaj period u životu jevrejskog naroda započet je u vreme vavilonskog izgnanstva (586-538. g.p.n.e.). Kada je zaustavljen uticaj sveštenika i Hrama, lokalne sinagoge su postale središte jevrejskog života. Ovi lokalni centri jevrejske kulture, zajedništva, slavljenja i proučavanja Biblije, postali su središte nacionalnog religijskog života. U Isusovo vreme je ova "religija učitelja Zakona" postala jednaka sa religijom sveštenika. Kada je Jerusalim osvojen, 70. g.n.e, religija učitelja Zakona, kojom su dominirali fariseji, usmeravala je jevrejski religijski život. Njena karakteristika je praktično, legalističko tumačenje Tore na osnovu usmene tradicije (Talmuda).

Rukopis. Ovaj termin se odnosi na različite kopije grčkog Novog zaveta. Obično se dele u grupe po (1) materijalu na kojem su zapisane (papirus, koža), ili (2) formi samog teksta (sve velikim slovima ili neka druga forma). Koriste se skraćenice "MS" (jedan rukopis, engl. *manuscript*) ili "MSS" (više rukopisa, engl. *manuscripts*).

Semantičko polje. Ovo se odnosi na sva značenja koja se pripisuju određenoj reči. U suštini, to su različite konotacije koje reč ima u različitim kontekstima.

Septuaginta. Ovo je ime koje je dato grčkom prevodu hebrejskog Starog zaveta. Tradicionalno se smatra da ju je za sedamdeset dana napisalo sedamdeset jevrejskih učenjaka za aleksandrijsku biblioteku u Egiptu. Verovatno vreme nastanka je 250. g.p.n.e. (u stvarnosti je verovatno bilo potrebno više od sto godina za njenu izradu). Ovaj prevod je značajan zato što (1) daje nam drevni tekst koji možemo uporediti sa Mazoretskim hebrejskim tekstom; (2) pokazuje nam stanje jevrejskog tumačenja u trećem i drugom veku pre nove ere; (3) daje nam jevrejsko shvatanje mesijanstva pre odbacivanja Hrista. Skraćenica za Septuagintu je "LXX".

Sinajski rukopis. Ovo je grčki rukopis iz četvrtog veka nove ere. Otkrio ga je nemački naučnik, Tišendorf (Tischendorf), u manastiru Svete Katarine na Mojsijevoj gori, tradicionalnom mestu Sinajske gore. Oznaka za ovaj rukopis je prvo slovo hebrejskog alfabeta "*aleph*" [א]. Sadrži i Stari i ceo Novi zavet. On je jedan od najstarijih unicitajnih rukopisa.

Sinonim. Ovo se odnosi na termine sa istim ili veoma sličnim značenjem (u stvarnosti ne postoje dve reči sa potpuno istim semantičkim poljima). Oni su toliko blisko povezani da se mogu međusobno zameniti u rečenici, a da njen smisao ostane nepromenjen. Ova reč se takođe koristi da označi jednu od tri forme hebrejskog poetskog paralelizma. U ovom smislu se odnosi na dve rečenice u poeziji koji izražavaju istu istinu (up. Ps 103:3).

Sintaksa. Ovo je grčki termin koji se odnosi na strukturu rečenice. Ukazuje na način na koji su delovi rečenice postavljeni zajedno tako da izraze određenu misao.

Sintetičan. Ovo je jedan od tri termina koji govore o vrstama hebrejske poezije. Ovaj termin se odnosi na rečenice u poeziji koje nadograđuju jedna drugu u kumulativnom smislu i koje se ponekad nazivaju i "klimatske" (up. Ps 19:7-9).

Sistematska teologija. Ovo je faza tumačenja koja pokušava da na racionalan način poveže biblijske istine u jednu celinu. To je logička, a ne samo istorijska, prezentacija hrišćanske teologije po kategorijama (Bog, čovek, greh, spasenje, itd.).

Sklonost. Ovaj termin se koristi da opiše snažnu naklonost prema nekoj stvari ili nekom stanovištu. To je stanje uma bez objektivnosti oko određenog objekta ili stava. To je stanovište zasnovano na predrasudama.

Slika sveta i pogled na svet. Ovo su povezani pojmovi. To su filozofski koncepti povezani sa stvaranjem. Izraz "slika sveta" se odnosi na pitanja o stvaranju koja počinju sa "kako", dok se "pogled na svet" odnosi na pitanja koja počinju sa "ko". Ovi termini su značajni za tumačenje koje smatra da se Prva i Druga knjiga Mojsijeva pre svega odnose na "ko", a ne na "kako" u vezi stvaranja.

Svici sa Mrtvog mora. Ovo se odnosi na niz drevnih tekstova, pisanih na hebrejskom i aramejskom, koji su pronađeni u blizini Mrtvog mora, 1947. godine. Oni su bili osnovna religijska literatura judaističke sekte prvog veka. Sakriveni su u pećine ili rupe, u hermetički zapečaćenim glinenim posudama, zbog pritiska rimske okupacije i ratova sa zelotima šezdesetih godina. Pomažu nam da shvatimo istorijsko okruženje prvovekovne Palestine i potvrđuju Mazoretski tekst kao veoma pouzdan. Skraćenica za ove svitke na engleskom je "DSS" (engl. "Dead Sea Scrolls").

Talmud. Ovo je naziv za kodifikaciju jevrejske usmene tradicije. Jevreji veruju da je nju Bog usmeno dao Mojsiju na Sinajskoj gori. Čini se da je to u stvari kolektivna mudrost jevrejskih učitelja tokom godina. Postoje dve različite verzije Talmuda: vavilonska verzija i kraća, nedovršena, palestinska verzija.

Tekstualni kritičizam. Ovo je proučavanje biblijskih rukopisa. Tekstualni kritičizam je nužan zato što ne postoje originalni rukopisi, a kopije se međusobno razlikuju. On pokušava da objasni razlike i dođe do (što je više moguće) originalne verzije autografa Starog i Novog zaveta. Često se naziva i "niži kritičizam".

Tipologija. Ovo je posebna vrsta tumačenja. Obično uključuje novozavetnu istinu pronađenu u starozavetnim poglavljima u vidu analognog simbola. Ova kategorija hermeneutike bila je značajan deo aleksandrijskog metoda. Zbog moguće zloupotrebe ove vrste tumačenja, moramo se ograničiti samo na posebne primere koji su zabeleženi u Novom zavetu.

Tora. Ovo je hebrejska reč za "poučavanje". Postala je zvaničan naziv za Mojsijeve knjige (od prve do pete). Za Jevreje je ovo najautoritativnija podela hebrejskog kanona.

Tumačenje teksta izvan konteksta (tzv. "proof-texting"). Ovo se odnosi na tumačenje Pisma tako što se neki stih citira bez uzimanja u obzir njegovog neposrednog konteksta ili šireg konteksta u njegovoj književnoj jedinici. Ovo odvaja stihove od namere prvobitnog autora i najčešće podrazumeva pokušaj da se lično mišljenje dokaže korišćenjem autoriteta Biblije.

Uskogrudost. Ovo se odnosi na nekritički prihvaćene pretpostavke koje su deo lokalnog teološkog/kulturološkog okruženja. Uskogrudost ne prepoznaje transkulturalnu prirodu biblijske istine i njene primene.

Vatikanski kodeks. Ovo je grčki rukopis iz četvrtog veka nove ere. Pronađen je u vatikanskoj biblioteci. Prvobitno je sadržao ceo Stari zavet, Apokrifne i Novi zavet. Međutim, neki delovi su izgubljeni (Prva knjiga Mojsijeva, Knjiga psalama, Poslanica Jevrejima, Pastoralne poslanice, Poslanica Filimonu i Otkrivenje). Ovaj rukopis je veoma koristan za određivanje originalnih rečenica iz autografa. Njegova oznaka je veliko slovo "B".

Višeznačnost. Ovo se odnosi na nejasnoće koje se pojavljuju u pisanim dokumentima kada ista reč može imati dva ili više mogućih značenja i kada se istovremeno odnosi na dve ili više stvari. Moguće je da Jovan namerno koristi višeznačnost (dvosmislenost).

Viši kriticizam. Ovo je procedura tumačenja Biblije koja se zasniva na istorijskom okruženju i književnoj strukturi pojedinačne biblijske knjige.

Vulgata. Ovo je naziv za Jeronimov (Jerome) prevod Biblije na latinski. On je postao osnova ili "uobičajen" prevod za rimokatoličku crkvu. Završen je 380. g.n.e.

Žanr. Ovo je francuski termin koji označava različite vrste književnosti. Suština ovog termina je podela književnih formi u kategorije koje dele zajedničke karakteristike: istorijski narativi, poezija, poslovice, apokaliptična literatura i zakoni.

TEKSTUALNI KRITICIZAM

O ovoj temi razgovaramo onako kako smo pristupili biblijskom tekstu u ovom komentaru. Sledimo sledeću šemu:

- I. Izvori biblijskog teksta:
  - A. Stari zavet
  - B. Novi zavet
- II. Sažeta objašnjenja problema teorije tekstualnog kriticitizma.
- III. Predloženi izvori za dalja proučavanja.

I. Izvori biblijskog teksta

A. Stari zavet

1. **Mazoretski tekst (MT)** - Jevrejski konsonantski tekst koji je uredio rabi Akviba (100. g.p.n.e.). Tek u VI veku pre n.e. počelo se sa dodavanjem vokala, akcenata, marginalnih napomena, interpunkcije, da bi se taj proces okončao u IX veku u okviru tadašnje jevrejske teološke škole Masoreta. Tekst koji je nastao je isti kao i u Mišni, Talmudu, Targumu, Pešiti i Vulgati.
2. **Septuaginta (LXX)** - Prema predanju, Septuagintu su prevela sedamdesetorica jevrejskih pismoznanaca. Prevod je rađen sedamdeset dana za potrebe biblioteke u Aleksandriji, a pod sponzorstvom kralja Ptolomeja II. (285-246. god.). Ovo predanje potiče iz "Aristejevog pisma". LXX se delimično oslanja na nekoliko jevrejskih tekstualnih tradicija rabija Akvibe (MT).
3. **Svici sa Mrtvog mora (DSS)** - Nastali su u eri Rimljana (200. g.p.n.e. - 70. g.n.e.) rukom članova jevrejske seke zvane Eseni. Jevrejski manuskripti nađeni na nekoliko različitih lokacija oko Mrtvog mora pokazuju da iza MT i LXX prevoda stoji nekoliko drevnih različitih prepisa.
4. Evo nekoliko primera iz kojih vidimo kako upoređivanje ovih tekstova pomaže u tumačenju SZ:
  - a. LXX pomaže prevodiocima i teolozima da bolje shvate MT:
    - (1) LXX prevod Isa 52:14 - "kako su se mnogi užasnuli nad njim" (Birviš).
    - (2) MT prevod istog teksta - "Kao što su se mnogi čudili gledajući ga" (NSP).
    - (3) LXX prepoznaje promenu zamenica u Isa 52:15:
      - (a) LXX - "Ipak, puci mnogi diviče se njemu" (Birviš)
      - (b) MT - "tako će on zapanjiti mnoge narode" (NSP)
  - b. DSS ovde pomaže prevodiocima i teolozima da razumeju MT:
    - (1) DSS prevod Isa 21:8 - "I povika lav sa stražarnice..." (Birviš)
    - (2) Mt prevod istog teksta - "zatim se oglašio kao lav..." (NSP)
  - c. Oba prevoda - LXX i DSS - "rasvetljaju" Isa 53:11
    - (1) LXX i DSS - "Zbog patnje svoje duše, on će videti plodove truda svoga (NSP)
    - (2) MT - "Videće trud duše svoje..." (DK)

B. Novi zavet

1. Postoji preko 5.300 grčkih manuskripta celovitog ili delimičnog teksta NZ. Oko 85 je napisano na papirusu, a 268 velikim slovima (unicijalni - velikoslovni). Tek oko IX veka razvijeno je pisanje malim slovima. U formi knjige postoji oko 2.700 kopija, a postoji i oko 2.100 primeraka delova Pisma koji su se koristili na bogoslužjenjima (lekcionari).
2. Oko 85 manuskripta sadrži delove NZ napisane na papirusu koji se čuvaju u muzejima. Neki od njih potiču iz III veka, a većina iz IV i V veka. Nijedan od tih MSS nema čitav NZ. Dakle, iako su to najstariji poznati prepisi to samo po sebi ne znači da imaju najmanje varijanti. Mnogi od njih su prepisani u brojnim primercima za lokalnu upotrebu, a u procesu prepisivanja se baš i nije previše pazilo. Upravo to je i donelo brojne tekstualne varijante.
3. *Codex Sinaiticus*, poznat po prvom slovu jevrejskog alfabeta א - alef, tj. 01 - pronašao je Tischendorf (Tischendorf) u manastiru svete Katarine na brdu Sinaj. Smatra se da potiče iz IV veka. Kodeks sadrži LXX prevod SZ i grčki NZ i poznat je po tzv. aleksandrijskom tipu teksta.
4. *Codex Alexandrinus*, poznat kao "A" manuskript, ili 02, potiče iz V veka. Ime je dobio po mestu pronalaska - Aleksandrija, Egipat.
5. *Codex Vaticanus*, poznat pod oznakom "B" ili 03. Njegov nastanak datira sredinom IV veka. Pronađen je u Rimu, u vaticanskoj biblioteci. I njegov tekst je "aleksandrijski".
6. *Codex Efraemi*, poznat kao "C" manuskript, ili 04. Potiče iz V veka i delimično je uništen.
7. *Beza codex*, poznat kao "D" ili 05. Potiče iz V ili VI veka i tipičan je primer onoga što se u teologiji zove "zapadni tekst". Sadrži mnoge dodatke, a čuveni prevod Svetog pisma na engleski, "Kralj Džejs" (*King James Version* - KJV), najviše se oslanjao na njega.
8. *Svici sa Mrtvog mora* (MSS) se po određenim osobinama dele u tri grupe, a ponekad i četiri:
  - a. Aleksandrijski tekstovi iz Egipta:

- (1) P75, P66 (oko 200. god.), sadrže evanđelja.
  - (2) P46 (oko 225. god.), sadrži Pavlova pisma.
  - (3) P72 (oko 225. - 250. god.), sadrži Petra i Judu.
  - (4) *Vaticanus* (oko 325. god.) sadrži čitav SZ i NZ.
  - (5) Origen je citirao Pismo prema ovim tekstovima.
  - (6) Drugi MSS tekstovi ovog tipa su α , C, L, W, 33.
- b. Zapadni tekstovi iz zapadne Afrike:
    - (1) Iz ove grupe tekstova citiraju crkveni oci Tertulijan i Kiprijan, kao i iz grupe starih latinskih prevoda:
    - (2) Koristio ih je Irinej.
    - (3) Koristio ih je Tacijan, kao i stare sirijske prevode.
    - (4) Bezin kodeks (D) prati jezičku strukturu ove grupe tekstova.
  - c. Istočni, vizantijski tekstovi iz Konstantinopolja:
    - (1) Ova grupa se prepoznaje u više od 80% MSS tekstova.
    - (2) Koristili su ih Teodor, Hrizostom i kapodikejski crkveni oci u Antiohiji Sirijskoj.
    - (3) Kodeks "A", ali samo u evanđeljima.
    - (4) Kodeks "E" (VIII vek) ceo NZ.
  - d. Kesarijski tekstovi poreklom iz Palestine:
    - (1) Najviše ih koristi evanđelista Marko.
    - (2) Najpoznatiji manuskripti ove vrste su P45 i W.

II. Sažeta objašnjenja problema i teorija tekstualnog kriticizma

A. Odakle toliko različitih manuskripta?

1. Nesmotrenost ili slučajnost (najveći deo neslaganja):
  - a. Previdi tokom prepisivanja u obliku preskakanja reči zbog sličnosti. Naime, prepisivači su zbog toga ispuštali određene reči (*homoioteleuton*).
    - (1) Preskakanje reči sa dva ista slova u nizu (*haplografi*).
    - (2) Ispuštanje fraza koje se ponavljaju u nizu (*ditografi*).
  - b. Čujna greška prepisivača kod diktiranja (*itacizam*). Ponekad je reč o ispuštanju reči, a ponekad o grešci, jer mnoge grčke reči zvuče slično.
  - c. Izvorni grčki tekstovi nisu bili podeljeni na poglavlja i stihove. Imali su tek po koji znak interpunkcije. Najgore je to što se pisalo bez razmaka između reči.
2. Svesne greške:
  - a. Prepisivači su doterivali, poboljšavali gramatičke oblike kopija.
  - b. Prepisivači su usklađivali tekst sa drugim kanonskim tekstovima (harmonizacija).
  - c. Spajanje dva slična teksta u jedan duži (konflacija).
  - d. Ispravljanje uočenih grešaka u tekstu koji se prepisivao (1. Kor 11:27; 1. Jn 5:7-8).
  - e. Prepisivači su na margine manuskripta zapisivali određene istorijske podatke, ili ispravna tumačenja, da bi naredni prepisivač sve to uvrstio u tekst. (Jn 5:4).

B. Osnovna pravila tekstualnog kriticizma (logične vodilje u određivanju izvornog teksta u obilju postojećih tekstualnih varijanti):

1. Najneobičniji i gramatički najneusklađeniji tekst je najverovatnije najizvorniji.
2. Najkraći tekst je najverovatnije originalan.
3. Što je tekst stariji, to mu pripada više pažnje jer je bliži izvorniku.
4. MSS tekstovi sa različitih lokacija su izvorni.
5. Dobri su oni tekstovi koji su doktrinarno slabiji u odnosu na teme koje su bile u žiži pažnje tokom nastanka samih manuskripta. Recimo, tema Trojstva u 1. Jn 5:7-8.
6. Dobar je tekst koji najbolje objašnjava nastanak drugih varijanti tekstova.
7. Tekstovi koji nam pomažu da vidimo ravnotežu u problematičnim tekstovima:
  - a. J. Harold Grinli (J. Harold Greenlee): *Uvod u tekstualni kriticizam Novog zaveta (Introduction to New Testament Textual Criticism)*, str. 68: "Nijedna hrišćanska doktrina se ne zasniva na spornim tekstovima, pa bi svi koji proučavaju NZ morali da se čuvaju od kušnje da svojim tekstovima pripisuju veći teološki ili doktrinarni značaj nego nadahnutom originalu".
  - b. W. A. Krisvel (W. A. Criswell) je u jednom razgovoru za Birmingemske novosti (*The Birmingham News*) rekao Gregu Garisonu (Greg Garrison) da ne veruje kako je svaka reč u Bibliji nadahnuta. "Barem ne svaka reč koja je do nas došla nakon vekova provođenja." Krisvel (Criswell) je rekao:

"Verujem u tekstualni kriticizam. Mislim da je druga polovina Evanđelja po Marku 16 jeres, nije nadahnuta, samo je dodata... Kada uporedite sve manuskripte očigledno je da takav završetak Markovog evanđelja ne postoji. To je nečiji dodatak..."

Patrijarh američkih južnih baptista takođe tvrdi da je takva “interpolacija“ očigledna u Evanđelju po Jovanu 5, gde je opisan Isus kod banje Vitezde. Krisvel (Criswell) spominje i dva različita opisa Judinog samoubistva (Mt 27 i Dap 1). “To je jednostavno različito viđenje samoubistva.“ - kaže - “Ako je nešto u Bibliji, za to postoji objašnjenje. A dva zapisa o Judinom samoubistvu jesu u Bibliji. Zato je tekstualni kriticizam predivna nauka. Ona nije ni kratkoročna ni prolazna, već dinamična i sveobuhvatna...”

- C. Manuskriptni problemi (tekstualni kriticizam). Naslovi koje predlažem za dalja proučavanja:
1. *Biblijski kriticizam: istorijski, književni i tekstualni (Biblical Criticism: Historical, Literary and Textual)*, R. H. Harison (R. H. Harison)
  2. *Tekst Novog zaveta: njegovo prenošenje, iskrivljavanje i obnova (The Text of the New Testament: Its Transmission, Corruption and Restoration)*, Brus M. Metzger (Bruce M. Metzger)
  3. *Introduction to New Testament Textual Criticism*, J. H Greenlee
  4. *Uvod u tekstualni kriticizam Novog zaveta (Introduction to New Testament Textual Criticism)*, J. H. Grinli (J. H. Greenlee):

VEROISPOVEDANJE

Ne marim posebno za načela verovanja ili veroispovedanja i više mi je stalo da istaknem istinitost Biblije. Ipak, shvatam da veroispovedanje može ljudima koji me ne poznaju da pomogne u prosuđivanju mojih doktrinarnih stanovišta. S obzirom na to da u razdoblju u kom živimo ima mnogo teoloških grešaka i obmana, stavljam vam na raspolaganje kratak sažetak svoje teologije:

1. Biblija - i Stari i Novi zavet - jeste jedina, bogonadahnutna, nezabludiva, merodavna i večna Božija reč. Ona je Božije samo-otkrivenje koje su zabeležili natprirodno vođeni ljudi. Ona je naš jedini izvor jasne istine o Bogu i Njegovim ciljevima. Ona je i jedini izvor vere i prakse za Božiju crkvu.
2. Postoji samo jedan večni Bog stvoritelj i otkupitelj. On je tvorac svega, vidljivog i nevidljivog. On se objavio kao brižan Bog pun ljubavi, ali i kao pravedan i pravičan. Objavio se u tri različite osobe: Ocu, Sinu i Duhu, koji su istinski različite osobe, a ipak su jednosuštni.
3. Bog aktivno upravlja svojim svetom. Postoji večni nepromenjivi naum za Njegovu tvorevinu, ali i naum koji je usredsređen na pojedince i omogućuje čovekovu slobodnu volju. Ništa se ne događa bez Božijeg znanja i dozvole, a On ipak i anđelima i ljudima dozvoljava lične izbore. Isus je Očev izabrani čovek i u Njemu svi mogu da budu izabrani. Božije predznanje o događajima ne svodi ljude na predodređeni, unapred napisani program. Svi smo odgovorni za svoje misli i dela.
4. Iako je bio stvoren na Božiju sliku i slobodan od greha, ljudski rod je izabrao da se pobuni protiv Boga. Iako ih je iskušavalo natprirodno biće, Adam i Eva su bili odgovorni za svojevolsnu samodovoljnost. Njihova pobuna je ostavila posledice i na ljudski rod i na ostatak tvorevine. Svima nam treba Božije milosrđe i milost, kako zbog našeg zajedničkog stanja u Adamu, tako i zbog naše lične, svojevolsne pobune.
5. Bog se postarao za način da pali ljudski rod primi oprostjenje i obnovljenje. Isus Hristos, Božiji jedinstveni sin, postao je čovek, živio bezgrešnim životom i svojom zamenskom smrću platio kaznu za grehe ljudskog roda. On je jedini put do obnovljenja i zajedništva s Bogom. Nema drugog načina za spasenje sem kroz veru u Njegovo dovršeno delo.
6. Svako od nas mora lično da prihvati Božiju ponudu oprostjenja i obnovljenja u Isusu. To se postiže putem svojevolsne odluke da se veruje u Božija obećanja kroz Isusa i svojevolsnog okretanja od znanih greha.
7. Svima nam je potpuno oprosteno i svi smo obnovljeni na osnovu svoje vere u Hrista i svog pokajanja od greha. Ali treba da postoje vidljivi dokazi ovog novog odnosa s Bogom - život koji je promenjen i koji se neprestano menja. Božiji naum za ljude nije samo da jednoga dana budu na nebu, nego da budu hristoliki već sada. Oni koji su istinski otkupljeni će, iako povremeno zgreše, nastaviti u veri i pokajanju do kraja života.
8. Sveti Duh je "drugi Isus". On je prisutan u svetu da bi izgubljene doveo Hristu i razvijao hristolikost u spasenima. Darovi Duha se primaju prilikom spasenja. Oni su Isusov život i služba koji su razdeljeni u Njegovom telu, Crkvi. Darovi, koji su u osnovi Isusovi stavovi i pobude, treba da budu pokrenuti plodom Duha. Duh je aktivan u naše vreme kao što je bio i u biblijska vremena.
9. Otac je vaskrslog Isusa Hrista učinio sudijom za sve. On će se vratiti na Zemlju da sudi celom ljudskom rodu. Oni koji su verovali Isusu i čija imena su zapisana u Jagnjetovoj Knjizi života primiće svoja večna proslavljena tela kad se on vrati. Oni će s Njim biti zauvek. A oni koji su odbili da se odazovu Božijoj istini biće večno odvojeni od radosti zajedništva s Trojedinim Bogom. Oni će biti osuđeni zajedno sa Đavolom i njegovim anđelima.

Ovo svakako nije ni sveobuhvatno ni podrobno, ali se nadam da će vam pružiti predstavu o teološkim bojama moga srca. Sviđa mi se sledeće načelo:

“U bitnom - jedinstvo, u sporednom - sloboda, a u svemu - ljubav.”